

serie informes anuais / 25

A Economía Galega

Informe 2010

fundación
novacaixagalicia
claudio san martín

cief centro de investigación económica y financiera

A Economía Galega

Informe 2010

fundación
novacaixagalicia
claudio san marín

CIEF centro de investigación económica y financiera

Este informe realizouse coa colaboración do Instituto
Universitario de Estudos e Desenvolvemento de Galicia
(IDEGA) da Universidade de Santiago de Compostela

Fundación Novacaixagalicia - Claudio San Martín, 2011

Deseño e produción: uqui IIIII cebra

Imprime: Alva Gráfica

ISSN: 2171-8849

Depósito legal: C 1832-2011

Equipo realizador

Dirección

Alberto Meixide Vecino

CIEF. Fundación Novacaixagalicia - Claudio San Martín ■ Universidade de Santiago de Compostela/IDEGA

Membros

Juan J. Ares Fernández ■ Universidade de Santiago de Compostela/IDEGA

Roberto Bande Ramudo ■ Universidade de Santiago de Compostela

Adrián Blanco Estévez ■ Economista

Cristina Calvo Santos ■ Economista

José Colino Sueiras ■ Universidade de Murcia

Melchor Fernández Fernández ■ Universidade de Santiago de Compostela/IDEGA

Manuel Fernández Grela ■ Universidade de Santiago de Compostela/IDEGA

Aureliano García González-Llanos ■ Economista

Xan López Facal ■ Economista

Edelmiro López Iglesias ■ Universidade de Santiago de Compostela/IDEGA

Dolores Martínez Martínez ■ CIEF. Fundación Novacaixagalicia - Claudio San Martín

Fidel Martínez Roget ■ Universidade de Santiago de Compostela

Luis Otero González ■ Universidade de Santiago de Compostela

Xulio X. Pardellas de Blas ■ Universidade de Vigo

Miguel Pousa Hernández ■ Universidade de Santiago de Compostela/IDEGA

Miguel Anxo Vázquez Taín ■ Universidade de Santiago de Compostela

Bernardo Valdés Paços ■ Universidade de Santiago de Compostela

Manuel Vilas Fernández ■ Universidade de Santiago de Compostela

Colaborador

Manuel López Sande ■ IDEGA

Versión galega

Ana Suárez Piñeiro

Índice

13	<i>Presentación</i>
15	Introdución
33	A competitividade de Galicia no contexto rexional da UE
35	Introdución
39	A competitividade no conxunto de rexións da UE-27
43	A competitividade das CC. AA. españolas
49	A competitividade de Galicia dentro do grupo de rexións de renda relativa media-baixa da UE-27
59	II. Mercado de traballo
61	Introdución
68	Actividade
72	Ocupación
86	A reforma laboral de 2010
89	Desemprego
94	Prezos e salarios
98	Anexo: O reto do cambio demográfico en Galicia
111	III. Agricultura
113	Algúns acontecementos relevantes en 2010
122	As tendencias a medio prazo do sector agrario (1990-2009)
125	As tendencias do complexo agroalimentario e do complexo da madeira no período 1995-2007
133	A conxuntura do sector en 2010: unha visión global
139	Evolución da produción
145	Prezos percibidos e prezos pagados polos agricultores
148	Poboación ocupada
151	Capital produtivo: censos gandeiros
157	A dinámica recente do sector lácteo

161	IV. Pesca, marisqueo e acuicultura
163	IV.1. Pesca
163	Introdución
164	Tendencias desde a última reforma da PPC
166	Frota pesqueira
168	Produción pesqueira
176	Xestión e conxuntura das pesqueiras de interese para a frota galega
180	Frota de grande altura
181	Frota de altura
183	Frota do caladoiro nacional
184	Os Grupos de Acción Costeira en Galicia e as súas primeiras actuacións en 2010
185	A proposta galega para a reforma da Política Pesqueira Comunitaria
187	IV.2. Marisqueo
187	A campaña marisqueira 2009. Normativa
188	Resultados da campaña
199	IV.3. Acuicultura
200	A piscicultura
201	O mexillón
204	As producións de ameixas
207	A investigación e a innovación
209	V. Industria
211	V.1. A industria galega
211	O comportamento da industria galega en 2009 e 2010
235	Crónica sectorial
279	O investimento estranxeiro declarado no <i>Registro de Inversiones</i> en Galicia
286	O investimento galego no exterior declarado no <i>Registro de Inversiones</i>

295	V.2. A política industrial
295	A incidencia da política rexional comunitaria en 2010
304	A política da Administración central aplicada en Galicia
319	A política industrial da Administración autonómica
345	VI. Construción
347	Introdución
352	Vivenda
364	Demanda pública de obras
369	VII. Servizos
371	Introdución
373	Turismo
399	<i>O efecto Xacobeo</i>
405	Os transportes
419	O comercio
437	VIII. Sector financeiro
439	O contexto exterior do sistema bancario galego en 2010
442	A evolución do sector bancario galego en 2010
446	O comportamento dos grupos bancarios galegos en 2010
448	Os intermediarios financeiros non-bancarios
467	IX. Sector público
469	Introdución
469	O sector público autonómico galego
511	O sector público local galego
516	O sector público estatal en Galicia

Presentación

A Economía Galega cumpre con esta edición os seus primeiros 25 anos, un cuarto de século servindo de ferramenta de análise independente, sólida e intelixente sobre a situación e as tendencias económicas desta comunidade. Desde a miña modesta contribución a partir daquel *Informe Cero* de 1986, é para min unha honra presentar o *Informe 2010*.

O traballo que teñen entre as mans, como o de cada ano, detalla o posicionamento da economía galega no mundo, a súa evolución respecto de anos anteriores, a comparación con outras autonomías, sectores e ámbito internacional. O ano 2010 volve ser un exercicio de forte impacto da recesión económica, como reflectimos en 2008 e 2009, con altas cifras de desemprego, caídas da produción e dos beneficios empresariais. Por esta razón, paréceme oportuno subliñar a importancia da historia e da traxectoria destes *Informes*: non perseguir a foto fixa de Galicia, senón a análise das tendencias, da evolución e da comparación con outros territorios e con outros países. Celebrar o 25 aniversario invítanos a abrir a perspectiva da economía galega, en vez de pechar a óptica ao curto prazo. Aproveitando esa oportunidade, vou dar algunhas pinceladas da tendencia económica da comunidade, das tensións que había naquel 1986 e de como as afrontamos, para poder así extraer leccións coas que afrontar os desafíos deste 2011.

Hai 25 anos os principais retos da economía galega estaban na integración de España na Comunidade Económica Europea (CEE), na modernización do tecido produtivo, na súa escasa terciarización e no dimensionamento do sector público galego nun Estado autonómico aínda incipiente. En 1986, o 43% do emprego de Galicia correspondía ao sector primario, a poboación (segundo o último censo de 1981) acadaba os 2,81 millóns de persoas e o PIB, que se medía en pesetas, apenas superaba o equivalente aos 11.200 millóns de euros. No que atinxe ao seguimento dos datos económicos, fóra das *Táboas Input-Output* e da *Contabilidade Rexional de Galicia*, aquel primeiro *Informe da Economía Galega* converteuse desde entón nunha investigación e nunha compilación esencial para coñecer a estrutura económica da comunidade e tomar decisións sobre as súas tendencias.

Vinte e cinco anos despois, o PIB per cápita galego multiplicouse por cinco desde os 3.944 euros aos 20.619 euros e a poboación permanece estancada ou mesmo minguada polos axustes do censo nos 2,79 millóns de persoas actualmente rexistradas como residentes en Galicia. A economía galega de hoxe é radicalmente diferente, con

só un 3,9% dos traballadores vinculados á agricultura e pesca (máis de dez veces menos que en 1986). Produciuse neste tempo unha auténtica revolución silenciosa que concentra cada vez máis a poboación no contorno de sete cidades. Unha evolución, seica imparabile, que abrangue cada vez máis poboación ocupada (máis das dúas terceiras partes) no sector servizos. Unha transformación, se me permiten a expresión, extraordinaria. Mais tamén, mudaron os desafíos. Se no ano 1986 pensabamos na incorporación a Europa, en 2011 o que nos empeza a inquietar é a posibilidade da descomposición do euro ou da propia Unión Europea. Daquela puxabamos por unha maior internacionalización (tamén hoxe), pero agora é a interconexión global a que fai que un problema interno en Grecia, Portugal ou Irlanda provoque enormes tensións na economía española. Hoxe en día, os desafíos pasan por afrontar o *exceso* de internacionalización, os proxectos públicos e privados sen fondos europeos, o posible adelgazamento do Estado autonómico ou, por exemplo, novos modos de transporte que permitan sacar coches e camións das autovías que tanto nos custou conseguir.

É esta ollada a longa distancia a que nos permite percibir a evolución e, tamén, a que nos empuxa a reflexionar sobre as novas análises económicas precisas para comprender o presente. Se a investigación económica sempre peca das súas dificultades para predicir, non é menos certo que resulta imprescindible para analizar a realidade social, fundamentalmente cando se fai desde un estamento absolutamente independente das institucións que establecen as políticas económicas. Como tal, este estudo amósase idóneo para coñecer tendencias, detectar anomalías ou corrixir desequilibrios. Ese é o seu valor.

Ano a ano, ata celebrar estas vodas de prata, *A Economía Galega* foi compilando a traxectoria de Galicia en *Informes* que xa son imprescindibles para poder seguir con claridade a evolución da comunidade, coa inestimable colaboración dun gran número de investigadores das tres universidades galegas e doutros centros de estudo que teñen participado nos traballos editados durante este tempo. A todos eles desexo manifestarlles o noso agradecemento e o noso recoñecemento máis sincero.

José Luis Méndez López
Presidente da Fundación Caixa Galicia

Introducción

Economía internacional

Despois de catro anos de bonanza cun crecemento medio anual superior ao 4%, a economía mundial rexistrou unha forte desaceleración no ano 2008 como consecuencia da *crisis subprime* e, finalmente, entrou en recesión no ano 2009, no que a actividade económica mundial se contraeu un 0,5%. No ano 2010 rexistrouse un avance da actividade económica no mundo do 5%, polo que podemos afirmar que a economía global tocou fondo en 2009, que no ano 2010 se inaugurou un novo ciclo de crecemento económico e que a *crisis subprime*, en termos globais, quedou definitivamente superada. Agora ben, a saída da crise puxo de manifesto un comportamento diverxente no desempeño económico das principais rexións mundiais, establecéndose claras diferenzas entre a Unión Europea, Estados Unidos e os países emerxentes.

A Unión Europea, despois de experimentar unha fortísima contracción da actividade económica dun 4,1% do seu PIB en 2009, en 2010 rexistrou un crecemento do 1,8%, o menor de todas as rexións económicas mundiais. O panorama económico europeo estivo totalmente determinado polas convulsións financeiras que tiveron o seu epicentro na chamada Europa do sur e Irlanda. Os mercados e investidores internacionais penalizaron estes países debido a unha elevada percepción de risco investidor –manifestado na evolución dos diferenciais de débeda soberana e nos CDS¹– debido ás dúbidas sobre a sostibilidade das súas contas públicas, a solidez do seu sector financeiro e a súa capacidade de crecemento económico.

En Irlanda, a garantía pública de responder polas débedas contraídas polo sistema financeiro –que chegou a representar 6,5 veces o PIB do país– acabaron por precipitar o colapso das finanzas públicas e Irlanda converteuse, tras Grecia, na segunda economía da Eurozona en declararse en situación de non pagamento e, posteriormente, en ser intervida. A gravidade da situación económica grega e irlandesa determinou a política comunitaria en 2010, que tomou diversas medidas encamiñadas a calmar os mercados financeiros e os investidores internacionais, sendo a de maior importancia a creación do Fondo Europeo de Estabilidade Financeira (FESF) para o rescate de países europeos en dificultades, e os *stress test* do sector financeiro. Xa no mes de marzo de 2011 o Parlamento portugués rexeitou un novo paquete de medidas de impulso á austeridade fiscal proposto polo Primeiro Ministro portugués José Sócrates, o que precipitaría a caída deste último, o incremento dos *spread* sobre a débeda portuguesa

¹ *Credit Default Swaps*.

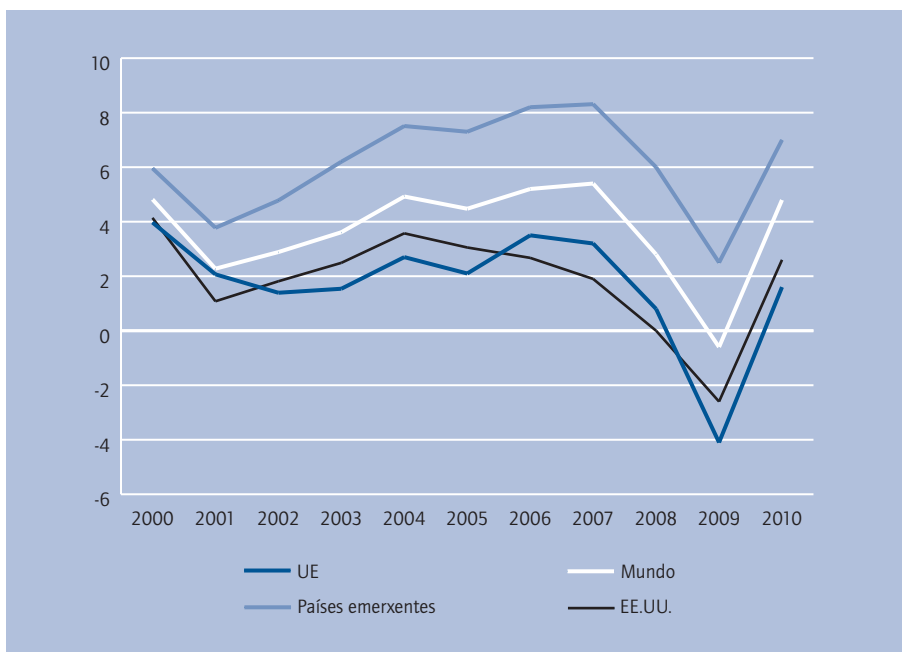
e, finalmente, a solicitude de axuda financeira á Unión Europea e ao FMI. Portugal convertíase, así, no terceiro país da Eurozona en ser rescatado, tras Grecia e Irlanda.

O período poscrise está a ser particularmente complicado para as economías do sur de Europa e Irlanda, pero non cabe facer extensivo este negativo comportamento económico a toda a Eurozona. Alemaña, cun modelo industrial baseado na especialización en produtos de alto contido tecnolóxico, nunha forte base de empresas exportadoras e na moderación salarial, rexistrou un avance do PIB do 3,3% en 2010. Non obstante, se ben a boa saúde da economía alemá supón unha importante demanda adicional para os produtos e servizos españois, por outro lado xera certa presión inflacionista na Eurozona, o que, unido a outros factores, conduciu o BCE a incrementar os tipos no primeiro semestre de 2011 ata o 1,25%, dificultando a recuperación das economías periféricas europeas.

Estados Unidos, pola súa banda, pasou dunha contracción económica do 2,6% en 2009 a un crecemento do 2,8% en 2010. A aínda primeira economía mundial realizou unha política fiscal altamente expansiva (QE2),² de 600.000 millóns de dólares, co obxectivo de estimular a demanda, o cal premeu o dólar á baixa e facilitou un maior crecemento vía exportacións, trasladando parte do seu axuste a outros países. De todos os xeitos, nin o estímulo monetario, nin as vantaxes fiscais para a compra de

Gráfico 1.

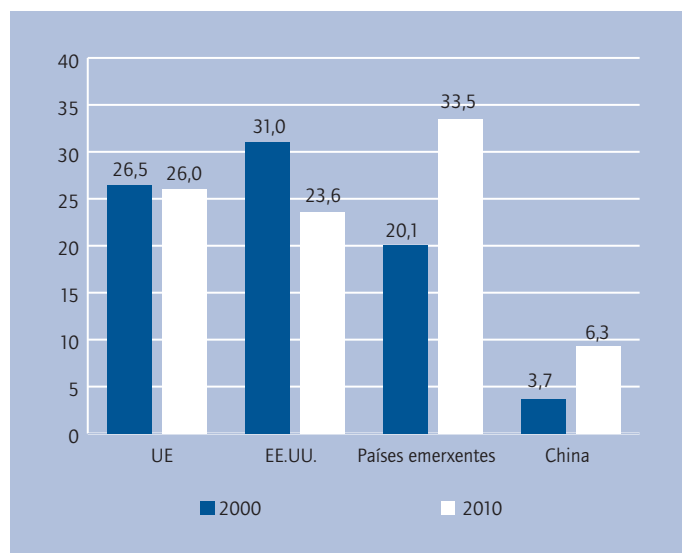
Taxa de variación do PIB (en %)

² Quantitative Easing 2.

Gráfico 2.

Evolución do peso na economía mundial

vivenda e bens duradeiros, nin o mantemento dos tipos de interese de referencia no 0,25% serviron para impulsar abondo a demanda privada, lastrada aínda polo endebedamento dos fogares e pola elevada taxa de paro. Durante o pasado ano a recuperación da economía norteamericana foi perdendo forza de xeito gradual conforme avanzaba o ano, o que provocou o temor a unha nova caída do PIB (*double dip*) que, finalmente, non se produciu, se ben persiste unha elevada incerteza acerca da evolución da actividade económica para os próximos trimestres.

A recuperación da economía mundial segue estando liderada polas economías emerxentes, en particular por Asia, con China e India á cabeza, e América Latina, con Brasil; economías que se descolgaron do ciclo económico dos países da OCDE. Asia

continúa exercendo o liderado mundial en crecemento económico e o PIB agregado avanzou un 6,8% (10,3% en China) en 2010. As elevadas taxas de consumo interno, a forte expansión do investimento privado e público, o fluxo de capitais tanto desde outros emerxentes coma desde países desenvolvidos, conduciron a estas economías a un forte crecemento da súa actividade económica, pero tamén a un quentamento e a unha excesiva apreciación dos activos. Ademais, os incrementos sostidos dos prezos dos alimentos dos últimos trimestres, e en especial do petróleo como consecuencia da inestabilidade xeopolítica no Magreb, predispoñen as autoridades monetarias dos países emerxentes a un incremento de tipos, que deben ser moderados co fin de manter a competitividade dos seus sectores exportadores. América Latina, pola súa banda, creceu un 6,1% en 2010 e continuou avanzando no seu proceso de cambio de réxime macroeconómico, reflectido nunha caída xeneralizada das súas taxas de risco. O déficit fiscal, pola súa banda, mantívose por debaixo do 2% e as principais moedas da rexión apreciáronse, o que contribuíu a atenuar potenciais presións inflacionistas.

Cabe tamén recordar que en 2010 continuou acelerándose o proceso de desprazamento do peso económico mundial cara aos países emerxentes, que se converteron na nova locomotora económica mundial. Os sólidos fundamentos económicos demostrados polos países emerxentes durante a *crisis subprime*, que contrastan cos grandes desequilibrios económicos manifestados por algunhas economías desenvolvidas, conduciron as primeiras a gañar máis de 12 puntos de cota de mercado mundial nos últimos 11 anos, nun proceso de non retorno e con profundas implicacións que van máis alá do ámbito económico. Cada ano publícanse novos informes que poñen de manifesto esta profunda transformación da estrutura económica mundial e neste sentido destaca

o informe publicado por Price Waterhouse Coopers en 2010, *World in 2050*, no que se afirma que o G7 será superado en tamaño de PIB polo E7 (China, India, Brasil, Rusia, Indonesia, México e Turquía) no ano 2020, é dicir, en tan só nove anos.

A actividade comercial no mundo incrementouse un 14,5% en 2010, co que se recuperaron os niveis precise, mentres que o crecemento esperado para 2011, segundo a OMC, é dun 6,5%. O pasado ano supuxo, polo tanto, un punto de inflexión para a actividade comercial no mundo, que comezou a recuperarse, debido á puxanza de Asia –as exportacións chinesas creceron un 28% en volume–, ós incrementos nos prezos das materias primas e á leve recuperación da demanda nos países avanzados. A IED no mundo, pola súa banda, rexistrou un avance do 0,7%, un crecemento escasamente significativo, pero que implica un cambio de tendencia despois de tres anos consecutivos de contracción nos fluxos e operacións de investimento estranxeiro.³ Entre as distintas rexións do mundo o comportamento foi dispar, e mentres os países emerxentes avanzaban un 10% en IED recibida, os desenvolvidos rexistraban unha contracción próxima ao 7%. As operacións M&A⁴ transfronteirizas incrementáronse un 36,7%, o que reflicte o maior valor das Bolsas de valores e o reinvestimento dos beneficios nas filiais das grandes empresas.

Se 2009 foi o exercicio no que a economía mundial tocou fondo e 2010 o que inaugurou un novo ciclo expansivo, 2011 debería de ser o ano no que na economía mundial se consolide a recuperación económica. De cara ao ano en curso, o FMI prevé un crecemento para a economía mundial do 4,4%, cun desempeño dos países avanzados do 2,3% e dos países emerxentes do 6,5%.

Economía española

Durante os últimos anos a economía española evolucionou de xeito paralelo á economía mundial, pero experimentando períodos expansivos e recesivos máis acen tuados. No ano 2009 a economía entrou en recesión e contraeuse un 3,7%, despois de experimentar un longo ciclo de crecemento económico que comezara en 1993. En 2010 o PIB retrocedeu un 0,1%, se ben cabe destacar que o último trimestre dese ano rexistrou un crecemento positivo do 0,6% interanual e no primeiro trimestre de 2011 un 0,8%, o que debería indicar que a economía española deixou atrás de maneira definitiva o período recesivo. No leve decrecemento de 2010 resulta destacable a dualidade mostrada entre a demanda interna, que rexistrou unha achega negativa ao PIB de 1,2%, e a demanda externa, que avanzou un 1,1%.

Por compoñentes da demanda agregada, as principais caídas producíronse na FBCF (-7,6%) e, en concreto, en construción (-11,1%), mentres que o proceso de consolida-

³ Baseado en estimacións de UNCTAD.

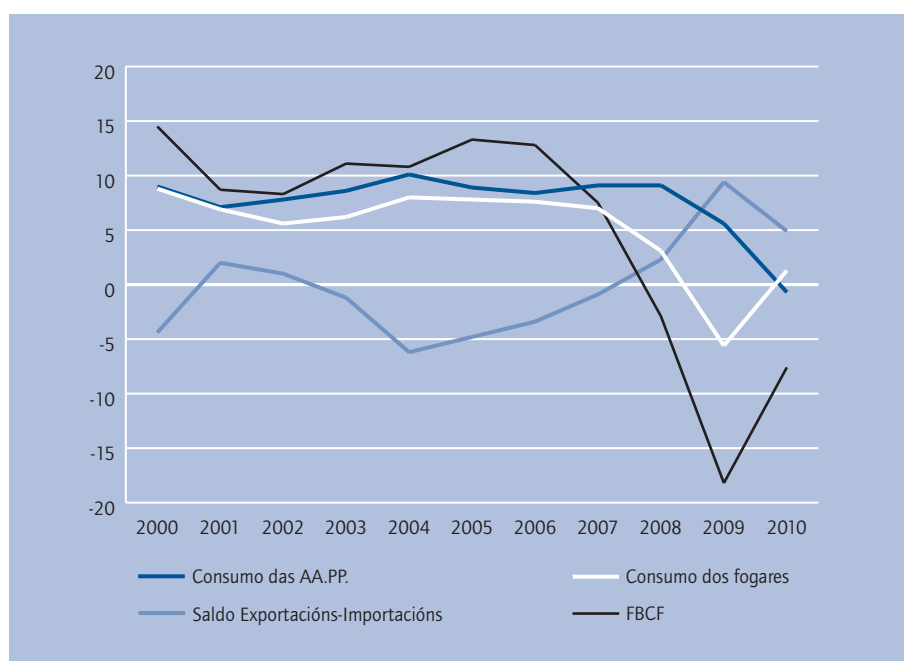
⁴ *Mergers&Acquisitions*: Fusións e Adquisicións.

ción fiscal reduciu o consumo das administracións públicas un 0,7%. Máis positivo foi o comportamento do consumo dos fogares –principal compoñente do PIB– que creceu un 1,2% e, sobre todo, das exportacións, que avanzaron un 10,3% e que permitiron a España ser un dos escasos países europeos que mantivo a súa cota de mercado no comercio mundial o pasado ano. Polo lado da oferta, a maior contracción corresponde ao sector da construción (-6,3%) e ao sector primario (-1,3%), mentres que as ramas enerxéticas creceron un 3% e tanto industria (0,9%) como servizos (0,4%) rexistraron avances moderados.

Malia a recuperación de diversas variables ao longo de 2010, a taxa de paro seguiu evolucionando de xeito negativo, véndose incrementada desde o 18,8%, a finais de 2009, ata o 20,3% a finais de 2010 (4,6 millóns de parados). España segue, polo tanto, liderando o desemprego tanto na OCDE como na Unión Europea, o que non só evidencia o elevado custo social da crise, senón que tamén exerce unha notable presión sobre as contas públicas, que ven recortados os seus ingresos e incrementados os seus gastos. Máis alá do funcionamento das medidas tomadas para flexibilizar o mercado de traballo –deseñadas para evitar a destrución de emprego máis que para facilitar novas contratacións–, cuxos resultados necesitan ser analizados nun horizonte temporal máis amplo, a elevada taxa de paro pon de manifesto a ausencia de novos motores económicos que substitúan a construción e o sector inmobiliario, así como a difícil recolocación da man de obra procedente destes sectores.

Gráfico 3.

Taxa de variación do PIB (en %) por compoñentes da demanda en España

O forte período recesivo experimentado pola economía española durante os dous últimos anos evidenciou a necesidade de contar con novos motores económicos que conduzan a un crecemento máis equilibrado e de acometer profundas reformas estruturais. Respecto destas últimas, o Goberno emprendeu diversas medidas, en ocasións debido á presión exercida polos mercados internacionais e polos principais líderes europeos. En primeiro lugar, avanzouse nun proceso de consolidación fiscal que levou ao déficit público ao 9,2% en 2010 desde o 11,1% en 2009, asumindo un compromiso gradual de redución de déficit que debería de levar ao 3% (dentro dos límites do Pacto de Estabilidade e Crecemento) en 2013. Ademais, logrouse involucrar as comunidades autónomas na política de austeridade orzamentaria, o que constitúe un importante avance por ser estas as principais responsables do déficit das administracións públicas.

En segundo lugar, no mes de xullo emprendeuse unha reforma laboral co fin de dotar o mercado de traballo dunha maior flexibilidade e evitar deste xeito unha masiva destrución de emprego nos períodos recesivos do ciclo económico. A principal medida foi a redución da indemnización por despedimento improcedente desde os 45 días por ano a 33 días, así como a extensión dos casos que poden acollerse a 20 días por ano. Outros aspectos críticos que contribuirían a mellorar as disfuncións do mercado de traballo en España, tales como a reforma da negociación colectiva ou a creación do fondo de capitalización «á austríaca», encontrábanse en proceso de deseño e aprobación ao peche da elaboración deste *Informe*.

As distintas reformas estruturais foron recibidas con distintos graos de apoio por parte dos mercados, se ben en ningún momento do ano o diferencial do bono español a 10 anos respecto do *bund* alemán se viu rebaixado aos niveis anteriores á crise. Particularmente problemática foi a escalada do diferencial nas semanas anteriores e posteriores ao rescate irlandés, debido ao temor de que España fose o seguinte país en incorrer nun *bail-out*. Non obstante, despois do rescate da economía portuguesa, no mes de abril de 2011, diminuíron as presións sobre a débeda española, que realizou as súas colocacións cuns diferenciais por debaixo de 200 puntos básicos, polo que posiblemente os mercados tivesen comezado a situar España nun nivel distinto respecto ás economías intervidas (Grecia, Irlanda e Portugal).

Cadro núm. 1

Panel de previsións de crecemento do PIB da economía española (en %)

	2011	2012	2013	2014
FMI	0,8	1,6	1,8	1,9
OCDE	0,9	1,6	-	-
UE	0,8	1,5	-	-
Goberno	1,3	2,3	2,4	2,6

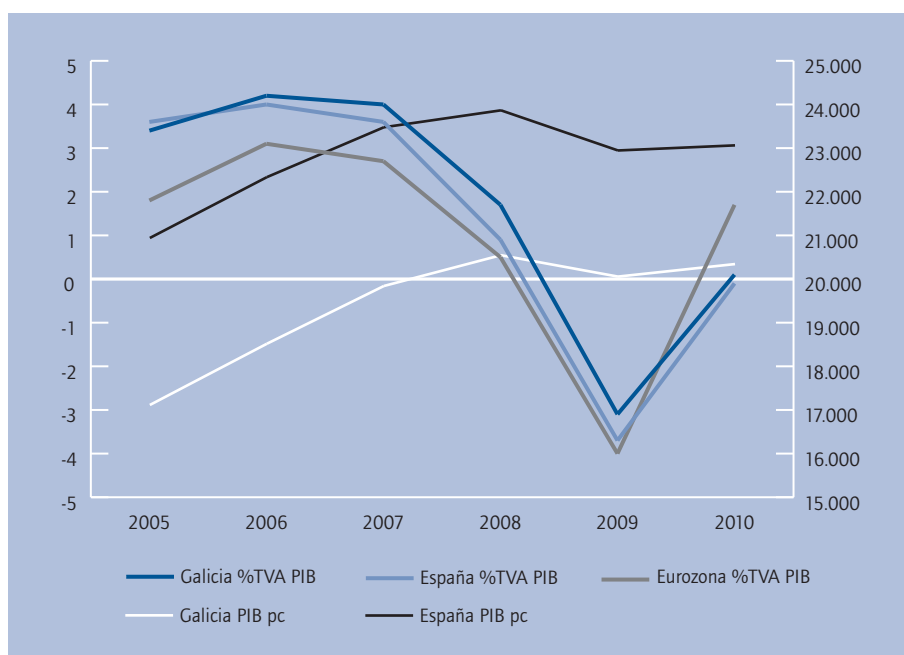
Economía galega

A economía galega tivo, en termos xerais, un mellor comportamento que a economía española, tanto na máxima etapa do ciclo expansivo coma na desaceleración e na recesión posteriores. En concreto, en 2009, cando tanto a economía española como a europea tocaron fondo, a economía galega contraeuse un 0,6% menos que España e un 1% menos que o conxunto da Eurozona. De igual xeito, en 2010 a economía galega rexistrou un avance do 0,1% do PIB, fronte ao -0,1% en España, se ben cabe destacar que os dous desempeños foron moi inferiores ao conxunto da Eurozona, que avanzou un 1,7%. A evolución trimestral reflicte que Galicia foi superando a recesión conforme avanzaba o ano, pasando de -1,1% no primeiro trimestre, a 0,7% no terceiro, se ben no cuarto a recuperación parece perder forza (0,5%). A evolución económica no pasado ano levou os galegos a situarse nunha renda per cápita de 20.343 euros, quedando a 2.270 euros da media española e a 4.143 euros da media europea. Este diferencial de renda resulta inferior aos 3.302 euros do período precrise, polo que cabe afirmar que durante o período de crise a economía galega seguiu converxendo respecto a outras comunidades autónomas e á media española no que a nivel de benestar e ingresos se refire.

Tal e como se comentou, Galicia rexistrou un crecemento 2 décimas por riba da media española, situándose como sétima comunidade autónoma cun mellor desempe-

Gráfico 4.

Taxa de variación do PIB (en %) (esquerda) e PIB per cápita (dereita)

ño económico en 2010, rexistrando igual taxa que Cataluña e 1 décima máis que a Comunidade de Madrid, pero a unha notable distancia de Navarra (1,2%), País Vasco (0,8%) e Castela e León (0,8%). Pola súa banda, as comunidades autónomas cun peor comportamento do PIB en 2010 foron Canarias (-0,8%), Castela-A Mancha (-0,9%) e Andalucía (-0,9%).

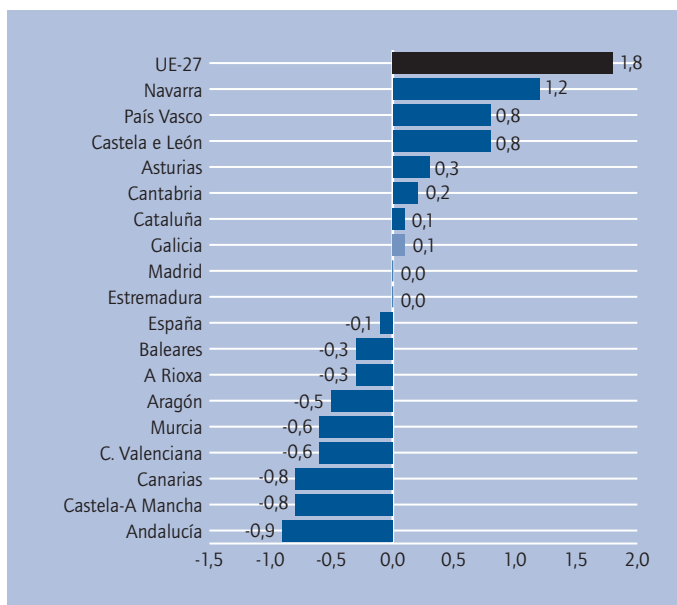
O indicador máis adecuado para valorar o custo social da crise económica sobre a poboación galega é a taxa de paro. Os datos da EPA veñen confirmar que Galicia presenta un ciclo económico desfasado respecto ao español, con incrementos do desemprego menores que no conxunto nacional en 2009 e subas maiores en 2010. Neste ano a taxa de paro ascendeu a 15,4%, 2,8 puntos máis que no ano anterior, sendo particularmente alta no caso dos mozos, que presentan unha taxa de paro do 35,4%.

De igual xeito cabe destacar que o grupo de parados que leva máis dun ano sen emprego se duplicou, unha situación preocupante por canto implica un maior número de galegos que esgotaron as prestacións por desemprego, e os datos da EPA mostran que existen case 60.000 familias galegas nas que todos os seus membros se encontran en situación de desemprego. Por provincias, a maior taxa de paro preséntaa a provincia de Pontevedra (18,3%), mentres que a menor se deu en Lugo (10,9%). Galicia, ocupa o décimo segundo posto no *ranking* das taxas de paro por comunidades autónomas, presentando aínda un nivel de desemprego significativamente inferior á media nacional.

A descomposición do PIB polo lado da demanda reflicte que a contracción da actividade económica foi particularmente acusada no que a FBCF se refire, que caeu un 6,2% e fíxoo de menos a máis conforme avanzaba 2010. O descenso do consumo dos fogares foi moito máis moderado, de -0,4%, se ben, de novo, destaca o peor comportamento conforme nos achegamos ao final do ano. O gasto das administracións públicas, pola súa banda, avanzou un 0,2%, un comportamento anticíclico que mostra unha política de gasto expansiva autonómica fronte á austeridade fiscal rexistrada para o conxunto do Estado. A demanda interna contribuíu de forma negativa (-1,8%) ao crecemento do PIB. Ao igual que no caso da economía española, en Galicia o sector exterior comportouse moi positivamente, debido á recuperación da demanda dos principais socios comerciais e ao moderado avance das importacións desde o exterior. Deste xeito, as exportacións creceron un 7,1% –se ben case todo este crecemento cabe atribuílo á primeira metade do ano–, mentres que as importacións

Gráfico 5.

Taxa de variación do PIB (en%) por comunidade autónoma. Ano 2010

Cadro núm. 2

Produto Interior Bruto trimestral e compoñentes da demanda. Volume encadeado referencia 2000

Datos corrixidos de efectos estacionais e de calendario. Taxas de variación interanual (en %)

							2010			
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	I trim.	II trim.	III trim.	IV trim.
Galicia										
Consumo dos fogares	2,8	3,3	2,5	0,1	-2,3	-0,4	-0,7	0,2	-0,4	-0,8
Gasto AA.PP. e ISFLSF	5,0	3,6	4,2	5,1	4,7	0,2	-0,5	-0,3	0,5	1,0
FBC	5,3	8,5	5,0	-5,8	-10,0	-6,2	-4,7	-6,0	-6,5	-7,7
Exportacións	7,3	10,2	5,9	-5,7	-11,3	7,1	20,7	14,3	3,4	-6,9
Importacións	7,2	10,0	4,6	-8,3	-10,1	2,4	15,5	8,4	-1,5	-10,3
PIB	3,4	4,2	4,0	1,7	-3,1	0,1	-1,1	0,1	0,7	0,5
España										
Consumo dos fogares	4,2	3,8	3,7	-0,6	-4,3	1,3	-0,3	2,2	1,5	1,7
Gasto AA.PP. e ISFLSF	5,5	4,6	5,5	5,8	3,2	-0,7	-1,1	-0,1	-0,7	-0,9
FBCF	7,0	7,2	4,5	-4,8	-16,0	-7,6	-10,5	-6,7	-6,7	-6,1
Exportacións	2,5	6,7	6,7	-1,1	-11,6	10,3	9,4	11,9	9,4	10,5
Importacións	7,7	10,2	8,0	-5,3	-17,8	5,4	2,0	9,6	5,0	5,3
PIB	3,6	4,0	3,6	0,9	-3,7	-0,1	-1,4	0,0	0,2	0,6

Fonte: INE e IGE.

avanzaron un 2,4% e a taxa de cobertura quedou en 109,6%, é dicir, 3,2 puntos máis que en 2009.

Entre o período precrise (2007) e o período poscrise (2010) a estrutura da economía galega variou lixeiramente. As ramas primarias (agricultura, gandería e pesca) pasaron de representar un 4,5% a un 4,2% do PIB, mentres que as ramas enerxéticas gañaron 9 décimas desde o 3,5% ao 4,4%. A construción, pola súa banda, descendeu 8 décimas desde 11,9% ata 11,1%, e as ramas industriais retrocederon 2 puntos, desde o 13,5% ao 11,5%. Esta perda de actividade por parte da construción e, en particular, da industria compensouse co sector servizos, que avanzou 4 puntos, despois de alcanzar a súa achega ao PIB galego o 60% en 2010.

A dinámica do sector agrario galego en 2010 foi positiva, cun incremento da produción agregada do 3%, debida exclusivamente ao avance da produción vexetal, que contrasta co estancamento da actividade gandeira, como reflicten a evolución dos prezos para as dúas actividades (21,5% en ramas vexetais e -2,5% en ramas gandeiras). Nas ramas vexetais destaca o crecemento da produción de patacas (35,7%), millo forraxeiro (18,3%) e cereais (12,3%), mentres que nas ramas gandeiras resulta significativa a caída da produción da maioría das industrias cárnicas, como aves (-3%), ovino (-9,7%) e caprino (-28%). O sector conserveiro, pola súa banda, creceu un 6% na facturación e un 13,5% en valor exportado, segundo Anfaco, que concentra en Galicia o 80% dos seus activos e produción.

A actividade agrícola estivo marcada por unha elevada volatilidade dos mercados agrarios e a consolidación de factores estruturais que empurraron á alza os prezos dos alimentos. En Galicia, a deterioración dos ingresos dos agricultores en 2008 e 2009 deixou paso en 2010 a unha recuperación dun 7,8% na renda agregada do sector, que se viu acompañada por unha caída na man de obra empregada nas ramas agrarias (-1,4% segundo a EPA). Resulta destacable que no decenio 2000-2010, mentres que a renda unitaria permaneceu estancada na UE-15 e descendeu lixeiramente en España, en Galicia rexistrou un avance do 77%, debido, sobre todo, á caída do número de traballadores no sector, o que empurrou a renda á alza.

No contexto da aplicación das reformas aprobadas no Exame de Saúde da Política Agraria Común (PAC), destaca o incremento da cota láctea española dun 1% a partir da campaña 2009-2010 ata 2015, ano no que desaparecerá o sistema de cotas. Resulta igualmente destacable a introdución de novas axudas específicas para determinados sectores e categorías de explotación, como a axuda ao sector lácteo en zonas desfavorecidas da Unión Europea. Así mesmo, a finais de 2010 a PAC estableceu os seus obxectivos para o período 2014-2020, que serán a produción alimentaria viable, a xestión sostible dos recursos naturais e a loita contra o cambio climático e o desenvolvemento territorial equilibrado.

No que ás actividades de pesca se refire, 2010 deu continuidade á crise permanente na que viviu o sector durante a última década, caracterizada pola progresiva redución das posibilidades de pesca e pola caída das marxes comerciais, que reduciron a capacidade da frota galega un 10%. Pese a este desfavorable contexto económico, o porto de Vigo –principal porto pesqueiro de Europa– rexistrou unha nova mellor marca en pesca conxelada, que se incrementou un 13,1% en 2010. Galicia mantívose como a rexión pesqueira máis importante da UE-27 e un 43% das embarcacións pesqueiras españolas tiveron o seu porto base aquí. Por outro lado, no pasado ano creceron máis do 13% os prezos dos produtos frescos nas lonxas galegas, pero, pola contra, a produción de peixe conxelado rexistrou unha contracción do 4% despois de catro anos consecutivos de crecemento.

A actividade industrial en Galicia, pola súa banda, tras rexistrar un descenso do 13,7% en 2009, quedou practicamente estancada en 2010, cando se produciu unha suave caída do 0,5% que levou á destrución de 22.450 empregos no sector secundario. O desfavorable momento polo que atravesan as ramas industriais prexudicou o investimento en maquinaria industrial, xa que o uso da capacidade instalada se situou no 71%, a gran distancia do 90% alcanzado no período precrise. A contracción da actividade industrial foi moi acusada nos bens de consumo duradeiro (-7,5%) e menor nos bens de consumo non duradeiro (-2,2%).

No que ao sector de material de transporte se refire, o pasado ano foi especialmente complicado para a construción naval, contraéndose as postas de quilla un 75% e as botaduras un 38% respecto ao pasado ano, e no mes de novembro a carteira de pedidos aos estaleiros galegos non superaba os 2.000 millóns de euros, a metade da rexistrada a mediados de 2008. O sector resentíuse da crise e estaleiros históricos como Vulcano ou a Factoría Naval de Marín presentaron concurso de acredores. Con

todo, Galicia continuou situándose á cabeza de España, xunto co País Vasco, neste sector e a actividade dos estaleiros vigueses Barreras e Armon concentraron un 27% da actividade construtora no conxunto do Estado.

No sector de automoción, a diferenza entre os 82.066 vehículos matriculados en Galicia en 2007 e os 52.387 en 2010, un total de 30.000 vehículos menos, evidencia a crise pola que atravesamos o sector e o seu reflexo na nosa comunidade autónoma. Se ben na primeira parte do ano houbo un reponte das vendas debido á inminente suba do IVE e aos incentivos á compra do Plan Remóvete, ao final de ano as matriculacións de turismos caeron un 11,9% e as de vehículos de carga un 4,4%, cifras que contrastan co positivo comportamento das matriculacións no conxunto de España, que avanzaron un 3% e un 6,5% respectivamente. Polo lado da produción, a fábrica de PSA Citroën pechou 2010 coa fabricación de 397.000 vehículos, un 5% máis que o ano anterior, dos cales un 85% foron destinados á exportación. A facturación do *cluster* CEAGA, que agrupa 84 empresas e máis de 13.000 empregados arredor de PSA, tamén incrementou a súa facturación no pasado ano.

O terceiro sector en importancia, as ramas enerxéticas, avanzaron un 3,5% en Galicia en 2010, sendo o compoñente do PIB polo lado da oferta o que máis creceu no pasado ano, debido, sobre todo, ao incremento na xeración de enerxía eléctrica e hidroeléctrica. A actualidade no sector enerxético en Galicia veu determinada pola resolución da convocatoria eólica da Xunta de Galicia de 2.325 Mw –co obxectivo de alcanzar os 6.500 Mw en 2012– que, finalmente, foi adxudicada a seis grupos enerxéticos. As enerxías renovables experimentaron un período desfavorable debido aos recortes nos incentivos á instalación de enerxías alternativas e ao menor investimento empresarial derivado da crise económica. A esta situación engadiuse un decreto do Ministerio de Industria, Turismo y Comercio para impoñer cotas de consumo e prezos estipulados ás centrais termoeléctricas dependentes do carbón en beneficio das concas mineiras, co fin de favorecer a deteriorada situación das minas leonesas. Con todo, Galicia continúa sendo unha das escasas comunidades autónomas españolas cun excedente enerxético e, unha vez atendida a totalidade da súa demanda, cede ao exterior un 26% da súa produción eléctrica.

O sector téxtil galego, pola súa banda, a excepción de Inditex, atravesou unha situación moi complicada durante a crise económica, e no período 2007-2009 perdeu máis de 4.000 empregos, un impacto superior ao sufrido polo sector do automóbil ou polo sector naval. Pola súa banda, o grupo de Arteixo chegou a alcanzar tal nivel de expansión territorial que os seus resultados apenas se ven afectados por crises rexionais e chegou a situarse entre os 50 primeiros grupos de distribución do mundo. Os resultados do grupo creceron un 32% en 2010, ano no que abriu 437 novas tendas no exterior.

En Galicia, ao igual que no resto de España, o sector construtor continuou en crise durante o pasado ano, cunha caída do valor da produción do 5,8%, malia o cal o sector continúa representando un 10% do PIB galego e un 9,6% do emprego directo. Practicamente todos os indicadores reflicten o complicado período polo que atravesamos o sector. Os comezos de obra nova foron 4.118, o mínimo rexistro da serie histórica, o

número de vivendas acabadas foi de 20.130, o que supón un descenso interanual do 22%, e asináronse 605.172 hipotecas, o que representa unha caída do 2,8%.

Os datos positivos na actividade construtora e inmobiliaria encontrámoslos no lixeiro reponte da edificación (4,2%), no incremento nas operacións de compravenda de pisos rexistrado nas notarías (9,1%) e, particularmente, na recuperación da demanda de vivenda tras tres anos consecutivos de caídas. De cara ao próximo exercicio, as perspectivas continúan sendo negativas debido ás expectativas de incrementos de tipos de interese, ao excesivo endebedamento no que aínda se encontran as familias, á escaseza de recursos das administracións públicas para obra pública e ao presumible percorrido á baixa no prezo das propiedades.

O sector servizos avanzou un 0,7% en Galicia no ano 2010, rexistrándose un equilibrio entre a evolución dos servizos de mercado e de non mercado, que creceron un 0,7% e un 0,6% respectivamente. Nun ano no que o turismo mundial tamén comezou a recuperarse, crecendo un 6,7% en total e un 1% en España, en Galicia contraeuse un 9,8%. En total, visitaron esta comunidade autónoma 73.700 turistas internacionais menos. A pesar deste dato, Galicia ascendeu unha posición no *ranking* autonómico, pasando da décima á novena posición, superando a Murcia, pero manténdose moi afastada das seis comunidades autónomas que concentran o 91% do turismo español (Cataluña, Madrid, Valencia, Andalucía, Baleares e Canarias). A actividade turística en Galicia estivo marcada polo Xacobeo, que favoreceu que se convertese na terceira comunidade autónoma na que máis se incrementou a recepción de turistas nacionais, só por detrás de Cataluña e Madrid e manténdose entre as seis primeiras entre os destinos nacionais. O turismo en Galicia continuou estando fortemente concentrado nas provincias de Pontevedra e A Coruña, que responden por un 81,7% das estadias totais. O número de viaxeiros chegados aos aeroportos galegos no pasado ano incrementouse un 6,1% respecto a 2009, con 4,3 millóns de pasaxeiros no total dos tres aeroportos. O comportamento de Lavacolla foi particularmente positivo, avanzando un 12,1% e alcanzando os 2,1 millóns de pasaxeiros, e en Alvedro tamén se registrou un crecemento do 2,8%, debéndose os dous avances ás novas rutas con motivo do ano Xacobeo, mentres que, pola contra, Peinador reduciu lixeiramente (-0,9%) o seu tráfico de pasaxeiros, lastrado pola competencia do aeroporto de Porto e pola supresión da liña con Londres. Respecto ao tránsito de cruceiros, o porto de Vigo ocupa unha posición destacada en Galicia, concentrando o 75% do total de pasaxeiros e o 59% dos buques atracados nesta comunidade, cun total de 114 cruceiros no pasado ano.

En materia de innovación, Galicia retrocedeu posicións respecto a outras comunidades españolas respecto ao pasado ano, de acordo co último informe anual de COTEC.⁵ En concreto, inviste en I+D un 0,96% do seu PIB –frente ao 1,04 de 2008– e é a sexta comunidade autónoma que menos inviste neste ámbito, atopándose significativamente por debaixo da media española (1,35%). Deste xeito, esta comunidade reduce o seu nivel de investimento en I+D respecto ao PIB por vez primeira desde o ano

⁵ Fundación para la Innovación Tecnológica 2011. Datos para 2009.

2000. Galicia tamén ocupa a mesma posición atrasada en investimento en I+D por habitante, con 187 euros, moi afastados dos máis de 600 euros de Navarra ou do País Vasco. No que a ocupados se refire, Galicia conta con 8,6 empregados en I+D por cada 1.000 habitantes, fronte aos 13,2 da media española. Os datos de Galicia en materia de I+D evidencian a ampla marxe existente da economía galega para realizar a transición cara a un modelo económico cunha maior achega tecnolóxica e de coñecemento. A nivel empresarial, resulta destacable a venda do 35% do capital de R á empresa de capital risco británica CVC Capital Partners por 157 millóns de euros, así como os beneficios declarados en 2010 por esta mesma empresa por 31 millóns de euros, que lle permiten alcanzar o límite de rendibilidade despois de once anos de actividade.

En canto ao sector exterior, de acordo cos datos do Ministerio de Industria, Turismo e Comercio, as exportacións galegas comezaron a recuperarse despois dos descensos de 2008 e 2009, dun 5,3% e 11,3% respectivamente, e aumentaron en 2010 un 8,6%, un avance significativo pero moi afastado do crecemento das vendas ao exterior para toda España, que avanzaron un 16,2%. Galicia foi a sexta comunidade autónoma máis exportadora (cedendo unha posición desde 2009) cunha cota do 8,1% sobre o total español, e destacando, ao igual que noutros anos, unha forte concentración da activi-

Cadro núm. 3

Produto Interior Bruto trimestral e compoñentes da oferta. Volume encadeado referencia 2000

Datos corrixidos de efectos estacionais e de calendario. Taxas de variación interanual (en %)

							2010			
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	I trim.	II trim.	III trim.	IV trim.
Galicia										
Agricultura e pesca	-3,7	4,3	-4,6	-6,4	-2,1	3,1	1,3	2,2	4,6	4,4
Enerxía	-5,7	4,0	-1,3	-9,6	-3,2	3,5	13,5	0,7	2,7	-2,8
Industria	3,5	7,4	4,8	1,7	-13,6	-0,5	-0,6	4,0	-1,5	-3,7
Construción	4,1	2,8	1,5	0,2	-5,6	-5,8	-6,3	-6,3	-5,3	-5,2
Sevizos de mercado	4,8	4,4	6,2	2,9	-1,4	0,7	-1,5	0,4	1,9	2,2
Servizos de non mercado	2,7	3,9	4,6	4,7	4,4	0,6	0,3	-0,4	1,2	1,3
PIB	3,4	4,2	4,0	1,7	-3,1	0,1	-1,1	0,1	0,7	0,5
España										
Agricultura e pesca	-8,2	5,8	7,1	-2,1	1,0	-1,3	-1,3	-2,1	-2,2	0,3
Enerxía	1,2	1,3	0,9	5,8	-6,4	3,0	0,1	0,6	4,6	6,6
Industria	1,1	1,9	0,8	-2,7	-13,6	0,9	-2,0	2,5	1,7	1,4
Construción	5,2	4,7	2,5	-1,6	-6,2	-6,3	-6,4	-6,5	-6,6	-5,8
Sevizos de mercado	4,3	4,6	4,9	1,7	-1,9	0,4	-1,0	0,3	0,9	1,3
Servizos de non mercado	3,9	4,0	4,8	4,7	2,1	0,8	0,8	0,9	0,7	0,7
PIB	3,6	4,0	3,6	0,9	-3,7	-0,1	-1,4	0,0	0,2	0,6

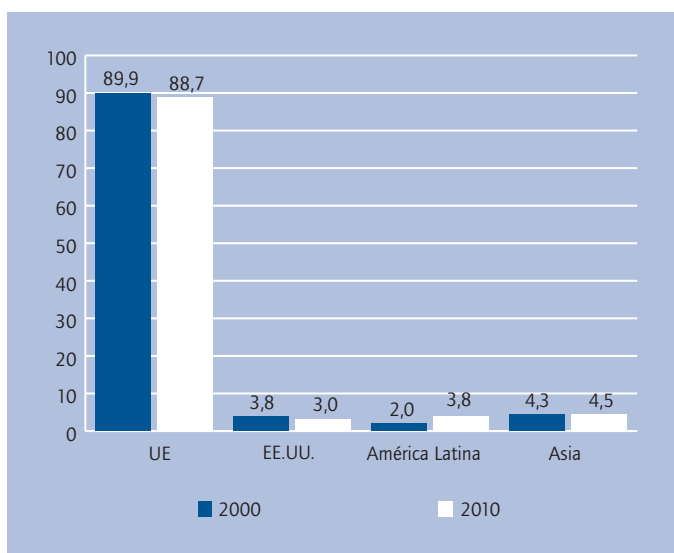
dade exportadora nas provincias de Pontevedra e A Coruña. Os principais destinos das exportacións galegas foron os países da Unión Europea, en especial Francia, Portugal e Italia, que concentran o 56% do total. Entre os países emerxentes, os máis destacados foron Marrocos (2,6% do total), Turquía (2,2%), Polonia (1,4%) e Brasil (1,3%), sendo destacable a escaseza de intercambios comerciais con algúns dos principais mercados do mundo por número de consumidores potenciais, en particular os países asiáticos. En todo caso, nunha comparativa ampla a dez anos, apreciamos un leve incremento do mercado latinoamericano e asiático como destino das vendas galegas ao exterior fronte aos destinos tradicionais.

Pola súa banda, as importacións avanzaron un 5%, despois de dous anos consecutivos de caídas, indicando certa recuperación da demanda galega do exterior. Despois de Francia e Portugal, que xuntos concentran o 40% do total das importacións galegas, resulta destacable que o terceiro, cuarto e décimo provedores sexan, respectivamente, México, Libia e China, indicando que a penetración dos países emerxentes na economía galega resulta moi superior á presenza dos produtos e servizos galegos. Tanto os produtos exportados coma os importados en Galicia son coincidentes, destacando os vehículos automóbiles, prendas de vestir, peixes e combustibles, revelando unha importante actividade intrasectorial. Resulta, así mesmo, destacable que o avance das exportacións por riba das importacións provocou unha significativa mellora do saldo da balanza comercial da economía galega, cuxo superávit creceu un 68% en 2010 ata os 1.335 millóns de euros.

No que á recepción de Inversión Estranxeira Directa (IED) se refire, Galicia seguiu nos últimos anos unha marcada traxectoria descendente, a excepción do ano 2009, no que rexistrou un forte incremento, se ben este foi debido a dúas operacións puntuais realizadas no sector financeiro. En 2010 rexistrouse unha entrada de 47 millóns de euros, o que supón unha caída do 70% da IED recibida respecto a 2009, sendo un 56% do total procedente de Portugal. Á marxe de países avanzados, México e Venezuela encóntranse entre os principais investidores, se ben cun volume moderado arredor dos 3 e 2 millóns de euros respectivamente. Malia estes datos, cabe destacar a adquisición da empresa porriñesa Gándara Censa, dedicada á siderurxia, polo conglomerado industrial chinés CITIC, operación que non figura nas estatísticas publicadas e que podería ascender a 50 millóns de euros. Así mesmo, a empresa chinesa Daxiong instalou no pasado ano nas Pontes unha fábrica de cabo prensado para construción.

Gráfico 6.

Distribución territorial das exportacións galegas (en %)

A IED emitida foi moi superior á IED recibida, reflectindo que a actividade exterior das empresas galegas é moito máis intensa que a actividade das empresas estranxeiras en Galicia. Malia todo, 2010 foi o cuarto ano consecutivo de contracción do investimento exterior galego, que se situou nos 556 millóns de euros. A maior parte deste volume investidor explícase pola actividade expansiva das principais empresas galegas cara a países europeos e Estados Unidos, aínda que tamén se observan investimentos relevantes noutros países, como Namibia (30 millóns), Romanía (22 millóns), Brasil (14 millóns), Corea do Sur ou Bulgaria (10 millóns).

Os índices de competitividade do IGE mostran, pola súa banda, unha evolución positiva para o ano 2010 na economía galega fronte á UE-27 e fronte aos países OCDE. Se ben as exportacións galegas gañan competitividade á marxe do índice utilizado, resulta particularmente favorable a evolución medida co IVUs⁶ –que incorpora un maior compoñente de competitividade–, fronte a unha ganancia competitiva máis moderada estimada cos IPCs,⁷ IPRIS⁸ ou CLUs.⁹ No caso dos CLUs, a ganancia competitiva prodúcese malia que o salario bruto por traballador ao mes se incrementase desde 2.200 euros a 2.251 euros, un 2,3% máis. O pasado ano supón, en todo caso, un punto de inflexión na perda de competitividade das exportacións galegas durante os últimos cinco anos fronte aos produtos e servizos doutros países europeos e desenvolvidos.

En 2010 foi publicada a primeira edición do Regional Competitiveness Index (RCI), unha análise comparativa da competitividade económica de 271 rexións europeas levada a cabo polo Joint Research Centre (JCR).¹⁰ Galicia ocupa a posición 185 no *ranking* europeo de competitividade, e a sétima posición en España, detrás de Madrid, Cataluña, País Vasco, Navarra, Valencia e Aragón. A análise de indicadores evidencia o atraso en materia tecnolóxica e o patrón de crecemento baseado en actividades con escaso peso do coñecemento. Segundo o informe, as principais debilidades competitivas de Galicia son o «Baixo nivel de educación» (241º), «Banda ancha» (225º), «Acceso á internet» (225º), «Emprego intensivo en coñecemento» (234º) e «Poboación potencial» (200º).

En relación coa evolución dos prezos, parece afastarse definitivamente a ameaza de deflación, por canto o IPC avanzou desde o 0,9% en xaneiro ata o 3,1% en decembro. No que a custos laborais se refire, a nota predominante foi a moderación salarial, que se mantivo estable no contorno do 2%. O IPC medio anual da economía galega incre-

⁶ Índice de Valor Unitario das Exportacións.

⁷ Índice de Prezos ao Consumo.

⁸ Índice de Prezos Industriais.

⁹ Custos Laborais Unitarios.

¹⁰ Órgano dependente da Comisión Europea. O índice a través do cal se mide a competitividade divídese en 3 dimensións, 11 eixes e 69 indicadores. Na primeira dimensión (Básica) avalíanse as institucións, estabilidade macroeconómica, infraestruturas, saúde e educación primaria e secundaria; na segunda dimensión (Eficiencia) avalíanse a educación superior e formación permanente, mercado de traballo e tamaño de mercado; e na terceira (I+D+i) intégranse a preparación tecnolóxica, sofisticación empresarial e innovación.

mentouse un 1,9% en 2010, unha décima máis que a media española. Ao igual que no ano anterior, a partida máis inflacionista foi «bebidas alcohólicas e tabaco», seguida de «transporte» e «vivenda». Pola contra, outras partidas como «alimentos e bebidas non alcohólicas», «vestido e calzado», «comunicacións» e «ocio e cultura» rexistraron unha caída de prezos moderada no pasado ano. Non se aprecian grandes diferenzas entre a evolución dos prezos en Galicia e en España, destacando unicamente o peor comportamento na partida «hoteis, cafés e restaurantes», en «vivenda» e en «medicina».

Polo que respecta ao primeiro trimestre de 2011, o PIB en España avanzou un 0,3% trimestral e un 0,8% interanual. Este incremento distancia España da tendencia dos tres países europeos intervidos, que se encontran en recesión, e doutras economías europeas estancadas como a italiana. Non obstante, este desempeño evidencia un crecemento significativamente inferior ao europeo e, o que é máis grave, pon de manifesto a incapacidade de alcanzar un ritmo de crecemento que permita reducir a taxa de paro. O suave incremento do PIB veu explicado polas exportacións e polo investimento en bens de equipo de sectores exportadores, mentres que a demanda interna, aínda moi endebedada, continúa lastrando a actividade económica. A economía galega, pola súa banda, rexistrou un avance do 0,4% no primeiro trimestre de 2011 fronte ao trimestre anterior, e un 0,7% interanual, o que indica que a recuperación económica encóntrase en liña coa rexistrada no conxunto de España. O crecemento estivo baseado nun avance do 3,9% das exportacións e, en menor medida, polo gasto das administracións públicas, que tamén se incrementaron nun 1,3%.

Cadro núm. 4

IPC. Grupos de gasto. Ano 2010
Taxas medias de variación anual (en %)

	Galicia	España
Alimentos e bebidas non alcohólicas	-1,0	-0,8
Bebidas alcohólicas e tabaco	9,8	10,9
Vestido e calzado	-0,3	-0,3
Vivenda	4,8	3,5
Enxoval	0,2	0,6
Medicina	0,0	-1,0
Transporte	6,9	6,9
Comunicacións	-0,8	-0,8
Ocio e cultura	-1,4	-1,2
Ensino	2,4	2,5
Hotéis, cafés e restaurantes	1,8	1,2
Outros	1,9	2,3
Índice xeral	1,9	1,8

Fonte: INE

**I. A competitividade de Galicia
no contexto rexional da UE**

Introdución

O Joint Research Centre (JRC), órgano dependente da Comisión Europea, publicou en setembro de 2010 a primeira edición do Regional Competitiveness Index,¹ cuxo obxectivo esencial é medir a competitividade das rexións (NUTS-2) dos 27 estados membros da actual Unión Europea mediante a construción dun indicador composto (ICR, Índice de Competitividade Rexional). Un dos propósitos de tal medición consiste en ofrecerlles ás autoridades nacionais un instrumento que facilite a tarefa de determinar as debilidades das rexións que, no contexto europeo, cabe cualificar de atrasadas, entre as que, obviamente, se atopan as que, como Galicia, están encadradas no Obxectivo Converxencia no actual marco financeiro (2007-2013) da Unión Europea. Por esta razón resulta oportuno examinar os resultados obtidos por Galicia, para o que se utilizarán dúas referencias básicas, a formada polo conxunto das 17 CC. AA. españolas e o grupo de 85 rexións europeas no que o citado estudo a integra.²

O concepto de competitividade foi largamente debatido. Como mínimo, hai que distinguir dous niveis: micro e macroeconómico. O primeiro está ben definido e, en síntese, baséase na capacidade das empresas para ampliar a súa cota de mercado e mellorar a súa rendibilidade. O segundo segue estando aberto, pero na actualidade cóntase cun importante cimento, provisto polo World Economic Forum –principal fonte de inspiración do ICR– que facilita información sobre os niveis nacionais de competitividade,³ entendendo por tal o conxunto de institucións, factores e políticas que determinan a produtividade agregada a nivel nacional. A conexión entre os dous niveis é clara: un contexto institucional e macroeconómico apropiado e estable favorece a capacidade das empresas para producir bens e servizos de forma eficiente. Nos últimos anos foi gañando crecente atención a competitividade das rexións debido ao seu ascendente peso na organización e xestión do crecemento económico. Téñense así en conta as intensas disparidades territoriais que adoitan rexistrarse nos indicadores da

¹ <http://easu.jrc.ec.europa.eu/eas/downloads/pdf/JRC58169.pdf>

² A información proporcionada é exclusivamente rexional e, polo tanto, non se ofrecen resultados para os estados membros que, por tal razón, non poden utilizarse como referencia. O anterior é compatible co feito de que, en determinados casos, se imputen datos dos estados membros a todas as súas rexións, tal como será comentado máis adiante.

³ *Global Competitiveness Report*, World Economic Forum (WEF), <http://www.weforum.org/issues/global-competitiveness>.

competitividade macroeconómica nacional e que, ademais, enriqueceron o concepto coa introdución de novos patróns como, por exemplo, a concentración rexional de empresas relacionadas a través de diferentes modelos cooperativos.

O ICR está composto por tres dimensións, que se desagregan en once eixes e sesentaenove indicadores simples, recollidos no Anexo 1. Por razóns de espazo, no presente traballo centrarémonos nas tres dimensións e nos once eixes, o que será compatible co recurso aos indicadores simples que presenten maiores especificidades no que respecta ás fortalezas e debilidades da posición de Galicia. A primeira das tres dimensións é a denominada Básica e inclúe cinco eixes: Institucións, Estabilidade macroeconómica, Infraestruturas, Saúde e Educación primaria e secundaria. A segunda dimensión, Eficiencia, está composta por tres eixes: Educación superior e formación permanente, Mercado de traballo e Tamaño do mercado. E a terceira é I+D+i, con tres eixes: Preparación tecnolóxica, Sofisticación empresarial e Innovación. Para cada un destes eixes submínistrase un indicador composto que é a media aritmética simple das *ratios* simples que alberga.⁴ A xustificación teórica que o JCR facilita para o emprego dos once eixes anteriores pode quedar resumida da forma seguinte:

1. *Institucións*. A calidade das institucións ten relevantes impactos sobre a competitividade: solvente provisión de bens públicos, corrección dos fallos de mercado, redución dos custos de transacción, fomento da transparencia dos mercados, promoción do espírito empresarial, mellora do funcionamento do mercado laboral, estímulo do investimento privado, redución da incerteza pola estabilidade social e política, etc. Inclúe once indicadores simples que tratan de dar conta da capacidade do clima institucional e do marco regulador para un correcto funcionamento dos mercados e das empresas. Aclaremos que é un dos eixes nos que o ámbito do indicador é nacional, é dicir, en todas as rexións dun determinado Estado membro figura o mesmo dato.

2. *Estabilidade macroeconómica*. Informa sobre a calidade do contorno económico xeral, que resulta clave para garantir a confianza entre os axentes que operan nos mercados, estimula a taxa de investimento a longo prazo e constitúe un ingrediente básico para o progreso da competitividade. Como no eixe anterior, os catro indicadores que o integran teñen unha dimensión nacional.

3. *Infraestruturas*. Un axeitado equipamento de infraestruturas produtivas é un compoñente do *stock* de capital cun decisivo papel en todo o que garde conexión cunha explotación eficiente dos recursos, a maximización do potencial económico local, a corrección dos desequilibrios territoriais, a potenciación dos fluxos comerciais, a localización das actividades económicas, etc. Componse de tres indicadores que

⁴ Considérase que un maior nivel dos indicadores simples mellora a posición, razón pola cal é frecuente que se utilice a inversa da *ratio* como, por exemplo, na maior parte das *ratios* do eixe 4 (Saúde). O que resulta pintoresco é que se utilice o inverso dos indicadores no eixe 5 (Educación primaria e secundaria), dado que se decidiu definilos en termos de logros baixos, ou nalgúns do eixe 9.2 (Preparación tecnolóxica-Empresas) porque se definiron de forma negativa como 9.2.1 (% de empresas que non utilizan ordenadores).

pretenden aprehender a densidade, conectividade e accesibilidade da rede de infraestruturas de transporte.

4. *Saúde*. As directrices europeas sobre o actual marco financeiro⁵ destacaron que unha forza de traballo saudable propicia vidas laborais máis dilatadas e menores custos sanitarios e sociais, aumentando a taxa de ocupación e a produtividade. Por tanto, os seis indicadores simples cos que conta cuantifican aspectos sobre as condicións de saúde e, en xeral, de benestar da poboación.

5. *Educación primaria e secundaria*. Elevadas aptitudes e competencias nestes dous niveis educativos facultan para continuar cos estudos superiores e obter mellores resultados laborais. A calidade do sistema educativo recóllese a través de tres indicadores elaborados a partir da avaliación realizada por PISA.

6. *Educación superior e formación permanente*. Unha economía baseada no coñecemento como factor de produción require un sistema educativo eficaz na transmisión de determinadas competencias. Comprende cinco indicadores simples que calibran a aptitude para formar un capital humano cun alto nivel educativo e capacidade de adaptación.

7. *Mercado de traballo*. Mercados laborais que funcionen de forma eficiente e flexible contribúen a unha eficiente asignación da oferta de traballo. Este eixe consta de sete indicadores que avalían o grao de eficiencia do mercado laboral mediante a súa capacidade para xerar emprego, a produtividade do factor traballo, a mobilidade da poboación activa, a igualdade de xénero e a intervención pública dirixida á inserción laboral de colectivos con riscos de exclusión.

8. *Tamaño do mercado*. A dimensión do mercado é crucial desde unha perspectiva empresarial, xa que permite o desenvolvemento e o aproveitamento das economías de escala, proporcionando estímulo de diversa índole para a mellora da competitividade. Este eixe está composto por cinco indicadores que non só cuantifican o tamaño do mercado rexional, senón tamén o potencial a través dunha matriz predefinida de distancias.⁶

9. *Preparación tecnolóxica*. Nas dúas últimas décadas tense rexistrado un intenso desenvolvemento das tecnoloxías da comunicación e da información, o que provocou importantes cambios organizativos nas empresas, mellorando a súa produtividade e alterando de xeito significativo os procesos de comercialización. O eixe desagrégase en dous compoñentes: fogares e empresas. O primeiro consta de tres indicadores, nos que se utilizan datos rexionais, e o segundo está formado por sete, nos que se aplican os nacionais, pero o peso destes dous tipos de datos no nivel acadado polo eixe é o mesmo.

⁵ Decisión 2006/702/CE do Consello, de 6 de outubro de 2006, relativa ás directrices estratéxicas comunitarias en materia de cohesión [Diario Oficial L 291 de 21 de outubro de 2006].

⁶ Constrúese un indicador do tamaño do mercado potencial que indica o PIB dispoñible nun contorno de 100 km da NUTS-2 en relación co PIB dispoñible de media nun contorno da mesma superficie na UE.

10. *Sofisticación empresarial*. A partir de catro indicadores, trata de dar conta da participación dos sectores con alta capacidade de xeración de valor engadido por unidade de produto⁷ na estrutura produtiva e ocupacional, da relevancia do investimento directo exterior e do grao de implantación de *clusters*, como reflexo dunha maior fortaleza competitiva por parte das empresas que forman parte dos mesmos.

11. *Innovación*. Inclúe once indicadores que proporcionan información sobre *inputs* e *outputs* do proceso de innovación. A competitividade require, de forma crecente, unha rede que conecte de forma eficaz as empresas coas infraestruturas científicas, na que a vertente espacial é decisiva, dado que a produción de coñecemento está moi concentrada territorialmente e as empresas innovadoras tenden a localizarse nun contorno próximo ás institucións públicas e privadas que promoven a I+D+i.

Os sesentaenove indicadores reordénanse de 0 a 100.⁸ Os correspondentes aos eixes son a media aritmética simple das *ratios* escaladas que as compoñen, e ocorre outro tanto cos das dimensións con respecto aos eixes. O JCR establece tres grupos de rexións, definidas en función do PIB (PPA) por habitante: na primeira é inferior ao 75% da media da UE-27,⁹ na segunda sitúase entre ese 75% e o 100%, e a terceira supera a media. No presente traballo, o terceiro grupo desagregouse en dous, porque non parece razoable que todas as rexións cunha renda relativa por riba da citada media se integren nunha única agrupación, nin polo seu elevado número, nin pola asimetría que supón respecto ao tratamento dado ás dúas primeiras agrupacións. Trátase, en todo caso, dun cambio formal xa que, ao integrarse Galicia no segundo grupo, as súas repercusións prácticas son mínimas. Polo tanto, tal como queda reflectido no cadro 1, as rexións cun PIB (PPA) por habitante maior que o da UE-27 dan lugar a dous grupos, separados polo límite relativo do 125%.

Cadro núm. 1

Tipos de rexións na UE-27 e ponderacións do ICR PIB (PPA) por habitante (UE-27 = 100)

	Número de rexións	Ponderacións das tres dimensións (%)			
		Básica	Eficiencia	I+D+i	ICR
Baixo	66	40	50	10	100
Medio-baixo	85	30	50	20	100
Medio-alto	80	20	50	30	100
Alto	40	20	50	30	100

Fonte: Elaboración propia a partir do *Regional Competitiveness Index*, JRC, 2010.

⁷ Información, comunicacións, actividades financeiras e seguros.

⁸ Aplicando a fórmula: $\left(\frac{X_i - \text{Min}(X_i)}{\text{Max}(X_i) - \text{Min}(X_i)}\right) * 100$

⁹ Que non se pode asimilar coas rexións Converxencia do Marco Financeiro 2007-2013, dado que o período de cálculo da súa renda relativa refírese ao último dato dispoñible e non ao da elexibilidade da actual política de cohesión, que foi o trienio 2001-2003. Tal é o caso de Galicia, rexión converxencia que, na actualidade, supera con creces ese tope do 75% e, por tanto, encádrase no segundo grupo.

Porén, o máis destacado é que a ponderación das tres dimensións para o cálculo do ICR é diferente, aspecto relevante á hora de facer comparacións e utilizar as referencias axeitadas. Tal como se mostra no cadro 1, a dimensión de eficiencia ten sempre un peso do 50% na determinación do ICR e, polo tanto, o que cambia é o atribuído ás outras dúas: a medida que se incrementa a renda por habitante, a terceira dimensión vai cobrando maior forza en detrimento da primeira. Este procedemento arbitrario xustifícase por dúas razóns: a) non penalizar as rexións máis atrasadas; e b) considerar que as capacidades relacionadas co proceso de I+D+i teñen maior relevancia como motor de avance nas que acadaron un grao de desenvolvemento superior. Para non alterar o ICR das rexións do cuarto grupo, conservouse a estrutura de ponderacións do terceiro grupo, é dicir, os pesos das tres dimensións son os mesmos nos dous grupos de renda alta e media-alta.

A competitividade no conxunto de rexións da UE-27

O número de rexións NUTS-2 da UE-27 elévase a 271 e, de acordo coa escala comentada, o rango do seu ICR vai desde o nivel 0 de Guyana (Fr) ata o 100 de Utrecht (NL), cifrándose o de Galicia en 45, o que implica que ocupe o posto 185 no *ranking* da competitividade rexional europea. No gráfico 1, recóllese o correspondente histograma, no cal a distribución gravita claramente cara á cola superior da distribución, posto que: a) o intervalo modal é o que se corresponde cun ICR comprendido entre máis de 60 e 70, que agrupa 55 rexións, algo máis dun quinto do total; b) 3 de cada 4 rexións teñen un $ICR \geq 40$; e c) a media aritmética é 55 e a mediana elévase a 58, sendo este segundo estatístico máis apropiado como medida central neste tipo de distribución, razón pola que se toma como referencia. A descrición da distribución das rexións por estados membros farase a partir da segmentación do rango do ICR en cinco intervalos para evitar que sexa excesivamente prolaxa:

- Bulgaria é o único país no que todas as súas rexións, 6, teñen un $ICR < 40$. As posicións das rexións de Romanía dan lugar a un panorama similar, posto que só unha das súas 8 rexións superan esa barreira, sucedendo outro tanto con Grecia, onde o feito anterior se presenta en 12 dos seus 13 territorios.
- Portugal atópase nun nivel superior, xa que 3 das súas 7 rexións teñen un ICR comprendido no intervalo $[\geq 40-60]$. As 16 rexións polacas concéntranse a partes practicamente iguais nos dous intervalos de ICR comprendidos entre ≥ 20 e 60.
- Na parte superior da distribución sitúanse Finlandia, Dinamarca e, especialmente, Países Baixos, Estado onde sete dos seus doce índices rexionais ocupan o intervalo superior $[\geq 80-100]$. Suecia, Austria e Bélxica atópanse nun nivel inferior respecto aos tres estados anteriores por diferentes razóns, entre as que salienta o feito de que un ou máis dos seus índices rexionais son inferiores á mediana da distribución.

■ O ICR de 12 das 21 rexións de Italia encádranse no intervalo central [$\geq 40-60$] e 7 no inmediatamente inferior; en concreto, só 3 –Lazio, Emilia-Romagna e Lombardía– presentan un índice por riba da mediana da distribución, correspondendo a mellor posición á última das tres: 98 dun total de 271 territorios.

■ 2 de cada 3 rexións do Reino Unido ofrecen un ICR comprendido no cuarto intervalo [$\geq 60-80$] e, ademais, este é o Estado Membro que, xunto cos Países Baixos, achega un maior número –7– de territorios cun $ICR \geq 80$.

■ Francia é o único Estado presente nos cinco intervalos, con tres territorios de ultramar con $ICR < 20$ e un, Île de France, que cun índice de 92 forma parte das 10 rexións europeas con maior nivel de competitividade. Esa aparente dispersión non debe ocultar o feito de que 15 das súas 26 rexións se sitúan no intervalo central [$\geq 40-60$].

■ O cuarto intervalo [$\geq 60-80$] acolle 33 das 39 rexións de Alemaña, situándose tres en cada un dos dous contiguos. Pero o máis sobresaínte é que todas, incluídas as 3 do intervalo [$\geq 40-60$], gozan de índices superiores á mediana, desde o mínimo dunha demarcación oriental, que a supera de forma moi leve, ata o máximo dunha circunscripción bávara.

■ España, cuxas rexións serán analizadas con máis profundidade no próximo epígrafe, presenta unha distribución semellante á francesa, coa singularidade de que ningunha das súas rexións forma parte do intervalo superior, pero cunha similar concentración de índices (9 sobre 19) no intervalo central.

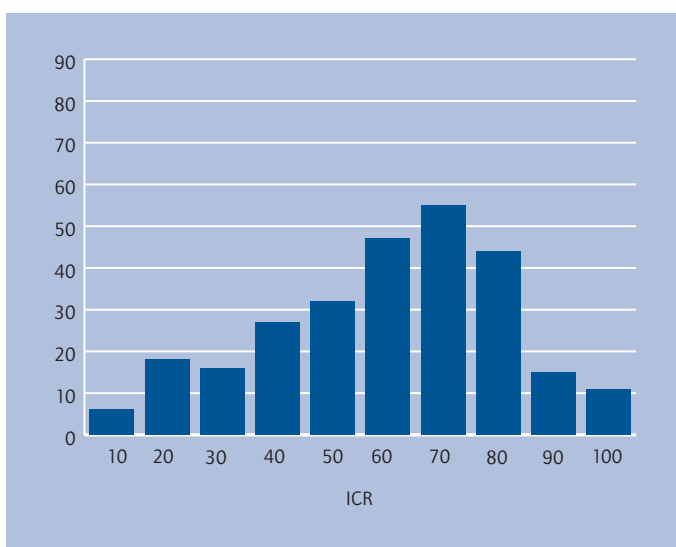
■ Como complemento da anterior perspectiva, centrada na distribución das rexións dos estados membros ao longo de cinco intervalos do rango do ICR, cabe comentar a grandes trazos o que sucede cando se examina en función dos catro tipos de rexións do cadro 1:

■ O primeiro grupo, cunha renda por habitante por baixo do 75% da media da UE-27, achega 7 de cada 10 rexións cun $ICR < 40$, cando integra 1 de cada 4 rexións europeas. Ademais, só unha demarcación galesa posúe un índice por riba da mediana, situándose outra, pertencente a Eslovenia, xustamente no nivel da mesma.

■ O segundo grupo, de renda media-baixa, no que se atopa Galicia, é o que alberga un maior número de territorios dos catro intervalos. O intervalo central [$\geq 40-60$] absorbe cerca da metade dos índices rexionais, cifrándose o peso do seguinte

Gráfico 1.

Distribución das rexións da UE-27 en función do nivel do ICR

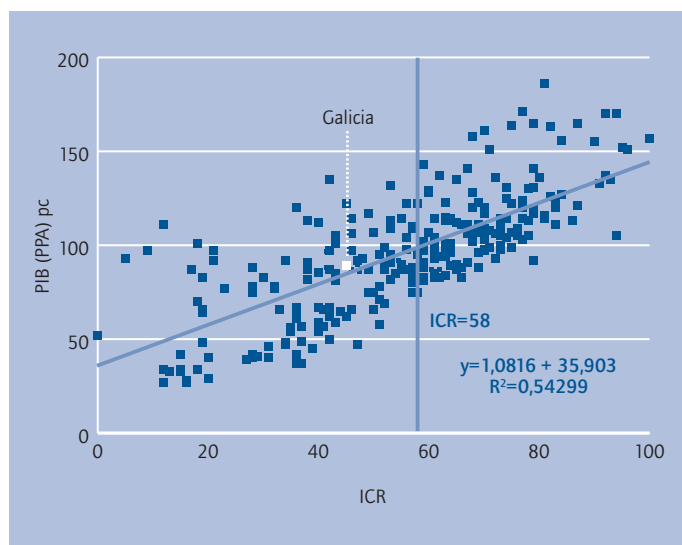

en preto dun terzo e sen que ningún poida acceder ao estrato superior. Son 7 as rexións do grupo cun $ICR < 20$, entre as que se atopan as dúas cidades autónomas españolas¹⁰ e, no outro extremo, elévanse a tres dúcias as que presentan un índice maior que a mediana, entre as que hai un absoluto predominio de territorios alemáns e británicos.

■ Na agrupación de renda media-alta, dous terzos das súas rexións posúen índices que se adscriben ao estrato $[\geq 60-80]$ e unha de cada dez no superior, é dicir, oito

Gráfico 2.

PIB (PPA) por habitante e ICR nas rexións de UE-27. Ano 2009

Fonte: Construción propia a partir de «Regional Competitiveness Index», JRC, 2010 e «GDP per capita in PPS, database», Eurostat, 2011.

territorios do grupo presentan un $ICR \geq 80$: 3 británicos, 3 holandesas e 2 belgas. No lado oposto, 5 son as rexións cun índice < 40 , entre as que se atopan 2 españolas: Baleares e A Rioxa.

■ 9 de cada 10 rexións de renda alta teñen un $ICR \geq 60$, repartíndose a partes iguais entre os dous intervalos superiores, o que implica que 18 dos 20 e 6 territorios do nivel superior pertencen a esta cuarta agrupación. Tan só un –un distrito de Londres cun PIB (PPA) per cápita relativo do 105%– dos 10 territorios europeos con mellor ICR non forma parte do grupo de renda alta, estando formado o resto por 4 rexións holandesas e 1 de Dinamarca, Finlandia, Francia e Suecia, ás que acompaña outro distrito da capital británica.

Nos comentarios anteriores subxace que existe correspondencia entre os niveis do PIB (PPA) por habitante e do ICR. En efecto, tal como amosa o gráfico 2, a co-

¹⁰ Prescínndese de Ceuta e Melilla en epígrafes posteriores, dado que a súa escasa entidade e intensa excentricidade, motivada por ICR respectivos de 9 e 5, o que as sitúa nos postos 266 e 270 da UE-27, introduce perturbacións de todo tipo ao analizar, por exemplo, a posición competitiva das dezasete CC. AA. españolas.

¹¹ Londres (Inner), Luxemburgo e Bruxelas-capital, cuxa renda relativa é, respectivamente, 333, 275 e 221, con niveis do ICR igualmente elevados: 94, 78 e 83. Se se inclúen, o R^2 segue a ser altamente significativo (0,484), pero perde nitidez a imaxe da regresión.

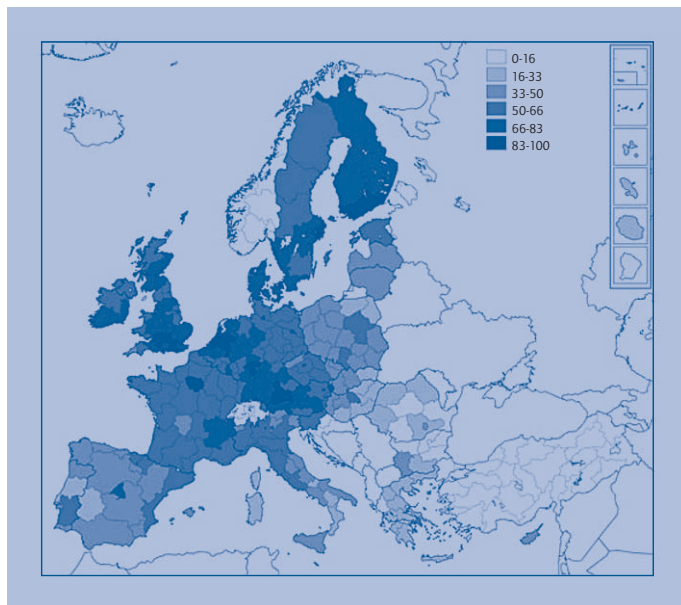
En fin, o axuste da nube de puntos coa recta de regresión resulta evidente, o que pode ser exemplificado con Galicia, que se sitúa xustamente sobre a mesma. O anterior non contradí o feito de que se produzan sensibles discrepancias, entre as que salientan dúas. Por unha banda, os territorios con rendas medias próximas ás da UE-27, pero cunha estrutura produtiva altamente concentrada nos servizos turísticos, o que implica que un bo número de indicadores simples acaden montantes moi precarios, sendo a principal causa de que os seus ICR sexan baixos; circunstancia que pode quedar perfectamente ilustrada coa maior parte das rexións insulares de Portugal, Grecia e España. Por outra banda, hai territorios que, cunha renda media sensiblemente inferior á de Galicia –que se sitúa nun 89% da media europea–, teñen un ICR elevado; así, dentro da segunda agrupación, cun nivel de renda inferior ao galego, hai unha dúcia e media de rexións –das que a metade son territorios da ex-RDA–, cuxo ICR supera a mediana e, polo tanto, o seu grao de competitividade é, como mínimo, un 30% superior ao galego.

En definitiva, coas excepcións de rigor, cabe afirmar que nas rexións da UE-27 existe unha estreita conexión entre renda por habitante e competitividade rexional, o que demostra a robustez do primeiro indicador. Non obstante, este con frecuencia é criticado pola súa sinxeleza e por limitacións de todo tipo, a pesar de que adoita estar correlacionado de maneira significativa con índices compostos máis sofisticados e de confección moito máis laboriosa, como o ICR, o que, obviamente, non quere dicir que a súa elaboración non teña sentido posto que, feita con rigor, mostra os compoñentes onde radican as fortalezas e debilidades da competitividade de todas e cada unha das rexións europeas.

O mapa 1 proporciona unha visión das disparidades interrexionais de competitividade no seo da Unión Europea. O espazo onde acada un maior nivel ten como epicentro o eixe que se estende desde a fronteira nordeste de Italia ata a costa belga holandesa, cunha ampla ramificación nororiental que percorre Dinamarca, o sur de Suecia e toda Finlandia, e outra que, salvando o canal de A Mancha, penetra en boa parte do territorio británico. O vasto espazo que queda á marxe só achega catro das 92 rexións con ICR>66, que é solo dos dous intervalos superiores do mapa 1; territorios centrados arredor das capitais de Francia, España e Eslovaquia, aos que hai que engadir a rexión francesa liderada por Lyon.

Mapa núm. 1

A competitividade das rexións da UE-27

Fonte: *Regional Competitiveness Index, JRC, 2010.*

A competitividade das CC. AA. españolas

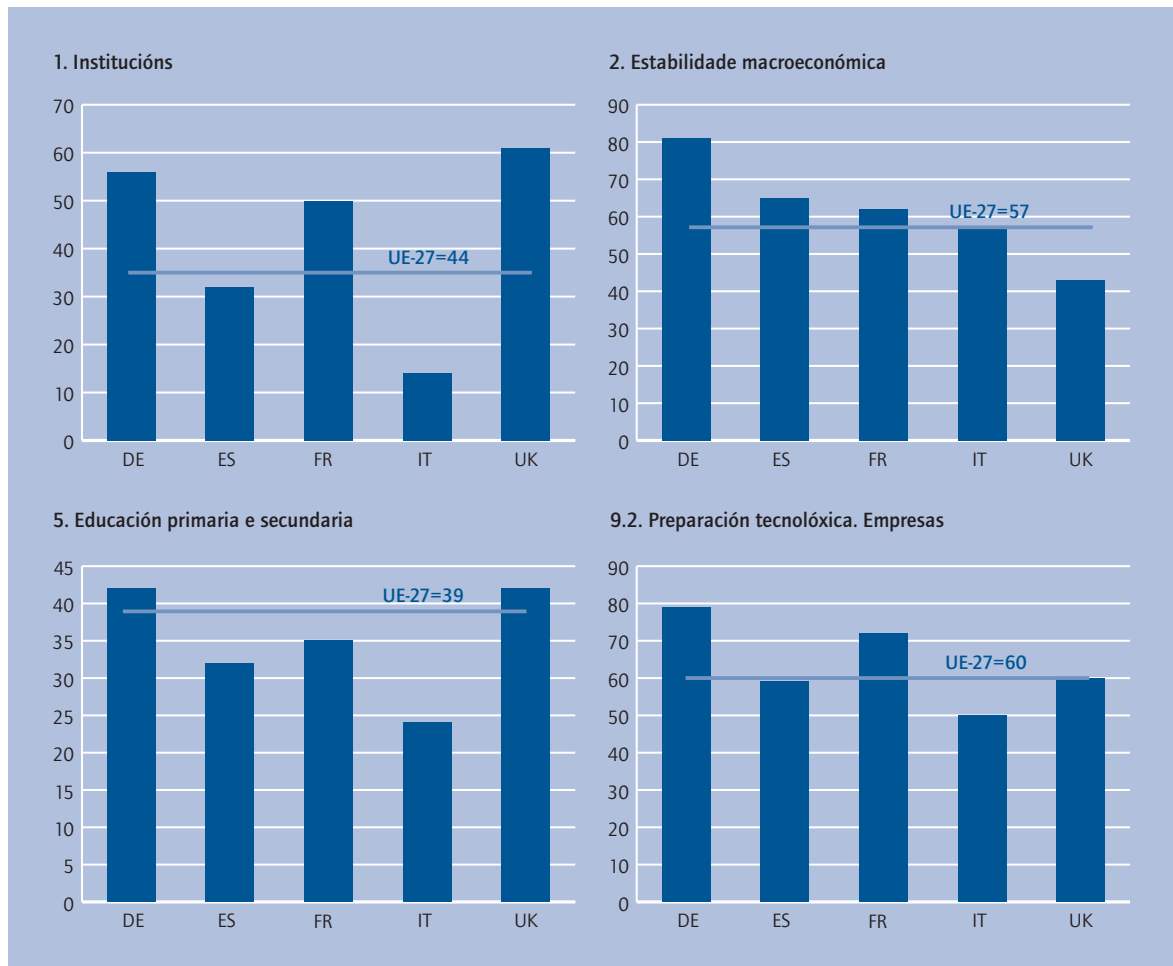
Dado que tres eixes dos ICR rexionais se constrúen a partir da imputación dos datos dos estados membros –Institucións, Estabilidade macroeconómica e Educación primaria e secundaria–, sucedendo o mesmo co compoñente empresarial de Preparación tecnolóxica, resulta oportuno examinar previamente os resultados acadados por España. Deste xeito, realizarase unha comparación cos resultados que se derivan para as restantes grandes economías nacionais da Unión Europea, utilizando como referencia global a mediana dos rexistros dos 27 estados membros. O gráfico 3 dá conta da posición relativa de España –e, por tanto, dos seus 19 territorios NUTS-2– no contexto mencionado. En síntese, resulta pertinente realizar os seguintes comentarios:

- **Institucións.** O nivel do indicador composto español é de 32, 12 puntos por debaixo da mediana europea e a sensible distancia dos rexistros do Reino Unido, de Alemaña e, en menor medida, de Francia, mentres supera de forma clara o mediocre rexistro de Italia. Téñase en conta que o nivel máximo (100) é o de Dinamarca e o mínimo (0) corresponde a Grecia, de tal xeito que España se sitúa no posto 17 entre os 27 estados membros. Ademais, debe aclararse que en boa parte dos indicadores simples que compoñen este eixe, os datos proceden do Eurobarómetro e, polo tanto, fan referencia á opinión que os cidadáns teñen sobre diferentes vertentes da actividade política e institucional nos seus países. Curiosamente, é na *ratio* 1.6 (Estabilidade política), referida a 2008, onde España se sitúa no último posto da UE-27, o que constitúe unha percepción tan lexítima como discutible desde múltiples perspectivas. Así mesmo, a apreciación cidadá sobre o grao de corrupción no país e nas súas rexións (1.1 e 1.2) é desfavorable, sendo os capítulos máis propicios o 1.8 (Calidade da regulación) e o 1.10 (Normas xerais).
- **Estabilidade macroeconómica.** Con datos relativos á media do trienio 2006-2008, o montante mínimo é o de Hungría, achegando Suecia o máximo. O indicador está composto por catro *ratios* (Anexo 1), entre as que non se atopa a Capacidade/Necesidade de financiamento das economías nacionais, aspecto sorprendente por tratarse dun resultado macroeconómico directamente vinculado coa competitividade.¹² España obtén un bo resultado (65), ocupando o posto 9 dentro do conxunto da UE-27; supera en 8 puntos a mediana e só está por debaixo de Alemaña entre os estados considerados no gráfico 2. Obviamente, a bonanza económica dos dous últimos anos do período expansivo 1995-2007 explica esa cualificación, correspondendo o mellor rexistro ao 2.1 (Saldo AA. PP.), o que estará lonxe de suceder cando os datos se actualicen.

¹² Neste sentido, o indicador 2.2 (Aforro nacional/PIB) debería ser reformulado posto que pouco expresa se non se pon en relación coa Formación Bruta de Capital/PIB, o que equivale a dicir que tería que ser substituído polo Saldo por conta corrente/PIB ou, aínda mellor, polo saldo conxunto das contas correntes e de capital que, como é sabido, define a Capacidade/Necesidade de financiamento da economía.

Gráfico 3.

Resultados nacionais dos ICR rexionais. Alemaña, España, Francia, Italia e Reino Unido. Ano 2009

■ Educación primaria e secundaria, con información referente a 2006. Romanía e Finlandia presentan os dous valores extremos, pero o máis destacable é que, á marxe do máximo finés, só tres estados superan a barreira de 50 (Estonia, Irlanda e Países Baixos), razón pola cal non deben estrañar os valores reflectidos no gráfico 3.¹³ O perfil é similar ao do eixe 1, situándose España (32) 7 puntos por debaixo da mediana da UE-27, nunha posición próxima á de Francia e máis distanciada da de Alemaña e Reino Unido e, como é norma xeral, por riba da de Italia; escaso

¹³ Os resultados de Finlandia son tan elevados como singulares, factor que na escala fai presión á baixa sobre os obtidos polo resto dos estados.

consolo este último, se se considera que España ocupa o posto 20, é dicir, o peor das catro vertentes do ICR analizadas, e moi pouco concordante coa súa renda relativa.

Cadro núm. 2

A posición competitiva das comunidades autónomas españolas no contexto rexional da UE-27. Ano 2009

	ICR	PIB (PPA) pc		
	Nivel	Posto	UE=100	Posto
Madrid	72,5	59	136	25
Cataluña	63,5	106	123	42
País Vasco	61,8	115	137	23
Navarra	53,1	159	132	31
C. Valenciana	51,1	168	95	140
Aragón	46,4	181	114	62
Galicia	45,2	185	89	160
Castela e León	43,4	189	101	116
Cantabria	43,3	191	105	101
Andalucía	42,9	193	81	192
Asturias	42,2	195	97	130
Murcia	41,8	199	87	170
A Ríoxa	39,6	205	112	77
Baleares	38,0	208	116	70
Castela-A Mancha	37,6	209	82	189
Canarias	33,6	223	92	149
Estremadura	31,2	229	73	210

Fonte: Elaboración propia a partir do *Regional Competitiveness Index*, JRC, 2010 e GDP per cápita in PPS, database, Eurostat, 2011.

■ Preparación tecnolóxica-Empresas. As posicións extremas volven ser as de Romanía e Finlandia, segundo información de 2009. O nivel español (59) é moi similar á mediana e ao do Reino Unido, maior que o de Italia e moi inferior ao de Alemaña e Francia. Por este motivo, a posición que ocupa no *ranking* da UE-27 é intermedia: 13. O mellor resultado é o arroxado polo índice 9.2.5 (% de empresas con rede interna de ordenadores) e o peor o 9.2.3 (% de empresas con web).

Por tanto, a imputación dos datos españois leva consigo repercusións para as comunidades autónomas que, en termos relativos, cabe cualificar de positivas no eixe de Estabilidade macroeconómica e na compoñente empresarial de Preparación tecnolóxica, sucedendo o contrario con Institucións e Educación primaria e secundaria. Como a Estabilidade macroeconómica ten sufrido importantes fisuras no bienio 2009-2010, sobre todo na *ratio* con mellor valoración no ICR de 2009, referente ao déficit público, os índices de competitividade das CC. AA. experimentarán unha significativa deterioración en próximas edicións, sobre todo nos dous grupos con renda por

habitante inferior á media europea, posto que este segundo eixe se integra na Dimensión básica que, nelas, pondera máis que nas dúas agrupacións onde ese indicador é maior que tal referencia (cadro 1).

O cadro 2 permite confrontar os niveis de renda relativa das CC. AA. cos seus índices de competitividade. A significativa correlación positiva entre as dúas variables refórzase no contexto rexional español (gráfico 4), cun R^2 máis elevado que o resultante para o conxunto formado polas 271 rexións europeas e, respecto ao cal, só engadiremos que Galicia se sitúa por debaixo da recta de regresión, é dicir, nunha posición mellor que a que cabe esperar atendendo a súa renda relativa. Tampouco é menos certo que o cadro 2 reflicte nitidamente que, no caso español, dentro do marco rexional da UE-27 dáse unha disociación entre o PIB (PPA) per cápita das súas CC. AA. e os seus ni-

veis de competitividade, sen que haxa nin unha soa excepción ao feito de que a súa posición competitiva se sitúe por detrás do posto que lles corresponde en función da súa renda relativa. Recorrendo aos catro grupos de rexións utilizados anteriormente, resulta conveniente concretar esa discordancia:

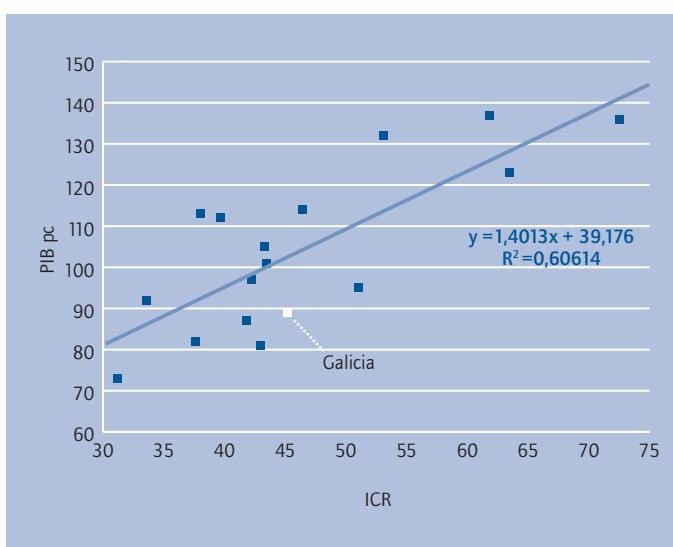
- Estremadura é a única comunidade que pertence ao primeiro grupo, ao ter unha renda por habitante levemente inferior ao 75% da media europea, o que a sitúa na praza 210 da respectiva ordenación. O seu ICR é moi baixo, 31, de aí que ocupe a praza 229 se a clasificación se fai en función do nivel de competitividade. Engadamos, simplemente, que das 51 rexións con menor renda que Estremadura, 35 delas posúen un ICR superior.

- Sete comunidades pertencen á segunda agrupación que, por orde ascendente de renda por habitante, son: Andalucía, Castela-A Mancha, Murcia, Galicia, Canarias, Comunidade Valenciana e Asturias, en postos que van desde o 192 da primeira ata o 130 da última, situándose a comunidade galega no 160. Tal como se pode advertir mediante a lectura do cadro 2, a clasificación que se deriva do ICR dista da anterior, de tal forma que o posto máis baixo é o de Canarias e o máis elevado o da Comunidade Valenciana. O aspecto máis destacado é que todas elas empeoran a súa posición en maior ou menor medida, sobresaíndo, porén, o caso de Andalucía, a única rexión española na que hai un alto grao de correspondencia entre o seu lugar en renda relativa (192) e respecto ao ICR (193). Ese diferencial mínimo amplíase sensiblemente en Asturias e Canarias e de forma moito máis moderada, na Comunidade Valenciana, Galicia, Murcia e Castela-A Mancha. No caso concreto de Galicia, o seu cuarto posto en renda relativa dentro do presente grupo mellora a segunda praza en competitividade, o que dá lugar a que se atope na sétima posición no *ranking* nacional, resultado digno de salientarse se se ten en conta que, por renda, descende á praza 13.

- As comunidades con renda media-alta son 6: Castela e León, Cantabria, A Rioxa, Baleares, Aragón e Cataluña, e presentan un abano de rendas relativas que cobre practicamente todo o rango da terceira agrupación de rexións europeas, desde o 101% da primeira ata o 123% da última. A fenda entre as súas posicións nas dúas ordenacións amplíase de forma sensible, superando o centenar de postos en Baleares, A Rioxa e Aragón; estas comunidades, cun PIB (PPA) per cápita superior

Gráfico 4.

PIB (PPA) por habitante e ICR nas comunidades autónomas españolas

en algo máis dun 10% ao nivel medio europeo, ocupan lugares moi atrasados respecto ao nivel do seu ICR, a unha gran distancia da mediana das 271 rexións europeas. Outro tanto pode dicirse, aínda que en menor medida, de Cantabria e Castela e León e, no que se refire a Cataluña, se ben supera a mediana do ICR, o diferencial é de 64 postos entre a súa posición na clasificación de renda relativa (42) e a correspondente ao índice de competitividade (106). Baste dicir que o ICR galego é maior que o de 4 das comunidades deste grupo, sendo superado por tan só 1,2 puntos porcentuais por Aragón.

■ Por tanto, a achega española ao cuarto grupo é de tres rexións (Navarra, Madrid e País Vasco) cunha renda por habitante que rolda o 135% da media da UE-27, o que as sitúa nun posto privilexiado nesa clasificación: 31, 25 e 23, respectivamente. En canto ao diferencial con respecto á ordenación do ICR, o de Navarra volve superar o centenar de postos, distancia que case é a que sofre o País Vasco e reducíndose no caso de Madrid a 34.

Así pois, a principal conclusión que se pode extraer dos datos comentados é que a posición competitiva das CC. AA. españolas no conxunto das rexións da UE-27 presenta un sensible atraso en relación á súa renda relativa. Se 9 posúen un PIB (PPA) per cápita superior á media europea, só 3 teñen un ICR por riba da mediana e, sen excepción, o seu posto no *ranking* da competitividade é inferior ao correspondente na renda relativa; ábrese así unha fenda que, salvo no caso de Andalucía, é moi ampla, mentres Galicia é unha das comunidades nas que ese diferencial ten menor entidade. Non obstante, debe terse en conta que a imputación dos datos de España a todas as rexións en determinados eixes non é neutral, posto que preme á baixa sobre o ICR dunhas, operando en sentido contrario no doutras. Esta situación evidénciase con nitidez na utilización dos datos nacionais para todas as rexións no eixe 5 (Educación primaria e secundaria) e no epígrafe 9.2 (Preparación tecnolóxica-Empresas). Así, por exemplo, no eixe 5 utilízanse os datos nacionais do Informe PISA; os resultados rexionais son moito máis aceptables en Castela e León, Navarra e País Vasco que en Canarias, Andalucía e Baleares.¹⁴

Tendo en conta tales imputacións e as diferentes ponderacións das tres dimensións no ICR, resulta conveniente proporcionar unha visión complementaria das comunidades españolas eliminando os efectos inducidos polo procedemento utilizado no cálculo do ICR. Para isto, e traballando só coas tres dimensións para non facer máis complexo o exame, temos elaborado o cadro 3, no que só se utilizan os datos rexionais e no que se subministra unha media aritmética simple dos niveis dos tres índices compostos resultantes. Polo tanto, a título ilustrativo, na Dimensión básica constrúese o seu indicador só a partir dos eixes 3 (Infraestruturas) e 4 (Saúde), obviando os tres que,

¹⁴ Para ilustralo co indicador simple 5.2 (Anexo 1), en Comprensión das matemáticas a nota media española é de 483 no Informe PISA de 2009, correspondendo o resultado máis elevado a Castela e León (514) e, deixando á marxe as dúas cidades autónomas, o máis baixo a Canarias (435).

construídos a partir dos datos españois, foron analizados ao comezo do presente epígrafe. Facendo sempre un exame máis ordinal que cardinal, os comentarios sobre a información contida no cadro 3 poden quedar sintetizados da seguinte forma:

- A media simple dos niveis das tres dimensións introduce cambios respecto á ordenación resultante do ICR. Madrid, Cataluña, País Vasco, Navarra e a Comunidade Valenciana conservan as cinco primeiras posicións na mesma orde, sucedendo o mesmo coas catro últimas (Balears, Castela-A Mancha, Canarias e Extremadura) se ben agora, neste segundo grupo, a comunidade manchega ten vantaxe sobre a balear. Por tanto, as alteracións de *ranking* prodúcense na zona central, en cuxa parte inferior Asturias se ve superada pola Rioxa e Murcia, mentres que na superior outro tanto lle pasa a Galicia con Cantabria, Castela e León e, incluso, Andalucía. As diferenzas entre os niveis das comunidades integradas nesta zona central da distribución seguen sendo relativamente reducidas pero, a nivel ordinal, as repercusións son de certa entidade xa que, por exemplo, Galicia pasa do posto 7 ao 10.
- Hai unha regra xeral: en todas as comunidades, o índice que acada un maior nivel é o da Dimensión básica, seguido polo de Eficiencia e sendo o máis baixo o de I+D+i. Esta regra xeral non coñece excepción ningunha. Ademais, as diferenzas entre os tres niveis son, en todas as rexións, moi apreciábeis cando non intensas, salvo no País Vasco e Balears, ao pasar da Dimensión básica á de Eficiencia: no caso vasco, por ser alta a cualificación da segunda dimensión e, no da comunidade insular, por ser baixa a do eixe de Infraestruturas na primeira.
- É, por tanto, na dimensión Básica onde os niveis rexionais de competitividade son os máis elevados, acadando un montante en Madrid moi próximo ao máximo de 100, seguida por Cataluña e Castela-A Mancha; esta última, sen dúbida, tense beneficiado máis que ningunha (Castela e León incluída) en canto á dotación de infraestruturas, por ser territorio de tránsito de importantes vías de comunicación entre a Comunidade de Madrid e Andalucía, Levante e Aragón/Cataluña. No polo oposto sitúanse as dúas comunidades insulares, que dificilmente poden saír ben

Cadro núm. 3

Índices de competitividade por dimensións nas comunidades autónomas. Ano 2009

	Dimensións			Media Simple
	Básica	Eficiencia	I+D+i	
Madrid	97,2	79,4	68,0	81,5
Cataluña	84,5	72,4	57,1	71,3
País Vasco	76,8	74,7	48,7	66,7
Navarra	77,5	64,3	42,8	61,5
C. Valenciana	73,9	61,4	39,8	58,4
Cantabria	78,9	53,6	33,8	55,4
Aragón	70,4	58,5	35,3	54,7
Castela e León	75,4	54,5	32,4	54,1
Andalucía	71,1	51,5	34,0	52,2
Galicia	68,3	56,6	29,7	51,5
A Rioxa	71,8	51,0	29,1	50,6
Murcia	73,2	52,3	25,0	50,2
Asturias	62,0	52,4	33,2	49,2
Castela-A Mancha	81,7	45,4	20,4	49,2
Canarias	81,7	45,4	20,4	49,2
Balears	52,1	50,0	32,9	45,0
Extremadura	68,3	35,2	16,9	40,1

Fonte: Elaboración propia a partir do *Regional Competitiveness Index*, JRC, 2010.

paradas se se lles aplican *ratios* convencionais para dar conta do grao de desenvolvemento da súa rede de infraestruturas de transporte, seguidas por Asturias, Galicia e Estremadura. En consecuencia, non debe estrañar que, ao pesar máis Infraestruturas, por simple exclusión dos eixes elaborados a partir de datos nacionais, no cadro 3 do ICR, a comunidade galega experimente o descenso de tres postos xa comentado.

- Recordemos que a dimensión de Eficiencia inclúe tres eixes: Educación superior e formación permanente, Mercado de traballo e Tamaño do mercado. Madrid volve situarse na primeira praza, seguida por País Vasco e Cataluña, constituíndo un primeiro chanzo a notable distancia do resto. As comunidades que ocupan as tres últimas posicións na ordenación nacional do ICR (Castela-A Mancha, Canarias e Estremadura) reproducen esa mesma situación en Eficiencia, destacando o baixo nivel da última. O anterior acontece igualmente con Galicia, é dicir, sitúase na sétima posición nesta segunda dimensión.

- A terceira dimensión componse, no presente apartado, de dous eixes (Sofisticación empresarial e Innovación) e dun subeixe: Preparación tecnolóxica-Fogares. Como xa foi mencionado, os índices rexionais da competitividade rexistran unha acentuada deterioración, dando lugar, ademais, a intensas disparidades interrexionais. Á fin e ao cabo, o peso do sector público na Dimensión básica é determinante e, deixando á marxe as comunidades insulares, este elemento déixase notar na escasa dispersión relativa dese indicador composto, mentres que nesta terceira dimensión a iniciativa empresarial resulta decisiva, de tal xeito que o índice de Madrid cuadruplica o de Estremadura. A fenda entre esa primeira comunidade e Cataluña e, sobre todo, País Vasco amplíase, acompañando Castela-A Mancha, Murcia e Canarias nos últimos postos á segunda. Nesta terceira dimensión, a competitividade de Galicia retrocede de forma sensible, de tal xeito que pasa a ocupar o duodécimo posto no *ranking* rexional español.

A competitividade de Galicia dentro do grupo de rexións de renda relativa media-baixa da UE-27

No epígrafe anterior deuse conta da posición competitiva de Galicia no contexto das CC. AA. españolas que, no presente, será analizada dentro do marco das rexións do segundo grupo, cunha renda por habitante similar á de Galicia, entre o 75% e o 100% do termo medio europeo, o que cobra maior sentido se se considera que esta se atopa nunha posición (89%) moi próxima ao punto central do intervalo determinante dos 85 territorios da agrupación. Se antes nos centrabamos nas tres dimensións, parece oportuno agora fixar a atención sobre os once eixes para dotar da debida complementariedade os resultados e comentarios que se realizarán a continuación, o que, no caso exclusivo de Galicia, será enriquecido con breves anotacións sobre as *ratios* de

Cadro núm. 4

Indicadores de competitividade por grupos de rexións e eixes. Ano 2009

Eixe	Reducido	Medio-baixo			Galicia	Medio-alto	Alto	UE-27
	Mediana	Mínimo	Mediana	Máximo		Mediana	Mediana	Mediana
1	29	0	39	100	32	56	61	44
2	43	13	53	99	65	65	73	57
3	63	0	79	100	74	84	88	79
4	42	20	64	92	63	68	73	66
5	41	0	35	52	32	41	40	39
6	64	24	69	86	65	75	83	71
7	39	2	51	82	42	66	72	56
8	34	0	49	71	50	60	70	53
9.1	29	0	50	94	27	77	74	51
9.2	44	0	54	100	59	72	74	60
10	26	6	40	70	26	49	71	57
11	23	8	46	86	34	59	75	49
ICR	34	5	56	79	45	69	79	58

Fonte: Elaboración propia a partir do *Regional Competitiveness Index*, JRC, 2010.

cada eixe. A tal respecto, debe terse en conta que rexe a consabida regra xeral, de tal forma que a consistencia e fiabilidade do ICR diminúe a medida que a información se vai desagregando en dimensións, eixes e indicadores simples.

No cadro 4 ofrécense, ademais dos resultados de Galicia para os once eixes constitutivos do ICR, as medianas dos catro grupos e, para comprender mellor os rexistros galegos, os valores mínimos e máximos do grupo 2. Antes de entrar no exame pormenorizado de Galicia, paga a pena deixar constancia do firme ascenso do montante da mediana dos valores escalados a medida que se incrementa a renda dos catro grupos de rexións, do que xa se podía ter coñecemento a nivel agregado mediante a regresión do gráfico 2 pero que, agora, queda plenamente contrastado cando se descompón o ICR nos seus once eixes.¹⁵ En todos eles, o índice aumenta en maior ou menor medida, cunha excepción referida ao eixe 5 (Educación primaria e secundaria), onde os niveis son moi semellantes (40, ou un punto porcentual por riba ou por debaixo) salvo no grupo de renda media-baixa que descende a 35, o que vén reflectir que nesa segunda agrupación hai estados membros, entre os que se atopa España, nos que hai un amplo marxe de mellora deses dous niveis educativos, aínda que, sen dúbida, parte dese

¹⁵ A diferenza do que sucede no conxunto da UE e no contexto rexional español, non existe correlación positiva entre renda relativa e ICR no seo do grupo 2, o que non debe estrañar dado o estreito rango existente en canto á primeira das dúas variables. O R^2 é practicamente nulo (0,012), razón pola cal este epígrafe non conta cos gráficos das regresións utilizadas nos dous anteriores.

comportamento se debe apuntar ao feito de que a imputación do dato nacional faise a todas as rexións, calquera que sexa a agrupación na que se integren. Verificada, de novo, esa regularidade pasemos a comentar os resultados galegos en cada un dos eixes, comezando cos construídos cos datos dos estados membros que, por ter sido comentados ao inicio do epígrafe anterior, requiren menos atención que os restantes:¹⁶

- No eixe 1 (Institucións) o resultado español, e polo tanto galego, é adverso, cun diferencial negativo de 7 puntos respecto á mediana do segundo grupo. O contrario sucede co eixe 2 (Estabilidade macroeconómica), de tal xeito que é o único dos once no que o índice galego supera a mediana europea pero, como xa se ten sinalado, o máis probable é que ese diferencial se torne negativo cando se proceda á actualización estatística dos indicadores que forman parte do mesmo.

- Respecto ao eixe 5 (Educación primaria e secundaria), cabe engadir que o nivel do índice español é incluso inferior á mediana do segundo grupo, o que pon de manifesto a necesidade de dar prioridade a mellora deste crucial eixe da competitividade. Hai que sinalar que, se en vez dos datos españois se empregasen os galegos nas tres *ratios* do eixe 5, a posición galega melloraría, probablemente de forma leve, posto que, no Informe PISA, as tres cualificacións son superiores á obtida a nivel nacional.¹⁷

- Por último, no punto 9.2 (Preparación tecnolóxica-Empresas) o resultado da imputación nacional dá lugar a un nivel 59, sensiblemente superior ao ICR galego (45), 4 puntos por riba da mediana do segundo grupo. A diferenza do que sucede co eixe 5, cabe concluír que, á luz da información subministrada polo INE, a aplicación do dato galego suporía un descenso do anterior nivel.¹⁸

Os eixes elaborados con datos rexionais dan lugar a diferentes graos de diverxencia entre os catro grupos de rexións, que son intensos, por exemplo, nos eixes 10 (Sofisticación empresarial) e 11 (Innovación), resultando moito máis reducidos nos que, como xa ten sido mencionado, o papel do sector público é determinante, eixes 3 (Infraestruturas) e 5 (Educación superior e formación permanente). Cando se pasa dos catro grupos ás 85 rexións de renda media-baixa, as diferenzas son moi acentuadas, tal como proban os valores máximos e mínimos recollidos no cadro 4, que proporcionan índices que, nos primeiros, superan en dez dos once eixes a mediana das rexións de renda elevada e, nos segundos, se corresponden co valor máis baixo de toda a Unión Europea (eixes 3, 8 e 9.1) ou son dos máis reducidos dese conxunto (eixes 7, 10 e 11). Dentro dos resultados tan dispares, os de Galicia son en nove dos once eixes inferiores

¹⁶ O mínimo e o máximo recollidos no cadro 2 para o grupo de renda medio-baixa son nesas eixes (1, 2, 5 e 9.2) os dos estados membros sinalados nos comentarios que seguen ao gráfico 3.

¹⁷ Logros en 2009. 5.1 (Lectura): Galicia=486; España=481. 5.2 (Matemáticas): Galicia=489; España=483. 5.3 (Ciencias): Galicia=506; España=488.

¹⁸ INE: *Encuesta de Uso de TIC y Comercio Electrónico en las Empresas*. 2009-2010. Sen ser exhaustivos e a título ilustrativo: 9.2.6 (% de empresas con extranet), Galicia = 12%; España = 16,6%. 9.2.3 (% de empresas con web), Galicia = 58,9%; España = 63,9%.

aos da mediana da agrupación da que forma parte, pero claramente superiores aos seus respectivos e elocuentes mínimos. Por esta circunstancia, dentro do grupo de 85 rexións con renda media-baixa, Galicia ocupa a posición 40 en canto á renda relativa, descendendo ao posto 63 no *ranking* de competitividade.

Eixe 3 (Infraestruturas). Caracterízase, como xa se indicou, por presentar maior afinidade nos resultados dos catro grupos, pero o que nos concirne aporta, dentro da Unión Europea, o mínimo, que se concreta na illa francesa de Guadalupe, e o máximo, Berlín, cunha renda por habitante inferior nun punto porcentual ao termo medio europeo pero cun ICR (75) que supera o de Madrid, compartindo esa privilexiada dotación de capital físico con dous distritos de Londres e con Bremen. No caso de Galicia é o eixe que achega o montante máximo (74), o que non impide que sexa levemente inferior á mediana do grupo. Os datos utilizados refírense ao bienio 2006-2007 e, dos tres indicadores simples que compoñen o eixe, o peor resultado é o do 3.2 (Ferrocarril), co posto 226 das 271 rexións, ascendendo ao 186 no 3.3 (Número de pasaxeiros en voos), moi similar ao correspondente ao ICR (185), e ao 81 en 3.1 (Autoestradas). En calquera caso, fronte ao acontecido no contexto español, a inferioridade da dotación de infraestruturas galegas é, no correspondente á UE-27, menos manifesta e, desde logo, non é nin moito menos onde radica o maior déficit da competitividade da comunidade, excepción feita da rede de ferrocarrís.

Eixe 4 (Saúde). As diferenzas entre as catro agrupacións son, así mesmo reducidas, pero acentúanse respecto ao anterior debido ao precario resultado do grupo de renda baixa. Dentro da segunda agrupación, os valores deste indicador composto oscilan entre o mínimo da rexión belga de Luxemburgo e o máximo da británica de Dorset e Somerset. Galicia ten un índice de 63, por debaixo pero moi similar ás medianas do seu grupo e da UE-27. Os datos das seis *ratios* do eixe refírense, basicamente, á media do trienio 2006-2008, dando lugar a unha variada gama de posicións no que respecta a Galicia, desde a praza 93 en 4.4 (Cancro)¹⁹ e a 131 de 4.2 (Esperanza de vida saudable) ata a 217 de 4.5 (Corazón) e a 226 de 4.1 (Accidentes de estrada).

Eixe 6 (Educación superior e formación permanente). É, entre os elaborados con datos rexionais, o que presenta un grao inferior de dispersión das medianas dos catro grupos, segundo información recollida en 2007. Dentro da agrupación, de novo Guadalupe representa o mínimo, mentres o máximo corresponde á rexión danesa de Sjaelland. O índice de Galicia (65) supera con creces o seu ICR, pero é algo inferior á mediana do grupo e da Unión Europea. As cinco *ratios* que se encadran no eixe dan lugar a resultados moi heteroxéneos que, por exemplo, son positivos no 6.1 (Educación superior), que sitúan a Galicia no posto 73, e negativos no 6.3 (Baixo nivel de educación), no que descende á praza 241. Debe terse en conta, ademais, que o 6.5 (Educación terciaria/PIB) resulta, en todas as rexións, da imputación do dato nacional, acadando España un baixo nivel que a coloca no posto 16 entre os 27 estados membros.

¹⁹ A descrición completa dos 69 indicadores atópase no Anexo 1.

Eixe 7 (Mercado de traballo). A diverxencia entre os resultados dos catro grupos comeza a ser acusada. Dentro do segundo grupo, o valor mínimo é o de Melilla, e o superior o dunha rexión británica: Devon. Os datos das sete *ratios* que integran o indicador composto refírense a 2008 e, polo tanto, reflicten unha incipiente deterioración do mercado laboral español no seu conxunto. O índice galego acada un valor de 42, manifestamente menor que a mediana do grupo e superando só en 3 puntos o das rexións con renda baixa. Os postos de Galicia no *ranking* das 271 rexións son dispares, situándose por debaixo do correspondente ao seu ICR no 7.2 (Desemprego de longa duración) e 7.4 (Produtividade laboral), onde ocupa respectivamente as prazas 134 e 155. Pola contra, esa referencia agregada vese amplamente superada nos indicadores que recollen distintas vertentes do desemprego (7.3, 7.5 e 7.7 (Anexo 1)) nos que a posición galega se sitúa en torno á 220 nos tres.

Eixe 8 (Tamaño do mercado). O grao de disparidade entre os resultados dos catro grupos é similar ao anterior e, dentro da segunda agrupación, de novo o mínimo materialízase en Melilla –que, ademais, é tamén o da UE-27–, sendo a rexión alemá de Münster, fronteiriza con Países Baixos, a que presenta o máximo. Galicia posúe un índice moi similar á mediana do seu grupo e igual á do conxunto da UE-27. A información estatística coa que se teñen elaborado os cinco indicadores simples data do bienio 2007-2008 e, con ela, ocupa unha posición favorable no 8.2 (Remuneración dos asalariados) e 8.3 (Renda dispoñible), respectivamente nos postos 82 e 61, sucedendo o contrario no 8.4 (PIB potencial) e 8.5 (Poboación potencial), nos que se sitúa en torno á praza 200, o que, na medida en que estes epígrafes reflicten as perspectivas produtivas e demográficas, resulta preocupante. No 8.1 (% PIB PPA UE-27) a situación é un pouco máis favorable que a ofrecida polo ICR galego.

Subeixe 9.1 (Preparación tecnolóxica-Fogares). As diferenzas entre as catro agrupacións volven ser considerables. No seo da segunda agrupación, nun distrito de Bucarest concrétese o mínimo da Unión Europea, en tanto que o máximo corresponde a unha rexión finesa. O nivel de Galicia (27) é o segundo máis baixo entre todos os eixes, de tal xeito que é incluso inferior á mediana do primeiro grupo. Está formado por tres *ratios* elaboradas a partir de información de 2009. No 9.1.2 (Internet para compras) a comunidade sitúase no posto 180 e é, polo menos, inferior ao asignado polo ICR, pero no 9.1.1 (Banda ancha) e 9.1.3 (Acceso á internet) sitúase en torno á praza 225.

Eixe 10 (Sofisticación empresarial). Como foi apuntado, as afinidades entre os catro grupos esvaécense. Con información relativa a 2007, na segunda agrupación, o mínimo o achega unha rexión grega e o máximo volve concretarse en Berlín. Constitúe o peor resultado (26) de Galicia en todos os eixes, que se iguala coa mediana do grupo de renda baixa. O nivel das catro *ratios* é baixo, situándose arredor do posto 185 a nivel agregado no 10.2 (% VEB en sectores sofisticados) e 10.3 (Novas empresas estranxeiras), e arredor do 200 en 10.1 (Emprego en sectores sofisticados) e 10.4 (*Clusters* rexionais).

Eixe 11 (Innovación). Reprodúcese a diversidade entre os catro grupos no eixe que, xunto co primeiro, conta co maior número de *ratios* –o que dá lugar á utilización de

información que se estende ao longo do cuadrienio 2005-2008– e que, sen dúbida, ten un peso na competitividade maior que o derivado do cálculo do ICR, onde a ponderación do eixe se reduce a medida que a renda relativa descende. Esta vez é Ceuta a que achega o mínimo da segunda agrupación e, por terceira vez, é Berlín a rexión que contribúe co máximo. O nivel de Galicia é claramente inferior ao ICR e sitúase nun punto intermedio entre as medianas dos grupos primeiro e segundo. Dado que consta de once *ratios*, seremos selectivos: a) no 11.5 (Publicacións científicas) e 11.7 (% de recursos humanos en ciencia e tecnoloxía) acádanse os rexistros máis favorables, xa que a posición de Galicia rolda a praza 110; b) en tres das *ratios* sobre as diferentes modalidades de aplicación de patentes (11.1, 11.9 e 11.10) o posto sitúase entre o 200 e o 206; c) e no 11.8 (% de emprego intensivo en coñecemento) ocupa o 234. Polo tanto, hai unha clara disociación entre os recursos humanos e os resultados acadados a nivel científico e a materialización do coñecemento en innovacións produtivas, o que igualmente se pode estender á utilización do mesmo como *input* determinante dunha parte significativa da estrutura empresarial.

Anexo 1

Dimensión básica

Eixe 1. Institucións

- 1.1. Percepción da corrupción no país
- 1.2. Percepción da corrupción rexional
- 1.3. Fraude orzamentaría
- 1.4. Percepción de frecuencia da corrupción
- 1.5. Voz e rendición de contas
- 1.6. Estabilidade política
- 1.7. Eficiencia do Goberno
- 1.8. Calidade da regulación
- 1.9. Normas xerais
- 1.10. Control da corrupción
- 1.11. Facilitade para facer negocios

Eixe 2. Estabilidade macroeconómica

- 2.1. Déficit/Superávit público
- 2.2. Aforro nacional
- 2.3. Inflación
- 2.4. Rendemento bonos públicos

Eixe 3. Infraestruturas

- 3.1. Índice combinado de autoestradas
- 3.2. Índice combinado de vías de ferrocarril
- 3.3. Número de pasaxeiros de liñas aéreas

Eixe 4. Saúde

- 4.1. Víctimas mortais en estrada
- 4.2. Esperanza de vida saudable
- 4.3. Mortalidade infantil
- 4.4. Mortalidade por cancro
- 4.5. Mortalidade por enfermidades do corazón
- 4.6. Taxa de suicidios

Eixe 5. Educación primaria e secundaria

- 5.1. Logros baixos en lectura
- 5.2. Logros baixos en matemáticas
- 5.3. Logros baixos en ciencias

Anexo 1 (continuación)**Dimensión de eficiencia****Eixe 6. Educación superior e formación permanente**

- 6.1. % poboación 25-64 anos con educación superior
- 6.2. % poboación 25-64 anos que realiza estudos e formación
- 6.3. % poboación con baixo nivel de educación
- 6.4. % poboación a máis de 60 minutos da universidade máis próxima
- 6.5. Gastos en educación terciaria/PIB

Eixe 7. Mercado de traballo

- 7.1. Taxa de emprego (sen incluír agricultura)
- 7.2. Desemprego de longa duración
- 7.3. Taxa de desemprego
- 7.4. Produtividade laboral
- 7.5. Diferenza taxas de desemprego por sexo
- 7.6. Diferenza taxas de ocupación por sexo
- 7.7. Taxa de desemprego feminino

Eixe 8. Tamaño do mercado

- 8.1. % PIB (PPA) da UE-27
- 8.2. Remuneración de asalariados
- 8.3. Renda dispoñible
- 8.4. PIB potencial
- 8.5. Poboación potencial

Dimensión de I+D+i**Eixe 9. Preparación tecnolóxica****9.1. Fogares**

- 9.1.1. % fogares con acceso a banda ancha
- 9.1.2. % persoas que utilizan a internet para compras
- 9.1.3. % fogares con acceso á internet

9.2. Empresas

- 9.2.1. % empresas que non utilizan ordenadores
- 9.2.2. % empresas que non teñen acceso á internet
- 9.2.3. % empresas que teñen web
- 9.2.4. % empresas que utilizan a internet
- 9.2.5. % empresas que utilizan rede interna de ordenadores
- 9.2.6. % empresas que utilizan extranet
- 9.2.7. % empregados que non teñen acceso á internet

Anexo 1 (continuación)**Dimensión de I+D+i****Eixe 10. Sofisticación empresarial**

10.1. % de emprego en sectores «sostificados»

10.2. % de VEB en sectores «sostificados»

10.3. Novas empresas estranxeiras por millón de habitantes

10.4. Fortaleza dos *clusters* rexionais**Eixe 11. Innovación**

11.1. Aplicacións de patentes innovadoras por millón de habitantes

11.2. Total de aplicacións de patentes por millón de habitantes

11.3. Emprego de «tipo creativo» (% poboación)

11.4. Traballadores de coñecemento (% emprego total)

11.5. Publicacións científicas por millón de habitantes

11.6. Gasto en I+D interna

11.7. Recursos humanos en ciencia e tecnoloxía (% da poboación activa)

11.8. Emprego en sectores intensivos en tecnoloxía e coñecemento

11.9. Aplicacións EPO de alta tecnoloxía por millón de habitantes

11.10. Aplicacións EPO de TICs por millón de habitantes

11.11. Aplicacións EPO de biotecnoloxía por millón de habitantes

II. Mercado de trabajo

Introdución

A profunda recesión que azoutou a economía mundial, e a española en particular, tivo nos anos precedentes un dramático reflexo na evolución dos principais agregados do mercado de traballo, especialmente do desemprego. Durante 2010 o mercado laboral seguiu a reflectir as consecuencias desta fase negativa e, a pesar de que a finais de ano comezaron a rexistrarse indicios de que as caídas da produción estaban a frearse, a destrución de emprego característica deste ciclo recesivo non se detivo, co conseguinte incremento do paro. Segundo os datos proporcionados pola *Encuesta de Población Activa* (EPA), publicada polo Instituto Nacional de Estatística (INE), a ocupación en España reduciuse, na media do ano, en 431.400 (un 2,3%), diminuíndo tamén a taxa de variación anual respecto á do ano precedente (que fora de -6,8%). A poboación activa, pola súa banda, continuou desacelerando o seu crecemento, cun incremento total de 51.400 (un 0,2% fronte ao 0,8% do ano anterior). O reflexo desta dobre dinámica foi o crecemento do desemprego en 482.900, cunha taxa de variación do 11,6%, moi por debaixo da taxa do 60,2% do ano 2009.

Esta imaxe xeral esconde, non obstante, unha evolución ao longo do ano que pode estar indicando unha certa mellora no estado do mercado de traballo: a taxa de redución do emprego foi moderándose nos sucesivos trimestres, desde o -3,6% do primeiro ata o -1,3% do último. A poboación activa, pola súa banda, foi mellorando o seu comportamento, xa que mentres no primeiro trimestre aínda diminuíu a unha taxa interanual do -0,4% (reflexo dun efecto de desánimo nos traballadores, especialmente nos desempregados de longa duración), no segundo trimestre comezou a amosar taxas de variación positivas (0,2%), para acabar nos dous últimos crecendo a taxas do 0,6%.

O desemprego, polo tanto, viu moderar o seu aumento interanual ao longo dos trimestres, para pasar do 15% no primeiro ata o 8,6% no último. En calquera caso, esta evolución do paro foi moito máis favorable que a exhibida no ano precedente, no que as taxas de variación interanuais foran case explosivas.

No *Informe 2009* mostrábase que a evolución do mercado de traballo galego nese ano fora negativa, pero mellor en termos relativos que no conxunto nacional. Non obstante, os datos dispoñibles entón non permitían discernir se esta dinámica se debía a un ciclo económico máis suave no caso da economía galega (o denominado «plus de resistencia») ou ben se era consecuencia dun ciclo económico desfasado respecto ao nacional. Os datos da EPA parecen sustentar a segunda das hipóteses, xa que mentres no ano precedente as caídas no emprego e os aumentos no paro eran menores que no

conxunto nacional, en 2010 ocorre o contrario. A ocupación reduciuse en 50.800, a unha taxa case o dobre da nacional (4,4%), mentres que o desemprego aumentou en 34.400, un 20,7%. A poboación activa, a diferenza do acontecido no conxunto do Estado, diminuíu en 16.400 (un 1,2%), de xeito que o negativo comportamento do desemprego foi debido exclusivamente á forte destrución de emprego. Porén, os datos tamén reflicten unha mellor situación relativa no conxunto do mercado respecto ao ano precedente, ao incrementarse as taxas de destrución de emprego en tan só tres décimas e reducirse o ritmo de crecemento do desemprego do 44,6% ao 20,7%.

En termos interanuais a poboación activa galega pasou de experimentar unha relativamente forte variación negativa nos dous primeiros trimestres (-2,5% e -1,7% respectivamente), a rematar o ano cun descenso do 0,8%, tras un momentáneo aumento do 0,1% no terceiro. A ocupación, pola contra, non deixou de reducirse en todos os trimestres (en especial nos dous primeiros, -6,1% e -4,7%), para suavizar moi lixeiramente a súa dinámica no terceiro (-2,8%) e cuarto (-4%). O desemprego, en consecuencia, aumentou dun xeito homoxéneo ao longo do ano a taxas do 23,3% no primeiro trimestre, do 18,4% no segundo e do 20,4% e do 20,8% na segunda metade do ano.

Por sexos non se rexistraron comportamentos significativamente diferentes, de xeito que actividade, ocupación e desemprego exhibiron evolucións similares no conxunto do ano, a diferenza do acontecido en 2009, no que as mulleres tiveran un resultado relativo mellor. A actividade descendeu en 8.900 (1,2%) no caso dos homes e en 7.900 (1,3%) no das mulleres. A análise das taxas de variación interanuais trimestrais indica que nos dous casos as maiores caídas se deron nos dous primeiros trimestres (-2,4% e -1,2% para os homes, -2,6% e -2,2% para as mulleres), para mostrar unha evolución máis positiva no terceiro (caída do 0,1% para os homes, aumento do 0,2% para as mulleres) e finalizar o ano con novas reducións do -1,3% e -0,5% respectivamente. A dinámica descrita para o grupo feminino afonda no cambio de tendencia rexistrado en 2009, no que pasaron de presentar fortes aumentos da actividade a moderar o seu crecemento, e mesmo a comezar a diminuír no último trimestre do ano.

Pola súa banda, a ocupación retrocedeu en 28.000 no grupo masculino e en 22.800 no feminino, o que supuxo a mesma variación relativa nos dous sexos (-4,4%) sen diferenzas importantes en todo o ano. Así, o patrón de destrución de emprego foi similar, cunha forte redución na primeira metade do ano e cunha suavización na segunda (a excepción do último trimestre, no que a caída do emprego masculino, -5%, case dobrou a do emprego feminino, -2,8%). Esta evolución tamén rompe cunha característica do mercado de traballo galego nos últimos anos, o mellor comportamento relativo da ocupación feminina, que, a excepción do ano 2007, sempre creceu por riba da masculina na actual serie homoxénea da EPA. Como consecuencia, o desemprego aumentou en 19.100 para os homes (22,8%) e en 15.300 (18,7%) para as mulleres. Ademais, en termos interanuais trimestrais, a evolución foi similar (no primeiro as taxas respectivas foron do 25% e 21,7%, no segundo do 18,4% e 18,5% e no terceiro do 21,4% e 19,4%), a excepción do último trimestre, no que o desemprego masculino aumentou un 26,4% fronte a un 15,3% no caso feminino.

Cadro núm. 1

Balance do mercado de traballo segundo sexo (en miles de persoas)

	2009	2010				2011	
	Media	I trim.	II trim.	III trim.	IV trim.	Media	I trim.
Galicia							
Homes	712,5	702,4	700,8	712,1	699,3	703,7	700,7
Activos	628,7	600,0	597,7	612,4	593,0	600,8	583,8
Ocupados	83,8	102,4	103,1	99,7	106,3	102,9	116,9
Parados	427,6	436,8	437,5	426,0	438,3	434,7	436,1
Inactivos							
Mulleres	605,2	595,3	594,7	601,9	597,3	597,3	606,5
Activos	522,7	497,1	496,0	506,3	500,1	499,9	496,8
Ocupados	82,1	98,2	98,7	95,6	97,2	97,4	109,7
Parados	641,3	650,4	650,3	643,1	647,2	647,8	637,2
Inactivos							
Total	1.317,4	1.297,7	1.295,4	1.314,0	1.296,6	1.300,9	1.307,2
Activos	1.151,5	1.097,1	1.093,7	1.118,7	1.093,1	1.100,7	1.080,7
Ocupados	165,9	200,6	201,8	195,3	203,5	200,3	226,5
Parados	1.068,9	1.087,2	1.087,7	1.069,2	1.085,5	1.082,4	1.073,3
Inactivos							
España							
Homes							
Activos	12.938,5	12.793,6	12.871,9	12.856,3	12.754,9	12.819,2	12.694,0
Ocupados	10.646,4	10.239,9	10.333,9	10.376,2	10.209,7	10.289,9	10.059,0
Parados	2.292,1	2.553,7	2.538,0	2.480,2	2.545,2	2.529,3	2.635,0
Inactivos	5.909,7	6.034,4	5.955,6	5.971,5	6.080,1	6.010,4	6.132,6
Mulleres							
Activos	10.099,0	10.213,3	10.250,5	10.265,2	10.349,9	10.269,7	10.367,9
Ocupados	8.241,6	8.154,2	8.142,9	8.170,6	8.198,5	8.166,6	8.092,7
Parados	1.857,5	2.059,0	2.107,5	2.094,6	2.151,4	2.103,1	2.275,2
Inactivos	9.484,5	9.409,5	9.389,8	9.392,4	9.327,6	9.379,8	9.317,6
Total							
Activos	23.037,5	23.006,9	23.122,3	23.121,5	23.104,8	23.088,9	23.061,8
Ocupados	18.888,0	18.394,2	18.476,9	18.546,8	18.408,2	18.456,5	18.151,7
Parados	4.149,5	4.612,7	4.645,5	4.574,7	4.696,6	4.632,4	4.910,2
Inactivos	15.394,1	15.444,0	15.345,4	15.363,9	15.407,6	15.390,2	15.450,2

[Continúa] ►

Cadro núm. 1 (continuación)

Balance do mercado de traballo segundo sexo (en %)

	% variación 2010	Taxa de variación interanual				
		2010				2011
		I trim.	II trim.	III trim.	IV trim.	I trim.
Galicia						
Homes						
Activos	-1,2	-2,4	-1,2	-0,1	-1,3	-0,2
Ocupados	-4,4	-5,9	-4,0	-2,9	-5,0	-2,7
Parados	22,8	25,0	18,4	21,4	26,4	14,2
Inactivos	1,6	3,7	1,6	-0,3	1,6	-0,2
Mulleres						
Activos	-1,3	-2,6	-2,2	0,2	-0,5	1,9
Ocupados	-4,4	-6,3	-5,5	-2,7	-2,8	-0,1
Parados	18,7	21,7	18,5	19,4	15,3	11,7
Inactivos	1,0	2,4	2,0	-0,3	0,0	-2,0
Total						
Activos	-1,2	-2,5	-1,7	0,1	-0,8	0,7
Ocupados	-4,4	-6,1	-4,7	-2,8	-4,0	-1,5
Parados	20,7	23,3	18,4	20,4	20,8	12,9
Inactivos	1,3	2,9	1,8	-0,3	0,6	-1,3
España						
Homes						
Activos	-0,9	-1,8	-0,9	-0,4	-0,6	-0,8
Ocupados	-3,3	-5,5	-3,4	-2,2	-2,2	-1,8
Parados	10,3	16,3	10,9	8,3	6,4	3,2
Inactivos	1,7	3,7	1,5	0,3	1,3	1,6
Mulleres						
Activos	1,7	1,4	1,6	1,7	2,1	1,5
Ocupados	-0,9	-1,3	-1,2	-1,0	-0,1	-0,8
Parados	13,2	13,4	14,0	14,3	11,2	10,5
Inactivos	-1,1	-0,8	-1,0	-1,1	-1,5	-1,0
Total						
Activos	0,2	-0,4	0,2	0,6	0,6	0,2
Ocupados	-2,3	-3,6	-2,5	-1,7	-1,3	-1,3
Parados	11,6	15,0	12,3	10,9	8,6	6,4
Inactivos	0,0	0,9	0,0	-0,6	-0,4	0,0

Fonte: INE, Encuesta de Población Activa.

A taxa de actividade¹ situouse no conxunto do ano no 54,6%, 6 décimas por debaixo da rexistrada en 2009, e moi por debaixo da media nacional (60%), sen que as habituais diferenzas por sexos experimentasen grandes variacións. Así, a taxa masculina reduciuse en 7 décimas e situouse no 61,8% (fronte ao 68,1% nacional), mentres que a feminina descendeu en 6 décimas, ata situarse no 48% (por debaixo do 52,3% español). De novo, a análise en termos interanuais permite identificar que as maiores reducións se produciron na primeira metade do ano, con caídas de 1,3 e 0,9 puntos nos dous primeiros trimestres, mentres houbo un imperceptible avance no terceiro (1 décima) e unha lixeira caída no último (4 décimas). Estes datos contrastan coa evolución para o conxunto español, no que a taxa tan só caeu no primeiro cuadrimestre (3 décimas), para comezar a crecer no terceiro e no cuarto (3 e 2 décimas respectivamente). Ademais, no conxunto nacional a taxa de actividade feminina non deixou de medrar ao longo do ano, pasando de variacións de 5 décimas no primeiro cuadrimestre a 9 décimas de aumento no último, o que indica que as dinámicas da actividade feminina en Galicia e no conxunto nacional están a ser diverxentes.

A taxa de emprego² volveu experimentar un retroceso, de 2,1 puntos, situándose no 46,2%, que contrasta coa redución en 1,2 puntos da taxa española, que acadou o 48%, o que fixo aumentar o diferencial entre Galicia e España en 9 décimas, ata os 1,8 puntos. Deste xeito, a taxa galega encadea unha serie de reducións continuas desde 2007, acumulando 4 puntos de caída desde o 50,1%. Por sexos, as diferenzas entre homes e mulleres seguen sendo moi elevadas: no conxunto do ano a taxa masculina situouse no 52,8% (2,4 puntos menos que o ano anterior), mentres a feminina o fixo no 40,1% (reducíndose en 1,8 puntos). Ademais, ambas as dúas taxas atópanse por debaixo dos valores nacionais, se ben o comportamento das mulleres foi máis próximo ao conxunto de España (a taxa masculina nacional foi do 54,7%, mentres a feminina foi do 41,6%). En termos interanuais trimestrais o maior descenso da taxa deuse na primeira metade do ano (2,9 e 2,2 puntos nos dous primeiros trimestres), para suavizar a redución na segunda (1,3 e 1,8 puntos no terceiro e cuarto respectivamente).

A taxa de desemprego³ seguiu aumentando en 2010, se ben moderou o avance respecto ao rexistrado en 2009, acadando unha taxa media anual do 15,4%, claramente inferior á do conxunto español, que ascendeu ata o 20,1%, o máximo na vixente serie homoxénea da EPA. Non obstante, se en 2009 o aumento da taxa de paro española estivo por riba do experimentado pola galega (6,5 e 3,9 puntos respectivamente), en 2010 esta tendencia inverteuse e a galega medrou por riba da española, aínda que lixeiramente (2,8 e 2,3 puntos respectivamente). As taxas por sexos imita-

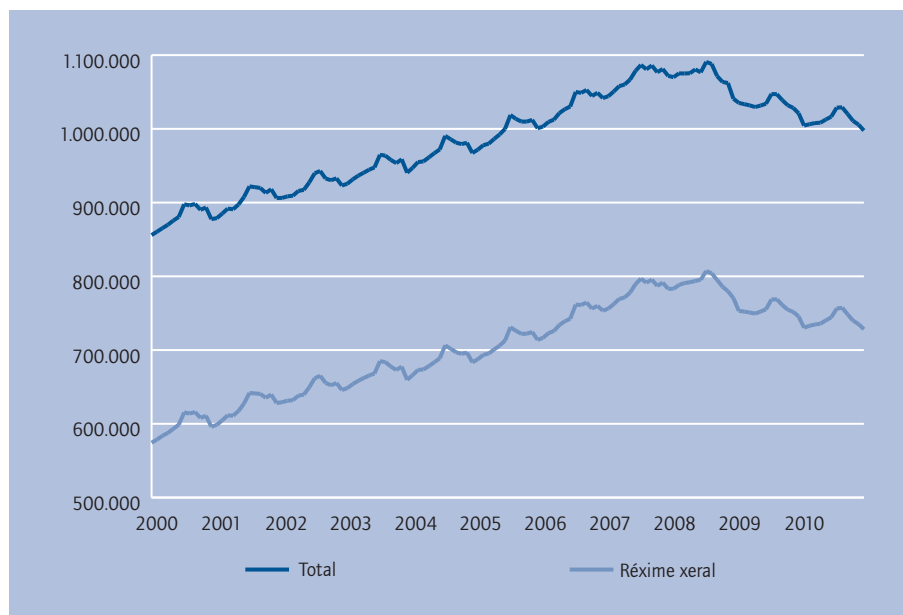
¹ A taxa de actividade defínese como a poboación activa sobre a poboación en idade de traballar (16 e máis anos) multiplicada por 100.

² A taxa de emprego defínese como a poboación ocupada dividida pola poboación en idade de traballar (16 e máis anos) multiplicada por 100.

³ A taxa de desemprego defínese como a poboación desempregada dividida pola poboación activa multiplicada por 100.

Gráfico 1.

Traballadores afiliados á Seguridade Social en alta laboral

ron este comportamento agregado, de xeito que a masculina avanzou en 2,9 puntos e a feminina en 2,7, ata alcanzar respectivamente o 14,6% e o 16,3%. Ditas taxas a nivel nacional son moi superiores (19,7% e 20,5%), malia que o aumento nas dúas foi inferior ao galego (2 e 2,1 puntos). Por outra banda, a evolución trimestral mostra que o empeoramento da taxa foi continuo ao longo do ano, con incrementos que se situaron entre os 3,2 puntos do primeiro trimestre e os 2,5 puntos do terceiro, sen grandes diferenzas por sexos neste aspecto.

A análise dos datos de afiliación ao sistema da Seguridade Social, proporcionados polo Ministerio de Traballo e Inmigración, complementa a información aportada pola EPA e apunta no mesmo sentido que aquela, é dicir, unha deterioración do emprego ao longo do ano. Así, a media de afiliados situouse en 1.012.419 (a EPA estima un total de 1.100.700 ocupados), o que implica unha caída respecto a 2009 do 2,1% (fronte ao -4,4% da EPA). O estudo das taxas de variación interanuais mensuais mostra que a variación foi máis pronunciada a principios e a finais de ano (en xaneiro a taxa foi do -3% e en febreiro do -2,6%, mentres en decembro foi do -2,3%). Os meses centrais do ano mostraron variacións moito menos acusadas (as taxas máis baixas déronse en xuño e agosto, -1,7%). En calquera caso, os datos de afiliación non deixaron de diminuír, o que indica un empeoramento importante do mercado laboral. De feito, en decembro de 2010 a afiliación situouse por debaixo do millón de traballadores, situación que non acontecía desde xuño de 2005. Por réximes, o xeral (que representa o 73% do total de afiliados) descendeu un 2%, mentres que o réxime especial de autónomos

o fixo nun 2,4% (desde 2008 este réxime especial inclúe os traballadores do sector agrario por conta propia, e representa o 22% do total de afiliados). Por último, o réxime especial de traballadores do mar (que representa o 2% do total) volveu reducirse neste ano, nun 2,2%, encadeando nove anos consecutivos de variacións negativas.

En resumo, a imaxe xeral do mercado de traballo galego ao longo de 2010 confirma as tendencias apuntadas no anterior *Informe* en canto a un desfaseamento do ciclo económico galego respecto ao nacional, polo menos no tocante á evolución do mercado laboral. Se no ano precedente Galicia parecía verse menos afectada pola crise (o que parecía xustificarse por unha menor dependencia do sector da construción), en 2010 os efectos plenos da recesión fixéronse patentes. Polo tanto, a evolución do mercado de traballo é reflexo dos efectos de segunda volta, que tiveron un impacto directo sobre a caída na demanda agregada, despois dun menor efecto inicial provocado polas turbulencias dos mercados financeiros e pola posterior explosión da burbulla inmobiliaria que en Galicia non acadara un tamaño comparable ao doutras partes do territorio nacional.

Os datos da EPA correspondentes ao primeiro trimestre de 2011 confirman as tendencias descritas ata agora. A nivel estatal a ocupación continuou co seu descenso, con 242.500 ocupados menos que no primeiro trimestre de 2010 (un 1,3%), o que, unido ao leve aumento da poboación activa en 54.900 (un 0,2%), fixo crecer de novo o desemprego, neste caso en 297.500, un 6,4%, taxa de aumento inferior á do trimestre anterior. Polo tanto, estes datos reflicten unha suavización na caída dos niveis de ocupación e no aumento do desemprego. A evolución por sexos amosa tendencias diferentes, por canto o emprego masculino suavizou a taxa de variación interanual en 4 décimas respecto ao trimestre precedente (-1,8%), aínda que case dobra a redución do grupo das mulleres (-0,8%). O desemprego, pola contra, creceu máis neste segundo colectivo (10,5%), unha taxa lixeiramente inferior á do cuarto trimestre de 2010, mentres que no caso dos homes, a pesar de que o desemprego segue a medrar, faino a unha taxa interanual do 3,2% fronte ao 6,4% do trimestre anterior. En consecuencia, os primeiros datos de 2011 apuntan a que a nivel nacional, pese a que o ciclo de destrución de emprego aínda non se detivo por completo, parecen moderarse as tendencias seguidas polo mercado de traballo desde o comezo da recesión.

Galicia, ademais de presentar un comportamento cualitativamente similar ao do conxunto nacional, suavizou a evolución dos principais agregados do mercado de traballo respecto ao primeiro trimestre de 2010. A ocupación continúa a caer (16.400 ocupados menos en termos interanuais), cunha taxa de variación sensiblemente inferior ás rexistradas ao longo do ano precedente (-1,5%). Os activos, pola contra, comezan a crecer timidamente (9.500, un 0,7%), o que non evita que o aumento do desemprego (25.900, un 12,9%) sexa o máis reducido en termos relativos desde o terceiro trimestre de 2008. Con todo, existiron diferenzas marcadas por sexos, por canto os activos femininos creceron un 1,9%, mentres os masculinos caeron en 2 décimas; a ocupación, pola súa banda, reduciuse máis nos homes (-2,7%) que nas mulleres (-0,1%), pero o desemprego tivo unha maior incidencia no grupo masculino (14,2% de aumento fronte ao 11,7% do segmento feminino). Estes datos apuntan a

que Galicia comeza a experimentar certo cambio de tendencia na evolución do mercado de traballo, que, en todo caso, debe ser confirmado polos datos correspondentes ao resto do ano.

Non obstante, existen algúns aspectos preocupantes na caracterización do mercado de traballo galego no primeiro trimestre de 2011 en relación ao conxunto nacional. En primeiro lugar, a taxa de desemprego aumentou máis en Galicia (1,6 puntos) que en España (1 punto), acadando valores respectivos do 17,3% e 21,3%, o que está a reducir o diferencial entre as dúas. Polo tanto, o mellor comportamento relativo de Galicia en termos de taxas de desemprego dos anos precedentes está a inverterse ao final do presente ciclo recesivo. Por outra banda, se ben é certo que en Galicia se suavizou o ritmo de crecemento do desemprego, dito aumento situouse entre os máis fortes no conxunto autonómico. Así, tan só Aragón e as Illas Baleares presentaron un aumento do desemprego superior ao galego. Ademais, a ocupación comeza a medrar nalgúns zonas de España, malia que levemente (como no País Vasco, onde creceu un 1,2%, ou en Castela-A Mancha, cunha taxa de variación do 0,6%), o que pode incrementar a polarización dos mercados laborais rexionais. Esta polarización pode poñer en cuestión a aplicación de políticas laborais homoxéneas a nivel nacional, e esixirá a adopción de medidas específicas alí onde o cambio de ciclo económico non permita avances significativos na creación de emprego.

Actividade

A evolución da poboación activa é un dos principais determinantes do estado xeral do mercado de traballo. A incorporación de novos activos esixe a creación de emprego para evitar o aumento do paro, ao tempo que en fases recesivas, como a que está a atravesar a economía española, un forte e persistente aumento do desemprego pode levar a determinados colectivos, en particular a parados de longa duración, cara á inactividade. Polo tanto, é importante coñecer cal foi a dinámica da actividade en Galicia ao longo do ano 2010 para obter unha caracterización completa do mercado laboral.

Os datos da EPA amosan unha caída relativamente importante do número de activos respecto á media do ano 2009, 16.400 (1,2%), que rompe coa tendencia desta serie desde que a enquisa experimentou o seu último cambio metodolóxico en 2005. Así, en todos os anos desde entón, a taxa de variación da poboación activa foi sempre positiva (incluso entre os anos 2008 e 2009, aínda que moi moderada, 0,2%). Esta redución, ademais, afectou por igual aos homes e ás mulleres (8.900 e 7.500 respectivamente, un 1,2% nos dous casos), o que tamén quebra a evolución máis recente do mercado de traballo, xa que as mulleres experimentaran importantes avances na actividade, especialmente cando a crise comezou a afectar á economía española. Os datos da EPA permitían entón identificar un incremento da actividade feminina como resposta ao importante aumento do desemprego masculino. Porén, no ano 2010 a severidade da recesión parece ter esgotada esta vía de escape.

En termos da dinámica interanual trimestral, os datos revelan que en todos os trimestres (agás o terceiro) se produciron reducións nos niveles de actividade, especialmente no primeiro (-2,5%) e no segundo (-1,7%). Ademais deuse un maior descenso relativo no grupo das mulleres (-2,6% e -2,2%) que no dos homes (-2,4% e -1,2%). O terceiro trimestre supuxo unha pausa na pauta descendente descrita, por canto a taxa de variación foi positiva nun 0,1% (como resultado neto dunha caída do 0,1% no grupo masculino e dun aumento do 0,2% no feminino). O último cuadrimestre, non obstante, retornou á senda descendente, cunha baixada do 0,8% (-1,3% para os homes e -0,3% para as mulleres). O mellor comportamento relativo no terceiro trimestre pode estar relacionado cunha percepción de mellores perspectivas laborais durante os meses de verán, sobre todo durante o Ano Santo, no que o Xacobeo puido actuar como dinamizador económico en determinados sectores cunha forte compoñente estacional (por exemplo, a hostalería).

Esta evolución agregada agocha fortes diferenzas por grupos de idade. A redución descrita da actividade concéntrase fundamentalmente no grupo de 16 a 24 anos (13.700 do total de 16.400, o 83,6% da redución da poboación activa, concéntrase neste grupo). A devandita caída non se detivo ao longo do ano, xa que as taxas de variación trimestrais mostran valores entre o 13,8% do primeiro e o 10% do último. Porén, por sexos a incidencia foi diferente (8.600, un 14% no caso dos homes, 5.200, un 11% no das mulleres), así como a dinámica trimestral. Durante a primeira metade do ano, as taxas de variación negativas dos homes foron moi superiores ás das mulleres (-18,9% fronte a -6,7% no primeiro trimestre, -14,9% fronte a -10,8% no segundo). A segunda metade do ano supuxo unha inversión nesta caracterización, xa que a participación feminina comezou a reducirse con maior intensidade (-11,9% nos homes fronte ao -15,3% nas mulleres no terceiro trimestre e -9,6% fronte ao -11% no cuarto). No resto de grupos de idade o comportamento foi moito máis estable. Así, o de 25 a 54 anos diminuíu en 2.000 (tan só un 0,2%), dos que 200 foron homes e 1.800 mulleres (taxas de variación respectivas do -0,04% e -0,4%), mentres que no de maiores de 54 anos tamén hai unha marcada estabilidade, cunha diminución global de 600 activos (100 homes e 500 mulleres). Polo tanto, foi o segmento máis novo do mercado laboral o que experimentou variacións máis acusadas na actividade. Este feito é preocupante por canto indica que este grupo está a reducir dun xeito moi significativo a súa presenza no mercado laboral. De feito, se en 2005 representaba o 10,7% do total da poboación activa, no ano 2010 dita proporción caeu ao 7,3%.

Como resultado, a taxa de actividade da economía galega descendeu 6 décimas entre 2009 e 2010, ata situarse no 54,6%. Este feito supón un cambio de tendencia na súa evolución, xa que desde 2005 non deixara de medrar (aínda que a variación en 2009 fora de tan só 1 décima, o que anticipaba un cambio de réxime). Como vén sendo habitual, existen fortes diferenzas por sexos e grupos de idade no tocante aos niveles acadados, non así na súa dinámica. Os homes presentaron unha media para o ano do 61,8%, mentres as mulleres se situaron no 48%. Nos dous casos as reducións respecto ao ano anterior foron moi similares (7 décimas para os primeiros, 6 para as segundas). Este dato implicou que o diferencial por sexos non se modificase de xeito substancial.

Cadro núm. 2

Poboación activa por sexo e grupos de idade en Galicia (en miles de persoas)

	2009	2010					2011
	Media	I trim.	II trim.	III trim.	IV trim.	Media	I trim.
Homes							
De 16 a 24 anos	61,8	52,3	53,2	55,4	51,8	53,2	50,0
De 25 a 54 anos	550,6	549,6	548,4	554,5	549,0	550,4	552,3
De 55 e máis anos	100,2	100,5	99,2	102,1	98,5	100,1	98,3
Total	712,5	702,4	700,8	712,1	699,3	703,7	700,7
Mulleres							
De 16 a 24 anos	46,9	44,5	39,7	43,2	39,5	41,7	37,4
De 25 a 54 anos	480,6	477,2	478,7	481,0	478,3	478,8	487,4
De 55 e máis anos	77,3	73,7	76,4	77,7	79,4	76,8	81,8
Total	604,8	595,3	594,7	601,9	597,3	597,3	606,5
Total							
De 16 a 24 anos	108,7	96,8	92,9	98,6	91,4	94,9	87,4
De 25 a 54 anos	1.031,2	1.026,8	1.027,0	1.035,5	1.027,3	1.029,2	1.039,7
De 55 e máis anos	177,5	174,2	175,6	179,8	177,9	176,9	180,1
Total	1.317,4	1.297,7	1.295,4	1.314,0	1.296,6	1.300,9	1.307,2
		Variación 2010-2009			Taxa de variación 2011- 2010 (I trim.)		
		Absoluta (miles)		%			%
Homes							
De 16 a 24 anos		-8,6		-14,0		-4,4	
De 25 a 54 anos		-0,2		-0,0		0,5	
De 55 e máis anos		-0,1		-0,1		-2,2	
Total		-8,9		-1,2		-0,2	
Mulleres							
De 16 a 24 anos		-5,2		-11,0		-16,0	
De 25 a 54 anos		-1,8		-0,4		2,1	
De 55 e máis anos		-0,5		-0,6		11,0	
Total		-7,5		-1,2		1,9	
Total							
De 16 a 24 anos		-13,7		-12,6		-9,7	
De 25 a 54 anos		-2,0		-0,2		1,3	
De 55 e máis anos		-0,6		-0,3		3,4	
Total		-16,4		-1,2		0,7	

Fonte: INE, Encuesta de Población Activa.

Por outra banda, o grupo de idade que máis reduciu a taxa (como era de esperar dada a evolución da actividade) foi o de 16 a 24 anos, con 4,1 puntos de caída, ata situarse no 40,7% (con taxas para os homes do 44,8%, 5,1 puntos menos que en 2009, e de 36,4% para as mulleres, 3 puntos de redución). O grupo central de idade é o que presentou valores máis elevados (84% para o total, desagregado en 90% para os homes e 77,9% para as mulleres; nos dous casos con variacións que non chegan a 2 décimas). Pola contra, o de maiores de 54 anos rexistrou as máis reducidas (19,1% para o total, con taxas masculinas do 24,5% e femininas do 14,9%, 3 e 2 décimas menos respectivamente).

O resultado desta dinámica é que o diferencial respecto ao conxunto da economía española para calquera dos grupos considerados aumentou. En concreto, para a taxa agregada de actividade, o diferencial aumentou en 7 décimas, ata situarse en 5,4 puntos (consecuencia dobre da redución da taxa galega e dun leve aumento da española). Por sexos, as diferenzas foron máis importantes no caso dos homes (6,3 puntos), malia que o grupo das mulleres foi o que viu crecer o diferencial en maior contía (1,3 puntos, ata situarse nos 4,3).

Cadro núm. 3

Taxas de actividade por sexo e grupos de idade. Ano 2010

	Galicia		España		Diferencial España-Galicia
	%	Variación diferencial 2010-2009	%	Variación diferencial 2010-2009	
Homes					
De 16 a 24 anos	44,8	-5,1	49,7	-3,5	-4,8
De 25 a 54 anos	90,0	0,1	92,5	0,2	-2,5
De 55 e máis anos	24,5	-0,3	28,8	-0,2	-4,3
Total	61,8	-0,7	68,1	-0,6	-6,3
Mulleres					
De 16 a 24 anos	36,4	-3,0	44,0	-1,7	-7,6
De 25 a 54 anos	77,9	-0,2	78,3	1,6	-0,4
De 55 e máis anos	14,9	-0,2	15,3	0,5	-0,4
Total	48,0	-0,6	52,3	0,7	-4,3
Total					
De 16 a 24 anos	40,7	-4,1	46,9	-2,6	-6,2
De 25 a 54 anos	84,0	0,0	85,5	0,9	-1,5
De 55 e máis anos	19,1	-0,2	21,4	0,2	-2,2
Total	54,6	-0,6	60,0	0,1	-5,4

Fonte: INE, Encuesta de Población Activa.

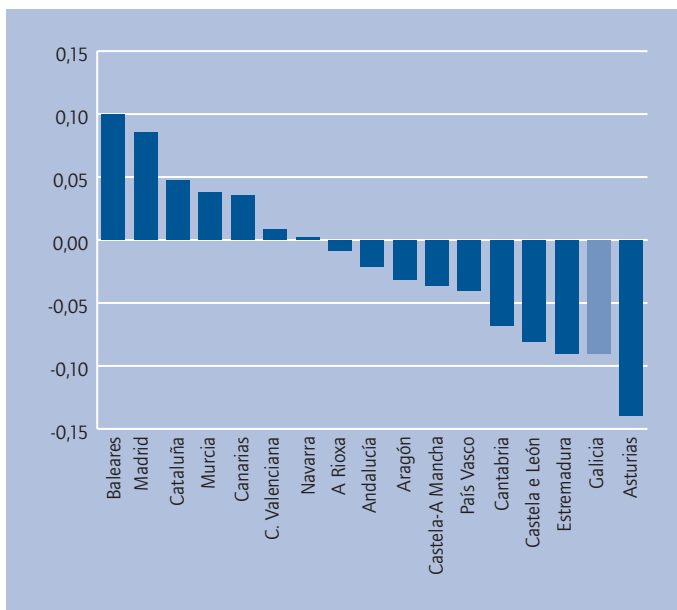
No conxunto territorial español Galicia perdeu posicións en canto á clasificación rexional por taxas de actividade. Así, se no ano 2009 ocupaba o cuarto posto pola cola, en 2010 descendeu dúas posicións, situándose só por riba de Asturias e moi lonxe dos primeiros lugares da distribución, que continúan ocupados polas Illas Baleares (66%) e pola Comunidade de Madrid (65,1%).

Ocupación

Un dos reflexos máis importantes da presente recesión é a forte destrución de emprego que se rexistrou tanto no conxunto da economía española, como na galega. No ano 2010 este proceso parece terse freado para España, xa que a taxa de variación pasou do -6,8% de 2009 ao -2,3% en 2010. En Galicia, pola contra, a redución na ocupación non se detivo e, de feito, acelerouse lixeiramente respecto a 2009. Así, se no ano precedente a taxa de variación fora do -4,1%, en 2010 o emprego reduciuse en 50.800 (un -4,4%). Este dato axuda a sustentar a hipótese do desfacemento do ciclo económico galego, que entrou na fase aguda da recesión máis tarde e, polo tanto, é de esperar que o abandone cun maior atraso respecto á economía nacional. A redución no emprego, ademais, afectou dun xeito moi similar aos homes e ás mulleres (28.000 no primeiro grupo e 22.800 no segundo, un -4,4% nos dous casos), dato que contrasta co rexistrado en 2009, no que fora o emprego masculino o máis afectado. Por outra banda, todos os grupos de idade viron reducir a ocupación ao longo do ano, en especial o dos máis novos (13.900 ocu-

Gráfico 2.

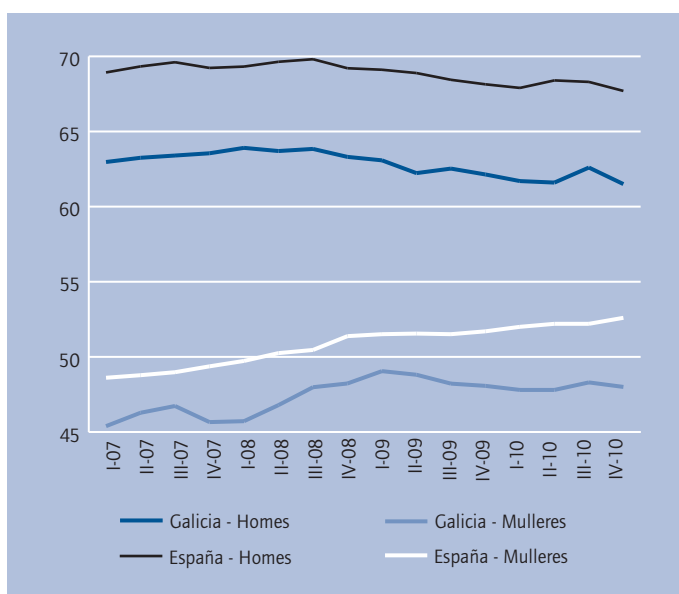
Taxas de actividade relativas por comunidades autónomas (en %). Ano 2010

Nota: A taxa relativa calcúlase como a taxa da comunidade autónoma sobre a nacional menos a unidade.

Gráfico 3.

Taxas de actividade por sexo (en %)

pados menos, un 18,5% de caída) e o de 25 a 54 anos (33.200, un 3,6% menos que en 2009). O grupo de maiores de 54 anos tamén se viu afectado, aínda que en menor medida, cunha variación de 3.700 empregados menos (-2,3%).

É importante salientar que, a diferenza do acontecido en 2009, non hai diverxencias no comportamento do emprego por sexos nos diferentes grupos de idade, xa que en todos a redución foi similar en termos relativos. Así, no de 16 a 24 as caídas por sexo son do 17,8% para os homes e do 19,4% para as mulleres; no grupo intermedio, as diminucións son do 3,7% e do 3,6% respectivamente; mentres que, no de maiores de 54 anos, as variacións foron máis suaves, pero negativas (-2,3% e -2,2% respectivamente).

Non parece, por tanto, que ningún dos colectivos analizados ata agora se vise illado dalgún xeito da destrución de emprego. De feito, os datos indican, ao igual que en 2009, que o colectivo habitualmente máis afectado por maiores niveis de precariedade laboral (entendida como contratos con menores niveis de protección por despedimento), é dicir, os máis novos, foron os máis prexudicados polo proceso de axuste recesivo que estamos a describir.

A análise da dinámica interanual trimestral mostra que, a diferenza do que aconteceu a nivel nacional (onde a caída se foi suavizando ao longo do ano), Galicia só experimentou un certo freo na redución dos niveis de emprego no terceiro trimestre (-2,8%). No resto, as variacións foron do -6,1% no primeiro, do -4,7% no segundo e do -4% no cuarto. Este dato apunta a que, como analizamos no epígrafe anterior, o terceiro trimestre, que coincide cos meses de verán, puido xerar unha certa mellora nos niveis de actividade económica, posiblemente relacionados co sector terciario e cos efectos económicos do Xacobeo que, en todo caso, non foron capaces de deter a redución no emprego, retomada con forza na última parte do ano. Por outra banda, este patrón xeral se repite para todos os grupos de idade, é dicir, reducións homoxéneas ao longo do ano, excepto no terceiro trimestre. A única excepción sería o grupo de 16 a 24 anos, que experimenta caídas do 22,6% no primeiro trimestre (24,4% para os homes, 20,3% para as mulleres), do 17,4% no segundo e terceiro trimestres (18,1% e 11,8% para os homes, 16,3% e 24,7% para as mulleres, respectivamente) e do 16,2% no último (16,8% e 15,4% para homes e mulleres respectivamente). É dicir, este grupo foi o único que non se beneficiou da ralentización na destrución de emprego do terceiro trimestre, acelerándose a mesma incluso para o segmento feminino.

A taxa de emprego da economía galega volveu experimentar, como consecuencia da dinámica descrita, unha nova redución, neste caso de 2,1 puntos, ata situarse no 46,2%. Por sexos, a evolución foi diferente, xa que no caso dos homes se reduciu máis que para as mulleres, acadando respectivamente o 52,8% e o 40,1%. Esta evolución contrasta coa exhibida polo conxunto español, no que a taxa cae só en 1,2 puntos, ata alcanzar o 48%, cunha forte disparidade na redución por sexos, con taxas respectivas do 54,6% e 41,6%.

A desagregación por grupos de idade reflicte o enorme impacto sobre o grupo dos máis novos, situándose no 26,3%, lixeiramente por debaixo da media nacional (27,4%). Por sexos, a caída dos homes foi similar á das mulleres, o que deixa as taxas respectivas

Cadro núm. 4

Poboación ocupada por sexo e grupos de idade en Galicia (en miles de persoas)

	2009	2010				2011	
	Media	I trim.	II trim.	III trim.	IV trim.	Media	I trim.
Homes							
De 16 a 24 anos	42,5	33,2	33,9	38,9	33,6	34,9	29,9
De 25 a 54 anos	493,1	475,0	473,3	480,3	470,8	474,9	465,4
De 55 e máis anos	93,2	91,7	90,4	93,3	88,7	91,0	88,5
Total	628,7	600,0	597,7	612,4	593,0	600,8	583,8
Mulleres							
De 16 a 24 anos	32,8	28,6	26,7	25,6	24,7	26,4	21,4
De 25 a 54 anos	418,6	400,9	399,3	410,3	404,1	403,7	403,3
De 55 e máis anos	71,4	67,6	70,0	70,4	71,3	69,8	72,1
Total	522,7	497,1	496,0	506,3	500,1	499,9	496,8
Total							
De 16 a 24 anos	75,2	61,8	60,6	64,5	58,3	61,3	51,3
De 25 a 54 anos	911,7	875,9	872,7	890,5	874,8	878,5	868,7
De 55 e máis anos	164,6	159,3	160,4	163,7	160,0	160,9	160,6
Total	1.151,5	1.097,0	1.093,7	1.118,7	1.093,1	1.100,6	1.080,7
		Variación 2010-2009		Taxa de variación 2011 - 2010 (I trim.)			
		Absoluta (miles)	%			%	
Homes							
De 16 a 24 anos		-7,6	-17,8			-9,9	
De 25 a 54 anos		-18,2	-3,7			-2,0	
De 55 e máis anos		-2,2	-2,3			-3,5	
Total		-28,0	-4,4			-2,7	
Mulleres							
De 16 a 24 anos		-6,4	-19,4			-25,2	
De 25 a 54 anos		-14,9	-3,6			0,6	
De 55 e máis anos		-1,6	-2,2			6,7	
Total		-22,8	-4,4			-0,1	
Total							
De 16 a 24 anos		-13,9	-18,5			-170,0	
De 25 a 54 anos		-33,2	-3,6			-0,8	
De 55 e máis anos		-3,7	-2,3			0,8	
Total		-50,8	-4,4			-1,5	

Fonte: INE, Encuesta de Población Activa.

Cadro núm. 5

Taxas de emprego por sexo e grupos de idade. Ano 2010

	Galicia		España		Diferencial España-Galicia
	%	Variación diferencial 2010-2009	%	Variación diferencial 2010-2009	
Homes					
De 16 a 24 anos	29,4	-4,9	28,2	-4,1	1,2
De 25 a 54 anos	77,7	-2,8	75,7	-1,6	2,0
De 55 e máis anos	22,3	-0,8	24,8	-1,0	-2,5
Total	52,8	-2,4	54,6	-1,8	-1,9
Mulleres					
De 16 a 24 anos	23,0	-4,5	26,5	-2,6	-3,5
De 25 a 54 anos	65,7	-2,3	63,2	-0,5	2,5
De 55 e máis anos	13,5	-0,4	13,3	0,4	0,2
Total	40,1	-1,8	41,6	-0,5	-1,4
Total					
De 16 a 24 anos	26,3	-4,7	27,4	-3,4	-1,1
De 25 a 54 anos	71,7	-2,6	69,6	-1,1	2,1
De 55 e máis anos	17,4	-0,6	18,5	-0,2	-1,1
Total	46,2	-2,1	48,0	-1,2	-1,8

Fonte: INE, Encuesta de Población Activa.

no 29,4% e 23%. No grupo de idade intermedio o descenso é máis moderado. Neste grupo, os homes reduciron a taxa en 2,8 puntos ata o 77,7%, mentres as mulleres o fixeron en 2,3, ata acadar un 65,7%. O grupo de idade máis avanzada (55 e máis) é o que amosa menores taxas, pero moito máis estables. Así, a media do ano situouse no 17,4%, tan só 6 décimas por debaixo da correspondente a 2009, con fortes diferenzas por sexos (22,3% para os homes, 13,5% para as mulleres, con variacións de 8 e 4 décimas respectivamente), sendo ademais estas variacións superiores ás nacionais. Como resultado, o diferencial en taxas de emprego entre Galicia e España ampliase para todos os grupos de idade e sexo, excepto o caso dos homes de 55 anos e máis. No resto dos colectivos, os devanditos diferenciais aumentan entre os 1,9 puntos para as mulleres de 16 a 24 anos e os 0,8 puntos para os homes no mesmo grupo de idade.

A dinámica rexional das taxas de emprego amosa cambios na distribución e, polo tanto, modificacións na clasificación das comunidades autónomas por esta taxa. Deste xeito, Galicia, que no ano 2009 ocupaba a posición 11 na mencionada clasificación, descende unha posición ata o número 12, afastándose do comportamento máis dinámico das rexións que a encabezan, a Comunidade de Madrid (54,6%), Navarra (53%) e as Illas Baleares (52,6%).

A redución nos niveis de ocupación afectou a todos os sectores económicos, en particular á industria, que diminuíu o emprego en 22.400 (11,5%), seguida dos servizos, con 13.000 ocupados menos (un 1,7%), e da construción, que continuou co proceso de axuste no sector, cunha caída de 10.500 (9,1%); mentres, o primario segue reducindo a súa presenza, neste caso con 5.000 ocupados menos (5,5%). Este proceso de axuste do emprego é diferente ao rexistrado no conxunto nacional, no que foi de novo a construción a que liderou a redución na ocupación, tanto en termos absolutos (237.500) como relativos (12,6%). A industria, pola súa vez, reduciu o emprego nunha menor intensidade que en Galicia (5,9%), mentres que no sector de servizos o axuste foi moi suave (diminuición do 0,3%).

Estes resultados indican, por un banda, que a magnitude da recesión está a xerar un colapso do emprego na construción (desde o comezo da crise, a nivel nacional, lévanse destruídos 1.046.000 empregos en total, dos que tan só 42.100 son galegos, un 6,4% do total, a pesar de que a ocupación do sector en Galicia representaba unicamente o 4% do total nacional). Por outra banda, o ritmo de destrución de emprego no sector a nivel nacional reduciuse case á metade respecto ao ano anterior, indicio de que boa parte do proceso de axuste está feito. En Galicia, non obstante, esta freada non é tan evidente, por canto a taxa de variación non se reduciu tanto coma no conxunto nacional. Este dato pode indicar que Galicia experimente aínda certo axuste adicional nos vindeiros trimestres, incluso tendo en conta que o sector non crecera tanto como noutras zonas do territorio nacional.

A hipótese dun ciclo económico desincronizado co nacional vese reforzada pola

Gráfico 4.

Taxas de emprego por sexos (en %)

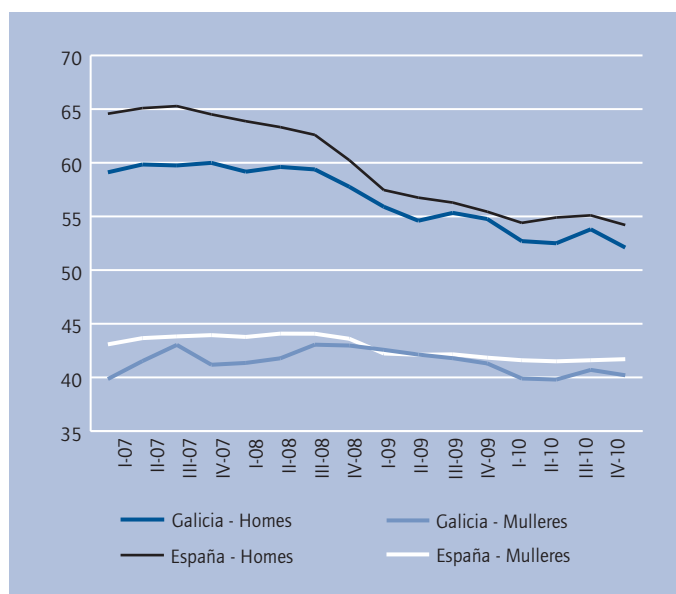
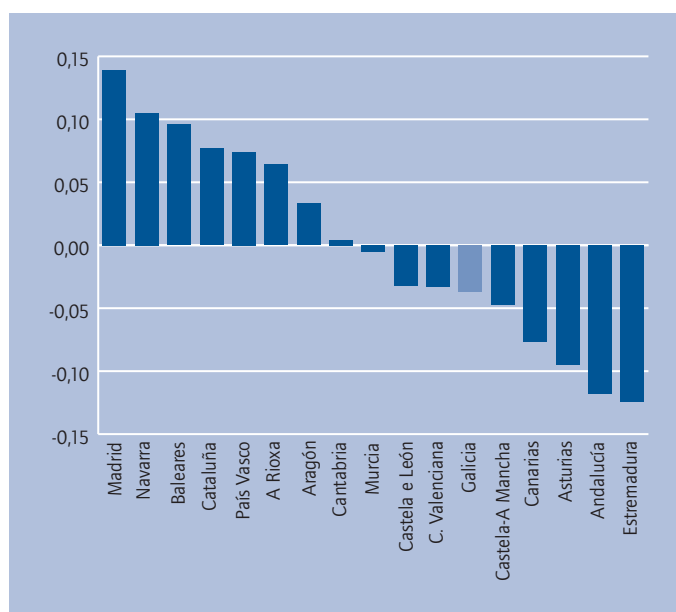

Gráfico 5.

Taxas de emprego relativas por comunidades autónomas (en %). Ano 2010

Nota: A taxa relativa calcúlase como a taxa da comunidade autónoma sobre a nacional menos a unidade.

comparación das taxas de variación do emprego respecto ás de 2009. Para todos os sectores (excepto a construción), as taxas correspondentes a 2010 son superiores ás rexistradas no ano precedente, mentres que no conxunto da economía española ocorre o contrario.

Por trimestres, rexistrouse un descenso dos niveis de ocupación ao longo de todo o ano, cunha desaceleración neste proceso no terceiro trimestre, como xa temos comentado. Así, na primeira metade do ano o emprego caía (interanualmente) a taxas elevadas (6,1% no primeiro, 4,7% no segundo), para acadar no terceiro unha taxa de -2,8% e rematar o ano cun descenso do 4% no último trimestre. A desagregación sectorial desta dinámica indica que a industria foi moderando a redución (no primeiro trimestre o emprego do sector presentaba unha taxa de variación do -17,4%, mentres no último dita taxa, sendo importante, se reducira ata o -8,5%). A construción, pola contra, foi acelerando o ritmo de destrución de emprego. Deste xeito, no primeiro trimestre reducíase un 3,6%, no segundo e terceiro un 9,6%, para presentar unha taxa do -13,2% no cuarto trimestre do ano.

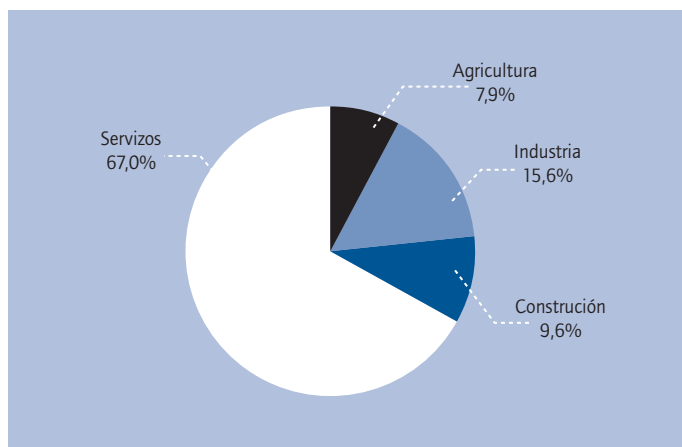
A explicación a esta evolución pode vir por dúas vías. Por unha banda, a medida que ía pasando o ano fóronse rematando obras privadas que estaban iniciadas, pasando traballadores ocupados nas mesmas á situación de desemprego. Por outra banda, ao longo do ano fóronse rematando as obras asociadas ao Plan Estatal de Inversión Local (Plan E), actuacións que en moitos casos non tiveron continuidade debido ás limitacións impostas no crecemento do gasto público, o que provocou a destrución de moitos empregos asociados. Os servizos, por último, mantiveron un comportamento máis estable, por canto no primeiro trimestre experimentaron unha variación do -2,8%, no segundo do -1,8% e no terceiro e cuarto do -0,5% e -1,8% respectivamente. O relativo bo dato do terceiro trimestre avala a hipótese proposta con anterioridade respecto ao efecto positivo que o verán (e posiblemente a celebración do ano Xacobeo)

tivo sobre a actividade económica. A este respecto, e dada a taxa de redución próxima ao 2% no último trimestre, podería darse unha contracción na ocupación do sector unha vez desaparecido este impulso no ano 2011.

As habituais diferenzas nas estruturas sectoriais do emprego entre Galicia e España non sufriron grandes modificacións, a pesar das disparidades sectoriais existentes no proceso de caída da ocupación. Galicia case dobra a porcentaxe nacional de ocupados no sector primario (7,9% e 4,3% respectivamente) debido ao tradicional maior peso da agricultura e da pesca. O outro sector no que atopamos diferenzas significativas é o dos servizos, que en Ga-

Gráfico 6.

Estrutura sectorial do emprego en Galicia (en %). Ano 2010

Galicia agrupa o 67% do total de ocupados, mentres a porcentaxe nacional é do 72,6%. Industria e construción amosan estruturas máis próximas (no primeiro caso do 15,6% e 14,1% respectivamente, no segundo 9,6% fronte ao 8,9% nacional). A análise da estrutura do emprego non agrario (que se illa do proceso de redución secular da ocupación no sector primario) non modifica de maneira substancial esta imaxe. Así, a industria en Galicia representa o 16,9% do emprego non agrario, a construción o 10,4% e os servizos o 72,7%. Estas porcentaxes para o conxunto nacional son do 14,8%, 9,3% e 75,9% respectivamente.

A desagregación provincial dos datos da EPA amosa que as dinámicas territoriais da ocupación foron similares excepto na provincia de Lugo. Esta é a única que experimentou un aumento do emprego, en 3.100 (un 2,2% máis), explicado por unha forte expansión do sector primario (4.100, un 16,6% de incremento) e, en menor medida, da construción (1.100, un 8,6%) e dos servizos (1.000, un 1,2%), que compensan a importante redución na industria de 3.100 (un 17,5%). Nas outras provincias a dinámica foi moito menos positiva.

A Coruña liderou a redución no emprego en termos absolutos (24.900 ocupados menos, un 5%) mais non en termos relativos, rompendo co rexistrado no ano precedente, no que fora a provincia que mellor aguantara a recesión (a ocupación diminuíra tan só un 0,6%). Este comportamento foi resultado de caídas xeneralizadas en todos os sectores, en particular o sector primario (4.200, un 13,5%), industria (7.300, un 9,9%) e construción (5.300, un 9,9%). Os servizos, pola súa banda, experimentaron un retroceso menor, de 8.100, un -2,4%.

En Ourense a evolución foi diferente, xa que a redución do emprego total de 6.900 (un -5,6%) foi resultado neto de fortes retrocesos na industria (5.300, un -23%), no sector primario (1.400, un -13,7%) e, en menor medida, nos servizos (1.900, un -2,4%), mentres se deu unha importante expansión da construción (1.700, un 15,5%).

En Pontevedra, por último, rexistrouse unha redución da ocupación en todos os sectores, de xeito que os 22.000 ocupados menos (un 5,6%) se repartiron entre o primario (3.500, un -13,4%), a industria (6.600, un -8,4%), a construción (7.900, un -20,5%) e os servizos (3.900, un -1,6%).

A estrutura do emprego por sectores e provincias amosa que, como en anos precedentes, A Coruña e Pontevedra concentran os maiores niveles de actividade económica e, polo tanto, de ocupación. Entre as dúas concentran o 81,1% do total no sector industrial, o 74,6% da construción e o 78,3% dos servizos. O sector primario é maioritario en Lugo (o 33,1% do total de emprego galego no sector atópase na provincia), mentres que o resto de sectores (ao igual que sucede en Ourense) representa unha porcentaxe relativamente pequena do total.

O peso de cada sector económico no conxunto da ocupación provincial non se viu modificado en gran medida como consecuencia dos cambios sinalados. Deste xeito, o primario incrementou a súa porcentaxe en Lugo en 2,5 puntos, ata alcanzar o 20,3% do total, mentres que na Coruña, en Ourense e Pontevedra experimentou reducións moi leves (nunca superiores ás 7 décimas), ata situarse no 5,6%, 7,6% e 6,1% respectivamente. O peso da industria reduciuse 2,5 puntos en Lugo e 3,5 en Ourense (por-

Cadro núm. 6

Ocupación por sectores económicos e provincias (en miles de persoas)

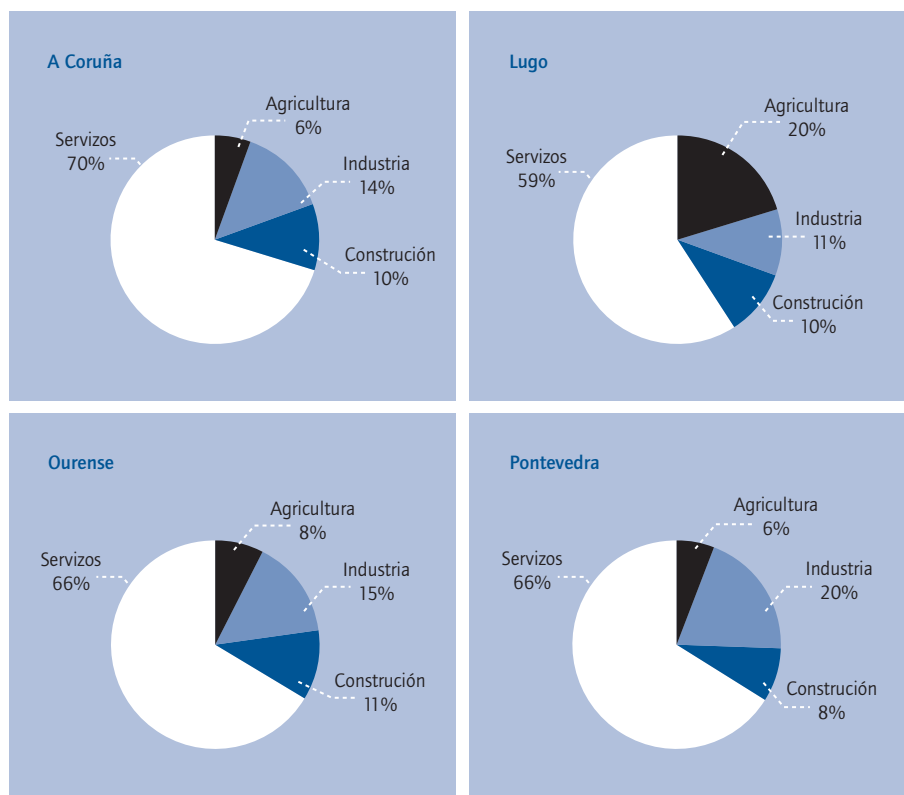
	2009	2010				Variación 2010-2009		
	Media	I trim.	II trim.	III trim.	IV trim.	Media	Absoluta	%
A Coruña								
Agricultura	31,0	24,9	27,3	27,3	27,6	26,8	-4,2	-13,5
Industria	73,9	67,8	67,8	65,5	65,2	66,6	-7,3	-9,9
Construción	53,2	50,0	48,8	48,6	44,4	48,0	-5,3	-9,9
Servizos	341,0	332,7	325,6	336,1	337,1	332,9	-8,1	-2,4
Non agrario	468,1	450,4	442,2	450,2	446,7	447,4	-20,7	-4,4
Total	499,1	475,3	469,5	477,5	474,3	474,2	-24,9	-5,0
Lugo								
Agricultura	24,6	27,1	28,8	30,4	28,2	28,6	4,1	16,6
Industria	17,9	14,3	15,4	14,7	14,7	14,8	-3,1	-17,5
Construción	13,1	13,3	13,4	14,5	15,8	14,3	1,1	8,6
Servizos	82,3	81,1	83,5	85,3	83,2	83,3	1,0	1,2
Non agrario	113,3	108,7	112,3	114,6	113,7	112,3	-1,0	-0,9
Total	137,9	135,8	141,1	145,0	141,9	141,0	3,1	2,2
Ourense								
Agricultura	10,2	7,8	8,3	10,0	9,1	8,8	-1,4	-13,7
Industria	23,1	17,8	17,7	18,0	17,5	17,8	-5,3	-23,0
Construción	10,8	11,8	11,8	13,4	12,8	12,5	1,7	15,5
Servizos	78,6	79,4	76,1	75,5	76,0	76,8	-1,9	-2,4
Non agrario	112,5	108,9	105,6	106,9	106,2	106,9	-5,6	-4,9
Total	122,6	116,7	113,9	116,9	115,3	115,7	-6,9	-5,6
Pontevedra								
Agricultura	25,9	22,9	21,7	22,8	22,2	22,4	-3,5	-13,4
Industria	79,2	72,2	73,1	74,9	70,1	72,6	-6,6	-8,4
Construción	38,6	33,3	29,8	30,9	28,6	30,7	-7,9	-20,5
Servizos	248,3	241,0	244,7	250,8	240,8	244,3	-3,9	-1,6
Non agrario	366,1	346,5	347,5	356,5	339,5	347,5	-18,6	-5,1
Total	391,9	369,4	369,2	379,3	361,7	369,9	-22,0	-5,6
Galicia								
Agricultura	91,6	82,7	86,1	90,5	87,1	86,6	-5,0	-5,5
Industria	194,1	172,1	174,0	173,1	167,5	171,7	-22,4	-11,5
Construción	115,7	108,4	103,8	107,4	101,6	105,3	-10,4	-9,0
Servizos	750,1	734,2	729,9	747,7	737,1	737,2	-12,9	-1,7
Non agrario	1.059,9	1.014,5	1.007,6	1.028,2	1.006,1	1.014,1	-45,8	-4,3
Total	1.151,5	1.097,2	1.093,7	1.118,7	1.093,2	1.100,7	-50,8	-4,4

centaxes respectivas do 10,5% e 15,3%), mentres A Coruña e Pontevedra rexistraron variacións negativas máis suaves (8 e 6 décimas respectivamente) que deixaron o peso do sector no 14% na primeira e no 19,6% na segunda. A construción representa en torno ao 10% do emprego en todas as provincias excepto Pontevedra (8,3%), con leves aumentos en Lugo (6 décimas) e Ourense (2 puntos), e diminucións tamén suaves na Coruña (6 décimas) e en Pontevedra (1,6 puntos). Pola contra, os servizos gañan terreo en todas as provincias excepto en Lugo, onde perde 6 décimas. Este dato leva a que o seu peso varíe entre o 59,1% desta última e o 70,2% da Coruña.

Un aspecto salientable do efecto da recesión sobre a destrución de emprego ten que ver coa incidencia por niveis educativos. Os datos da EPA amosan que os dous grupos máis afectados foron o de analfabetos e estudos primarios (26.600, un 52% do total de empregos destruídos) e o de estudos superiores (11.200, un 22% do total). O de educación secundaria de segunda etapa (que inclúe a formación profesional) reduciuse en 9.600 (19% do total), mentres o restante, educación secundaria de primeira etapa, diminúe o seu tamaño en 3.000 (o 6% do total). Por sexos, as caídas son máis importantes, en termos relativos, no caso das mulleres. Así, no grupo de analfabetos e

Gráfico 7.

Distribución sectorial do emprego por provincias. Ano 2010

estudos primarios a redución é de 14.900 (cunha taxa de variación do 25,5%), fronte aos 11.700 (un 16,7%) dos homes. No de estudos superiores o descenso tamén é maior nas mulleres, xa que reducen a ocupación en 9.900 (4,7%) fronte á estabilidade no segmento masculino (1.300 ocupados menos, un 0,7%). As maiores diferenzas déronse nos grupos de educación secundaria: no de primeira etapa, as mulleres soben en 5.700 (un 3,9%) e os homes baixan en 8.800 (un 3,7%); no de segunda etapa a caída é maior para o segmento masculino (6.100, un 4,5%) que para o feminino (3.800, un 3,7%). Aínda así, o peso relativo de cada grupo no conxunto da ocupación non sufriu modificacións importantes respecto a anos anteriores. Os traballadores con estudos máis baixos representan o 9% do total, o grupo de educación secundaria o 55% (desagregado nun 35% para os de primeira etapa e nun 21% para os de segunda) e o de estudos superiores o 35%.

En conxunto, este datos non permiten ser optimistas respecto á evolución futura do mercado laboral, xa que as fortes caídas nos grupos de estudos máis altos (o 41% dos empregos perdidos correspóndese cos maiores niveis de formación) pode provocar

Cadro núm. 7

Ocupación segundo nivel educativo en Galicia (en miles de persoas)

	2009	2010					Variación 2010-2009	
	Media	I trim.	II trim.	III trim.	IV trim.	Media	Absoluta	%
Homes								
Analfabetos e estudos primarios	70,1	59,2	57,5	60,4	56,5	58,4	-11,7	-16,7
Educación secundaria. Primeira etapa	234,5	225,4	224,9	232,3	220,1	225,7	-8,8	-3,7
Educación secundaria. Segunda etapa	135,1	129,2	127,6	132,0	127,1	129,0	-6,1	-4,5
Educación superior	189,1	186,1	187,9	187,9	189,3	187,8	-1,3	-0,7
Total	628,7	600,0	597,7	612,4	593,0	600,8	-28,0	-4,4
Mulleres								
Analfabetos e estudos primarios	58,3	41,9	41,3	44,4	46,0	43,4	-14,9	-25,5
Educación secundaria. Primeira etapa	148,6	151,9	155,9	159,1	150,3	154,3	5,7	3,9
Educación secundaria. Segunda etapa	104,2	98,5	99,3	101,4	102,2	100,4	-3,8	-3,7
Educación superior	211,7	204,8	199,5	201,5	201,5	201,8	-9,9	-4,7
Total	522,7	497,1	496,0	506,3	500,1	499,9	-22,8	-4,4
Total								
Analfabetos e estudos primarios	128,3	101,1	98,7	104,6	102,5	101,7	-26,6	-20,7
Educación secundaria. Primeira etapa	383,0	377,3	380,8	391,4	370,4	380,0	-3,0	-0,8
Educación secundaria. Segunda etapa	238,9	227,8	226,8	233,4	229,3	229,3	-9,6	-4,0
Educación superior	400,8	391,0	387,4	389,4	390,8	389,7	-11,2	-2,8
Total	1.151,5	1.097,1	1.093,7	1.118,7	1.093,1	1.100,7	-50,8	-4,4

unha perda de capital humano importante. As malas perspectivas laborais para este colectivo poden fomentar a saída destes traballadores cara a outras partes do territorio nacional (incluso cara a outros países europeos) en busca de mellores oportunidades no mercado de traballo. Evidentemente, esta situación pode poñer en perigo o arranque da recuperación económica ou a calidade da mesma, se é que o novo modelo produtivo non quere basearse en actividades de baixa cualificación ou escaso valor engadido.

Os grupos de ocupación que máis sufriron o impacto da recesión durante o ano 2010 foron: o 7, «Artesáns e traballadores cualificados das industrias manufactureiras, a construción e a minería, agás os operadores de instalacións e maquinaria», con 20.100 ocupados menos, e o 1, «Dirección das empresas e das administracións públicas», cunha redución de 10.900. Ademais, a incidencia por sexos foi diferente, xa que mentres algunhas ocupacións caen máis para os homes que para as mulleres, como o grupo 3, «Técnicos e profesionais de apoio», no que os descensos respectivos foron de 4.200 (5,6%) e 2.800 (4,1%), noutros ocorre o contrario, como no 4, «Empregados de tipo administrativo», no que o emprego masculino mesmo aumenta en 2.100 (un 7,5%), mentres o feminino cae en 7.600 (un 12,6%). O resultado, tal e como vén acontecendo en anos anteriores, é que coexisten grupos cunha representación menor das mulleres respecto aos homes (as *ratios* mulleres/homes son inferiores á unidade), como o 7 (*ratio* de 0,1) ou o 8, «Operadores de instalacións e maquinaria, e montadores» (*ratio* de 0,2), con grupos nos que as mulleres están máis representadas, como o 5, «Traballadores de servizos de restauración, persoais, protección e vendedores dos comercios» (*ratio* de 2,3), ou o 4 (*ratio* de 1,8).

Cadro núm. 8

«Ratio» de ocupación mulleres/homes por categorías ocupacionais en Galicia

	2008	2009	2010	Variación 2010-2009
1. Dirección das empresas e das administracións públicas	0,70	0,71	0,69	-0,01
2. Técnicos e profesionais científicos e intelectuais	1,22	1,27	1,25	-0,02
3. Técnicos e profesionais de apoio	0,79	0,93	0,94	0,02
4. Empregados de tipo administrativo	2,21	2,17	1,76	-0,41
5. Traballadores de servizos de restauración, persoais, protección e vendedores dos comercios	2,07	2,09	2,25	0,16
6. Traballadores cualificados na agricultura e na pesca	0,72	0,82	0,78	-0,04
7. Artesáns e traballadores cualificados das industrias manufactureiras, da construción e da minería, agás os operadores de instalacións e maquinaria	0,12	0,11	0,09	-0,02
8. Operadores de instalacións e maquinaria, montadores	0,23	0,25	0,19	-0,06
9. e 0. Traballadores non cualificados e forzas armadas	1,37	1,48	1,56	0,08
Total	0,78	0,83	0,83	0,00

Os datos da EPA amosan, por outra banda, que a destrución de emprego afectou con moita intensidade aos dous principais colectivos por situación profesional, os empresarios ou membros de cooperativas (que inclúen os autónomos), que reduciron a ocupación en 14.800 (un 6,2%), e os asalariados, cunha caída de 35.600 (un 4%). No primeiro grupo, os descensos relativos foron maiores na industria (3.500, un 19%), na construción (3.000, un 10,4%) e, en menor medida, nos servizos (7.300, un 5,3%) e no sector primario (1.000, un 1,8%). Pola contra, as maiores reducións no grupo de asalariados déronse no sector primario (4.900, un 16,2%), industria (18.800, un 10,7%) e construción (7.600, un 8,8%), mentres nos servizos mantiveron unha relativa estabilidade (redución de 4.200, un 0,7%). A pesar da evolución negativa dos asalariados, a taxa de asalarización (porcentaxe de asalariados sobre o total de ocupados) aumentou lixeiramente respecto a 2009, acadando un 78,4%, 4 décimas máis. Por sexos, a taxa masculina avanzou en 2 décimas ata o 76,7%, permanecendo por debaixo da feminina, que foi do 80,5%, 6 décimas maior que no ano anterior.

Dentro do grupo de asalariados as maiores reducións déronse para os traballadores con contrato temporal (23.600, un 9,8%), mentres que nos indefinidos, ao igual que sucedera no ano anterior, a variación foi moi inferior (12.000 menos, un 1,8%). Esa evolución foi máis intensa que a correspondente ao conxunto nacional, na que os asalariados temporais diminuíron a unha taxa moi inferior á galega (4%), e os indefinidos fixérono a unha taxa similar, o que contrasta cos datos do ano precedente, no que a contratación indefinida chegara incluso a aumentar. Ademais, a incidencia por sexos foi moi diferente, xa que no caso dos homes os indefinidos diminuíron menos (en termos relativos) que no das mulleres (1,4% e 2,4% respectivamente), mentres no grupo dos temporais ocorreu o contrario, cunha taxa de variación masculina (12,8%) que case duplicou a feminina (6,8%).

Esta evolución permitiu a redución da taxa de temporalidade⁴ da economía galega. Dita taxa, tanto a nivel español como galego, presentaba valores moi elevados nos anos previos á recesión, chegando, de feito, a ser unha das características definitorias do mercado laboral español, con valores superiores ao 33%. A chegada da crise provocou unha masiva destrución de emprego non cuberto por altos custos de despedimento (o máis sinxelo de axustar para as empresas), o que supuxo que as taxas de temporalidade comezasen a reducirse. No ano 2010, esta tendencia continuou, se ben con diferenzas entre España e Galicia. No conxunto estatal, unha vez que a maior parte do axuste do emprego está feito, a taxa de temporalidade moderou a súa redución a 5 décimas (que contrasta cos 4 puntos do ano anterior), ata situarse no 24,9%. En Galicia, a taxa tamén desacelerou a súa caída e volveu reducirse en 1,6 puntos (fronte aos 4 do ano 2009), situándose no 25,1%. Por sexos, as mulleres sufriron taxas máis elevadas que os homes (28,2% e 22,4%, con diminucións respectivas de 1 e 2,2 puntos). Esta evolución contrasta coa do conxunto español, no que a pesar de que o segmento feminino presentou taxas máis altas, o diferencial é menor que en Galicia

⁴ A taxa de temporalidade é o cociente entre o número de asalariados con contrato temporal e o total.

(26,1% fronte ao 23,9%). En calquera caso, cómpre destacar que as caídas nas taxas de temporalidade non se deberon a reducións nos niveis de precariedade no mercado laboral, senón a un puro efecto matemático. O descenso do número de traballadores temporais foi máis importante en termos relativos que o do total de asalariados, o que fixo diminuír a taxa.

Os datos proporcionados polo Sistema Público de Emprego Estatal (SISPE) sobre os contratos, na súa *Estadística de Contratos*, complementan a información da EPA, e aportan unha visión alternativa sobre os fluxos existentes no mercado de traballo. Segundo os datos do SISPE, no total do ano rexistráronse en Galicia 653.072 contratos, practicamente os mesmos que en 2009 (653.557). Do total, 32.460 (o 5%) foron indefinidos, o que supón unha redución do 13,4% respecto a 2009. Dentro dos indefinidos, os ordinarios caeron un 10,9% e os de fomento da contratación indefinida un 18,9%. Polo tanto, foi a contratación temporal a que compensou a diminución da indefinida, e a que favoreceu que o total de contratos permanecese constante. Deste xeito, o total de contratos temporais aumentou un 1,2%, aínda que a desagregación por tipo de contrato amosa diferenzas importantes. Así, dúas das figuras máis relevantes, os eventuais por circunstancias da produción e os de interinidade (que suman o 58,3% do total de temporais), creceron un 3,9% e un 4,4% respectivamente. Os contratos de obra, que supuxeron o 39,6% do total de temporais, descendieron un 1,8%, mentres que as dúas vías habituais de entrada no mercado para os máis novos (os contratos de prácticas e os de formación) diminuíron un 8,3% e un 9,5% respectivamente. En consecuencia, esta primeira aproximación aos datos de contratación reafirma a idea de atonía no mercado laboral, cun descenso importante da contratación indefinida e cun leve aumento da temporalidade que, en todo caso, vai acompañado de peores perspectivas de entrada para os máis novos no mercado laboral, por canto as figuras máis usadas para facela efectiva están reducíndose a taxas moi apreciáveis, tal e como sucedía no ano precedente.

Por outra banda, en xuño de 2010 o Goberno central aprobou, coa oposición dos sindicatos de traballadores, o real decreto Lei 10/2010 de Medidas Urxentes para a Reforma do Mercado de Traballo, todo un conxunto de actuacións encamiñadas a incrementar o grao de flexibilidade do mercado laboral (ver recadro adxunto), incidindo, sobre todo, en dous aspectos: tratar de combater a temporalidade e actuar sobre os custos de despedimento, co obxectivo último de reducir as indemnizacións a pagar por parte dos empresarios en caso de despedimento. Nesta segunda vía, unha das actuacións aprobadas polo Goberno foi a universalización do contrato de fomento da contratación indefinida a colectivos anteriormente non contemplados, polo que se abre a vía efectiva á contratación menos protexida por custos de despedimento (33 días en lugar dos 45 do contrato indefinido, cun máximo de 24 mensualidades, en caso de despedimento por causas obxectivas declarado improcedente). Non obstante, aínda é cedo para facer unha primeira valoración desta reforma. A recesión segue a destruír emprego (creado baixo un réxime de relacións laborais anterior á aprobación do Real Decreto), o que continúa a indicar que a normativa anterior relativa á protección ao emprego non representara un obstáculo nin para a creación de postos de traballo na

fase expansiva nin para a súa destrución na fase recesiva. Haberá que esperar a que comece a recuperación económica para comprobar se os empregadores optan ou non por usar as novas posibilidades que a reforma lles presenta. O feito de que a contratación temporal estea a aumentar, porén, non nos fai ser moi optimistas respecto a un dos principais obxectivos da reforma, a redución da temporalidade no mercado laboral.

A incidencia por sexos da contratación non foi moi diferente á de anos anteriores, de xeito que do total de contratos rexistrados, o 52% foron de homes. Si existen diferenzas na incidencia da contratación indefinida, xa que os contratos dos homes representan o 60% do total. No caso dos temporais, en cambio, deuse un resultado máis equilibrado, cun 51% do total de contratos asinados por homes e cun 49% por mulleres. Tamén se deron as habituais diferenzas territoriais, xa que as dúas provincias atlánticas acadaron a maior parte dos contratos asinados (acorde co peso da actividade produtiva nas mesmas). Así, na Coruña asinou o 42,4% do total e en Pontevedra o 40,1%; repartíndose Lugo (9,2%) e Ourense (8,3%) o resto de contratos.

Cadro núm. 9

Contratos rexistrados segundo tipo en Galicia

	Núm. de contratos			% variación	
	2008	2009	2010	2009-2008	2010-2009
Indefinidos					
Ordinarios	32.586	25.843	23.015	-20,7	-10,9
Fomento do emprego	13.149	11.048	8.964	-16,0	-18,9
Discapacitados	688	577	481	-16,1	-16,6
Total indefinidos	46.423	37.468	32.460	-19,3	-13,4
Temporais					
Obra ou servizo	270.545	243.293	238.815	-10,1	-1,8
Eventuais por circunstancias da produción	309.166	257.125	267.187	-16,8	3,9
Interinidade	87.966	80.822	84.388	-8,1	4,4
Discapacitados	958	846	915	-11,7	8,2
Inserción					
Relevo	2.131	1.654	906	-22,4	-45,2
Xubilación parcial	2.111	1.890	1.346	-10,5	-28,8
Substitución por xubilación aos 64 anos	71	90	95	26,8	5,6
Temporais formativos					
■ Prácticas	5.260	3.427	3.141	-34,8	-8,3
■ Formación	9.080	6.650	6.020	-26,8	-9,5
Total temporais	687.288	595.797	602.813	-13,3	1,2
Outros	18.805	20.292	17.799	7,9	-12,3
Total contratos	752.516	653.557	653.072	-13,2	-0,1

Fonte: INEM, *Estadística de Contratos*.

A reforma laboral de 2010

O real decreto Lei 10/2010 de Medidas Urxentes para a Reforma do Mercado de Traballo estableceu un punto de inflexión nas políticas públicas relacionadas cos efectos da recesión sobre o mercado laboral. Desde o inicio da mesma, o Goberno optara pola aplicación de políticas fiscais fortemente expansivas, que non foron capaces de deter a destrución de emprego característica desta crise. O fracaso das políticas de demanda, xunto cunha crecente presión internacional para a flexibilización do mercado de traballo e coa falta de acordo social entre empresarios e sindicatos, conduciu á aprobación unilateral do mencionado Real Decreto, que tivo como resposta sindical a convocatoria dunha folga xeral no mes de setembro.

As principais liñas de reforma presentes no real decreto son as seguintes:⁵

1. Contratos temporais

- Establecemento dun límite máximo de 3 anos (ampliables a 4 por convenio colectivo) nos contratos de obra ou servizo, que anteriormente vinculaban a súa duración á prestación do servizo obxecto de contrato. Transcorridos estes 3 (4) anos, e no caso de que o traballador siga ocupado na empresa, este pasará a formar parte do cadro de persoal fixo da empresa.

- Introdúcense novos supostos baixo os que os contratos temporais encadeados terán a consideración de contratos fixos; en concreto, o contrato temporal para diferentes postos de traballo ou no caso de estar contratado en dúas ou máis entidades dun grupo de empresas.

- Establécese que a indemnización por finalización de contrato (nos contratos de obra e servizo e nos contratos eventuais) pasará dos actuais 8 días de salario por ano traballado aos 12 días, de xeito gradual ata 2015.

2. Extinción de contratos e redución da xornada

- Na extinción do contrato por causas obxectivas introdúcese o matiz de que cando sexa debida a causas económicas, débese desprender unha situación negativa da

⁵ Por brevidade resumimos tan só aqueles aspectos máis destacables da reforma.

empresa e debe quedar claro o motivo do despedimento. Ademais, esta causa ten que estar acreditada e é necesario xustificar que o despedimento contribuirá a mellorar a situación da empresa. Neste caso, a indemnización sería de 20 días por ano traballado; se non se cumpren as condicións, o despedimento será considerado improcedente (45 días de indemnización por ano traballado) en lugar de nulo, como ata agora.

- Nos contratos indefinidos iniciados con posterioridade á aprobación da reforma, en caso de despedimento por causas obxectivas ou colectivo, e baixo o suposto dunha duración mínima do contrato de 1 ano, o Fondo de Garantía Salarial (FOGASA) farase cargo de parte da indemnización, ata 8 días por ano traballado, aínda que a medida só terá validez ata a entrada en vigor do fondo de capitalización.

- Establécese a creación dun fondo de capitalización que cubra as posibles indemnizacións que un traballador poida ter ao longo da súa vida laboral, aínda que o detalle do seu funcionamento está pendente de desenvolvemento normativo.

- Introdúcese a redución da xornada por causas obxectivas (motivos económicos, técnicos, organizativos e de xestión). Esta redución debe ser temporal e de entre un 10% e un 70% da xornada, podendo os traballadores compaxinar o traballo coa percepción parcial da prestación por desemprego mentres dure a redución.

3. Contratación indefinida e formativa

- Modificación do contrato de fomento da contratación indefinida. Amplíanse os colectivos cos que se pode concertar este contrato, en concreto, os desempregados en xeral, que estiveran inscritos no INEM como demandantes de emprego como mínimo 3 meses, e os desempregados con contratos temporais nos dous últimos anos e os despedidos procedentes dun contrato indefinido. É dicir, aprobouse unha universalización dos colectivos aos que se lles pode aplicar este contrato. A vantaxe do mesmo é que en caso de extinción por causa obxectiva recoñecida como improcedente, a indemnización sería de 33 días por ano traballado, cun máximo de 24 mensualidades.

- Restrínxese a definición dos colectivos que poden dar lugar a bonificacións por contrato indefinido, ademais de endurecer as condicións baixo as que as empresas poden gozar das mesmas. En concreto, os colectivos bonificables serían os traballadores de 16 a 30 anos que leven inscritos no INEM 12 meses e sen escolaridade obrigatoria ou titulación profesional, os maiores de 45 anos que leven inscritos 12 meses no INEM e as transformacións a indefinidos procedentes de contratos de formación, prácticas, substitución por xubilación aos 64 anos e relevo. Por outra banda, é necesario que os novos contratos supoñan un aumento no tamaño do cadro de persoal, que debe manterse no período de goce da bonificación. Por último, estas bonificacións só se aplicarán nos contratos celebrados desde a aprobación da reforma ata a fin do ano 2011.

- No contrato en prácticas amplíase aos 5 anos posteriores á finalización dos estudos superiores (6 para discapacitados) o período no que se pode celebrar o mesmo, en lugar dos 4 anteriores. Pode durar ata 2 anos pola mesma titulación (e pola mesma

empresa se o lugar de traballo é o mesmo) en lugar da situación anterior, na que se podía celebrar un novo contrato en virtude dunha nova titulación. Tamén se introducen límites aos períodos de proba.

- O contrato para a formación amplíase aos traballadores menores de 25 anos, pero só durante o ano 2011. Ademais inclúese o dereito a prestacións por desemprego, e increméntase a retribución mínima a partir do segundo ano, xa que con anterioridade a retribución do segundo ano era fixada por convenio e cabía a posibilidade de que este fixase un nivel inferior ao salario mínimo interprofesional.

4. Negociación colectiva

- Inaplicación salarial dos convenios colectivos. Cando a aplicación das táboas retributivas dun convenio colectivo poida poñer en perigo a situación e perspectivas económicas da empresa, esta poderá acordar cos representantes dos traballadores non aplicar o réxime salarial previsto no convenio. O acordo establecerá o período de inaplicación e cando se recuperarán as condicións económicas, que non pode ser superior á duración do convenio ou, en todo caso, 3 anos. A regulación desta cláusula salarial modifica o complexo procedemento existente ata agora, tratando de facelo máis flexible e rápido. En caso de desacordo haberá que acudir aos procedementos de intermediación habituais.

- Por outra banda, no momento de elaborarse este *Informe* o Goberno ten aprobado un Decreto polo que modifica unilateralmente certos aspectos clave da negociación colectiva, como a redución da ultraactividade dos convenios, entre 8 e 14 meses, a potenciación dos convenios de empresa sobre os provinciais ou a potenciación das arbitaxes en lugar do proceso xudicial en caso de desacordo.

5. Outros aspectos

- Foméntase a ocupación a través de axencias de colocación, que poden ser con ánimo de lucro.

- Autorízase aos traballadores de empresas de traballo temporal (ETT) a realizar determinadas actividades ata agora consideradas perigosas. Concrétase máis a igualdade salarial entre traballadores da empresa e traballadores da ETT e amplíase a responsabilidade subsidiaria da ETT nas indemnizacións por extinción de contrato.

- Matízanse os motivos para un despedimento colectivo, así como na suspensión de contratos por causas obxectivas, que poderá ser aplicado independentemente do número de traballadores afectados e co mesmo procedemento que o expediente de regulación de emprego.

Desemprego

Os indicadores relativos á evolución do desemprego continúan a evidenciar unha fase recesiva aguda, malia que con diferenzas en comparación con España. Segundo os datos da EPA, en Galicia o número de desempregados na media do ano situouse en 200.300, 34.400 máis que en 2009, o que supón unha taxa de variación do 20,7%. Con todo, dita taxa é claramente inferior á rexistrada no ano precedente (44,6%), o que suxire que o impacto máis forte sobre este indicador xa se ten rexistrado. Non obstante, no conxunto nacional a taxa de variación pasou do 60,2% ao 11,6%, unha freada moi brusca no crecemento do paro, que pode ser esperanzadora respecto a unha saída da recesión. Por sexos, o desemprego aumentou máis (tanto en termos absolutos como relativos) no grupo dos homes (cun ascenso de 19.100 parados, un 22,8%, fronte ao aumento de 15.300 no grupo feminino, un 18,7%), sendo, de novo, ambas as dúas taxas de crecemento moi superiores ás nacionais (10,3% e 13,2% respectivamente). En termos da dinámica trimestral, o aumento no paro mantívose sostido ao longo do ano, con taxas de variación que van desde o 23,3% do primeiro ata o 20,8% do último. Esta evolución é moi diferente da nacional, na que o ritmo de crecemento do desemprego se foi reducindo desde o 15% do primeiro trimestre ata o 8,6% do último. No grupo dos homes as taxas máis elevadas déronse no primeiro (25%) e cuarto trimestre (26,4%), mentres na parte central do ano foron algo máis baixas (18,4% no segundo e 21,4% no terceiro). En cambio, no feminino as taxas foron máis elevadas no primeiro e terceiro trimestres (21,7% e 19,4% respectivamente), mentres no segundo (18,5%) e cuarto (15,3%) as variacións foron menores.

Un aspecto destacable é a incidencia por grupos de idade e a resposta dos diferentes estratos ante a perda do emprego. A análise da evolución da ocupación evidenciaba unha forte redución do emprego dos máis novos (13.900) que, non obstante, non se viu acompañada dun aumento significativo do desemprego, xa que este só aumenta en 200 traballadores (un 0,5%). Este dato significa que os novos que perderon o seu emprego durante o ano optaron, de forma maioritaria, ben por retirarse do mercado de traballo e pasar á inactividade (por exemplo para comezar ou continuar con procesos de formación) ou ben, o que resultaría moito máis preocupante, por marchar cara a outras partes do territorio nacional (ou ao estranxeiro) na busca de mellores oportunidades laborais. Os datos da EPA desafortunadamente apuntan nesta segunda vía, xa que a inactividade no grupo de 16 a 24 anos aumentou entre 2009 e 2010 en 4.300, mentres que a poboación total de 16 a 24 anos descendeu en 9.500 no ano 2010. Parte desta poboación desprazouse na clasificación por idades ao grupo de 25 a 54 anos (que, en calquera caso, tamén experimenta unha redución de 2.050), pero outra parte optou por abandonar o mercado de traballo galego, o que pode resultar nunha perda (en moitos casos irreversible) de forza laboral cara ao futuro.⁶

⁶ Os datos de afiliación ao sistema da Seguridade Social confirman este escenario tan negativo. O número de afiliados en alta laboral no grupo de 16 a 24 anos caeu entre 2009 e 2010 en 9.200, un 14,3%. Os datos de paro rexistrado afondan nesta idea, xa que o número de desempregados neste colectivo aumentou tan só en 510 entre 2009 e 2010.

Cadro núm. 10

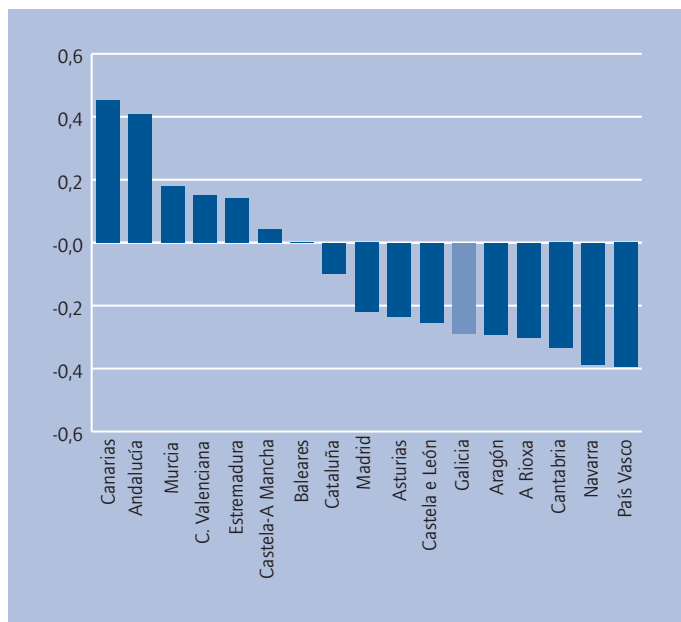
Desempregados por sexo e grupos de idade en Galicia (en miles de persoas)

	2009	2010					2011
	Media	I trim.	II trim.	III trim.	IV trim.	Media	I trim.
Homes							
De 16 a 24 anos	19,3	19,1	19,3	16,6	18,2	18,3	20,1
De 25 a 54 anos	57,5	74,6	75,1	74,2	78,3	75,6	86,9
De 55 e máis anos	7,0	8,8	8,8	8,8	9,8	9,1	9,8
Total	83,8	102,4	103,1	99,7	106,3	102,9	116,9
Mulleres							
De 16 a 24 anos	14,1	15,9	13,0	17,5	14,9	15,3	16,0
De 25 a 54 anos	62,1	76,3	79,3	70,6	74,2	75,1	84,1
De 55 e máis anos	5,9	6,1	6,4	7,3	8,1	7,0	9,7
Total	82,1	98,2	98,7	95,6	97,2	97,4	109,7
Total							
De 16 a 24 anos	33,4	34,9	32,3	34,1	33,1	33,6	36,1
De 25 a 54 anos	119,6	150,8	154,4	145,0	152,5	150,7	171,0
De 55 e máis anos	12,9	14,8	15,2	16,2	17,9	16,0	19,5
Total	165,9	200,6	201,8	195,3	203,5	200,3	226,5
	Variación 2010-2009				Taxa de variación 2011-2010 (I trim.)		
	Absoluta (miles)		%		%		
Homes							
De 16 a 24 anos	-1,0		-5,3		5,2		
De 25 a 54 anos	18,1		31,4		16,5		
De 55 e máis anos	2,1		29,3		11,4		
Total	19,1		22,8		14,2		
Mulleres							
De 16 a 24 anos	1,3		8,9		0,6		
De 25 a 54 anos	13,1		21,0		10,2		
De 55 e máis anos	1,1		18,2		59,0		
Total	15,3		18,7		11,7		
Total							
De 16 a 24 anos	0,2		0,5		3,4		
De 25 a 54 anos	31,1		26,0		13,3		
De 55 e máis anos	3,2		24,5		31,8		
Total	34,4		20,7		12,9		

Fonte: INE, Encuesta de Población Activa.

Gráfico 8.

Taxas de desemprego relativas por comunidades autónomas
(en %). Ano 2010

Nota: A taxa relativa calcúlase como a taxa da comunidade autónoma sobre a nacional menos a unidade.

O aumento do desemprego concéntrase no grupo de 25 a 54 anos, no que se rexistran 31.100 parados máis (o 90,4% do total de novos desempregados), un 26%, mentres que o grupo de 55 e máis anos tamén experimenta un forte aumento relativo, 3.200 parados máis, un 24,5%. Por sexos hai destacables diferenzas en cada grupo de idade: no grupo de 16 a 24 o desemprego masculino redúcese en 1.000 (un 5,3%), mentres o das mulleres aumenta en 1.300 (un 8,9%); no de 25 a 54 os incrementos son maiores no caso dos homes (18.100, un 31,4%) que no das mulleres (13.100, un 21%), ao igual que sucede no tramo de 55 e máis, no que o desemprego masculino crece en 2.100 (un 29,3%) e o feminino en 1.100, un 18,2%.

A taxa de paro galega experimentou un novo aumento, acadando na media do ano o 15,4%, 2,8 puntos por riba da 2009. Este incremento, ademais, foi superior ao rexistrado na media española, que acadou o 20,1%, 2,3 puntos máis que no ano anterior.

Debido a este dato, o diferencial entre a taxa nacional e a galega reduciuse ata os 4,7 puntos, despois dun máximo no ano 2009 (5,2 puntos). Por sexos, aumentou no grupo dos homes lixeiramente por riba do das mulleres (2,9 e 2,7 puntos respectivamente), de xeito que as taxas respectivas se situaron no 14,6% e no 16,3%. En termos interanuais, a taxa permaneceu bastante estable ao longo de todo o ano despois dun importante crecemento no primeiro trimestre de 3,2 puntos e dunha lixeira redución de 7 décimas no terceiro trimestre, sen que houbera diferenzas significativas por sexos.

Existen tamén fortes disparidades nas taxas de desemprego por grupos de idade, xa que a dos máis novos (35,4%) máis que duplica a do grupo central de idade (14,6%) e case cuadriplica a dos maiores de 55 anos (9,1%). Non obstante, este cálculo non ten en conta o efecto da caída da poboación entre 16 e 24 anos: se estes traballadores permanecesen no mercado de traballo, a taxa de paro do grupo resultaría moito máis elevada.⁷ Este grupo é tamén o que sofre un maior incremento neste indi-

⁷ Tendo en conta as variacións que teoricamente se producirían na poboación activa e no desemprego no caso de que non se tivese rexistrada a mencionada caída no tamaño da poboación total, a taxa de paro do grupo de 16 a 24 anos nese escenario chegaría ata o 41,3%, 5,9 puntos máis que o dato real proporcionado pola EPA.

cador (4,6 puntos), seguido do de 25 a 54 anos (3 puntos), mentres o de maiores de 54 experimenta un avance de 1,8 puntos. Por sexos, non existen diferenzas importantes: no grupo dos máis novos as taxas masculinas e femininas son do 34,5% e 36,7%, respectivamente; no grupo central de idade, do 13,7% e 15,7%; e no grupo de maiores de 54 anos, as taxas masculinas e femininas difiren só nunha décima (9% e 9,1%).

Pese ao empeoramento do desemprego e ao consecuente incremento da taxa de paro, Galicia mellorou a súa posición relativa respecto ao conxunto de comunidades autónomas. Se no ano 2009 Galicia descendera na clasificación rexional por taxas de paro ata a posición 14, no ano 2010 volveu ascender en dito *ranking*, ata a posición 12, aínda con taxas inferiores á media nacional, pero por riba de País Vasco, Navarra, Cantabria, A Rioxa e Aragón.

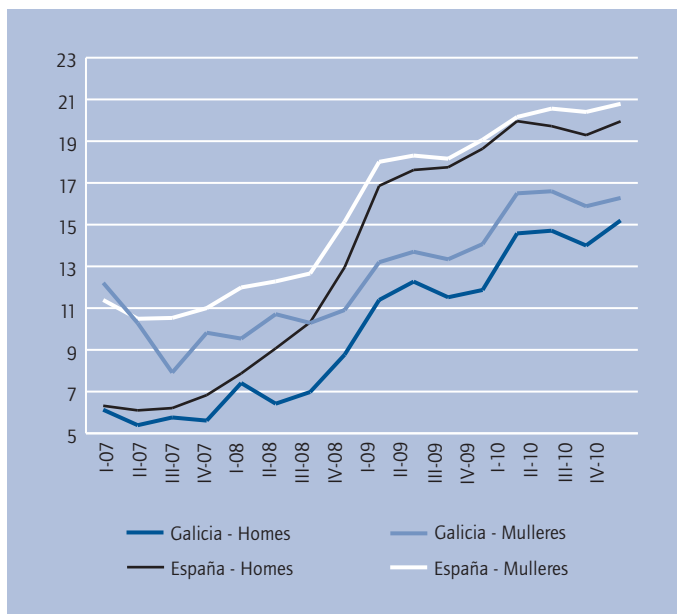
O aumento nas taxas de desemprego produciuse en todas as provincias, pero con diferenzas moi destacables. Así, a máis elevada atópase en Pontevedra (18,3%, 2,8 puntos máis que en 2009), seguida de Ourense (16,5%), provincia que rexistra o maior incremento (6,2 puntos). A Coruña sufriu un aumento de 2,4 puntos, ata acadar o 14%, mentres Lugo, acorde coa evolución da actividade e da ocupación, é a provincia con menor taxa (10,9%) e onde menos creceu a mesma (1,6 puntos).

As duracións medias da situación de desemprego tamén están experimentando incrementos, tal e como indican os datos da EPA. O grupo de parados que leva menos de 6 meses nesa situación reduciuse respecto ao ano anterior en 4.500, o que non implica que atopasen emprego (de feito, o colectivo de parados que xa encontrou emprego tamén se reduciu en 2.400), senón que se desprazan a categorías superiores na clasificación por duración. Así, o grupo que leva desempregado entre 6 meses e 1 ano aumentou en 8.900, o de entre 1 e 2 anos en 20.500, e o de máis de 2 anos en 11.800, case duplicando estes dous últimos colectivos o seu tamaño respecto ao ano anterior. A cuestión é preocupante por canto moitos destes traballadores están a esgotar as prestacións por desemprego, o que, ante a falta dunha mellora significativa na situación do mercado laboral, pode poñer a moitos en situación de exclusión social. De feito, os datos da EPA amosan que en Galicia existen preto de 60.000 fogares nos que todos os activos están desempregados.

Esta imaxe complementábase coa ofrecida pola desagregación dos parados por sector económico. Os datos da EPA indican que as situacións de desemprego de longa

Gráfico 9.

Taxas de desemprego por sexos (en %)

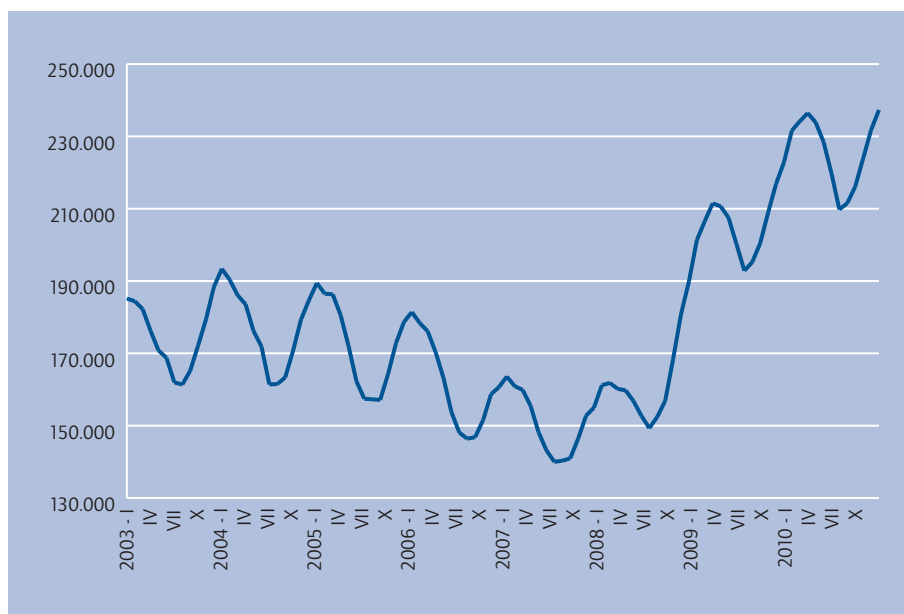

duración están a ser habituais no mercado de traballo, xa que o sector de parados que buscan emprego por primeira vez ou que deixaron o seu emprego hai máis dun ano (e, polo tanto, non son asignados a ningún sector económico concreto) foi o que máis creceu, en concreto 33.700. Os servizos son a outra orixe importante de desempregados (5.100), mentres na construción permaneceron constantes. De forma sorprendente, dada as dinámicas descritas na ocupación, o desemprego cae nos sectores primario (900) e na industria (3.600). Como resultado, os desempregados que buscan emprego por primeira vez ou o deixaron hai máis dun ano aumentaron o seu peso no total en 10,4 puntos, ata representar case a metade do total (48%), seguidos dos desempregados nos servizos (31,5%, 3,5 puntos menos que en 2009), na construción (9,5%, 2 puntos menos), na industria (8,9%, 4 puntos menos) e no sector primario (2%, 9 décimas menos).

Completamos a análise da evolución do desemprego durante 2010 acudindo a fontes estatísticas alternativas, en concreto o *Movimiento Laboral Registrado*, publicado polo SISPE, que recolle o rexistro de parados nas oficinas no Instituto Nacional de Emprego (INEM). Estes datos non son directamente comparables cos da EPA, xa que a metodoloxía de elaboración é completamente diferente, pero permiten obter unha imaxe complementaria, e serven para confirmar ou matizar os resultados descritos ata agora. Segundo os datos desta fonte, o paro rexistrado en Galicia situouse na media do ano 2010 en 226.200 (frente aos 200.300 estimados pola EPA), o que implica un incremento de 20.000, un 9,7%, que contrasta co aumento de 34.400 da EPA. Deste

Gráfico 10.

Evolución mensual do paro rexistrado en Galicia

total de parados, 104.300 son homes e 121.900 mulleres, con taxas de variación respectivas do 12,6% e do 7,1%. É dicir, os datos de paro rexistrado amosan unha variación do desemprego máis suave que os da EPA, o que pode vir explicado, en parte, polas actitudes dos traballadores despois de perder o emprego (acudir ou non ás oficinas do INEM na procura de emprego, busca de oportunidades no sector informal da economía, etc.). Por sectores económicos, os aumentos máis importantes déronse no colectivo sen emprego anterior (6.206 parados máis, un 31,1% de incremento) e nos servizos (7.783, un 6,7%), seguidos da construción (3.897, un 12,2%) e da industria (1.604, un 4,8%), mentres o sector primario experimentou un comportamento máis estable, con 501 desempregados máis, o que supuxo unha taxa de variación do 9%.

Cómpre sinalar a dinámica interanual mostrada pola serie, que marca unha tendencia diferente á da EPA. Así, as taxas de variación interanuais foron caendo ao longo de todo o ano, pasando de valores superiores ao 10% no primeiro trimestre (15,1% en xaneiro, 13,4% en febreiro e 11,8% en marzo) e en boa parte do segundo, a valores por debaixo do 7% na última parte do ano (en novembro a taxa foi do 6,9% e en decembro do 6,5%), e foi máis intensa esta redución nas mulleres. Por outra banda, en todos os sectores repítese esta evolución, de xeito máis intenso no sector primario e nos servizos, que comezaran o ano con taxas de variación elevadas (no contorno do 12% no primeiro caso, do 9% no segundo) e foron reducindo o incremento no paro ata alcanzar unhas taxas respectivas do 2,7% e 4,3% en decembro. Non obstante, o sector da construción foi o que experimentou unha mellor dinámica anual, por canto comezou o ano cunha taxa do 21,6% e finalizou medrando a tan só o 6,5%.

Prezos e salarios

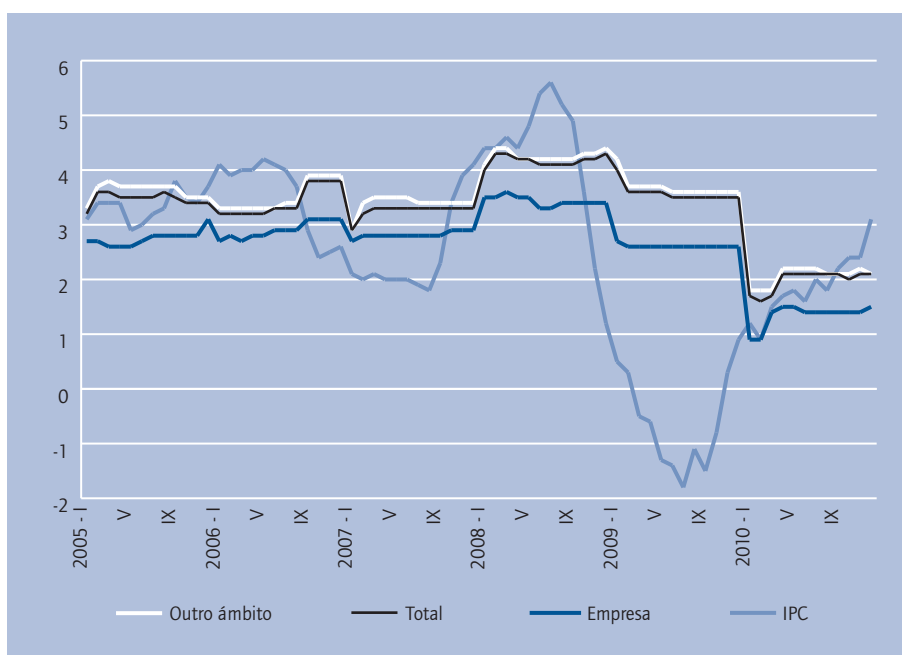
A evolución dos prezos en Galicia, e no conxunto nacional, veu caracterizada fundamentalmente polo afastamento do risco de deflación, por canto as taxas de variación interanual do Índice de Prezos ao Consumo (IPC) publicado polo INE consolidaron o retorno a valores positivos durante 2010, comezando, de feito, unha certa escalada, que pode poñer en risco a recuperación económica, toda vez que o Banco Central Europeo decidiu finalizar a política de tipos de xuro reducidos. En Galicia, a taxa de inflación, medida a través da taxa de variación interanual do IPC, foi aumentando ao longo do ano, desde o 1,2% correspondente ao mes de xaneiro ata acadar o 3,1% no mes de decembro. O efecto desta evolución dos prezos sobre os acordos salariais fíxose notar en parte, malia que a moderación nos incrementos salariais foi a nota dominante durante 2010. Así, a *Estadística de Convenios Colectivos*, publicada polo Ministerio de Traballo e Inmigración, amosa que o incremento salarial pactado no conxunto de convenios se mantivo estabilizado no contorno do 2%. Se ben nos primeiros meses (desde xaneiro ata marzo) o incremento foi levemente inferior (entre 1,6% e 1,7%), a partir de abril os convenios fixaron aumentos do 2,1% en todos os meses (excepto outubro, no que o aumento foi do 2%). Polo tanto, a partir do mes de outubro a inflación creceu

por riba do incremento salarial pactado, indicio dunha moderación salarial nos acordos entre empresarios e traballadores.

Ademais, a suavización nas peticións salariais nos convenios colectivos acadouse nos diferentes ámbitos, tanto nos convenios de empresa como nos de ámbito superior. Habitualmente os convenios de empresa soen amosar aumentos salariais inferiores aos de ámbito superior, o que se adoita interpretar como un indicio de maior flexibilidade na negociación. Os traballadores son máis conscientes da situación da empresa e modulan as súas peticións salariais, algo que non é posible en contextos de negociación máis centralizados (como pode ser o convenio sectorial). Ademais, a negociación directa coa empresa permite acordos noutro tipo de aspectos extra-salariais, como as garderías de empresa, comedores, horarios, quendas, etc. Durante o ano 2010 este tipo de convenios fixou como incremento medio un 1,3%, con aumentos moi suaves nos primeiros meses (0,9% en xaneiro, 0,8% en febreiro) para, a partir de abril, establecer un obxectivo de entre o 1,4% e o 1,5%, é dicir, subidas moi por debaixo da inflación. Os convenios de ámbito superior (sectorial, rexional ou nacional) decidiron incrementos maiores, pero non moi desviados da evolución da inflación. Así, mentres nun primeiro momento o aumento salarial ía por riba da taxa de inflación (pero con desviacións pequenas, que oscilaron entre as 9 décimas de febreiro e as 2 de xullo), desde setembro situouse por debaixo, reflectindo, polo tanto, unha forte contención

Gráfico 11.

Taxa de variación interanual do IPC e do incremento salarial pactado por tipo de convenio (en %) en Galicia

Cadro núm. 11

Custo laboral por traballador, sector de actividade e compoñentes do custo (en euros)

	2009	2010					Variación 2010-2009	
	Media	I trim.	II trim.	III trim.	IV trim.	Media	Absoluta	%
Industria								
Custo total	2.367,4	2.302,7	2.347,2	2.355,7	2.767,8	2.443,3	75,9	3,2
Custo salarial total	1.728,3	1.655,8	1.730,0	1.723,6	2.097,6	1.801,7	73,4	4,2
Custo salarial ordinario	1.492,3	1.533,9	1.518,2	1.526,1	1.536,1	1.528,6	36,2	2,4
Outros custos	639,1	647,0	617,1	632,1	670,2	641,6	2,5	0,4
Custo por percepcións non-salariais	90,6	83,0	62,7	71,1	110,0	81,7	-8,9	-9,9
Custo por cotizacións obrigatorias	574,0	590,1	582,0	586,7	591,9	587,7	13,7	2,4
Subvencións e bonificacións da Seguridade Social	25,5	26,1	27,6	25,7	31,6	27,8	2,3	9,0
Construción								
Custo total	2.261,4	2.240,8	2.420,1	2.337,3	2.555,2	2.388,3	127,0	5,6
Custo salarial total	1.559,3	1.535,2	1.690,5	1.603,5	1.798,0	1.656,8	97,5	6,3
Custo salarial ordinario	1.433,3	1.455,8	1.473,6	1.458,9	1.455,8	1.461,0	27,7	1,9
Outros custos	702,1	705,6	729,6	733,8	757,2	731,5	29,4	4,2
Custo por percepcións non-salariais	155,6	133,1	145,1	160,3	182,3	155,2	-0,4	-0,3
Custo por cotizacións obrigatorias	565,5	590,2	601,7	590,5	594,3	594,2	28,7	5,1
Subvencións e bonificacións da Seguridade Social	19,0	17,7	17,3	16,9	19,5	17,8	-1,2	-6,1
Servizos								
Custo total	2.139,8	2.084,4	2.234,2	2.106,9	2.274,1	2.174,9	35,1	1,6
Custo salarial total	1.593,1	1.531,7	1.689,4	1.556,7	1.724,0	1.625,4	32,3	2,0
Custo salarial ordinario	1.384,7	1.403,9	1.420,5	1.421,6	1.395,1	1.410,3	25,5	1,8
Outros custos	546,7	552,7	544,8	550,2	550,2	549,5	2,7	0,5
Custo por percepcións non-salariais	79,9	82,0	70,0	70,1	82,2	76,1	-3,8	-4,8
Custo por cotizacións obrigatorias	483,5	486,8	490,5	495,7	488,7	490,4	6,9	1,4
Subvencións e bonificacións da Seguridade Social	16,6	16,1	15,8	15,6	20,7	17,0	0,4	2,4
Total								
Custo total	2.199,7	2.145,2	2.278,2	2.181,9	2.400,0	2.251,3	51,7	2,3
Custo salarial total	1.615,0	1.556,3	1.697,4	1.594,6	1.804,3	1.663,2	48,1	3,0
Custo salarial ordinario	1.411,9	1.435,3	1.445,8	1.446,2	1.429,0	1.439,1	27,1	1,9
Outros custos	584,6	588,9	580,8	587,4	595,7	588,2	3,5	0,6
Custo por percepcións non-salariais	91,7	88,2	77,5	80,7	98,3	86,2	-5,5	-6,0
Custo por cotizacións obrigatorias	511,6	519,0	521,5	524,4	520,0	521,2	9,6	1,9
Subvencións e bonificacións da Seguridade Social	18,7	18,2	18,3	17,7	22,7	19,2	0,6	3,0

salarial por parte dos traballadores, sen dúbida co obxectivo último de evitar a destrución de emprego.

Os datos procedentes da *Encuesta Trimestral de Coste Laboral*, publicada polo INE, permiten unha análise máis detallada da evolución do custo laboral por compoñentes e sectores no conxunto da economía galega. Así, segundo os datos da enquisa, o custo laboral total creceu un 2,3% entre 2009 e 2010, acadando os 2.251,3 euros por traballador. Este dato, non obstante, agocha diferenzas no comportamento dos compoñentes do custo e, sobre todo, na evolución sectorial. Deste xeito, o custo salarial total (que inclúe os custos salariais ordinarios, os pagos extraordinarios e os pagos atrasados) creceu un 3%, mentres o custo salarial ordinario (que recolle só os pagos salariais mensuais) o fixo nun 1,9%, ata alcanzar os 1.439,1 euros. Polo tanto, os responsables da moderación no crecemento do custo laboral total son os custos por percepcións non salariais, que caeron un 6%. Tamén son salientables o aumento no custo por cotizacións obrigatorias (que aumenta un 1,9%) e o incremento do 3% na partida correspondente ás subvencións e bonificacións da Seguridade Social, por debaixo do 6,3% de crecemento rexistrado no ano precedente, o que indica que as empresas están a verse limitadas no acceso a este tipo de axudas públicas.

Por sectores, o custo laboral total aumenta máis na construción (un 5,6%) debido ao aumento do custo salarial total e dos outros custos (que inclúen, entre outras partidas, as indemnizacións por despedimento). Na industria, pola contra, os custos laborais totais crecen un 3,2%, debido, principalmente, á moderación na subida dos custos laborais ordinarios e á forte caída do 10% nos custos por percepcións non salariais. Nos servizos, os custos totais aumentan só un 1,6% grazas ao comportamento do custo salarial ordinario (que aumenta só un 1,8%) e os outros custos, que o fan nun 0,5%.

ANEXO

O reto do cambio demográfico en Galicia

Introdución

A Unión Europea (UE) debe enfrontarse hoxe en día ao declive demográfico, ao escaso crecemento natural e ao envellecemento dunha parte da poboación. Desde a comunicación da Comisión de 2006 «*El futuro demográfico de Europa: transformar un reto en una oportunidad*», son numerosos os informes que destacan os inminentes retos en relación co despoboamento e co envellecemento das rexións en Europa. Nas conclusións do seu *Quinto Informe de Cohesión*, a Comisión insiste na importancia do cambio demográfico, que previsiblemente reducirá lixeiramente a poboación total da UE, que, ademais, estará máis envellecida. No recente informe *Regiones 2020*, estímase que arredor dun terzo das rexións europeas rexistrarán en 2020 un descenso de poboación. A maioría destas rexións están situadas nos novos estados membros de Europa Central e Oriental, a antiga Alemaña do Leste, o sur de Italia e o noroeste de España, Galicia incluída.¹

En todos estes informes alértase do breve prazo de tempo do que dispoñen os gobernos para poñer en práctica medidas encamiñadas a abordar os problemas relacionados co envellecemento demográfico (estímase que a maior presión sobre o sistema de protección social se produza durante o período 2015-2035 cando se xubile a maioría das persoas que naceron na época do *boom* da natalidade). Como chamada de atención e co obxectivo de sensibilizar o conxunto da poboación sobre o enorme desafío que supón o cambio demográfico para unha sociedade como a europea, fortemente envellecida, a Comisión presentou unha proposta para designar o ano 2012 como Ano Europeo do Envellecemento Activo e da Solidariedade Interxeracional.²

O cambio demográfico é un feito constatable en Galicia e a súa xestión será unha das tarefas fundamentais de cara ao futuro.³ O envellecemento da poboación é a

¹ A Dirección Xeral de Política Rexional da Comisión Europea no documento *Regiones 2020* sitúa Galicia como a 25 rexión europea (das 267 analizadas) no *ranking* de vulnerabilidade ante os cambios demográficos. É dicir, Galicia ten unha expectativa máis desfavorable, en termos comparativos, con respecto ao conxunto das rexións europeas, sustentada na maior presenza de poboación en idade avanzada, así como no menor dinamismo demográfico.

² <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=860>.

³ En maio de 2010 os tres grupos políticos con representación no Parlamento galego marcáronse o reto de deseñar unha estratexia para paliar o declive demográfico de Galicia. A finais de 2010, o

súa cara máis coñecida, á que se une o descenso no número total de habitantes que desde hai anos ameaza a evolución futura da sociedade galega (desde mediados dos oitenta as defuncións superan amplamente os nacementos). O comportamento positivo dos movementos migratorios durante a última década deixou nun segundo lugar a preocupación polo declive da poboación, ata que as últimas cifras dispoñibles, cun leve descenso no total de habitantes censados en Galicia (provisionalmente estímase en 3.137 persoas a perda de poboación entre o 1 de xaneiro de 2010 e o 1 de xaneiro de 2011) dispararon, de novo, as alarmas, acendidas anos atrás polas pesimistas proxeccións de poboación ofrecidas para Galicia desde diferentes organismos oficiais.

As sociedades con débil crecemento natural envellecen rápido en ausencia de importantes e sostidos saldos migratorios e ese parece ser o escenario máis previsible para Galicia nos próximos anos. De feito, a actual crise económica pode acelerar de maneira significativa este proceso ao reverter os fluxos migratorios, como parece desprenderse dos datos extraídos das últimas estimacións da EPA. Galicia, como outras rexións con poboacións en declive e compostas principalmente por persoas en idade avanzada, deberá facer fronte a crecentes dificultades para ofrecer bens e servizos públicos básicos. O cambio demográfico tamén vai acompañado de profundas transformacións sociais que afectan á composición das familias, cuxa principal manifestación é o crecente número de persoas maiores que viven soas. Por último, o incremento do número de persoas de idade moi avanzada e dependentes, nunha estrutura familiar que xa non pode ofrecer os servizos de atención necesarios, supón novos problemas de carácter económico e social.

Entender na súa totalidade as consecuencias do cambio demográfico en Galicia é realmente complexo. Non obstante, o carácter relativamente predicible a medio prazo da súa evolución demográfica, obriga a tomar medidas correctoras que, aínda sabendo que non van ter repercusión na composición da poboación antes de que transcorra máis dunha xeración, porén, terán unha influencia directa sobre o benestar da poboación a curto, medio e longo prazo.⁴ A anticipación de resultados permite adiantar reformas e, desta maneira, dispoñer do tempo necesario para calibrar a intensidade e a dirección máis adecuadas das medidas a aplicar.

Parlamento galego aprobou o plan de traballo dunha comisión de estudo para a elaboración dun Plan de Dinamización Demográfica que comezou as súas reunións nos últimos meses. O obxectivo final é emitir un dictame con recomendacións respecto a políticas integrais transversais orientadas á recuperación demográfica, xunto con políticas específicas (fiscais, organización laboral, emprego, oferta de servizos e conciliación) a impulsar, tendo en conta os diferentes ámbitos de competencia.

⁴ En demografía, a anticipación é esencial xa que, unha vez producidos os acontecementos, podería ser demasiado tarde para corrixir os efectos non desexados, ou o custo da corrección podería ser demasiado elevado en termos de benestar.

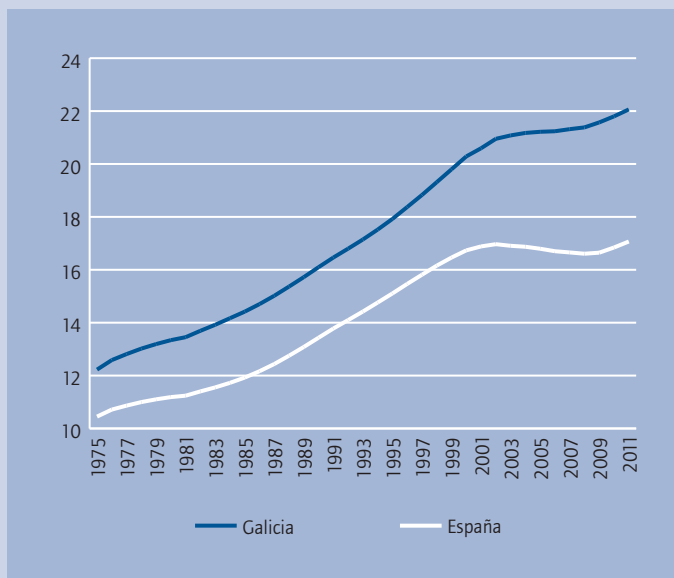
A cara máis coñecida do cambio demográfico: o envellecemento da poboación

A estrutura da poboación e as tendencias demográficas actuais conducen a Europa a un escenario de reducidas taxas de crecemento de poboación no futuro, a unha diminución do número total de habitantes e a un incremento do peso do segmento de maior idade. O envellecemento é un fenómeno que leva producíndose en Galicia desde hai xa bastantes anos (gráfico 1), mentres que a diminución da poboación non se manifestou aínda pola elevada inmigración dos últimos anos, malia que o saldo vexetativo é negativo en Galicia desde 1988 (gráfico 2).

En relación co anterior, é oportuno facer dúas observacións. En primeiro lugar, o fenómeno do envellecemento é un reto común a todas as sociedades e é especialmente intenso nas rexións máis desenvolvidas (en 2010, as 10 rexións da Unión Europea

Gráfico 1.

Evolución da porcentaxe de poboación maior de 64 anos

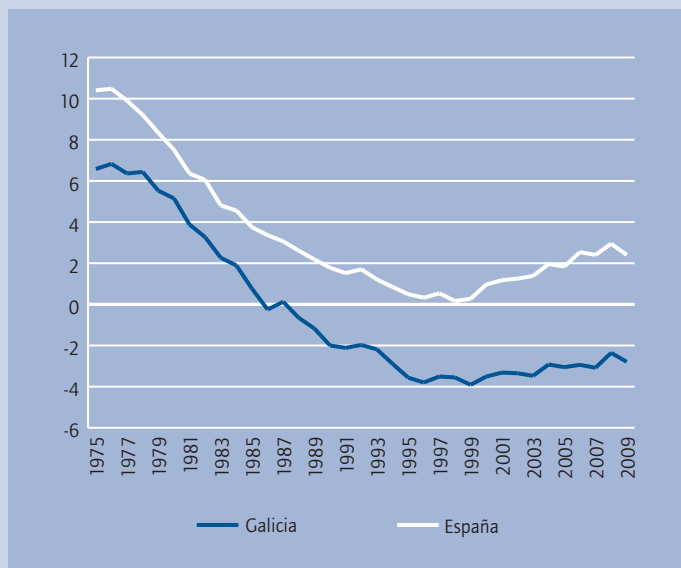
Cadro núm. A1

Evolución da poboación maior na UE (NUT II)

Porcentaxe de poboación maior de 64 anos en 2010		Incremento estimado na porcentaxe de poboación maior de 64 anos entre 2010 e 2030	
Liguria	27,0	Brandenburg-Nordost	12,9
Chemnitz	25,9	Thüringen	12,5
Dresden	24,8	Mecklenburg-Vorpommern	12,3
Sachsen-Anhalt	24,2	Sachsen-Anhalt	11,8
Friuli-VeneziaGiulia	23,6	Zachodniopomorskie	11,7
Toscana	23,5	Attiki	11,6
Umbria	23,4	Itä-Suomi	11,6
Leipzig	23,2	Chemnitz	11,4
Thüringen	23,1	Lubuskie	11,4
Piemonte	23,0	Dresden	11,1
Galicia	21,7	Galicia	6,8
Portugal	17,79	Portugal	5,5
España	16,79	España	5,3
UE-27	17,4	UE-27	6,2

Gráfico 2.

Evolución do saldo vexetativo (nacementos menos defuncións por cada 1.000 habitantes)

migratoria pouco significativa que, condicionada pola débil actividade económica, non permite compensar os efectos anteriores, como indican as diferentes proxeccións de poboación publicadas.⁷

con maior porcentaxe de maiores de 64 anos son alemás ou italianas). Ademais, o nivel de envellecemento non segue acordos compasados. O envellecemento depende de diversos factores que non evolucionan ao mesmo ritmo en todos os territorios (cadro A1). Neste sentido, Galicia envellece, como o fai toda Europa, pero este proceso é máis intenso en Galicia que no seu contorno máis próximo (España e Portugal).

En segundo lugar, o envellecemento prodúcese en Europa, pola conxunción de tres factores: 1) envellecemento da xeración do *baby boom*, ao superar a idade de 65 anos en 2010 e nos anos seguintes; 2) fertilidade moi baixa finalizado o fenómeno *baby boom*⁵ e 3) aumento da esperanza de vida⁶ (factor que seguramente continuará aumentando, malia que a ritmo moi inferior ao de anos precedentes). Galicia suma un cuarto factor, unha dinámica

⁵ O índice de natalidade das mulleres galegas situouse no primeiro trimestre de 2011 en 1,04 fillos por muller, significativamente por debaixo da media nacional, de 1,41. Nos dous casos, estes índices están lonxe do nivel de substitución, que se estima en 2,1 fillos por muller. A caída no índice de natalidade é unha realidade en Europa, que en Galicia e España se mostra con maior intensidade. A muller europea ten unha media de 1,5 fillos fronte aos 2,5 da muller asiática ou latinoamericana e aos 5 da muller africana, polo tanto, non custa moito comprender que o envellecemento non fará máis que aumentar nun futuro próximo.

⁶ Segundo a última información dispoñible no INE, *Tablas de mortalidad de la población de España 1991-2009*, en 2009 a esperanza de vida ao nacer das mulleres en Galicia era de 84,6 anos. Os homes teñen unha esperanza de vida sensiblemente menor (77,8), feito común en todas as sociedades desenvolvidas. Aínda que a esperanza de vida en Galicia é elevada, moitas rexións españolas (Galicia é a décima comunidade autónoma, segundo este indicador, por debaixo da cifra para o conxunto de España) e europeas superan estes valores.

⁷ Desde o ano 2000, España exhibe unha das maiores taxas de inmigración do mundo e foi, tras EE. UU., o segundo país do planeta que máis inmigrantes recibiu en números absolutos.

O declive demográfico en Galicia: «regreso ao pasado»

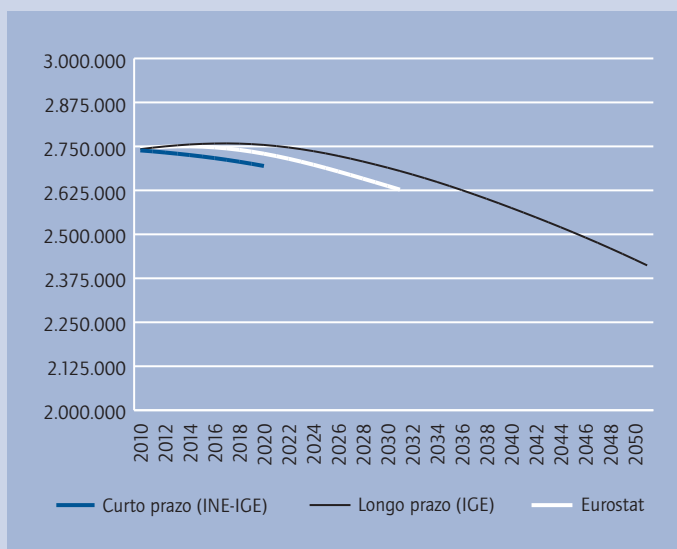
A poboación de Galicia a 1 de xaneiro de 2010 era de 2.797.653 persoas, o que representaba o 5,95% da poboación española. En 2000, Galicia tiña 2.731.900 habitantes, é dicir, en dez anos a poboación aumentou en só 65.753 persoas, o que supón un balance moi pobre.⁸ Este lixeiro incremento de habitantes vén explicado polo aumento da poboación estranxeira, posto que o saldo acumulado interno intraestatal⁹ e vexetativo¹⁰ durante esta década foi negativo.

Mentres, no conxunto de España a poboación aumentou en 6.521.240 persoas, España, un país historicamente emigrante, convértese en receptor de grandes continxentes de persoas chegadas de diferentes continentes e con motivacións distintas. Por unha banda, prodúcese unha entrada significativa de xubilados desde outros países da Unión Europea. Doutra banda, desde os primeiros anos do século XXI, prodúcese unha intensísima entrada de inmigrantes desde destinos externos á Unión Europea, moi vinculada ao mercado laboral. A chegada de inmigrantes explica que, nun contexto de moderado crecemento vexetativo, o incremento da poboación dos últimos anos de España sexa o maior xamais constatado.

Aínda que a chegada de inmigrantes a Galicia tivo lugar a un ritmo moi inferior ao doutras comunidades autónomas, permitiu manter a poboación nos niveis de finais do século pasado. Non cabe dúbida da responsabilidade no crecemento demográfico

Gráfico 3.

Proxeccións de poboación

⁸ En concreto, entre o 1 de xaneiro de 2000 e o 1 de xaneiro de 2010 a taxa anual de crecemento da poboación, segundo o Padrón Municipal, foi en Galicia do 0,2%. En España esta taxa superou o 1,5%, é dicir, 7,5 veces máis.

⁹ O saldo migratorio de Galicia con outras comunidades autónomas foi positivo en 2009 e 2008 (retorno de persoas que perderon o seu posto de traballo noutras comunidades autónomas), a diferenza do ocorrido nos outros oito anos da década pasada. En total, entre 2000 e 2009 o saldo acumulado supuxo a perda de 13.701 habitantes. Estes movementos son cuantitativamente moito máis importantes que os procedentes do estranxeiro.

¹⁰ Galicia rexistrou no ano 2009, unha vez máis, o maior descenso absoluto (natural ou vexetativo) de poboación de todas as comunidades. As defuncións superaron os nacementos en 7.580, diferenza significativamente maior que en 2008 (6.387 persoas). Durante os primeiros anos do século XXI este saldo estabilizouse arredor das 8.000 persoas.

de Galicia da chegada de poboación foránea, pero, en calquera caso, os estranxeiros inscritos nos padróns municipais representan en 2010 só o 3,9% da poboación total galega (menos da terceira parte da porcentaxe que supón para o conxunto de España). O seu reducido peso relativo e a súa propia composición (os españois residentes no estranxeiro supoñen o 41% do saldo migratorio galego)¹¹ limitan os positivos efectos da emigración sobre a estrutura por idades da sociedade galega. É dicir, contrariamente ao que ocorre para o conxunto de España, o saldo migratorio pode acelerar o xa intenso proceso de envellecemento, posto que case o 50% do saldo se debe ao retorno de emigrantes (en moitos casos esgotada a súa vida laboral).

O descenso demográfico non sempre obedece a un saldo vexetativo negativo. A evolución da poboación en Galicia mostra como a dinámica da poboación depende cada vez máis das migracións, especialmente de mozos activos en busca de emprego. A perda destes mozos acentúa os fenómenos de envellecemento e descenso da natalidade, creando un auténtico círculo vicioso. De feito, todas as estimacións dispoñibles ofrecidas desde distintos organismos institucionais (gráfico 3) confirman que Galicia perderá poboación nos próximos anos, o que previsiblemente agudice o cambio na estrutura de idades. Esta non é unha situación nova. O declive de poboación estimado para os próximos anos incluso é inferior ao observado entre 1986 e 1998, cando a poboación total galega descendeu en case 200.000 persoas.

Envellecemento, declive demográfico e territorio

Entre 1960 e 2011, a poboación de Galicia pasou de 2.730.996 a 2.794.516 habitantes. Estas cifras indican unha situación de case estancamento da poboación a escala agregada (a taxa de crecemento anual acumulativa é lixeiramente superior a 0) que,

Cadro núm. A2

Evolución da poboación

	A Coruña	Lugo	Ourense	Pontevedra	Galicia	España
1960	1.035.619	491.955	488.241	715.181	2.730.996	30.777.084
1970	1.030.745	423.064	441.260	781.334	2.676.403	34.041.531
1981	1.093.121	405.365	430.159	883.267	2.811.912	37.683.362
1991	1.096.966	384.365	353.491	896.847	2.731.669	38.872.268
2001	1.096.027	357.648	338.446	903.759	2.695.880	40.847.371
2011	1.146.654	351.317	333.208	963.337	2.794.516	47.150.819
Evolución 1960-2011 (variación absoluta)	111.035	-140.638	-155.033	248.156	63.520	16.373.735
Taxa de crecemento anual acumulativa (%)	0,25	-0,82	-0,93	0,73	0,06	1,05

Fonte: Elaboración propia a partir das series históricas de poboación, INE.

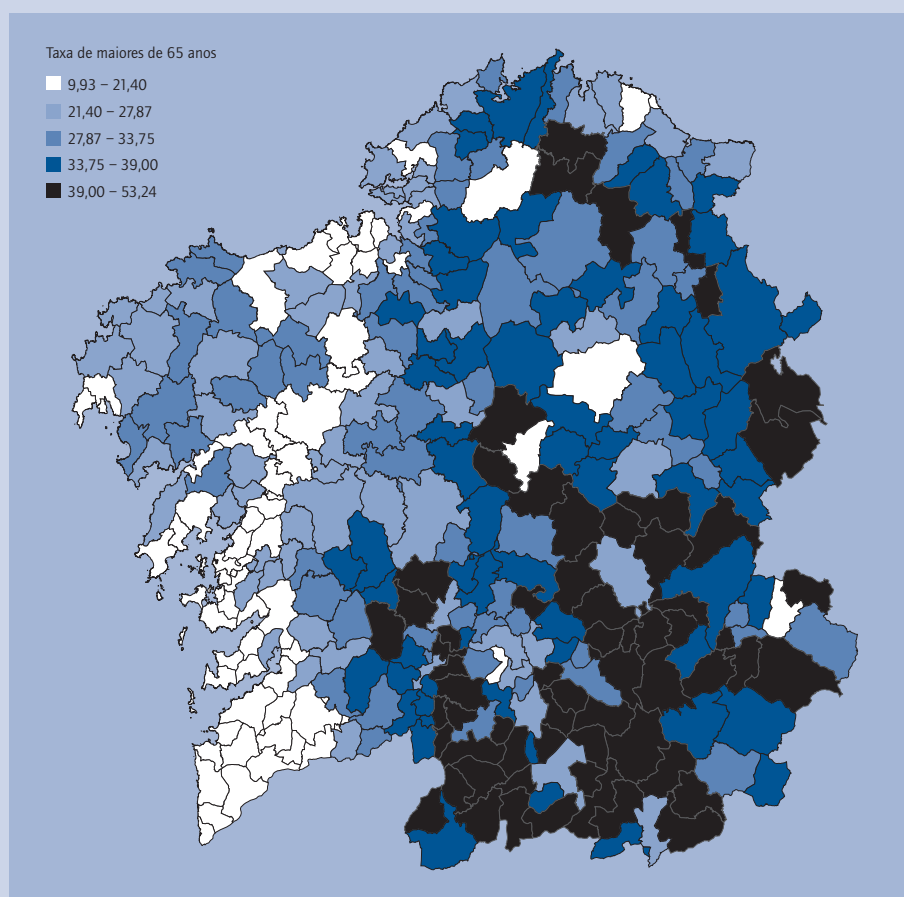
¹¹ Se trata dunha porcentaxe moi elevada tendo en conta que para o conxunto de España o peso dos nacionais no saldo exterior non alcanza o 6%.

con todo, encobre dinámicas provinciais moi diferentes (cadro A2). Mentres o bloque occidental (A Coruña e Pontevedra) incrementa levemente a súa poboación, o bloque oriental (Lugo e Ourense) perdíaa de forma sostida.

Esta situación, como mostran os datos do cadro A2, non é nova e empeorou nos últimos anos a pesar dos esforzos europeos, nacionais e autonómicos por reducir as diferenzas e favorecer a cohesión social e territorial (en 1991, nas provincias orientais vivía máis do 27% da poboación galega, en 2011 non chega ao 24,5%). Non obstante, o aspecto máis grave é que as proxeccións existentes estiman que as diferenzas seguirán aumentando.¹²

Mapa núm. 1

Porcentaxe de maiores de 65 anos. Ano 2010

Fonte: Observatorio Territorial Económico e Social de Galicia (OTEGA), CIEF-Fundación Caixa Galicia e IDEGA-USC.

¹² As proxeccións de poboación a curto prazo do INE estiman que a taxa de crecemento anual acumulativa nas provincias galegas entre 2009 e 2019 será negativa en todos os casos, coas provincias orientais (Lugo, 0,60% e Ourense, 0,51%) duplicando o retroceso das provincias occiden-

Gráfico 4.

Evolución do índice de dependencia (en %)

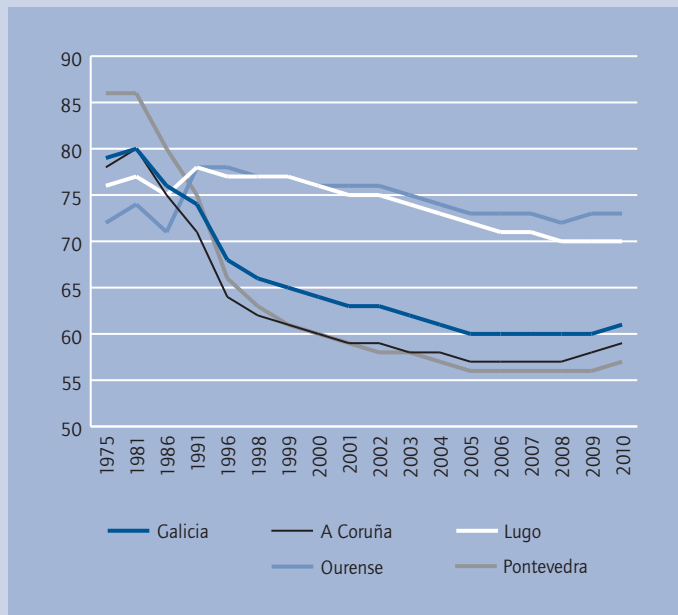
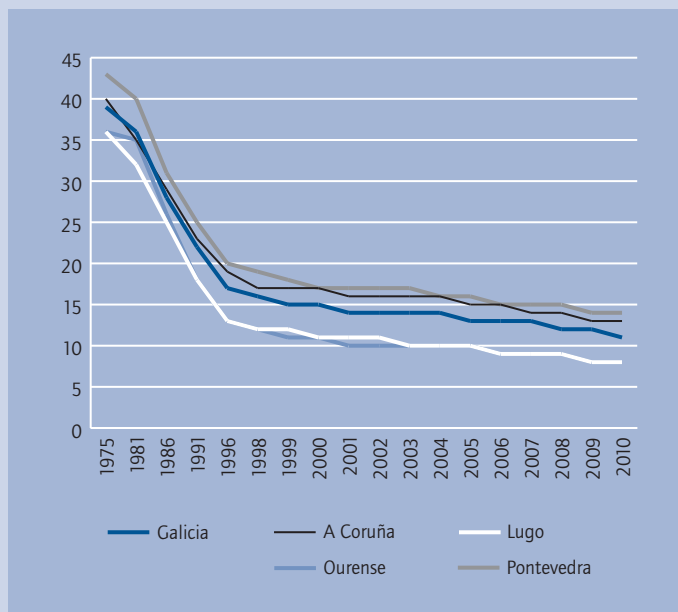

Gráfico 5.

Evolución do índice de soporte de maiores

A estrutura por idades da poboación galega é tamén moi heteroxénea por provincias. A poboación maior de 65 anos supera o 27% en Lugo e Ourense, mentres non chega ao 19% en Pontevedra e supera lixeiramente o 21% na Coruña. A escala municipal as diferenzas son aínda máis acusadas como mostra o mapa 1. Galicia conta con municipios no eixe atlántico, nos que a poboación maior non supera o 15% do total (valores inferiores á media do conxunto de España), mentres que en municipios do sur da provincia de Lugo e no conxunto da provincia de Ourense a poboación en idade avanzada supera o 40% do total.

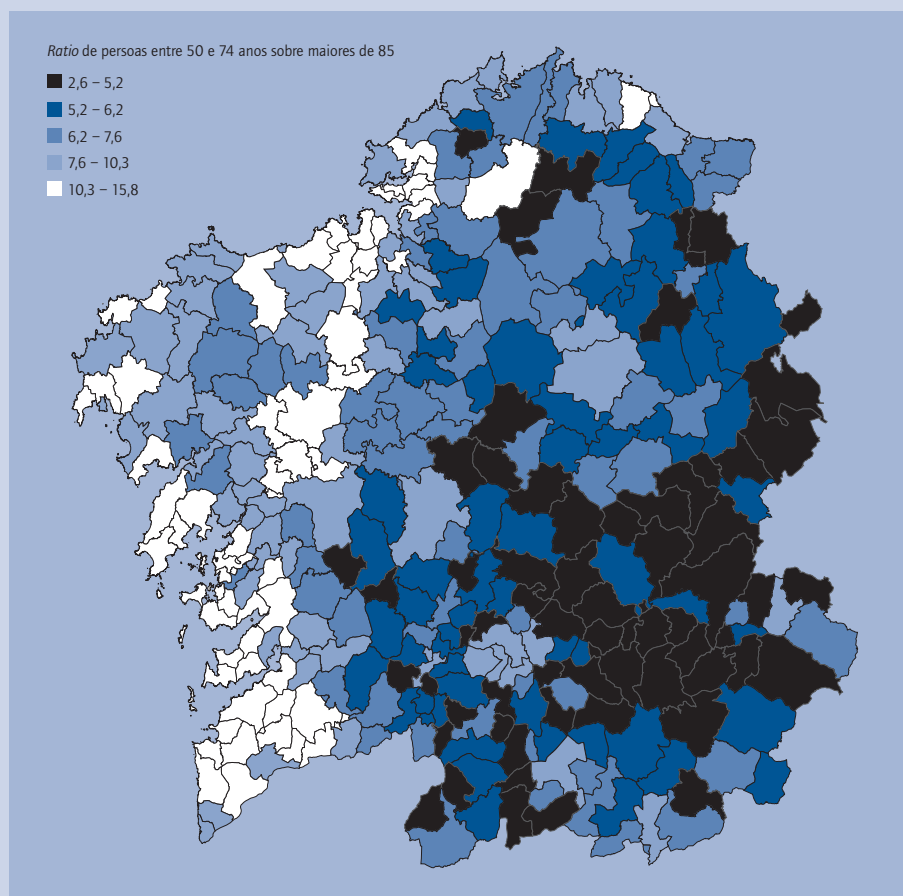
Para moitos expertos o uso de indicadores demográficos baseados na división da poboación en novos, activos e maiores non reflicte correctamente as dimensións do cambio demográfico que se está producindo. De feito, a *ratio* de dependencia (a proporción de novos e maiores respecto da poboación potencialmente activa), unha das máis utilizadas nas análises do envellecemento, ofrece para moitas áreas territoriais unha elevada estabilidade, froito dun retroceso do peso dos mozos que compensa o incremento no número de persoas maiores (gráfico 4).¹³ Para eliminar

tais (A Coruña, 0,21% e Pontevedra, 0,27%). As diferenzas provinciais seguen aumentando en todos os indicadores demográficos. Cos últimos datos dispoñibles (*Estimaciones de la Población Actual* do INE), Lugo e Ourense presentan a taxa de natalidade máis baixa do Estado, xunto a Zamora, sendo as tres únicas provincias españolas que non alcanzan un fillo por muller, cun indicador de 0,96 fillos. En Pontevedra, o indicador de fecundidade é máis elevado, con 1,14 fillos por muller; seguida da Coruña, con 1,10.

¹³ Este indicador mostra o esforzo que a poboación económica activa debe realizar para cu-

Mapa núm. 2

Índice de soporte de maiores. Ano 2010

Fonte: Observatorio Territorial Económico e Social de Galicia (OTEGA), CIEF-Fundación Caixa Galicia e IDEGA-USC.

este problema e considerar a relevancia da denominada xeración pivote, a literatura especializada propón calcular a *ratio* de soporte de maiores (*oldest old support ratio*) como o número de persoas entre 50 e 74 anos entre o número de persoas maiores de 85. Esta cifra non só reflicte o cambio demográfico da poboación cara a idades avanzadas, senón que tamén informa sobre o número de persoas adultas que potencialmente poderían coidar dos seus familiares. Por suposto, non todos os adultos maiores, en especial os homes, proporcionan coidados informais, como tampouco todos os maiores de 85 anos necesitan coidados para realizar as súas actividades da vida diaria, pero

brir as necesidades dos grupos máis vulnerables (nenos e adultos maiores), é dicir, a relación entre a demanda de servizos sociais e a capacidade potencial para financiarlos. En concreto, calcúlase como o total de poboación dependente economicamente (intervalos de 0 a 19 anos e de máis de 65) entre a poboación potencialmente activa (intervalo entre 20 e 64 anos).

relacionar os dous grupos é unha boa aproximación dos recursos informais existentes para o coidado de maiores dependentes.

En relación con este indicador, a situación é, unha vez máis, moi heteroxénea a nivel territorial, e confirma a difícil situación de amplas zonas de Galicia, sobre todo no sur de Lugo e o norte de Ourense, como queda reflectido no mapa 2. A posibilidade de recibir coidados informais no seo da familia en amplas zonas de Galicia é cada vez máis difícil, o que está xerando novos movementos migratorios ás áreas con maior concentración de poboación, non en procura dun emprego, senón en busca do apoio familiar.

O envellecemento, combinado co declive demográfico e unha distribución da poboación cunha elevadísima dispersión, xera efectos territoriais en Galicia con importantes implicacións económicas, sociais e ambientais. Cada ano son máis os núcleos de poboación abandonados, con importantes consecuencias sobre o medio ambiente, xa que de forma maioritaria se abandonan áreas de elevado valor natural e patrimonial. Cada ano son tamén máis os núcleos de pequena dimensión co que se acelera a desestruturación de determinados servizos, se acentúa a desigualdade de acceso aos mesmos e se xeran novas necesidades, en especial para as persoas en idade avanzada. A soidade ou as dificultades de acceso á vivenda e aos centros de saúde é difícil de corrixir en provincias como Lugo, onde con datos de 2009 case o 35% da poboación vive nos máis de 9.340 núcleos con menos de 50 persoas.¹⁴ En Ourense, cunha dinámica demográfica semellante, «só» viven nestes núcleos 50.300 persoas, menos do 15% del total. En efecto, como amosa o mapa 3, a relevancia dos núcleos de poboación «en perigo de desaparición»¹⁵ é moi heteroxénea, con marcadas diferenzas provinciais. Neste contexto, o número de núcleos de menor poboación aumenta progresivamente, á vez que o seu tamaño diminúe (o número medio de persoas por núcleo menor de 50 habitantes era en 1999 de 18,5, mentres que en 2009 supera lixeiramente as 16 persoas).

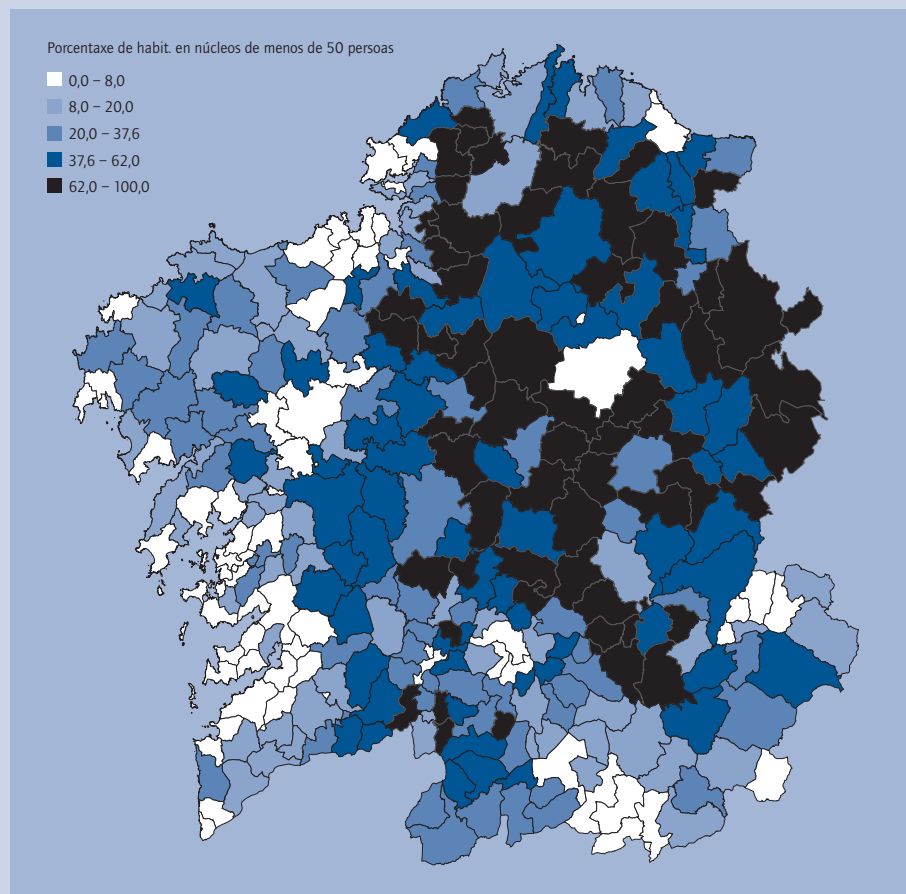
A maioría de servizos públicos locais necesitan un número mínimo de poboación para lograr unha provisión eficiente, e así poder xerar economías de escala e dispoñer de persoal técnico capacitado para poder levar a cabo a súa xestión. Dada a estrutura actual de asentamento da poboación e a forte concentración da actividade económica nos grandes núcleos urbanos (nas sete principais cidades vive o 37% da poboación, pero é o lugar de traballo de máis do 50% dos galegos), as dificultades para o reequilibrio territorial parecen difíciles de superar.

¹⁴ A Asociación Española de Municipios contra el Despoblamiento considera que os núcleos de poboación que contén con menos de 200 habitantes teñen moitas posibilidades de desaparecer a medio prazo, ao ter máis difícil o mantemento dos seus servizos e a fixación dos seus veciños. Resulta evidente que alcanzar o nivel de servizos necesarios está intimamente vinculado a un número mínimo de habitantes.

¹⁵ De feito, entre 1999 e 2009 o número de núcleos abandonados creceu considerablemente (case 200).

Mapa núm. 3

Dispersión da poboación. Porcentaxe de poboación que vive en núcleos de menos de 50 habitantes. Ano 2009

Fonte: Observatorio Territorial Económico e Social de Galicia (OTEGA), CIEF-Fundación Caixa Galicia e IDEGA-USC.

As consecuencias socioeconómicas do declive da poboación: as particularidades de Galicia

No debate público sobre o cambio demográfico, o envellecemento da poboación considerouse durante moito tempo como unha carga para a sociedade en xeral e para os sistemas de sanidade e seguridade social en particular. Se revisamos os xornais ou calquera outro medio de comunicación, as noticias relacionadas co envellecemento sempre se asocian cun «gran perigo» que pode poñer en xaque o noso estado do benestar. A medida que entramos no século XXI, o envellecemento suporá un aumento das demandas sociais e económicas en todos os países. Sen dúbida, é fácil comprender que se a esperanza de vida aumenta e as persoas se xubilan á mesma idade, as pensións cobraránse durante un período moito máis longo de tempo. Ademais, anos adicionais

de vida non sempre se traducirán en anos adicionais en perfectas condicións de saúde, polo que podemos prever que se requirirán moitos máis recursos e coidados. A solución aos posibles desequilibrios financeiros que as dúas situacións provoquen require novas relacións interxeracionais, que esixirán, ademais de novas políticas públicas, que a sociedade civil asuma a urxencia de atopar a necesaria cohesión social.¹⁶ As persoas maiores deben considerarse un recurso e unha oportunidade para a mellora da calidade de vida do conxunto da sociedade, non como unha pesada carga. Este é o primeiro paso para afrontar con éxito o complexo desafío que significa o envellecemento poboacional.

Non obstante, a consecuencia máis visible do envellecemento e declive da poboación é a redución do número de persoas que traballan, xeran renda e proporcionan coidados en comparación coas que non traballan, dependen das rendas xeradas por outros e reciben coidados. Este declive xoga en contra do crecemento do potencial de produción, posto que o tamaño da poboación activa futura diminúe. Este é un problema común a toda a Unión Europea, e as medidas para minimizalo céntranse no aumento da taxa de participación das mulleres e doutros grupos excluídos (anular o impacto sobre a oferta de traballo da redución da poboación potencialmente activa, incrementando a súa participación no mercado laboral) e no aumento da produtividade. A estes retos comúns a toda a Unión Europea, Galicia suma os problemas derivados dun modelo de asentamento da poboación excesivamente fragmentado e cunha distribución de núcleos de tamaño moi reducido.

O gran desafío para Galicia consiste en reaccionar adecuadamente ante esta previsible evolución demográfica que puxemos de manifesto nos apartados anteriores. Sen dúbida, se non se modifican as tendencias e políticas actuais, na próxima década asistiremos a unha diminución da poboación activa, ao xubilarse moitas persoas nadas durante o *boom* da natalidade, e a un aumento significativo da presión sobre o sistema de protección social. Ademais, a previsible perda de masa social e case abandono de amplas zonas supoñerá importantes perdas do patrimonio cultural, arquitectónico, artístico e etnográfico que, de certo, lamentaremos no futuro, ademais de importantes repercusións ambientais. En conxunto, o cambio demográfico acábase traducindo en desordes territoriais, que afectan non só ás zonas despoboadas, senón a toda a sociedade. Dar resposta a este desafío, pasa por tomar conciencia de que estamos ante un problema multidimensional, que non se corrixe só con novas políticas demográficas reforzando as familias residentes e atraendo inmigrantes. Por esta razón, é imprescindible considerar cada proposta en sentido amplo, coordinando as medidas a tomar en materia de: fomento da natalidade, axuda familiar, adquisición de vivenda, incorporación da muller ao mercado laboral, permisos de maternidade e paternida-

¹⁶ Recentemente, a Comisión Europea alertou os gobernos sobre o breve prazo de tempo do que dispón para poñer en práctica medidas encamiñadas a abordar os problemas relacionados co envellecemento demográfico, antes de que se xubile a maioría das persoas que naceron na época do *boom* de natalidade.

de, inmigración, infraestructuras educativas, protección social á terceira idade, etc. Ao mesmo tempo, enfrontámonos a un problema global pero que presenta unha elevada heteroxeneidade territorial respecto da súa incidencia e evolución futura. Afrontar este reto require, sen dúbida, ofrecer respostas particulares, adaptadas a cada situación. Non obstante, a súa solución dificilmente se pode abordar individualmente por cada un dos gobernos locais. É necesaria unha elevada coordinación entre os distintos niveis da Administración pública para evitar duplicidades que poderían ser dificilmente sostibles a medio prazo nun contexto de declive da poboación.

III. Agricultura

Algúns acontecementos relevantes en 2010

Continuación da volatilidade dos mercados agrarios; a nova alza dos prezos dos alimentos a nivel mundial

A forte volatilidade que vén caracterizando desde 2007 os mercados agrarios, a nivel europeo e mundial, continuou en 2010. Se 2009 estivera marcado pola caída dos prezos dos produtos agrarios, despois da alza espectacular do segundo semestre de 2007 e comezos de 2008, na segunda metade de 2010 e inicios de 2011 asístese a un novo aumento nas cotizacións dalgunhas das principais *commodities* agrarias.

O incremento dos prezos dos produtos alimentarios básicos levou a FAO a alertar sobre a ameaza para a seguridade alimentaria que supón esa volatilidade e particularmente as bruscas alzas de prezos. No gráfico 1 obsérvase como o índice da FAO sobre os prezos dos alimentos en termos reais (facendo igual a 100 o seu nivel medio en 2002-2004) pasou de 143,6 en xuño de 2010 a 208,3 en febreiro de 2011; oito meses consecutivos de aumentos que o levaron a superar o anterior pico de xuño de 2008. Dos cinco grupos de produtos que compoñen este índice, a evolución dos cereais foi a que tivo unha maior responsabilidade na alza, dado o importante crecemento das cotizacións internacionais tanto do trigo como do millo. Pero no gráfico vese como tamén as graxas e aceites e os produtos lácteos experimentaron aumentos significativos, sendo estes, en cambio, de menor magnitude na carne (gráfico 1).¹

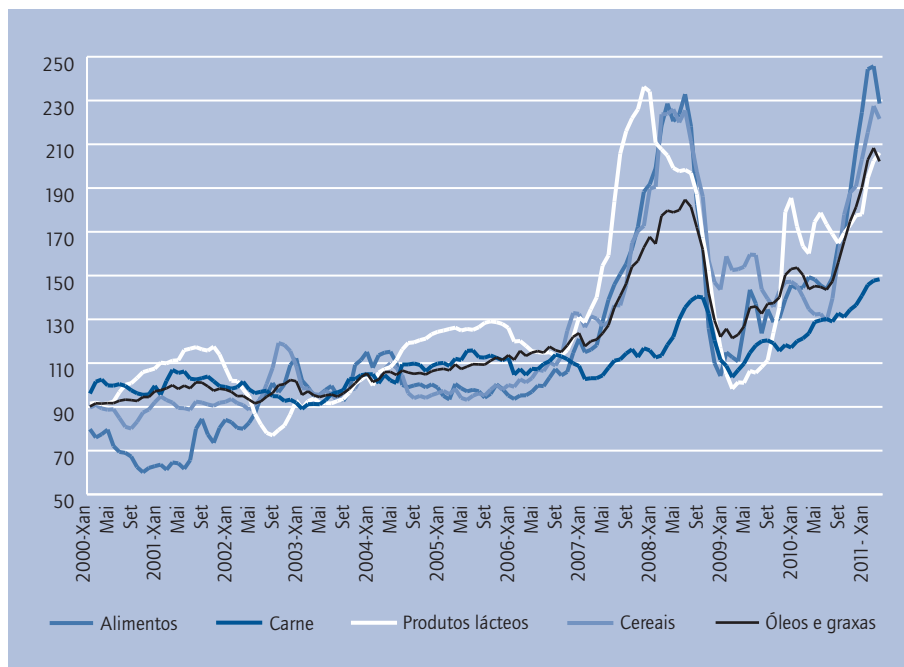
Non hai unanimidade á hora de explicar esa volatilidade e, en particular, os picos alcanzados a mediados de 2008 e principios de 2011. Existen factores estruturais que están empuxando a unha alza a medio prazo dos prezos dos alimentos; en particular, a existencia dunha demanda a nivel mundial que crece a taxas superiores á oferta, debido non só ao aumento da poboación senón tamén ás modificacións nos patróns de consumo alimentario, ligadas ao crecemento económico nos países emerxentes. Agora ben, as alzas bruscas están máis relacionadas con factores conxunturais que con esa tendencia a medio prazo. Concretamente, na última alza, que comezou en xullo de 2010, parecen ter desenvolvido un papel crucial fenómenos meteorolóxicos, como a seca que sufriu Rusia que, unida ás restricións ás súas exportacións, actuou como detonante da suba dos cereais. Neste sentido cómpre ter presente que a demanda de

¹ O quinto produto incluído no índice, que non se recolle no gráfico 1 por non ter relevancia para Galicia, é o azucre.

Gráfico 1.

Índices da FAO sobre prezos dos alimentos

Evolución en termos reais; índices base 2002-2004 = 100

alimentos é moi inelástica en relación aos prezos, o que provoca que pequenas variacións da oferta orixinen movementos máis importantes nas cotizacións. Non obstante, os dous aspectos que teñen suscitado unha maior controversia son: por unha banda, o papel nesas alzas da especulación nos mercados de alimentos por parte de determinados investidores, feito sobre o que vén de chamar a atención a propia FAO; e, pola outra, o impacto da crecente demanda de materias primas agrarias para a produción de agrocárburantes, en especial a de millo para a produción de etanol.

A paulatina eliminación na Unión Europea dos mecanismos de intervención nos mercados agrarios e a maior apertura do mercado europeo á competencia internacional, froito das sucesivas reformas da PAC (Política Agraria Común) e dos acordos internacionais, fan que esas oscilacións se estean trasladando cada vez máis directamente ao mercado comunitario, provocando que tamén no ámbito europeo a volatilidade dos mercados sexa motivo crecente de preocupación.

Polo que respecta a Galicia, a repercusión dos elevados prezos agrarios mundiais dos últimos meses está sendo moi distinta á constatada a finais de 2007 e comezos de 2008. A diferenza do acontecido naquel momento, en 2010 a suba das cotizacións internacionais dos produtos lácteos só se deixou sentir debilmente nunha recuperación do prezo do leite percibido polas explotacións galegas. En cambio, estas explotacións, ao igual que as restantes ramas gandeiras, sufriron máis claramente o encarecemento

dos alimentos para o gando, o que provocou desde mediados de ano o aumento das cotizacións das materias primas a nivel internacional, como se pode comprobar no gráfico 2 para os pensos destinados ao gando vacún.

Trátase, pois, dun problema –a inestabilidade dos mercados– que se está convertendo en crónico nos últimos anos. Este problema, no segundo semestre de 2010 e comezos de 2011, deu lugar no caso galego a un notable encarecemento dos alimentos para os animais, ao que se uniu unha alza tamén dos prezos doutros insumos como a enerxía; pola contra, os prezos de venda dos produtos gandeiros case non aumentaron ou non o fixeron en absoluto. Así, no conxunto de 2010 mentres que os prezos percibidos polos produtos gandeiros baixaron en Galicia nun 2,5%, o índice de prezos pagados polos agricultores aumentou nun 4,2% (ver máis adiante, cadro 12).

Nese contexto de volatilidade dos mercados, outra cuestión obxecto dunha crecente atención a nivel europeo, e tamén en España e en Galicia, é a formación dos prezos ao longo da cadea alimentaria, en concreto o poder de negociación e as marxes que obteñen os diferentes elos desa cadea (produtores, industria agroalimentaria e distribución). Esta preocupación vén motivada pola constatación de que nos últimos anos existe unha notable asimetría entre a dinámica dos prezos percibidos polos agricultores e os prezos finais dos alimentos que pagan os consumidores; de tal xeito que os descensos a nivel internacional trasládanse inmediatamente aos prezos que reciben os produtores, mentres que isto sucede en menor medida nas conxunturas alcistas. De aí que a propia Comisión Europea, na súa Comunicación de novembro de 2010 sobre o

futuro da PAC para o período 2014-2020, sitúe como un dos obxectivos a mellora do funcionamento da cadea alimentaria e o reforzamento do poder de negociación dos produtores agrarios.

No gráfico 3 ilústrase este problema, o da formación dos prezos ao longo da cadea alimentaria, cos datos a nivel español referidos ao principal produto do agro galego, o leite, para o período 2002-2010. Pódese observar que o prezo medio do leite percibido polos gandeiros en España en decembro de 2010 apenas supera en termos correntes ao de xaneiro de 2002; mentres, tanto os prezos a saída de fábrica dos produtos lácteos como, aínda máis, os prezos ao consumo están moi por riba do nivel inicial. No plano temporal resulta especialmente rechamante a dinámica nos últimos anos: a forte caída dos prezos ao produtor desde comezos de 2008 non deu lugar a unha redución de magnitude

Gráfico 2.

Evolución dos prezos dos concentrados para vacún de carne e vacún de leite en España. Índices base xaneiro 2006 = 100

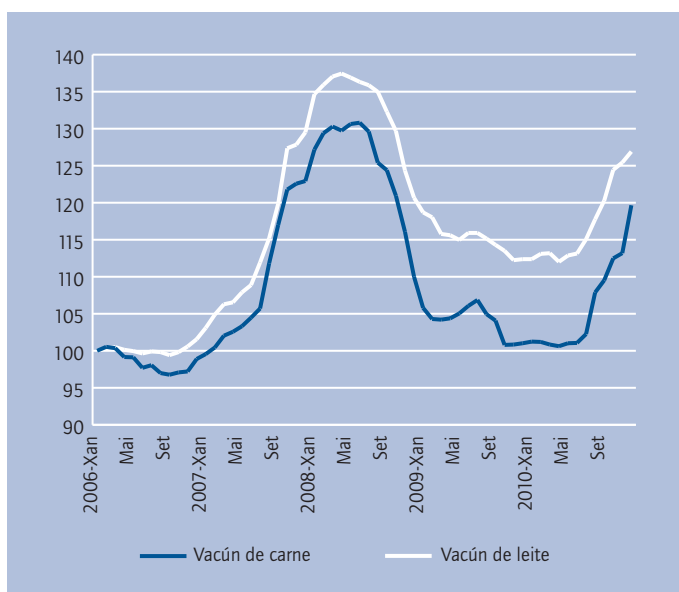
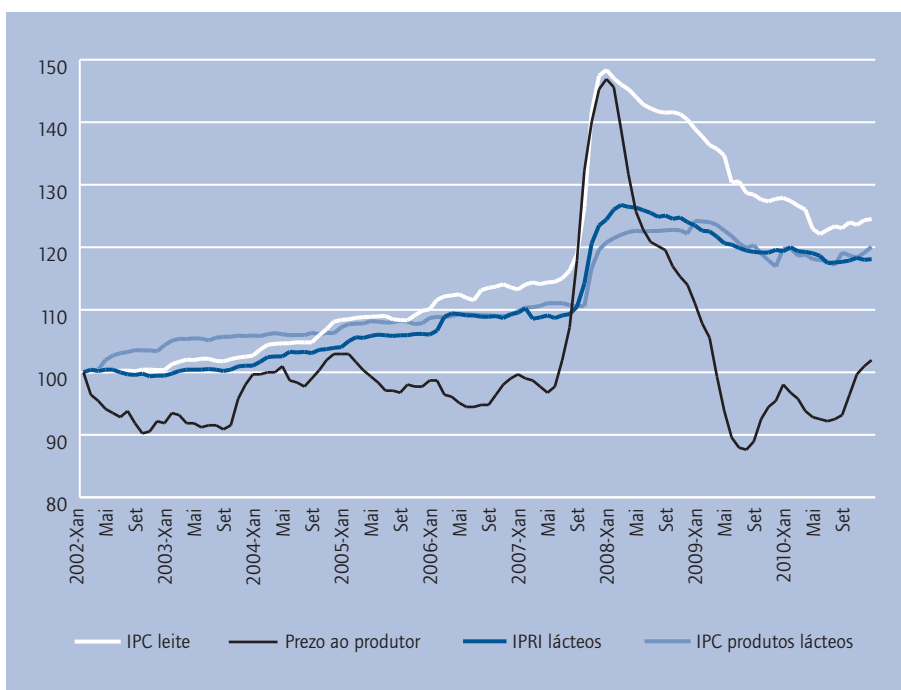

Gráfico 3.

Evolución dos prezos do leite ao produtor, dos prezos dos produtos lácteos á saída da fábrica (IPRI) e dos prezos ao consumidor do leite e dos produtos lácteos (IPC) en España. Índices base xaneiro 2002 = 100

similar dos prezos á saída de fábrica nin dos prezos ao consumidor; o que fixo que se ampliase a distancia entre eles e, polo tanto, a marxe obtida polas cadeas de distribución e, sobre todo, pola industria láctea (gráfico 3).

Aplicación das reformas derivadas do «Exame de Saúde» da PAC

Despois de que en 2009 o Goberno español decidise as modalidades de aplicación das reformas da PAC aprobadas no coñecido como *Exame de Saúde*, no ano 2010 tivo lugar a posta en marcha efectiva da maioría deses cambios.

Entre as novidades relevantes desde a perspectiva galega, hai que mencionar, en primeiro lugar, os incrementos da cota láctea española, dentro do proceso de «ateraxe suave» que vai culminar coa eliminación do sistema de cotas en 2015. Despois do aumento do 2% aprobado para a campaña 2008-2009, nas campañas 2009-2010 e 2010-2011 comezou a facerse efectivo o incremento do 1% anual previsto no *Exame de Saúde*, que vai continuar con ampliacións da mesma contía nos tres próximos exercicios. Ese aumento da cota dispoñible para España non foi distribuído ata agora entre os gandeiros, e non se traduciu, pois, nunha ampliación da cota individual das

explotacións. O seu efecto foi aumentar a cota existente na reserva nacional e afastar cada vez máis o perigo de que España poida superar a súa cota, polo que este sistema, na práctica, está tendo un papel cada vez menor como freo da produción.

Cómpre tamén mencionar diversas modificacións nas axudas directas da PAC que comezaron a aplicarse en 2010:

- Por un lado, produciuse a separación e integración no Pagamento Único de varias axudas antes ligadas á produción. No caso galego afectou a dúas: a parte que permanecía vinculada á produción (25%) das axudas aos cultivos herbáceos e o 50% que aínda estaba «acoplado» da prima ao gando ovino e cabrún. A primeira ascendía a uns 4,3 millóns de euros e a segunda a uns 2 millóns, polo que en total as axudas afectadas suman en Galicia case 6,3 millóns; unha cifra moi pequena no contexto español, onde esas dúas axudas superan os 611 millóns de euros. Ademais, hai que sumar outros pagamentos que tamén se separaron en 2010 e que non teñen presenza en Galicia (oliveira, trigo duro, etc.).

- A segunda novidade consistiu na introdución de axudas específicas para determinados sectores ou categorías de explotacións, aprobadas no marco do artigo 68 do Regulamento 73/2009. Entre elas destacan, desde a perspectiva galega, as dirixidas ao ovino-cabrún e, ante todo, ás explotacións lácteas:

- Axuda específica aos produtores lácteos en zonas desfavorecidas, cunha dotación global de 40,2 millóns de euros no conxunto do Estado.

- Axuda aos produtores lácteos que comercialicen a súa produción integrados nunha denominación oficial de calidade. En 2010 o importe dispoñible para esta medida en España foi de 800.000 euros.

- Axuda específica aos gandeiros de ovino e cabrún cuxa produción estea amparada por unha denominación de calidade; dotada con 7,2 millóns de euros.

- Axuda aos produtores de ovino e cabrún de carne que se agrupen para mellorar a competitividade, ordenar a oferta ou incrementar o valor da produción. O límite orzamentario ascende a 26,2 millóns de euros.

- Finalmente, na convocatoria de axudas da PAC de 2010 se introduciu o límite mínimo para o seu cobro aprobado no *Exame de Saúde*, límite que en España foi establecido en 100 euros, de tal xeito que os perceptores que viñan cobrando unha cantidade inferior deixaron de recibila.

Inicio do debate sobre a reforma da PAC para o período 2014-2020; a Comunicación presentada pola Comisión Europea en novembro de 2010

Coas reformas derivadas do *Exame de Saúde* aínda comezando a aplicarse, a finais de 2010 abriuse oficialmente o debate sobre o contido da PAC que estará en vigor no período 2014-2020. O punto de arranque foi a Comunicación presentada pola

Comisión Europea no mes de novembro.² Previamente, a Comisión organizara un debate público que finalizou cunha conferencia en xullo de 2010. A Comunicación da Comisión é un primeiro documento que se limita a enunciar os obxectivos da futura PAC e as orientacións a grandes trazos da reforma, sen formular propostas concretas nin aportar ningunha cifra sobre o orzamento desta política. De acordo co calendario previsto, será no mes de xullo de 2011 cando a Comisión faga públicas as propostas lexislativas, que deberán servir de base para as reformas que se aproben finalmente.

Na Comunicación de novembro de 2010, despois de indicar as razóns que fan necesaria unha nova reforma, a Comisión comeza por sinalar os tres grandes obxectivos que deben presidir a futura PAC:

- Produción alimentaria viable.
- Xestión sostible dos recursos naturais e loita contra o cambio climático.
- Desenvolvemento territorial equilibrado.

Para conseguir eses obxectivos o documento formula tres posibles escenarios ou opcións: unha primeira continuísta, a terceira de reforma radical e unha opción intermedia que, sen indicalo de modo explícito, é claramente a preferida pola Comisión. Considerando os distintos instrumentos que integran a PAC (pagamentos directos, regulación dos mercados e desenvolvemento rural), as tres opcións de reforma poden resumirse así:

- Opción 1. Partiría da estabilidade da actual PAC (mantemento do *statu quo*), que só sería obxecto de certos axustes para afrontar as principais críticas que recibe esta política. Nese sentido, contéplase, por exemplo, a posibilidade de introducir modificacións destinadas a conseguir unha distribución máis equitativa dos pagamentos directos entre Estados e agricultores. No relativo á regulación dos mercados, os cambios limitaríanse a racionalizar e simplificar os instrumentos existentes. E no ámbito do desenvolvemento rural, a proposta é simplemente reforzar o peso concedido aos «novos desafíos» contemplados no *Exame de Saúde* (loita contra o cambio climático, biodiversidade, etc.).

- Opción 3. Esta representa o extremo oposto, e na práctica suporía o desmantelamento da PAC actual, en liña co defendido por algúns dos países máis desenvolvidos do centro e norte da Unión Europea (como Reino Unido e Suecia). Consistiría na eliminación progresiva das actuais axudas directas, que serían substituídas por pagamentos limitados a retribuír bens públicos ambientais e para compensar condicionantes naturais específicos. Suprimiríanse todas as medidas de intervención nos mercados, coa única excepción de cláusulas de salvagarda a activar en casos de perturbacións graves do mercado. E, no que se refire á política de desenvolvemento rural, esta debería centrarse no medio ambiente e na loita contra o cambio climático.

² Comisión Europea (2010): *La PAC en el horizonte de 2020: Responder a los retos futuros en el ámbito territorial, de los recursos naturales y alimentario*, COM (2010) 672 final, Bruxelas, 18 de novembro de 2010.

■ Opción 2. Esta opción, que sen dicilo de forma expresa aparece como a apoiada pola Comisión, supón unha vía intermedia entre os dous extremos (*statu quo* e reforma radical). Dos tres tipos de instrumentos que integran a PAC, as maiores novidades refírense aos pagamentos directos. Neste ámbito, proponse en primeiro lugar unha maior equidade na distribución dos fondos entre estados membros (un chisco dirixido, sobre todo, aos novos estados membros da Europa Central e Oriental). E ponse sobre a mesa unha reforma substancial dos pagamentos directos, de xeito que o esquema actual centrado no pagamento único sería substituído por cinco tipos de axudas:

- Pagamento básico por hectárea, uniforme para todas as explotacións de cada Estado ou rexión.
- Pagamentos ambientais anuais a cambio de certos compromisos simples.
- Pagamento adicional ás explotacións en zonas con condicionantes naturais específicos.
- Pagamentos de carácter voluntario para sectores ou rexións concretas. Estas axudas serían similares aos pagamentos actuais non dissociados aplicados no marco do artigo 68 do Regulamento 73/2009.
- Réxime específico de axuda para as pequenas explotacións.

Ademais, tamén no ámbito das axudas directas, a Comisión propón establecer un límite máximo ao pagamento básico (a primeira axuda) recibido por cada explotación e restrinxir todas as axudas aos agricultores activos. Búscase así facer fronte a dúas das principais críticas das que son obxecto as actuais axudas directas: a forte regresividade social do seu reparto (benefician principalmente as maiores explotacións), e o feito de que, no caso do pagamento único, os beneficiarios son en moitos casos propietarios non agricultores.

Respecto á regulación dos mercados, a énfase ponse na mellora do funcionamento da cadea alimentaria e no reforzamento do poder negociador dos agricultores; confiando así na capacidade de autorregulación dos axentes de cada sector para afrontar un contexto de mercados liberalizados. Non existen, en cambio, novas propostas sobre as medidas de intervención pública. Finalmente, no ámbito do desenvolvemento rural o máis salientable é a suxestión de que as medidas se centren no medio ambiente, a loita contra o cambio climático e a innovación.

En todo caso, trátase só dun documento inicial de carácter xeral. O relevante comezou a partir desa Comunicación, cos debates mantidos nos últimos meses no Consello de Ministros de Agricultura da Unión Europea. Estes condicionarán as propostas legislativas que se presenten en xullo de 2011, e a partir de aí comezarán as discusións que determinen a PAC do período 2014-2020.

Un condicionante esencial da futura PAC é o orzamento co que esta vai contar, cuestión abordada no debate que se vai dar en paralelo sobre as perspectivas financeiras da Unión Europea. Polo momento existen posicións enfrontadas entre os estados membros, tanto sobre a magnitude global do orzamento da UE como sobre a proporción do mesmo que debe dedicarse á PAC. Ademais, esa discusión complícase polo impacto da crise económica e das políticas de redución do gasto público que se

están impoñendo nos Estados da Unión Europea. Neste contexto, é practicamente seguro que o orzamento da PAC vai sufrir un recorte no período 2014-2020. As incógnitas son dúas: a magnitude dese recorte e en que medida este se acompañará dunha distribución máis equitativa dos fondos, entre territorios e entre estratos de explotacións.

Novidades na política láctea; os intentos de avanzar na regulación das relacións entre produtores e industrias

A fonda crise de prezos sufrida polo sector lácteo europeo en 2009 provocou que se reabrise o debate sobre a regulación do mercado lácteo na Unión Europea, o que se plasmou na posta en marcha pola Comisión Europea, a finais dese ano, dun «Grupo de alto nivel» formado por expertos no sector. Este grupo publicou en xuño de 2010 o seu informe final, no que se recollen unha serie de recomendacións entre as que cabe salientar:³

- Promover o uso de contratos de compravenda de leite por escrito, feitos por anticipado, entre produtores e industrias. Os estados membros poderían fixar como obrigatorio o uso destes contratos.
- Permitir ás organizacións de produtores a negociación das condicións deses contratos, incluíndo o prezo, se ben dentro de certos límites.
- Mellorar a transparencia do mercado, mediante a publicación regular de datos sobre a produción, demanda e prezos dos produtos lácteos.
- No que se refire ás medidas públicas de intervención no mercado, considera adecuados os instrumentos existentes, suxerindo só dúas novas posibilidades: instrumentos de estabilización de rendas compatibles coa caixa verde da Organización Mundial do Comercio (seguros de rendas) e os mercados de futuros.

Sobre a base dese informe, en decembro de 2010 a Comisión Europea presentou unha proposta de Regulamento referido ás relacións contractuais, ao poder de negociación dos produtores e ás organizacións interprofesionais. Esta proposta, que aínda está en proceso de tramitación, recolle as dúas recomendacións máis importantes antes sinaladas:

- A posibilidade de que os estados membros establezan a obrigatoriedade de asinar contratos de compravenda de leite entre produtores e industrias. Neste caso, o contrato debe realizarse por escrito, ser feito antes da entrega e incluír, como mínimo, o prezo, a duración, o volume e o calendario de entregas.
- A posibilidade dunha negociación colectiva. Os contratos poderán ser negociados por organizacións de produtores en nome dos seus membros gandeiros; aínda

³ *Report of the High Level Group on Milk. Final version 15 June 2010* (http://ec.europa.eu/agriculture/markets/milk/hlg/report_150610_en.pdf).

que con certas restricións sobre o volume máximo de leite negociado por cada unha desas organizacións: non poderá superar o 3,5% da produción total da Unión Europea, nin o 33% da produción do Estado Membro.

Ademais, a proposta de Regulamento contempla tamén certas normas sobre as interprofesionais lácteas, como a capacidade destas para elaborar contratos tipo de compravenda de leite e para publicar datos estatísticos sobre os prezos, volumes e duración dos contratos asinados.

Anticipándose ás institucións comunitarias, en Francia a Lei de modernización da agricultura e da pesca, aprobada en xullo de 2010, recolle xa a posibilidade de que o Goberno fixe a obrigatoriedade dos contratos por escrito nas compravendas entre produtores agrarios e compradores. Sobre esa base, a finais de 2010 foron publicados os decretos que establecen esta obrigatoriedade para o sector de froitas e legumes e o leite. Neste último caso, a duración mínima dos contratos será de cinco anos, tendo os compradores a obriga de proporlles aos gandeiros un modelo de contrato antes do 1 de abril de 2011, data de comezo da campaña 2011-2012. Ademais, a normativa contempla as sancións para os que incumpran esas obrigas, e prevé un sistema de mediación para resolver os posibles litixios. Por último, co obxectivo de favorecer a implantación dos contratos, no seo da interprofesional láctea francesa (CNIEL) alcanzouse un acordo sobre as variables a utilizar para a recomendación trimestral da variación dos prezos ao produtor.

En contraste coa experiencia francesa, en España os avances neste campo foron ata agora moito máis limitados, a pesar dos intentos sucesivos que se fixeron nos dous últimos anos.

O primeiro intento tivo lugar en xullo de 2009, cun acordo sobre os contratos homologados no sector lácteo asinado polo Ministerio de Medio Ambiente e Medio Rural e Mariño (MARM), a Federación Nacional de Industrias Lácteas (FENIL), a Unión de Pequenos Agricultores (UPA), a Asociación Agraria de Jóvenes Agricultores (ASAJA), as cooperativas agroalimentarias e diversas asociacións da distribución. Este acordo pretendía xeneralizar os contratos homologados no sector, establecendo ademais un sistema de indexación para a negociación dos prezos do leite, que en esencia ligaba estes prezos en España á súa evolución noutros estados membros da Unión Europea, especialmente en Francia.

Non obstante, este acordo non deu os froitos agardados, de maneira que o leite comercializado baixo contratos homologados continuou sendo minoritario e a evolución dos prezos tampouco seguiu as pautas sinaladas. Así, a notable recuperación dos prezos ao produtor que se deu noutros Estados da Unión Europea na segunda metade de 2010 trasladouse en moita menor medida aos gandeiros de España, e menos aínda aos galegos.

Nese contexto, o MARM elaborou nos últimos meses de 2010 un borrador de real decreto baseado na proposta de regulamento que se está debatendo a nivel europeo, destinado a regular o recoñecemento das organizacións de produtores, outorgarlles capacidade para negociar contratos de compravenda, establecer como obrigatorios os contratos e recoñecerlle á interprofesional láctea a capacidade para alcanzar acordos

baixo determinadas condicións. Porén, os elementos máis ambiciosos dese borrador foron cuestionados pola Comisión Nacional da Competencia (CNC) nun informe que fixo público en febreiro de 2011: nel cuestionábase, en concreto, a posibilidade de que as organizacións de produtores negocien as condicións dos contratos en tanto non se aprobe a nivel comunitario o regulamento que debe dar cobertura legal a esa negociación colectiva.

O resultado final, polo momento, é que a principios de abril de 2011 o Goberno do Estado aprobou efectivamente o real decreto anunciado,⁴ pero bastante baleiro de contido na práctica, posto que a obrigatoriedade dos contratos e a posibilidade de que as organizacións de produtores negocien as súas condicións quedan a expensas da aprobación do regulamento comunitario e, polo tanto, iso non poderá comezar a aplicarse ata esa aprobación. No vindeiro *Informe* poderase aclarar se isto vai supoñer só un adiamento temporal ou un novo intento frustrado de articular as relacións interprofesionais no sector lácteo español e, en particular, no da primeira comunidade autónoma produtora, Galicia.

As tendencias a medio prazo do sector agrario (1990-2009)

Ao igual que sucedera en 2009, en 2010 non foi publicado ningún dato novo sobre as macromagnitudes detalladas do sector agrario galego, que permita actualizar a serie estatística ofrecida no *Informe* 2008, referida ao período 1990-2005, construída a partir dos datos do MARM para o decenio 1990-2000 e das estimacións anuais da Consellería do Medio Rural para o quinquenio 2000-2005.

Ante a ausencia de novidades na información estatística, lémbrense aquí as conclusións básicas sobre a dinámica do sector no período 1990-2005, actualizando a imaxe para os anos 2006-2009 coas estimacións propias sobre a evolución da renda agraria. Sintetízanse así as tendencias a medio prazo do sector, co fin de contextualizar a análise que se ofrece posteriormente sobre a súa conxuntura en 2010.

As tendencias no período 1990-2005

De acordo coa serie citada (baseada en datos do MARM e da Consellería do Medio Rural), a dinámica do sector agrario galego no período 1990-2005 aparece definida por tres notas (gráfico 4):

⁴ Real decreto 460/2011, do 1 de abril, polo que se regula o recoñecemento das organizacións de produtores de leite e das organizacións interprofesionais no sector lácteo e se especifican as decisións de España sobre a contratación no sector lácteo en relación á normativa europea que modificará para o sector lácteo o Regulamento (CE) núm. 1.234/2007 do Consello (BOE de 2 de abril de 2011).

Gráfico 4.

Evolución da produción, da renda e da renda por ocupado no sector agrario galego

Evolución en termos reais; índices: base 1990 = 100

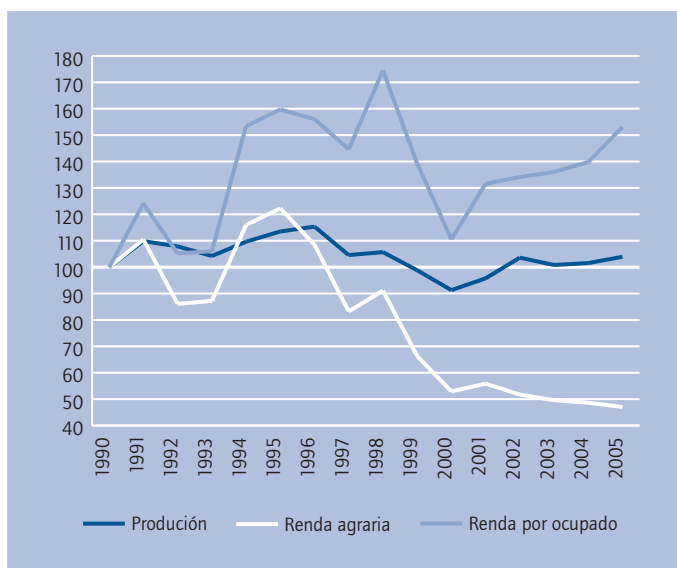
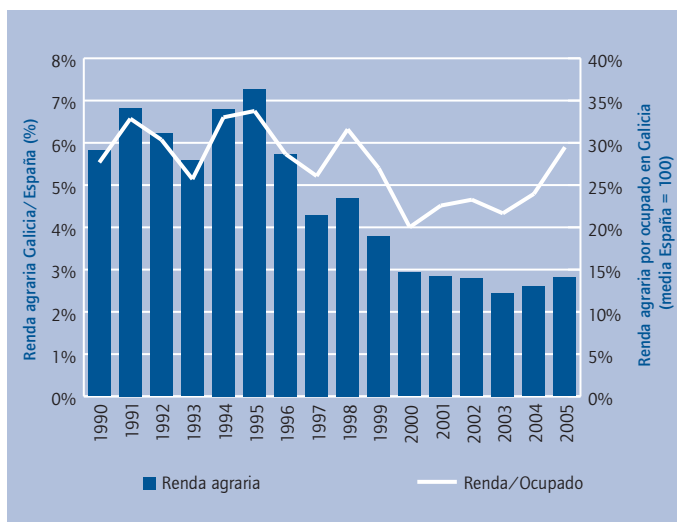

Gráfico 5.

Evolución do peso de Galicia na renda agraria española e do nivel relativo da renda por ocupado

Datos referidos á metodoloxía SEC-95

a. O volume de produción tan só aumentou nos 15 anos nun 3,9%, o que, unido ao incremento moito maior dos consumos intermedios, orixinou unha caída do VEB en termos reais (-16,6%).

b. Ese estancamento do *output* e o descenso do VEB real acompañouse dunha diminución moito máis forte da renda agraria (-53% en euros constantes), o que se explica polo comportamento desfavorable dos prezos e pola alza das amortizacións.

c. A notable redución da renda agregada provocou que, a pesar do fortísimo axuste provocou que, a pesar do fortísimo axuste da man de obra do sector (esta reduciuse a menos dun terzo, -69,3%), a renda por ocupado só mellorase de forma modesta (incremento do 53,1% nos 15 anos).

O balance moi desfavorable que se deriva deses datos acentúase ao situar a evolución galega no contexto español (gráfico 5):

■ A fortísima contracción que sufriu en Galicia a renda agraria (-53%) contrasta coa súa estabilidade no conxunto do Estado (-2,8%); Galicia viu reducida á metade a súa participación na renda agraria española: do 5,8% en 1990 ao 2,8% en 2005.

■ A pesar da intensidade moito maior que alcanzou o descenso da poboación ocupada na agricultura galega (-69,3% fronte a -32,4%), a renda por ocupado apenas mellorou o seu nivel relativo: se en 1990 se limitaba ao 27,7% da media do Estado, en 2005 unicamente subira ao 29,5%, unha mellora inapreciable.

Esa variación no conxunto do período 1990-2005 agocha a existencia de tres etapas claramente diferenciadas (gráficos 4 e 5):

■ O quinquenio 1991-1995 caracterizouse por unha significativa alza da renda do sector (22,3% nos 5 anos), que, dada a dimi-

nución da man de obra, se traduciu nun aumento moito maior da renda por ocupado (59,7%). Ademais, esa dinámica foi máis favorable que en España, de xeito que o sector agrario galego experimentou unha moderada converxencia da renda por ocupado (do 27,7% ao 33,8% da media estatal).

- A evolución modificouse por completo no quinquenio 1996-2000: a renda agraria sufriu unha forte e continua diminución, ata acumular unha caída do 56,7%; a pesar da redución da man de obra, a renda por ocupado experimentou un descenso do 31,3% (retornando case ao seu valor de 1990), o que se traduciu nunha acusada deterioración do seu nivel relativo (baixou do 33,8% ao 20% da media española).

- Despois desa fonda recesión, a dinámica do sector presenta signos de mellora no quinquenio 2001-2005: a renda agregada seguiu baixando pero a un ritmo moito menor; esta situación, unida ao rápido descenso da poboación ocupada, posibilitou unha recuperación da renda por traballador (39,6%) e unha moderada converxencia desta coa media estatal (do 20% ao 29,5% desa media).

Polo tanto, o balance marcadamente desfavorable do período 1990-2005 centrouse na segunda metade dos anos noventa; mentres, na primeira metade dese decenio (1991-1995) e, en menor medida, no quinquenio 2001-2005, o sector presenta unha dinámica moderadamente positiva.

Actualización para os anos 2006-2009

As estimacións propias elaboradas para os anos 2006-2009, resumidas no cadro 7 e nos gráficos 6 e 7, permiten actualizar esa imaxe sobre as tendencias a medio prazo. Estes cálculos, que deben tomarse con precaución en espera das cifras oficiais, apuntan a que:

- A mellora constatada na dinámica do sector no quinquenio 2001-2005 consolidouse no bienio 2006-2007, anos cun incremento da renda global da agricultura galega e cunha forte mellora da renda por ocupado (a un ritmo superior á media española e á da Unión Europea).

- Iso deixou paso a unha notable contracción da renda agregada no bienio 2008-2009, con caídas similares ou só lixeiramente inferiores ás que esta sufriu no conxunto da agricultura española e europea. Porén, a redución máis intensa que seguiu experimentando a man de obra na agricultura galega posibilitou que a renda por ocupado rexistrase aínda un pequeno aumento en 2008 e que no conxunto do bienio sufrise unha caída moderada, menos intensa que en España e na Unión Europea.

O resultado é que nos catro últimos anos (2006-2009), por riba das oscilacións conxunturais, proseguíu globalmente a dinámica observada desde principios da década: redúcese a renda agregada do sector agrario galego e prodúcese unha intensa caída da man de obra; a renda por ocupado segue aumentando e converxendo coa media española (e tamén coa da Unión Europea) (ver máis adiante o gráfico 7).

As tendencias do complexo agroalimentario e do complexo da madeira no período 1995-2007

Como xa se indicou, no último ano seguiu sen publicarse ningún dato novo sobre as macromagnitudes do sector agrario galego por parte da Consellería do Medio Rural. Non obstante, o IGE (Instituto Galego de Estatística) publicou novas cifras das *Contas Económicas* con base 2005, desagregadas en 62 ramas de actividade, para o período 2000-2007. Empréganse estas cifras con dous fins: por unha banda, resumir a imaxe que ofrecen estes datos sobre as tendencias do sector agrario no período 1995-2007, e, pola outra, examinar a dinámica neste período do complexo agroalimentario e do complexo da madeira.

Tendencias do sector agrario

De entrada, cómpre lembrar, ao igual que no *Informe 2008*, que as estimacións das Contas Económicas da agricultura por parte do IGE, en particular as referidas ao VEB, presentan importantes discrepancias coas da Consellería do Medio Rural. En espera dunha maior coordinación entre as dúas series, só se pode deixar constancia da evolución que indican.

Segundo os datos do IGE, en termos correntes a produción agraria en 2007 foi un 27,6% superior á de 2000, rompéndose, pois, coa entrada na década de 2000 a tendencia descendente constatada na segunda metade dos noventa. Neste punto hai coincidencia cos datos do antigo Ministerio de Agricultura (1995-2000) e cos da Consellería do Medio Rural (2000-2005). Para o IGE, porén, a caída da produción entre 1995 e 2000 foi moito menor do que mostran os datos do ministerio, e o crecemento entre 2000 e 2005 superior ao que poñen de manifesto as cifras da consellería. Por outra parte, segundo o IGE a evolución positiva teríase prolongado en 2006, truncándose só en 2007 (de acordo cos datos provisionais). En conxunto, o crecemento da produción en termos nominais no período 2000-2007 tería superado a súa caída no quinquenio 1995-2000, de xeito que para o conxunto do período 1995-2007 resulta un aumento do 25% (cadro 1).

A serie do IGE mostra unha evolución dos consumos intermedios parella á da produción, cunha dinámica similar do VEB nominal: lixeira caída entre 1995 e 2000 e crecemento do 26,7% no período 2000-2007. Esta imaxe contrasta co panorama moito máis negativo que ofrecen os datos do ministerio e da consellería, sobre todo para o quinquenio 1995-2000.

En suma, pois, as cifras do IGE corroboran o forte contraste entre a segunda metade dos noventa e o decenio seguinte, pero mostran, en conxunto, unha imaxe moito menos negativa da dinámica do sector agrario galego. De feito, no período máis recente (2000-2007) esa evolución é mesmo máis favorable que a rexistrada polo sector no conxunto do Estado: o crecemento do VEB en termos correntes da rama *agricultura, gandería e caza* alcanza en Galicia o 26,7%, fronte ao 8,2% en España.⁵

⁵ Datos da *Contabilidad Nacional de España*.

Cadro núm. 1

Evolución das contas da agricultura, gandería, caza e actividades dos servizos relacionados en Galicia. Período 1995-2007. Valores a prezos básicos

	Millóns de euros correntes			Macromagnitudes en termos reais (millóns de euros de 1995)**		Miles	Miles de euros correntes/ Ocupado	Miles de euros de 1995/ Ocupado
	(A) Producción	(B) Consumos intermedios	(C = A-B) VEB	(D) Producción	(E) VEB			
1995*	1.720,4	828,1	892,3	1.720,4	892,3	182,4	4,9	4,9
2000*	1.686,7	822,7	864,0	1.645,9	914,8	133,3	6,5	6,9
2000	1.807,7	770,6	1.037,1	1.764,1	1.079,2	133,3	7,8	8,1
2001	2.004,7	836,8	1.167,9	1.868,9	1.139,1	118,4	9,9	9,6
2002	2.061,0	780,2	1.280,8	2.028,0	1.366,2	105,4	12,1	13,0
2003	2.281,6	936,4	1.345,2	2.124,3	1.349,3	99,4	13,5	13,6
2004	2.300,4	957,5	1.342,9	2.110,4	1.358,5	96,3	14,0	14,1
2005	2.276,0	972,6	1.303,4	2.166,0	1.407,7	85,6	15,2	16,4
2006	2.401,8	1.017,2	1.384,6	2.197,0	1.427,3	80,2	17,3	17,8
2007 ¹	2.307,1	992,9	1.314,2	1.906,4	1.216,0	73,7	17,8	16,5
Taxa de variación acumulativa anual (en %)								
1995-2000	-0,4	-0,1	-0,6	-0,9	0,5	-6,1	5,8	7,0
2000-2007	3,5	3,7	3,4	1,1	1,7	-8,1	12,6	10,7

¹ Os datos de 2007 son provisionais.

* Datos en base 1995. Os datos de 2000 nesa base son provisionais.

** A produción foi deflactada polo *Índice de Prezos Percibidos*. O VEB en termos constantes é o saldo da produción en termos reais, menos os consumos intermedios deflactados polo *Índice de Prezos Pagados*.

Fonte: Elaboración propia a partir de:

■ IGE, *Contas Económicas. Base 1995. Serie 1995-2000*.

■ IGE, *Contas Económicas. Base 2005. Serie 1995-2008*.

Esa imaxe máis positiva trasládase tamén ás cifras sobre a dinámica da produción e o VEB do sector en termos reais: enlazando as series de 1995-2000 e 2000-2007, obtense para o conxunto do período 1995-2007 un práctico estancamento da produción (tan só aumentou nun 3,4%); pero, grazas á contracción do volume de consumos intermedios, acompañouse dun crecemento máis significativo do VEB real (15,5%).

Se a esa evolución moderadamente positiva do VEB se suma a acusada redución do emprego no sector, o resultado é un forte crecemento da produtividade do traballo, especialmente no período 2000-2007, tanto en euros correntes como en termos reais. En concreto, en termos correntes a produtividade por ocupado triplica en 2007 a de 1995, e en termos reais multiplícaa por 2,8; un crecemento que se explica, en esencia, pola intensa diminución da man de obra (reduciuse nos 12 anos a menos da metade), pero que supón unha evolución claramente mellor que a derivada da serie MARM-Consellería antes indicada (cadro 1).

En síntese, a serie do IGE confirma en liñas xerais a periodización sinalada, pero mostra unha imaxe global sobre as tendencias a medio prazo do sector menos desfavorable, cuestionando, sobre todo, a profundidade da recesión que este sufriu na segunda metade dos noventa.

Complexo de produción agroalimentario

Empregando as *Contas Económicas* do IGE, o Complexo de Produción Agroalimentario (CPA) está integrado por cinco ramas: agricultura, gandería, caza e actividades dos servizos relacionados, industria cárnica, industria láctea, fabricación de produtos para a alimentación animal e outras industrias alimentarias. Pois ben, o feito máis salientable é que a primeira das ramas, o sector agrario, constitúe con diferenza a de maior peso, achegando en 2007 o 63,5% do VEB e o 77% do emprego total do complexo (cadros 2 e 3). E isto a pesar de que no período 1995-2007 o crecemento

Cadro núm. 2

Evolución do valor engadido do complexo agroalimentario en Galicia. Período 1995-2007

	Base 2000		Base 2005							
	1995	2000	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007 ¹
Millóns de euros correntes										
Agricultura, gandería e caza	892,3	856,9	1.037,1	1.167,9	1.280,8	1.345,2	1.342,9	1.303,4	1.384,6	1.314,2
Industria agroalimentaria	428,4	532,7	532,9	570,3	561,0	581,7	684,1	786,2	760,1	754,5
Industria cárnica	66,6	91,9	87,8	86,9	82,2	87,8	100,9	120,8	102,3	105,2
Industria láctea	78,8	75,7	69,9	85,4	101,6	118,7	106,6	117,3	105,4	87,3
Industria alimentaria animal	65,4	65,8	62,4	73,8	60,8	69,3	90,2	115,1	132,6	127,3
Outras industrias alimentarias	145,21	186,02	201,5	177,9	202,1	175,6	217,1	251,1	229,1	228,5
Industria de bebidas	72,5	113,3	111,3	146,3	114,3	130,3	169,5	181,8	190,8	206,2
Total	1.320,8	1.389,5	1.570,0	1.738,2	1.841,8	1.926,9	2.027,1	2.089,6	2.144,7	2.068,7
Porcentaxe										
Agricultura, gandería e caza	67,6	61,7	66,1	67,2	69,5	69,8	66,2	62,4	64,6	63,5
Industria agroalimentaria	32,4	38,3	33,9	32,8	30,5	30,2	33,8	37,6	35,4	36,5
Industria cárnica	5,0	6,6	5,6	5,0	4,5	4,6	5,0	5,8	4,8	5,1
Industria láctea	6,0	5,4	4,4	4,9	5,5	6,2	5,3	5,6	4,9	4,2
Industria alimentaria animal	4,9	4,7	4,0	4,2	3,3	3,6	4,4	5,5	6,2	6,2
Outras industrias alimentarias	11,0	13,4	12,8	10,2	11,0	9,1	10,7	12,0	10,7	11,0
Industria de bebidas	5,5	8,2	7,1	8,4	6,2	6,8	8,4	8,7	8,9	10,0
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

[Continúa] ►

Cadro núm. 2 (continuación)**Evolución do valor engadido do complexo agroalimentario en Galicia.**

Período 1995-2007

Taxa de variación anual (en %)	1995-2000	2000-2007
Agricultura, gandería e caza	-0,8	3,4
Industria agroalimentaria	4,5	5,1
Industria cárnica	6,7	2,6
Industria láctea	-0,8	3,2
Industria alimentaria animal	0,1	10,7
Outras industrias alimentarias	5,1	1,8
Industria de bebidas	9,3	9,2
Total	1,0	4,0

¹ Datos provisionais.

Fonte: Elaboración propia a partir de:

■ IGE, *Contas Económicas. Base 2000. Serie 1995-2001.*■ IGE, *Contas Económicas. Base 2005. Serie 1995-2008.***Cadro núm. 3****Evolución do emprego no complexo agroalimentario en Galicia. Período 1995-2007**

Postos de traballo (miles)	Base 2000		Base 2005								Taxa de variación anual (en %)	
	1995	2000	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007 ¹	1995-2000	2000-2007
Agricultura, gandería e caza	182,4	133,3	133,3	118,4	105,4	99,4	96,3	85,6	80,2	73,7	-6,1	-8,1
Industria agroalimentaria	16,3	18,6	19,6	19,3	18,4	17,5	19,0	19,6	21,8	22,0	2,7	1,7
Industria cárnica	2,5	2,9	2,8	3,0	3,3	3,2	3,4	3,4	3,6	3,7	3,0	4,2
Industria láctea	1,8	1,7	1,7	1,8	1,8	1,9	1,9	2,2	2,2	2,1	-1,3	3,2
Industria alimentaria animal	1,3	1,2	1,2	1,1	1,0	1,1	1,1	1,1	1,2	1,2	-1,9	0,3
Outras industrias alimentarias	9,1	10,92	12,1	11,4	10,2	9,3	10,4	10,5	12,4	11,8	3,7	-0,4
Industria de bebidas	1,6	1,9	1,8	2,1	2,0	2,0	2,2	2,3	2,5	3,2	3,9	8,4
Total	198,6	151,9	152,9	137,7	123,8	116,9	115,3	105,2	101,9	95,7	-5,2	-6,5

¹ Datos provisionais.

Fonte: Elaboración propia a partir de:

■ IGE, *Contas Económicas. Base 2000. Serie 1995-2001.*■ IGE, *Contas Económicas. Base 2005. Serie 1995-2008.*

do VEB da industria agroalimentaria alcanzou taxas moi superiores ás da agricultura e, no ámbito do emprego, a forte caída do emprego agrario acompañouse dun lixeiro aumento do mesmo na industria transformadora. Polo tanto, nestes anos continuou a tendencia á perda de peso da agricultura no complexo agroalimentario en favor da industria, seguindo o que é a pauta xeral nos países do contorno.

Cadro núm. 4

Evolución do peso do complexo agroalimentario no conxunto da economía galega. Período 1995-2007

	Base 2000		Base 2005							
	1995	2000	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007 ¹
VEB (%)										
Agricultura, gandería e caza	3,7	2,5	3,0	3,2	3,3	3,2	3,0	2,7	2,6	2,3
Industria agroalimentaria	1,8	1,6	1,6	1,6	1,4	1,4	1,5	1,6	1,5	1,3
Industria cárnica	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,2	0,2
Industria láctea	0,3	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2
Industria alimentaria animal	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,2
Outras industrias alimentarias	0,6	0,6	0,6	0,5	0,5	0,4	0,5	0,5	0,4	0,4
Industria de bebidas	0,3	0,3	0,3	0,4	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4
Total	5,5	4,1	4,6	4,7	4,7	4,6	4,5	4,3	4,1	3,7
Postos de traballo (%)										
Agricultura, gandería e caza	18,3	12,3	12,3	10,8	9,5	8,9	8,4	7,2	6,5	5,8
Industria agroalimentaria	1,6	1,7	1,8	1,8	1,7	1,6	1,7	1,7	1,8	1,7
Industria cárnica	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Industria láctea	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Industria alimentaria animal	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Outras industrias alimentarias	0,9	1,0	1,1	1,0	0,9	0,8	0,9	0,9	1,0	0,9
Industria de bebidas	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3
Total	19,9	14,0	14,1	12,6	11,1	10,4	10,0	8,9	8,3	7,5

¹ Datos provisionais.

Fonte: Elaboración propia a partir de

■ IGE, *Contas Económicas. Base 2000. Serie 1995-2001*■ IGE, *Contas Económicas. Base 2005. Serie 1995-2008.*

A pesar desa dinámica, comparada con España e con outros países europeos, o CPA galego segue caracterizándose polo escaso desenvolvemento da agroindustria en relación ao sector agrario. Este é un fenómeno estrutural das últimas décadas, que ten a súa orixe en dous factores: unha parte da nosa produción agraria é transformada noutras zonas e a agroindustria radicada en Galicia está especializada nos derivados máis simples, o que fai que teña unha escasa capacidade de xeración de valor engadido por unidade de materia prima. Este último aspecto reflíctese nun dato: no período 2000-2007 a *ratio* VEB/Produción na industria agroalimentaria galega sitúase en case todos os anos por debaixo do 20%.

Tendo en conta a marcada especialización gandeira do agro galego, resulta sorprendente que o VEB xerado polos tres subsectores da agroindustria ligados á gandería (cárnica, láctea e alimentación animal) só represente en 2007 o 15% do total do CPA, mentres a industria de bebidas achega o 10% e as outras industrias alimentarias o 11%. Estes datos ilustran que a expansión das producións gandeiras nas últimas dé-

cadás acompañouse dunha extrema debilidade da industria transformadora (a cárnica e máis aínda a láctea). Trátase dun fenómeno sobradamente coñecido, pero que, ademais, non tendeu a corrixirse nos últimos anos. En concreto, no cadro 2 pódese ver que no período 1995-2007 se mantivo aproximadamente estable o peso relativo no VEB do CPA tanto da industria láctea como da cárnica, mentres aumentou o da fabricación de alimentos para o gando e, sobre todo, o da industria de bebidas (cadro 2).

A pesar da debilidade da agroindustria, o complexo agroalimentario continúa sendo un compoñente importante da economía galega: en 2007 supoñía o 7,5% do emprego total, malia que a súa contribución no VEB baixaba ao 3,7% (como consecuencia do baixo nivel relativo da produtividade do traballo, en especial na agricultura). Non obstante, ao longo do período 1995-2007 ese peso reduciuse notablemente en termos de emprego (do 19,9% ao citado 7,5%), e diminuíu tamén, se ben de forma máis suave, en termos de VEB (do 5,5% ao 3,7%). Esta evolución débese esencialmente ao declive relativo da agricultura, en tanto que o peso da industria agroalimentaria no conxunto da economía permaneceu case estable (cadro 4).

Esa perda de peso do CPA no PIB e no emprego non é un fenómeno singular de Galicia, senón que se trata dunha tendencia xeral nos países do contorno ao longo das décadas recentes, explicada por dous factores: a baixa elasticidade-renda da demanda de produtos alimentarios, e o crecente recurso das explotacións agrarias a insumos de orixe industrial, que recorta o valor engadido do sector. Cabe salientar no caso galego que ese declive relativo teña lugar sen que a agroindustria alcanzase o desenvolvemento que cabería esperar dada a relevancia da produción de materias primas agrarias.

Complexo da madeira

No complexo da madeira (CM) intégranse catro ramas das que se distinguen nas *Contas Económicas* do IGE: silvicultura, explotación forestal e actividades dos servizos relacionados; industria da madeira e da cortiza; industria do papel; fabricación de mobles, outras industrias manufactureiras.⁶ Estas catro ramas xeraban en 2007 un VEB de 1.216 millóns de euros e mantiñan 35.000 postos de traballo (cadro 5).

A diferenza do que acontece no CPA, o maior peso no CM non corresponde á produción primaria senón ás industrias transformadoras, fundamentalmente á industria da madeira e da cortiza, que achega arredor do 40% do valor engadido do complexo. E o mesmo sucede en termos de emprego: as ramas industrias teñen un maior peso que a silvicultura, representando tanto a fabricación de mobles como a industria da madeira máis do 30% dos postos de traballo totais (cadro 5).

Entre 1995 e 2007 o VEB xerado por este complexo creceu a un importante ritmo, destacando a expansión rexistrada pola fabricación de mobles e, en menor medida,

⁶ Esta última rama inclúe non só a fabricación de mobles senón tamén outras industrias manufactureiras. Pero a análise dos datos por produtos das táboas *input-output* de 1998 e 2005 mostra que a gran maioría da produción da rama se corresponde cos mobles, en concreto o 85% en 2005.

Cadro núm. 5

Evolución do valor engadido e do emprego no complexo da madeira en Galicia. Período 1995-2007

	Base 2000		Base 2005							
	1995	2000	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007 ¹
VALOR ENGADIDO BRUTO										
Millóns de euros correntes										
Silvicultura, explotación forestal e actividades dos servizos relacionados	182,5	245,8	288,7	319,1	312,7	339,8	341,1	326,8	271,1	325,9
Industria da madeira e da cortiza	278,1	344,9	337,1	354,7	354,3	397,7	379,1	437,0	447,1	505,4
Industria do papel	127,5	158,2	155,9	115,8	89,4	84,1	72,5	89,3	102,6	119,9
Fabricación de mobles; outras industrias manufactureiras	64,4	125,0	139,2	151,9	150,6	195,4	200,3	241,9	255,9	264,7
Total	652,5	874,0	920,7	941,4	906,9	1.017,0	993,0	1.095,0	1.076,8	1.216,0
% sobre o total do complexo										
Silvicultura, explotación forestal e actividades dos servizos relacionados	28,0	28,1	31,4	33,9	34,5	33,4	34,4	29,8	25,2	26,8
Industria da madeira e da cortiza	42,6	39,5	36,6	37,7	39,1	39,1	38,2	39,9	41,5	41,6
Industria do papel	19,5	18,1	16,9	12,3	9,9	8,3	7,3	8,2	9,5	9,9
Fabricación de mobles; outras industrias manufactureiras	9,9	14,3	15,1	16,1	16,6	19,2	20,2	22,1	23,8	21,8
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
EMPREGO										
Postos de traballo (miles)										
Silvicultura, explotación forestal e actividades dos servizos relacionados	3,8	6,7	7,4	6,3	7,9	7,8	6,0	6,1	5,8	9,1
Industria da madeira e da cortiza	11,3	14,1	14,5	14,5	14,1	14,1	14,1	14,0	13,6	13,1
Industria do papel	1,1	1,0	1,1	1,2	1,2	1,3	1,3	1,3	1,3	1,4
Fabricación de mobles; outras industrias manufactureiras	5,3	6,7	11,6	11,8	12,1	11,9	10,8	11,4	12,9	11,3
Total	21,5	28,5	34,5	33,8	35,3	35,1	32,2	32,9	33,6	35,0
% sobre o total do complexo										
Silvicultura, explotación forestal e actividades dos servizos relacionados	17,8	23,4	21,3	18,5	22,4	22,1	18,6	18,6	17,1	26,0
Industria da madeira e da cortiza	52,4	49,6	42,1	43,0	39,9	40,1	44,0	42,6	40,5	37,6
Industria do papel	5,0	3,6	3,1	3,5	3,5	3,8	4,0	4,0	4,0	4,1
Fabricación de mobles; outras industrias manufactureiras	24,8	23,4	33,5	35,0	34,2	34,0	33,4	34,7	38,3	32,3
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

¹ Datos provisionais.

Cadro núm. 5 (continuación)**Evolución do valor engadido e do emprego no complexo da madeira en Galicia.**

Período 1995-2007

	TVA (en %)	
	2000-1995	2007-2000
VALOR ENGADIDO BRUTO		
Millóns de euros correntes		
Silvicultura, explotación forestal e actividades dos servizos relacionados	6,1	1,7
Industria da madeira e da cortiza	4,4	6,0
Industria do papel	4,4	-3,7
Fabricación de mobles; outras industrias manufactureiras	14,2	9,6
Total	6,0	4,1
EMPREGO		
Postos de traballo (miles)		
Silvicultura, explotación forestal e actividades dos servizos relacionados	11,8	3,1
Industria da madeira e da cortiza	4,7	-1,4
Industria do papel	-0,8	4,3
Fabricación de mobles; outras industrias manufactureiras	4,5	-0,4
Total	5,8	0,2

Fonte: Elaboración propia a partir de:

■ IGE, *Contas Económicas. Base 2000. Serie 1995-2001.*■ IGE, *Contas Económicas. Base 2005. Serie 1995-2008.*

pola industria da madeira e cortiza (as industrias de primeira transformación). Este dato coincide coa imaxe que se deriva das táboas *input-output* de 1998 e 2005, como se observou no *Informe* anterior. A industria do papel, en cambio, despois do crecemento na segunda metade dos noventa, reduciu notablemente o seu VEB entre 2000 e 2004, para chegar a 2007 cun valor engadido en termos nominais inferior ao de 1995. A expansión do VEB do complexo acompañouse na segunda metade dos noventa dun incremento similar do emprego, mentres deu paso no período 2000-2007 a unha estabilidade (cadro 5).

En 2007 o complexo da madeira aportou o 2,2% do PIB e o 2,7% do emprego total da economía galega; porcentaxes importantes, aínda que supoñen a metade e un terzo, aproximadamente, do peso económico e social do complexo agroalimentario. Por outra parte, hai que sinalar que, a pesar do crecemento do VEB en termos absolutos antes sinalado, ese peso relativo tendeu a reducirse tanto no PIB como no emprego ao longo do período 2000-2007 (cadro 6).

Cadro núm. 6

Evolución do peso do complexo da madeira no conxunto da economía galega. Período 1995-2007

	Base 2000		Base 2005							
	1995	2000	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007 ¹
VEB (%)										
Silvicultura, explotación forestal e actividades dos servizos relacionados	0,8	0,7	0,8	0,9	0,8	0,8	0,8	0,7	0,5	0,6
Industria da madeira e da cortiza	1,2	1,0	1,0	1,0	0,9	1,0	0,8	0,9	0,9	0,9
Industria do papel	0,5	0,5	0,5	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Fabricación de mobles; outras industrias manufactureiras	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5	0,4	0,5	0,5	0,5
Total	2,7	2,6	2,7	2,6	2,3	2,4	2,2	2,3	2,1	2,2
Postos de traballo (%)										
Silvicultura, explotación forestal e actividades dos servizos relacionados	0,4	0,6	0,7	0,6	0,7	0,7	0,5	0,5	0,5	0,7
Industria da madeira e da cortiza	1,1	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,2	1,2	1,1	1,0
Industria do papel	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Fabricación de mobles; outras industrias manufactureiras	0,5	0,6	1,1	1,1	1,1	1,1	0,9	1,0	1,1	0,9
Total	2,1	2,6	3,2	3,1	3,2	3,1	2,8	2,8	2,7	2,7

¹ Datos provisionais.

Fonte: Elaboración propia a partir de

■ IGE, *Contas Económicas. Base 2000. Serie 1995-2001*■ IGE, *Contas Económicas. Base 2005. Serie 1995-2008.*

A conxuntura do sector en 2010: unha visión global

Evolución na Unión Europea e en España

Despois da forte caída sufrida en 2008 e 2009 (-4,3% e -10%, respectivamente, segundo os cálculos máis recentes), a renda agraria real por unidade de traballo (UTA) experimentou na UE-27 unha importante recuperación en 2010. En concreto, de acordo coas estimacións iniciais de Eurostat,⁷ a renda global do sector rexistrou este ano un crecemento do 9,9% que, unido á continuación do descenso da man de obra (-2,2%), orixinou un incremento da renda por UTA do 12,3% (cadro 7 e gráfico 6).

Non obstante, esta recuperación só permitiu compensar de forma parcial a deterioración dos dous anos precedentes, de xeito que a renda media dos agricultores

⁷ Para esta análise empréganse os datos ofrecidos polas seguintes publicacións: Eurostat: *Communiqué de presse 201/2010*, 20 de decembro de 2010. Comisión Europea, *L'agriculture dans l'Union Européenne. Informations statistiques et économiques 2010*, marzo 2011.

Europeos é hoxe inferior nun 5,5% á de 2007. Esta situación insírese, ademais, nunhas tendencias a medio prazo que, máis alá das oscilacións conxunturais, veñen definidas pola contracción da renda agregada e polo estancamento da renda por traballador. O resultado é que na primeira década do século XXI, a pesar da importante diminución da man de obra, a renda por UTA permaneceu na agricultura europea estancada: facendo igual a 100 o seu nivel en 2000, o índice na UE-15 sitúase en 2010 en 100,4 (gráfico 7).

A recuperación dos ingresos dos agricultores en 2010 foi un fenómeno xeneralizado na inmensa maioría dos países comunitarios, pero con intensidades moi variables, ao igual que sucedera coa súa caída no bienio anterior. A renda real por traballador aumentou en 21 dos 27 estados membros, pero con taxas que oscilan entre valores superiores ao 30% (en Dinamarca, Estonia, Irlanda, Holanda e Francia) e incrementos por debaixo do 7% (en Portugal, Eslovenia, Eslovaquia e República Checa). Finalmente, houbo 6 países que sufriron un novo descenso, que foi desde o -0,3% de Chipre, a caídas por riba do 8% en Romanía e Reino Unido. Polo tanto, nun contexto de notable recuperación conséntase unha enorme variabilidade da dinámica por países: desde o crecemento do 54,8% en Dinamarca ata a redución do -8,2% en Reino Unido

Cadro núm. 7

Evolución da renda global e da renda por ocupado no sector agrario (taxas de variación anual en %)

Cifras referidas á metodoloxía SEC-95

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Galicia											
Renda agraria ¹	-20,2	5,6	-7,4	-4,1	-1,9	-3,4	2,5*	1,4*	-5,9*	-10,8*	7,8*
Man de obra (ocupados)	0,6	-11,3	-9,1	-5,5	-4,5	-11,7	-7,6	-8,4	-8,2	-4,1	-1,4
Renda/Ocupado	-20,6	19,1	1,9	1,5	2,7	9,4	10,9*	10,7*	2,5*	-7,0*	9,3*
España											
Renda agraria ¹	3,4	7,6	-5,9	8,2	-7,2	-13,0	-4,8	10,6	-14,0	-7,4	6,9
Man de obra (UTA)	-1,0	-0,3	-2,7	-4,4	0,9	-1,5	-0,4	-1,5	-5,3	-3,9	-1,3
Renda/UTA	4,4	7,9	-3,2	13,1	-8,0	-11,7	-4,5	12,4	-9,2	-3,7	8,4
Unión Europea²											
Renda agraria ¹	0,5	2,4	-8,8	-0,2	-0,5	-8,6	1,8	4,8	-6,3	-12,4	9,9
Man de obra (UTA)	-2,3	-1,6	-2,9	-2,3	-1,7	-2,2	-1,6	-5,5	-2,1	-2,3	-2,2
Renda/UTA	2,8	4,1	-6,0	2,1	1,1	-6,3	3,3	10,4	-4,3	-10,0	12,3

¹ VENcf en moeda constante.

² Ata 2006 UE-15; desde 2007 UE-27.

* Estimacións propias.

Fonte: Elaboración propia a partir de:

■ Eurostat, *Economic Accounts for Agriculture*.

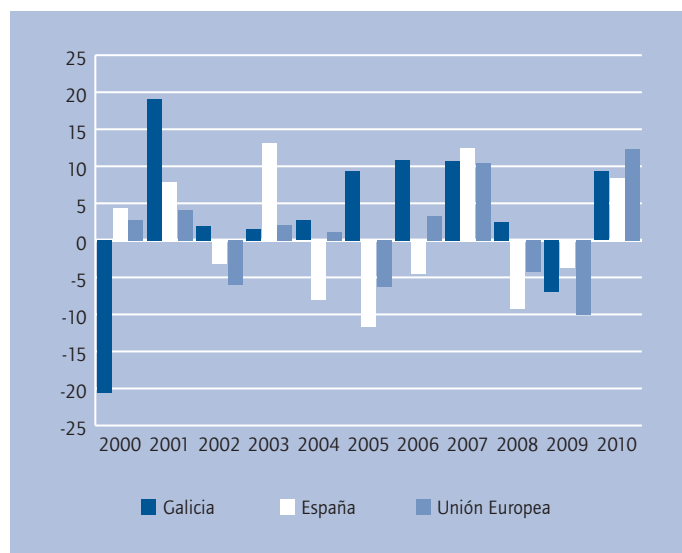
■ MARM, *Evolución de las macromagnitudes agrarias 1990-2010*.

■ Consellería do Medio Rural, *Macromagnitudes agrarias 2000 a 2005*.

■ INE, *Encuesta de Población Activa*.

Gráfico 6.

Taxa de variación anual da renda agraria por ocupado (en %)

e Romanía. Cabe engadir que esa variabilidade deuse tanto nos antigos como nos novos estados membros, sen que se observen diferenzas apreciables entre os dous conxuntos. Así, o aumento da renda por UTA na UE-15 (13%) é similar ao da UE-27 (12,3%).

Esa inflexión tivo a súa orixe básica no comportamento favorable dos prezos. En 2008 e 2009 estes sufriran un acusado empeoramento, que no primeiro ano se debeu ao forte encarecemento dos consumos intermedios (alza dos prezos pagados), en tanto que o segundo estivo marcado pola caída dos prezos percibidos polos agricultores. Pois ben, rompendo con esa dinámica negativa, en 2010 dáse unha alza, unha recuperación, dos prezos percibidos polos agricultores, a taxas claramente por riba tanto do deflactor do PIB

como do incremento dos prezos dos insumos. De aí derivouse un aumento dos prezos dos produtos agrarios en termos reais (5,5%) e tamén unha mellora da relación real de intercambio dos agricultores, a *ratio* Prezos percibidos/Prezos pagados (4,4%). A alza dos prezos foi especialmente significativa nos produtos agrícolas (8,9%), destacando cereais e patacas; mentres, alcanzou un vigor moito menor nos gandeiros (2%), nos que o máis salientable foi a recuperación do prezo do leite (9,4%).

Ese comportamento favorable dos prezos, despois da súa deterioración no bienio 2008-2009, permitiu compensar unha dinámica produtiva que hai que cualificar de negativa, peor mesmo que a do exercicio anterior. En concreto, en 2010 o volume da produción agraria sufriu na UE-27 un descenso do 1,4%, a pesar de que se reduciu tamén levemente o volume dos consumos intermedios (-0,4%), e orixinou unha caída máis pronunciada do VEB a prezos básicos en termos reais (-3,4%). A contracción da produción concentrouse nas ramas vexetais (-2,4%), en tanto que aumentou levemente o *output* gandeiro (0,4%) apoiado, sobre todo, no incremento da produción láctea (1,4%).

En suma, pois, a agricultura comunitaria rexistrou en 2010 unha lixeira caída da produción e un descenso máis significativo do VEB real, pero o comportamento favorable dos prezos, debido ao aumento dos prezos percibidos, posibilitou que tanto a renda agregada como a renda por traballador experimentasen un importante aumento, despois da fonda crise do bienio anterior. Desde a perspectiva da demanda esa recuperación tivo unha das súas bases principais no comercio exterior: as exportacións agroalimentarias da Unión Europea rexistraron un crecemento (21%) moi superior ao das importacións (9%), facendo que por vez primeira en anos a Unión Europea

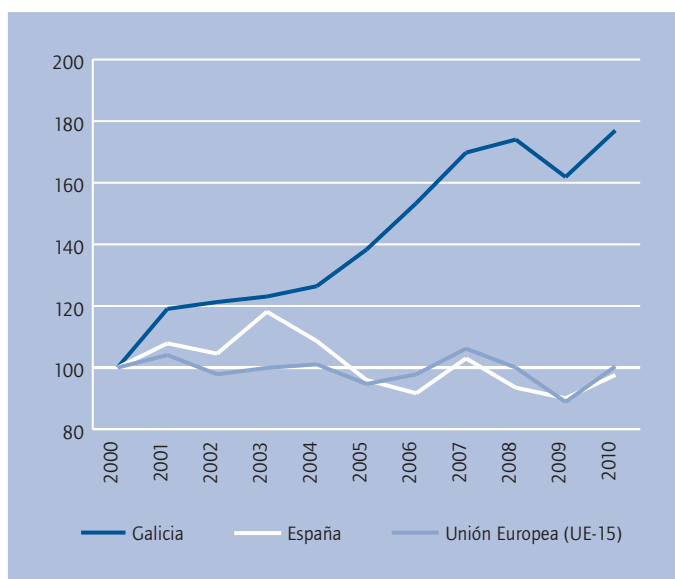
presentase un superávit na súa balanza comercial agroalimentaria. Esa expansión da demanda externa, unida á suave recuperación da demanda interna nas economías europeas, fixo posible o crecemento do valor da produción agraria (non do seu volume pero si do valor monetario) e o da renda do sector.

Para a agricultura española hai que sinalar, de entrada, que os cálculos máis recentes do MARM (recollidos tamén por Eurostat) corruxiron á baixa de forma significativa as estimacións da renda agraria correspondentes a 2008 e 2009, acentuando o seu descenso neses dous anos. De feito, as cifras revisadas (que se fixeron públicas xunto coa estimación inicial para 2010) indican que a renda agraria por UTA sufriu en 2008 unha caída do 9,2% (-4% nas estimacións anteriores) e en 2009 esta alcanzou o -3,7% (-1,8% nos primeiros cálculos).⁸ Deste xeito, nos dous anos acumulouse un descenso do 12,6%, máis do dobre do que indicaban os cálculos iniciais. Estes datos supoñen unha caída no conxunto do bienio similar á que se deu na UE-27, resultado dunha evolución peor que a europea en 2008 e dunha diminución máis moderada en 2009 (cadro 7 e gráfico 6).

Con ese punto de partida, as estimacións publicadas apuntan a unha recuperación do sector en 2010, en sintonía coas tendencias a nivel europeo. Non obstante, hai que matizar que o crecemento da renda por traballador foi en España moi inferior á media comunitaria e só permitiu compensar pouco máis da metade do descenso sufrido no bienio anterior. Concretamente,⁹ a renda total da agricultura española rexistrou en 2010 un incremento en euros constantes do 6,9% (fronte ao 9,9% na UE-27). Este aumento, unido á diminución da man de obra nun (-1,3%), deu como resultado un crecemento da renda por UTA do 8,4% (12,3% na UE-27) (cadro 7 e gráfico 6). De feito, o aumento deste último indicador non só está por debaixo da media comunitaria senón que se sitúa entre os menos vigorosos de todos os estados membros, sendo moi inferior ao constatado en 17 dos 27 países da Unión Europea.

Gráfico 7.

Evolución da renda agraria por ocupado
(índices: base 2000 = 100)

⁸ A revisión das cifras para 2009 veu corroborar o que se apuntaba no *Informe* anterior: «cando se revisen as estimacións das *Contas Económicas* da agricultura española para 2009 resultará un descenso da renda por UTA situado probablemente entre o 3% e o 4% (en vez do 1,8%)».

⁹ MARM, *Renta agraria año 2010*. Segunda estimación. Febreiro 2011.

O resultado é que a renda por traballador na agricultura española en 2010 está aínda un 5,2% por debaixo do seu valor en 2007, o nivel previo á última crise. Este dato enmárcase nunhas tendencias a medio prazo aínda máis negativas que as constatadas na Unión Europea, de tal xeito que ese nivel de ingresos é hoxe un 17,4% inferior ao de 2003 e está por debaixo mesmo do de principios da década. Polo tanto, máis alá das oscilacións conxunturais, hai que salientar que o primeiro decenio do século XXI se saldou para o sector agrario español cunha importante contracción da renda agregada, o que provocou que, a pesar da diminución da man de obra, se reducise lixeiramente a renda por traballador. En concreto, no decenio 2000-2010 a renda agraria diminuíu, en euros constantes, nun 20,5%, e a man de obra fíxoo nun 18,5%, provocando un descenso da renda por UTA do 2,4% (gráfico 7).

Polo que respecta á conxuntura en 2010, así se poden resumir a dinámica da agricultura española e as súas diferenzas coas tendencias na Unión Europea:¹⁰

- Ao igual que sucedeu a nivel europeo, a recuperación da renda agraria apoiouse en España principalmente na alza dos prezos percibidos polos agricultores, despois da súa forte caída o ano anterior. Non obstante, esa alza foi aquí menos intensa que na Unión Europea e acompañouse, ademais, dun maior encarecemento dos consumos intermedios, orixinando un comportamento global dos prezos favorable, pero en menor medida que a media comunitaria.
- No plano produtivo a agricultura española presenta unha dinámica mellor: a produción agraria experimentou un pequeno incremento (1,3%) fronte á contracción observada na UE-27 (-1,4%). Esta situación debeuse á produción agrícola (1,9% fronte a -2,4%), en tanto que a gandeira rexistrou nos dous espazos unha evolución similar, cun pequeno aumento (0,4%).
- En conxunto, a evolución máis positiva do *output* foi máis que contrarrestada polo comportamento menos favorable dos prezos. O resultado final foi un crecemento da renda agregada (6,9%) inferior á media comunitaria (9,9%), trasladándose esta diferenza á renda por UTA (8,4%, fronte a 12,3%).

A dinámica do sector agrario galego en 2010

En Galicia non hai ningunha estimación das Contas Económicas do sector agrario en 2010,¹¹ polo que non é posible coñecer coa mesma precisión o balance do exercicio. Non obstante, a información dispoñible, en particular a referida á dinámica

¹⁰ MARM, *Renta agraria año 2010*. Segunda estimación. Febreiro 2011. Comisión Europea, *L'agriculture dans l'Union Européenne. Informations statistiques et économiques 2010*, marzo 2011.

¹¹ Os últimos datos publicados pola Consellería do Medio Rural seguen correspondendo a 2005 e os que ofrece o IGE, nas Contas Económicas detalladas por ramas de actividade, a 2007. Para os anos máis recentes (2008-2010) só existen estimacións sobre a evolución do VEB do conxunto das ramas agraria e pesqueira que, ademais de limitarse a esa variable, non son directamente aplicables aquí ao incluír tamén a pesca, que en Galicia achega ao redor do 35% do VEB do sector primario.

das principais producións e dos prezos percibidos e pagados, permite construír unha aproximación relativamente sólida.

De acordo cos datos dispoñibles, a agricultura galega participou neste ano das tendencias a nivel europeo e español que se acaban de resumir; desta maneira, a caída nos ingresos dos agricultores que marcara 2008, e sobre todo 2009, deixou paso a unha recuperación en 2010. Esta, non obstante, foi bastante modesta no contexto europeo, en liña co que sucedeu en España. Concretamente, segundo as nosas estimacións, a renda agregada do sector rexistrou en 2010 un crecemento en euros constantes do 7,8%, similar ao español (6,9%), pero claramente inferior á media da UE-27 (9,9%). Esta circunstancia, unida ao notable freo da diminución da man de obra agraria, que indican polo menos os datos da EPA (-1,4%), fixo que tamén a renda por ocupado experimentase un incremento significativo (9,3%), pero inferior á media comunitaria (12,3%) e similar ao español (8,4%) (cadro 7 e gráfico 6).

En calquera caso, esa recuperación posibilitou que o sector agrario galego retomase a mellora da renda por ocupado que vén caracterizando a súa dinámica na última década. Neste sentido hai que salientar que no decenio 2000-2010, mentres que a renda agraria unitaria permaneceu globalmente estancada na UE-15 e baixou lixeiramente en España, en Galicia, segundo os nosos cálculos, incrementouse nun 77% (gráfico 7). Ese balance positivo do decenio require, non obstante, dúas matizacións importantes:

- a. Dado o nivel tan baixo do que partía en Galicia a renda por ocupado, esa evolución tan só posibilitou unha converxencia modesta cos ingresos medios dos agricultores na Unión Europea e en España; estes ingresos seguen sendo hoxe na agricultura galega moi inferiores tanto á media española como á comunitaria.
- b. Ademais, o crecemento da renda agraria por ocupado non se debeu en Galicia ao aumento da renda global do sector, senón á caída especialmente intensa da man de obra. En concreto, no decenio 2000-2010 a renda agregada da nosa agricultura rexistrou un descenso en moeda constante que estimamos en torno ao 20%, similar ao que se deu en España. A especificidade galega, e o que posibilitou unha evolución moito mellor da renda por ocupado, foi en exclusiva a redución moito maior da poboación ocupada agraria: -53% nos dez anos, fronte ao -22% en España (ver máis adiante o cadro 14).

Polo que se refire á conxuntura do sector en 2010, esta aparece marcada en Galicia por trazos similares aos sinalados a nivel español:

- Recuperación dos prezos percibidos, pero bastante débil no contexto europeo e, asemade, aumento dos prezos pagados máis pronunciado que na Unión Europea. O resultado foi un comportamento dos prezos globalmente favorable para os agricultores, pero moi pouca forza en termos comparativos.
- A pesar do crecemento da produción, a renda agraria rexistrou un aumento claramente inferior á media da Unión Europea (similar ao español).

Con máis detalle, pódese resumir así a dinámica do sector agrario galego en 2010:

Cadro núm. 8**Variación real do VEB a prezos básicos das ramas agraria e pesqueira** (taxas de crecemento interanuais en %)

Datos corrixidos de efectos estacionais e de calendario

	Galicia	España
2007	-4,6	7,1
2008	-6,4	-2,1
2009	-2,1	1,0
2010	3,1	-1,3
I trimestre	1,3	-1,2
II trimestre	2,2	-2,1
III trimestre	4,6	-2,2
IV trimestre	4,4	0,3

Fonte: IGE e INE.

■ O volume da produción experimentou un moderado incremento (estimable no 3%), que se debeu exclusivamente á produción vexetal (10%), mentres permaneceu estancado en conxunto o *output* gandeiro. Dada a lixeira redución do volume dos consumos intermedios (-0,4%), esa expansión da produción trouxo asociado un crecemento máis significativo (en torno ao 5%) do VEB real a prezos básicos. Neste punto os nosos cálculos están en sintonía coas *Contas Económicas* trimestrais do IGE, que estiman para o VEB das ramas agraria e pesqueira un crecemento do 3,1% (cadro 8).

■ A expansión do *output* acompañouse dunha alza dos prezos percibidos. Pero esa alza foi aquí débil (4%), moito menor que a caída sufrida en 2009 (-12,2%), e debeuse exclusivamente aos produtos agrícolas ou vexetais (21,5%), en tanto que os prezos gandeiros sufriron en conxunto unha nova, aínda que pequena, diminución (-2,5%). Dado o aumento simultáneo dos prezos pagados polos insumos (4,2%), o saldo neste aspecto foi unha dinámica global dos prezos só lixeiramente positiva, posto que aumentaron de maneira modesta os prezos percibidos en termos reais pero estancouse a relación real de intercambio, a *ratio* Prezos percibidos/Prezos pagados. Esta dinámica levemente favorable non compensou, nin de lonxe, o acusado empeoramento do bienio 2008-2009.

■ O resultado final é o xa sinalado: a renda agraria aumentou pero a unha taxa modesta no contexto da Unión Europea, e o mesmo ocorreu coa renda por ocupado.

Evolución da produción

Estrutura da produción agraria

O cadro 9 recolle a estrutura da produción agraria en Galicia e a súa evolución no período 1990-2005 (os datos máis recentes publicados). Estas cifras mostran que o sector agrario galego se caracteriza por unha marcada especialización gandeira: en 2005 as ramas animais achegaban preto dos dous terzos (65%) do valor da produción, fronte a algo menos dun terzo (31%) que correspondía aos cultivos (produción vexetal); o restante 3,9% procedía dos servizos e das actividades secundarias non agrarias.

Se descendemos a unha análise por produtos, cabe apuntar varias notas adicionais (cadro 9):

Cadro núm. 9

Estrutura da produción agraria en Galicia e España (metodoloxía SEC-95)

Estrutura en porcentaxe (a partir dos valores correntes a prezos básicos)

	Galicia		España	Índices de especialización de Galicia*
	1990	2005	2005	
Produción vexetal	35,2	31,0	60,9	0,5
Cereais	1,2	2,4	7,8	0,3
Plantas industriais ¹	1,0	0,4	3,1	0,1
Plantas forraxeiras	8,5	4,9	1,6	3,1
Hortalizas ²	7,2	7,5	21,3	0,4
Patacas	10,5	5,6	1,0	5,4
Froitas ³	3,6	7,3	14,9	0,5
Viño e mosto	2,8	2,7	2,2	1,2
Aceite de oliva	0,0	0,0	7,2	0,0
Outros	0,3	0,2	1,7	0,1
Produción animal	61,8	65,0	35,3	1,8
Carne e gando	32,3	31,5	25,7	1,2
Bovino	16,3	15,1	5,9	2,5
Porcino	7,0	6,2	10,8	0,6
Equino	0,1	0,1	0,2	0,6
Ovino e caprino	1,1	0,4	4,5	0,1
Aves	6,9	8,9	3,6	2,4
Outros	1,0	0,9	0,6	1,7
Produtos animais	29,4	33,5	9,5	3,5
Leite	24,1	30,7	7,4	4,1
Ovos	5,1	2,5	1,9	1,3
Outros	0,3	0,3	0,2	1,2
Produción de servizos	0,3		1,1	0,0
Actividades secundarias non agrarias non separables	2,8	4,0	2,8	1,4
Produción rama agraria	100,0	100,0	100,0	1,0

¹ Inclúe: remolacha, tabaco, algodón, xirasol e tamén as leguminosas en gran.² Inclúe: flores e plantas de viveiro.³ Inclúe: froitas frescas, cítricos e uvas.

* Relación entre o peso relativo de cada produción en Galicia e o que ten en España.

Fonte: Elaboración propia a partir de:

■ MARM, *Evolución de las Macromagnitudes Agrarias 1990-2010 e Evolución de Macromagnitudes Agrarias Regionales 1990-2000*.■ Consellería do Medio Rural, *Macromagnitudes agrarias 2005*.

■ A especialización gandeira do agro galego tende a concentrarse no leite (este achega en 2005 o 30,7% do valor da produción agraria, 6,7 puntos máis que en 1990). As producións cárnicas mantiveron aproximadamente estable o seu peso

global nos últimos 15 anos, aínda que con dinámicas diversas: estabilidade da carne e gando vacún, retroceso do porcino e das especies gandeiras máis extensivas (ovino e caprino) e aumento da avicultura, que aparece como a única rama cárnica en expansión.

- No que se refire á produción vexetal, a lixeira diminución do seu peso global desde principios da década dos noventa estivo acompañada dunha significativa recomposición interna: acusada redución da importancia económica da pataca e, en menor medida, das plantas forraxeiras; expansión, en cambio, de froitas e viño e, en menor grao, de hortalizas e dos cereais.

No mesmo cadro 9 pódese comprobar a notable especificidade que presenta a especialización do sector agrario galego no contexto español:

- Fronte á nidia orientación gandeira do agro galego, o sector en España caracterízase por un acusado predominio agrícola: a produción vexetal achega (con cifras de 2005) o 60,9% do *output*. Esta situación correspóndese cun menor peso económico en Galicia da maioría dos cultivos; de feito, os únicos que teñen un peso maior que en España (índices de especialización superiores a 1) son plantas forraxeiras, patacas e viño.

- En canto ás producións animais, o seu peso moito maior en Galicia débese esencialmente ao leite (30,7% da produción agraria, fronte ao 7,4% en España), produto no que Galicia tamén presenta unha maior especialización en termos relativos (4,1). As ramas cárnicas, cunha contribución global case 6 puntos superior en Galicia, agochan situacións moi diversas por especies: maior peso do bovino e das aves e, pola contra, desespecialización relativa no porcino e no ovino-caprino.

Partindo desa estrutura da produción agraria, examínase a continuación a evolución rexistrada en 2010 polas principais producións.

Evolución das principais producións agrícolas (en volume)

A campaña agrícola 2010 saldouse na UE-27 cunha caída da produción vexetal (-2,4%), mentres que en España esta experimentou unha moderada expansión (1,9%), apoiada, sobre todo, no aumento das colleitas de cereais e aceite de oliva.

Para Galicia os *Avances de Superficies y Producciones Agrícolas* do MARM¹² mostran un crecemento practicamente xeneralizado en todos os grupos de cultivos cun peso relevante no seu agro, se ben a taxas diversas. Destaca o forte aumento que rexistrou este ano a produción de patacas (35,7%), pero tamén a de millo forraxeiro (18,3%) e a de cereais (12,3%). O crecemento foi máis moderado nas hortalizas (6%), escondendo, ademais, un comportamento dispar dos diversos cultivos. E, finalmente, os datos (que constitúen avances e, polo tanto, deben tomarse con cautela) apuntan a unha estabilidade tanto da colleita vitivinícola como da de froitas (cadro 10).

¹² MARM, *Avances de Superficies y Producciones Agrícolas*. Cadernos mensuais. <http://www.mapa.es/es/estadistica/pags/superficie/superficie.htm>.

Ponderando esas taxas de variación co peso económico dos diversos cultivos obtense, como imaxe provisional en espera de datos definitivos, un crecemento global da produción vexetal do 10,2%. Esta cifra hai que valorala moi positivamente, posto que supera de forma ampla o aumento rexistrado en España e contrasta coa caída do *output* agrícola na Unión Europea.

Cadro núm. 10

Evolución das principais producións agrícolas en volume en Galicia*

Miles de toneladas						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Cereais gran	190,3	199,5	185,9	186,2	199,9	224,4
■ Trigo	63,6	71,5	84,4	81,0	50,2	75,2
■ Centeo	13,9	12,3	15,0	17,7	17,2	21,1
■ Millo	112,8	115,7	86,5	87,5	132,5	128,1
Leguminosas gran	3,6	6,3	2,7	3,5	3,2	2,6
Patacas	490,9	433,0	372,8	290,1	344,1	467,1
Millo forraxeiro	2.190,6	2.175,5	2.157,2	2.177,7	2.188,6	2.589,3
Hortalizas	229,5	193,2	273,5	316,0	265,6	281,5
■ Col e repolo	66,2	56,8	64,5	65,4	66,5	88,9
■ Leituga	17,1	13,4	19,0	15,7	24,4	20,1
■ Tomate	36,7	33,6	69,2	86,7	32,2	70,4
■ Pemento	30,6	22,8	37,5	39,1	29,9	35,5
■ Cebola	41,4	39,7	50,1	71,9	66,6	26,6
■ Feixón verde	37,5	26,9	33,2	37,2	46,0	40,0
Froitas	147,4	142,8	147,2	123,3	138,3	138,4
■ Mazá para sidra	77,3	83,2	87,7	60,3	61,7	66,1
■ Mazá de mesa	51,8	40,6	48,7	52,7	67,7	62,7
■ Pera	18,3	19,0	10,8	10,3	8,9	9,6
Víño (en miles de hl)	1.737,9	1.599,8	1.880,1	1.018,0	945,1	945,0
Taxas de variación anual (en %)						
	2006/ 2005	2007/ 2006	2008/ 2007	2009/ 2008	2010/ 2009	
Cereais en gran	4,8	-6,8	0,2	7,3	12,3	
■ Trigo	12,4	18,0	-4,0	-38,1	49,8	
■ Centeo	-11,5	22,0	18,0	-2,8	22,7	
■ Millo	2,5	-25,2	1,2	51,4	-3,3	
Leguminosas en gran	73,5	-57,1	29,6	-8,6	-18,8	
Patacas	-11,8	-13,9	-22,2	18,6	35,7	

[Continúa] ►

Cadro núm. 10 (continuación)

Evolución das principais producións agrícolas en volume en Galicia*

Taxas de variación anual (en %)					
	2006/ 2005	2007/ 2006	2008/ 2007	2009/ 2008	2010/ 2009
Millo forraxeiro	-0,7	-0,8	1,0	0,5	18,3
Hortalizas	-15,8	41,6	15,5	-15,9	6,0
■ Col e repolo	-14,2	13,6	1,4	1,7	33,7
■ Leituga	-21,6	41,8	-17,4	55,4	-17,6
■ Tomate	-8,4	106,0	25,3	-62,9	118,6
■ Pemento	-25,5	64,5	4,3	-23,5	18,7
■ Cebola	-4,1	26,2	43,5	-7,4	-60,1
■ Feixón verde	-28,3	23,4	12,0	23,7	-13,0
Froitas	-3,1	3,1	-16,2	12,2	0,1
■ Mazá para sidra	7,6	5,4	-31,2	2,3	7,1
■ Mazá de mesa	-21,7	20,0	8,3	28,5	-7,4
■ Pera	4,0	-43,2	-4,6	-13,6	7,9
Víño (en miles de hl)	-7,9	17,5	-45,9	-7,2	0,0

* Os datos de 2009 son provisionais e os de 2010 constitúen avances.

Fonte: MARM, *Anuario de estadística e Avances de superficies y producciones agrícolas*.

Evolución das principais producións gandeiras (en volume)

No ámbito gandeiro o ano 2010 caracterizouse tanto na UE-27 como en España por un crecemento moi pequeno da produción, que as estimacións iniciais das Contas Económicas do sector sitúan nos dous espazos na mesma taxa (0,4%). Este aumento apoiouse, en boa medida, na expansión da produción láctea, mentres que nas ramas cárnicas as dinámicas foron dispares. Así, no caso español, a *Encuesta de Sacrificio de Ganado*¹³ indica un incremento no porcino (3%), nas aves (1,9%) e nos coellos (3,3%), é dicir, nas carnes de menor prezo unitario, para as que se reorienta o consumo en conxunturas de crise económica como a actual; pola contra, diminuíu a produción na carne de bovino (-1,5%).

En Galicia o principal feito a destacar, no lado positivo, foi a continuación do crecemento da produción láctea despois da caída temporal que esta sufrira en 2009, -0,2%, segundo a *Estadística de Recogida de Leche de Vaca* (ou *Encuesta Láctea*) do MARM.¹⁴ Para 2010 non foron publicadas aínda as cifras por comunidades autónomas

¹³ MARM, *Encuesta de Sacrificio de Ganado*. <http://www.mapa.es/es/estadistica/pags/sacrificio/encuesta.htm>

¹⁴ MARM, *Estadística Láctea Anual*. http://www.mapa.es/es/estadistica/pags/Lactea/lactea_anual.htm

desa fonte, pero os datos sobre as entregas de leite á industria declaradas oficialmente ao FEGA (a efectos do sistema de cotas) apuntan claramente a un aumento da produción a partir do mes de abril, seguindo a tendencia xeral a nivel español e europeo. Deste xeito, na campaña láctea 2010-2011 (de abril 2010 a marzo 2011) as entregas aumentaron aquí nun 3,6%, despois da súa redución nas dúas campañas anteriores.

O incremento da produción láctea acompañouse, non obstante, dunha contracción da maioría das producións cárnicas. Concretamente, tomando os datos da *Encuesta de Sacrificio de Ganado*, destaca a forte caída dos sacrificios no porcino (-15,8%), sobre

Cadro núm. 11

Evolución das principais producións gandeiras en volume en Galicia

	Volume de produción en cada ano								
	1985	1995	2005	2007	2008	2009	2010*		
Leite de vaca ¹	1.644,5	2.110,7	2.258,1	2.285,8	2.308,7	2.303,9	2.387,7		
Carne de vacún ²	52,5	65,6	96,1	91,7	89,8	85,9	86,1		
Carne de porcino ²	85,6	75,6	101,6	101,2	103,1	93,9	79,0		
Carne de ave ²	92,6	111,0	163,4	173,8	186,3	179,6	174,3		
Carne de ovino ²	0,9	0,4	0,6	0,5	0,4	0,4	0,4		
Carne de caprino ²	0,3	0,3	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1		
Carne de coello ²	10,1	4,7	6,7	8,9	10,9	11,0	11,8		
Ovos ³	122,5	74,3	58,9	53,0	56,7	55,7			
	Taxa de variación acumulativa anual (en %)						% variación 2010*/1985	Galicia/España (%)	
	1995/1985	2005/1995	2007/2005	2008/2007	2009/2008	2010/2009		1985	2010*
Leite de vaca ¹	2,5	0,7	0,6	1,0	-0,2	3,6	45,2	26,9	38,0
Carne de vacún ²	2,3	3,9	-2,3	-2,0	-4,4	0,3	64,1	13,1	14,6
Carne de porcino ²	-1,2	3,0	-0,2	1,8	-8,9	-15,8	-7,7	7,4	2,3
Carne de ave ²	1,8	3,9	3,1	7,2	-3,6	-3,0	88,2	11,4	13,0
Carne de ovino ²	-7,8	3,4	-4,7	-17,4	0,5	-9,7	-57,8	0,7	0,3
Carne de caprino ²	-1,6	-5,3	-15,8	-1,0	-10,6	-28,0	-77,7	3,7	0,7
Carne de coello ²	-7,3	3,6	14,9	23,0	1,3	7,2	17,2	12,9	18,7
Ovos ³	-4,9	-2,3	-5,2	7,0	-1,7		-54,5	13,9	5,1

* Para os ovos o período é 1985-2009. A produción de leite en 2010 é unha estimación a partir dos datos sobre as entregas oficiais declaradas na campaña 2010-2011 (variación nesta campaña respecto á campaña anterior)

¹ Millóns de litros; ² Miles de toneladas; ³ Millóns de dúcias.

Fonte: Elaboración propia a partir de:

- MARM, *Anuario de Estadística, Boletín Mensual de Estadística, Encuesta Mensual de Sacrificio de Ganado e Encuesta Láctea.*
- Consellería do Medio Rural, *Anuario de Estadística Agraria.*

todo porque se dá nun contexto de expansión desta rama en España. Pero tamén se reduciu a produción de carne de aves (-3%) e, aínda que se trate de especies cun peso pequeno, o mesmo sucedeu no ovino (-9,7%) e no caprino (-28%). Tan só escaparon a esa dinámica contractiva a carne de coello, que rexistrou un incremento do 7,2%, e a de bovino, que se mantivo aproximadamente estable (0,3%) (cadro 11).

En conxunto, a caída que sufriron a maioría das ramas cárnicas compensou de forma aproximada o aumento do leite, e o resultado foi un estancamento do *output* gandeiro. Se ponderamos as taxas de variación que figuran no cadro 11 co peso económico de cada rama (cadro 9), obtense unha variación global do *output* gandeiro do -0,1%, que contrasta co seu lixeiro incremento en España e na Unión Europea. Nunha imaxe de conxunto, a dinámica produtiva do sector agrario galego estivo definida en 2010 polo importante aumento da produción agrícola (10,2%) e polo estancamento da gandeira ou animal (-0,1%), o que produciu un crecemento moderado do *output* global da rama agraria (3,2%).

Prezos percibidos e prezos pagados polos agricultores

O moderado aumento da produción acompañouse en 2010 dunha alza tamén moderada (4%) do índice de prezos percibidos polos agricultores galegos. Pero esta variación global esconde, de novo, un forte contraste entre a notable elevación dos prezos agrícolas (21,5%) e a lixeira diminución dos gandeiros (-2,5%) (cadro 12). Deste xeito, a mellora da conxuntura que experimentou este ano o sector agrario en Galicia beneficiou principalmente as ramas agrícolas, as explotacións especializadas nas producións vexetais, que combinaron un aumento das colleitas cunha alza dos prezos. O balance foi moito menos positivo (ou desfavorable), en conxunto, para as explotacións gandeiras, nas que os datos indican un estancamento global do *output* e un lixeiro descenso dos prezos.

Ese diagnóstico inicial necesita, á súa vez, ser matizado para as diversas ramas ou producións. A alza dos prezos agrícolas beneficiou practicamente todos os produtos aquí incluídos pero con intensidades moi variables, oscilando entre o aumento do 70% no prezo das patacas, do 14%-22% nos cereais e hortalizas e do 6%-7% no viño e nas froitas. Pola súa parte, a redución global dos prezos gandeiros debeuse á caída moderada dos prezos (entre -2% e -4%) na maioría das carnes e o seu descenso máis acusado nos ovos (-17,4%) (cadro 12).

Mención especial pola súa relevancia merece o prezo do leite. Aínda que se abordará o tema ao final do capítulo, hai que facer unha precisión sobre os datos do cadro 12. Estes indican que o prezo do leite, despois de baixar un 19% en 2009, permaneceu estable en 2010 (-0,8%). Esas son as cifras para o conxunto do Estado que figuran na estatística de prezos percibidos; pero outras fontes, que consideramos máis precisas, apuntan a unha moderada recuperación dese prezo en España e tamén en Galicia, aínda que manténdose na nosa comunidade por debaixo da media. De feito, para o

Cadro núm. 12

Porcentaxe de variación dos prezos percibidos e pagados polos agricultores

	2006/2005	2007/2006	2008/2007	2009/2008	2010/2009
A. Prezos percibidos*					
Produtos agrícolas	1,2	13,6	1,8	-21,2	21,5
Cereais	6,7	42,6	-1,3	-24,8	14,3
Leguminosas	52,6	20,1	7,5	-0,7	-12,6
Patacas	-27,2	-8,8	-7,1	-35,7	70,3
Cítricos	-5,6	18,0	37,8	-18,4	15,1
Froitas non-cítricas	-11,4	14,9	8,1	-14,6	7,1
Hortalizas	-2,4	8,2	0,3	-10,3	22,0
Viño e subprodutos	-13,5	8,8	10,3	-24,9	6,4
Flores e plantas ornamentais	-9,4	19,9	-6,7	18,3	-4,1
Cultivos forraxeiros	-11,7	12,6	34,3	-13,3	-20,1
Produtos animais	-2,0	9,6	3,2	-9,0	-2,5
Leite	-2,0	16,0	6,9	-19,0	-0,8
Carne e gando bovino	7,3	-0,7	-1,6	2,7	-3,5
Carne e gando porcino	8,7	-9,4	4,5	-4,0	4,3
Carne e gando aviar	-6,0	12,4	-2,9	-1,5	-4,2
Carne e gando ovino	5,0	-4,0	3,6	4,6	-2,1
Carne e gando caprino	0,2	0,5	-5,9	-1,7	-3,3
Carne e gando coellos	10,0	-16,4	22,0	0,1	-3,1
Ovos	5,0	23,2	0,8	7,6	-17,4
Produtos forestais	-2,9	0,4	1,3	-7,9	1,6
Índice xeral de prezos percibidos	4,0	10,7	2,5	-12,2	4,0
B. Prezos pagados**					
Sementes selectas e pés	0,3	5,9	5,7	-2,7	-6,2
Alimentos para o gando	1,1	14,3	15,4	-16,0	3,2
Fertilizantes	3,6	9,4	64,9	-17,1	-11,8
Enerxía e lubricantes	7,8	2,1	20,3	-20,4	19,5
Protección fitopatolóxica	1,8	1,8	6,0	3,1	0,2
Tratamentos zoonosanitarios	4,0	3,2	4,0	2,8	0,2
Conservación e reparación de maquinaria	7,9	-0,8	8,5	4,6	0,4
Conservación e reparación de edificios	5,7	3,9	5,4	4,4	1,8
Índice xeral de prezos pagados	3,0	8,8	15,9	-13,1	4,2

* Evolución dos prezos por grupos de produtos no conxunto de España, e variación dos índices de prezos por subsectores que resulta para Galicia ao aplicarlle á evolución anterior a estrutura da produción agraria galega.

** Evolución dos prezos dos diversos *inputs* correntes no conxunto de España, e variación do Índice Xeral de Prezos Pagados que resulta para Galicia ao aplicarlle á evolución anterior a estrutura dos consumos intermedios da nosa agricultura.

Fonte: Elaboración propia a partir de:

■ MARM, *Precios Percibidos, Pagados y Salarios Agrarios*.

■ Consellería do Medio Rural, *Anuario de Estadística Agraria*.

Cadro núm. 13

Evolución dos índices de prezos percibidos e pagados polos agricultores galegos

	Índice xeral de prezos percibidos ¹	Índice xeral de prezos pagados ¹	IPC	Prezos percibidos/ Prezos pagados	Prezos percibidos/ IPC
1985	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1986	110,5	102,7	109,1	107,5	101,2
1987	113,1	103,2	115,2	109,5	98,1
1988	119,2	104,4	121,2	114,2	98,4
1989	132,6	105,8	130,0	125,4	102,0
1990	128,3	108,4	138,5	118,4	92,6
1991	127,2	110,4	146,7	115,2	86,7
1992	116,2	112,5	154,7	103,3	75,1
1993	123,8	116,6	162,0	106,1	76,4
1994	147,8	118,9	170,3	124,2	86,8
1995	154,2	125,0	178,3	123,4	86,5
1996	147,2	129,6	184,5	113,5	79,8
1997	149,1	133,9	188,0	111,4	79,3
1998	152,9	132,6	191,7	115,3	79,8
1999	150,8	132,4	196,5	113,9	76,7
2000	158,0	140,6	203,0	112,4	77,9
2001	165,4	143,3	210,1	115,5	78,7
2002	156,7	147,3	218,0	106,4	71,9
2003	165,6	151,0	223,1	109,7	74,3
2004	168,1	159,1	230,4	105,6	73,0
2005	162,0	160,3	238,1	101,1	68,1
2006	168,6	165,1	246,5	102,1	68,4
2007	186,6	179,7	252,6	103,9	73,9
2008	191,4	208,2	263,3	91,9	72,7
2009	168,0	180,9	261,7	92,8	64,2
2010	174,8	188,5	266,7	92,7	65,5
% variación					
2006/2005	4,0	3,0	3,5	1,0	0,5
2007/2006	10,7	8,8	2,5	1,7	8,0
2008/2007	2,5	15,9	4,2	-11,5	-1,6
2009/2008	-12,2	-13,1	-0,6	1,0	-11,7
2010/2009	4,0	4,2	1,9	-0,1	2,1

¹ Para os anos 1985-1987 tómanse os índices correspondentes a Galicia, tal como foron elaborados no *Informe 1988*. Para os anos posteriores os índices de prezos percibidos e prezos pagados ofrecidos son os que resultan de imputarlle os índices sectoriais españois (para os diferentes produtos agrarios e as diversas partidas dos consumos intermedios) á estrutura da produción e dos consumos intermedios da agricultura galega.

Fonte: Elaboración propia a partir de:

- IDEGA: *A Economía Galega. Informe 1988 e Informe 1991-1992*.
- MARM, *Precios Percibidos, Pagados y Salarios Agrarios*.
- Consellería do Medio Rural, *Anuario de Estadística Agraria*.
- INE.

caso galego os datos do FOGGA (Fondo Galego de Garantía Agraria) sobre os prezos declarados polos primeiros compradores¹⁵ indican que o prezo medio do leite en 2010 foi superior nun 2,8% ao de 2009.

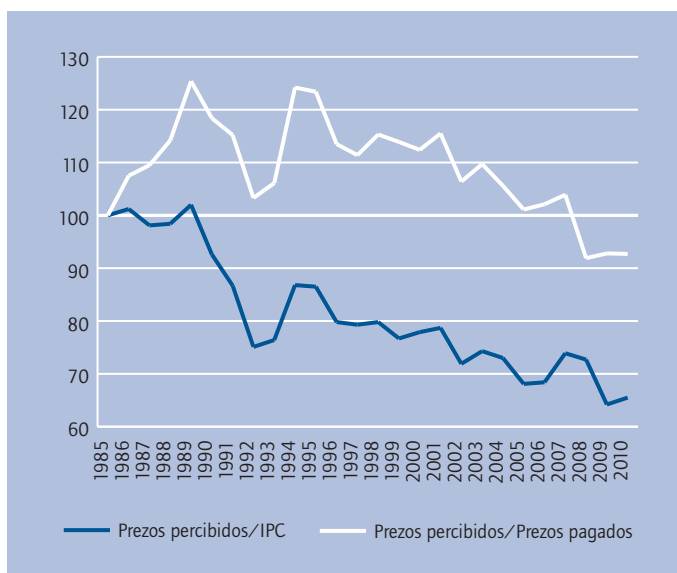
En conxunto, como xa se sinalou, o índice xeral de prezos percibidos polos agricultores galegos rexistrou un aumento do 4% en termos nominais, o que implicou unha lixeira alza tamén (2,1%) en termos reais, na relación Prezos percibidos/IPC. Esta situación acompañouse dun aumento similar dos prezos pagados (4,2%), polo que a relación real de intercambio dos agricultores, a *ratio* Prezos percibidos/Prezos pagados, se mantivo estable (-0,1%) (cadro 13 e gráfico 8). Dentro dos prezos pagados, destaca en 2010 o forte encarecemento que volveu experimentar a enerxía (19,5%), debido á alza dos prezos dos carburantes, así como a nova alza do custo dos alimentos para o gando, malia que a cifra media anual (3,2%) só reflicte en parte a forte alza do segundo semestre.

Poboación ocupada

Dentro dunha tendencia a longo prazo caracterizada polo intenso axuste demográfico na agricultura galega, a actual crise económica está provocando un freo temporal dese proceso, unha inflexión, que se acentuou en 2010. Concretamente, despois de reducirse a unha taxa media acumulativa anual do 8,6% durante a longa fase de expansión económica de 1995-2007 (multiplicando por 6 a taxa rexistrada en España), o número de ocupados no sector agrario galego seguiu diminuíndo aínda a un ritmo similar (-8,2%) en 2008, primeiro ano da crise. Pero en 2009 esa taxa baixou xa á metade (-4,1%) e deu paso en 2010 a unha práctica estabilización do seu volume, cun descenso de tan só o 1,4%. De feito, os datos trimestrais, aínda que deben tomarse con cautela, mostran mesmo un lixeiro aumento da poboación ocupada no sector desde mediados deste ano. Trátase, ademais, dunha dinámica común ao conxunto da agricultura española, na que as estimacións da EPA sinalan que o número de ocupados aumentou lixeiramente en 2010 (1,6%) (cadro 14 e gráfico 9).

Gráfico 8.

Evolución das relacións de prezos dos agricultores galegos (índices: base 1985 = 100)

¹⁵ Estes datos poden verse na páxina web do Observatorio do Sector Lácteo de Galicia. http://mediorural.xunta.es/areas/gandaria/sector_lacteo/observatorio_do_sector_lacteo/prezos/

Cadro núm. 14

Evolución da poboación ocupada no sector agrario en Galicia e España (medias anuais)

	Galicia		España	
	Número (miles)	Índices (1985=100)	Número (miles)	Índices (1985=100)
1985	415,1	100,0	1.829,6	100,0
1986	373,1	89,9	1.638,4	89,5
1987	354,2	85,3	1.612,3	88,1
1988	355,4	85,6	1.591,3	87,0
1989	330,2	79,5	1.496,2	81,8
1990	292,4	70,4	1.391,2	76,0
1991	260,2	62,7	1.251,7	68,4
1992	239,2	57,6	1.167,1	63,8
1993	240,5	57,9	1.107,8	60,5
1994	221,1	53,3	1.072,2	58,6
1995	223,9	53,9	1.040,1	56,8
1996	203,2	48,9	1.015,8	55,5
1997	168,3	40,5	1.021,1	55,8
1998	152,7	36,8	1.026,5	56,1
1999	139,3	33,5	989,5	54,1
2000	140,0	33,7	964,6	52,7
2001	124,1	29,9	981,8	53,7
2002	112,8	27,2	940,7	51,4
2003	106,6	25,7	942,9	51,5
2004	101,8	24,5	937,6	51,2
2005	89,8	21,6	940,6	51,4
2006	83,0	20,0	893,0	48,8
2007	76,0	18,3	873,4	47,7
2008	69,8	16,8	771,1	42,1
2009	67,0	16,1	743,6	40,6
2010	66,0	15,9	755,3	41,3
Taxas de variación media acumulativa anual (en %)				
1992/1985	-7,6		-6,2	
1995/1992	-2,2		-3,8	
2007/1995	-8,6		-1,4	
2010/2007	-4,6		-4,7	
% variación anual na etapa máis recente				
2006/2005	-7,6		-5,1	
2007/2006	-8,4		-2,2	
2008/2007	-8,2		-11,7	
2009/2008	-4,1		-3,6	
2010/2009	-1,4		1,6	

Fonte:

■ INE: EPA.

■ IGE: EPA en Galicia e Contas Económicas.

Os datos recentes corroboran o que cabería prever, de acordo co que se sinalou no *Informe* anterior: a acusada deterioración do mercado de traballo derivado da crise económica, ao reducir drasticamente as oportunidades de emprego noutras actividades, está facendo que se freen ou que cesen totalmente os transvases procedentes da agricultura, e mesmo pode estar orixinando que algunhas explotacións agrarias absorban persoas que perderon o seu traballo noutros sectores. En suma, como sucedeu en anteriores crises (a dos anos setenta, a da primeira metade dos oitenta ou a recesión de 1992-1993), o agro galego volve desenvolver o seu papel tradicional de refuxio. Non obstante, hai unha diferenza esencial: dado que a porcentaxe de emprego agrario está hoxe en Galicia por debaixo do 6% (frente ás cifras superiores ao 40% que supoñía, por exemplo, a principios da década de 1980), ese papel de refuxio da agricultura e o comportamento anticíclico do emprego neste sector ten xa un impacto moi pequeno, case irrelevante, na dinámica global do mercado de traballo, a diferenza do que ocorreu en anteriores crises.

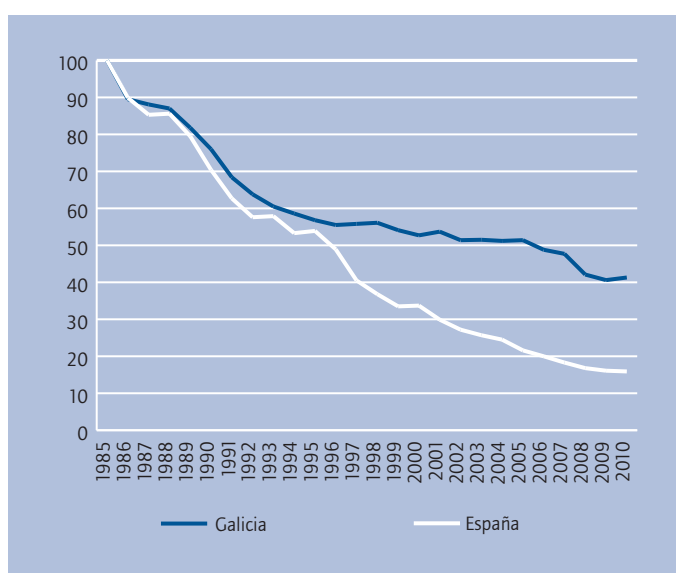
No cadro 15 pódese ver con maior detalle a evolución da poboación ocupada agraria por sexos e idades no último ano, exactamente entre o cuarto trimestre de 2009 e 2010. Aínda que estas cifras deben tomarse con suma cautela, posto que a fiabilidade das estimacións da EPA (ao tratarse dunha enquisa) se reduce ao descender a unha maior desagregación, cabe destacar algunhas notas (cadro 15):

- A estabilización, e mesmo o lixeiro aumento, da poboación ocupada no sector que se constata este ano localízase principalmente nos homes.
- Por idades, o aumento concéntrase nos tramos de 25-34 e, sobre todo, no de 35-44 anos, mentres que segue baixando a cifra de ocupados menores de 25. Polo tanto, parecen ser principalmente homes na fase inicial ou central da vida laboral os que están protagonizando a maior permanencia nas explotacións agrarias forzada pola actual crise económica. Mentres, por debaixo dos 25 anos a reacción maioritaria entre os fillos e fillas de agricultores está sendo a prolongación do período de formación e non a incorporación ao traballo na explotación familiar.

En calquera caso, a situación do sector agrario fai pensar que non estamos ante un cambio de tendencia, que poida supoñer o inicio dunha certa estabilización a medio

Gráfico 9.

Evolución da poboación ocupada no sector agrario
(índices base 1985 = 100)

Cadro núm. 15**Distribución por idades da poboación ocupada no sector agrario (agricultura, gandería, caza e silvicultura) en Galicia.**

Cuarto trimestre de cada ano

	16 a 24 anos	25 a 34 anos	35 a 44 anos	45 a 54 anos	55 e máis anos	Total
2009 (miles)						
Homes	2,3	5,5	6,5	8,8	9,3	32,4
Mulleres	0,6	2,9	7,2	10,4	11,7	32,9
Total	2,9	8,4	13,7	19,2	21,0	65,2
2010 (miles)						
Homes	1,9	5,8	8,6	9,4	10,2	35,9
Mulleres	0,9	3,2	6,7	10,0	11,8	32,6
Total	2,8	9,0	15,3	19,4	22,0	68,5
% variación 2010/2009						
Homes	-17,4	5,5	32,3	6,8	9,7	10,8
Mulleres	50,0	10,3	-6,9	-3,8	0,9	-0,9
Total	-3,4	7,1	11,7	1,0	4,8	5,1
Distribución porcentual 2010						
Homes	5,3	16,2	24,0	26,2	28,4	100,0
Mulleres	2,8	9,8	20,6	30,7	36,2	100,0
Total	4,1	13,1	22,3	28,3	32,1	100,0

Fonte: Elaboración propia a partir de IGE, *Enquisa de Poboación Activa*.

prazo do volume de man de obra na agricultura. Trátase, máis ben, só dun freo temporal do abandono do sector, cuxa duración vai depender da duración e intensidade da crise económica.

Capital produtivo: censos gandeiros**Gando bovino: evolución do censo e do número de explotacións**

No momento de redactar este *Informe* non contamos cos datos de 2010 do Rexistro de bovino da Consellería do Medio Rural (procedentes das campañas de saneamento). Segundo esta fonte, entre 2002 e 2006 produciuse unha forte caída do número de vacas, especialmente as de leite, mentres que nos anos 2007-2009 o número de vacas se estabilizou, compensando o incremento das vacas de carne a lixeira diminución das de leite.

Cadro núm. 16

Evolución do censo de gando bovino en Galicia

	1987	1995	2000	2006	2007	2008	2009*	2010*
A. Número (miles de cabezas)								
Total bovinos	980,1	953,9	1.016,4	924,8	975,5	985,2	950,9	963,4
Vacas	704,5	624,8	666,5	571,5	580,4	589,7	562,7	570,1
Vacas que nunca se moxen	101,9	178,8	234,1	183,4	217,9	225,9	224,3	219,8
Vacas de muxidura	602,6	446,0	432,3	388,2	362,5	363,7	338,4	350,3
Frisonas	388,3	383,5	417,7	383,4	354,5	357,3	333,5	344,6
Principais «ratios» (%)								
Vacas/Total bovinos	71,9	65,5	65,6	61,8	59,5	59,9	59,2	59,2
Vacas de muxidura/Total vacas	85,5	71,4	64,9	67,9	62,5	61,7	60,1	61,4
Frisonas/Vacas de muxidura	64,4	86,0	96,6	98,8	97,8	98,2	98,6	98,4
Frisonas/Total vacas	55,1	61,4	62,7	67,1	61,1	60,6	59,3	60,4
B. Índices (base 1987=100)								
	1995	2000	2006	2007	2008	2009	2010	
Total bovinos	97,3	103,7	94,4	99,5	100,5	97,0	98,3	
Vacas	88,7	94,6	81,1	82,4	83,7	79,9	80,9	
Vacas que nunca se moxen	175,4	229,7	179,9	213,7	221,6	220,0	215,7	
Vacas de muxidura	74,0	71,7	64,4	60,2	60,4	56,2	58,1	
Frisonas	98,8	107,6	98,7	91,3	92,0	85,9	88,7	
C. Galicia/España (%)								
	1987	1995	2000	2006	2007	2008	2009	2010
Total bovinos	19,2	17,3	16,5	14,4	14,8	16,4	15,6	15,3
Vacas	25,1	22,1	22,1	19,8	19,5	20,8	19,9	20,1
Vacas que nunca se moxen	10,0	11,7	12,5	9,6	10,5	11,6	11,2	11,0
Vacas de muxidura	33,6	34,5	37,9	39,5	40,1	40,9	40,9	41,8
Frisonas	28,6	33,3	38,4	40,3	40,4	41,1	40,8	42,0

* Os datos de 2009 corresponden ao mes de novembro e os de 2010 a maio; nos demais anos son os de decembro.

Fonte: MARM, *Anuario de Estadística e encuestas ganaderas*.

De acordo cos datos das *encuestas ganaderas* do MARM referidos a 2010 (cadro 16 e gráfico 10), neste ano produciuse un lixeiro incremento tanto do número total de cabezas de bovino como do de vacas, que vén confirmar a tendencia xeral á estabilidade do censo desde 2006. Esa estabilidade nos últimos 5 anos é o resultado dunha diminución do 10% no rabaño leiteiro, compensado polo incremento no número de vacas de carne. Nese contexto, o ano 2010 mostra unha certa inflexión, ao darse unha lixeira caída no número de vacas que non se moxen e un leve incremento nas vacas de muxidura. Este incremento garda coherencia co reponte nas entregas de leite que despois se comentará, aínda que debe tomarse con cautela en espera de que se publiquen os datos do Rexistro de bovino.

Cadro núm. 17

Evolución da estrutura dimensional das explotacións de bovino en Galicia

A. Evolución						
Tamaño (número bovinos)	Núm. de explotacións (miles)			Núm. de vacas (miles)		
	2003	2009	% variación anual	2003	2009	% variación anual
1-2	22,2	12,1	-9,6	23,6	7,1	-18,2
3-4	8,5	5,0	-8,3	23,4	10,3	-12,7
5-9	10,9	7,3	-6,5	60,5	29,5	-11,3
10-19	11,3	7,9	-5,8	133,6	68,1	-10,6
20-29	6,1	4,7	-4,2	127,7	71,1	-9,3
30-49	5,6	5,4	-0,8	186,6	127,1	-6,2
50-99	2,6	3,9	6,7	145,1	151,7	0,7
>=100	0,5	1,1	16,0	49,8	90,6	10,5
< 30	58,9	37,0	-7,4	368,8	186,1	-10,8
>= 30	8,7	10,4	2,9	381,5	369,4	-0,5
Total	67,6	47,4	-5,8	750,2	555,5	-4,9

B. Distribución porcentual				
Tamaño (número bovinos)	Explotacións		Vacas	
	2003	2009	2003	2009
1-2	32,8	25,5	3,1	1,3
3-4	12,5	10,6	3,1	1,9
5-9	16,1	15,3	8,1	5,3
10-19	16,7	16,7	17,8	12,3
20-29	9,0	10,0	17,0	12,8
30-49	8,3	11,4	24,9	22,9
50-99	3,9	8,1	19,3	27,3
>=100	0,7	2,4	6,6	16,3
< 30	87,1	78,2	49,2	33,5
>= 30	12,9	21,8	50,8	66,5
Total	100,0	100,0	100,0	100,0

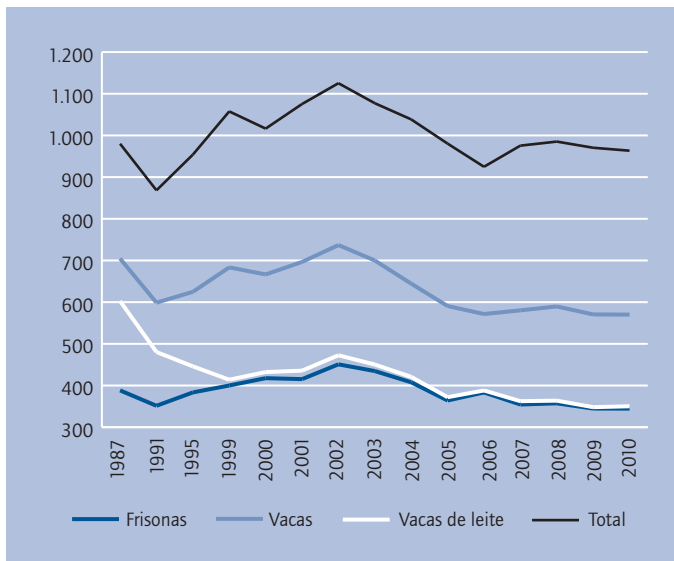
Fonte: Elaboración propia a partir do IGE, *Registro de Bovino*.

O peso do rabaño bovino galego no conxunto do Estado mantense relativamente estable nos últimos anos, aínda que esconde dinámicas diferentes por orientacións produtivas: nas vacas de leite entre 2006 e 2010 continuou a tendencia crecente observada nas tres últimas décadas, mentres que nas vacas de carne, aínda que entre 2006 e 2008 se deu unha pequena recuperación, se produciu unha redución do peso relativo de Galicia na primeira década deste século (cadro 16).

A redución do número de explotacións de bovino continúa a un ritmo importante, de xeito que entre 2003 e 2009 desapareceron o 30% das mesmas, afectando este proceso especialmente ás de menor dimensión. No cadro 17 obsérvase como a taxa de variación anual vai medrando a medida que se eleva a dimensión das explotacións, sendo negativa para as de menos de 50 cabezas e positiva para as que superan esa cifra. Precisamente, o límite de viabilidade, que agora se sitúa en 50 cabezas, aumentou co paso do tempo.

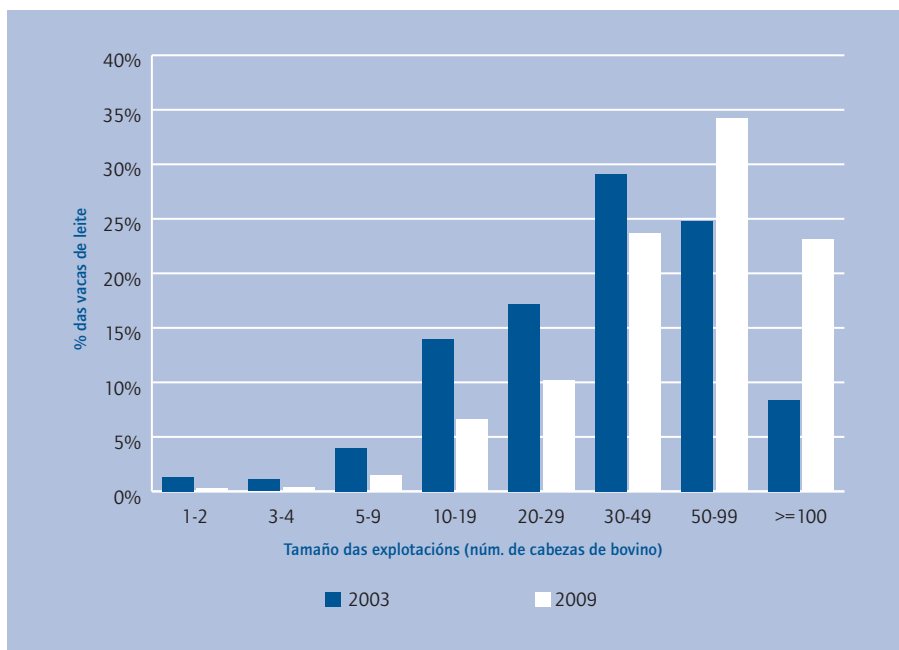
O intenso proceso de reestruturación que segue rexistrando o sector fai que se reforce cada vez máis a concentración do rabaño nas unidades produtivas de maior dimensión: se en 2003 as explotacións con 30 ou máis cabezas tiñan a metade do censo de vacas, en 2009 posúen case

Gráfico 10.
Evolución do censo de gando bovino en Galicia (miles de cabezas)

* Os datos de 2009 corresponden ao mes de novembro e os de 2010 a maio; nos demais anos son os de decembro.

Gráfico 11.
Distribución das vacas de leite segundo o tamaño das explotacións en Galicia

as dúas terceiras partes (cadro 17). Dentro das explotacións con gando vacún a concentración é máis intensa nas de orientación láctea: en 2003 as explotacións con 30 ou máis bovinos tiñan o 62% das vacas de leite, porcentaxe que en 2009 se elevou ao 81%; salienta especialmente o incremento do peso das explotacións de 100 e máis vacas: de representar o 8% pasaron ao 23% das vacas de leite (gráfico 11).

Gando ovino e caprino

Ao igual que acontece no bovino, tampouco para o gando ovino e cabrún hai novos datos fornecidos pola Consellería do Medio Rural, polo que as únicas cifras que se incorporan respecto ao *Informe* anterior son as referidas a 2009 das *encuestas ganaderas* do MARM. Confírmase a aproximación entre as cifras ofrecidas polas dúas fontes, se ben mantendo aínda unha diferenza significativa (cadro 18). Como se indicaba no *Informe* de 2009, estas fontes coinciden en que nos anos 2008 e 2009 proseguíu a redución do número de ovelas observada desde mediados da década. Mentres, o censo de cabrún, de moita menor entidade, mostra unha estabilización e incluso un lixeiro

Cadro núm. 18

Evolución do censo de gando ovino e caprino en Galicia

A. Datos do rexistro de ovino e cabrún								
	2007	2008	2009					
Ovino								
Núm. de explotacións (miles)	23,65	22,99	22,29					
Núm. de cabezas (miles)	236,22	233,50	225,88					
Cabezas/Explotación	9,99	10,16	10,13					
Caprino								
Núm. de explotacións (miles)	16,17	16,47	16,82					
Núm. de cabezas (miles)	43,72	45,79	44,27					
Cabezas/Explotación	2,70	2,78	2,63					
B. Datos das enquisas gandeiras do MARM (decembro de cada ano)								
	1987	1992	2000	2005	2006	2007	2008	2009*
Ovino								
Núm. de cabezas (miles)	50,87	206,23	313,37	329,63	325,92	276,30	265,15	264,53
% do censo español	0,74	0,84	1,28	1,45	1,45	1,24	1,33	1,34
Caprino								
Núm. de cabezas (miles)	73,82	54,85	46,17	75,81	59,76	52,90	52,79	53,56
% do censo español	2,56	1,93	1,63	2,61	2,02	1,83	1,78	1,83

* Os datos de 2009 corresponden a novembro.

Fonte: Elaboración propia a partir de:

■ Consellería do Medio Rural, *Rexistro de Ovino e Cabrún*.

■ MARM: *Anuario Estadístico Agroalimentario e encuestas ganaderas*.

incremento desde 2007. En todo caso, trátase de rabaños nos que Galicia mantén un peso case irrelevante no total do Estado, posto que só conta co 1,3% do censo español de ovino e co 1,8% do de cabrún (cadro 18).

Por último, hai que reiterar que a inmensa maioría das explotacións que posúen ovellas ou cabras en Galicia non teñen un carácter profesional. Unicamente 383 explotacións posuían 100 cabezas ou máis en 2009, mentres que as tres cuartas partes non alcanzaba as 10 cabezas. Na maioría dos casos o ovino-cabrún non é a principal fonte de ingresos da explotación, sendo só unha fonte de renda complementaria ou ben unha produción para o autoconsumo.

Gando porcino

Para analizar o gando porcino cóntase con datos de maio de 2010 publicados polo MARM (cadro 19). As cifras deste ano mostran unha caída tanto dos efectivos totais como do número de porcos de cebo e de porcas reprodutoras. A pesar desa redución, o censo de porcino mantense en cifras moi superiores ás observadas entre 2000 e 2008, recuperando os niveis, en canto ao número total de efectivos, da década dos noventa.

Nos dous últimos anos aumentou o peso do porcino galego no total do Estado, variación conxuntural que non altera a tendencia de fondo a medio prazo: o peso de Galicia na cabana porcina de España é en 2010 menos da metade do valor que alcanzaba en 1987, debido á forte expansión desta especie noutras comunidades autónomas ao longo das dúas últimas décadas.

Cadro núm. 19

Evolución do censo de gando porcino en Galicia (abril de cada ano)

	1987	1997	2007	2008	2009*	2010*
Miles de cabezas						
Porcos da cebo	436,0	239,6	201,9	308,6	443,7	401,9
Porcas reprodutoras	182,8	121,8	95,6	83,0	114,0	97,8
Total	1.589,9	1.013,7	799,0	821,9	1.174,5	1.034,3
Índices (base 1987=100)						
Porcos da cebo		55,0	46,3	70,8	101,8	92,2
Porcas reprodutoras		66,6	52,3	45,4	62,4	53,5
Total		63,8	50,3	51,7	73,9	65,1
Galicia/España (%)						
Porcos da cebo	8,5	3,7	1,9	3,1	4,2	4,3
Porcas reprodutoras	9,2	5,7	3,5	3,3	4,6	3,9
Total	9,8	5,4	3,0	3,3	4,5	4,2

* Os resultados de 2009 e 2010 corresponden ao mes de maio.

Fonte: MARM, *Anuario de Estadística e encuestas ganaderas*.

A dinámica recente do sector lácteo

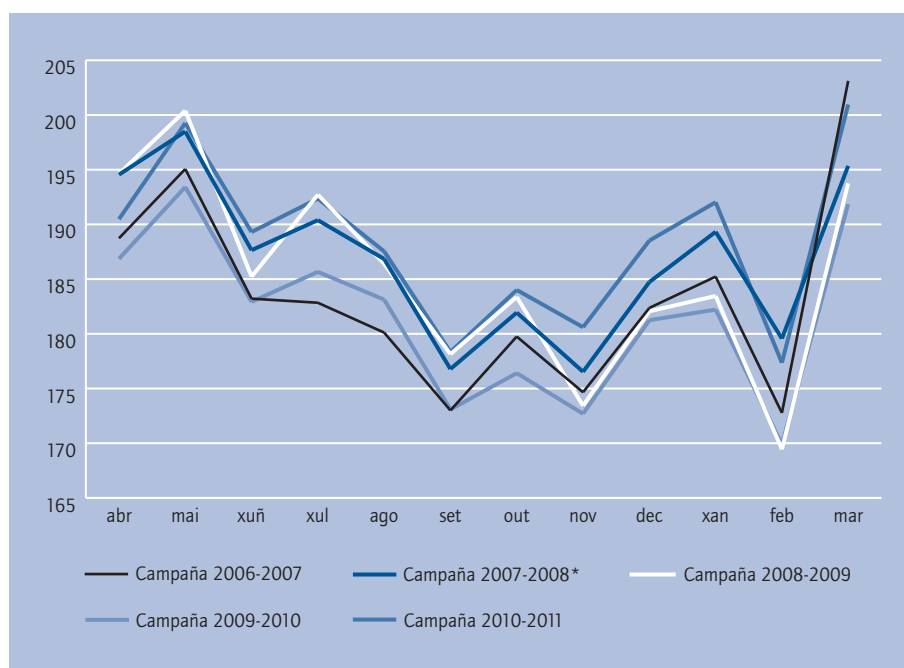
Evolución das entregas de leite

Tras o retroceso rexistrado a partir de novembro de 2008 e que caracterizou a campaña 2009-2010, na campaña 2010-2011 (que vén de concluír a finais de marzo deste ano) as entregas do sector lácteo galego recuperaron a senda expansiva que mostraban desde a integración na Unión Europea. Concretamente, despois de reducirse nun 0,85% na campaña 2008-2009 e nun 1,96% na 2009-2010, no exercicio 2010-2011 as entregas de leite á industria experimentaron un crecemento do 3,74%. Este crecemento permitiu máis que compensar as caídas anteriores, facendo que se superase o anterior máximo histórico (alcanzado na campaña 2007-2008) (gráfico 12).

Ese crecemento superou, ademais, o rexistrado no conxunto do Estado. Deste xeito, despois de dous anos nos que Galicia vira baixar o seu peso no total español, na última campaña este aumentou de novo ata o 37,6%; cifra que, non obstante, segue sendo inferior ao máximo alcanzado en 2007-2008 (37,9%) (gráfico 13). En calquera caso, estes datos veñen consolidar a posición de Galicia como primeira comunidade autónoma produtora a nivel español e con moita diferenza.

Gráfico 12.

Evolución das entregas mensuais de leite á industria en Galicia (miles de toneladas)

* Datos da campaña 2007-2008 aplicando o axuste por ano bisiesto.

Polo tanto, semella que o sector lácteo galego recuperou no último ano a vitalidade produtiva que o caracterizara e que se interrompera, sobre todo, en 2009, coincidindo coa forte crise de prezos. A recuperación das entregas, que se constata de modo continuo desde maio de 2010, coincidiu cunha certa alza nos prezos do leite en comparación cos de 2009. Nese sentido, aínda que esta alza dos prezos foi modesta, moito menor da constatada noutros países europeos e mesmo noutras zonas de España, semella ter impulsado o aumento da produción.

Evolución do prezo do leite

Despois dos elevados prezos do leite que se alcanzaran en 2007 e 2008, estes sufriron en Galicia unha forte caída en 2009, que constituíu un fenómeno xeral en toda a Unión Europea, pero que rexistrou aquí unha especial intensidade. Desta maneira, en media anual e de acordo coa estatística da Consellería do Medio Rural, o prezo percibido polos gandeiros galegos reduciuse en 2009 nun 24,8%, e pasou de estar por riba do prezo de Francia (principal país competidor no mercado de leite líquido español) a situarse por debaixo do mesmo (gráfico 14).

Partindo dos valores sumamente baixos de 2009, en 2010 o prezo recibido polas explotacións galegas experimentou unha recuperación, pero moi débil: segundo os datos do FOGGA, a media anual aumentou só nun 2,8%, incremento moi inferior á caída de 2009, polo que os prezos seguen sendo inferiores mesmo aos de 2006 (gráfico 14). Ademais, nunha perspectiva comparada, se a redución en 2009 fora máis intensa que nos espazos do noso contorno,

Gráfico 13.

Peso de Galicia no total das entregas de leite en España (datos para as últimas campañas)

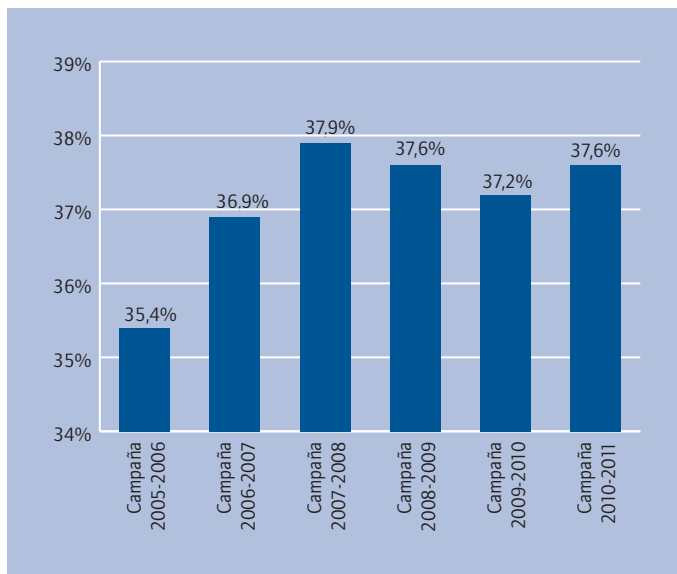
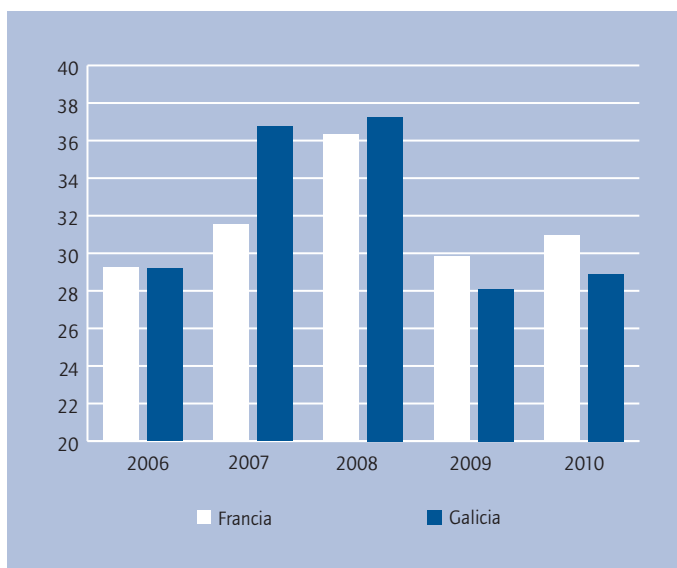

Gráfico 14.

Prezo do leite pagado aos produtores en Francia e Galicia (medias anuais). (Céntimos de euro/litro)

a recuperación rexistrada en 2010 é menos significativa, como mostra a comparación con Francia que ofrecemos no gráfico 14.¹⁶

Como se sinala no *Informe 2009*, ese singular comportamento do prezo do leite no caso galego, especialmente nos anos recentes, hai que poñelo en relación con algunhas características do mercado lácteo en España que afectan con especial crueza ao sector en Galicia:

- A forte concentración da actividade da industria na fabricación de leite envasado e a utilización por parte da distribución do leite como «produto reclamo» (produto con prezos moi baixos para atraer o consumidor).
- O papel das importacións, que cobren 1/3 do consumo español de produtos lácteos e son utilizadas pola industria ou pola distribución para empuxar á baixa os prezos no mercado interno.
- A falta de articulación e estabilidade das relacións interprofesionais (entre produtores e industrias), que fai especialmente vulnerable a posición das explotacións.

O contexto que enfrontan as explotacións lácteas complicouse desde os meses finais de 2010, debido á importante alza que experimentaron de novo os prezos dos alimentos concentrados para o gando, como foi sinalado anteriormente (gráfico 2). Ao respecto hai que lembrar que a compra de alimentos para o gando é a partida máis importante dos custos de produción nas explotacións lácteas galegas, o que provoca que a súa rendibilidade sexa moi sensible á evolución da *ratio* Prezo do leite/Prezo do concentrado. Polo tanto, nun contexto en que se manteñen prezos do leite baixos, e sen signos claros de recuperación, un encarecemento prolongado dos alimentos comprados para os animais pode colocar a moitas explotacións nunha situación difícil.

¹⁶ Os datos para Galicia ofrecidos neste gráfico corresponden á media anual simple dos prezos mensuais de cada ano. A fonte é, ata 2008, a *Enquisa sobre os Prezos do Leite* elaborada primeiro polo IGE e despois pola Consellería do Medio Rural; mentres, para 2009 e 2010 tómanse os datos publicados polo FOGGA (Fondo Galego de Garantía Agraria) procedentes das declaracións dos primeiros compradores. Esta circunstancia débese a que as últimas cifras publicadas da enquisa da Consellería son as de setembro de 2010, polo que para comparar a evolución en 2009 e 2010 só se dispón da información do FOGGA (cuxos resultados adoitan ser algo superiores). Para Francia empréganse os datos publicados pola Comisión Europea.

IV. Pesca, marisqueo e acuicultura

IV.1. Pesca

Introdución

A tónica do sector pesqueiro galego no ano 2010 é similar á observada en 2009 e 2008. O sector segue inmerso nun estado de crise permanente na última década, caracterizada pola redución progresiva das posibilidades de pesca e pola redución das marxes comerciais, debido, por unha banda, á suba dos prezos do carburante e, por outra, á deterioración dos prezos dalgunhas das especies máis importantes. Como resultado, a capacidade da frota galega reduciuse nun 10% desde 2005.

A pesar deste contorno pouco favorable, a pesca galega parece terse adaptado ás circunstancias e está a manter a súa produción. De feito, en 2010, Vigo, principal porto pesqueiro de Europa, rexistrou unha nova marca de pesca conxelada descargada con 697.543 toneladas, un 13,1% máis que en 2009.

Neste contexto, Galicia mantense como a rexión pesqueira máis importante na Unión Europea (UE-27) en 2010. De acordo cos datos do cadro 1, o 43% das embarcacións pesqueiras españolas teñen o seu porto base en Galicia, o que representa arredor do 9% da capacidade pesqueira medida en tonelaxe do conxunto da UE-27. A pesca e acuicultura galegas empregan 27.700 persoas, o que supón, de maneira aproximada, o 58% e o 14% respectivamente, do emprego neses sectores en España e no conxunto da UE-27.

En termos de valor, a produción extractiva galega significa o 15% da UE-27, superando a produción extractiva conxunta de Alemaña, Bélxica, Finlandia, Grecia, Irlanda e Suecia. Ademais, o valor da produción acuícola galega representa o 51% da española e arredor do 7% da comunitaria.

Neste escenario, Galicia xestiona uns 500 millóns de euros en fondos estruturais para o sector pesqueiro (Fondo Europeo da Pesca) durante o período 2007-2013. Esta transferencia, que representa o 48% dos fondos estruturais da pesca asignados a España, cofinancia numerosas actuacións no sector (despezamentos de frota, acuicultura, industria transformadora, instalacións portuarias, accións de comercialización e medidas socioeconómicas). No apartado de xestión e conxuntura neste epígrafe preséntanse as principais actuacións en Galicia cofinanciadas co Fondo Europeo da Pesca en 2010.

A concentración da actividade pesqueira no litoral galego fai que o peso relativo deste sector no conxunto do Produto Interior Bruto sexa moi elevado en comparación coas economías do contorno, e fai de Galicia a rexión europea máis beneficiada ou afectada polas decisións que se tomen na inminente reforma da Política Pesqueira Comunitaria (PPC) de 2012.

Cadro núm. 1

Dimensión do sector pesqueiro galego en relación co español e co da UE-27. Ano 2010¹

	UE-27	España	Galicia	G/E (%)	G/UE-27 (%)
Frota²					
Núm. de barcos	84.909	11.121	4.797	43,1	5,6
Capacidade (miles de GT ³)	1.844	447	168	37,6	9,1
Potencia motor (miles de kw)	6.753	997	303	30,4	4,5
Producción					
Valor dos desembarques (millóns de euros)	6.687	1.734	995	57,4	14,9
Consumo⁴					
Quilogramos por persoa e ano	24,5	44,4	57,6		
Renda⁵					
Valor engadido da pesca e acuicultura/PIB (%)	0,05	0,20	1,27		
Emprego					
Emprego na pesca e acuicultura	191.110	47.874	27.700	57,9	14,5

¹ *Facts and Figures on the Common Fisheries Policy, 2010*. Comisión Europea.

² Na frota non se consideran os buques auxiliares de cultivos mariños.

³ GT = Toneladas da tonelaxe bruta dos buques.

⁴ Consumo per cápita = subministración dispoñible de produtos pesqueiros por persoa e ano.

⁵ No peso relativo do sector respecto do PIB considéranse conxuntamente pesca e acuicultura.

Fonte: Elaboración propia a partir da Comisión Europea, INE, IGE e Consellería do Mar.

Segundo os datos publicados nos anteriores *Informes*, desde a entrada en vigor da última reforma da Política Pesqueira Comunitaria en 2003 o peso relativo do sector pesqueiro galego mantense practicamente invariable no contexto español e comunitario. Esta situación demostra a resistencia e capacidade de adaptación do sector, pero esta podería cambiar nun futuro próximo se non se instala definitivamente nunha senda de sustentabilidade biolóxica e económica. Por esta razón, a continuación preséntase unha análise comparada das principais magnitudes económicas do sector pesqueiro galego e do comunitario desde a última reforma PPC.

Tendencias desde a última reforma da PPC

A Política Pesqueira Comunitaria non conseguiu acadar todos os obxectivos que se propuxo en 2003: a explotación dos caladoiros europeos segue sen ser sostible, o 80% están sobreexplotados e un 30% deles están por debaixo do límite de seguridade biolóxica; ademais, impórtanse tres cuartas partes do peixe consumido nos estados membros. De aí que sexa necesario adoptar outra forma de xestionar os recursos pesqueiros da Unión Europea.

No gráfico 1 preséntanse as estimacións das *Contas Económicas* do Instituto Galego de Estatística para o sector pesqueiro galego e os datos máis recentes publicados pola Comisión Europea sobre o sector pesqueiro da UE. As series recollen os prezos correntes con ano base fixado en 2003, data de entrada en vigor da última reforma da PPC.

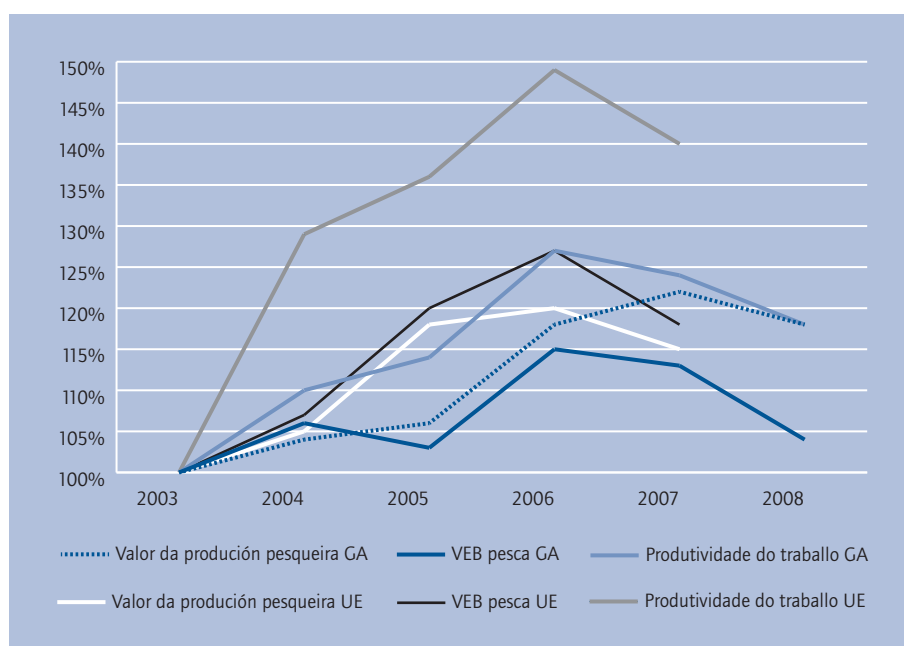
A pesar da progresiva redución das cotas neste período, o valor da produción pesqueira galega no ano 2008 superou nun 18% o que tiña en 2003. O ascenso foi menor no VEB debido ao aumento dos custos de explotación, en particular o custo do carburante, crecendo só un 4% con respecto a 2003. A produtividade do traballo do sector pesqueiro galego era en 2008 un 18% maior á de 2003.

Pola súa banda, as magnitudes do sector pesqueiro da UE amosan unhas tendencias parellas, aínda que a evolución da produtividade do traballo é máis favorable en termos relativos. A produtividade do traballo no sector pesqueiro da UE creceu 15 puntos porcentuais máis que no sector galego desde 2003 a 2007; dinámica que cuestiona a capacidade futura do sector pesqueiro para manter o seu peso relativo no contexto da pesca europea.

Neste contexto, varias plataformas tecnolóxicas pesqueiras comezaron a desenvolverse nos principais países pesqueiros do norte da Unión Europea (Dinamarca e Holanda). O sector pesqueiro español e galego, a pesar do seu liderado económico,

Gráfico 1.

Evolución das magnitudes económicas do sector pesqueiro de Galicia e da UE desde a última reforma da PPC. (Prezos correntes, series referenciadas a 2003)

tardou varios anos máis en constituír unha plataforma destas características. Estas plataformas presentan proxectos colectivos para o sector pesqueiro encamiñados a mellorar a eficiencia enerxética dos buques, implantar artes máis selectivas, mellorar a produtividade dos traballadores e desenvolver novas iniciativas de procesamento e comercialización de produtos pesqueiros. O sector pesqueiro galego debería tamén liderar estes proxectos, especialmente no contexto da nova reforma da PPC.

Neste *Informe* abórdase, en primeiro lugar, a evolución dos datos de maior relevancia referidos á frota e á produción pesqueira de Galicia nos últimos tres anos, para, posteriormente, tratar polo miúdo a conxuntura e os acontecementos máis destacables vividos polos distintos segmentos representativos da frota ao longo de 2010.

Frota pesqueira

A importante dimensión do sector pesqueiro galego tradúcese nunha gran diversidade de frota, que se reflicte no cadro 2. A diversificación é a característica dominante en canto a artes de pesca e especies obxectivo, xunto co seu enorme radio de acción, que alcanza case todos os caladoiros importantes do mundo.

Diferéncianse tres grandes grupos de embarcacións en función do tipo de caladoiro no que desenvolven a súa actividade, segundo sexa este máis ou menos próximo aos portos de orixe. En primeiro lugar está a frota do caladoiro nacional, que pesca habitualmente en augas próximas do Cantábrico e do Atlántico; a continuación, os buques de altura, que adoitan pescar en augas doutros países da Unión Europea; e, por último, a frota de grande altura que opera en augas internacionais e de terceiros países. As frotas de altura e grande altura supoñen o 5% dos buques rexistrados en portos galegos e o 70% da tonelaxe do total da frota galega.

O grupo da zona denominada Cantábrico Noroeste pesca nas augas marítimas próximas ás costas de Galicia. Trátase da frota máis numerosa, con 4.566 embarcacións de pesca e marisqueo (o 95% da frota galega), aínda que de pequeno porte. A embarcación media ten unha capacidade de 11,3 toneladas GT e motores con potencia de 33,9 kW. Por tipo de actividade, a maioría (o 92%) encádrase dentro do grupo de artes menores, que operan principalmente en augas interiores das rías ou en zonas moi próximas á costa con artes de nasas, liñas ou mallado, principalmente. Tal como se explica no apartado de conxuntura, este segmento afronta un ano 2011 moi difícil pola elevada redución de cotas.

Os arrastreiros de litoral teñen os seus portos base principalmente na costa de Lugo e na ría de Arousa. Os cerqueiros distribúense por toda a costa e dedícanse, sobre todo, á sardiña e ao xurelo. Os palangreiros de fondo e os volanteiros teñen os seus portos base na costa cantábrica e na zona da Costa da Morte.

A frota de altura opera na súa maior parte en augas do Atlántico Noroeste (área NEAFC), zona coñecida como o Gran Sol, aínda que tamén están operativas 4 unidades que traballan en augas de xurisdición portuguesa (con base no porto de Marín).

Cadro núm. 2

Frota pesqueira en Galicia. Datos de abril de 2011

	Núm. de barcos	Capacidade (TRB)	GT*	Potencia (CV)	Potencia (kW)
Caladoiro nacional (Cantábrico Noroeste)					
Arrastre	93	12.983	20.265	42.246	31.068
Artes menores	4.189	10.551	9.114	98.797	72.655
Cerco	162	4.823	6.192	33.957	24.972
Palangre de fondo	25	899	1.303	5.189	3.816
Palangre de superficie	57	6.782	12.395	23.897	17.574
Rascle	4	106	159	520	382
Á liña	36	1.081	1.962	6.043	4.444
Total	4.566	37.225	51.391	210.649	154.911
Pesqueira comunitaria (altura)					
NEAFC < 100 TRBs	7	558	1.022	2.449	1.801
NEAFC arrastre	52	10.285	17.330	30.540	22.459
NEAFC palangre de fondo	47	8.014	13.225	27.142	19.960
Portugal	4	556	859	1.742	1.281
Total	110	19.413	32.436	61.873	45.501
Pesqueira internacional (grande altura)					
Bacallaeiros	6	4.297	6.612	14.769	10.861
Cerco	3	5.565	8.002	13.525	9.946
Conxeladores	17	13.920	22.163	35.247	25.920
NAFO conxeladores	17	12.856	22.246	29.009	21.333
Palangre de superficie	78	16.003	28.698	52.211	38.396
Total	121	52.642	87.720	144.760	106.457
Total xeral	4.797	109.280	171.547	417.282	306.869
Acuicultura/Auxiliar bateas	1.128				

* Tonelaxe bruta (Gross tonnage).

Fonte: Consellería do Mar: Rexistro de Buques Pesqueiros. Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

O buque estándar da pesca de altura ten unha capacidade dunhas 295 GT e unha potencia media de motores de 414 kW. Os arrasteiros de altura dedícanse, ante todo, á captura de pescada, peixe sapo, rapante e cigala, que desembarcan nos portos de Vigo, A Coruña e Marín. Pola súa parte, os palangreiros de fondo teñen por especies obxectivo a pescada e o peixe sapo, que trasladan aos portos lucenses de Celeiro e Burela.

A frota de grande altura está composta polos buques de maiores dimensións, capacidade pesqueira e incorporación tecnolóxica. A súa actividade depende da existencia de acordos pesqueiros con terceiros países e con organizacións internacionais pesqueiras nas que participa a Unión Europea (a través da Comisión Europea, que

instrumentaliza a aplicación da política exterior pesqueira en todos os países comunitarios, incluída España desde a súa adhesión á UE).

Esta frota conta con 121 unidades cunha capacidade media de 725 GT e cunha potencia instalada nos seus motores de 880 kW por buque. A frota diminuíu en número, pero aumentou a súa tonelaxe media (crecendo un 8% nos últimos 5 anos). Os barcos de maior porte son os cerqueiros conxeladores dedicados en esencia á captura de túnidos. Os arrastreiros conxeladores operan, sobre todo, nas zonas do Atlántico Noroeste (NAFO), Atlántico Sudoeste (incluíndo as Malvinas), Senegal e Mauritania; capturan fletán negro, raia, camarón, pescada, lura, etc., e concentran de maneira significativa os seus desembarques no porto de Vigo. Por outra banda, en 2010 só quedaban en activo tres parellas especializadas na captura de bacallau con porto base na Coruña e en Vigo, cando chegaran a superar as 40 unidades na década dos oitenta.

Por último, dentro da frota de grande altura hai que mencionar o numeroso segmento de palangre de superficie, 78 embarcacións especializadas en peixe espada, túnidos e escualos, moi concentrado tamén no porto de Vigo. A estabilidade nos Totais Admisibles de Captura (TAC) para as frots de grande altura e altura asegurará o mantemento de emprego e actividade nos portos de Vigo ou na Mariña lucense.

Una das ameazas futuras da frota galega de grande altura é a subida nos custos de carburante. Varias empresas pesqueiras galegas iniciaron proxectos en 2010 para a implantación de medidas de mellora da eficiencia enerxética en pesqueiros. Os proxectos consisten nun estudo que permita obter un perfil de consumo de enerxía completo de cada barco e na elaboración dunha proposta de solucións para o aforro enerxético.

Así, tendo en conta que o gasto de combustible é unha das principais partidas nos custos de explotación dos arrastreiros, estímase que se podería alcanzar unha redución de entre un 5% e un 30% no gasto en carburante. Ademais, calcúlase que o investimento podería recuperarse nun máximo de cinco anos. Entre os aspectos considerados está a análise do comportamento hidrodinámico da propulsión, que é o principal consumidor enerxético do buque, a resistencia ao avance do casco e o funcionamento dos sistemas de frío a bordo.

Producción pesqueira

A produción total do sector pesqueiro extractivo galego é difícil de determinar con exactitude, debido á gran cantidade de puntos de descarga e venda, non sempre baixo a mesma xurisdición.

A pesca fresca (peixe e marisco) poxada nas lonxas galegas durante 2010 foi de 187.395 toneladas e supuxo o segundo maior rexistro de produción desde 1998 (cadro 3). En termos monetarios, os desembarques en 2010 acadaron unha cotización media de 2,45 euros por quilogramo, o que supuxo un valor anual total de 458,4 millóns de euros. Os prezos medios da pesca fresca creceron algo máis do 13% en relación con 2009 nas lonxas galegas.

Cadro núm. 3**Evolución da pesca fresca vendida nas lonxas galegas**

	Toneladas	Valor (miles de euros)	Prezo (euros/kg)
1998	178.106	359.956	2,02
1999	156.282	368.593	2,36
2000	145.302	350.969	2,42
2001	142.871	354.862	2,48
2002	128.029	329.124	2,57
2003	124.680	335.071	2,69
2004	149.733	383.441	2,56
2005	158.625	403.151	2,54
2006	169.327	432.726	2,56
2007	172.249	463.430	2,69
2008	173.569	451.323	2,60
2009	195.785	422.373	2,16
2010	187.395	458.381	2,45

Fonte: Elaboración propia a partir de:

■ Consellería do Mar: *Estatísticas de Producción Pesqueira*.

■ Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

Cadro núm. 4**Frota pesqueira na zona I (ría de Vigo). Datos de marzo de 2011**

Lonxa	Quilos	Importe (euros)	Prezo medio (euros/kg)
A Guarda	240.522	1.266.232	5,26
Arcade	145.760	1.172.754	8,05
Baiona	342.491	2.398.667	7,00
Cangas	449.172	2.850.997	6,35
Moaña	213.040	1.643.178	7,71
Redondela	285.788	2.128.032	7,45
Vigo	39.162.729	114.643.311	2,93
Vigo (Canido)	72.826	436.243	5,99
Vilaboa	68.349	537.243	7,86
Totais	40.980.676	127.076.658	3,10

Fonte: Consellería do Mar: *Rexistro de Buques Pesqueiros*. Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

A pesca fresca comercialízase a través dalgunhas das 57 lonxas distribuídas ao longo de toda a costa galega. É importante destacar que a comercialización está moi concentrada nunhas poucas lonxas que tenden a marcar os prezos de referencia. De feito, 6 lonxas galegas comercializaron o 83% da produción pesqueira en fresco (cadros 4 a 12).

Cadro núm. 5**Produción pesqueira na zona II (ría de Pontevedra).** Datos de marzo de 2011

Lonxa	Quilos	Importe (euros)	Prezo medio (euros/kg)
Aldán-Hío	117.839	569.178	4,83
Bueu	1.028.912	3.635.237	3,53
Campelo	498.035	4.271.554	8,58
Marín	1.741.351	3.839.118	2,20
Pontevedra (Mercado)	30.175	462.355	15,32
Portonovo	1.732.709	2.077.779	1,20
Totais	5.149.021	14.855.221	2,89

Fonte: Consellería do Mar: *Rexistro de Buques Pesqueiros*. Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

Cadro núm. 6**Produción pesqueira na zona III (ría de Arousa).** Datos de marzo de 2011

Lonxa	Quilos	Importe (euros)	Prezo medio (euros/kg)
A Illa de Arousa	690.516	7.936.565	11,49
Aguiño	250.316	2.744.120	10,96
Cabo de Cruz	264.192	2.573.107	9,74
Cambados	1.817.402	8.110.523	4,46
Carril	1.054.732	6.034.649	5,72
Coop. Ría de Arosa	17.150	196.464	11,46
O Grove	933.661	8.009.102	8,58
Pobra do Caramiñal	188.947	1.830.431	9,69
Rianxo	687.614	4.889.232	7,11
Ribeira	27.990.199	35.565.635	1,27
Vilanova	326.790	3.203.525	9,80
Vilaxoán	102.056	748.326	7,33
Totais	34.323.575	81.841.680	2,38

Fonte: Consellería do Mar: *Rexistro de Buques Pesqueiros*. Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

En canto á distribución territorial, na provincia de Lugo sitúanse 6 lonxas, mais a principal actividade económica concéntrase nas lonxas de Burela e Celeiro que recollen o 99% dos quilos vendidos nesta provincia. As especies máis importantes son a pescada, o xurelo, o lirio, a xarda, a castañeta e o bonito do norte.

Na provincia de Pontevedra hai 21 lonxas e centros de venda, destacando en particular a lonxa do porto de Vigo onde se concentra o 76% do total de quilos vendidos na provincia. Despois, existe un grupo de 4 lonxas, situadas na ría de Arousa, que superan os 5 millóns de euros de facturación; outro grupo de 11 lonxas que facturan entre 1 e

Cadro núm. 8**Produción pesqueira na zona V (Fisterra).** Datos de marzo de 2011

Lonxa	Quilos	Importe (euros)	Prezo medio (euros/kg)
Carnota (Lira)	125.543	475.206	3,79
Carnota (O Pindo)	172	12.629	73,24
Corcubión	265.868	987.486	3,71
Fisterra	600.615	2.402.638	4,00
Totais	992.198	3.877.959	3,91

Fonte: Consellería do Mar: *Rexistro de Buques Pesqueiros*. Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

Cadro núm. 7**Produción pesqueira na zona IV (ría de Muros).** Datos de marzo de 2011

Lonxa	Quilos	Importe (euros)	Prezo medio (euros/kg)
Muros	2.435.850	4.212.344	1,73
Noia	1.302.922	10.411.339	7,99
Porto do Son	62.140	264.540	4,26
Portosín	7.208.318	5.770.864	0,80
Totais	11.009.230	20.659.087	1,88

Fonte: Consellería do Mar: *Rexistro de Buques Pesqueiros*. Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

Cadro núm. 9**Produción pesqueira na zona VI (Costa da Morte).** Datos de marzo de 2011

Lonxa	Quilos	Importe (euros)	Prezo medio (euros/kg)
Baldaio	2.961	26.936	9,10
Caión	15.164	80.856	5,33
Camariñas	3.376.476	4.450.492	1,32
Corme	3.408	89.763	26,34
Laxe	164.266	646.320	3,93
Malpica	1.491.492	3.877.280	2,60
Muxía	18.990	79.234	4,17
Río Anllóns	163.274	842.712	5,16
Totais	5.236.030	10.093.593	1,93

Fonte: Consellería do Mar: *Rexistro de Buques Pesqueiros*. Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

5 millóns de euros; e, finalmente, un grupo de 5 lonxas que facturan por debaixo do millón de euros. As especies que se comercializan en maior cantidade son peixes como os rapantes, a xarda pintada, o mendo limón, a pescada e o peixe sapo, procedentes da frota de altura, seguidas por especies peláxicas como a sardiña, a xarda e o xurelo.

Na provincia da Coruña están situadas 34 lonxas, que van desde Rianxo, na zona norte da ría de Arousa, ata O Barqueiro. Esta provincia acumula preto do 50% do total de quilos vendidos en Galicia, pero presenta o prezo medio por produto máis baixo das tres provincias. As lonxas de Ribeira e do porto da Coruña acumulan o 74% dos kg totais da provincia. O xurelo, a pescada, o lirio, a xarda, a sardiña e a xarda pintada son as especies máis vendidas.

Por outra banda, o peixe conxelado é desembarcado principalmente nos portos de Vigo, Marín, Vilagarcía de Arousa e Ribeira, ben pola frota pesqueira conxeladora galega, (de empresas pesqueiras mixtas ou de embarcacións abandeiradas noutros países), ben por buques mercantes e portacantedores. O porto de Vigo é o máis representativo de Galicia en volume de peixe conxelado comercializado, constituíndo un dos puntos de referencia a nivel mundial. E, de feito, 2010 acadou un bo rexistro en pesca conxelada. Esta produción provén na súa maior parte das empresas mixtas galegas que operan en terceiros países.

En canto á produción, esta rexistrou o valor mínimo da última década no ano 2003, coincidindo coa catástrofe do *Prestige* (gráfico 2). A partir de 2004 a produción comezou a mellorar e rompeuse a tendencia decrecente, cun forte crecemento do 20% anual. Este crecemento continuou máis suave ata 2009, para interromperse en 2010 cunha redución do 4%. As previsións para 2011, baseadas nas cotas aprobadas, apuntan cara a unha nova redución. Esta redución é en parte un reflexo dos efectos cada vez máis visibles do compromiso asignado pola Unión Europea para situar os seus *stocks* no máximo rendemento sostible en 2015, que implica a curto prazo una forte redución do esforzo pesqueiro para numerosas frotas.

A produción pesqueira galega en fresco non só se concentra nun grupo reducido de lonxas senón tamén nun número reducido de especies (cadro 13). En 2010, as especies máis importantes en termos de volume foron, en orde decrecente: xurelo, pescada, sardiña, lirio, xarda, rapante e congro. Cada unha delas superou as 5.000 toneladas. Con respecto ao *Informe 2009* varía a posición relativa de pescada e sardiña, superadas pola produción de xurelo e xarda respectivamente. En total, a comercialización destas 7 especies produciu 159,1 millóns de euros, o 35% do valor da produción total de pesca fresca desembarcada en Galicia.

Os incrementos de volume de produción máis notables entre 2009 e 2010, con taxas de variación anual (TVA) superiores ao 40%, foron polbo, ameixa babosa, coreano, bonito do norte, bertorella de lama e congro. Así mesmo, os descensos de produción máis significativos, con TVA inferiores a -20%, foron os da pescada, cigala, peixe espada, xarda, maruca, lirio e xuliana. Salienta tamén o incremento do 112% nas capturas de polbo entre 2009 e 2010, beneficiando a frota pesqueira artesanal. Así mesmo hai que sinalar a caída do 24% nas capturas de pescada comercializada nas lonxas galegas, nun contexto no que as cotas son iguais ou maiores ás de 2009. É posible que un

Cadro núm. 10**Produción pesqueira na zona VII (A Coruña-Ferrol).** Datos de marzo de 2011

Lonxa	Quilos	Importe (euros)	Prezo medio (euros/kg)
A Coruña (Confraría)	9.574	146.622	15,31
A Coruña (Lonja Coruña, S.A.)	38.657.807	79.350.129	2,05
Barallobre	37.991	410.695	10,81
Ferrol	221.368	1.260.957	5,70
Miño	13.080	66.967	5,12
Mugardos	17.844	214.884	12,04
Pontedeume	27.513	270.671	9,84
Sada	1.494.799	1.218.738	0,82
Totais	40.479.976	82.939.661	2,05

Fonte: Consellería do Mar: *Rexistro de Buques Pesqueiros*. Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

Cadro núm. 11**Produción pesqueira na zona VIII (Cedeira).** Datos de marzo de 2011

Lonxa	Quilos	Importe (euros)	Prezo medio (euros/kg)
Cariño	1.396.720	1.948.021	1,39
Cedeira	830.308	5.629.561	6,78
Espasante	24.818	115.970	4,67
Totais	2.251.846	7.693.553	3,42

Fonte: Consellería do Mar: *Rexistro de Buques Pesqueiros*. Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

número crecente de arrasteiros galegos en augas comunitarias descarguen en portos máis próximos ás zonas de pesca, aforrando consumo de carburante.

No cadro 14 amósase a evolución mensual das vendas de peixes e mariscos frescos nas lonxas galegas durante os anos 2009 e 2010. O mes que rexistrou maior produción foi setembro, mentres que xaneiro tivo case a metade da produción de setembro. Decembro foi o mes con prezos medios de primeira venda máximos, mentres que setembro rexistrou a metade dos prezos de decembro. A forte demanda e menor oferta en inverno, en particular no Nadal, explican o máximo de prezos en decembro. Pola contra, a maior dispoñibilidade de oferta en setembro explica a forte redución das cotizacións medias.

Unha novidade relevante na comercialización nas lonxas galegas en 2010 é o inicio do proxecto «Ticpesc». Este proxecto trata de impulsar a trazabilidade dos produtos pesqueiros nas lonxas coa instalación dos terminais que permiten obter os documentos relacionados coa actividade diaria da pesca, da acuicultura e da primeira venda.

Cadro núm. 12**Produción pesqueira na zona IX (Mariña lucense).**

Datos de marzo de 2011

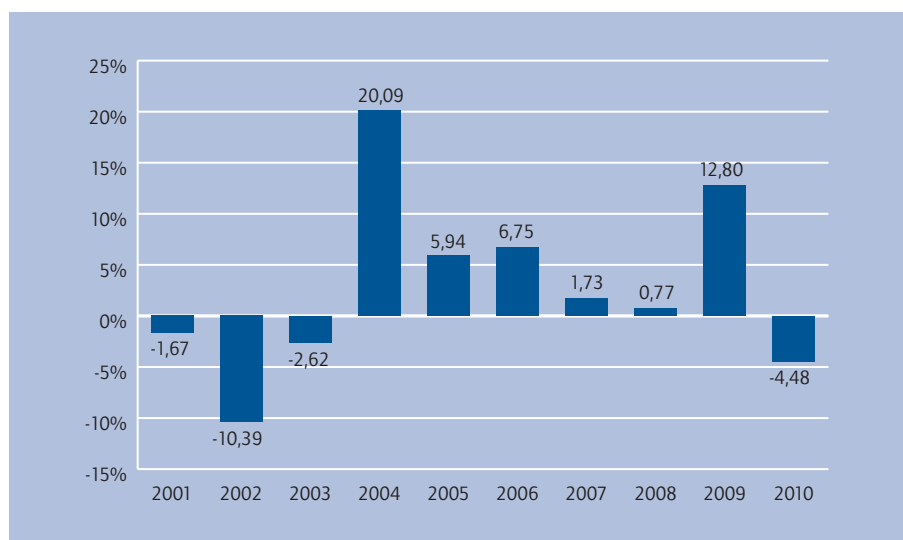
Lonxa	Quilos	Importe (euros)	Prezo medio (euros/kg)
Burela	26.074.626	63.437.266	2,43
Celeiro	20.751.287	44.980.231	2,17
Foz	279	6.544	23,42
O Barqueiro	48.687	89.455	1,84
O Vicedo	17.234	46.414	2,69
Ribadeo	14.058	119.338	8,49
San Cibrao	65.980	664.348	10,07
Totais	46.972.151	109.343.596	2,33

Fonte: Consellería do Mar. *Rexistro de Buques Pesqueiros*. Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

Na actualidade dispoñen destes terminais os portos de Bueu, Cedeira, Cariño, Cambados, O Grove e Fisterra, aínda que a intención da Consellería do Mar é estendelos a todos. Os usuarios destes terminais son os profesionais do sector pesqueiro —armadores, mariscadores e acuicultores debidamente acreditados— e poderán utilizalos de forma permanente *on line*.

Gráfico 2.

Evolución da taxa de variación anual (en %) dos desembarques, en peso, de produtos pesqueiros frescos en Galicia

Por outra banda, unha conserveira galega (Pérez Lafuente) converteuse na primeira empresa española en recibir o selo MSC, distintivo internacional que recoñece as prácticas de pesca sostible. O selo MSC certifica ante o consumidor que o produto é elaborado con peixe extraído de forma sostible e enlatado con materias primas procedentes da agricultura ecolóxica.

Cadro núm. 13

Desembarques de peixe fresco en Galicia por especies

Especies	Toneladas			Miles de euros		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Pescada	26.439	29.850	22.611	98.268	88.078	64.572
Rapante	6.438	7.588	7.651	28.973	27.383	30.077
Peixe sapo	4.282	4.180	4.723	23.888	21.581	24.107
Ameixa fina	781	823	807	6.929	15.810	16.612
Ameixa babosa	1.113	1.175	1.885	13.216	14.538	11.991
Polbo	3.296	1.984	4.206	15.825	9.773	16.340
Berberecho	5.024	3.250	2.876	17.865	13.988	14.452
Lirio	12.838	17.116	9.362	11.425	10.951	10.446
Xurelo	24.259	27.737	28.754	19.871	21.846	24.121
Percebe	353	306	367	10.994	8.582	10.030
Sardiña	15.022	13.829	15.460	9.759	12.537	14.811
Cigala	695	648	443	10.668	8.269	6.543
Coreano	1.520	1.988	3.284	5.408	5.027	8.459
Peixe espada	782	884	618	4.863	5.056	4.394
Mendo limón	2.880	3.730	3.055	8.755	9.371	8.527
Bonito do norte	1.945	2.304	3.575	6.932	9.346	13.445
Ameixa xaponesa	2.262	1.946	1.885	18.010	13.407	11.991
Raia	3.028	1.589	1.405	5.416	3.009	2.918
Xarda	16.412	24.209	9.120	8.258	8.853	6.051
Maruca	778	893	475	1.258	1.254	827
Sanmartiño	1.552	1.922	2.094	7.747	7.549	8.852
Bertorella de lama	539	501	930	1.471	1.189	2.602
Congro	3.025	3.635	5.140	6.103	6.684	9.053
Pota pequena	3.729	2.802	3.029	4.398	3.502	5.268
Xuliana	1.993	2.249	1.688	10.415	10.709	8.330
Resto	32.583	38.596	51.954	94.606	83.604	123.562
Total	173.569	195.733	187.395	451.323	421.896	458.381

Fonte: Elaboración propia a partir de:

- Consellería do Mar: Estatísticas de Producción Pesqueira
- Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

Cadro núm. 14

Peixe fresco comercializado en primeira venda en Galicia

	Cantidade (tm)	Prezos (euros/kg)	Valor (miles de euros)
2009			
Xaneiro	9.183,1	3,35	30.762
Febreiro	20.419,5	1,56	31.887
Marzo	21.194,7	1,67	35.311
Abril	16.757,4	1,96	32.762
Maio	15.054,0	1,92	28.933
Xuño	19.316,1	1,78	34.433
Xullo	20.394,9	1,98	40.359
Agosto	18.890,3	1,95	36.898
Setembro	16.395,7	2,14	35.048
Outubro	15.266,9	2,29	34.933
Novembro	11.511,9	2,97	34.244
Decembro	11.400,4	4,11	46.804
2010			
Xaneiro	10.341,0	3,00	30.996
Febreiro	13.766,7	2,14	29.489
Marzo	19.081,3	2,16	41.280
Abril	14.053,6	2,48	34.812
Maio	15.103,5	2,17	32.759
Xuño	17.219,6	2,22	38.237
Xullo	18.745,9	2,26	42.408
Agosto	17.213,2	2,37	40.788
Setembro	19.919,3	1,95	38.783
Outubro	14.917,9	2,48	37.011
Novembro	14.646,0	2,74	40.079
Decembro	12.369,7	4,18	51.737

Fonte: Elaboración propia a partir de:

- Consellería do Mar: Estatísticas de Producción Pesqueira
- Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

Xestión e conxuntura das pesqueiras de interese para a frota galega

A continuación sinálanse a conxuntura e os acontecementos máis relevantes para a xestión e regulación do sector pesqueiro galego durante 2010, agrupados nos eixes de frota e produción pesqueira, política estrutural e investimentos, e gobernanza.

Frota e produción pesqueira

1. Pouca satisfacción na frota galega coas cotas para 2011 aprobadas no Consello Europeo de Ministros de Pesca en decembro de 2010. O asunto máis problemático para a frota galega é a redución do 93% no TAC do lirio. Esta redución afectará a 92 arrastreiros galegos que faenan no caladoiro Cantábrico.

2. No lado positivo destaca o mantemento da cota para *stock* norte da pescada (que se captura no caladoiro do Gran Sol e en augas do norte e oeste de Irlanda) e o incremento nun 15% no *stock* sur da pescada, capturada en augas do Cantábrico. Outro aspecto positivo é a posibilidade de que os barcos que regresen de caladoiros do norte transiten pola zona do banco de Porcupine durante períodos de veda, o que significa un aforro de oito ou nove horas de camiño, especialmente importante coa actual escalada de prezos de carburante. Ademais, os buques de arrastre galegos que traballan en Escocia libráronse da redución drástica das cotas que a CE propuxo para os bacallaeiros.

3. Os ministros da UE tamén acordaron en novembro os TAC e cotas para especies en augas profundas en 2011 e 2012, tales como o ollomol ou a bertorella. Este reparto faise cada dous anos e as especies de augas profundas son de grande importancia para a frota galega de altura e grande altura con base nos portos de Vigo, Ribeira, Celeiro, Burela e A Coruña. O acordo final flexibilizou as intencións iniciais da Comisión Europea, máis restritivas. Por exemplo, os ministros acordaron máis flexibilidade no uso dun 8% das cotas de ollomol e bertorella. Segundo o compromiso, en 2011 manteranse nos mesmos niveis que 2010 os TAC de ollomol, bertorella, sabre negro nos caladoiros ibéricos ou reloxo alaranxado; e suavízanse as reducións no sabre negro en augas do norte. Por outra banda, a Unión Europea aprobou a supresión progresiva da pesca de quenllas de augas profundas, aínda que admitiu que, de xeito accesorio, se poidan extraer estas especies en 2011, pero non en 2012.

4. O proceso de regularización de frota en España finalizou en outubro de 2010. Algo máis de 1.100 embarcacións galegas quedaron fóra deste proceso e, por tanto, formalmente fóra da actividade. Esta situación implica que hoxe en día o 60% da frota galega non está inscrita no *Rexistro de Buques e Empresas Navieiras* e no *Censo da frota Pesqueira Operativa* do Goberno central. Unha posible solución a este problema importante é que o Goberno central modifique o antes posible a Lei 9/2007 para facilitar a regularización de máis da metade dos buques pesqueiros galegos.

5. O Consello da Xunta aprobou a principios de 2011 o novo decreto de artes e aparellos. O anterior databa de 1993. Este novo decreto trata de uniformar o número de artes por embarcación polo que establece unha clasificación dos buques en 7 grupos distintos baseándose no arqueo. Ademais, permite faenar no período ordinario de descanso no caso de certos eventos, o que se compensará con descansos en días laborables. A normativa recolle, entre as súas principais novidades, a inclusión de artes que ata agora non estaban reguladas, como a nasa para a centola e enmalles, ou as «volantillas», os «volantíns», a «raeira» e a «rañica». Igualmente incorpora de novo a «forquilla», que estivo prohibida durante algún tempo. Todas estas modificacións están avaladas pola execución de plans experimentais.

Política estrutural pesqueira e investimentos

6. A frota galega recibiu 56 millóns de euros cofinanciados polo Fondo Europeo de Pesca (FEP) en 2010. Estas achegas cobren a paralización definitiva de buques pesqueiros, medidas de carácter socioeconómico, proxectos piloto, investimentos a bordo de buques e medidas dedicadas a sufragar o peche de pesqueiras como a do bocarte en 2010. As axudas de paralización definitiva de buques pesqueiros foron as que recibiron maior demanda. Estas axudas teñen como obxectivo a redución do esforzo pesqueiro para acadar un equilibrio sostible entre os recursos pesqueiros e a súa explotación. En total, foron 22 os buques galegos de altura e grande altura beneficiarios de axudas para retirada, o cuádruplo con respecto a anos anteriores. A retirada destes 22 buques absorbeu uns 15 millóns de euros. Neste apartado tamén cabe destacar as subvencións destinadas aos programas de adaptación da frota. Destas axudas beneficiáronse 35 buques e a eles destináronse máis de 35 millóns de euros. Tamén sobresaen as achegas a investimentos a bordo de buques pesqueiros, con 261 beneficiados, principalmente de artes menores. As axudas a investimentos ascenderon a uns 3 millóns de euros. A través delas preténdese fomentar a modernización a bordo dos buques e así mellorar a seguridade da frota, as súas condicións de traballo, a calidade e hixiene dos produtos pesqueiros e o rendemento enerxético. Outro tipo de axudas concedidas son as destinadas a sufragar o peche da pesqueira do bocarte. Delas beneficiáronse 377 tripulantes cun custo de máis de 400.000 euros. Polo tanto, a retirada de buques é a partida que máis recursos absorbeu da política estrutural na pesca galega en 2010. Outras partidas importantes para incrementar a produtividade do traballo, como a innovación e formación pesqueira e proxectos pilotos, contaron con partidas sensiblemente menores.

7. Pola súa banda, a acuicultura galega recibiu un total de 24.250.000 euros cofinanciados polo FEP. A contía máxima da subvención ascende ao 60% do gasto subvencionable. As axudas van dirixidas a: construción, ampliación, equipamento e modernización de instalacións de acuicultura; diversificación cara a novas especies ou produción de especies con novas perspectivas de mercado; proxectos de mellora das condicións e da seguridade dos traballadores da acuicultura; métodos de produción acuícola que contribúan á conservación da natureza; e construción ou modernización de embarcacións auxiliares de acuicultura.

8. Tamén o sector procesador galego de transformación e comercialización foi beneficiario de importantes axudas cofinanciadas polo FEP para potenciar a competitividade durante 2010. Estas axudas, por importe de 30 millóns de euros, destínanse a establecementos de transformación ou comercialización de produtos de pesca, marisqueo e acuicultura en Galicia. As axudas ao investimento límitanse ás microempresas, ás pequenas e medianas empresas e ás de menos de 750 empregados ou cun volume de negocios inferior a 200 millóns de euros. Son obxecto destas subvencións: os investimentos que redunden na mellora das condicións de traballo e na mellora e no seguimento das condicións hixiénicas e de saúde pública ou da calidade dos produtos; as actuacións encamiñadas á produción de produtos de alta calidade para mercados alta-

mente especializados, á redución do impacto negativo do ambiente, a unha mellor utilización de especies pouco aproveitadas, subprodutos e residuos e á comercialización de produtos procedentes esencialmente dos desembarques locais e da acuicultura; as medidas que apoiem a produción ou comercialización de novos produtos, a aplicación de novas tecnoloxías ou o desenvolvemento de métodos innovadores de produción ou comercialización. A porcentaxe máxima da contribución pública das axudas será igual ou menor ao 60% do total dos gastos subvencionables.

9. Cabe destacar que o balance do sector da conserva galega foi positivo para 2010. Creceu en volume de produción nun 1,4%, e tamén en valor do produto nun 1,8%. A pesar da crise, as conserveiras verificaron un incremento da cifra de negocio do 5,45%. A perspectiva para o 2011 é manter os niveis positivos de 2010. A produción nacional en 2010 alcanzou a cifra de 359.120 toneladas, das cales 308.843 saíron das 66 empresas instaladas en Galicia. A exportación, cun valor de 520 millóns de euros, acapara o 40% do producido, e desta cantidade o 88% ten por destino Francia, Italia e Portugal. A principal preocupación do sector conserveiro galego en 2010 foron os acordos comunitarios con terceiros países orientados ao desarmamento arancelario e, de forma especial, o de asociación económica entre a Unión Europea e os estados do Pacífico, como Papúa Nova Guinea. Este país anunciou que alcanzará unha produción de 400.000 toneladas de conserva de atún que terán por obxectivo Europa, como principal mercado.

Gobernanza

10. O proceso xa iniciado para a reforma da Política Pesqueira Comunitaria e a presentación da proposta galega en marzo de 2010 son dous dos acontecementos máis relevantes da actualidade. A presentación da proposta galega en 2010 para a reforma da PPC en 2012, debido á súa importancia e carácter transversal a todos os ámbitos das políticas de conservación, mercados, estruturas e acordos pesqueiros, é desenvolvida ao final deste epígrafe.

11. Converter as áreas marítimas europeas en espazos de innovación e desenvolvemento. Esta foi a mensaxe lanzada na I Conferencia Internacional sobre Innovación en Zonas Pesqueiras,¹ organizada en Vigo en outubro de 2010 polos servizos da Comisión Europea. Esta mensaxe chega nun momento no que a UE opta pola innovación en liña coa estratexia Europa 2020. Nesta conferencia presentáronse algúns dos proxectos máis innovadores financiados con fondos estruturais en áreas dependentes da pesca, con varios exemplos de Galicia, e participaron máis de 100 representantes da xestión de fondos estruturais da pesca e fondos de cohesión da UE-27.

¹ As presentacións da conferencia están dispoñibles na web da Dirección Xeral de Asuntos Marítimos e Pesca da CE, no link http://ec.europa.eu/fisheries/news_and_events/events/191010/index_en.htm

12. Creación en 2010 da primeira axencia galega para a subscripción de seguros marítimo-pesqueiros. Creouse unha nova fórmula de póliza básica para mariñeiros. A Xunta de Galicia subvenciona, aproximadamente, o 25% do custo desa póliza. Este é un aspecto importante no contexto da evolución da sinistralidade laboral en Galicia que descendeu en 2010 en todos os sectores económicos excepto na pesca, que rexistrou 61 accidentes máis que en 2009, o cal supón un incremento interanual do 4,9%.

13. A Axencia Europea de Control da Pesca xestionou desde a súa sede en Vigo un amplo programa de actuacións en 2010. A Axencia realizou durante o ano 2010 máis de 7.000 inspeccións en terra e en mar, e detectou 300 infraccións no marco dos catro plans de despregamento conxunto en augas do Mar do Norte/Augas Occidentais, Mar Báltico, NAFO/NEAFC e no control do atún vermello no Mediterráneo e no Atlántico leste.

Para observar os acontecementos conxunturais de maior relevancia no ano 2010, considéranse os tres grandes segmentos de frota (grande altura, altura e litoral), para realizar tamén algunha distinción relevante de subsegmentos dentro de cada un deles.

Frota de grande altura

Na frota de grande altura con pavillón comunitario destacan, dentro do sector pesqueiro galego, por unha banda, o segmento de arrasteiros conxeladores e, por outra, o de palangreiros de superficie conxeladores. Estes segmentos de frota agrupan os barcos máis tecnolóxicos e de maior capacidade da frota pesqueira galega. Como

Cadro núm. 15

Cotas de pesca españolas para a frota de grande altura

Especie	Zona	Toneladas		
		2009	2010	2011
Bacallau	I, IIb	8.984	10.155	11.397
	I, II (augas de Noruega)	2.605	2.702	1.904
Fletán negro	IIa, IV, VI	4	3	2
	NAFO 3LMNO	4.396	4.396	4.722
Cabra lexitima	I, II (augas de Noruega)	95	95	95
	V, XII, XIV	0	0	0
	NAFO 3 M	233	233	233
	NAFO 3 O	1.771	1.771	1.771
Raia	NAFO 3LNO	6.561	5.833	5.833
Arenque	I, II (augas internacionais)	121	109	73

Cadro núm. 16**Cotas de pesca españolas para a frota espadeira**

Especie	Zona	Toneladas		
		2009	2010	2011
Peixe espada	Océano Atlántico, ao norte do paralelo 5° N	6.574	6.869	7.184
	Océano Atlántico, ao sur do paralelo 5° N	5.385	6.299	4.967
Atún vermello	Océano Atlántico, ao leste do meridiano 45° O e mar Mediterráneo	4.117	2.526	2.411

Fonte: Diario Oficial da Unión Europea.

se mencionaba na descrición da frota, estes barcos están a incrementar a súa dimensión media.

Os informes científicos e os profesionais que traballan na zona confirmaron unha recuperación dos caladoiros. Como se pode ver no cadro 15, para o ano 2011 aprobouse un incremento de cotas do 7% para o fletán, un dos *stocks* máis importantes para a frota conxeladora galega. Pola contra, dáse unha redución do 30% na cota de bacallau en augas de Noruega, manténdose as cotas da raia. Como resultado, os valores dos incrementos de cota superan as reducións, polo que se pode predicir estabilidade ou lixeira mellora económica para este segmento en 2011.

As posibilidades de pesca dos grandes migradores no Atlántico fixéronse na reunión plenaria anual da Comisión Internacional para a Conservación do Atún Atlántico (ICCAT) en París. A frota de palangre de superficie captura grandes migradores como peixe espada, túnidos e quenllas. Estas especies terán unhas posibilidades de pesca en 2011 menores ás de 2010 (cadro 16). Tras varios anos de bos resultados empresariais e crecemento da frota (foi o único segmento da frota galega que aumentou nos últimos anos), parece comezar un período de axuste para a capacidade deste segmento, probablemente sobredimensionada en relación ao recurso.

Frota de altura

Dos 170 buques españois que desenvolveron a súa actividade nos caladoiros da Unión Europea durante 2010, 124 teñen a súa base en portos galegos. Esta frota, coñecida como a de Gran Sol, ou frota dos 300, captura principalmente rapante, rapante de catro manchas, pescada e cigala, que se comercializan en fresco, polo que as mareas teñen unha duración media de 15 días.

No cadro 17 obsérvase a evolución recente das cotas dispoñibles por parte de España dentro das augas de xurisdición comunitaria, por especies e zonas. Desta información cabe destacar a estabilidade nas cotas dispoñibles no período 2009-2011 nos *stocks* de maior importancia para a frota galega, en particular o *stock* norte da

Cadro núm. 17

Cotas de pesca españolas por especie en augas da Unión Europea

Especie	Zona	Toneladas		
		2009	2010	2011
Abadexo	Vb,VI, XII, XIV	6	6	6
	VII	29	26	25
	VIIIabde	286	257	252
Merlán	VIII	1.440	1.296	1.270
Pescada	Vb, VI, VII, XII, XIV	8.513	9.109	9.109
	VIIIabde	5.926	6.341	6.341
Linguado	VIIIab	9	11	10
	VIIIcde, IX, X, CPACO 34.1.1	458	412	403
Peixe sapo	Vb, VI, XII, XIV	198	214	210
	VII	1.031	1.186	1.186
	VIIIabde	1.206	1.387	1.318
Rapante de catro manchas	VIIIabde	5.490	5.490	
Cigala	Vb, VI	1.176	33	28
	VII	38	1.346	1.306
	VIIIabde	1.479	234	234
Xarda	Ila, Vb, VI, VII, VIIIabce, XII, XIV	246	20	20
	VIIIc, IX, X, CPACO 34.1.1	20	20	20
Xurelo	Vb, VI, VII, VIIIabde, XII, XIV	29.529	16.699	16.562
Arenque	I, II (augas da Unión Europea)	16.435	109	73
Lirio palmeta	I, II, III, IV	21	21	
	V, VI, VII, XII, XIV	9.586	9.586	1.300
Granadeiro de rocha	Vb, VI, VII	12.124	54	48
	VIII, IX, X, XII, XIV		3.734	3.286
Maruca	VI, VII, VIII, IX, X, XII, XIV	63	2.156	2.150
Maruca azul	VI, VII	3.734	57	57
Brosme	V, VI, VII	67	14	14

Fonte: Diario Oficial da Unión Europea.

pescada. Esta estabilidade débese, en boa parte, a que este segmento opera no plan plurianual de xestión de *stock* norte da pescada que trata de situar a pesqueira nun nivel de máximo rendemento sostible.

Frota do caladoiro nacional

Grazas á existencia de boas clases anuais *stock* sur da pescada, como consecuencia do plan de recuperación, a cota de pesca desta especie creceu nun 15% para 2011. Dela beneficiáanse os 93 arrasteiros galegos no caladoiro nacional, a maioría con base no porto de Ribeira (cadro 18).

Non obstante, a situación será complicada en 2011 para varios segmentos desta frota. O peche precautorio da captura de pescada para a modalidade de artes menores en marzo de 2011, o peche da pesqueira da xarda para as artes de arrastre de fondo e cerco no primeiro semestre de 2011 e a redución na cota de lirio e de xurelo farán de 2011 un ano moi complicado para moitos dos buques galegos neste caladoiro.

Cadro núm. 18

Cotas de pesca españolas no Caladoiro Ibérico para especies de interese da frota de arrastre

Especie	Zona	Toneladas		
		2009	2010	2011
Abadexo	VIIIc	236	212	208
	IX, X, CPACO 34.1.1	278	278	273
Pescada	VIIIc, IX, X, CPACO 34.1.1	5.186	5.952	6.844
Linguado	VIIIcde, IX, X, CPACO 34.1.1	458	412	403
Peixe sapo	VIIIc, IX, X, CPACO 34.1.1	1.467	1.247	1.310
Cigala	VIIIc	108	97	87
	IX, X, CPACO 34.1.1	94	84	76
Xurelo	CPACO (Illas Canarias)	1.280	1.229	
Lirio palmeta	VIIIc, IX, X, CPACO 34.1.1	12.124	11.096	824

Fonte: *Diario Oficial da Unión Europea*.

O segmento de cerco costeiro, constituído por 162 unidades operativas con porto base en Galicia, será un dos máis afectados. Capturan especies peláxicas como sardiña, anchoa, xarda e xurelo. As posibilidades de pesca reducíronse para a xarda e o xurelo (cadro 19). A cota para 2011 viuse diminuída en 4.401 toneladas como consecuencia da sobrepesca de 19.621 toneladas observada pola Comisión Europea en 2010. Este exceso da cota produciuse por atrasos nas comunicacións dos datos de captura e desembarques que o sector está obrigado a entregar.

A principios de 2011 houbo protestas ante estes recortes no principal porto afectado, Ribeira, e a preocupación tamén chegou ao sector frigorífico da pesca. Xerentes de moitas das plantas frigoríficas de Galicia alertaron do risco de peche das súas fábricas ante as perdas, que cifran en 100 millóns de euros para o exercicio de 2011.

Pola súa banda, no sector pesqueiro artesanal destaca a boa evolución das capturas de polbo. Tras a veda (desde o 28 de maio ata o 5 de xullo), en 2010 as capturas

Cadro núm. 19**Cotas de pesca españolas no Caladoiro Nacional para especies de interese da frota de cerco**

Especie	Zona	Toneladas		
		2009	2010	2011
Bocarte	VIII	0	6.300	14.040
	IX, X, CPACO 34.1.1	3.826	3.826	3.635
Xarda	Ila(2), Vb(1), VI, VII, VIIIabce, XII, XIV	20	20	20
	VIIIc, IX, X, CPACO 34.1.1	29.529	27.919	24.372
Xurelo	VIIIc, IX	31.029	31.029	30.175

Fonte: *Diario Oficial da Unión Europea*.

aumentaron un 65% con respecto ao mesmo período do ano anterior tras a parada biolóxica. O ano 2010 foi o de maior índice de capturas dos últimos catro. Outras medidas aplicadas neste ano que axudaron na recuperación desta pesqueira son a redución de dúas horas no horario de traballo, o mantemento dun quilo na talla mínima e os topes de capturas.

Os Grupos de Acción Costeira en Galicia e as súas primeiras actuacións en 2010

A acción do eixe 4 do Fondo Europeo da Pesca está moi vinculada coa promoción da pesca artesanal e co apoio ás comunidades pesqueiras rurais. Este eixe abre oportunidades moi claras para facer da pesca artesanal galega un sector rendible. As actuacións do eixe 4 aplícanse por medio dos Grupos de Acción Costeira (GAC). Dado que en 2010 constituíron e empezaron a xestionar proxectos todos os GAC, neste *Informe* preséntase o progreso feito neste eixe ata a data.

O programa europeo dos GAC xurdiu co novo Regulamento Comunitario 1198/2006 do Fondo Europeo da Pesca. Conta cun orzamento de 40 millóns de euros en Galicia para o período 2007-2013 e constitúe o chamado eixe 4 relativo ao desenvolvemento sostible das zonas de pesca. Este programa busca promover un desenvolvemento local sostible baseado na participación de todos os axentes das zonas costeiras, que son os que deseñan as medidas que eles mesmos consideren prioritarias para as súas zonas e que plasman nun Plan Estratégico Zonal.

Os GAC, que empezaron a funcionar en Galicia ao longo de 2010, son asociacións de carácter local constituídas polas organizacións do sector pesqueiro, marisqueiro e acuícola, por organizacións sociais, medioambientais e culturais do sector empresarial e polas administracións locais, e que adoptan a forma xurídica de asociación.

A Consellería do Mar aprobou 62 proxectos que axudarán os GAC a dinamizar o litoral galego cun importe de 4.558.376 euros en 2010. Do total de proxectos resoltos, 21 son produtivos e correspóndelles unha cantidade de 1.883.437 euros e os outros 41 desenvolven investimentos non produtivos, aos que se destinan un total de 2.674.939 euros. Os proxectos produtivos son os que aspiran a favorecer unha actividade de lucro nun futuro e, polo común, son desenvolvidos por pequenas e medianas empresas ou profesionais e caracterízanse por proporcionar autosuficiencia económica a longo prazo. Pola súa banda, os non produtivos son aqueles de interese público que achegan un beneficio social e non económico.

Entre as propostas aprobadas en 2010 cabe citar a creación dunha ruta mariñeira en bicicleta eléctrica, a dunha pequena vila a escala, a posta en marcha dun museo do mar ou un servizo de *catering* do mar. Neste marco aprobouse un proxecto para mellorar a trazabilidade e comercialización do percebe en Malpica. O proxecto consiste na instalación de expositores frigoríficos e dunha unidade multifunción de pesada e etiquetado na lonxa para mellorar a presentación do produto, flexibilizar os tempos de entrega dos compradores na lonxa e mellorar a xestión dos excedentes diarios.

Por último, cómpre sinalar un aspecto importante para a mellora das condicións financeiras para a pesca artesanal no seo dos GAC. Tradicionalmente, un dos principais obstáculos da pesca artesanal galega para emprender novos proxectos e novas ideas é o acceso ao financiamento. Para remediar esta situación, a Consellería do Mar, Caixanova e Caixa Galicia asinaron en 2010 dous convenios a través dos que as entidades financeiras crearon cadansúa liña de préstamos a taxa de xuro baixa, por importe de ata 80 millóns cada unha. A duración do convenio estenderase ata 2013 e facilitará o acceso ao crédito tanto aos pescadores de comunidades pesqueiras rurais coma aos propios GAC.

A proposta galega para a reforma da Política Pesqueira Comunitaria

Debido á importancia da reforma da Política Pesqueira Comunitaria de 2012 para todos os sectores e actividades do complexo económico da pesca en Galicia péchase este *Informe* coa proposta galega a esta reforma.

A proposta galega foi presentada en marzo de 2010 á comisaria europea de Asuntos Marítimos e Pesca na súa visita a Galicia. Entre os puntos básicos da mesma destaca a demanda de substitución do sistema de Topes Máximos de Capturas (TAC) e cotas por un sistema de control baseado no esforzo pesqueiro. Esta medida sería máis eficaz, implicaría menos custo económico e contribuiría a solucionar o problema do exceso de capacidade das frotas. Tamén, a proposta galega sinala o endurecemento do control da trazabilidade das capturas para impedir importacións non suxeitas ás normas sanitarias e de calidade esixidas aos membros da Unión Europea.

Así mesmo faise referencia á diferenciación da pesca industrial da de baixura e do marisqueo. A posición galega é que estas modalidades deberían rexerse por regulamentacións diferentes, xa que supoñen condicións económicas e sociais distintas. Por este motivo solicitouse unha definición do concepto de pesca artesanal e marisqueo válida a nivel europeo. Outra das propostas nas que incidiu o Goberno galego é incluír a acuicultura como pilar da futura política pesqueira.

Galicia, como principal rexión pesqueira da Unión Europea, debe ter un papel moi activo no proceso de discusión para esta reforma. A reforma da PPC en 2012 é, ao noso xuízo, un dos asuntos máis estratéxicos para o sector pesqueiro galego na actualidade. As regras de xogo que se decidan nesta reforma condicionarán a evolución do sector pesqueiro galego, como mínimo, nos próximos dez anos, e, en particular, a súa capacidade para situarse definitivamente nunha senda de explotación sostible biolóxica e económica.

IV.2. Marisqueo

A campaña marisqueira 2009. Normativa

O Plan Xeral de Explotación Marisqueira para 2009 foi sancionado na Orde do 23 de decembro de 2008 pola que se aprobou este Plan, e publicado no DOG núm. 253, do 31 do mesmo mes.

As normas básicas de xestión desta campaña están recollidas en oito artigos, dez disposicións adicionais e outras tres finais, que agrupan e definen os plans e os regulamentos de solicitudes e autorizacións dun xeito temático. Tamén este ano e co obxectivo de facilitar a visualización, cada unha das normas aparece detallada nun cadro, onde figuran os seus aspectos básicos, zonas de traballo, días máximos de extracción, épocas probables para a actividade e puntos de control.

De forma esquemática as principais normativas son:

- *Autorizacións marisqueiras* (artigo 1). Regula a xestión das zonas marítimo-terrestres nesta situación legal nun total de 31 confrarías (1 en Lugo, 20 na Coruña e 10 en Pontevedra), diferenciando o traballo a pé e con embarcación.
- *Plans específicos en zonas de libre marisqueo* (artigo 2). Define as normas para zonas de libre marisqueo nun total de 37 confrarías (5 en Lugo, 14 na Coruña e 18 en Pontevedra).
- *Zonas de libre marisqueo* (artigo 3). Autoriza as extraccións de moluscos nas zonas libres de marisqueo non suxeitas a plans específicos. Establece as especies e as cantidades máximas, citando algunhas excepcións, como é o caso da ría de Ferrol, con certas prohibicións, ou dos lombos do Ulla, o banco do Boído e o do Cabío, na ría de Arousa, onde se manteñen os plans piloto, e na ría de Vigo tamén con prohibicións e condicións especiais.
- *Bous* (artigo 4). Marca os períodos de traballo para a utilización das artes denominadas bou de man e bou de vara, para aquelas embarcacións que teñan ese permiso, desde xaneiro a marzo e desde novembro a decembro.
- *Percebe* (artigo 5). Reúne 33 plans (6 en Lugo, 20 na Coruña e 7 en Pontevedra), para regular a captura do percebe.
- *Outros crustáceos* (artigo 6). Determina os períodos autorizados para a súa captura.
- *Equinodermos* (artigo 7). Mantén os mesmos 19 plans de recollida de ourizos, onde figuran 8 plans de agrupacións de confrarías.

- *Navalla, longueirón, peneira e algas* (artigo 8). Recolle en conxunto a normativa para a extracción destas especies en 30 confrarías (2 en Lugo, 17 na Coruña –das que 6 son plans conxuntos–, e 11 en Pontevedra).

Convén apuntar que a finais de 2008 foi aprobada a nova Lei de Pesca de Galicia, pero a mediados de 2009, despois das eleccións autonómicas, mudou o goberno na Xunta de Galicia, e a nova Administración pesqueira elaborou unha modificación desa lei, que foi finalmente aprobada e publicada o 15 de decembro de 2009. Dado que esta reforma legislativa afecta a algúns artigos de notable interese para a actividade marisqueira, serán comentados e analizados nun próximo *Informe*, a ser posible, facendo referencia a eventuais resultados na evolución das capturas ou na organización das estratexias de xestión dos recursos.

Resultados da campaña

Os efectos dos cambios normativos (por exemplo, a comentada modificación en 2009 da Lei de Pesca de 2008) raramente aparecen no curto prazo e o caso das actividades marisqueiras non é unha excepción a esta afirmación xenérica. Pola contra, sempre son máis visibles e directas as modificacións provocadas por causas naturais ou mesmo sociais, como podería ser a explicación ou polo menos unha interpretación, do aparente punto de inflexión e caída da tendencia crecente que semellaban seguir os resultados das capturas de marisco desde 2006, volvendo en 2009 ás cifras de 2004.

Unha ollada á hemeroteca, xunto coas conversas mantidas con responsables das confrarías e asociacións profesionais do sector, apuntan algúns elementos esclarecedores deste cambio, que deben tomarse simplemente como hipóteses, dado que á parte dos factores físicos, máis doadamente comprobables, aparecen causas referidas a comportamentos sociais, menos contrastables de forma empírica e, menos aínda, aplicados a un sector de actividade singularmente dinámico de seu como é o marisqueo. A todos eles debe agregarse o propio comportamento biolóxico do berberecho, a especie con maior cifra de capturas, que presenta en xeral unha resposta cíclica á súa extracción, condicionando en certa medida as tendencias a medio prazo.

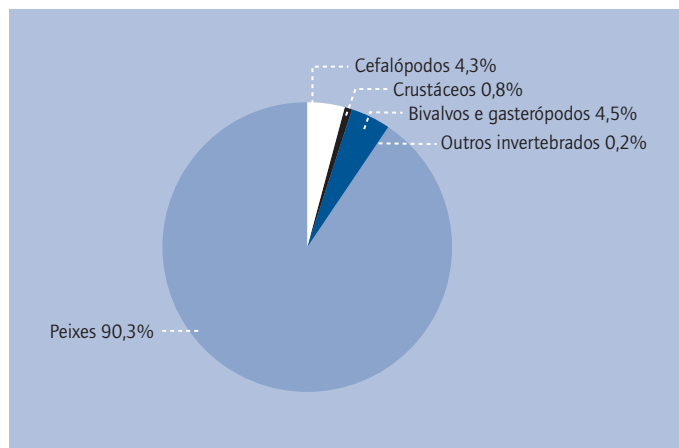
Xa a mediados de marzo de 2009 a Asociación de Armadores de Artes Menores de Galicia (Asoar-Amega) manifestaba o seu desgusto polos malos resultados de facturación de marisco nas lonxas, citando como causas os baixos prezos debidos á crise e a reducida demanda, así como os temporais e o descenso da salinidade nos bancos do fondo das rías, que reducirían o crecemento dos bivalvos ou causarían directamente mortalidades importantes nas áreas máis produtivas.

Outras asociacións, como Agamar, facían referencia, a principios do verán, aos efectos da marea vermella, que obrigou a parar as actividades de extracción en varios bancos das Rías Baixas nos meses de abril e maio, ao que sumaban igualmente o impacto da crise, que xeraría un elevado desemprego, motivando ou incentivando o reponte do furtivismo e o descenso da produción controlada nas lonxas.

Cadro núm. 20**Produción total pesqueira de Galicia en primeira venda.**
Ano 2009

Grupo biolóxico	Quilogramos	Euros
Cefalópodos	8.350.111	20.531.459
Crustáceos	1.536.155	25.266.810
Bivalvos e gasterópodos	9.063.177	68.418.783
Peixes	176.174.147	306.077.022
Total	195.123.590	420.294.074

Fonte: Consellería do Mar (<http://www.pescadegalicia.com>).

Gráfico 3.**Distribución da produción total pesqueira de Galicia en primeira venda (en quilogramos). Ano 2009**

Destes comentarios, seleccionados como os máis frecuentes dos manifestados polos actores sociais e económicos do sector, debemos diferenciar, como antes citamos, dous tipos de factores. En primeiro lugar, os de carácter físico e contrastable (é certo que houbo temporais e mareas vermellas), que teñen un impacto negativo sobre o crecemento biolóxico normal do recurso ou sobre os resultados da actividade. En segundo lugar, os que fan referencia a causas económicas (baixos prezos, por exemplo), que neste caso non aparecen moi acertados, tendo en conta que as medias finais apenas mostran algún descenso nas especies principais (ameixa fina e rubia), en parte compensado polos incrementos do berberecho e da ameixa babosa, e aínda considerando un relativo efecto á baixa dalgúñas especies secundarias e acompañantes, en especial da ameixa xaponesa.

Menos controlables son os efectos que poderían causar os factores sociais e económicos do contexto xeral. En certa medida podemos desbotar o descenso da demanda teoricamente provocada pola crise, por canto os prezos non sofren ningún descenso relevante, como acabamos de comentar. Pola súa banda, o incremento do furtivismo derivado do paro nas rías pode constituír unha hipótese aceptable con cautelas, en-

tre outras razóns porque a principios do outono a propia Consellería do Mar apuntaba (na resposta da conselleira a unha pregunta no Parlamento) a necesidade de acentuar a vixilancia por parte da Inspección Pesqueira, aceptando de maneira explícita un reponte do furtivismo na ría de Arousa.

Como resumo final, é evidente que 2009 rompe a tendencia crecente das capturas de bivalvos dos últimos tres anos, aparentemente explicada por unha mellora na xestión dos recursos por parte das organizacións de mariscadores. Neste caso, algúns factores físicos puntuais (temporais, toxinas) teñen un impacto negativo e, quizais, poden agregarse fenómenos de comportamento social ilegal que acompañan a crise económica.

En consecuencia, os resultados cuantitativos mostran, con respecto a 2008, un descenso das capturas en torno a un 20% para o conxunto dos bivalvos, case un 21%

para as especies principais (cadro 23) e un 13,7% para o caso concreto da ameixa xaponesa, que trunca de forma máis visible o crecemento ininterrompido da súa produción desde 2002 (cadro 25).

As estratexias sobre as especies recurso non principais

A hipótese apuntada no *Informe 2008*, no que se facía referencia a unha posible concorrencia na estratexia de traballo con embarcación sobre a ameixa babosa como especie principal e sobre a navalla, vieira e volandeira, como especies secundarias de

Cadro núm. 21

Evolución das especies secundarias con máis capturas

	Navalla (<i>E. ensis</i>)		Vieira (<i>P. maximus</i>)		Voadora (<i>Chlamys opercularis</i>)	
	Toneladas	Euros/kg	Toneladas	Euros/kg	Toneladas	Euros/kg
2002	97,1	13,4	86,1	6,5	43,1	2,8
2003	83,3	15,9	62,4	5,8	47,5	4,4
2004	126,7	14,6	183,5	4,8	107,4	3,5
2005	142,2	13,8	179,1	5,2	97,1	3,6
2006	198,2	13,1	104,1	4,9	299,8	2,4
2007	213,8	13,5	226,3	3,7	407,2	1,7
2008	194,4	12,6	142,7	3,7	420,4	1,6
2009	200,9	10,2	126,6	3,8	370,9	1,5

Fonte: Consellería do Mar (<http://www.pescadegalicia.com>).

Cadro núm. 22

Evolución das especies acompañantes con máis prezo

	Ameixa xaponesa (<i>R. philippinarum</i>)		Longueirón (<i>S. marginatus</i>)		Reloxo (<i>Dosinia exoleta</i>)	
	Toneladas	Euros/kg	Toneladas	Euros/kg	Toneladas	Euros/kg
2002	522,0	10,9	14,9	10,5	1.692,0	1,6
2003	633,0	8,6	17,6	16,1	1.576,0	1,7
2004	740,0	8,2	25,1	12,1	1.592,0	1,7
2005	848,0	7,5	26,5	11,6	1.452,0	1,8
2006	1.133,0	8,0	30,2	12,5	453,4	1,6
2007	1.941,0	7,5	53,7	11,3	66,8	2,6
2008	2.262,0	8,0	70,2	11,2	66,6	2,1
2009	1.952,0	6,9	72,0	9,3	2,8	2,6

Fonte: Consellería do Mar.

maior captura e valor en lonxa, semella ter unha cautelosa confirmación, por canto un leve incremento das capturas da primeira foron unidas nesta campaña a decaementos paralelos da vieira e volandeira, aínda que a carón dun pequeno crecemento da navalla (cadro 21).

Os datos da ameixa xaponesa que mostra o cadro 22 son difíciles de explicar, aínda aceptando a validez dalgúns dos comentarios citados no apartado anterior. Nas referencias dos *Informes 2007 e 2008* facíase mención á boa adaptación desta especie aos hábitats das rías galegas e tamén á relativamente simple e ben aceptada xestión do seu semicultivo, con sementados e rareos en todas as zonas onde está permitida a súa extracción. Tampouco é visible un descenso relevante da súa demanda nos centros secundarios de consumo (supermercados, mercados de abasto) e os comentarios do sector só apuntan a unha eventual sobrepesca nos últimos tres anos, o que podería constituír unha hipótese elemental se a unimos aos antes citados problemas físicos

Cadro núm. 23

Evolución da produción marisqueira en Galicia por especies-recurso

	Especie-recurso principal	Especie-recurso secundaria	Especie-recurso acompañante	Total
Toneladas				
1989	4.086,6	234,9	318,6	4.640,0
1990	2.869,9	259,1	337,5	3.466,5
1991	5.616,5	327,5	348,9	6.292,9
1992	4.637,3	343,9	667,7	5.648,9
1993	6.049,6	266,0	473,0	6.788,6
1994	5.739,9	383,1	1.121,2	7.244,2
1995	6.821,1	109,2	1.418,4	8.348,7
1996	5.883,8	235,0	1.269,1	7.387,9
1997	6.208,2	265,3	1.880,5	8.354,0
1998	6.428,6	204,8	2.373,6	9.007,0
1999	6.901,6	274,7	2.341,0	9.517,3
2000	6.045,4	266,8	2.154,3	8.466,6
2001	3.903,1	237,1	2.335,1	6.475,3
2002	6.166,0	239,4	2.491,6	8.897,0
2003	5.585,0	202,4	2.492,4	8.279,8
2004	6.484,0	430,0	2.682,0	9.596,0
2005	5.579,0	424,0	2.645,0	8.648,0
2006	5.407,7	614,3	1.887,8	7.909,8
2007	7.030,9	863,1	2.401,6	10.295,6
2008	7.721,0	773,5	2.845,3	11.341,0
2009	6.102,0	713,9	2.247,3	11.072,2

[Continúa] ▶

Cadro núm. 23 (continuación)

Evolución da produción marisqueira en Galicia por especies-recurso

	Especie-recurso principal	Especie-recurso secundaria	Especie-recurso acompañante	Total
Miles de euros				
1989	12.207,4	734,4	233,8	13.175,6
1990	11.261,2	819,7	284,4	12.365,3
1991	18.862,8	1.154,1	353,5	20.370,4
1992	17.107,7	1.429,2	615,9	19.152,8
1993	18.046,1	1.134,0	670,3	19.850,4
1994	23.537,6	1.547,6	1.420,6	26.505,8
1995	24.547,5	581,3	1.888,0	27.016,8
1996	27.780,8	1.311,2	2.206,0	31.298,0
1997	29.755,2	1.914,4	2.935,8	34.605,4
1998	34.894,4	1.911,4	5.034,7	41.840,5
1999	39.302,2	1.974,6	6.004,6	47.281,4
2000	39.452,0	2.140,8	6.384,0	47.976,8
2001	38.774,8	1.939,9	6.538,6	47.253,3
2002	44.008,2	2.322,2	9.580,5	55.910,9
2003	47.849,1	2.188,4	9.098,1	59.135,6
2004	53.251,0	3.448,0	9.804,0	66.503,0
2005	49.511,0	3.401,0	10.021,0	62.933,0
2006	50.072,5	4.199,8	11.073,7	65.346,0
2007	53.334,7	4.923,0	16.391,1	74.648,8
2008	53.847,4	4.162,7	19.796,1	77.806,3
2009	50.097,3	3.559,4	14.762,1	68.418,8

Fonte: Consellería do Mar (<http://www.pescadegalicia.com>).

derivados dos temporais e á baixa salinidade, malia que, ao non ser unha especie de zona intermareal, isto último non lle afectaría en exceso.

No mesmo cadro 22 pode observarse tamén a case desaparición do reloxo, moi probablemente debida á sobreexplotación que sufriu entre 2000 e 2005, pola facilidade de captura e unha forte demanda para a industria. En todo caso, non debe desbotarse a posibilidade de que o descenso das capturas iniciais provocase, á súa vez, un desinterese paralelo na estratexia dos mariscadores para dedicárense a outras especies de maior valor en lonxa. Igualmente, confirmamos os saltos irregulares das capturas dalgunhas especies acompañantes demandadas pola industria, como vemos no cadro 26, onde o rabioso non chega a 30 toneladas, cando na campaña de 2008 tiña superadas as 262 (pero xa en 2003 apenas vendía 7 toneladas, 18 en 2005 e 39 toneladas en 2007).

Análise diferenciada das especies recurso principais

Ante o cadro 24 semella que a redución máis relevante nas capturas deste grupo de especies corresponde ao berberecho, que baixa un 35,2% con respecto a 2008. Non é sorprendente porque ás causas físicas comentadas para os resultados xerais debe agregarse o efecto da súa propia bioloxía que, como resposta ao impacto da explotación humana, mostra un comportamento reprodutivo cíclico, cunha evolución en forma de dentes de serra expresada no gráfico 4.

Con este dato, o intervalo de flutuación máis probable volve situarse nas 3.000-3.500 toneladas (cun 38% de frecuencia sobre a serie total), pasando a media a 3.066 toneladas. De todos os xeitos, convén destacar que desde a campaña 2002 houbo un salto de intervalo por riba das 3.000 toneladas, que se mantén a pesar dos

Cadro núm. 24

Evolución da produción das especies-recurso principais de marisco en Galicia

	Berberecho (<i>C. edule</i>)	Ameixa fina (<i>V. decussata</i>)	Ameixa babosa (<i>V. pullastra</i>)	Ameixa rubia (<i>V. rhomboideus</i>)
Toneladas				
1989	2.326	231	671	855
1990	1.007	378	597	888
1991	3.263	513	889	952
1992	2.075	706	1.004	853
1993	3.589	585	1.263	612
1994	2.072	682	2.103	875
1995	3.393	520	2.194	700
1996	2.591	721	1.992	563
1997	2.957	794	2.114	326
1998	2.456	947	2.708	315
1999	3.089	890	2.553	359
2000	2.947	830	1.795	465
2001	1.172	734	1.476	515
2002	3.844	681	1.239	393
2003	3.420	732	1.163	270
2004	4.220	739	1.250	275
2005	3.565	553	1.097	364
2006	3.414	561	821	612
2007	4.709	662	945	715
2008	5.024	781	1.113	803
2009	3.255	826	1.178	842

[Continúa] ▶

Cadro núm. 24 (continuación)

Evolución da produción das especies-recurso principais de marisco en Galicia

	Berberecho (<i>C. edule</i>)	Ameixa fina (<i>V. decussata</i>)	Ameixa babosa (<i>V. pullastra</i>)	Ameixa rubia (<i>V. rhomboideus</i>)
Miles de euros				
1989	2.466,4	2.837,3	4.332,6	2.556,1
1990	856,8	3.973,9	3.933,9	2.496,5
1991	5.296,7	5.451,1	5.272,7	2.842,2
1992	2.331,2	6.289,1	5.836,8	2.650,5
1993	3.615,1	5.878,8	6.589,3	1.962,9
1994	2.951,2	6.918,6	11.149,6	2.489,2
1995	4.635,2	6.100,2	11.617,2	2.150,7
1996	4.181,9	8.473,8	12.722,2	2.307,8
1997	5.266,5	9.085,2	13.564,4	1.754,4
1998	5.291,3	11.288,5	16.677,4	1.625,3
1999	6.322,7	12.313,4	18.851,3	1.762,8
2000	7.777,2	12.892,2	16.311,0	2.396,6
2001	4.421,7	14.209,1	16.477,4	3.601,2
2002	11.142,9	13.253,5	15.915,5	3.598,5
2003	12.717,8	16.959,3	15.609,0	2.562,9
2004	15.638,0	19.092,4	16.078,1	2.442,6
2005	14.744,1	16.410,4	15.255,0	3.101,0
2006	17.214,2	15.704,0	12.532,7	4.621,6
2007	17.627,4	16.146,8	14.212,0	5.348,4
2008	17.865,4	16.928,6	13.216,5	5.836,9
2009	14.017,6	15.899,7	14.603,8	5.576,2
Euros/kg				
1989	1,06	12,31	6,46	2,99
1990	0,85	10,51	6,59	2,81
1991	1,62	10,63	5,93	2,99
1992	1,12	8,91	5,82	3,11
1993	1,01	10,04	5,22	3,21
1994	1,42	10,15	5,30	2,85
1995	1,37	11,74	5,30	3,07
1996	1,61	11,76	6,39	4,10
1997	1,78	11,44	6,42	5,39
1998	2,15	11,92	6,16	5,16
1999	2,05	13,84	7,38	4,91

[Continúa] ▶

Cadro núm. 24 (continuación)

Evolución da produción das especies-recurso principais de marisco en Galicia

	Berberecho (<i>C. edule</i>)	Ameixa fina (<i>V. decussata</i>)	Ameixa babosa (<i>V. pullastra</i>)	Ameixa rubia (<i>V. rhomboideus</i>)
Euros/kg				
2000	2,64	15,54	9,09	5,15
2001	3,77	19,35	11,16	6,99
2002	1,82	19,34	14,30	8,31
2003	3,72	23,18	13,42	9,51
2004	3,71	25,84	12,86	8,89
2005	4,14	29,67	13,90	8,52
2006	5,04	28,01	15,26	7,55
2007	3,74	24,38	15,04	7,48
2008	3,56	21,67	11,87	7,27
2009	4,31	19,24	12,39	6,63

Fonte: Consellería do Mar (<http://www.pescadegalicia.com>).

Cadro núm. 25

Evolución das capturas e ingresos de ameixa xaponesa (*R. philippinarum*) en Galicia

Ano	Toneladas	Ingresos (miles de euros)	Prezo (euros/kg)
1996	213	913,9	4,29
1997	285	1.352,7	4,74
1998	647	3.106,7	4,80
1999	692	3.945,6	5,70
2000	722	4.378,3	6,07
2001	420	3.784,4	9,02
2002	523	5.722,5	10,94
2003	633	5.434,7	8,60
2004	740	6.034,3	8,15
2005	848	6.363,6	7,50
2006	1.133	9.052,6	7,99
2007	1.941	14.637,1	7,54
2008	2.262	18.009,8	7,96
2009	1.951	13.459,7	6,90

Fonte: Consellería do Mar (<http://www.pescadegalicia.com>).

problemas de temporais e salinidade citados, que supoñen a causa de mortalidade máis grave para este recurso cun nicho ecolóxico nos fondos das rías. A media total para esta miniserie de oito anos é de 3.931 toneladas e o intervalo modal de flutuación correspondente pasa a 3.500-4.500 toneladas.

No caso da ameixa fina vemos unha nova remontada, que desde o punto de inflexión que supuxo a campaña de 2005 parece continuada, mesmo coa probabilidade de alcanzar o máximo absoluto de 1998. Coa cifra de capturas deste ano mantén o intervalo modal de flutuación nas 600-800 toneladas, cun 57% de frecuencia total e un 75% para o período 2002 a 2009 (cadro 24 e gráfico 4).

Todo o comentado nos últimos catro *Informes* con respecto á relevancia das mellores na xestión deste recurso segue a contrastarse en 2009. Debe terse en conta que esta especie ten o seu nicho ecolóxico na zona intermareal, o que favorece os traballos de limpeza, sementado e rareos sobre os bancos produtivos, aínda que, ao mesmo tempo, a fai máis vulnerable aos cambios nas condicións físicas e tamén ao furtivismo, un dos perigos maiores para a súa xestión, comentado adoito polos responsables das confrarías.

Para as capturas referidas á modalidade de marisqueo con embarcación (mesmo cadro 24) debe destacarse unha semellante continuidade na tendencia crecente dos últimos anos. Centrándonos primeiro na ameixa babosa e na súa evolución desde 2002, vemos que mantén o intervalo modal de flutuación entre 1.000-1.200 tone-

Cadro núm. 26

Produción pesqueira en primeira venda en Galicia. Bivalvos e gasterópodos. Ano 2009

Especie	Lonxas	Cantidade (kg)	Importe (euros)	Euros/kg
Ameixa babosa (<i>V. Pullastra</i>)	35	1.178.783	14.603.809	12,4
Ameixa fina (<i>R. decussata</i>)	40	826.311	15.899.698	19,2
Ameixa rubia (<i>V. rhomboideus</i>)	24	841.569	5.576.224	6,6
Berberecho (<i>C. Edule</i>)	40	3.255.329	14.017.600	4,3
Especies-recurso principais		6.101.992	50.097.332	
Cadelucha (<i>Donax trunculus</i>)	6	15.475	457.109	29,5
Navalla (<i>E. ensis</i>)	27	200.854	2.051.536	10,2
Vieira (<i>P. maximus</i>)	2	126.610	477.943	3,8
Voadora (<i>Chlamys opercularis</i>)	10	370.938	572.795	1,5
Especies-recurso secundarias		713.877	3.559.383	
Ameixa bicuda (<i>V. aureus</i>)	12	11.944	47.749	4,0
Ameixa xaponesa (<i>R. philippinarum</i>)	35	1.951.499	13.459.728	6,9
Carneiro (<i>Venus verrucosa</i>)	24	66.040	310.996	4,7
Cornecha (<i>Spisula solida</i>)	5	11.020	68.722	6,2
Longueirón (<i>S. marginatus</i>)	16	72.001	670.648	9,3

[Continúa] ▶

Cadro núm. 26 (continuación)

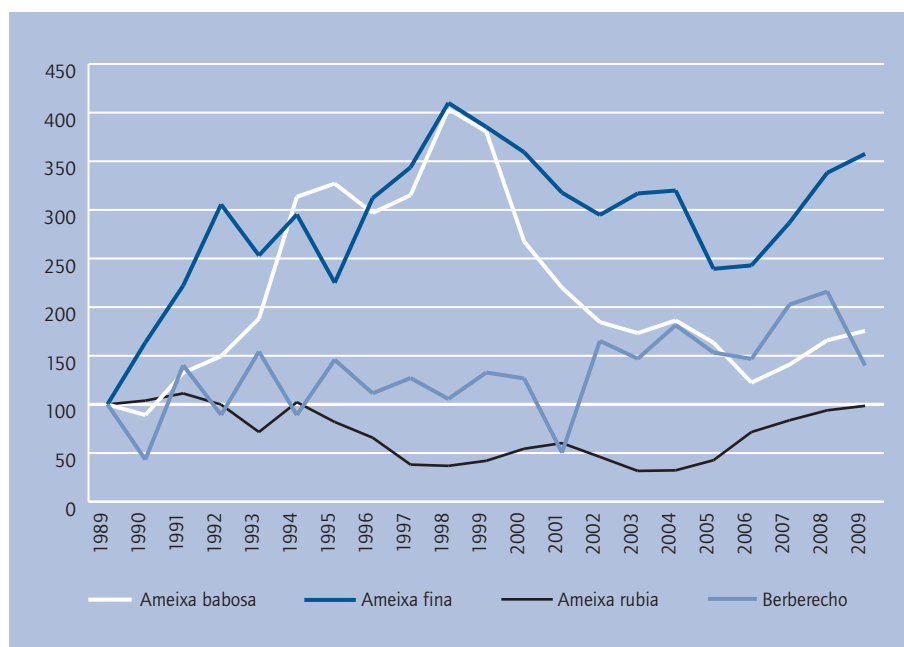
Producción pesqueira en primeira venda en Galicia. Bivalvos e gasterópodos. Ano 2009

Especie	Lonxas	Cantidade (kg)	Importe (euros)	Euros/kg
Longueirón vello (<i>S. marginatus</i>)	2	667	1.831	2,7
Mexillón (<i>M. galloprovincialis</i>)	5	85.547	85.490	1,0
Ostra (<i>O. edulis</i>)	9	20.634	94.620	4,6
Rabioso (<i>Glycymeris glycymeris</i>)	3	27.954	22.276	0,8
Reloxo (<i>Dosinia exoleta</i>)	1	3	7	2,6
Especies-recurso acompañantes		2.247.308	14.762.068	
Total bivalvos e gasterópodos		9.063.177	68.418.783	

Fonte: Consellería do Mar (<http://www.pescadegalicia.com>).

Gráfico 4.

Evolución da produción das especies-recurso principais en Galicia (índice base 1989 = 100)

ladas (un 75% de frecuencia), mentres que a media destes oito anos pasa a 1.100 toneladas. Esta media exacta do intervalo citado é considerada por algúns biólogos da Consellería do Mar como o nivel de capturas máis sostible a longo prazo para este recurso, considerando as dificultades de xestión que establece o seu nicho ecolóxico, normalmente por baixo dos 5 metros de profundidade.

Algo diferente é o caso das capturas de ameixa rubia debido a que o seu crecemento continuado desde 2003 parece indicar unha recuperación moi estable dos seus principais bancos de produción. Se observamos o gráfico 4, parecería que o escenario tendencial vai alcanzar os niveis de extracción dos primeiros anos noventa, cando foron aprobados os plans experimentais de traballo con endeño remolcado en zonas profundas de máis de 20 metros nas bocas das rías de Pontevedra e Arousa. O problema radica en saber por canto tempo se poderían manter aquelas cifras de produción coa escasa información que existe sobre o seu comportamento fronte ao impacto da explotación humana.

Como resumo final, os resultados económicos xerais a prezos correntes baixan de forma notable nesta campaña (un 12% con respecto a 2008, como vemos no cadro 23). A causa máis probable sería a interacción dos dous factores xa citados ao principio deste apartado, a redución das capturas por unha parte e a estabilidade compensada dos prezos (que soben un 21,1% no caso do berberecho e un 4,4% na ameixa babosa, e baixan un 11,2% na ameixa fina, un 8,8% na ameixa rubia (cadro 24) e un 13,3% na xaponesa (cadro 25)). Por grupos de especies, os ingresos derivados da venda das que denominamos recurso principal baixan case un 7% con respecto a 2008, mentres que as secundarias reducen os ingresos nun 14,5% e as acompañantes noutro 25,4%.

Estes datos non poden considerarse positivos para o sector, tendo en conta que o IPC consolidado de Galicia a fins de 2009 sufriu un descenso do 0,6% e que o seu traslado aos ingresos dos mariscadores supón unha caída global de máis do 11% en relación ao resto dos bens e servizos que deben adquirir.

IV.3. Acuicultura

A ambivalencia entre acuicultura e piscicultura permitiu que se falase de Galicia como gran produtor. Ben é certo que esta circunstancia se basea na produción de mexillón e oculta unha realidade menos vizosa, malia que importante, no cultivo de peixes. A produción de mexillón mantivo a súa relevancia no contexto europeo e mundial, aínda que afectada a súa rendibilidade pola competencia internacional e pola tradicional mala organización comercial. Pola contra, a deslocalización da produción de rodaballo e troita, a baixa de rendibilidades por mor da contracción dos mercados e, mesmo, tamén, no caso da troita, a competencia de terceiros países, afectaron ás empresas de piscicultura e ás súas producións.

Galicia perdeu o liderado na acuicultura de auga doce, na que a produción de troita caeu por debaixo das 5.000 toneladas, cando chegara a alcanzar as 9.000. Persiste tamén o estancamento nas producións de ameixas (coa excepción da xaponesa), á marxe dos investimentos na produción de semente, do residual cultivo de ostra e dos intentos escasamente frutíferos do cultivo de pectínidos –coa obtención de semente en cativeiro ou por captación natural.

A piscicultura en Galicia ten, polo menos, dúas serias limitacións: restricións ambientais para o cultivo no medio natural de moitas especies e carencia de territorio para instalacións de acuicultura. Pasaron xa once anos desde a última construción en Galicia dunha planta de cultivo de rodaballo. Desde entón, exceptuando a ampliación dunha planta en Xove e a regularización doutra en Mougás, as dúas do grupo Pescanova, todo está paralizado.

Neste sentido, un dos grandes problemas da acuicultura en Galicia é a falta de espazos non conflictivos para o seu desenvolvemento, tanto en terra como en mar. Por esta razón, dispoñer dunha autorización ou concesión na lámina da auga ou en terreo litoral é un ben, por escaso, altamente apreciado, ademais dun ben intervido polas administracións e polos gobernos.

Esta falta de espazo, xunto coas presións económicas e sociais e coa complexidade para articular os concursos públicos que establece a lei, levaron a unha paralización no desenvolvemento de novas empresas de acuicultura, limitándose as novas instalacións a «concesións experimentais» ou á ampliación de capacidades de plantas existentes en terra.

O 10 de marzo de 2011 o Consello da Xunta de Galicia acordou suspender o Plan Galego de Acuicultura 2008 e aprobar o inicio da tramitación do Plan Director Territorial de Acuicultura de Galicia (PDAG). Neste momento non hai ningunha solicitude de instalación en terra en tramitación, por esta razón o novo atraso en dispoñer de instrumentos de xestión de instalacións en terra parece que non obstaculizará o futuro da piscicultura mariña.

A piscicultura

Os datos máis recentes con respecto a investimentos en piscicultura evidencian tendencias negativas para o seu desenvolvemento en Galicia porque as empresas non esperan. Ademais de Pescanova, que construíu en Mira (Portugal) unha planta de cultivo con capacidade instalada de 7.000 toneladas de rodaballo, que probablemente en 2011 sitúe xa no mercado unhas 3.000 –un terzo da actual produción galega–, recentemente outros grupos empresariais seguiron buscando localizacións alternativas para as súas plantas de cultivo.

É representativo o caso da empresa Stolt Sea Farm que, logo de anos de espera, decidiu investir en Andalucía para instalar o seu cultivo de linguado. Tamén cómpre salientar as compras recentes de empresas galegas por grupos empresariais do sur. Esta emigración do cultivo de linguado non é anecdótica: a tecnoloxía desenvolveuse por empresas, centros tecnolóxicos e grupos de investigación en Galicia. Ademais, esta especie é considerada adecuada para o cultivo nas costas galegas e dispónse dunha posición de vantaxe competitiva, cunha produción aproximada de 200 toneladas.

Pola súa banda, o cultivo de salmón iniciouse en Galicia no ano 1976 en instalacións de dous tipos: gaiolas flotantes e plantas en terra. O cultivo de salmón en Galicia, despois de vinte anos de intentos, foi abandonado tanto por dificultades de mercado como técnicas. A maior parte das empresas cesaron na súa actividade de cultivo de salmón debido, fundamentalmente, a problemas parasitarios e microbiolóxicos pero, sobre todo, á inadecuación das características ecolóxicas das rías galegas –carga de plancto con efectos de mucosidade branquial asociada ao desenvolvemento de amebas, temperatura e problemas de crecemento e reprodutivos e salinidade elevada con efectos en excreción e regulación osmótica– que dificultan o manexo do cultivo e fan máis precaria a súa rendibilidade. Ademais, esta rendibilidade era xa moi limitada pola competencia do salmón importado: en España existe un mercado consolidado dunhas 20.000 toneladas, pero ocupado maioritariamente polo salmóns noruegués e escocés, máis competitivos en rendibilidade biolóxica e en prezos. Por esta razón, non é doado comprender a autorización experimental concedida polo Goberno galego en 2006, para situar ata 20 gaiolas para o cultivo de salmón na ría de Arousa, e mesmo o seu traslado actualmente a localizacións na ría de Muros, por máis que o debate entre partidarios e detractores destas instalacións se basee en argumentos parciais tanto a nivel ecolóxico como económico.

Polo que respecta á piscicultura continental, cultivo de troita, o tradicional liderado de Galicia (con 34 instalacións) cedeu paso a Castela e León. No conxunto de España a produción de troita descendeu en 10.000 toneladas nos últimos dez anos, e en Galicia reduciuse ata as 4.900 toneladas dun total de 23.705 en España, co peche dun 20% das instalacións existentes. O cultivo de troita aínda mantén un emprego dun millar de traballadores en zonas rurais. Na orixe desta situación están problemas de rendibilidade asociados ao canon da auga e da competencia das importacións, mais tamén outros derivados do tamaño das explotacións e da súa capacidade innovadora, pois non é doado explicar que, mentres Galicia, con 32 instalacións, produce esas

4.900 toneladas, Cataluña, con 5, produce 4.650 toneladas, e Castela e León, con 22 instalacións, 6.000 toneladas.

O rodaballo continúa sendo a gran produción na piscicultura galega e máis ante a caída de produción da troita que resalta os seus resultados. A produción de crías de rodaballo mantense estable en torno aos 13 millóns de unidades desde o ano 2007. O mesmo acontece coa produción de rodaballo, que desde 2008 alcanza as 7.800 toneladas. En canto á produción en Portugal, esta pasou das 150 toneladas en 2007 ás 500 toneladas en 2010, coa previsión de que en 2011 poida alcanzar as 2.000 ou 3.000 toneladas.

O mexillón

No mundo do cultivo de mexillón, os últimos anos foron de abraio e desasosiego por diversas circunstancias: as análises sobre prezos e mercados, a confrontación dentro do sector ou cos empresarios transformadores (sexan conserveiros ou cocedoiros), as estratexias empresariais esbozadas ou consumadas e as políticas públicas aplicadas.

Hoxe, cando se albisca un soterrado ruído dun novo arranque de motores no ámbito das bateas –unha das realidades económicas máis evidentes dos mares galegos–, pódense lembrar aquelas afirmacións que sinalaban que «nos últimos anos o sector mexilloeiro se lanzou a unha carreira sen reflexión». Entre elas, cabe sinalar execucións de avais entre organizadores empresariais do propio sector ou ditames desfavorables e penalizacións económicas por prácticas denunciadas no Tribunal de Defensa da Competencia.

Entre 2008 e 2009, últimos datos dispoñibles de produción de mexillón, a produción comercializada en quilos incrementouse case nun 20%, como se expón no cadro 27, mentres o prezo medio caía un 13,33%. En 2009, un 62% da produción foi para consumo en fresco e un 38% para a industria. Nese incremento de produción comercializada entre os anos 2008 e 2009 hai que salientar que se produce case a partes iguais, unhas 18.000 toneladas, mexillón de fresco pequeno e mexillón destinado á industria.

A irrupción das grandes cadeas de distribución e venda no mercado de fresco, con acordos con entidades procesadoras, permitiu certos alivios e, incluso, adecuados negocios aos produtores en fresco. Non obstante, segue sendo un lugar común no ámbito das bateas asociar os baixos rendementos do sector mexilloeiro á competencia de produtos doutros países, con Chile en primeiro lugar.

Así, iniciado o século XXI, as importacións de mexillón fresco mantivéronse estables (unhas 6.000 toneladas) os sete primeiros anos, cun descenso do 40% a partir de 2008, para situarse nunhas 4.000 toneladas en 2010. Pola súa vez, as importacións de mexillón conxelado multiplicáronse por dous nos seis primeiros anos, alcanzando en 2006 as 8.600 toneladas, para descender drasticamente desde o ano 2007, ata situarse, en 2010, nunhas 3.100 toneladas, un terzo do máximo da década (cadro 28).

Neste sentido cómpre sinalar o incremento da importación de mexillón en conserva, que pasa das 600 toneladas en 2001 ás 2.500 en 2007, cun descenso de 700 toneladas en 2008, para alcanzar un novo máximo histórico de 2.800 toneladas en 2010.

Por outra banda, os datos das exportacións desde España indican un crecemento espectacular da exportación de mexillón fresco, medrando desde as 22.000 toneladas a comezos de século, a unhas 40.000 no ano 2009, para descender en 2010 ata as 37.000. A exportación de mexillón en conserva estabilízase en torno ás 1.500 toneladas e o mercado flutuante en mexillón conxelado mostra unha base sólida, con máis de 4.000 toneladas anuais, con anos nos que se superan as 6.000 toneladas e outros como 2009 e 2010 nos que excede as 5.000.

Con estes datos, non parece, pois, que os padecementos do sector mexilloeiro se deban vincular exclusivamente á competencia doutros países produtores, xa que se Chile ata 2006 vendeu a España cantidades crecentes de mexillón conxelado cun máxi-

Cadro núm. 27

Comparativa da acuicultura do mexillón. Anos 2008 e 2009

	2009	2008	Diferenza	% Diferencial
Cantidade en kg	225.091.334	188.817.833	36.273.450	19,21
Importe en euros	88.684.866	84.104.527	4.580.338	5,45
Prezo medio €/kg	0,39	0,45	-0,05	-13,33

Datos xerais de acuicultura do mexillón por destino. Ano 2009

	Quilogramos	%	Euros	%	Euros/kg
Fresco	138.863.437	61,69	55.337.148,00	62,40	0,40
Grande	25.336.651	11,26	16.087.022	18,14	0,63
Mediano	31.578.289	14,03	14.587.659	16,45	0,46
Pequeno	81.948.496	36,41	24.662.468	27,81	0,30
Industria	86.227.897	38,31	33.347.718,00	37,60	0,39
Total	225.091.334	100,00	88.684.866	100,00	0,39

Comparativa de acuicultura de mexillón por destino. Anos 2008 e 2009

	Diferenza 2009-2008		% Diferenza 2009-2008	
	Quilogramos	Euros	Quilogramos	Euros
Fresco	18.220.680	-1.641.220	15,10	-2,88
Grande	-827.095	-1.893.467	-3,16	-10,53
Mediano	-1.801.381	-2.915.197	-5,40	-16,66
Pequeno	20.849.157	3.167.443	34,12	14,74
Industria	18.052.770	6.221.559	26,48	22,94
Total	36.273.450	4.580.338	19,21	5,45

Cadro núm. 28

Comercio de mexillón en España por tipo de produto

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Importacións										
Fresco										
Toneladas	5.957	3.915	5.784	6.344	7.438	6.013	5.837	3.206	3.530	3.949
Miles de euros	6.481	5.654	6.584	7.385	8.310	6.564	6.252	4.407	3.841	4.554
Conservas										
Toneladas	608	812	223	584	816	1.787	2.517	1.867	2.402	2.806
Miles de euros	3.352	4.257	2.042	3.451	4.700	9.617	7.209	7.408	9.581	9.965
Conxelado										
Toneladas	4.452	3.712	4.398	5.814	7.908	8.636	6.265	4.539	3.226	3.159
Miles de euros	13.448	9.864	10.613	12.913	18.874	20.560	21.981	12.553	8.859	9.473
Exportacións										
Fresco										
Toneladas	22.706	28.778	27.265	36.661	22.067	34.578	35.533	38.396	40.458	37.053
Miles de euros	18.698	23.999	22.664	28.354	16.836	22.413	26.286	24.974	24.772	25.232
Conservas										
Toneladas	1.371	1.277	1.301	1.426	1.329	1.365	1.633	1.663	1.498	1.496
Miles de euros	6.017	5.962	6.021	5.674	5.529	5.911	7.063	6.846	6.130	6.371
Conxelado										
Toneladas	4.002	6.423	6.366	3.546	4.117	6.559	5.893	4.515	5.214	5.265
Miles de euros	7.698	11.825	11.045	8.527	9.660	13.392	13.906	10.824	11.792	11.935

Fonte: ICEX.

mo dunhas 5.600 toneladas ese ano, desde entón as súas vendas descenderon a unas 1.700 en 2007 e a 1.300 en 2008, sen superar as 600 toneladas en 2009 e apenas as 430 en 2010 –aínda acumulando o produto que chega de Chile e Portugal como se todo procedese de Chile. Hai que salientar que, mentres no período 2001-2008 as importación totais de conxelado case se duplicaron, pasando de 4.500 a 8.600 toneladas, a partir de 2008 se observa unha baixada continua ata 2010, con 3.159 toneladas.

Os datos indican que os mercados de fresco son competencia exclusiva da relación entre produtor e mercados, sen interferencias de terceiros países. O mercado de mexillón de industria ve alterada a súa situación, non tanto polo conxelado, senón pola importación directa de mexillón en conserva, que nos últimos anos podería supoñer o equivalente á cuarta parte da produción española. Mentres, obsérvase unha maior competitividade nos nosos mercados de conxelado europeos, moi singularmente en Francia, Portugal e mesmo Italia, acadando no ano 2010 unha exportación total de máis de 7.000 toneladas de mexillón conxelado, a cifra máis alta da década.

Cadro núm. 29

Importacións e exportacións españolas de mexillón conxelado por países (en toneladas)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Exportacións										
Italia	2.605	4.095	4.544	1.598	1.952	2.679	2.308	1.592	1.902	2.270
Portugal	496	676	635	893	865	1.576	1.084	1.140	1.096	1.443
Francia	350	537	326	284	225	1.165	797	571	313	1.575
Grecia	126	242	184	155	172	124	114	147	210	188
Alemaña	117	102	162	69	126	200	144	203	163	137
Total países	4.002	6.423	6.366	3.546	4.117	6.559	5.893	4.515	5.214	7.073
Importacións										
Chile	1.855	1.870	2.489	3.718	4.163	5.666	1.435	376	258	72
Nova Zelandia	1.527	1.106	1.520	1.585	3.350	2.459	3.710	2.125	2.112	2.433
Francia	65	137	113	86	58	74	109	282	103	143
Países Baixos	184	10	31	58	77	90	10	192	32	19
Italia	47	308	14	29	4	6	14	115	187	135
Reino Unido	15	0	10	1	4	20	633	212	6	0
Portugal	418	46	154	98	25	122	302	959	386	356
Corea do Sur	0	0	0	157	92	69	45	118	23	0
Total países	4.452	3.712	4.398	5.814	7.908	8.636	6.265	4.539	3.226	3.159

Fonte: ICEX.

Por outra parte, en poucas ocasións se formularon análises en torno a erros estratégicos do propio sector mexilloeiro, pero algunhas existen, como as elaboradas sobre os mercados internacionais de mexillón en relación con España e Europa.

As producións de ameixas

Galicia conta con 510 bancos marisqueiros que ocupan máis de 81 millóns de m² de beiramar, dos que o 60% se explotan desde embarcación e ocupa o 36% dos mariscadores. Mentres, o marisqueo a pé emprega o 49% e explota menos do terzo das superficies marisqueiras. Hai outro 15% que alterna as dúas ocupacións, a pé ou en barco. En total estamos a falar duns 7.000 mariscadores, lonxe dos 13.000 censados anos atrás, que constitúen o potencial marisqueiro de Galicia. Xunto coas ameixas (fina, rubia, babosa e xaponesa), traballan o berberecho e outras especies de bivalvos secundarias.

Nos cadros 30 e 31 pódense observar as producións para os tres tipos de ameixas, prezos e produción total, así como a evolución das importacións e exportacións de

Cadro núm. 30

Evolución da produción total de ameixa en Galicia

	Toneladas	Euros	Euros/kg
Ameixa Xaponesa (R. Philippinarum)			
2004	740,3	6.034.365,93	8,15
2005	848,4	6.363.575,62	7,50
2006	1.132,9	9.055.624,12	7,99
2007	1.941,3	14.637.104,62	7,54
2008	2.261,9	18.009.804,31	7,96
2009	1.951,5	13.459.728,06	6,90
2010	1.885,0	11.991.178,28	6,36
Ameixa Fina (R. Decussata)			
2004	738,9	19.092.481,33	25,84
2005	553,0	16.410.406,06	29,67
2006	560,6	15.704.033,75	28,01
2007	662,2	16.146.898,51	24,38
2008	781,2	16.928.620,51	21,67
2009	826,3	15.899.698,34	19,24
2010	807,1	16.611.957,94	20,58
Ameixa Babosa (V. Pullastra)			
2004	1.250,2	16.078.114,96	12,86
2005	1.097,2	15.255.031,38	13,90
2006	821,5	12.532.699,92	15,26
2007	945,2	14.211.992,74	15,04
2008	1.113,1	13.216.454,06	11,87
2009	1.178,8	14.603.809,35	12,39
2010	1.187,1	15.789.865,78	13,30
Total			
2004	2.729,4	41.204.962	-
2005	2.498,6	38.029.013	-
2006	2.515,0	37.292.358	-
2007	3.548,7	44.995.996	-
2008	4.156,2	19.200.000	-
2009	3.956,6	19.200.000	-
2010	3.879,2	19.200.000	-

Fonte: Consellería do Mar (<http://www.pescadegalicia.com>).

Cadro núm. 31

Importacións e exportacións españolas de ameixa fresca por países (en toneladas)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Exportación										
Portugal	560	461	580	421	374	228	261	350	305	433
Francia	83	34	201	62	142	82	52	23	23	20
Italia	81	287	44	85	49	63	66	42	25	213
Reino Unido	5	1	1	27	-	43	6	0	0	0
Andorra	3	8	6	22	10	2	11	50	39	26
Bélxica	-	-	1	-	-	7	13	-	1	0
Lituania	-	-	-	-	-	-	-	7	0	0
Total	733	790	834	618	575	425	409	472	393	691
Importación										
Estados Unidos	-	201	148	89	147	132	63	40	2	2
Canadá	1	12	14	27	15	53	27	48	48	33
Francia	1.483	1.343	2.444	2.311	1.801	3.404	3.434	2.217	1.080	1.119
Reino Unido	2.966	1.086	2.097	1.319	1.805	1.226	1.295	1.294	1.567	1.288
Grecia	59	17	58	10	9	15	4	-	3	17
Irlanda	298	218	266	245	350	259	413	254	299	309
Italia	9.583	4.944	7.453	8.393	7.633	7.413	7.614	5.365	5.276	5.639
Portugal	935	2.089	2.469	1.777	2.062	3.534	1.510	1.447	2.340	2.000
Dinamarca	4	0	76	179	113	79	80	31	0	0
Países Baixos	316	93	84	123	256	60	183	854	1.589	3.807
Turquía	-	18	10	-	16	14	118	67	38	23
Marrocos	263	427	301	391	1.047	932	594	434	489	270
Túnez	79	314	342	105	87	59	40	45	29	9
Indonesia	-	2	4	6	13	10	11	20	10	13
Total	15.986	10.762	15.766	14.976	15.354	17.188	15.385	12.117	12.771	14.530

Fonte: ICEX.

ameixa fresca por países. Mentres as importacións se manteñen en torno ás 15.000 toneladas –cunha caída en 2008 e 2009 a 12.000 toneladas e un reponte de novo a 14.500 en 2010–, as producións en Galicia sitúanse en torno ás 4.000 toneladas, das que máis da metade corresponden á ameixa xaponesa, un terzo á babosa e menos de 1.000 toneladas á fina. Dáse unha relación inversa ao seu prezo por quilo: 20 euros para a fina, 13 para a babosa e 6,5 para a xaponesa.

Para coñecer o alcance dos intercambios comerciais e o potencial dos mercados de ameixas é preciso ter en conta as importacións de ameixa conxelada, que amplían notablemente o potencial do mercado en máis doutras 15.000 toneladas, un 100%, e no que se detectan dous grandes novos provedores: Vietnam e Chile.

A investigación e a innovación

Moitos son os esforzos que se veñen desenvolvendo desde comezos dos anos oitenta do século pasado na I+D en acuicultura, primeiro co Plan Especial de I+D e logo, no Plan Nacional de Investigación, cos Programas de Recursos Mariños e Acuicultura. Cómpre engadir, ademais, as convocatorias do plan galego, así como as convocatorias de Jacumar (Junta Nacional Asesora de Cultivos Marinos) e tamén as do CDTI, da Unión Europea e mesmo de empresas. Á parte da dedicación dos centros de investigación do Estado (IEO, CSIC) ou dos da Xunta de Galicia (Cima, Igafa), están tamén os grupos universitarios e o Instituto de Acuicultura da Universidade de Santiago de Compostela. Ademais hai que engadir o Centro Tecnolóxico de Acuicultura en Couso, de iniciativa privada, e mesmo a investigación desenvolvida por algunhas empresas.

As prioridades na investigación e na innovación na acuicultura galega, agás as desenvolvidas no Centro Tecnolóxico de Acuicultura en Couso e nas empresas, veñen maioritariamente determinadas pola Xunta de Galicia, pola Consellería do Mar, en coordinación coa Jacumar, que destina abondosos recursos económicos.

Se ben é doado atopar algúns proxectos innovadores, a I+D en acuicultura é debedora dun modelo de oferta dos investigadores, máis que de demanda sobre as necesidades reais. Bótanse de menos avaliacións dos resultados da investigación e innovación, así como decisións en canto a prioridades segundo as avaliacións para poñer fin a proxectos que se repiten de xeito continuo.

Casos como os da I+D en produción de polbo, ameixas, ourizos e pectínidos deberían, cando menos, seren revisados logo de anos de financiamento, para establecer correccións, de ser precisas e posibles, ou mesmo para fixar prioridades. Unha reflexión en profundidade sobre resultados acadados e orzamentos executados, xunto coa avaliación de capacidades e liñas estratéxicas a desenvolver deberían ser tarefa oportuna e urxente no recentemente reformulado Consello Galego de Investigación Mariña.

The image is a full-page background photograph with a strong blue color cast. It depicts an industrial interior, likely a factory or a large-scale construction site. The scene is dominated by a complex network of metal beams, pipes, and structural supports. The perspective is from a low angle, looking upwards and slightly to the side, creating a sense of depth and scale. The lighting is somewhat diffused, highlighting the metallic surfaces and the geometric patterns of the structure. The overall mood is industrial and modern.

V. Industria

V. 1. A industria galega

O comportamento da industria galega en 2009 e 2010

A industria, xunto coa construción, son as dúas actividades nas que, en maior grao, incidiu a actual crise económica. O VEB da industria transformadora, segundo as estimacións do IGE, descendera en 2009 nada menos que un 13,7% e a enerxía fixoo un 3,2%, o que conxuntamente supuxo, segundo a EPA, unha perda de 21.800 ocupados, o 10,1% do total dos traballadores do sector en 2008. En 2010 non se produciu a agardada recuperación. A xeración de VEB da industria transformadora foi aínda inferior á do ano precedente (caeu un 0,5%) e non se apreciaron síntomas que suxerisen unha pronta aceleración desta actividade. Pola contra, medrou nun 3,5% a xeración de enerxía grazas ao pulo na produción eólica e hidroeléctrica que contrarrestou unha caída de case o 20% da enerxía térmica. O estancamento da actividade da industria no seu conxunto volveu supoñer en 2010 unha elevada perda de emprego, en concreto, 22.500 traballadores, cifra que, engadida á de 2009, xa representa o 20,5% da ocupación existente en 2008.

Pola súa banda, a evolución da industria galega en 2010, segundo a *Contabilidad Regional de España* elaborada polo INE, reflicte un crecemento do 0,4% da industria transformadora e dun 4,9% de enerxía. Esta evolución é máis positiva que a do IGE, a pesar de que estes datos tamén amosan o estancamento do sector industrial manufactureiro e a aceleración da actividade enerxética.

A actividade industrial transformadora medida pola xeración de VEB, nun contexto xeral de escaso dinamismo, experimentou en 2010 oscilacións. Os resultados do primeiro trimestre, aínda que negativos, -0,5%, xa non o eran tanto como os alcanzados nos catro trimestres de 2009. A falta de información máis desagregada, cabía supoñer unha estabilización na actividade dos sectores determinantes da industria galega: transporte, alimentación, metalurxia e produtos metálicos. Unha vez coñecidos os datos do segundo trimestre, un incremento do VEB do 3,8%, podía intuírse, ante unha recuperación tan notable, que a crise xa ía quedando atrás. Non obstante, tanto a evolución neste período dos indicadores como a persistencia dos desequilibrios inducían a supoñer que ese 3,8% era un dato conxuntural e que non se consolidaría nos seguintes trimestres. Así o suxerían a situación da demanda interna española e os indicadores de confianza empresarial, malia que a demanda procedente do estranxeiro mantivo un bo dinamismo. De feito, a pesar do incremento do VEB, o valor do indicador de confianza empresarial do IGE non difería en exceso do alcanzado no primeiro trimestre e a diferenza negativa con respecto aos momentos de maior auxe económica, como os

dous primeiros trimestres de 2007, era de case 40 puntos. Esta traxectoria ascendente seguida no primeiro semestre de 2010 truncouse na segunda parte do ano. A dureza da actual crise volveu manifestarse no terceiro trimestre e reflectiuse nunha caída do VEB do 1,6%, na desaceleración dos indicadores e na perda de confianza empresarial. Os resultados do último trimestre de 2010 foron aínda peores: a actividade descendeu un 3,4% e a confianza volveu aos valores de 2009.

Esta evolución tan desigual entre a primeira e a segunda parte do ano supuxo unha pequena mingua na porcentaxe de utilización das plantas industriais. En xaneiro de 2010 o grao de uso foi do 72,1% (case 5 puntos menos que un ano antes) e en xaneiro de 2011 a taxa situouse no 70,7%. Lonxe quedaban as porcentaxes de case o 90% alcanzadas en 2007. Este menor uso das plantas non incita a realización de investimento produtivo, actividade que, nun contexto como o actual, está a ter variacións moi negativas. A súa recuperación indicaría unha maior confianza do empresariado galego cara ao inicio dunha senda expansiva que, polo de agora, aínda non se albisca.

A evolución da actividade de enerxía en 2010 non seguiu as mesmas pautas que a do resto da produción industrial. O incremento do seu VEB no 3,5% anual debeuse, sobre todo, ao espectacular aumento, no primeiro trimestre, da xeración de enerxía eólica e hidroeléctrica (44,9%) que se plasmou nunha subida do VEB do 11,9%, traxectoria que non seguiu o resto do ano. De feito, as taxas de variación do VEB nos dous trimestres centrais foron moito máis moderadas e no último rexistrouse unha caída do 2,2% debido a unha variación negativa das tres principais fontes de xeración. En todo o ano non se recuperou a produción das centrais térmicas, noutro tempo o pilar fundamental do sector enerxético galego. A potenciación das enerxías renovables, basicamente os parques eólicos, e a pretensión de obter unha produción equilibrada coas térmicas incidíu negativamente na actividade das dúas centrais galegas. Aos anteriores factores cómpre engadir o descenso da demanda no actual período de crise e, no futuro, a posta en práctica do decreto do carbón nacional xa aprobado en febreiro de 2011, despois de resolver o recurso o Tribunal de Luxemburgo. Neste contexto tan

Cadro núm. 1

Macromagnitudes básicas do sector industrial en Galicia

	VEB enerxía	VEB industria	PIBpm	% industria	% enerxía e industria
Prezos correntes					
2009 (miles de euros)	1.847.426	7.384.370	57.002.531	13,0	16,2
2010 (miles de euros)	1.944.962	7.331.199	57.828.038	12,7	16,0
Taxa de variación interanual (%)	5,3	-0,7	1,4		
Índices de volume					
Taxa de variación interanual (%) 2009	-3,2	-13,7	-3,1		
Taxa de variación interanual (%) 2010	3,5	-0,5	0,1		

complexo estimouse que en 2010 a planta das Pontes estivo ao 47% da súa capacidade e a de Meirama ao 11%.

Xa que en 2010 a taxa de variación da actividade da industria transformadora galega foi inferior á do PIB, o peso relativo deste sector económico no conxunto da economía descendeu, de tal xeito que ese ano xerou o 12,7% fronte ao 13% de 2009. A traxectoria que seguiu a industria galega non diferiu da española. Nos dous casos produciuse un notable descenso do VEB en 2009 e apenas variou a actividade en 2010. Non obstante, os indicadores parece que apuntan cara a unha recuperación máis rápida da industria en España que en Galicia.

O Índice de Producción Industrial (IPI) publicado polo INE reflicte, mes a mes, a traxectoria que seguen as actividades industrial e enerxética en Galicia. Ademais do índice xeral, tamén se elaboran índices sectoriais segundo o destino económico dos bens. A información que figura no cadro 2 reflicte a recente adaptación da información sobre os diferentes grupos de bens á Clasificación Nacional de Actividades Económicas 2009 (CNAE-2009). Como cabería agardar, a evolución observada no índice xeral é relativamente similar á obtida con outros indicadores. Apréciase como a actividade se recuperou ata o mes de agosto –o valor do índice nos oitos primeiros meses de 2010 superou sempre ao alcanzado en 2009– e, a partir de setembro, a desaceleración foi tan forte que provocou que a taxa de variación do valor medio anual descendese nunha décima. Tras este comportamento, o valor medio do IPI en 2010, un 90,3, foi case 10 puntos inferior ao do ano base 2005. No que respecta aos índices sectoriais apréciase como a evolución negativa no conxunto da industria transformadora se debe

Cadro núm. 2

Índice de Producción Industrial en Galicia. Base 2005. CNAE-2009

		Xan	Feb	Mar	Abr	Mai	Xuñ	Xul	Ago	Set	Out	Nov	Dec	Media	TVA (%)*
Xeral	2009	88,8	90,9	90,6	83,4	86,6	94,2	97,7	74,0	93,5	95,4	98,3	90,9	90,4	-
	2010	90,6	92,4	100,1	90,6	88,9	96,0	99,6	78,0	86,8	83,4	94,3	82,7	90,3	-0,1
Consumo duradeiro	2009	59,5	65,0	68,6	67,8	68,2	74,2	81,0	49,3	79,0	97,7	84,5	92,6	74,0	-
	2010	64,8	71,3	91,5	74,0	67,8	85,0	70,0	33,0	65,1	66,9	72,6	58,6	68,4	-7,5
Consumo non duradeiro	2009	98,8	104,3	101,7	87,6	85,2	99,9	110,2	93,3	108,2	95,1	104,4	87,3	98,0	-
	2010	89,5	97,3	101,4	91,8	93,3	100,6	116,4	102,2	92,2	82,4	100,5	82,0	95,8	-2,2
Bens de equipo	2009	85,9	90,7	89,8	89,8	94,0	96,2	84,8	65,9	93,7	96,5	95,9	79,5	88,6	-
	2010	78,2	88,9	95,0	89,0	93,6	105,9	94,1	54,1	91,6	91,3	99,0	74,5	87,9	-0,7
Bens intermedios	2009	73,7	78,2	82,7	80,8	85,6	87,1	91,7	64,9	88,1	94,7	92,3	75,4	82,9	-
	2010	73,3	80,2	89,0	85,3	87,4	92,6	89,7	68,1	84,9	83,8	87,8	69,9	82,7	-0,3
Enerxía	2009	106,1	97,1	93,0	76,9	83,8	98,4	108,5	77,0	86,0	95,3	104,7	130,3	96,4	-
	2010	134,6	111,2	121,6	100,8	83,5	85,8	104,6	96,9	81,0	77,3	94,0	114,4	100,5	4,2

* Taxa de variación anual (sobre a media).

Fonte: INE.

ao comportamento de todos os grupos. Sobresae o descenso dun 7,5% no índice da industria fabricante de bens de consumo duradeiro, actividade na que se observou un descenso da produción, aínda que menor que nos dous anos precedentes, que se reflicte nun valor do índice de tan só 68,4. Menor, aínda que tamén importante, foi a caída na produción de bens de consumo non duradeiro (2,2%) debido ao freo da actividade observada desde o mes de setembro. A produción mantívose relativamente estabilizada nos segmentos de bens de equipo e intermedios –o índice descendeu un 0,7% e un 0,3% respectivamente–, malia que a actividade dista moito de ser alcanzada en 2005 e nos anos seguintes. O maior impacto da crise nos dous sectores produciuse en 2009 con reducións no índice do 28,3% e do 14,9% respectivamente, se ben en 2010 non se produciu unha recuperación. Finalmente, o índice na actividade de fabricación de enerxía medrou un 4,2%, o que supuxo unha achega positiva ao índice xeral. Este incremento explícase polo forte pulo experimentado polo índice nos catro primeiros meses do ano que, sobradamente, compensou a caída na actividade dos oito últimos meses.

Ademais do IPI elaborado polo INE, o Ministerio de Industria, Turismo e Comercio publica os resultados da *Encuesta de Coyuntura Industrial* nos que se recollen as percepcións dos empresarios industriais galegos sobre o momento da industria. Esta enquisa ten unha periodicidade mensual e, ademais de información subxectiva, tamén indaga sobre cuestións obxectivas. Anteriormente xa se comentou o grao de utilización das plantas industriais. Comprobamos que a inicios de 2011 a taxa do 70,7% non se afastaba da porcentaxe do 72% alcanzada un ano antes e, en correlación con esta situación de feito, a predición do VEB amosaba unha estabilización na actividade. O descenso de 1,3 puntos no total oculta unha caída de 13 puntos no uso das plantas dedicadas á fabricación de bens de consumo –un elemento máis no que se constata a fonda crise desta actividade–, que se contrarresta por un aumento no uso das instalacións da fabricación de bens intermedios e por unha estabilización na de bens de capital, actividade que mantén unha utilización próxima ao 80%.

A inicios de 2010 o 70% dos empresarios industriais galegos enquisados sostiña que a carencia de demanda era o principal factor limitativo da súa produción. Do total, o 51% referíase á demanda procedente de Galicia e do resto de España e o outro 19% da existente no estranxeiro. Na información desagregada desta estatística sobresaía o feito de que o 72% dos fabricantes de bens de consumo indicaba como principal factor limitativo da súa actividade a demanda española. Unha conclusión obvia destas manifestacións é a elevada dependencia da industria galega do seu mercado interno. Hai un ano, outro factor relevante na mingua de produción eran a tesourería e o acceso ao crédito. Esta situación, que segundo o indicador de confianza empresarial elaborado polo IGE afectaba negativamente á metade das empresas, na *Encuesta de Coyuntura Industrial* incidía, sobre todo, no sector fabricante de bens de investimento. Ao longo de 2010, as anteriores percepcións, con altibaixos, evolucionaron a mellor. Ao inicio de 2011, o 53% dos empresarios entrevistados (17 puntos menos que en 2010) seguía mantendo como principal factor limitativo da súa produción a demanda –o 37% do total sinalaba a demanda interna e o 16% a externa–. Este dato supón que,

Cadro núm. 3

Índice de Prezos Industriais en Galicia. Base 2005. CNAE-2009

		Xan	Feb	Mar	Abr	Mai	Xuñ	Xul	Ago	Set	Out	Nov	Dec	Media	TVA (%) *
Xeral	2009	113,9	113,5	113,2	113,1	113,0	113,9	114,1	114,4	113,5	113,4	113,9	113,9	113,7	
	2010	115,0	114,9	115,9	117,0	117,0	117,5	117,3	117,1	117,5	118,3	118,9	119,9	117,2	3,1
Consumo duradeiro	2009	115,0	114,8	114,6	114,8	115,1	115,0	115,0	115,5	115,5	115,6	115,3	115,3	115,1	
	2010	114,8	114,7	114,5	115,1	114,7	115,2	115,2	115,1	115,2	115,4	115,2	115,1	115,0	-0,1
Consumo non duradeiro	2009	115,2	115,6	114,7	114,4	115,3	115,3	114,7	114,3	114,3	114,7	114,7	114,6	114,8	
	2010	114,2	114,2	115,2	114,4	113,2	114,3	114,4	114,6	115,7	116,8	115,9	116,5	115,0	0,1
Bens de equipo	2009	110,0	109,8	109,7	109,4	109,2	109,0	109,1	109,1	109,3	109,0	109,1	109,1	109,3	
	2010	109,9	109,5	109,5	109,7	109,9	109,8	109,8	109,8	109,8	109,9	110,4	110,5	109,9	0,5
Bens intermedios	2009	113,1	111,1	112,7	111,1	109,1	108,9	111,2	110,4	109,9	108,9	109,8	109,7	110,5	
	2010	109,9	110,5	110,3	112,4	113,4	114,1	114,0	114,7	114,8	114,3	115,7	116,2	113,4	2,6
Energía	2009	115,5	116,2	114,3	116,5	117,6	121,6	120,7	123,2	119,9	120,4	121,5	121,3	119,1	
	2010	125,9	125,2	128,6	131,3	131,5	131,4	130,4	128,6	128,7	131,3	132,7	135,8	130,1	9,3

* Taxa de variación anual (sobre a media).

Fonte: INE.

mentres mellorou a percepción da industria galega sobre a evolución do mercado español, se mantivo en niveis similares a visión do mercado estranxeiro. Tamén parece que melloraron os problemas de tesourería e de acceso ao crédito, situación que, non obstante, non se percibe tan nitidamente no indicador de confianza, pois case o 50% de empresarios enquisados polo INE os reflicten de novo. A actividade que máis obstáculos parece que encontrou para incrementar a súa produción foi a fabricante de bens de consumo, sector que engade, a finais de ano, a carencia de materias primas ás limitacións tradicionais desde o inicio da crise (demanda e financiamento). Pola súa banda, a produción de bens de investimento, ademais da persistencia de obstáculos nos mercados internacionais, tamén se veu limitada por unha relativa carencia de man de obra, freo que na enquisa tivo un peso importante nas medicións de abril e de outubro. Esta é unha percepción un tanto peculiar dada a actual situación do mercado de traballo e a elevada taxa de paro galega.

Neste contexto de atonía da actividade industrial, os prezos dos bens industriais medraron en Galia un 3,1% –taxa de variación sobre a media mensual–. O notable aumento no *Índice de Prezos Industriais* (IPRI) débese a que o comportamento inflacionista da enerxía non foi contrarrestado por descensos nos prezos en actividades que experimentaron unha desaceleración na súa produción. O único sector no que a taxa de variación media descendeu foi o fabricante de bens de consumo duradeiro, pero a súa caída foi de tan só 1 décima, cando a actividade mingou segundo o IPI un 7,5%. Pola contra, nos bens de consumo non duradeiro, se ben a fabricación caeu un 2,2%, os prezos aumentaron nunha décima. Máis inflacionistas foron os sectores de bens de investimento e os de produtos intermedios. Así, a pesar da caída na produción

deste último, os seus prezos medraron un 2,6%. Todo este fluxo de información suxire que o axuste estase a facer fabricando menos, expulsando man de obra e mantendo os prezos dos produtos, salvo excepcións como nos bens intermedios, estables. A situación suxire tamén que na perda de competitividade da industria galega incidiu o comportamento que mostra o IPRI. En 2010, con respecto a 2005, o IPI xeral caeu un 9,7%, mentres o IPRI medrou un 17,2%. Esta evolución diverxente rexístrase en todos os sectores, pero é particularmente significativa no segmento de bens de consumo duradeiro, actividade na que o índice de produción caeu nada menos que un 31,6% no quinquenio, mentres os prezos medraron un 15%. Esta última traxectoria non se axusta á posible percepción de que os bens que agora se fabrican compiten, máis que en prezos, en calidade.

En canto á evolución dos custos na actividade industrial en 2010, coa *Encuesta Trimestral de Coste Laboral*, elaborada polo INE, coñécese con carácter trimestral a traxectoria do custo laboral total por traballador e mes e os seus compoñentes na industria galega. No último trimestre de 2009 o custo laboral na industria en Galicia ascendía a 2.634,89 euros. Constátase que é o sector económico no que se rexistran os maiores custos. O valor medio de todos os sectores galegos, excluído o primario, foi de 2.325,32 euros, o 88,2%. Non obstante, os custos galegos eran claramente menores aos que se rexistraban na industria española, 2.969,63 euros. Conforme avanzou 2010, a evolución trimestral en Galicia desta variable foi irregular. Os crecementos interanuais na industria foron 2,9; 3,9; 0,7 e 5% respectivamente. Se se comparan os resultados do último trimestre de 2009 co mesmo período de 2010, o incremento do 5% –5,3% foi o aumento do custo salarial– superou amplamente a taxa de variación do IPC e dobrou a taxa de crecemento da industria española. O custo por traballador e mes neste último período na industria galega elevouse a 2.767,8 euros, cifra que representaba o 91,1% do mesmo custo en España. Salarios máis baixos, pero tamén especializacións diferentes, xustifican a permanente fenda galega con respecto ao conxunto de España. Nos *Informes* precedentes xa se suxerían os factores explicativos da traxectoria en 2010, con respecto aos anos anteriores, deste custo en Galicia. Coa crise e coa conseguinte caída na produción prescindíuse, sobre todo, de traballadores con contratos temporais e con menor cualificación. Esta situación fixo elevar o valor do custo laboral industrial por persoa e mes, o cal experimentou, o último trimestre de 2010, un incremento interanual do 5%, só superado en España por Andalucía (6,2%) e Madrid (5,6%).

No momento de redactar este *Informe* contábase con información agregada sobre a traxectoria da industria galega en 2010 e tamén se coñecían os resultados, desagregados segundo o destino económico dos bens, de variables de interese. Non obstante, non se tiñan datos para coñecer máis polo miúdo a evolución da actividade industrial neste período. Dúas fontes estatísticas básicas para este propósito son a *Encuesta Industrial de Empresas* e a *Encuesta Industrial de Productos*, as dúas elaboradas polo INE. Os resultados de 2010 da primeira coñeceranse no mes de decembro de 2011 e os da segunda en xuño. Deste xeito, e como nos *Informes* precedentes, analizaranse deseguido os datos correspondentes a 2009, un exercicio, como xa quedou indicado, no que se rexistrou a maior desaceleración na industria galega e no que se desen-

volveu a fase máis aguda da crise. Se se ten en conta que atendendo aos resultados agregados anuais a actividade industrial en 2010, con respecto a 2009, permaneceu estabilizada, cabería agardar unha certa similitude entre os datos anuais dos dous anos e, en calquera caso, non hai dúbida de que en 2010 non se produciu a ansiada recuperación e, por tanto, non se volveu ás cifras positivas de 2007.

Lembremos que, para 2009, o IGE estimou un descenso do VEB xerado pola industria transformadora dun 13,7%, mentres que o da enerxía caeu un 3,2%. As estimacións do INE na *Contabilidad Regional de España* elevaron algo máis este descenso xa que, en volume, o VEB da industria manufacturera baixou un 15,4% e do da enerxía o fixo a unha taxa do 3,4%. Os resultados contables que proporciona a *Encuesta Industrial de Empresas*¹ referidos a Galicia reflicten esta espectacular caída, que se

Cadro núm. 4

Evolución recente das magnitudes económicas na industria galega (miles de euros). Ano 2009

	Ingresos de explotación	Gastos de explotación	Beneficios de explotación	Gastos de persoal	Compras e traballos realizados por outras empresas
Industrias extractivas, enerxía, auga e residuos	6.321.731	5.189.722	1.132.009	432.571	3.590.045
Alimentación, bebidas e tabaco	6.804.047	6.488.474	315.573	667.093	4.691.500
Industria téxtil, confección, coiro e calzado	1.770.140	1.705.717	64.423	346.513	1.127.531
Madeira e cortiza, papel e artes gráficas	1.892.314	1.838.231	54.083	357.064	1.050.433
Industria química e farmacéutica	1.429.401	1.312.552	116.849	125.831	932.047
Caucho e materias plásticas	748.834	773.521	-24.687	130.073	433.455
Produtos minerais non metálicos diversos	1.324.765	1.331.815	-7.050	291.710	676.199
Metalurxia e fabricación de produtos metálicos	3.531.040	3.457.068	73.972	667.151	1.960.173
Material e equipo eléctrico, electrónico e óptico	936.845	769.148	167.697	139.083	472.330
Maquinaria e equipo mecánico	669.343	567.413	101.930	132.697	359.345
Material de transporte	8.078.325	7.883.079	195.246	830.394	6.127.279
Industrias manufacturerais diversas	926.241	891.599	34.642	332.170	412.509
Total industria galega en 2009	34.433.026	32.208.339	2.224.687	4.452.350	21.832.846
TVI (en %) 2009/2008	-19,9	-18,6	-34,8	-9,6	-22,7
TVI (en %) 2008/2007	2,9	1,1	29,3	7,2	-1,3
Total industria española en 2009	511.884.370	485.199.462	26.684.908	77.093.836	306.653.912
TVI (en %) 2009/2008	-20,6	-20,1	-29,3	-9,8	-25,4
TVI (en %) 2008/2007	1,3	2,6	-16,0	2,7	2,7
% Galicia/España 2009	6,7	6,6	8,3	5,8	7,1

Fonte: INE, *Encuesta Industrial de Empresas* e elaboración propia.

¹ Esta enquisa foi reformada en 2008 para adaptala ao novo regulamento SBS de Eurostat, á nova Clasificación Nacional de Actividades 2009 (CNAE-09) e ao Plan Xeral de Contabilidade aprobado en novembro de 2007.

produciu tras a desaceleración da actividade en 2008, malia que nese ano as taxas de variación interanual das variables máis relevantes aínda eran positivas. Os ingresos de explotación do conxunto das firmas galegas descenderon en 2009 en termos monetarios, un 19,9% e, en consonancia, o axuste dos gastos motivou unha caída do 18,6%. Entre os diferentes gastos de explotación, sobresaen pola súa contía os de persoal e as compras e os traballos realizados por outras empresas. Ante a expulsión de traballadores, xa comentada, o primeiro caeu un 9,6%, mentres o segundo o fixo un 22,7%. Os restantes gastos, entre os que se inclúen os servizos externos, descenderon un 7,4%. É interesante observar o reaxuste interno que xerou esta situación de crise, de xeito que os recortes afectaron máis ás compras e á contratación de traballos a outras empresas que os que se efectuaron nos cadros de persoal, a pesar de que tamén foron significativos. A difícil situación económica provocou en moitas empresas desaxustes entre ingresos e gastos e varios sectores económicos afrontaron perdas. No conxunto da industria, os beneficios de explotación caeron un 34,8%, cando en 2008 se incrementaron un 29,3%. Se ben os bos resultados dos exercicios precedentes puideron dotar dunha maior resistencia á industria ante os embates da crise, a notable caída dos beneficios permite explicar, en parte, os comportamentos negativos de variables clave cuxa recuperación aceleraría a saída da actual situación económica. Un exemplo é o investimento empresarial, no que tamén inflúen na súa determinación, e seguramente en maior grao, as expectativas pesimistas existentes e a dificultade de obter financiamento externo.

A evolución dos resultados contables xerais da industria en España en 2009 non foron moi distintos dos alcanzados pola industria galega. As caídas tanto dos ingresos como dos gastos de explotación roldaron o 20% e o descenso dos beneficios de explotación foi do 29,3%. Con estas porcentaxes, o peso relativo da industria galega apenas variou con respecto a 2008. Os ingresos de explotación absorberon o 6,6% do total español e os gastos o 6,7%. Estes datos confirman que a industria galega ten un maior peso no contexto de España que outros sectores económicos.

A crise non alterou a importancia relativa dos sectores na industria galega. Se en 2008 catro grandes sectores industriais absorbían o 72,2% da facturación total, os mesmos xeraban en 2009 o 71,7% dos ingresos. De feito, en todas as actividades industriais galegas caeu o valor da facturación e a taxa de variación negativa, salvo en industria química e farmacia, superou o 10%.

O sector de material de transporte volveu liderar a industria en Galicia. A súa facturación caeu un 11,8% –8,1 puntos menos que a do conxunto da industria galega– e, xa que os gastos descenderon menos (9,7%), tivo unha forte mingua dos beneficios (55,2%). Nestas actividades, as dúas ramas máis importantes son automoción e construción naval. Aínda que a traxectoria das dúas se comentará máis polo miúdo na *Crónica sectorial* deste mesmo capítulo, cómpre salientar que o sector do automóbil atravesou os seus peores momentos no primeiro semestre de 2009. A caída da produción de vehículos foi do 41,9% no primeiro trimestre e de 29,1% no segundo. Esta fonda desaceleración afectou tanto á fabricación de furgonetas como á de vehículos de turismo. No terceiro trimestre de 2009 iniciouse unha recuperación que se confir-

mou no último trimestre dese ano e no primeiro de 2010 para logo caer de novo. Con respecto a 2008, en 2009 fabricouse un 15,3% de vehículos menos e grazas, ás furgonetas, a produción en 2010 medrou un 4,4%. Os datos coñecidos sobre os primeiros meses de 2011 e as previsións ata final de ano auguran unha caída na produción da firma de automoción viguesa. Pola súa banda, a construción naval progresou en 2009 grazas á carteira alcanzada nos momentos de auxe económico, se ben rematou ese ano sen lograr novos pedidos.

O segundo lugar no *ranking* industrial galego pasou en 2009 a ser ocupado pola industria alimentaria, a pesar de que os seus ingresos de explotación baixaron un 10,4% e os gastos un 10,5%, o que supuxo unha redución do 8,7% nos seus beneficios. Nesta actividade apenas variou o gasto do persoal, sendo significativos o descenso nas compras e os traballos realizados por outras empresas, un 15%, nun contexto no que os prezos das materias primas crecen sistematicamente nos mercados internacionais.

O terceiro lugar pásano a ocupar, como en 2007, as industrias extractivas, enerxía, auga e residuos. Os prezos das materias primas en orixe de ramas encadradas nestas actividades condicionaron os resultados deste grupo tanto ou máis que a evolución da demanda. Fronte ao incremento da facturación en 2008 dun 30,6%, en 2009 caeu un 26,7%, porcentaxe similar á dos gastos de explotación, un 27,8%. Maior foi o descenso no valor das compras efectuadas polo sector (un 33,5%), mentres se mantivo estable o gasto de persoal. A política enerxética española, como xa se indicou, incide na evolución desta actividade que reduciu os seus beneficios nun 21,1%.

No cuarto lugar segue atopándose metalurxia e fabricación de produtos metálicos, excepto maquinaria e equipo, que constitúe un grupo á parte, aínda que a unha certa distancia das tres ramas anteriores. A crise na construción e, en xeral, a perda de demanda, levou a descensos dun 37,5% nos seus ingresos de explotación. Os gastos caeron un 33,4%. Estes resultados confirman que é a actividade que experimentou a maior desaceleración en 2009. Xa se comentaba no *Informe 2009*, como unha mostra da dureza da crise neste sector, o descenso do valor dos bens de fundición, ferro e aceiro exportados por Galicia dun 56,9% e dos importados nun 49,1%. Afortunadamente, en 2010 produciuse nesta actividade unha sensible recuperación do comercio co estranxeiro.

Os restantes sectores tiveron un peso cuantitativo moito menor. Os sectores de madeira, cortiza, papel e artes gráficas; téxtil, confección, coiro e calzado teñen un peso semellante en canto a ingresos e gastos de explotación na industria galega, e tamén, en todos os casos, a desaceleración nas súas variables contables foi moi elevada. Non obstante, a caída da facturación do sector de madeira foi maior que a do téxtil-confección.

A desaceleración tamén foi moi forte nos outros sectores restantes. Sobresaen as perdas próximas ao 25% de caucho e materias plásticas, produtos minerais non metálicos diversos e maquinaria e equipo. A única excepción foi a actividade que agrupa as industrias químicas e farmacéuticas, que case tivo o mesmo volume de ingresos que en 2008 e foi a única que logrou incrementar os seus beneficios, un 16%.

En suma, as estatísticas confirman que 2009 foi o exercicio máis negativo nos últimos anos para a industria de Galicia. A práctica totalidade dos sectores viuse afectada pola caída da actividade e moitos deles perderon máis dunha cuarta parte da facturación efectuada en 2008. Non se percibiu a existencia de actividades emerxentes e a única que non se desacelerou sensiblemente foi a industria química e farmacéutica, sector que en 2009 só representaba o 4,2% dos ingresos de explotación do total da actividade industrial.

En paralelo á *Encuesta Industrial de Empresas*, o INE efectúa unha operación estatística, a *Encuesta Industrial de Productos*, que permite completar a análise anterior. Esta enquisa proporciona información sobre 4.000 produtos que cobren a maior parte da actividade industrial. A enquisa realízase a establecementos pertencentes a empresas de 20 ou máis persoas ocupadas e, de maneira excepcional, acódesse a establecementos industriais con menos de 20 persoas. Ao axustarse a información desde 2008 á CNAE-2009, só se poden comparar os resultados dese ano cos de 2009 e non así cos dos exercicios anteriores. O INE presenta os resultados exhaustivos para España e por comunidade autónoma, agregándose en 16 grandes agrupacións que non son estritamente coincidentes coa segmentación que se efectúa na *Encuesta Industrial de Empresas*.

Cadro núm. 5

Composición da oferta industrial galega: valor de venda dos produtos industriais. Ano 2009

	CNAE 2009	Miles de euros	%	% Galicia/España	Coefficiente de especialización
Alimentación, bebidas e tabaco	10-11-12	5.116.748	20,0	7,0	92,0
Téxtil e confección	13-14	1.215.582	4,8	15,4	201,7
Coiro e calzado	15	72.843	0,3	3,1	40,8
Madeira e cortiza	16	793.281	3,1	17,2	225,4
Papel, artes gráficas e reprodución de soportes gravados	17-18	470.544	1,8	3,2	41,5
Cocaría, refinamento, químicas e produtos farmacéuticos	19-20-21	2.583.394	10,1	5,1	67,1
Manufacturas de caucho e plástico	22	610.387	2,4	4,7	61,6
Produtos minerais non metálicos	23	927.779	3,6	5,5	71,6
Produción, primeira transformación e fundición de metais	24	1.466.263	5,7	7,3	95,4
Produtos metálicos	25	1.506.066	5,9	6,1	80,3
Produtos informáticos, electrónicos, ópticos e eléctricos	26-27	762.374	3,0	4,9	64,6
Maquinaria e equipo	28	652.187	2,5	4,9	63,9
Material de transporte	29-30	6.978.281	27,3	14,9	196,1
Mobles e outras industrias manufactureiras	31-32	271.052	1,1	3,6	47,6
Reparación e instalación de maquinaria e equipo	33	733.044	2,9	8,2	107,4
Produción de enerxía eléctrica, gas e vapor	35	1.424.504	5,6	9,0	118,7
Total		25.584.329	100,0	7,6	

No cadro 5 a columna co epígrafe «miles de euros» refírese aos valores medidos polo prezo medio de venda neta dos produtos. De 2008 a 2009, o conxunto destes valores descendeu en Galicia un 20%, o que en termos absolutos supón unha caída nas vendas de 6.404,5 millóns de euros. A crise afectou a todas as agregacións e, excluindo a reparación e instalación de maquinaria e equipo e coiro e calzado, as taxas de variación negativas oscilaron entre o 9% de alimentación, bebidas e tabaco e, nada menos, que o 41,1% de produción, primeira transformación e fundición de metais; actividade, como xa se comentou, moi afectada pola caída de demanda en 2009. Os resultados que se observan neste cadro con respecto aos de 2008 mostran unha desaceleración xeneralizada, polo que apenas variou o peso relativo de cada agrupación.

En 2009, as tres agrupacións co maior valor de venda dos produtos absorbían o 57,4% do total. Esta porcentaxe en 2008 fora do 54,8% e, por tanto, incrementouse, nun exercicio tan especial como é o que estamos comentando, a concentración da actividade industrial galega nun pequeno feixe de produtos. Material de transporte, cun 27,3% volveu liderar esta clasificación e mesmo aumentou o seu peso relativo grazas a que a súa caída do 17,1% foi inferior á do conxunto da industria galega. A recuperación da industria da automoción no segundo semestre do ano non só mellorou os resultados anuais senón que tamén evitou unha desaceleración maior no PIB galego ante o efecto multiplicador nunha actividade clave no sur da provincia de Pontevedra, territorio no que se concentra a maior actividade industrial de Galicia. Tras material de transporte situouse alimentación, bebidas e tabaco, cun peso do 20%. Esta actividade está mostrando, fronte a outras, unha maior resistencia á crise. A importancia da terceira agrupación –cocarías, refino, químicas e produtos farmacéuticos– é a metade que a de alimentación, o 10,1%. Neste caso trátase dun conglomerado de actividades con conxunturas diversas e nas que, en valor de vendas dos produtos, sobresaie o refino de petróleo. Os seus prezos presentan continuas oscilacións ante a evolución dos prezos do cru nos mercados de orixe. Ademais dos sectores sinalados, por riba do 5% do valor de venda total da industria galega só se sitúan fundición, produtos metálicos e produción de enerxía. Ramas emblemáticas e tradicionais na actividade industrial galega como téxtil e confección ou madeira están, como nos exercicios precedentes, por debaixo do 5% e, por motivos diferentes, os dous en crise.

A única agrupación das que figuran no cadro 5 cuxo valor de venda medrou en 2009 foi coiro e calzado. No contexto galego o peso desta industria é irrelevante, xa que só representa o 0,3% do total cun valor de 72,8 millóns de euros. Non se pode considerar unha actividade emerxente, pero mostrou unha traxectoria contraria á dun sector máis tradicional, o de confección de prendas de vestir, que está sumido nunha fonda crise ante a competencia, vía prezo, de países como Marrocos, Turquía, India ou China, aos que cada vez acoden en maior grao as grandes marcas de distribución instaladas en Galicia.

A *Encuesta Industrial de Productos* tamén permite observar o paralelismo existente entre a evolución da industria galega e a española. Se en 2009 o valor de venda dos produtos seleccionados descendeu en Galicia un 20%, en España fixoo un 21,7%. O sector cunha menor caída foi nos dous casos o de alimentación, bebidas e tabaco e

os maiores descenso producíronse igualmente en produción, primeira transformación e fundición de metais. A comparación das dúas estatísticas revela a simbiose na traxectoria das dúas economías polo que é posible que a saída da crise se consiga cando se superen uns obstáculos comúns, a maior parte deles, ás dúas. A atonía da demanda no mercado español, as dificultades no financiamento ou as expectativas empresariais pesimistas atenzan os dous ámbitos.

Unha cuestión que permite indagar a estrutura sectorial que reflicte o cadro 5 é a especialización da industria galega no contexto español. Para iso, como nos *Informes* precedentes, calculouse un coeficiente de especialización que expresa, en porcentaxe, o resultado de dividir o peso que ten cada agrupación galega no conxunto de España polo peso que a industria galega ten na española. En 2009, segundo os produtos recollidos por esta enquisa, este último peso era do 7,6%. Aquelas agrupacións do cadro 5 cun coeficiente superior a 100 enténdese que son nas que Galicia está especializada con respecto a España e canto máis baixo sexa este coeficiente, menor será a especialización galega nesa agrupación.

Os valores alcanzados polos coeficientes de especialización en Galicia en 2009 son moi semellantes aos de 2008. Con respecto a España, Galicia está claramente especializada en tres actividades: téxtil e confección, madeira e cortiza, e material de transporte. O coeficiente de especialización dos dous primeiros superaba o valor 200 e o do terceiro roldábao, 196,1. En 2008 os tres sectores superaron a cifra de 200. Se notable foi a desaceleración que experimentaron estes tres sectores en Galicia –caídas no prezo de venda dos produtos seleccionados destas agrupacións nun 15,8%, nun 29,1% e nun 17,1% respectivamente– tamén, e en gran parte debido ao comportamento da propia industria galega, foi moi alta a desaceleración observada en España: 18,4%, 28,7% e 16,8% respectivamente. Así, con esta traxectoria obsérvase, dado que o valor do vendido caeu notablemente nos dous territorios, que o grao de especialización existente segue sendo moi similar.

Outras tres actividades, ademais de reparación e instalación de maquinaria e equipo, tiñan en 2008, e tamén en 2009, un peso similar en España que o do conxunto da industria galega na española: alimentación, bebidas e tabaco, produción, primeira transformación e fundición de metais e produción de enerxía eléctrica, gas e vapor. Trátase de actividades moi espalladas polo conxunto do territorio español e que fabrican artigos moi diversos. Un exemplo é alimentación, con especialidades de produtos moi distintas segundo a comunidade autónoma.

Un conxunto elevado de agrupacións galegas teñen un peso baixo no contexto español e, por tanto, son outras comunidades as que están especializadas. Os casos máis extremos son os de tres agrupacións nas que o coeficiente de especialización non alcanza o valor de 50: coiro e calzado, única agrupación que experimentou un incremento en Galicia en 2009 –un 12,4% fronte a unha caída do 16,5% en España–, aínda que tan só representa o 3,1% da industria española; papel e artes gráficas, cun coeficiente de 41,5 –que igualmente só representa o 3,2% do total español– e, finalmente, mobles e outras industrias manufactureiras, que tan só representaban o 3,6% do total, por mor da debilidade dunha economía como a galega, incapaz de completar

o ciclo produtivo dunha cadea de valor na que actualmente está especializada na primeira transformación da materia prima e na elaboración de produtos intermedios, como taboleiros e chapas.

Por último, nun conxunto de agrupacións xeradoras de valor engadido e con efecto multiplicador na economía, como a fabricación de maquinaria e equipo ou produtos informáticos e electrónicos, o coeficiente non supera o 65%. Tampouco se observa unha especialización, con respecto a España, no sector do caucho e do plástico.

Un trazo que permite calibrar a importancia e o impacto da crise é observar as estatísticas sobre o número de empresas industriais galegas que tiveron que someterse a concurso de acredores. En 2008 estiveron nesta situación 42 empresas. A notable desaceleración da actividade en 2009 arrastrou ao concurso case o dobre de sociedades (76), a maioría fabricantes de bens intermedios (36) e de consumo non duradeiro (24). Non obstante, estes números seguen sendo inferiores aos observados na construción, sector no que en 2009 entraron en concurso 98 empresas. Finalmente, ao non recuperarse a actividade industrial, en 2010 presentaron situación de concurso de acredores un número similar de empresas que en 2009, con datos provisionais 80, sendo de novo os segmentos de bens intermedios e de consumo duradeiro os máis afectados. Estas cifras xa se aproximan ás do sector da construción, no que o número de empresas concursadas foi de 85.

De forma complementaria á información xa comentada, os resultados en Galicia da *Estadística de Sociedades Mercantiles* elaborada polo INE constitúen un elemento máis para determinar o pulso desta economía. Dado que o INE só publica por comunidades autónomas resultados xerais sen desagregación sectorial, a información que figura no

Cadro núm. 6

Evolución da demografía empresarial galega: subscricións de capital (capital en miles de euros)

	2008		2009		2010	
	Número de sociedades	Capital suscrito	Número de sociedades	Capital suscrito	Número de sociedades	Capital suscrito
Sociedades mercantís creadas	5.425	807.615	3.836	170.203	4.039	140.189
Sociedades anónimas	67	252.608	22	20.409	44	11.789
Resto	5.358	555.007	3.814	149.794	3.995	128.400
Sociedades mercantís que ampliaron capital	2.070	956.260	1.837	1.174.507	1.735	699.215
Sociedades anónimas	142	201.771	144	438.187	132	211.681
Resto	1.928	754.489	1.693	736.320	1.603	487.534
Sociedades mercantís disoltas	1.022		1.147		1.342	

Datos de 2008 e 2009 definitivos e 2010 provisionais.

Fonte: INE, *Estadística de Sociedades Mercantiles* e elaboración propia.

cadro 6, como nos *Informes* precedentes, refírese ao conxunto da economía galega, sen facer distinción do sector industrial. Os resultados de 2010 con respecto a 2009 e destes con relación a 2008, permítenos confirmar unha vez máis o escaso dinamismo dunha economía na que nos últimos dous anos minguou drasticamente a creación de novas sociedades mercantís. En 2009 creáronse case un 30% menos de sociedades que en 2008 e o capital subscrito descendeu en case un 80% –de 807,6 millóns de euros pasouse a 170,2–. As cifras de 2009 case se repetiron en 2010, ano no que, se ben se creou un 5,3% máis de sociedades mercantís –duplicouse o número de novas sociedades anónimas–, descendeu nun 17,6% o valor do capital subscrito, caída que en sociedades anónimas foi do 42,2%. No que respecta ás sociedades xa creadas, as expectativas empresariais pesimistas parece que frearon en 2010 as posibilidades de ampliacións de capital e, se ben incrementaron o seu capital un total de 1.735 sociedades, o capital subscrito, 609,2 millóns de euros, foi un 40,5% inferior ao de 2009.

Cadro núm. 7

Afiliados en alta laboral na Seguridade Social nas diferentes ramas industriais (medias anuais)

CNAE 2009	Ramas	2008	2009	2010	2010 (%)	Taxa de variación 2010/2009 (%)
5-6-7	Minería enerxética	124	111	102	0,1	-8,1
8-9	Minería non enerxética	4.002	3.242	3.003	1,9	-7,4
36-37-38-39	Auga e residuos	5.619	5.437	5.937	3,9	9,2
10-11-12	Alimentación, bebidas e tabaco	30.238	29.952	29.985	19,5	0,1
13-14	Téxtil e confección	16.075	14.387	13.370	8,7	-7,1
15	Coiro e calzado	422	394	349	0,2	-11,4
16	Madeira e cortiza	12.788	10.727	10.024	6,5	-6,6
17-18	Papel, artes gráficas e reprodución de soportes gravados	5.431	5.147	4.911	3,2	-4,6
19-20-21	Cocarías, refino, químicas e produtos farmacéuticos	4.678	4.498	4.385	2,8	-2,5
22	Manufacturas de caucho e plástico	4.531	3.900	3.555	2,3	-8,8
23	Produtos minerais non metálicos	13.607	11.738	10.646	6,9	-9,3
24	Producción, primeira transformación e fundición de metais	7.148	6.139	5.716	3,7	-6,9
25	Produtos metálicos	19.732	18.133	17.174	11,1	-5,3
26-27	Produtos informáticos, electrónicos, ópticos e eléctricos	1.954	2.192	2.172	1,4	-0,9
28	Maquinaria e equipo	5.601	5.257	4.728	3,1	-10,1
29-30	Material de transporte	27.135	24.984	23.571	15,3	-5,7
31-32	Mobles e outras industrias manufactureiras	6.746	6.338	5.964	3,9	-5,9
33	Reparación e instalación de maquinaria e equipo	7.102	5.967	5.918	3,8	-0,8
35	Producción de enerxía eléctrica, gas e vapor	2.886	2.708	2.580	1,7	-4,7
	Industria	175.819	161.251	154.090	100,0	-4,4

A crise tamén se reflicte na traxectoria do número de sociedades disoltas. Se en 2009 esta cifra medrara nun 12,2%, en 2010 disolvéronse un total de 1.342 sociedades, o que supuxo un incremento do 17%.

A evolución da actividade do sector industrial incidiu de maneira negativa, como xa observamos, no seu mercado de traballo. A continuación revisaremos moi sucintamente a evolución dun mercado que, segundo a EPA, perdeu 29.800 empregos en 2009 e 22.450 en 2010, en media anual. En 2009, estas caídas afectaron máis ao emprego feminino que, en termos relativos, descendeu o dobre (15,5%) que o masculino (7,9%), pero en 2010 as porcentaxes foron moi similares (11,7% e 11,4% respectivamente). Os datos suxiren que o axuste inicial no emprego na industria galega se realizou a costa da ocupación feminina e, ante a persistencia da crise, o axuste afectou en 2010 tanto ao colectivo masculino como ao feminino.

Unha alternativa para seguir a evolución do mercado de traballo na industria é a través das afiliacións en alta laboral á Seguridade Social. As cifras sobre o número de traballadores da industria que cotizan en todos os réximes son inferiores ás que proporciona a EPA –154.090 traballadores afiliados en 2010 fronte a 171.700 ocupados estimados pola EPA–, e os descensos nas afiliacións, sendo importantes, non son tan fortes como os que resultan da estimación da EPA. En 2009, un 8,3% fronte a un 10,1%, e en 2010 un 4,4% fronte a un 11,5%. Estas variacións tan dispares están aproximando os valores absolutos das dúas estatísticas. No cadro 7 apréciase como en 2010 descendeu o número de afiliados na totalidade dos subsectores industriais cunha única excepción na industria transformadora: alimentación, bebidas e tabaco, actividade na que apenas variaron (3 traballadores máis) os afiliados. A falta de dispoñer de información desagregada máis precisa sobre produción e VEB en 2010, a teor da evolución do emprego cabe supoñer fronte a outras, un mellor comportamento nesta actividade industrial básica na economía de Galicia. De feito, esta é a que absorbe a maior contía do emprego da industria. Por outra banda, é relevante subliñar o incremento das afiliacións no sector de auga e residuos, que foi dun 9,2%.

Porcentaxes mellores que o -4,4%, caída media dos afiliados da actividade industrial galega incluída a enerxía, aínda que tamén con resultados negativos, déronse no sector do refino de petróleo e na industria química e farmacéutica, ramas que neste contexto económico parecen resistir mellor a crise. Neste grupo tamén se atopa o sector de produtos informáticos e electrónica e o de reparación e instalación de maquinaria e equipo, malia que o seu peso no emprego é moi baixo.

Os restantes sectores tiveron unhas caídas máis altas que o valor medio, sendo significativos os descensos en material de transporte e produtos metálicos, as dúas actividades que ocupan o segundo e terceiro lugar respectivamente, segundo o número de traballadores afiliados. Tamén foron importantes as caídas en madeira e cortiza e produtos minerais non metálicos. Non obstante, os resultados máis negativos, xa que as perdas de afiliados superaron o 10%, son os dos sectores de coiro e calzado que, aínda que con escaso peso na economía galega, parecen perder o pulo de 2009, así como maquinaria e equipo, actividade moi relacionada coas expectativas empresariais xeradas sobre a evolución da economía española. Mención á parte merece a evolución do

Cadro núm. 8

Evolución recente da actividade laboral no sector industrial galego. Ano 2009

	Ocupados		Horas traballadas		Horas traballadas por ocupado
	Núm.	%	Miles	%	
Industrias extractivas, enerxía, auga e residuos	11.288	7,4	19.596	7,5	1.736
Alimentación, bebidas e tabaco	28.109	18,5	49.710	18,9	1.768
Industria téxtil, confección, coiro e calzado	16.920	11,1	29.747	11,3	1.758
Madeira e cortiza, papel e artes gráficas	13.472	8,9	23.547	9,0	1.748
Industria química e farmacéutica	2.695	1,8	4.719	1,8	1.751
Caucho e materias plásticas	4.455	2,9	7.808	3,0	1.753
Produtos minerais non metálicos diversos	10.525	6,9	18.432	7,0	1.751
Metalurxia e fabricación de produtos metálicos	21.474	14,1	37.491	14,3	1.746
Material e equipo eléctrico, electrónico e óptico	3.715	2,4	6.350	2,4	1.709
Maquinaria e equipo mecánico	3.958	2,6	6.987	2,7	1.765
Material de transporte	22.144	14,6	34.838	13,2	1.573
Industrias manufactureiras diversas	13.400	8,8	23.741	9,0	1.772
Total industria galega	152.155	100,0	262.966	100,0	1.728
Industria española	2.199.532		3.773.971		1.716
% Galicia/España	6,9		7,0		

Fonte: INE, *Encuesta Industrial de Empresas* e elaboración propia.

sector téxtil e de confección que en tan só dous anos perdeu 2.705 afiliados e de non efectuar unha transformación das súas estruturas, vai camiño de ocupar unha posición marxinal na economía galega.

Xunto coa EPA e os rexistros da Seguridade Social, a *Encuesta Industrial de Empresas* tamén proporciona información sectorial sobre o número de ocupados e as horas traballadas na industria galega, aínda que a última información se refire a 2009. O cálculo desta enquisa de 152.155 traballadores é inferior ao de afiliados a Seguridade Social, 161.251, e ao dos ocupados estimados pola EPA, 171.700. As clasificacións sectoriais que figuran nos cadros 7 e 8 son distintas e, naquelas actividades nas que coinciden, os resultados non son idénticos.

En 2009 o emprego industrial segundo a *Encuesta Industrial de Empresas* caeu un 11,9%, taxa similar á que se obtén coa EPA. A distribución sectorial resultante dese ano apenas se modifica con respecto á de 2008, ante os descensos xeneralizados en todas as actividades. De igual xeito, a distribución do número de ocupados e de horas traballadas do cadro 8 mostra unha gran similitude, xa que a media de horas por ocupado é moi parecida en todos os sectores salvo en material de transporte. Na industria galega traballouse en 2009 unha media por persoa de 1.728 horas, 12 máis que no conxunto de España. Industrias manufactureiras diversas son a actividade con maior número de horas 1.772, malia que todas as ramas, salvo a excepción xa indicada, exceden das

1.700 horas. A cifra de material de transporte é de 1.573 (17 horas menos que en 2008) e, curiosamente, trátase da actividade coa facturación máis elevada da industria e na que o custo dunha hora de traballo, 24 euros, só foi inferior á da industria química e farmacéutica, 27 euros. Por outra banda, en 2009, o custo por hora máis baixo foi o da industria téxtil e confección, con 12 euros.

Comercio exterior

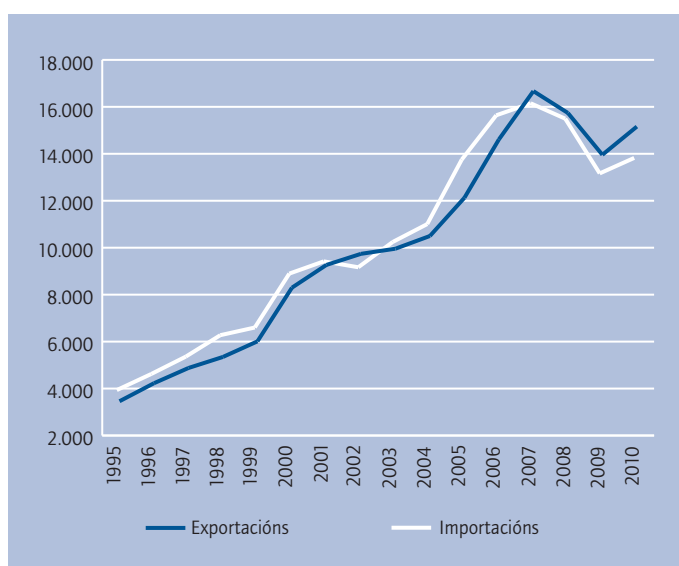
A carencia de demanda foi, segundo os empresarios industriais galegos, o principal factor que limitou a produción nestes anos de crise. Segundo recolle a *Encuesta de Coyuntura Industrial*, como xa se indicou, a principios de 2010 un 51% dos enquisados sostían que o principal culpable da desaceleración era a insuficiente demanda interna española, e para un 19% o principal problema radicaba nas exportacións ao estranxeiro. Ao inicio de 2011 a primeira porcentaxe reduciuse ao 37% e a segunda ao 16%. Estas estatísticas mostran a importancia do mercado español e internacional no desenvolvemento da actividade industrial en Galicia.

Ante a carencia de información sobre as transaccións que desde Galicia se efectúan ao resto de España, neste apartado analízase o comportamento e evolución en 2010 do comercio galego de bens co estranxeiro. Lembremos que, do valor total de exportacións que se efectúan desde Galicia, o 86,6% son produtos de natureza industrial.

Unha primeira cuestión, determinante para avaliar a traxectoria do comercio internacional galego en 2010, é coñecer a situación do ano anterior que serve como

Gráfico 1.

Evolución do comercio exterior galego (en millóns de euros)

referencia. Así, os resultados definitivos de 2009, en consonancia coa traxectoria do comercio no mundo, foron os peores das últimas décadas. O valor do exportado caeu un 11,3% e o do importado un 15%. Estes datos permitiron un superávit da balanza comercial de 793 millóns de euros. Case todos os capítulos arancelarios relevantes tiveron variacións negativas. As excepcións en exportacións foron o comercio de prendas de vestir e a venda de barcos, transaccións estas últimas esporádicas, e en importacións, vehículos automóbiles –grazas á recuperación do comercio con Francia no segundo semestre–, máquinas, aparatos e material eléctrico –sorprendente ante a evolución da formación interior bruta de capital galega– e conservas de pescado –cun aumento da compra de atún procedente de Sudamérica–.

Tras a evolución negativa de 2009, no ano 2010 prodúcese unha aceleración que, non obstante, non permitiu acadar os niveis de 2008. Esta situación contrasta coa actividade da industria galega, que non se recuperou ante a atonía observada no mercado español. Aínda con datos provisionais, as exportacións medraron en 2010, en termos monetarios, un 8,6% e as importacións fixérono nun 5%. No gráfico 1 obsérvase a evolución nos últimos anos dos dous fluxos de comercio, que alcanzaron os valores máis elevados en 2007.

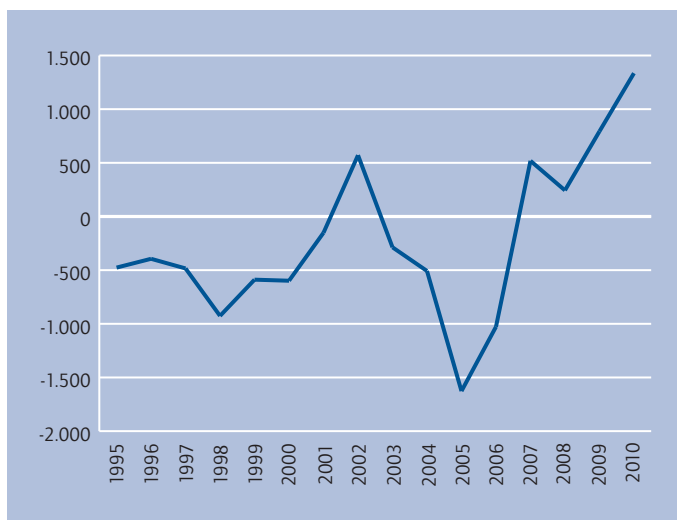
O maior incremento nas exportacións que nas importacións orixinou, por cuarto ano consecutivo, un superávit da balanza comercial por un valor de 1.335 millóns de euros que, como se observa no gráfico 2, foi o máis elevado das últimas dúas décadas. Esta evolución de 2010 volveu contrastar coa do comercio externo español que, se ben neste período logrou incrementar sensiblemente tanto o valor das exportacións como o das importacións (un 16,2% e un 15,5% respectivamente), tivo un déficit comercial elevado, 52.282,6 millóns de euros, superior ao de 2009 pero menor ao de 2008.

O superávit dos últimos anos cambiou, en Galicia, de negativo a positivo o valor de índice de vantaxe comparativa revelada do comercio externo galego que mide, en porcentaxe, o valor do cociente entre o saldo comercial e a suma das exportacións e importacións. Este índice, que pode oscilar entre -100 a 100, tivo en Galicia en 2010 un valor próximo a 0 (4,6), o que reflicte unha situación moi cerca do equilibrio na balanza comercial. A evolución que se recolle no gráfico 3 pon de relevo as oscilacións, sobre a posición de equilibrio da balanza comercial galega nos últimos anos.

Dous trazos estruturais do comercio externo galego son a súa concentración e o carácter intraindustrial do tipo de produto que se comercializa. En canto a esta última cuestión, o índice de Grubel e Lloyd permite, de forma aproximada, dada a información utilizada, caracterizar o tipo de comercio. A súa aplicación na estatística provisional de 2010 sinala que arredor do 63% do comercio ten este carácter intraindustrial, no sentido de que se exportan e importan bens dun mesmo capítulo arancelario, mentres que o 37% tería un carácter interindustrial. A crise e a evolución do comercio externo non alteraron significativamente os valores deste índice, que entre 1995 e 2010 oscilou entre o 0,6 (60%) e o 0,7 (70%). O maior valor alcanzouse a principios da primeira década do século XXI e en 2005. Unha segunda característica do comercio galego é a súa elevada concentración nun grupo reducido de produtos. Para a súa medición

Gráfico 2.

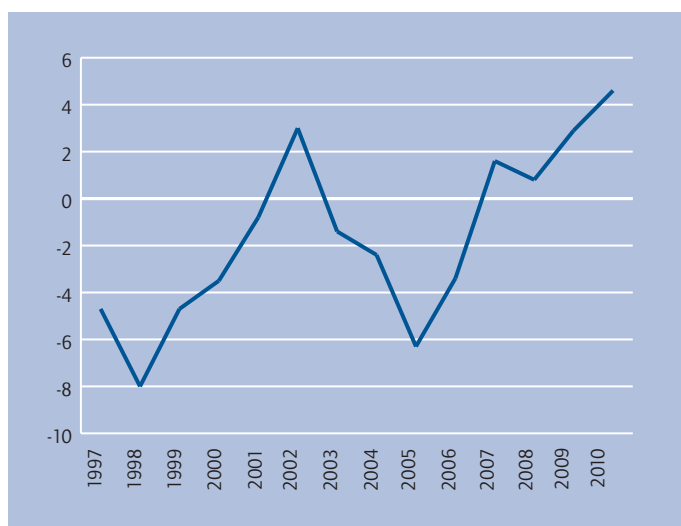
Evolución do saldo da balanza comercial galega
(en millóns de euros)

utilízase o índice de Hirschman habitual nos estudos de organización industrial cando se pretende coñecer o grao de concentración empresarial nos mercados de competencia perfecta. Así, en 2010 detéctase un leve incremento da concentración tanto nas exportacións como nas importacións galegas, aínda que o valor máis baixo do índice na primeira das variables suxire unha estrutura máis diversificada en exportacións que en importacións.

Gráfico 3.

Evolución do índice de vantaxe comparativa revelada do comercio externo galego

En 2010 a evolución do comercio galego non foi lineal. No primeiro trimestre recuperábanse as exportacións (medraron un 11,8%) pero, ante as debilidades da demanda interna, as importacións seguiron caendo, -3,2%. No segundo trimestre aceleráronse as importacións galegas, mentres as exportacións tiñan un ton similar ao do primeiro trimestre. No terceiro trimestre produciuse unha desaceleración nos dous fluxos do comercio, o que presaxiaba unha recaída na segunda metade do ano. Afortunadamente, os bos resultados do cuarto trimestre –aumento do 10,3% das exportacións e dun 10,9% das importacións– negaron esta posibilidade e consolidaron 2010 con resultados positivos no comercio externo nun contexto de crise económica xeral.

A distribución do comercio externo por capítulos arancelarios que se recolle no cadro 9 reflicte o tirón na demanda externa de bens, o que contribuíu positivamente ao leve incremento do PIB galego en 2010. Nos sectores máis significativos do lado das exportacións aprécianse moderados incrementos nas vendas de material de transporte e téxtiles e confeccións. Máis altos son os incrementos de animais, peixes e moluscos grazas á actividade pesqueira, e de minerais e combustibles minerais, actividade moi volátil ante a evolución dos prezos dos crus. Significativa foi tamén a recuperación do grupo de metais e das súas manufacturas tras a reactivación do comercio de fundición con Portugal. Das actividades máis importantes obxecto do comercio e que configuran a base exportadora galega destaca o descenso do grupo de caldeiras, maquinaria e material eléctrico.

En canto ás importacións galegas do estranxeiro, na evolución dos sectores máis relevantes cómpre sinalar a caída de material de transporte, dado o freo do comercio de automóbiles e dos seus compoñentes con Francia. O seu descenso do 19,1% reduce sensiblemente no total o efecto da aceleración que se produciu noutras actividades con certo peso na estrutura de bens importados por Galicia. Destas, sobresa e o pulo do grupo de minerais e combustibles minerais, debido máis á evolución dos prezos

Cadro núm. 9

Estrutura do comercio exterior de Galicia por grupos arancelarios (98 capítulos). Ano 2010

			Importacións			Exportacións			Taxa de cobertura (%)	Índice de vantaxe comparativa revelada
			Millóns de euros	%	TVA (%)	Millóns de euros	%	TVA (%)		
01/05	I	Animais, peixes e moluscos, leite, ovos	1.500,2	10,9	34,4	1.318,6	8,7	18,1	87,9	-6,4
06/14	II	Vexetais, froitos, café, sementes	287,3	2,1	4,3	128,2	0,8	30,9	44,6	-38,3
15	III	Graxas e aceites vexetais e animais	65,5	0,5	61,6	27,2	0,2	2,3	41,5	-41,3
16/24	IV	Produtos de alimentación	454,2	3,3	-2,3	569,5	3,8	0,2	125,4	11,3
25/27	V	Minerais e combustibles minerais	3.363,1	24,3	33,1	890,2	5,9	87,1	26,5	-58,1
28/38	VI	Produtos químicos	870,9	6,3	7,3	364,5	2,4	-24,9	41,9	-41,0
39/40	VII	Plástico, caucho e as súas manufacturas	269,0	1,9	-14,8	121,4	0,8	-11,7	45,1	-37,8
41/43	VIII	Peles, coiros e as súas manufacturas	69,9	0,5	3,0	122,2	0,8	6,4	174,9	27,2
44/46	IX	Madeira e as súas manufacturas	178,1	1,3	-3,1	316,3	2,1	8,5	177,5	27,9
47/49	X	Pastas papeleiras, papel, edición	203,5	1,5	14,1	326,0	2,2	29,8	160,2	23,1
50/63	XI	Materias téxtiles e confección	1.679,1	12,1	5,4	2.773,0	18,3	3,3	165,2	24,6
64/67	XII	Calzado, paraugas, sombreros	51,3	0,4	14,2	267,6	1,8	10,5	521,5	67,8
68/70	XIII	Produtos da pedra, cemento, cerámica, vidro	71,7	0,5	-5,0	258,5	1,7	1,6	360,7	56,6
71	XIV	Xoiería	11,9	0,1	5,7	9,3	0,1	-6,2	78,1	-12,3
72/83	XV	Metais e as súas manufacturas, ferramentas	1.196,6	8,7	18,2	869,8	5,7	40,8	72,7	-15,8
84/85	XVI	Caldeiras, maquinaria, material eléctrico	795,5	5,8	-38,5	824,2	5,4	-2,6	103,6	1,8
86/89	XVII	Material de transporte	2.330,7	16,9	-19,1	5.457,2	36,0	4,8	234,1	40,1
90/92	XVIII	Instrumentos de precisión, relojería	56,7	0,4	-35,7	16,7	0,1	32,9	29,5	-54,4
93	XIX	Armas	4,4	0,0	121,3	1,1	0,0	-7,8	25,1	-59,9
94/96	XX	Mobiliario, artigos de recreo e varios	179,1	1,3	7,9	110,1	0,7	1,2	61,5	-23,9
97	XXI	Obxectos de arte e non clasificados	1,2	0,0	-17,7	0,0	0,0	-93,2	0,6	-98,9
98-99		Non clasificados	184,0	1,3	1.242,7	387,3	2,6	-4,9	210,5	35,6
Total			13.824,0	100,0	5,0	15.159,0	100,0	8,6	109,7	4,6

Datos provisionais.

Fonte: Dirección General de Aduanas e elaboración propia.

que á do volume comprado, situación que coloca estes bens en primeiro lugar do *ranking* importador galego (absorberon o 24,3% do total), a unha certa distancia de material de transporte cun 16,9%. Tamén foi importante o incremento no grupo I grazas á actividade pesqueira e no grupo XV, metais e as súas manufacturas, debido ao elevado comercio intraindustrial do segmento de fundición. Un crecemento máis moderado, en liña co valor exportado, tívoo o grupo XI, materias téxtiles e confección que, ao absorber o 12,1% das importacións totais, ocupou o terceiro lugar no *ranking* importador galego.

Cadro núm. 10

Estrutura do comercio exterior de Galicia por principais produtos obxecto de intercambio. Ano 2010

Capítulos	Grupos	Produtos	Importacións		Exportacións		Taxa de cobertura (%)
			Millóns de euros	%	Millóns de euros	%	
03	I	Peixes, moluscos e crustáceos	1.220,1	10,2	985,6	7,4	80,8
10	II	Cereais	202,1	1,7	47,0	0,4	23,2
15	III	Graxas e aceites vexetais e animais	65,5	0,6	27,2	0,2	41,5
16	IV	Preparacións de carne, peixe e moluscos	281,6	2,4	383,5	2,9	136,2
27	V	Combustibles minerais	3.140,2	26,4	805,8	6,1	25,7
30	VI	Produtos farmacéuticos	542,2	4,6	57,3	0,4	10,6
39	VII	Plástico e as súas manufacturas	220,9	1,9	97,5	0,7	44,1
42	VIII	Manufacturas do coiro	57,5	0,5	96,5	0,7	167,8
44	IX	Madeira e as súas manufacturas	175,3	1,5	313,5	2,4	178,9
47,48	X	Pastas papeleiras, papel	187,2	1,6	320,8	2,4	171,4
61,62	XI	Confección de xénero e de punto	1.329,1	11,2	2.483,7	18,7	186,9
64	XII	Calzado	39,2	0,3	259,0	2,0	660,2
68	XIII	Produtos da pedra	31,2	0,3	238,2	1,8	763,4
71	XIV	Xoiería	11,9	0,1	9,3	0,1	78,1
72,73,76	XV	Fundición aceiro, aluminio e as súas manufacturas	1.080,9	9,1	772,3	5,8	71,5
84,85	XVI	Caldeiras, maquinaria.	795,5	6,7	824,2	6,2	103,6
87,89	XVII	Material de transporte	2.323,3	19,5	5.438,4	41,0	234,1
90	XVIII	Instrumentos de precisión e óptica	54,3	0,5	13,2	0,1	24,3
93	XIX	Armas	4,4	0,0	1,1	0,0	25,1
94	XX	Mobiliario e iluminación	145,2	1,2	77,0	0,6	53,0
97	XXI	Obxectos de arte e non clasificados	1,2	0,0	0,0	0,0	0,6
Total principais produtos			11.908,9	100,0	13.251,3	100,0	111,3
% sobre o total			86,1		87,4		
Total			13.824,0		15.159,0		

Datos provisionais.

Fonte: Dirección Xeral de Aduanas e elaboración propia.

Cadro núm. 11

Evolución do comercio exterior en Galicia e España (en millóns de euros)

	Exportacións					Importacións				
	2006	2007	2008	2009	2010	2006	2007	2008	2009	2010
Galicia										
UE-15	9.946,7	11.828,1	11.450,0	10.216,9	10.964,1	8.068,2	9.034,9	8.017,4	7.459,0	7.213,0
PA 2004	286,0	402,0	438,8	449,0	555,6	210,8	327,6	255,6	258,9	206,5
PA 2007	60,2	95,0	101,2	110,2	109,3	94,3	94,1	140,4	143,7	99,8
Resto de Europa	959,5	1.105,8	805,4	760,0	882,1	1.250,2	1.365,4	866,6	976,2	927,7
África	676,7	741,9	938,4	694,1	837,6	1.781,9	1.608,1	2.279,2	1.515,5	2.070,4
América	1.851,3	1.714,5	1.286,9	1.109,3	1.116,5	2.873,2	2.209,2	2.250,8	1.369,5	2.111,7
Asia	647,6	610,5	630,0	545,5	587,6	1.254,0	1.456,4	1.641,9	1.419,2	1.176,7
Oceanía	94,3	68,6	18,2	15,2	40,8	106,8	54,8	44,4	22,2	18,2
Sen determinar	89,3	102,8	70,9	57,0	65,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Total	14.611,6	16.669,2	15.739,7	13.957,3	15.159,0	15.639,4	16.150,6	15.496,2	13.164,2	13.824,0
España										
UE-15	112.656,6	121.459,5	122.234,5	103.529,0	117.573,0	146.708,0	161.906,2	147.690,7	111.102,8	119.266,9
PA 2004	5.434,5	6.757,5	7.170,7	5.917,2	6.897,7	6.970,8	7.057,9	8.292,6	7.318,7	9.292,4
PA 2007	1.003,7	1.216,1	1.353,4	1.058,0	1.296,0	1.073,9	836,9	1.037,7	1.150,7	1.400,0
Resto de Europa	10.854,8	11.872,9	12.413,2	10.240,6	12.806,8	17.753,9	19.820,6	17.827,4	12.850,1	14.805,4
África	6.997,0	8.050,7	10.157,6	9.311,6	10.429,1	21.073,0	21.008,0	26.527,4	16.604,4	21.591,1
América	18.555,6	17.821,9	17.761,6	14.298,7	17.671,7	23.939,7	24.774,0	28.131,3	19.824,6	24.642,3
Asia	9.666,1	11.329,1	12.188,4	11.233,8	13.961,8	43.883,1	48.447,4	52.723,2	36.572,2	46.100,6
Oceanía	969,0	1.234,2	1.206,7	950,1	1.254,7	1.277,5	1.186,9	1.157,5	692,7	966,8
Sen determinar	4.301,2	8.442,5	4.741,9	3.350,6	3.908,2	7,3	0,4	0,0	0,0	16,2
Total	170.438,6	188.184,4	189.227,9	159.889,6	185.799,0	262.687,2	285.038,3	283.387,8	206.116,2	238.081,6
% Galicia/España										
UE-15	8,8	9,7	9,4	9,9	9,3	5,5	5,6	5,4	6,7	6,0
PA 2004	5,3	5,9	6,1	7,6	8,1	3,0	4,6	3,1	3,5	2,2
PA 2007	6,0	7,8	7,5	10,4	8,4	8,8	11,2	13,5	12,5	7,1
Resto de Europa	8,8	9,3	6,5	7,4	6,9	7,0	6,9	4,9	7,6	6,3
África	9,7	9,2	9,2	7,5	8,0	8,5	7,7	8,6	9,1	9,6
América	10,0	9,6	7,2	7,8	6,3	12,0	8,9	8,0	6,9	8,6
Asia	6,7	5,4	5,2	4,9	4,2	2,9	3,0	3,1	3,9	2,6
Oceanía	9,7	5,6	1,5	1,6	3,3	8,4	4,6	3,8	3,2	1,9
Sen determinar	2,1	1,2	1,5	1,7	1,7	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0
Total	8,6	8,9	8,3	8,7	8,2	6,0	5,7	5,5	6,4	5,8

PA 2004: países que ingresaron na UE en maio de 2004.
PA 2007: países que ingresaron na UE en xaneiro de 2007.
Datos de 2006 a 2009 definitivos e 2010 provisionais.
Fonte: Dirección General de Aduanas e elaboración propia.

Para a elaboración do cadro 10 seleccionáronse dentro de cada grupo os capítulos máis importantes. Estes 27 capítulos, dos 98 existentes, absorberon o 86,1% do total importado e o 87,4% do exportado. En canto ás exportacións, os primeiros catro capítulos coparon o 67,3% do total e estes mesmos xeraron o 73,3% do total importado, porcentaxes que reflicten a elevada concentración e o alto grao de comercio intraindustrial existente.

Con información dos últimos cinco anos, no cadro 11 obsérvase que o destino fundamental do comercio externo galego foi a Unión Europea e, máis en concreto, aqueles países que pertencían a ela antes de 2004. A especialización neste territorio é maior que a que presenta o comercio externo español. En 2010 o peso do comercio galego nas exportacións do conxunto de España era do 9,3%, porcentaxe moito máis elevada que a de calquera outra variable económica. A importancia relativa de Galicia con respecto a España no fluxo de importacións é menor e neste caso apréciase unha especialización galega no continente africano e en América, grazas sobre todo ás transaccións de combustibles minerais. No cadro 11 tamén se mostra a escasa relación comercial que Galicia mantén cos países que se foron incorporando á Unión Europea a partir de 2004 e o menor peso relativo, con respecto ao conxunto de España, das transaccións con Asia, o que reflicte que a forte irrupción nos últimos anos de países emerxentes no comercio mundial incidiu en maior grao noutras comunidades autónomas.

Na Unión Europea, Francia e Portugal mantéñense como os dous clientes máis importantes, o que segue mostrando a concentración do noso comercio, ademais do resto de España, nos dous países máis próximos. A eles diríxese case a metade do valor do exportado e deles provén o 30,8% do importado. O sector do automóbil determina o comercio con Francia e en 2010 reduciuse con respecto a 2009. Non sucedeu o mesmo coas transaccións con Portugal, que neste período se incrementaron notablemente. Aínda coa crise da produción galega, foi significativo o incremento das exportacións cara a catro países da Unión Europea: Italia, Alemaña, Reino Unido e Países Baixos. Esta situación contrarrestou, xunto co retorno a taxas de variación positivas do comercio con Marrocos, a caída do mercado de Estados Unidos.

En canto ás importacións, en 2010 ascenderon no *ranking* galego México, Libia e Reino Unido debido ás transaccións de combustibles minerais. Non se recuperou o comercio con China, polo que este país pasou do cuarto ao sétimo lugar. Tamén caeron notablemente as compras a Alemaña.

Na distribución do comercio por provincias, en 2010 agudizáronse as diferenzas entre A Coruña e Pontevedra e Lugo e Ourense. O incremento de importacións de cru e a evolución do sector da confección motivaron unha concentración do comercio na provincia da Coruña, o 50,2%, que desbancou do primeiro lugar do *ranking* á de Pontevedra, na que descendieron as importacións debido, sobre todo, á evolución negativa de vehículos automóbiles. No cadro 13 sobresa a caída á metade das importacións dirixidas á provincia de Lugo, evolución explicable por unha compra puntual en 2009 no capítulo de aparatos e material eléctrico que non tivo continuidade en 2010.

En canto ás exportacións, o incremento das transaccións en automoción permitiron manter o liderado á provincia de Pontevedra, cunha diferenza de 13,6 puntos, exacta-

Cadro núm. 12

Estrutura espacial do comercio exterior de Galicia.

Dez principais países de procedencia e destino dos intercambios

	2009		2010		TVA (%)
	Millóns de euros	%	Millóns de euros	%	
Importacións					
Francia e Mónaco	2.905	22,1	2.539	18,4	-12,6
Portugal	1.513	11,5	1.715	12,4	13,4
México	370	2,8	736	5,3	98,8
Libia	394	3,0	687	5,0	74,5
Alemaña	816	6,2	685	5,0	-16,0
Reino Unido	492	3,7	675	4,9	37,3
China	553	4,2	562	4,1	1,7
Italia	468	3,6	533	3,9	14,1
Marrocos	414	3,1	422	3,0	1,8
EE. UU.			394	2,9	
Rusia	365	2,8			
Resto de países	4.875	37,0	4.875	35,3	0,0
Total	13.164	100,0	13.824	100,0	5,0
Exportacións					
Francia e Mónaco	4.944	35,4	4.888	32,2	-1,1
Portugal	2.159	15,5	2.496	16,5	15,7
Italia	968	6,9	1.195	7,9	23,4
Alemaña	473	3,4	534	3,5	12,8
Reino Unido	420	3,0	494	3,3	17,5
Países Baixos	396	2,8	467	3,1	17,7
Marrocos	369	2,6	398	2,6	7,9
EE. UU.	568	4,1	372	2,5	-34,5
Turquía			338	2,2	
Bélxica			291	1,9	
Noruega	356	2,6			
Grecia	318	2,3			
Resto de países	2.986	21,4	3.687	24,3	23,5
Total	13.957	100,0	15.159	100,0	8,6

Datos 2009 definitivos e 2010 provisionais.

Fonte: Dirección General de Aduanas e elaboración propia.

Cadro núm. 13**Distribución do comercio exterior por provincias. Anos 2009 e 2010**

		A Coruña	Lugo	Ourense	Pontevedra	Galicia
Importacións						
2009	Millóns de euros	5.708,1	1.014,9	406,5	6.034,8	13.164,2
	%	43,4	7,7	3,1	45,8	100,0
2010	Millóns de euros	6.940,9	545,9	577,5	5.759,7	13.824,0
	%	50,2	3,9	4,2	41,7	100,0
Exportacións						
2009	Millóns de euros	5.519,2	507,5	513,2	7.417,4	13.957,3
	%	39,5	3,6	3,7	53,1	100,0
2010	Millóns de euros	6.028,3	490,4	549,7	8.090,6	15.159,0
	%	39,8	3,2	3,6	53,4	100,0

Datos 2009 definitivos e datos 2010 provisionais.
 Fonte: Dirección General de Aduanas e elaboración propia.

mente igual á de 2009, coa provincia da Coruña. Lugo e Ourense tiveron un comportamento contraposto xa que, fronte ao descenso do valor exportado na primeira delas, un 3,4%, na segunda as exportacións aumentaron un 7,1%. Por outra banda, o saldo positivo na balanza comercial de Pontevedra contrarrestou os déficits observados nas outras tres provincias galegas.

Crónica sectorial**Enerxía**

A crise económica en curso está revelando unha crecente inadecuación da oferta eléctrica ás esixencias da economía española. O incremento do prezo de subministración enerxética en relación coa UE, especialmente no sector industrial, e o crecente descontento da opinión pública coa xestión do denominado déficit de tarifas e co sistema de facturación do servizo eléctrico son as manifestacións máis patentes deste crecente desaxuste. No ámbito empresarial resulta moi controvertida a intención da Administración de recortar os incentivos destinados á promoción das enerxías alternativas, especialmente a eólica e a termosolar, debido ás esixencias fiscais impostas pola crise e, tamén, pola oposición decidida ao marco de incentivos encabezada polas grandes operadoras do mercado do gas e das instalacións de ciclo combinado, desconformes cunha competencia que as obriga a operar moi por debaixo das expectativas que presidiron as custosas instalacións. A polémica aberta polas medidas públicas adoptadas polo Goberno en favor da minería de carbón, en prexuízo da actividade das

centrais termoeléctricas e das esixencias da protección do medio, engaden conflitividade á tónica de descontento xeral. A *Fundación de Estudios para la Energía*,² entidade independente creada en 2006, fixo públicas un conxunto de propostas dignas de consideración. A Fundación constata un escenario non sostible no horizonte de 2030 de mantérense as tendencias presentes no mercado enerxético sen a adopción de medidas correctoras. Entre as recomendacións que poderían afectar máis ao futuro do sector en Galicia, pódense destacar as seguintes:

- A duplicación da contribución das enerxías renovables, segundo a recomendación comunitaria de alcanzar unha achega desta procedencia á oferta dun 20% no horizonte de 2020. Esta podería ser unha estratexia discutible se se mantén o sistema de promoción actual mediante primas, debido ao custo disuasorio que proxecta sobre contribuíntes e empresas. En particular, a Fundación considera preciso mellorar a integración das plataformas de subministración enerxética alternativa mediante a oportuna redución de custos, entre os que se deben contabilizar os derivados das externalidades por emisión de CO₂.
- Substituír unha parte das centrais de carbón por outras máis eficientes con captura de CO₂ e, neste mesmo sentido, progresar na identificación das estruturas xeolóxicas e dos sistemas de confinamento de CO₂.
- Desenvolver os procedementos de almacenaxe e reserva de capacidade do sistema, en especial mediante instalacións de bombeo en horas val e de carga de baterías para o parque de automoción.
- Establecer unha política de tarifas que reflicta a totalidade dos custos, incluíndo as externalidades, desprazando os apoios públicos aos segmentos máis desfavorecidos da sociedade.
- Promover un sistema intelixente de xestión con incremento das conexións internacionais e disposición dunha marxe adecuada de potencia de apoio.
- Promover a competencia efectiva entre as diversas tecnoloxías en uso e apoiar as innovacións en fase de desenvolvemento.

A perspectiva defendida pola Fundación parece ponderada e razoable e pode contribuír a clarificar unha controversia confusa e chea de argumentos cruzados e parciais, frecuentemente disfrazados de neutralidade ou filantropía, que con frecuencia ocultan intereses parciais, tan lexítimos como discutibles.

En canto á actualidade galega no sector da enerxía, tres asuntos merecen ser destacados: a resolución da convocatoria do concurso do Plan Eólico da Xunta de Galicia para a adxudicación de 2.325 Mw; o abandono por parte das caixas de aforros das súas participacións enerxéticas, especialmente significativa no caso da regasificadora Reganosa; e, finalmente, a publicación dun polémico decreto ministerial en favor do uso de carbón nacional en prexuízo das centrais termoeléctricas das Pontes e de Meirama.

² <http://www.fundacionenergia.es/actividades.htm>.

Respecto ao novo Plan Eólico, a convocatoria resolveuse a finais de 2010. O adiamento acrecenta as dificultades para a implementación das instalacións por dous motivos principais. O primeiro deriva do extraordinario agravamento da crise económica que apenas asomaba en 2008 e que provoca actitudes máis prudentes na política investidora das empresas. O segundo motivo ten que ver co recorte practicado pola Administración central na súa política de incentivos á instalación de enerxías alternativas. O recorte de incentivos afecta xa á enerxía fotovoltaica desde finais de 2010 e esténdese á eólica e á termoeléctrica a comezos de 2011. Os recursos que poidan ser presentados por parte de iniciativas aspirantes poden engadir complexidade adicional ao escenario eólico.

As cifras publicadas sobre a magnitude da versión definitiva do Plan Eólico galego poñen de manifesto a súa importancia. A potencia a instalar ascende a 2.325 megavatios, co obxectivo de ampliar a magnitude do parque eólico galego ata alcanzar os 6.500 megavatios en 2012 (3.208 Mw instalados en 2009). As ofertas adjudicatarias son 37, os investimentos proxectados ascenden a 5.953 millóns de euros e a creación de empregos asociada alcanzaría os 13.260. O concurso ben merece a consideración dun dos máis ambiciosos plans de investimento industrial que se teñan acometido en Galicia. A valoración final dependerá do ritmo que se lle imprima á súa aplicación e da capacidade para sortear os variados obstáculos que, nun principio, se albiscan.

Os proxectos de investimento formulados polos grupos aspirantes están ligados á promoción efectiva da potencia solicitada e poderían ser obxecto de reconsideración ou litixio no caso de non alcanzar esta. Non vai ser doado transaccionar o compromiso entre recortes de potencia e recortes nos plans de investimento. A posición da Administración autonómica é a de esixir a proporcionalidade entre as dúas magnitudes ou reclamar a monetarización directa do compromiso de investimento. A recadación resultante sería destinada a financiar un fondo ou sociedade de capital risco.

Caixa Galicia e Caixanova, que ostentaban respectivamente o 10% e o 5% en Reganosa, facían pública a finais de 2010 a súa intención de desprenderse da súa participación. O episodio sumábase á decisión previa adoptada polo Banco Pastor de poñer á venda o 10% que mantiña na sociedade, case ao mesmo tempo no que Endesa poñía á venda o 21% ao que ascendía a súa participación. En definitiva, a composición final do capital da regasificadora queda distribuído da seguinte maneira: grupo Tojeiro, 36,5%; Xunta de Galicia, 17,5%; Gas Natural Fenosa, 21%; First State, 15% e Sonatrach, 10%. O paquete de Tojeiro, sumado ao da Xunta de Galicia, sobe agora ata o 54% do capital e pasa a desenvolver o papel de núcleo de control da sociedade.

Reganosa mantén a súa intención de duplicar a súa capacidade de regasificación ata alcanzar os 800.000 m³ de gas. Nesta mesma perspectiva de ampliación pretende acometer a construción dun segundo gasoduto galego de 340 quilómetros de lonxitude, anexo ao que discorre actualmente entre Tui e Ribadeo en coordinación co operador de gas portugués a fin de mellorar a capacidade de intercambio enerxético. Outro proxecto importante é o enlace do gasoduto galego coa Meseta vía Monforte, que permitiría alimentar a central de Compostilla (Ponferrada, Endesa), aproveitando a autorización en firme de que goza para acometer a súa transición á tecnoloxía de

Cadro núm. 14

Balance de enerxía eléctrica a 31 de decembro de 2009

	Galicia				España				% Galicia/España	
	Potencia Mw	%	Producción en Gwh	%	Potencia Mw	%	Producción en Gwh	%	Potencia en Mw	Producción en Gwh
Hidráulica	2.681	24,7	6.171	23,4	16.658	16,8	23.862	8,6	16,1	25,9
Nuclear		0,0			7.716	7,8	52.761	19,1		
Carbón	2.031	18,7	7.433	28,2	11.869	12,0	37.311	13,5	17,1	19,9
Fuel/gas	470	4,3	12	0,0	5.815	5,9	10.056	3,6	8,1	0,1
Ciclo combinado	1.238	11,4	3.171	12,0	24.611	24,9	82.239	29,8	5,0	3,9
Réxime ordinario 2009	6.420	59,2	16.787	63,7	66.669	67,3	206.229	74,6	9,6	8,1
Réxime ordinario 2008	6.420				66.470					
% variación 2009/2008	0				0,30					
Consumos xeración			-594				-8.004			
Consumos bombeo			-351				-3.736			
Producción (b.c.)			15.842				194.489		8,1	
Hidráulica	491	4,5	1.294	4,9	1.974	2,0	5.483	2,0	24,9	23,6
Eólica	3.208	29,6	6.645	25,2	18.865	19,1	36.991	13,4	17,0	18,0
Outras renovables	109	1,0	491	1,9	4.702	4,7	12.057	4,4	2,3	4,1
Non renovables	615	5,7	2.074	7,9	6.790	6,9	27.407	9,9	9,1	7,6
Réxime especial 2009	4.423	40,8	10.504	39,9	32.331	32,7	81.938	29,6	13,7	12,8
Réxime especial 2008	4.356				29.205					
% variación 2009/2008	1,54				10,70					
Potencia instalada <> Producción xerada	10.843	100,0	26.346	100,0	99.000	100,0	276.427	100,0	11,0	9,5
Intercambios entre comunidades autónomas			-1.601							
Intercambios internacionais			-5.159				-8.104		63,7	
Intercambios co exterior			-6.760				-8.104		83,4	
Demanda (b.c.) 2009			19.586				268.323		7,3	
Demanda (b.c.) 2008			20.386				280.970			
% variación 2009/2008			-3,92				-4,50			
Exportacións/Producción xerada (%)			25,7				2,9			

Mw: megavattios instalados.

Gwh (b.c.): xigavattios hora xerados medidos en bornes da central.

Fonte: *El Sistema Eléctrico Español. Informe 2009. Red Eléctrica Española* e elaboración propia.

ciclo combinado. As iniciativas non gozan da preceptiva autorización ministerial que alega como razón a minoración da demanda por motivo da crise.

Outra noticia relevante relativa a Reganosa é a oposición do Ministerio de Industria a propiciar incrementos no abastecemento de gas de procedencia alxerina en prexuízo de Sonatrach. A cota actual de subministración de Alxeria aproxímase ao 33%, seguida

de Nixeria, que ostenta unha cota próxima ao 20%. Trataríase de rebaixar o tope de subministración por país ao 30%, en substitución do 50% actual. A pugna en curso inscríbese no contexto do enfrontamento que mantén Gas Natural Fenosa coa empresa nacional alxerina ante a pretensión desta de subir o prezo de subministración, que a empresa catalana rexeita.

O outro acontecemento que suscitou manifestacións adversas, tanto por parte das sociedades operadoras de instalacións termoeléctricas como das centrais sindicais, foi o real decreto promovido polo Ministerio de Industria para impoñer cotas de consumo e prezos estipulados ás centrais termoeléctricas dependentes do carbón en beneficio das bacías mineiras produtoras. Un recurso presentado pola Xunta de Galicia perante as autoridades comunitarias en defensa dos intereses da central das Pontes paralizou de forma temporal a aplicación do decreto, para ser finalmente validado polas autoridades comunitarias a comezos de 2011. O decreto do Ministerio,

que tiña por obxecto facer fronte á grave situación social que ameaza as cuncas mineiras leonesas, provocou a inmediata reacción de Enel (Endesa) e tamén de Gas Natural Fenosa e Iberdrola. O impacto da noticia foi especialmente agudo nas Pontes, que alimenta a súa central con carbón foráneo de mellor calidade e prezo e se ve sometida, ademais, a unha conxuntura de baixa actividade a causa da crise. Ao final impúxose o criterio do ministerio, coa aquiescencia dos grupos xeradores prexudicados, coa probable mediación dalgún tipo de compensación regulamentaria.

Como é habitual neste *Informe*, indícase a estrutura e peso relativo do sistema de xeración eléctrico de Galicia no contexto español, de acordo coa información subministrada por Red Eléctrica Española, REE, no seu último informe anual: *El Sistema Eléctrico Español 2009* (REE, 2009).

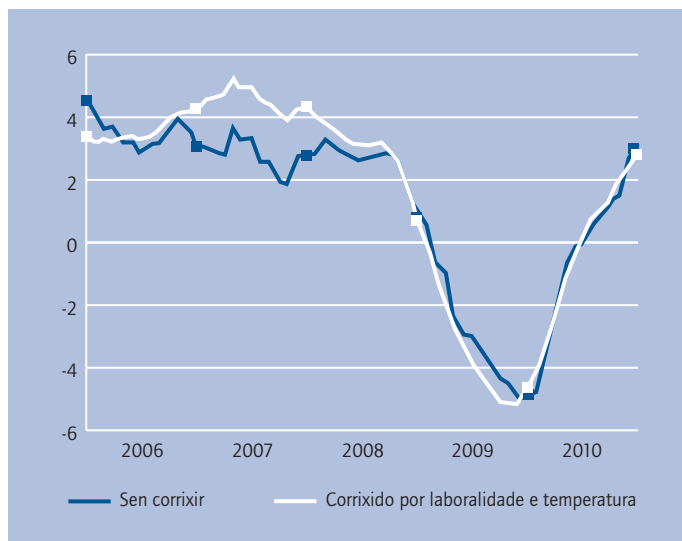
O exercicio 2008, tal como se indicaba

no *Informe* anterior, é o primeiro que rexistra produción eléctrica en réxime de ciclo combinado en Galicia.

O informe de REE 2009 destaca o feito de que no ano 2009 se produciu unha forte contracción da demanda eléctrica que situou esta en valores similares aos rexistrados en 2005. Convén subliñar, en todo caso, a recuperación da demanda observada en 2010. En termos interanuais, a demanda final no primeiro trimestre de 2010 –último dispoñible– rexistra un crecemento do 4,2% en relación co valor correspondente ao ano anterior. Neste contexto cómpre examinar o perfil da demanda eléctrica españo-

Gráfico 4.

Evolución da demanda eléctrica española Crecemento anual da demanda (media móbil)

la durante os últimos anos, por canto condicionou de maneira significativa a forma de operar da plataforma de xeración eléctrica. Unha consecuencia inmediata foi a infrautilización da capacidade de xeración eléctrica das centrais de ciclo combinado galegas en favor das fontes de subministración máis baratas.

O perfil da demanda rexistrada recolle con fidelidade o impacto da crise económica sobre o PIB. Trazos manifestos da oferta eléctrica galega son a especialización no uso do carbón como fonte de xeración de enerxía en réxime ordinario e o peso decisivo da xeración en réxime especial, especialmente a xeración de procedencia hidráulica e eólica.

Unha característica habitual do sistema galego é a forte extravención da demanda, tanto con destino a Portugal como ao resto da Península a través das comunidades autónomas veciñas. Os saldos de intercambios de enerxía entre comunidades autónomas distinguen Galicia como unha das principais comunidades excedentarias de España, mesmo sen tomar en consideración o fortísimo consumo propio que supón a actividade da industria metalúrxica, en particular a de produción de aluminio. Galicia atende a súa demanda, incluída a produción metalúrxica, co 74% da súa produción eléctrica e

Gráfico 5.

Demanda eléctrica e saldo de intercambios eléctricos co exterior (Gwh). Ano 2009

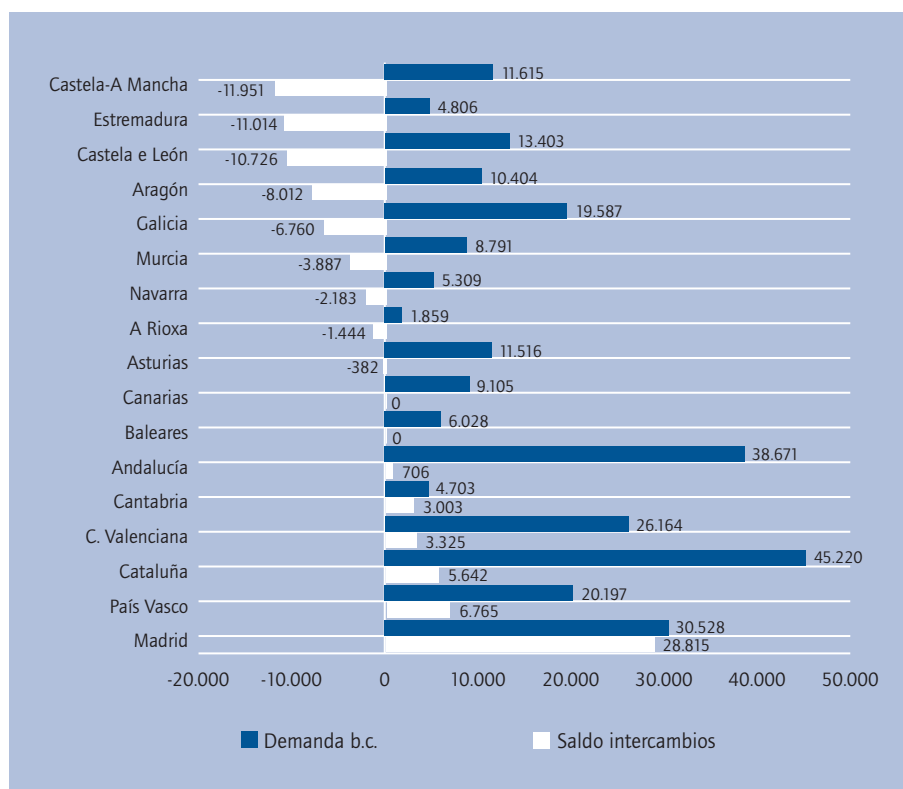
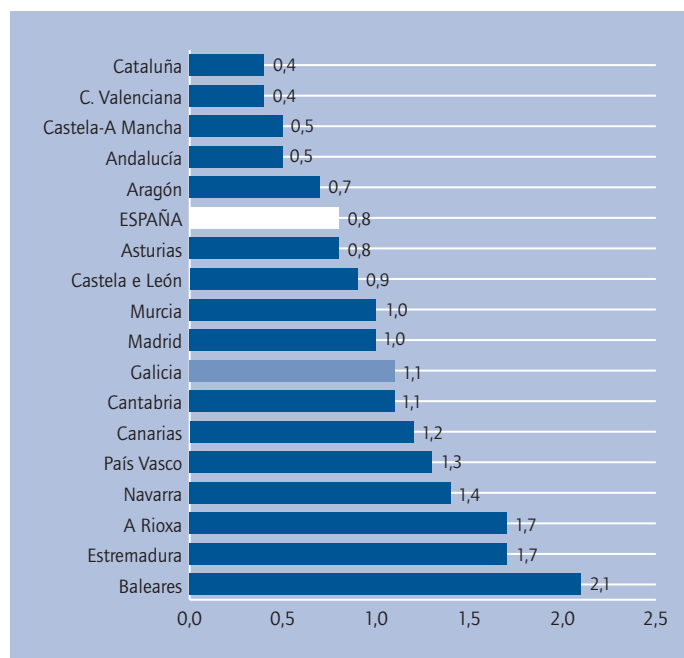

Gráfico 6.

Crecemento da demanda eléctrica (en %). Período 2008-2009

da metade, 5.159 Gwh, procedían das transferencias efectuadas por Galicia ao sistema eléctrico portugués. Os intercambios enerxéticos entre Galicia e Portugal fan patente, de novo, as singulares relacións que manteñen estas dúas economías.

Rematamos esta lectura do informe 2009 de REE en clave galega co exame do crecemento de demanda eléctrica 2008-2009, o gráfico 6 é de interese tanto pola súa calidade de indicador da evolución da actividade económica nese período como polo

cede ao exterior o 26%, aproximadamente. En España as cifras correspondentes son, respectivamente, o 97% e o 3%. Se adoptásemos un punto de vista máis estrito, incorporando a industria metalúrxica galega ao capítulo das exportacións de enerxía eléctrica en forma indirecta, a exportación do excedente eléctrico incrementaríase en 6.000 Gwh e a extravención superaría o 50% da enerxía eléctrica producida.

Esta característica de territorio fortemente excedentario é superada por outras comunidades que conxugan unha elevada capacidade hidroeléctrica con escasa capacidade de demanda. Neste punto resulta ilustrativo examinar o mapa de comunidades excedentarias e deficitarias en produción eléctrica en relación coa súa propia demanda. Talvez sexa oportuno sinalar que o mapa resultante é practicamente inverso ao mapa das balanzas fiscais.

Dos 8.104 Gwh netos exportados polo sistema eléctrico español en 2009, máis da metade, 5.159 Gwh, procedían das transferencias efectuadas por Galicia ao sistema eléctrico portugués. Os intercambios enerxéticos entre Galicia e Portugal fan patente, de novo, as singulares relacións que manteñen estas dúas economías.

Rematamos esta lectura do informe 2009 de REE en clave galega co exame do crecemento de demanda eléctrica 2008-2009, o gráfico 6 é de interese tanto pola súa calidade de indicador da evolución da actividade económica nese período como polo feito de que o ano 2009 exhibiu un mínimo na demanda por razóns de conxuntura económica.

As vicisitudes corporativas de GNF (Gas Natural Fenosa) están de permanente actualidade polo alto grao de implantación da compañía no mercado galego, unha vez perdida definitivamente a titularidade galega que ostentaba a extinta Unión Fenosa. A información máis recente dispoñible apunta cara á consolidación da firma como empresa enerxética de referencia a partir da súa sólida base casuística: o 55% da súa oferta en 2010 tiña esta proceden-

Cadro núm. 15

Principais magnitudes de Gas Natural Fenosa. Ano 2010

Cifra de negocios (millóns de euros)	17.592
EBITDA (millóns de euros)	4.509
Capitalización (millóns de euros)	11.139
Empregados (número)	16.690
Clientes (millóns de euros)	20
Potencia instalada (Gw)	17
Produción (Gwh)	43.191

Fonte: *El País*, 20 de febreiro de 2011.

cia a través das súas instalacións de ciclo combinado. GNF ten carácter multinacional con presenza xa en 25 países.

A actualidade da compañía pasa polo litixio que mantén coa alxerina Sonatrach (asociadas as dúas en Reganosa), debido á pretensión da empresa pública alxerina de revisar os prezos de abastecemento do período 2007-2009, medida que a catalana non acepta. O litixio dirímese perante do Tribunal Federal de Xenebra. A pugna ténsase, ademais, coa inminente posta en marcha do gasoduto Beni Saf-Almería, con capacidade para bombear 8.000 millóns de m³ por ano, ampliábles no futuro. Na empresa que promove o gasoduto, Medgaz, non ten presenza GNF; os seus accionistas forman parte da competencia da catalana: Sonatrach, Cepsa, Iberdrola, Enel-Endesa e Gaz de France Suez.

GNF acometeu o seu primeiro plan de crecemento, 2010-2014, presupostado en 9.000-13.000 millóns de euros, co obxectivo de situar o seu Ebitda³ nos 6.000 millóns de euros no horizonte de 2014. A expansión en Latinoamérica presidirá a orientación estratéxica da compañía. Como primeira medida, GNF acaba de cerrar un ambicioso programa de financiamento en 2010, con emisión de débeda por importe de 2.200 millóns e préstamos por importe de 4.450. Algunhas estimacións situaban a débeda acumulada pola compañía a finais de 2010 en 17.400 millóns de euros (*El País*, 20 de febreiro de 2011). En canto ás obrigas contraídas pola firma como consecuencia dos compromisos adquiridos con ocasión da absorción de Unión Fenosa, a Comisión Nacional da Competencia acaba de exonerar a compañía catalana da esixencia de vender os 1.600 Mw en ciclo combinado pendentes de liquidación. A decisión cancela a obriga de vender a unidade de 382 Mw que posúe en Sabón con esta tecnoloxía desde 2008 e os 445 Mw alimentados a fuel da mesma factoría. A contrapartida ofrecida por GNF, e finalmente aceptada pola CNC, foi a venda de 300.000 puntos de subministración de gas. A central de Sabón parece ter sido sometida a reconsideración por parte da compañía debido, talvez, á súa localización nunha área industrial en expansión conectada a Reganosa e próxima ao porto exterior en construción. Parece verosímil agora que a opción pola moderna central de ciclo combinado de Sabón comporte a medio prazo o desmantelamento da central de fuel. Esta reforma implicaría a eliminación da emblemática cheminea de 200 metros que preside o polígono de Sabón.

Os plans de Enel-Endesa gardan unha certa semellanza cos de GNF. O plan estratéxico 2010-2015 está presupostado en 10.500 millóns de euros e marca o obxectivo de situar o Ebitda nos 7.800 millóns no ano 2015. A opción latinoamericana do grupo é irrenunciable: o 4% do investimento previsto dirixírase cara a aquela área e a súa contribución ao Ebitda proxectado fíxase no 52,5% (*El País*, 20 de marzo de 2011). Unha das liñas específicas de desenvolvemento previstas pola multinacional italiana é a da enerxía eólica promovida a través da súa filial Enel Green Power, EGP. Esta sociedade conta xa con 6.100 Mw instalados, 1.500 deles na Península Ibérica. Enel

³ Ebitda: *Earning before Interest, Taxes, Depreciation and Amortization*. Sería o beneficio bruto antes de amortizacións e pago de intereses.

ten unha forte implantación nuclear en Italia e tamén en España (3.514 Mw en Ascó, Almaraz, Garoña, Vandellós e Trillo) e en Eslovaquia (1.818 Mw nucleares). A compañía proxecta fortes investimentos de ampliación na súa rede de centrais nucleares en Italia en caso de aprobarse o referendo consultivo programado con tal motivo. O proxecto de ampliación nuclear contaría coa participación de EDF.

O recente abandono de Reganosa e o malestar manifesto da compañía italiana polo impacto do decreto do carbón sobre a central das Pontes son os únicos episodios destacables na crónica de actualidade da compañía en Galicia. En España, o episodio que centrou toda a atención foi a ambiciosa OPV acometida por ENEL para colocar débeda nas Bolsas de Madrid e Milán.

É interesante sinalar o avance da portuguesa EDP no mercado eléctrico español. Partindo da súa plataforma HC Energía (Hidrocantábrico), a matriz portuguesa EDP cerraba co Ente Vasco de la Energía (EVE) a adquisición dun paquete adicional do 29,4% no capital da operadora de gas Naturgas por un importe de 617 millóns de euros, que lle asegura o control do 95% da compañía. O EVE resérvase o 5% das accións e un posto no Consello, así como a esixencia de manter a sede da compañía no País Vasco. O amplo control de Naturgas ábrelle a EDP o mercado de gas español. O EVE prestaba servizo en 2010 a máis de 983.000 puntos de subministración no mercado regulado e atendía 823.000 clientes de gas no mercado liberalizado. É o segundo distribuidor de gas natural no mercado español e no de transporte de gas. Naturgas Energía está presente con infraestruturas propias en nove comunidades autónomas, entre elas Madrid e o País Vasco, aínda que non en Galicia. A súa facturación en 2010 alcanzou a cifra de 1.331 millóns de euros. O Goberno vasco culminou con esta operación unha brillante e lucrativa traxectoria que comezaba coa promoción de Naturgas, na que permanece para custodiar os intereses da comunidade; un exemplo instrutivo a tomar en consideración. Non é esta a única operación protagonizada por EDP na súa política de expansión no mercado español. A finais do primeiro trimestre de 2011 adquiría o 20% que lle faltaba para o control completo de Genesa, Generaciones Especiales, a Bankia-Caja Madrid por un importe de 280 millóns. Genesa ten a súa sede en Asturias e unha forte implantación naquela comunidade en parques eólicos e minicentrais; a súa potencia total instalada ascende a 1.900 Mw.

O investimento en renovables tanto en España como en América está de plena actualidade como saída privilexiada para o capital investidor en forma individual ou en asociación. O grupo Inveravante opera con criterios de diversificación (inmobiliaria, alimentaria, comercial), nos que non pode faltar a vertente enerxética: Avantegenera. A sociedade mantén proxectos en desenvolvemento en Marrocos e, sobre todo, en Iberoamérica: hidroeléctricos, eólicos, de biogás e, incluso, de prospección petrolífera, en México, Panamá, Costa Rica, República Dominicana, Brasil, Guatemala e Colombia. Tamén posúe o 62% da empresa canadense Shear Wind. Avantegenera mantén en vigor un plan cuatrimestral de actuacións con previsións de investimentos superiores aos 300 millóns de dólares, que inclúe o obxectivo de duplicar a produción petrolífera xestionada que comporta reservas probadas superiores aos 100 millóns de barrís equivalentes de petróleo. Non é este o único grupo galego que explora as posibilidades

do sector enerxético. A finais de 2010 facíase pública a adxudicación de dous parques eólicos no estado de Rio Grande do Norte (Brasil) a Atlantic Energías Renováveis S.A., unha sociedade participada polos grupos galegos Ceferino Nogueira, Cupa Renovables e Adelanta (grupo Sanmiguel de Ourense). A potencia concedida, 60 Mw, non é moi significativa, pero si as perspectivas que moven o grupo. Pretende acompañar o crecemento económico brasileiro e alcanzar un obxectivo cifrado en 1.239 Mw instalados no horizonte de 2016 (*Expansión*, 10 de novembro de 2010). O grupo galego concorre asociado co brasileiro Pattac Participações que mantén negocios no tráfico de contedores e na construción.

A situación do segmento de enerxías renovables protagonizada pola produción de biocombustibles é radicalmente diferente á ebulición observada no segmento das eólicas pese ás incertezas que a rodean. Nada queda do optimismo que presidía a multiplicación de iniciativas bioenerxéticas en 2007. Informacións recentes (*La Voz de Galicia*, 14 de febreiro de 2011) dan conta da precaria situación da totalidade dos proxectos acometidos: algúns non executados (Acciona: 200.000 toneladas, Aguas Mansas: 34.000) e outros en réxime de supervivencia (Infinita de Isolux Corsán: 300.000; Entabán, no Porto Exterior de Ferrol: 200.000; Bioetanol Galicia de Abengoa, no Polígono de Teixeira: 139.000; Eulen, en Narón: 103.000; Biocarburantes de Galicia, en Begonte: 35.000; Biovigo Energy, en Curtis: 20.000 toneladas). A competencia desatada, unida ao incremento do prezo de subministración das materias primas, ao atraso na normativa de uso e á práctica inexistencia dunha rede de distribución bloquean o desenvolvemento dunha actividade que nacía con excelentes auspicios.

A comezos de 2011, a sección de biocarburantes da Asociación de Productores de Energías Renovables (APPA) acusa o Goberno de ter paralizado a publicación dunha orde ministerial que tería evitado o colapso das produtoras e o esforzo realizado que os asociados avalían en 1.400 millóns de investimento e 6.000 empregos. A situación de extrema debilidade afrontada polas molturadoras provén, segundo alegaba a sección de biocarburantes da APPA, das importacións «desleais» de biodiésel de países como Arxentina e Indonesia, capaces de subministrar biocombustible a prezo inferior ao das materias primas de procedencia, soia e aceite de palma. A crítica céntrase na laxitude da normativa europea para adaptar as cotas de produción autorizadas á demanda efectiva en prexuízo das molturadoras e en beneficio da industria petroleira. A queixa estendese á escasa ambición do Goberno na introdución de biocarburantes no consumo enerxético. A APPA sinala que, na actualidade, existen en España aínda 48 plantas de biodiésel cunha capacidade instalada que supera os 4,2 millóns de toneladas ao ano sen perspectivas claras de futuro.

O malestar da industria fornecedora de enerxías alternativas e de equipamentos para as mesmas non se limita ao segmento dos biocarburantes examinado. As tecnoloxías termosolares e fotovoltaicas denuncian igualmente a extrema dificultade da situación que deben afrontar. A crise que asola estes sectores enerxéticos emerxentes ten unha referencia ineludible en Galicia: o grupo Isolux Corsán, promotor da planta molturadora Infinita Renovables Galicia (Ferrol) e de T-Solar (Parque Tecnolóxico de San Cibrao, Ourense).

A destacada presenza en Galicia do grupo global Isolux Corsán (construción, enxeñería, enerxía) débese a razóns históricas derivadas da conexión de Isolux coa industria naval galega, e tamén á influencia en Isolux Corsán dun emprendedor galego, Antonio Portela (Vigo, 1953), ex-director financeiro de Citroën Vigo e secretario do seu Consello ata 1998, cando fundou a compañía de telefonía galega Comunitel, cun grupo de enxeñeiros e investidores galegos. Isolux Corsán ten a súa sede en Madrid e pertence maioritariamente aos empresarios Luis Delso Heras e José Omis e a un conxunto de caixas de aforros.

Os investimentos galegos de Isolux Corsán teñen diferente composición de accionariado. Infinita Renovables Galicia, constituída en 2006, con dúas plantas situadas en Castellón e en Ferrol, está controlada por Isolux Corsán (70%), o grupo Santander (5%) e Solar Lukategi (25%). T-Solar naceu no mesmo ano con participación minoritaria de Isolux Corsán, arredor do 20%, e cun conxunto de caixas entre as que figuraba Caixanova (6,3%).

Ás dificultades aludidas que deben afrontar Infinita e a totalidade do sector de biocombustibles, súmanse as que afectan ao grupo T-Solar, a empresa española líder mundial en enerxías renovables no sector fotovoltaico que preside Marcial Portela. Se ben os problemas inmediatos de T-Solar son de índole financeira e apuntan a fragilidade patrimonial ligada á situación do mercado, a razón última reside na dificultade de rendibilizar o investimento en parques solares a causa do prezo de adquisición e da rebaixa substancial experimentada nas primas de estímulo previamente establecidas. A solución á crise que atravesará a compañía vese dificultada polo fracaso da programada saída a Bolsa a causa das incertezas que rodean a regulación do sector das novas enerxías e da escasa capacidade de absorción de papel do mercado de capitais. Ante estas circunstancias, a solución parece ser a inxección de recursos propios como única saída inmediata. A situación de T-Solar dista de ser excepcional; outros grupos de referencia no sector das enerxías alternativas como Abengoa ou Renovalia manifestan dificultades similares.

Rochas e cemento

A información do sector do granito é escasa, a pesar de dispoñer dun *cluster* que agrupa a práctica totalidade dos extractores elaboradores e fornecedores de maquinaria e dunha páxina aberta na Rede. As cifras facilitadas polo sector son: 800 millóns de euros de facturación, 10.000 traballadores empregados, 600.000 toneladas extraídas cada ano, 65% da oferta española conxunta e segundo exportador europeo despois de Italia. Falta por saber cal é o impacto da contracción da demanda no espazo europeo. O *Cluster* do Granito foi creado en 2010 co obxecto de integrar toda a cadea de valor do granito. Agrupa diversas asociacións: Asociación de Canteiras de Galicia, Asociación Galega de Graniteiros, Asociación de Maquinaria para la Piedra e Asociación de Marmolistas; e conta, ademais, cun Centro Tecnolóxico do Granito.

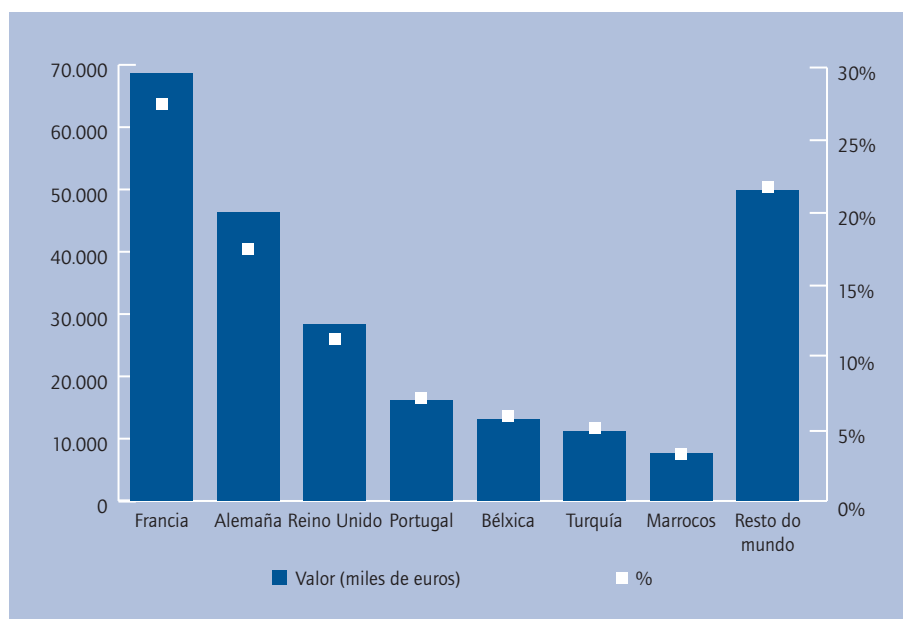
A información do tráfico portuario indica que, a pesar do impacto provocado pola crise económica, o granito se consolida como terceira mercancía en volume de tráfico no porto vigués con 380.000 toneladas exportadas en 2010 e cun crecemento do 10% sobre o ano anterior. A maioría das expedicións, 285.717 toneladas, corresponden á exportación de granito bruto en bloque, malia que se observa un notable crecemento das exportacións de produtos elaborados, estimado no 31% interanual ata alcanzar as 95.000 toneladas. Merece ser sinalado que o sector provoca contrapartidas importantes en forma de importacións procedentes de países como Angola, Sudáfrica, India ou Mozambique, que ascenden a 125.000 toneladas en total, con características especiais para satisfacer unha demanda crecente de produtos exóticos. Trátase, como é obvio, de comercio intraindustrial de interese económico innegable malia a incompreensión xeneralizada do papel económico das importacións na oferta produtiva galega. O comercio intraindustrial é un aspecto ben coñecido do comercio exterior galego, moi marcado en sectores como o da automoción.

No sector da lousa, a empresa líder é Cupa Group que alcanzou unha cifra de facturación de 290 millóns en 2010, segundo a información do grupo. Na avaliación da cifra é preciso ter en conta que se trata dun grupo moi diversificado en liñas de negocio: extracción e elaboración de lousa e granito, prefabricados, actividades inmobiliarias, enerxéticas e de servizos.

A información ofrecida pola Dirección Xeral de Aduanas ten un valor singular por canto informa da distribución territorial do comercio exterior galego do sector produ-

Gráfico 7.

Distribución das exportacións galegas de lousa e granito. Ano 2010

tivo das pedras naturais para construción. A fonte aludida fixa o tráfico sectorial de lousa e granito en 2010 en 241 millóns de euros. Sete países absorben o 79,3% das exportacións, encabezadas por Francia, Alemaña e Reino Unido.

Vigo é a sede de Corporación del Noroeste, plataforma en España do grupo cementeiro portugués Címpor (Cimentos de Portugal). Desde o ano 1992, cando se instalou en Galicia por adquisición de CON, o grupo estendeu notablemente a súa presenza no mercado español. Conta agora con plantas produtoras de cemento en Córdoba e Niebla (Huelva), ademais das xa históricas de Oural (Sarria, 1962) e Toral de los Vados (León, 1968). Dispón tamén de tres plantas molturadoras de cemento en Narón, Huelva e Tenerife. A capacidade de oferta de cemento de Corporación Noroeste sitúase nos 4 millóns de toneladas, aínda que a produción comercializada é bastante inferior na actualidade por causa da crise. As últimas noticias dispoñibles daban conta da decisión de Címpor de emitir débeda por vez primeira a través da súa filial española. A emisión, rexistrada xa na CNMV, ascende a 750 millóns de euros. Esta estratexia de refinanciamento a través da filial en España fora utilizada xa por Cementos de México (Cemex), o que talvez lle serviu de precedente.

A información actual procedente de Címpor permite comprobar unha situación de control maioritario da firma por parte de dúas cimenteiras brasileiras: Camargo Correa (32,9%) e Votorantim (21,2%). O grupo mantén, ademais, un 15,6% en *free float*, o cal concede un control cómodo e indiscutible ás firmas brasileiras. A información corporativa do grupo Címpor mostra unha evolución razoablemente boa do grupo en relación ao exercicio anterior grazas ao comportamento dos seus mercados internacionais. O volume de negocios en 2010 alcanzou os 2.239,4 millóns de euros, cun Ebitda de 629,8. O negocio por países concentrouse en Brasil (609,2 millóns; 27,2%), Portugal (441,4; 19,7%), España (272,5; 12,2%) e Turquía (154,5; 6,9%).

Química

O arduo empeño de Zeltia en consolidarse como grupo farmacéutico sólido sufriu un novo embate de incertas consecuencias en datas moi recentes. A finais do mes de febreiro de 2011 saltaba a noticia de que Centocor Ortho Biotech Products, filial do grupo estadounidense Johnson&Johnson, decidía retirar a solicitude de comercialización de Yondelis en EE. UU. como tratamento en segunda liña contra o cancro de ovario, en combinación con outro fármaco específico, o *Doxil*. A Axencia Americana do Medicamento (FDA, nas súas siglas en inglés) reaccionou solicitando un estudo adicional antes de conceder autorización definitiva ao uso do *Yondelis*, produto estrela de Zeltia-Pharmamar. Zeltia ten agora as esperanzas postas nunha próxima presentación de resultados con ocasión do congreso que a Sociedade Americana de Oncoloxía Médica (ASCO, nas súas siglas en inglés) celebrará en Chicago neste mesmo verán, onde se tratará de confirmar a eficacia da combinación Doxil-Yondelis. O presidente de Zeltia non tardou en saír a amortecer o impacto da noticia, lembrando que as vendas do fármaco na súa área de autorización alcanzaron os 19,6 millóns de euros a mes de marzo de 2011, fronte aos 16,6 millóns no mesmo mes de 2010. Así mesmo, sinalou

que o atraso na autorización nos EE. UU. sobre as contas de Pharmamar non era significativo nin alteraba as previsións do peche contable para 2011. Zeltia registrou en 2010 un Ebitda negativo de 3,98 millóns, fronte ao tamén negativo de 15,3 millóns formulado en 2009. O grupo explicou que a mellora se debeu «ao incremento das vendas netas no segmento de biofarma, que ascenderon a 79,4 millóns de euros, 72,3 deles procedentes das vendas de Yondelis». O fármaco comercialízase xa en 63 países, entre os que se inclúen os da UE, Canadá e Brasil.

Cadro núm. 16

Evolución bolsista e valoración do grupo Zeltia

	2007	2008	2009	2010	2011 *
Prezo máximo do período (euros)	9,84	6,48	5,67	4,56	3,22
Prezo mínimo do período (euros)	5,59	3,12	2,33	2,375	2,51
Capitalización (miles de euros)	1.357.672	744.386	855.489	614.397	573.289

* Datos a 4 de maio de 2011.

Fonte: Bolsa de Madrid.

Zeltia, fundada o 3 de agosto de 1939 na cidade de Vigo e con sede na mesma cidade, é unha referencia histórica na economía industrial galega. O grupo configúrase hoxe arredor de PharmaMar (empresa biotecnolóxica líder na investigación de novos fármacos de orixe mariño), NeuroPharma (empresa biotecnolóxica especializada na investigación de tratamentos para a doenza de Alzheimer e outras do sistema nervioso central), Genómica (dedicada ao diagnóstico molecular), Zelnova (compañía dedicada á fabricación de produtos para a limpeza) e Xylazel (empresa dedicada á fabricación de pinturas e vernices).

En aberto contraste coa situación que atravesamos Zeltia, CZV (CZ Veterinaria, O Porriño), propiedade da familia Fernández Puentes, describe unha sólida traxectoria de crecemento desde a súa orixe, relativamente modesta. En 1964 as compañías Zeltia e Cooper MacDougal&Robertson (Inglaterra) –máis tarde absorbida por The Wellcome Foundation– establecen a *joint-venture* Cooper-Zeltia dedicada á fabricación e comercialización de produtos químicos e veterinarios. Con ocasión da escisión de Cooper-Zeltia, en 1991 constitúese Cooper-Zeltia Veterinaria, dedicada en exclusividade á fabricación de especialidades veterinarias. En decembro de 1993 nace, a partir daquela sociedade, a actual CZ Veterinaria S.A. (CZV). A finais de 2009, a compañía adquire a planta de AstraZeneca coa que constitúe a filial Biofabri S.L. Finalmente, no verán de 2010, CZV inauguraba a maior planta de produción de vacinas para peixes de toda Europa, cun investimento superior aos 5 millóns de euros. O novo centro elaborará doce tipos de vacinas contra diferentes enfermidades víricas e bacterianas que afectan á produción piscícola. Na actualidade, a compañía biotecnolóxica emprega 130 traballadores e alcanza unha facturación en torno aos 25 millóns de euros.

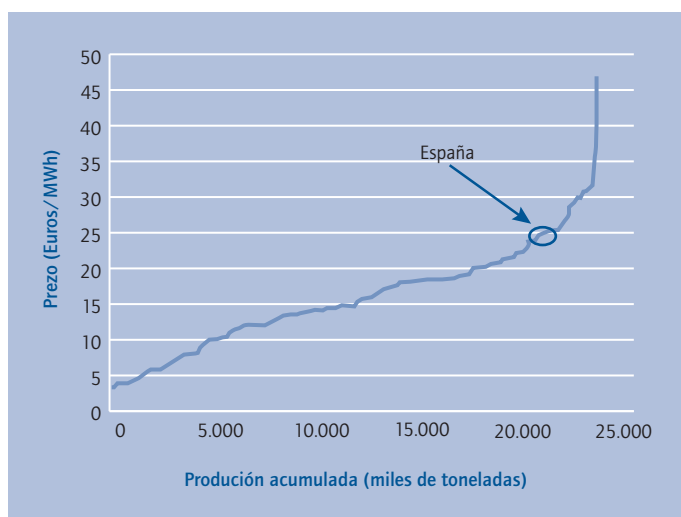
Metalurxia e metal

As perspectivas da multinacional Alcoa no peche do último trimestre de 2010 foron cualificadas favorablemente pola compañía. Os portavoces da multinacional mantiñan perspectivas dun crecemento da demanda de aluminio do 12% para 2011 e da súa duplicación no horizonte 2020. A firma americana daba conta do increcemento experimentado nas súas magnitudes económicas ao final de 2010. O Ebitda axustado no último trimestre de 2010 crecía un 3,4% en termos interanuais. A *ratio* de endebedamento sobre capital (débeda/fondos propios máis débeda) situábase no 34,8% ao final do cuarto trimestre: 90 puntos básicos inferior á rexistrada no trimestre anterior, equivalentes a 390 puntos básicos en termos interanuais.

As perspectivas anunciadas pola matriz americana son tranquilizadoras para a comarca de Xove nunha conxuntura económica aínda tan estancada e inquietante. O emprego de 1.500 traballadores directos, 2.000 sumando os inducidos, así como o tráfico portuario necesario para asegurar a produción de 1.300.000 toneladas de alúmina e 250.000 de aluminio primario en forma de lingotes depende da marcha global da compañía. Da estabilidade de Alcoa depende tamén o futuro de Inespal Coruña (1961) con 450 empregos directos e cunha capacidade de 110.000 toneladas de aluminio primario en diferentes formatos e ligas.

Gráfico 8.

Consumo enerxético na produción de aluminio primario

Unha interesante exposición do presidente de Alcoa España, Leandro Guillén Barba, sobre a importancia do factor enerxético na produción de aluminio, permítenos calibrar as fortes esixencias que comporta a produción de aluminio e a situación de España no contexto global no que se move a multinacional.

O directivo do grupo líder mundial do aluminio destacaba a eficiencia enerxética das plantas que este posúe na Coruña e en Avilés, en torno a 14.750 kwh/tonelada producidas –é dicir, 14,75 Mwh/Tm– e o nivel aínda tolerable dos custos enerxéticos soportados en España: 25 euros/Mwh a un nivel de produción de 22 millóns de toneladas; ben é certo, que no segmento superior de custos da súa produción mundial, segundo a información da compañía.

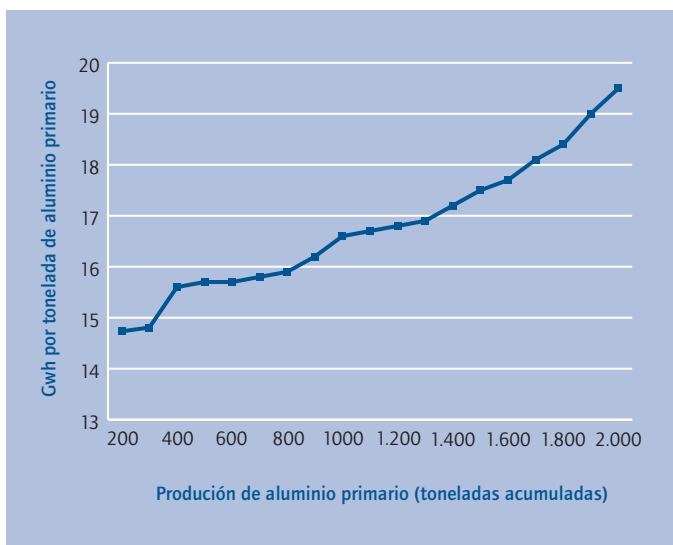
Temos chamado a atención algunha vez sobre este importante trazo da economía industrial galega: as elevadas esixencias enerxéticas atribuíbles ás actividades metalúrxicas non férreas, é dicir, de Alcoa e Ferroatlántica (ferroalixes e silicio). É oportuno destacar o peso decisivo do sector metalúrxico na demanda eléctrica galega: o 39% da demanda total e o 68,2% da industrial. A contribución da industria do aluminio queda patente.

Exceptuando Alcoa, a outra referencia metalúrxica ineludible na economía industrial galega é Ferroatlántica, do grupo Villar Mir, un grupo diversificado de forte dinamismo. As minas constitúen un prezado patrimonio da compañía filial do grupo, Cuarzos Industriales, Rocas, Arcillas y Minerales, S.A. (Ramsa), que posúe minas de cuarzo de primeira calidade tamén en Venezuela. A explotación hidroeléctrica é un activo de máximo interese da filial galega do grupo Villar Mir, Ferroatlántica. En 2009, nun ano a nivel pluviométrico máis seco que o termo medio en Galicia, Ferroatlántica alcanzou unha produción de 431,8 Gwh. A produción do Xallas completábase coa das centrais que posúe outra filial, Hidro Nitro Española, nos Pireneos, 172,7 Gwh adicionais, e coa alcanzada por FerroPem (Pechiney Électrométallurgie, Francia), 68,4 Gwh, ata totalizar os 672,9 Gwh producidos polo grupo no ano 2009; a segunda máis alta nos seis últimos anos segundo fontes da propia compañía. Queda patente, pois, a importancia decisiva do sistema de aproveitamentos hidroeléctricos do Xallas para a compañía.

A orixe deste singular sistema hidroeléctrico e o seu temperán uso industrial remóntase ao ano 1904 cando se instala Hidroeléctrica do Pindo. Desde aquela, hai máis dun século, Brens (Cee) configúrase como núcleo industrial destacado en actividades enerxicamente esixentes: a fabricación de carburo de calcio e ferroalixes. Incluímos

Gráfico 9.

Consumo enerxético na produción de aluminio primario

Cadro núm. 17

Demanda eléctrica de Galicia en 2008.
Peso do sector de metalurxia non férrea

	Mwh	% sobre o total	% sobre a industria
Total	20.110.662	100,0	
Industria	11.500.529	57,2	100,0
Siderurxia	1.673.936	8,3	14,6
Metálicas básicas	6.165.209	30,7	53,6
Total	7.839.145	39,0	68,2
Outros consumos	8.610.133	42,8	

polo seu interese un gráfico representativo de dalgunha das producións metalúrxicas máis exixentes en consumo eléctrico procedentes da fonte de Alcoa antes aludida.

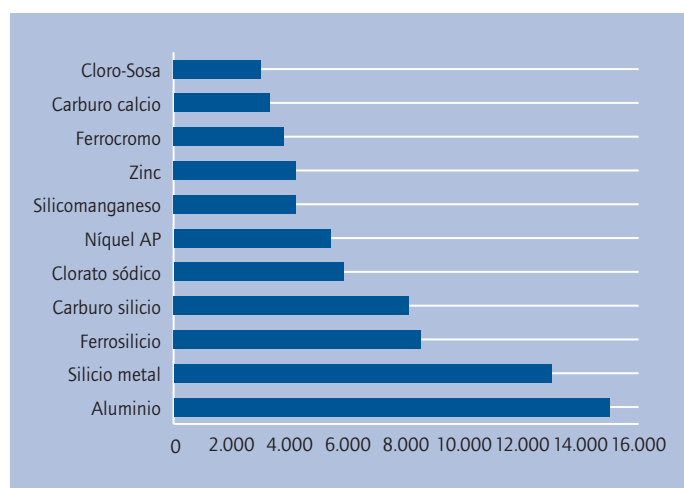
O presidente de Ferroatlántica, (*El Economista*, 19 de xuño de 2010), defendía o compromiso do grupo coa produción de ferroalixes, segmento no que desenvolve un destacado papel no mercado europeo. En todo caso, a estratexia do grupo industrial oriéntase, sen dúbida ningunha, á produción de silicio metal na espera de alcanzar a posición de líder mundial. O obxectivo é o silicio de calidade fotovoltaica no que concentran todos os esforzos de investigación. Eduardo Montes manifestaba que o grupo produce xa uns centos de toneladas anuais nas súas instalacións de Sabón, pero que o seu obxectivo final é desenvolver, en canto a conxuntura económica así o aconselle, a súa produción masiva no mercado chinés, comezando a un nivel de 3.000 toneladas/año ata alcanzar as 120.000.

Pasando ao sector de transformación do metal, é preciso destacar dúas operacións recentes altamente significativas da profundidade da crise sectorial que atravesamos o sector do metal e dos desafíos e oportunidades que ofrece a globalización dos mercados. Por unha banda, o desembarco chinés en Galicia mediante dúas iniciativas case simultáneas: a adquisición de Gándara Censa e o proxecto de instalación nas Pontes dunha fábrica de cabo pretensado para a construción.

A primeira operación recaía nunha empresa de caldeirería pesada e equipos de dilatado historial: Gándara Censa. Creada en 1965, a empresa, situada no Polígono Industrial de A Granxa, no Porriño, pertenceu (Santaz Censa, 1987) a Factorías Vulcano por compra a Duro Felguera. Vulcano abandonaba a factoría en 2000 nunha das crises que castigou ao histórico estaleiro. Naquela circunstancia os traballadores fixéronse cargo da firma coa constitución da SAL Gándara Censa que asumía, ademais, unha avultada débeda co Estado. A SAL ía xestionar a factoría ata 2004, cando foi adquirida

pola sociedade de investimento de Carlos Mouriño, Inverhismex (51%), xunto coa consultora CIP (25%) e a empresa compostelá Puentes y Calzadas (17%), máis un 7% que pasaba a mans de socios minoritarios. En 2009, Puentes y Calzadas cedía a súa participación a Inverhismex. No momento actual, Gándara Censa atravesaba unha situación satisfactoria cunha cifra de facturación en torno aos 30 millóns de euros baixo o control maioritario de Mouriño (65% do capital). A corporación chinesa Citic Group asinou un convenio de compra de Gándara Censa a falta da autorización preceptiva do Goberno chinés. A transacción tería ascendido a 50 millóns de euros segundo as fontes dispoñibles. A corporación compradora, de capi-

Gráfico 10.
Consumo eléctrico (kWh/tonelada)

tal mixto e con filiais en máis de corenta países, ten a intención, segundo transcendeu, de integrar a planta de Porriño na súa división de industria pesada para destinala á fabricación de equipos para a industria mineira.

Citic Group, China International Trust and Investment Company, é un vasto conglomerado con matriz bancaria fundado en 1979 por Rong Yiren coa aprobación de Deng Xiaoping. A matriz do grupo chinés, China Citic Bank, está participada polo BBVA nun 15%, despois da adquisición a finais de 2009 dun 5% adicional á posición que mantiña por importe de 1.100 millóns de euros. O BBVA entrara en China da man do Citic Group a finais de 2006 en condicións moi favorables. A presenza do Bilbao e, sobre todo, o imparable dinamismo da economía chinesa danlle á noticia da entrada do Citic en Galicia a través de Gándara Censa un relevo especial.

Non é este o único movemento de IED (Investimento Estranxeiro Directo) rexistrado en Galicia no sector industrial. A empresa Daxiong Spain adquiría 40.000 m² no polígono pontés de Penapurreira para instalar alí unha factoría dedicada á produción de cordón de aceiro pretensado para estruturas de formigón. Aínda que a dimensión da explotación é modesta (o cadro de persoal de arranque estímase en 40 empregados, con 5 millóns de euros de investimento e cunha produción de 60.000 toneladas de produto acabado), o interese da implantación reside no seu carácter netamente exportador con destino ao mercado europeo e, tamén, no feito de que a operación é produto dunha iniciativa do Igape mediante contacto directo establecido en Shangai.

O interese dos empresarios chineses por Galicia débese ao crecente coñecemento por causa das incipientes relacións comerciais potenciadas polas vantaxes de situación de Galicia. Firmas galegas como Hijos de Rivera, Zeltia, Citroën e algunhas industrias alimentarias están comezando a tender as súas redes comerciais no xigante asiático.

Comentábase no anterior *Informe* a presentación dun ERE temporal por parte de Megasa a principios de 2010. A causa inmediata era a acumulación de *stocks* debido á crise da construción. O panorama dista de terse aclarado e seguirá gravitando sobre as industrias fornecedoras do sector. A noticia máis relevante relativa ao grupo que comanda a familia Freire foi a venda efectuada por este do 6,46% que mantiña en Cimpor, a multinacional portuguesa propietaria do grupo Corporación del Noroeste. O importe da transacción foi de 282 millóns de euros, unha entrada de tesourería moi oportuna na conxuntura adversa que atravesaba a firma de Narón. O grupo aproveitou unha pugna interna polo control da cementeira portuguesa para vender a súa participación a un dos contendentes na disputa, o grupo brasileiro Camargo Correa que conseguía redondear a súa participación con esta operación ata alcanzar o 28,6% da cementeira portuguesa.

Construción naval

O informe da xerencia do sector naval ilustra a posición de Galicia en 2010 en nivel de actividade e carteira de pedimentos a 30 de setembro de 2010 no conxunto de España.

Gráfico 11.

Actividade ponderada do sector naval (% CGT)

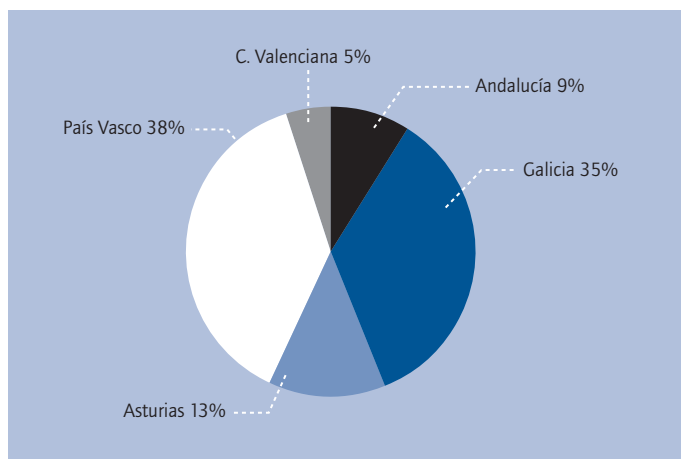
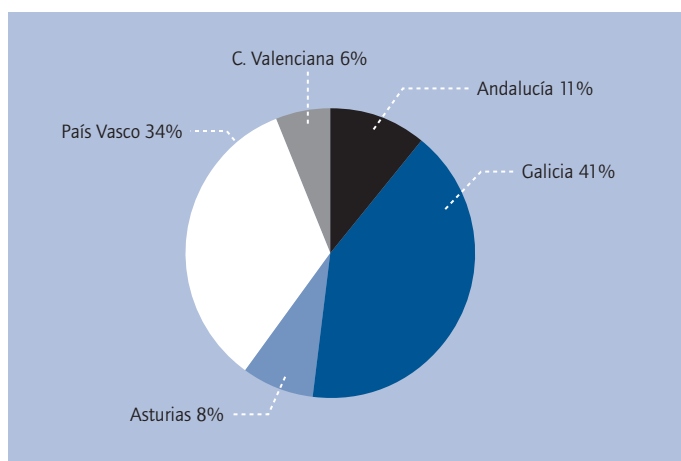

Gráfico 12.

Carteira de pedimentos do sector naval (% CGT)

O boletín da GSN (<http://www.gernaval.org/>) proporciona información completa das características da demanda atendida por cada un dos estaleiros en particular.

A hexemonía compartida de Galicia e do País Vasco non pode ocultar a difícil situación que caracterizou a actividade do sector en 2010. Sirva como indicador a comparación cun ano tan insatisfactorio como foi 2009. De acordo co boletín da CSN, as postas de quilla experimentaron unha contracción, en termos de CGT, do 75% (92% as destinadas ao mercado nacional e 66% as dirixidas á exportación) e as botaduras un 38% (41% as nacionais e 36% as destinadas á exportación).

En canto á actividade contractual, mellorou claramente respecto ao ano anterior en canto a novos contratos, pero empeorou en pedimentos. Os novos contratos de mercantes asinados en 2010 ascenderon a 148.051 CGT contra 61.880 CGT en 2009, case todos con destino á exportación. A carteira de pedimentos de buques mercantes do ano 2010 pechaba con 549.963 CGT contra 815.134 CGT no ano anterior, cunha contracción do 33%.

Destaca a actividade dos estaleiros vigueses Barreras e Armon que concentraron o 27% da actividade de construción naval privada en toda España medida en termos de CGT. A cota de mercado superou o 39% sumando a contribución de Freire e Vulcano.

As expectativas de recuperación da demanda naval que se albiscaban a media-

dos de 2010 distan de ter mellorado de maneira significativa. En novembro de 2010 a carteira de pedimentos aos estaleiros privados galegos non superaba os 2.000 millóns de euros, a metade da rexistrada a finais de 2008 cando concluíu o cuatrienio histórico 2005-2008, cuxo impulso mantivo activo o sector ata o momento (*La Voz de Galicia*, 2 de novembro de 2010). Nunha entrevista de prensa de finais de ano (*Faro de Vigo*, 31 de outubro de 2010), catro destacados directivos da industria auxiliar naval da ría de Vigo, que traballa para o conxunto do mercado nacional e ocupa Pipe Works

Cadro núm. 18

Actividade produtiva do sector naval. Ano 2010

Estaleiros	Postas de quilla			Botaduras			Entregas			Índice de actividade*	
	Núm.	GT ¹	CGT ²	Núm.	GT ¹	CGT ²	Núm.	GT ¹	CGT ²	GT ¹	CGT ²
Privados											
A. Armon	10	5.733	23.410	8	4.512	18.535	9	4.584	19.607	4.835	20.022
A. Armon Vigo	0	0	0	1	2.025	5.161	2	4.622	11.183	2.168	5.376
A. Gondán	1	894	3.109	2	5.802	12.392	3	2.664	9.175	3.791	9.267
A. Huelva	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
A. J. Valiña	0	0	0	1	2.637	4.278	1	2.637	4.278	1.978	3.209
MCíes	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
A. Murueta	0	0	0	4	15.796	22.252	3	10.896	15.848	10.622	15.088
A. Zamacona Pasaia	3	3.514	10.705	3	3.800	11.433	7	6.438	21.077	4.388	13.662
Auxnaval	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
A. Ría de Avilés	0	0	0	0	0	0	1	696	2.662	174	666
F. Cardama	2	570	3.055	1	464	2.070	3	988	4.944	622	3.035
A. Zamacona	0	0	0	2	10.200	18.302	1	5.100	9.151	6.375	11.439
Balenciaga	6	5.415	18.627	5	5.180	16.964	6	6.866	21.377	5.660	18.483
C.N. Freire	0	0	0	3	16.668	28.217	1	4.319	8.255	9.414	16.172
F. Vulcano	0	0	0	0	0	0	3	34.800	42.586	8.700	10.647
F.N. Marín	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
H.J. Barreras	0	0	0	2	50.148	51.619	3	41.279	50.259	35.394	38.374
Metalship&Docks	1	11.000	14.737	0	0	0	1	8.400	12.468	4.850	6.801
Naval Gijón	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
U.N. Valencia	0	0	0	6	4.324	16.046	7	4.430	17.339	3.270	12.358
Factorías Juliana	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
C.N.N. Sestao	0	0	0	1	33.300	29.287	2	79.950	65.362	36.638	30.984
A. Sevilla	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Total	23	27.126	73.643	39	154.856	236.556	53	218.669	315.571	138.877	215.582
Públicos											
Navantia-P. Real-S. Fernando	0	0	0	1	29.743	21.056	2	59.486	42.112	29.743	21.056
Total	0	0	0	1	29.743	21.056	2	59.486	42.112	29.743	21.056
Total do sector	23	27.126	73.643	40	184.599	257.612	55	278.155	357.683	168.620	236.638

* Índice ponderado de actividade = (Q+2*B+E)/4

¹ GT: *Gross Tonnage* é función do volume útil do buque.² CGT: *Gross Register Tonnage* é outra unidade relacionada coa anterior mediante a fórmula $CGT=A*GT^B$, con parámetros A e B dependentes das características do buque.

Fonte: Gerencia del Sector Naval, Boletín informativo trimestral, xaneiro 2011.

700 empregados (Pipe Works-López Rico, Regenasa-Panelfa, Consusa-Navalíber e In-senaval), diagnosticaban a situación como de reconversión naval *de facto*. O comité de crise da ASIME (Asociación de Industrias Metalúrgicas de Galicia), que integra este segmento do naval, alertaba do risco de perda masiva de emprego a medio ano vista.

Barreras conseguiu converterse no estaleiro privado máis dinámico e prestixioso de España desde a súa privatización pola Sociedad Estatal de Participaciones Industriales (Sepi) no ano 1997. A finais de 2010 as expectativas inmediatas que mantiña eran escuras ata o punto de presentar un ERE que chegou a afectar ao 64% do seu cadro de persoal: 80 de 125 traballadores. No primeiro semestre de 2011 as perspectivas parecen ter mudado de signo. A contratación dun buque destinado á recollida e reciclaxe dos residuos xerados pola industria petroleira en instalacións *offshore* foi o primeiro paso. O buque, encargado por unha das sociedades do empresario vigués Fernández Tapias, podería interesar á empresa pública mexicana Pemex. O barco terá unha eslora de 100 metros, un orzamento estimado de 120 millóns de euros e posuirá unha serie de características innovadoras; mesmo podería capacitar o estaleiro para abrir un novo nicho de mercado. A operación que parece consolidar definitivamente a actividade de Barreras é o encargo en firme de dous transbordadores para a naveira canaria Armas, presupostados en 175 millóns de euros cada un, con data de comezo de construción no verán de 2011. Barreras vén analizando hai anos a posibilidade de ampliar as súas ramplas a fin de poder acoller buques de ata 250 metros. A reactivación da demanda talvez pospoña este recorrente proxecto de utilidade manifesta.

A baixa actividade do naval vigués comeza a estimular a exploración de alternativas de ocupación e novos nichos de actividade. Un informe de auditoría (Dosvalor, Vigo) suxeríalles aos estaleiros a posibilidade de explorar o potencial de mercado da incipiente industria eólica mariña. Con 7.800 km de costa (2.900 nas Illas Baleares e Canarias, 1.500 en Galicia), España ten unha alta capacidade para acoller instalacións xeradoras de enerxía eólica na costa. Especúlase mesmo coa posibilidade de que España poida chegar a alcanzar os 25 Gw no horizonte 2020 que marca a UE para alcanzar o 20% do abastecemento comunitario con fontes de enerxía alternativa. A perspectiva parece desproporcionada, porque comportaría duplicar amplamente a potencia eólica instalada en todo o territorio español en 2009: 18,86 Gw (cadro 14). A proposta, apadriñada pola industria subministradora de equipos eólicos, presenta un carácter polémico por natureza porque colisiona con intereses lexítimos tanto de índole pesqueiro-marisqueiro ou turístico como polo simple feito de atentar contra a preservación do medio natural. A controversia, de carácter incipiente aínda, recibe un novo impulso despois da catástrofe nuclear xaponesa, a mesma que alarma a industria nuclear e os seus valedores. En calquera caso, parece aconsellable abrir un debate sosegado para configurar criterios sólidos de planificación enerxética a medio prazo. De momento, só Reino Unido (1,3 Gw) e Dinamarca (845 Mw) parecen dispostos a emprender decididamente a liña de desenvolvemento eólico mariño, oneroso e de problemática rendibilidade a día de hoxe.

Factorías Vulcano presentaba finalmente unha declaración de concurso voluntario de acredores a principios de 2011, cunha débeda superior aos 84 millóns de euros.

Este trámite legal complicaba o remate dun buque sísmico destinado a unha armadora norueguesa: GC Rieber. O problema puido ser superado grazas a un aval da Xunta de Galicia, que se veu obrigada a suplementar a insuficiente cobertura ofrecida por Pymar. Vulcano tenta asinar agora un contrato co mesmo armador que lle garanta actividade nun prazo inmediato. Tanto o buque en construción como o sometido a negociación forman parte do pedimento encomendado á filial de Vulcano, Factorías Juliana de Xixón que acabou en fracaso. O histórico estaleiro vigués (Enrique Lorenzo, 1919) foi arrastrado á situación actual por causa da cancelación do contrato dos dous buques sísmicos para Petroleum Geo Services, Noruega, debido aos atrasos acumulados por Factorías Juliana que levaron á liquidación do estaleiro asturiano. A adquisición das gradas asturianas por parte de Vulcano en 2006 inscribíase na situación de bonanza que atravesaba daquela a construción naval. O informe do concurso de acredores presentado valora en 85 millóns o pasivo esixible do estaleiro vigués, unha carga que obstaculiza moi seriamente o equilibrio financeiro da compañía. Un ERE rotatorio, a conxelación de salarios e o adiamento de remuneracións ata a entrega do buque destinado a GC Riever son algunhas das medidas paliativas adoptadas pola dirección de Vulcano.

De crítica cabe cualificar tamén a situación financeira da Factoría Naval de Marín que dá ocupación a 180 empregados, 100 deles pertencentes á industria auxiliar. Na empresa os problemas afloraron pola superposición do compromiso de entrega de dous buques sísmicos para a armadora norueguesa Esvagt de Bergen co concurso de acredores que se vía obrigada a presentar a mediados de 2010. O primeiro dos buques puido finalmente ser entregado a principios de 2011, pero o segundo tivo que ser cedido ao estaleiro Armon a cambio dunha compensación. A operación requiriu, ademais, o apoio extraordinario da Consellería de Economía e Industria en forma de avais. A estas alturas son incertas as expectativas de éxito do plan de viabilidade ao que está sometido o estaleiro de Marín. A mediados de abril de 2011 a Consellería de Economía e Industria víase obrigada a propoñer a concesión dun préstamo participativo de 400.000 euros, condicionado á duplicación deste importe por parte das entidades financeiras implicadas ao obxecto de superar os vencementos máis urxentes que afronta a compañía.

Os Astilleros MCÍes presentaron concurso voluntario de acredores a finais de agosto de 2009 ante a falta de liquidez, como se comentaba no anterior *Informe*. A difícil circunstancia que atravesaba o estaleiro carrexoulles severos prexuízos aos clientes atrapados na situación, entre eles o Instituto Español de Oceanografía (IEO) que lle encomendara a construción de dous modernos buques oceanográficos de 46 metros de eslora presupostados en 32 millóns de euros. Algún intento posterior de refluotación da compañía non chegou a frutificar. Asistimos agora ao último acto da aventura empresarial. O 14 de marzo de 2011 a Consellería de Facenda reclamáballe a Astilleros MCÍes o reintegro dos avais facilitados polo Igape, no que parece un epílogo do proceso.

Construcciones Navales Freire e o grupo Rodman capean a situación de forma, en aparencia, máis sosegada. A mediados de febreiro de 2011, CN Freire conseguía asegurarse un aval de 10 millóns de euros –asumido nun 70% pola Xunta de Galicia– destinado a acometer a construción dun buque oceanográfico para un organismo británico,

o NERC (Natural Environment Research Council), con data de entrega en 2013. Neste mesmo segmento de embarcacións destinadas a uso científico, Freire conseguía facerse cun contrato de buque oceanográfico para a Universidade de Qatar a fins de 2010, con data de entrega en 2011; o orzamento ascende a 30 millóns de euros. A construción do «Sarmiento de Gamboa», para o Centro Superior de Investigaciones Científicas (CSIC), é a orixe desta afortunada especialización en embarcacións de uso científico. Freire mantén en construción, ademais, unha unidade destinada a Luxemburgo de características altamente confidenciais. A dirección de Freire maniféstase optimista acerca das expectativas inmediatas debido á forte suba experimentada polos prezos petrolíferos e á recoñecida pericia dos estaleiros vigueses na construción de buques *offshore*. Con todo, a dirección admitía que «o ano 2007 non volverá».

É tamén o mercado de buques *offshore* o que asegurará carga de traballo a Metalships ata finais de 2012. O estaleiro do grupo Rodman conseguía asegurar este importante contrato a principios do mes de febreiro de 2011. O demandante é un grupo galo de referencia no mercado *offshore*, Technip, especializado en enxeñería e tecnoloxías da industria do gas e do petróleo. O buque, de 135 metros de eslora, está presupostado en 107 millóns de euros. Unha información relevante referente ao grupo Rodman é o rescate por parte de Manuel Rodríguez do 24% de participación do grupo que figuraba en mans da firma británica de capital risco 3i Group desde finais do ano 2008. Cabe vulgar positivamente a noticia dada a inestabilidade inherente ás operacións de capital risco.

A construción pública naval ferrolá está entrando nun tenso compás de espera agudizado pola clausura *sine die* de posibles encargos procedentes da Armada española e mitigado pola boa imaxe internacional do grupo público.

En maio de 2011 Navantia Fene-Ferrol está finalizando os traballos encomendados no primeiro dos dous buques anfibios encargados por Australia. En febreiro deste ano, Navantia procedía á botadura do Camberra e iniciaba a construción do segundo, o Adelaide. O Camberra será enviado a Australia en 2012 para o seu remate, ao tempo que se traballa no Adelaide nun proceso de montaxe que durará 18 meses e acabará co envío do buque a Australia para a súa finalización a mediados de 2014. Os dous buques anfibios proceden do macrocontrato conseguido por Navantia no ano 2007 para subministrar tres fragatas e dous buques anfibios á Armada australiana. O importe do contrato, 1.185 millóns de euros, é o maior asinado polo grupo público despois do alcanzado no encargo do grupo de fragatas por parte da Armada norueguesa. O encargo australiano aseguroulles un montante de 800.000 horas de traballo ás ramplas ferrolás, ás cales cabe engadir as 42.000 encomendadas á fábrica de motores de Cartaxena e as 43.300 á unidade de sistemas dependente de San Fernando (Cádiz). O horizonte 2014 marca un límite inquietante para os grandes estaleiros ferroláns, carentes da versatilidade e capacidade de adaptación ao mercado que caracteriza a construción naval da ría de Vigo. Ferrol segue sendo unha cidade baixo tutela económica pública; aí reside a súa fortaleza e tamén a súa debilidade.

Automoción, metalmecánica

A información ofrecida por Anfac acerca do comportamento da industria automobilística durante 2010 non ofrece un cadro excesivamente adverso. A produción de vehículos en España creceu un 10% interanual, ata situarse nas 2.387.900 unidades fabricadas. O 87% da produción destinouse á exportación: 2.079.782 unidades en total (<http://www.anfac.com/prens.htm>).

A produción de turismos alcanzou as 1.913.513 unidades, cun incremento interanual do 5,6%, e a de vehículos industriais 436.519 unidades, cun crecemento do 29,5%, que aseguran a España o primeiro posto en Europa neste segmento da industria. Finalmente, Anfac insiste na importancia de protexer un sector que produce o 13% dos vehículos fabricados en Europa, pero cuxo mercado interior non supera o 7,5%. Todo parece indicar que o impacto da crise tería tocado fondo en 2009.

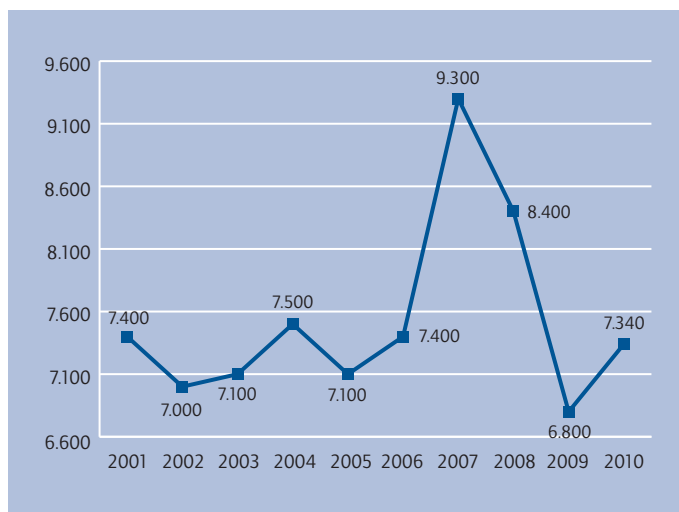
Cadro núm. 19

Industria fabricante de vehículos

	2007	2008	2009
Número de empresas instaladas en España	11	11	10
Número de fábricas en España	18	18	18
Produción	2.889.703	2.541.644	2.170.078
Turismos	2.195.780	1.943.049	1.812.688
Vehículos industriais	693.923	598.595	357.390
Matriculación	1.939.296	1.362.586	1.074.222
Turismos	1.614.835	1.161.176	952.772
Vehículos industriais	324.461	201.410	121.450
Exportación	2.389.224	2.180.852	1.883.175
Turismos	1.803.955	1.655.154	1.555.149
Vehículos industriais	585.269	525.698	328.026
Parque	27.174.496	27.613.145	27.632.598
Turismos	21.760.174	22.145.364	22.199.602
Vehículos industriais	5.414.322	5.467.781	5.432.996
% Exportación total/Produción total	82,7	85,8	86,8
% Exportación de vehículos/Exportación española	13,3	13,1	12,7
% Importación de vehículos/Importación española	8,7	6,4	6,5
Sector da automoción			
% Exportación do sector/Exportación española	20,3	19,6	17,5
% Importación do sector/Importación española	15,3	12,2	12,1
Participación do sector no PIB	4,9	3,5	3,3
% Empleo total (directo+indirecto)/Poboación activa	9,0	8,8	8,7

Gráfico 13.

Facturación agregada de Ceaga (en millóns de euros)

A comparación destes datos cos correspondentes a anos anteriores, procedentes da mesma fonte, permite comprobar o forte impacto do sector sobre a economía española.

En canto a Galicia, a PSA Citroën pechaba o ano 2010 cun nivel de produción de 397.000 vehículos –4,9% superior á de 2009 (379.500 unidades)– e cunhas exportacións de 337.500 unidades: 85% da súa produción en liña coas cifras do sector. A cadencia media diaria alcanzaba as 1.700 unidades a final do ano (*Faro de Vigo*, 23 de decembro de 2010).

A situación de Citroën condiciona a do conxunto do sector en Galicia. O *cluster* sectorial, Ceaga, daba conta dos datos globais deste, que inclúe 84 empresas censadas nas que figura Citroën. O emprego do

cluster, incluído Citroën, situábase nos 21.050 operarios en 2010 (19.700 en 2009); 7.000 deles corresponden a Citroën. O rebote de actividade experimentado no ano 2009 parece confirmarse. Neste contexto posúe un interese innegable a información proporcionada polo *cluster* Ceaga referente á evolución da súa facturación agregada.

Cun máximo en 2007, o *cluster* parece ter rebotado en 2009 para alcanzar un nivel razoable de actividade que podemos vulgar como un escenario satisfactorio de despegamento en espera dos cambios en profundidade que se anuncian no sector.

O director da factoría viguesa de Citroën concedía unha entrevista a finais do mes de marzo de 2011, coincidindo co cuarto aniversario do seu acceso á dirección da planta de Balaídos (*Faro de Vigo*, 13 de marzo de 2011). Pierre Ianni sinalaba un certo estancamento nas cifras de produción previstas para 2011, así como as esperanzas postas polo grupo nun novo turismo de tres corpos e ámbito global, destinado ás clases medias de países en rápido crecemento como India ou China, con dobre versión, Citroën-Peugeot. Tamén recoñeceu a importancia dun proxecto en desenvolvemento, provisionalmente identificado como B78, e, sobre todo, do impacto favorable sobre a planta viguesa da versión eléctrica do Berlingo Partner que desenvolve en colaboración con Mitsubishi. Ianni segue confiando na futura implantación da fábrica de baterías de Mitsubishi nun lugar próximo a Vigo e na reactivación da autopista do mar con enlace no porto vigués. Recoñeceu, ademais, a vantaxe comparativa da que goza Galicia debida á densidade industrial e ao dinamismo do *cluster* Ceaga e ás posibilidades abertas polo Centro Tecnolóxico de Automoción de Galicia (CTAG).

Non é posible avaliar a día de hoxe o posible impacto que terá a iniciativa en firme da firma Nissan de instalar unha fábrica de baterías de ión litio en Cacia, nas proximidades de Aveiro (Portugal). A factoría proxecta a entrada en funcionamento a finais de

2012, está presupostada en 156 millóns de euros e ocupará 200 empregados. O nivel de produción previsto é de 50.000 unidades/ano. A planta, promovida por Nissan co patrocinio de Renault, complementarase con outras dúas proxectadas polo consorcio en Gran Bretaña (60.000 unidades/ano) e Francia (100.000 unidades/ano) (*Faro de Vigo*, 12 de febreiro de 2011).

Dous grupos de capital galego asociados a Ceaga protagonizan a actualidade inmediata pola ambición dos seus plans de expansión en curso: Viza e Copo. O primeiro proxecta abrir unha planta en Tánxer en 2011, presupostada en 11 millóns de euros; o segundo, dúas factorías, unha en Brasil e outra en Chequia, presupostadas en 4,3 millóns de euros. A importancia das dúas iniciativas reside non tanto nos recursos mobilizados, de contía notable para grupos de marcado signo familiar como estes dous, senón no tipo de alianza que configuran: Renault para Viza e Fiat e Skoda para Copo. Este é un excelente signo de madurez para dous grupos que se desenvolveron ao amparo de Citroën.

O grupo Viza foi seleccionado como fornecedor de primeiro nivel para a futura planta que Renault está construíndo nas proximidades de Tánxer (Marrocos). Esta factoría será a segunda planta que a firma viguesa terá aberta no estranxeiro despois da localizada na República Checa (2003) para fornecer estruturas de asentos para Citroën, Peugeot, Renault e Toyota. A nova planta marroquí cubrirá o 100% das necesidades da factoría de Renault, proxectada para producir 170.000 vehículos anuais. Os plans de Viza estiman nun cento os empregos a crear e o verán de 2011 como data probable de posta en marcha. Viza é un grupo empresarial de capital galego fundado en 1945. Na actualidade factura 100 millóns de euros e emprega 600 traballadores. Foi a partir dos anos sesenta cando a compañía se transformou en fornecedora de elementos para a industria da automoción, especificamente estruturas metálicas para asentos. Conta cunha ampla rede de clientes como Faurecia, Lear, Johnson Controls, Trèves e o grupo Antolín. Cómpre destacar o interese manifestado por Viza na posta en marcha inmediata da autopista do mar que unirá Alxeciras con Francia vía Vigo; así o manifestaba o presidente do grupo, Antonio Vega (*Faro de Vigo*, 30 de agosto de 2010).

O grupo Copo iniciou a súa actividade en 1969 coa instalación dunha planta de fabricación de espuma de poliuretano en bloque no municipio de Mos, preto de Vigo. En 1972 pasa a denominarse Copo Ibérica, ao tempo que orienta a súa actividade á fabricación de espuma moldeada de poliuretano para recheo de asentos para a industria do automóbil. Na actualidade, o 50% de seu capital social pertence ao grupo Copo de Inversiones, S.A., ostentando Faurecia o 50% restante. Faurecia –62.000 empregados e presenza en 32 países– forma parte do grupo PSA Citroën.

O Ceaga manifestaba no seu informe dos resultados do sector galego da automoción o bo comportamento do segmento de compoñentes. A industria auxiliar da automoción galega tería acometido investimentos por importe de 63 millóns de euros en 2010 con previsión de alcanzar os 147 millóns en 2011. O sector da automoción agrupado en Ceaga confirma de novo o seu dinamismo en manifesto contraste coas dificultades que afronta o sector naval no seu empeño por superar unha das súas recorrentes crises de actividade.

Á parte de Viza e Copo, outras empresas do segmento da industria auxiliar viguesa reclaman atención. A británica GKN Driveline (Indugasa, 1973) restablece as relacións comerciais con Citroën Vigo, practicamente inexistentes despois da adquisición da firma por capital británico no ano 1986. A circunstancia que propiciou este achegamento é a oportunidade aberta polo próximo lanzamento dos turismos M3-M4, proxectados para os países emerxentes antes referidos. GKN fabricará as transmisións dos mesmos retomando un vínculo que as respectivas estratexias comerciais mantiñan conxelado (*Faro de Vigo*, 5 de novembro de 2010). A perspectiva aberta aseméllase á relativa ao grupo Antolín Vigo, adxudicatario tamén da subministración de asentos do monovolume en proxecto para substituír o actual C4 Picasso. A noticia, coñecida no primeiro semestre de 2010, viña a reactivar tamén unha relación comercial de baixo nivel, contribuíndo a aliviar a incómoda situación financeira que afrontaba a planta viguesa de Antolín. No capítulo de ampliación de capacidade e novas implantacións, cabe destacar a adquisición de Incalplás (Allariz, 1993) por parte de Faurecia, unha empresa dedicada á fabricación de pezas de plástico por inxección. A multinacional francesa do grupo PSA tentou aínda facerse con Peguform Ibérica, en Redondela, que finalmente foi adquirida pola tamén francesa Plastic Omnium (*Faro de Vigo*, 2 de outubro de 2010). Estes movementos relaciónanse coa política de renovación de modelos en vías de execución por parte de Citroën. Outra ampliación empresarial digna de mención é a ampliación en curso acometida pola multinacional estadounidense Borg Warner, establecida na área viguesa mediante a adquisición de Dytech Ensa (Vigo, Valença, Faridabad (India), no primeiro semestre de 2010. A matriz americana decidía a finais de 2010 proceder á ampliación da súa factoría de Zamáns (Vigo), e diversificar a súa gama de produtos especializada en valvulería e tratamento de gases de escape para a industria da automoción (*Faro de Vigo*, 14 de decembro de 2010).

Pecha esta revisión de iniciativas emerxentes na industria auxiliar da automoción unha que pode ser considerada especialmente significativa: a instalación no Polígono de Porto do Molle (Nigrán) dunha nova multinacional francesa, Snop, líder europeo en pezas estampadas para a automoción. A planta, presupostada en 12 millóns de euros, acollería 150 traballadores, segundo a información dispoñible, e entraría en actividade no primeiro semestre de 2012. A acumulación das iniciativas descritas apunta cara a unha mesma causa explicativa: a introdución de novos modelos por Citroën a partir de 2012. Os casos descritos forman parte deste proceso e anuncian o inicio da renovación en curso. Un fenómeno semellante tivo lugar xa na comarca viguesa en 2006 con ocasión do lanzamento do C4 Picasso.

O modesto sector empresarial da industria aeronáutica en Galicia daba un paso decidido cara á súa consolidación coa apertura dunha nova planta de Delta Vigo (Vigo, 1947) no Parque Tecnolóxico e Industrial de Illescas (Toledo), durante o primeiro trimestre de 2011. A empresa conta con outras dúas plantas en Vigo, unha en Peinador e outra no Parque Tecnolóxico de Valadares. A decisión de instalarse en Toledo obedece á proximidade das plantas de Airbus de Illescas e Xetafe. O investimento comprometido supera os 20 millóns de euros e o cadro de persoal proxectado é de 70 empregados, cun 20% de enxeñeiros superiores no cadro de persoal. O obxectivo da

iniciativa é participar activamente no proxecto Airbus 350 XWB como fornecedor de pezas de fibra de carbono para as alas da aeronave. Airbus leva investido uns 10.000 millóns de euros neste proxecto que pasará a comercializar a un prezo estimado de 175 a 222 millóns por aeronave.

Delta Vigo leva anos traballando para a maioría dos modelos de Airbus nos que participan empresas españolas. Tamén é subministradora da brasileira Embraer (Empresa Brasileira de Aeronáutica), sociedade de capital mixto con maioría pública creada en 1969. O grupo brasileiro ocupaba 17.000 traballadores e mantiña unha carteira de pedimentos que superaba os 15.000 millóns de dólares á altura do terceiro trimestre de 2010. Embraer ostenta a terceira posición entre os fabricantes de aeronaves do mundo, despois da Boeing e Airbus. A finais de 2010, Embraer iniciaba a instalación dunha unidade de compoñentes en Portugal con data de finalización prevista para finais de 2011 e entrada en actividade en 2013. O presidente da multinacional brasileira anunciaba o inicio das obras dunha segunda factoría destinada á fabricación de estruturas metálicas, tamén situada en Évora. O investimento total ascende a 48 millóns de euros. En datas recentes, a Asociación de Industriais Metalúrgicos de Galicia (Asime) mantivo contactos directos con Embraer en Brasil, encamiñados a ampliar a súa gama de fornecedores cara á industria auxiliar galega.

A outra empresa dedicada especificamente ao mercado aeronáutico é Componentes Aeronáuticos (Coasa, Parque Tecnolóxico de Ourense, 1999), filial de Aernnova Aerospace, antiga Gamesa Aeronáutica. Aernnova contaba con Caja Castilla-La Mancha como socio maioritario e daba emprego a 3.900 persoas nas súas diferentes unidades de fabricación e enxeñería distribuídas por España –sobre todo o País Vasco– e tamén en Brasil, México e EE. UU. A mediados de 2010 Coasa Ourense, cun cadro de persoal de 265 operarios, presentaba un ERE con proposta de despedimento de 37 traballadores. Finalmente, a empresa decidía retirar o expediente de regulación ante as novas perspectivas abertas, en particular no equipamento do tren de aterraxe do Airbus. Ata o momento, o principal cliente da empresa ourensá era Embraer.

Transformación da madeira

O balance do sector en 2010 resumíao o *Cluster* da Madeira de Galicia nas seguintes cifras: a facturación na primeira transformación acadou os 1.237 millóns de euros, o que supón un incremento do 14% respecto a 2009; a industria de segunda transformación (carpintería e mobiliario) sufriu un descenso do 9,4% na facturación (485 millóns de euros) e do 7% no emprego (13.109 traballadores) e, no seu conxunto, a facturación do sector aumentou un 6,4%.

Un asunto destaca na actualidade do sector: a incipiente reanimación do mercado da celulosa en manifesto contraste coa persistencia e dureza da contracción de demanda que experimenta o sector dos taboleiros a causa da crise do sector inmobiliario.

Non se pode falar aínda de recuperación pero si de cambio significativo de expectativas. O exame da cotización bolsista de Ence confirma que o seu nivel se sitúa no ámbito dos 2,5 euros por acción no primeiro cuadrimestre de 2011, moi lonxe dos

10,53 alcanzados en abril de 2007 pero afastado dos 1,63 de hai apenas un ano (2 de marzo de 2009). A información máis recente (*El País*, 8 de maio de 2011) dá conta do bo comportamento das grandes empresas españolas do sector como Ence, Sniace e Europac. A información subministrada pola propia Ence relativa ao primeiro trimestre de 2011 mostra incrementos interanuais moi importantes en cifra de vendas (28%), Ebitda (17%) e beneficios netos (14%). A compañía volvía xerar resultados positivos en 2010, despois dun ano 2009 marcado polo impacto da crise, así como polas provisiones que se veu obrigada a dotar en 2008 como consecuencia da liquidación do proxecto que mantiña en Uruguai e do colapso do mercado de pastas. A dirección da compañía apunta a un peche do ano en torno aos 200 millóns de euros con resultados brutos recorrentes se consegue recortar custos para compensar as subas experimentadas nas subministracións enerxéticas. Interesa destacar a firme decisión da compañía en avanzar na xeración eléctrica procedente da biomasa. No primeiro trimestre de 2011 as vendas de enerxía desta procedencia situábanse en 43 millóns de euros cun incremento interanual do 28%. Ence persegue o obxectivo de duplicar a potencia instalada en xeración enerxética de biomasa ata alcanzar os 425 Mw, de tal xeito que lle permita triplicar o Ebitda desta procedencia e culminar o obxectivo de que o 40-50% da enerxía consumida proceda desta fonte. O interese corporativo na xeración eléctrica é un trazo xeral do momento económico, tanto polo efecto estabilizador que ten nas contas das empresas como polas perspectivas que abre nun escenario de crecente escaseza e carestía na subministración. Empresas como Ferroatlántica descubriron hai tempo a potencialidade desta fonte de valor que Ence agora procura impulsar. Celulosa e enerxía son no actual momento os produtos que Ence pretende extraer do bosque. Só un marcado descenso dos estímulos públicos para a promoción de renovables podería comprometer estas perspectivas. Cómpre lembrar que na actualidade Ence xestiona arredor de 116.000 hectáreas forestais en España, Portugal e Uruguai.

A información relativa ao primeiro trimestre de 2011 subministrada pola propia compañía dá conta da mellora experimentada na actividade produtiva, así como na súa distribución territorial. As vendas de celulosa aumentaron un 30% respecto ao primeiro trimestre de 2010. Por fábricas, a de Huelva situou o seu nivel de produción en 97.666 toneladas cunha subida do 26%; a de Pontevedra produciu 91.107 toneladas, un 19% máis, e a de Navia 120.934, un 20% máis. En canto á produción eléctrica a partir de biomasa, o grupo xeraba 364,5 Gwh, cun 10% de incremento interanual distribuído entre as tres factorías do grupo cunha cifra de facturación correspondente de 43 millóns de euros, como antes se indicou.

As relacións de Ence con Galicia non pasan polo seu mellor momento a causa da obriga establecida de desaloxar o polígono que ocupa na ría Pontevedra no ano 2018. A unanimidade a este respecto é total no arco parlamentario galego aínda que con diferenzas no acento. Unha consecuencia inevitable do incómodo calendario que afronta a compañía é a frustración de calquera plan de modernización ou ampliación. O exemplo máis claro desta situación foi a denegación por parte da Consellería de Economía e Industria da autorización para construír unha central de biomasa nas instalacións de Lourizán.

Os efectos da crise sobre a industria transformadora da madeira esténdense tamén á industria do moble e de equipamentos para oficinas. O grupo coruñés Tecam, que agrupaba varias sociedades dedicadas á fabricación e comercialización de equipamento para oficinas e hostalería, entraba en proceso de disolución a principios de 2011. As dificultades para a sociedade, fundada en 1974, comezaban a mediados de 2008 debido a un severo recorte na demanda. A traxectoria da sociedade era expansiva ata ese momento, chegou a contar con máis de 300 empregados e o 60% estaba en poder dunha sociedade de capital risco que valorara a participación en 40 millóns de euros.

A finais de 2010, o grupo Maderas Iglesias, líder en España na fabricación de tarima flotante, presentaba un ERE que afectaba a 303 traballadores das súas fábricas de Mos e Porriño. A empresa investira 15 millóns de euros nas súas instalacións do Porriño en 2007 coa intención de converterse en líder mundial en produción de tarima flotante. Naquel ano, a súa oferta de produto alcanzara os 4,86 millóns de m². Á altura do mes de setembro de 2010 a produción situábase en 1,83 millóns (*Faro de Vigo*, 11 de novembro de 2010). O grupo ten, como Finsa, unha dilatada traxectoria e importante presenza nos mercados internacionais: o 40% da súa facturación procede dos mercados exteriores e os seus fornecedores de madeira distribúense por varios continentes.

Outras sociedades aproveitan as circunstancias para contactar con grupos foráneos interesados na actividade. É o caso de W.R. Freiría do Porriño (1970), que nacera como fabricante de tarima e actualmente se dedicaba con éxito á fabricación de volantes de madeira e de pezas para a industria do automóbil. A comezos de 2011 era traspasada á californiana Grant Products. Freiría conseguira alcanzar un notable grao de desenvolvemento: en 1998 abría instalacións no Porriño e en 2006 inauguraba unha planta en México cun investimento de 7 millóns de euros (*Faro de Vigo*, 10 de xaneiro de 2011). Finalmente acabou por sucumbir ante unha corporación americana do mesmo sector de actividade interesada na expansión.

Confección

O sector da confección acusa con severidade o impacto da crise. A excepción é, naturalmente, Inditex, cuxa dimensión global e capacidade de adaptación a escenarios diferentes e cambiantes a mantén á marxe de calquera continxencia para abraio continuado de analistas e competidores.

A mediados de 2010 a Comisión Europea concedía 1,8 millóns de euros do Fondo Europeo de Adaptación á Globalización (FEAG) para sufragar actuacións de reciclaxe de medio millar de traballadores despedidos de 82 empresas do sector téxtil de Galicia. Entre elas figuran firmas como Caramelo, Toypes, Montoto e Teyma. Segundo as estimacións dispoñibles, o sector téxtil galego perdeu 4.114 empregos entre 2007 e 2009, un impacto superior ao experimentado polos sectores do automóbil e do naval, aos que se atribúen as cifras de 3.940 e 2.098 respectivamente (*La Voz de Galicia*, 24 de agosto de 2010). O FEAG foi creado antes da crise, cunha dotación de 500 millóns de euros destinados a facer fronte aos procesos de reconversión sectorial provocados

pola globalización económica e polo incremento da competencia de países terceiros. A situación que afronta a industria téxtil animou algunha operación de cambio de titularidade cara a grupos con expectativas positivas sobre o curso do negocio. Foi o caso da redondelá Unitexga (Universak Textil de Galicia, 1999), que mantíña un cadro de persoal de 238 traballadores, 71 deles de carácter fixo, con instalacións propias en Brasil e nos EE. UU. Unitexga, que se dedica á subministración á industria do automóbil, encontrábase en quebra técnica, circunstancia que aproveitou a empresa francesa Michel Thierry Unit Components para adquirirla. Thierry dedícase tamén á subministración de revestimentos de coiro e tea para a industria da automoción.

Con todo, a actividade téxtil en Galicia rexistra un nivel alto impulsada polo grupo Inditex. As exportacións de artigos de confección en 2010 ascenderon en Galicia a 2.537,7 millóns de euros (2.496,1 en 2009) segundo os datos fornecidos polas cámaras de comercio procedente dos rexistros aduaneiros.

O impacto da crise no téxtil ten o seu mellor reflexo nas dificultades que se ve obrigado a arrostrar unha firma do prestixio de Adolfo Domínguez. A avaliación bolsista da compañía é un bo indicador. Durante o primeiro cuadrimestre do ano 2011 o prezo da acción oscilou entre os límites de 7,8-9,5 euros, superiores certamente aos mínimos que ostentaba a comezos de 2009 (5,2 euros), pero sen comparación posible cos 53,3 euros/acción que chegou a alcanzar a finais de 2006.

O informe de xestión consolidado da firma relativo ao primeiro semestre de 2010 recoñece a caída experimentada na actividade e nos resultados en termos interanuais. O semestre pechaba con 427 tendas propias (347 en España) e 166 franquías (125 en España). Un ano antes as cifras eran 432 e 178 respectivamente. As vendas semestrais situábanse nos 78,6 millóns de euros (82 no ano anterior), a marxe bruta en 51,1 millóns (54,9 no ano anterior) e o Ebitda en 3,7 millóns (7,2 no primeiro semestre de 2009). A firma non albiscaba perspectivas de mellora inmediata. Adolfo Domínguez

recoñecía finalmente perdas de 5,2 millóns de euros durante os nove primeiros meses do seu exercicio fiscal (1 de marzo de 2010 ao 1 de novembro de 2010), resultados que empeoran os do ano anterior.

O grupo Inditex conseguiu alcanzar unha posición que o inmuniza contra as crises rexionais, mentres segue avanzando cara a posicións de liderado global no mundo da confección. Segundo o estudo *Global Powers of Retailing*, elaborado por Deloitte en colaboración coa revista *Stores*, os grupos españois de distribución Mercadona, El Corte Inglés e Inditex figuran no denominado *top 50 do ranking* mundial de empresas de distribución. O estudo baséase no volume de vendas das

Cadro núm. 20

Inditex: evolución das vendas por cadeas

(en millóns de euros)

	2009	2010	TVI (en %)
Zara	7.077	8.088	14,3
Pull&Bear	771	857	11,2
Massimo Dutti	790	897	13,5
Bershka	1.177	1.247	5,9
Stradivarius	702	780	11,1
Oysho	280	304	8,6
Zara Home	243	294	21,0
Uterqüe	44	59	34,1
Total	11.084	12.527	13,0

Fonte: Páxina corporativa da firma.

250 maiores empresas do mundo en 2010. Mercadona ocupa o posto 39, El Corte Inglés o 43 e Inditex o 50. Inditex, ademais, sitúase como quinta compañía en distribución de moda e como primeiro grupo europeo nesta actividade. A norteamericana Wal-Mart segue encabezando o *ranking* na distribución.

O grupo téxtil de Arteixo continúa a súa expansión firme nas oito cadeas nas que divide o seu negocio a un ritmo que denota a existencia dunha estratexia capaz de conxugar claridade de obxectivos e capacidade de adaptación a mercados e conxunturas extraordinariamente diferenciados.

A expansión comercial observada únese a unha rendibilidade ben equilibrada por cadeas (resultados operativos sobre vendas), malia que o groso dos resultados, dous terzos dos mesmos, se concentre na cadea central, Zara.

Os resultados netos do grupo ascenderon a 1.732 millóns de euros, un 32% superior ao do exercicio 2009. A magnitude do investimento alcanzou os 754 millóns coa apertura de 437 novas tendas durante o exercicio. A pesar do innegable grao de globalización alcanzado pola firma, o núcleo do seu negocio segue sendo inequivocamente europeo e o seu epicentro español, por máis que mereza ser destacado o feito de que o grupo conseguía superar a cota do 25% de facturación nos mercados asiáticos e americanos en 2010.

A actualidade informativa do grupo Inditex concentrouse, alén do reiterado recoñecemento á súa brillante traxectoria, no relevo acontecido na cabeza executiva da firma. Coa discreción que caracteriza o seu estilo de xestión, Amancio Ortega facía público o traspaso a Pablo Isla da presidencia do Consello de Administración da firma, a principios de 2011. O medio escollido foi unha carta aos empregados: 100.000 en todo o mundo. Ortega considerou chegado o tempo de ceder o mando executivo a un directivo novo que non cumpriu aínda os 47, un exemplo a considerar de capaci-

Cadro núm. 21

Inditex: resultados de explotación (EBIT) por cadeas

Cadea	2009	2010	% variación 2010/2009	% sobrevendas	% resultados
Zara	1.104	1.534	38,9	19,0	67,0
Pull & Bear	101	139	37,6	16,2	6,1
Massimo Dutti	117	172	47,0	19,2	7,5
Bershka	196	197	0,5	15,8	8,6
Stradivarius	149	176	18,1	22,5	7,7
Oysho	38	45	18,4	14,9	2,0
Zara Home	25	39	56,0	13,3	1,7
Uterqüe*	-2	-12			0,5
Total EBIT	1.728	2.290	32,5	18,3	100,0

* Inclúe amortizacións aceleradas.

Fonte: Páxina corporativa da firma.

Cadro núm. 22**Distribución territorial das vendas do grupo Inditex (en %)**

	2009	2010
España	32	28
Resto de Europa	46	45
Asia	12	15
América	10	12

Fonte: Páxina corporativa da firma.

dade de liderado e previsión. Os procesos de transición en firmas con forte pegada familiar distan de ser fáciles e a decisión marca de novo a diferenza entre o plausible e o exemplar.

Á parte de Inditex, é obrigada a referencia á outra rama dos Domínguez agrupada na sociedade ourensá Sociedad Textil Lonia (STL: Carolina Herrera, Purificación García). STL figura entre as firmas do sector téxtil capaces de afrontar con éxito as con-

secuencias dunha severa caída da demanda simultánea e dun importante incremento dos prezos das subministracións. A STL alcanzaba unha cifra de facturación de 235 millóns de euros en 2010, 10% superior ás vendas de 2009. A rede exterior da compañía, á cal se dirixe xa o 40% da oferta do grupo, permite explicar o bo comportamento da firma. O grupo ourensán, que mantén un cadro de persoal próximo aos 2.000 traballadores e 560 puntos de venda en todo o mundo, procede a executar un programa de aperturas e franquías para ampliar a súa rede exterior (*La Voz de Galicia*, 30 de marzo de 2011). O caso de Bimba&Lola, orixe da mesma dinastía, manifesta unha traxectoria similar: vendas por importe de 60 millóns de euros en 2010 (14% máis que en 2009), expansión en América e Oriente Medio e 8 aperturas en 2010 que eleva a rede a 111 tendas (59 propias e 52 en réxime de franquía). A empresa, situada en Mos (Vigo), acometía un plan de modernización e ampliación de instalacións en 2010.

Alimentación

Na actualidade do sector cabe destacar os acontecementos do interminable proceso de reestruturación do sector lácteo nun contexto de forte descontento dos gandeiros fornecedores. O abandono polo grupo Pascual da súa factoría en Outeiro de Rei e a incerteza que suscita o destino da planta de Clesa en Caldas de Reis debido á crise do grupo Nueva Rumasa merecen especial atención.

Por outra banda, a boa evolución e progresiva internacionalización dos viños galegos con D.O. son motivo de satisfacción e proba dos resultados dun esforzo persistente e ben orientado.

Industria conserveira e conxeladora

A industria conserveira agrupada en Anfaco Cecopesca (que concentra en Galicia o 80% dos seus activos e produción) daba a coñecer os seus resultados provisionais referidos a 2010. A patronal manifestaba á prensa que o sector fora capaz de resistir o contorno económico adverso cun incremento da produción e das vendas superior nun 2% ás cifras do ano anterior cando se alcanzaran as 354.179 toneladas e os 1.300 millóns de facturación (*Faro de Vigo*, 31 de xaneiro de 2011). A patronal anunciaba

máis dificultades no horizonte de 2011, especialmente nas subministracións de atún debido ás restricións protectoras, ao perigo de operar no Índico e á crecente competencia asiática sobre os recursos dispoñibles. Este aviso pode inscribirse no ámbito da crecente necesidade de extremar a protección dos caladoiros e intensificar o abastecemento de procedencia acuícola. As exportacións de conservas e conxelados parecen ter experimentado un comportamento máis favorable que o relativo ás subministracións piscícolas de procedencia mariña. A información subministrada por Anfaco á prensa cifra nun 13,55% o incremento interanual das exportacións de produtos pesqueiros de todo tipo (frescos, conxelados, en conserva) en termos de valor durante o ano 2010, redondeando unha cifra de 1.345 millóns de euros nese ano. A industria conserveira alcanzaba unha facturación nos mercados de exportación de 375,3 millóns de euros (28% do montante total) cun crecemento interanual do 6%. A industria conxelado-

Cadro núm. 23

Evolución das principais empresas do sector conxelador galego (datos monetarios en millóns de euros)

Índice 2009		Empresa	Situación das plantas galegas	Emprego	Recursos propios	Facturación 2009	% variación 2009/ 2008
1.000	1	Grupo Pescanova	Vigo	4.450	116,7	1.473,0	9,7
121	2	Pescapuerta	Vigo	970	44,2	178,1	109,0
90	3	Grupo Pereira	Vigo	1.000	-	132,0	-4,3
71	4	Congelados y Frescos del Mar	Vigo	133	18,1	105,0	3,6
64	5	Mascato	Vigo	14	2,7	95,0	18,9
61	6	S. A. Eduardo Vieira	Vigo	1.000	31,3	90,0	-10,2
61	7	Ibérica de Congelados	Vigo	650	1,1	90,0	-5,2
61	8	Congelados y Derivados	León	400	4,2	90,0	3,4
52	9	Marfrio	Marín	140	6,0	77,0	9,8
44	10	Isidro de la Cal-Fresco	A Coruña	184	1,5	65,4	-10,2
37	11	Fandicosta	Moaña	210	10,0	55,0	-0,6
37	12	Frigoríficos Fandiño	Vigo	93	21,4	54,0	1,4
35	13	Congalsa	A Pobra	333	14,7	50,9	18,5

Índice: tanto por mil da facturación do grupo líder.

1 Pescanova (Manuel Fernández: 24,16%, Caixanova Galicia: 24,87%). O proceso de reestruturación das caixas suscita a cuestión da recomposición do capital.

2 Pescapuerta (Herdeiros de J. Puerta: 99%), adquiriu en 2009 Congelados y Derivados-Elmar, instalacións en diversos países.

3 Grupo Pereira (Familia Pereira Álvarez: 80%), opera en toda a cadea do negocio pesqueiro, con instalacións en diversos países.

4 Confremar é un grupo madrileño que adquiriu unha planta produtiva en Vigo no 2010 (PSK Mar) que está potenciando.

5 Mascato explota arrasteiros de pescada e rape en Namibia; en 2007 abriu dúas plantas en Salvaterra do Miño e Chiloé (Chile).

6 Eduardo Vieira (Familia Vieira: 90%) desenvolve proxectos acuícolas en Perú e opera en factorías en Arxentina e Chile.

7 Iberconsa (López Soto: 25%, Cameselle Gallego: 25%, Ramos Palmero: 25%), conta con instalacións en Vigo e Arxentina. Posúe a filial Hipernel.

8 Adquirida por Pescapuerta en maio do 2009.

9 Marfrio (Copemar:49,6%, Pesqueras Echalar: 49,6%) procedeu a unha reestruturación patrimonial con achega de capital (1,18 millóns de euros) en 2010.

10 Isidro de la Cal (J. Bretón Fernández, accionista maioritario) procedeu a reestruturar a súa débeda con diversas entidades financeiras acreedoras en 2009

11 Fandicosta (Tebra: 34,9%, Frigoríficos Fandiño: 32,6%, Conservas y Frigoríficos Morrazo: 25%) é dos principais procesadores de peixe conxelado en España: 25.000 toneladas/ano.

12 Frigoríficos Fandiño (Saco Menéndez: 100%), accionista destacado de Fandicosta, posúe instalacións en Senegal que procesan pesca artesanal.

13 Congalsa acometeu unha profunda renovación das súas instalacións da Pobra despois do incendio de finais do 2007, aproveitando para renovar a súa gama de produtos.

Fonte: Alimarket. Informe anual 2010 e elaboración propia.

ra situaba a súa facturación en 368,3 millóns (27%, cun crecemento interanual do 16,8%). O resto das exportacións encamiñáronse mediante envíos noutras presentacións (afumados, filetes), peixe fresco e marisco (*Faro de Vigo*, 23 de marzo de 2011).

As dificultades que afronta o sector extractivo e de elaboración é especialmente severo no tocante á frota conxeladora que fornece a rede de distribución de produción pesqueira e o sector transformador.

O exame do comportamento dos grupos conserveiros galegos no exercicio 2009 mostra unha liña de evolución moderadamente aceptable con algunha excepción como a referente á crise en que se debate Alfaceme, obxecto de atención xa en anteriores *Informes*.

O grupo galego, Calvo Sanz, consegue preservar o seu liderado sectorial a pesar das dificultades adicionais que carrega a apertura da fronteira aduaneira comunitaria con Nova Papúa, en prexuízo das frotas propias entre outras as do grupo Calvo con 10 buques que subministran ás catro plantas transformadoras que o grupo mantén, dúas delas en Galicia. A fidelidade do grupo ao bonito como produto líder da súa oferta e o rexeitamento da estratexia de distribución pola canle de marcas brancas configuran parte do perfil da compañía que pretende preservar (*El País*, 20 de marzo de 2011).

O segundo grupo conserveiro galego, Jealsa, destaca pola súa estratexia de diversificación orientada á produción eólica. O grupo xoga con forza en todos os escenarios abertos a esta fonte enerxética. No recente concurso eólico convocado pola Xunta de Galicia en substitución do convocado polo goberno bipartito, Jealsa conseguía facerse coa concesión de 51 Mw a través de Beltaine Renovables (100% Jealsa). O grupo accedera tamén a 210 Mw máis na resolución do concurso eólico convocado polo Goberno cántabro que se facía pública a mediados de 2010, esta vez en asociación coa galega Engasa e coa cántabra Biobás. Finalmente, a maior proposta enerxética abordada pola conserveira vai ser o desenvolvemento de instalacións eólicas na serra de San Pedro, en Chile, cun potencial de 300 Mw e cun orzamento estimado en 450 millóns de euros (*Expansión*, 18 de xaneiro de 2011). O desafío asumido é de extraordinaria envergadura tanto polo investimento requirido como polas compensacións comprometidas na concesión. Só para atender os compromisos do concurso eólico galego, a firma ten comprometidos 41 millóns que aplicará a un ambicioso programa de renovación da súa actividade central mediante innovacións no proceso, no produto e na loxística da produción conserveira. Podería inscribirse nesta perspectiva a concorrencia do grupo ao proceso concursal que atravesaba Calizamar, unha iniciativa fracasada que pretendía desenvolver a explotación produtiva dos residuos do mexillón para usos agrarios que fora obxecto de atención en *Informes* pasados (*Expansión*, 18 de xaneiro de 2011). O grupo tería pechado 2010 cunha facturación de 420 millóns (14% interanual) e cun cadro de persoal de 3.500 traballadores (22% interanual) que o sitúan case ao nivel de Calvo.

O longo proceso de deterioración e crise que afronta a marca Alfaceme precipitouse coa entrada de capital inmobiliario na firma. Inversiones Louredo primeiro e Promalar despois tentaron facerse cos valiosos activos inmobiliarios da firma, especialmente co histórico edificio social da conserveira. Promalar mesmo proxectaba confi-

Cadro núm. 24

Evolución das principais empresas do sector conserveiro galego
(datos monetarios en millóns de euros)

Índice 2009		Empresa	Situación das plantas galegas	Emprego	Recursos propios	Facturación 2009	% variación 2009/2008
1.000	1	Luís Calvo Sanz	Carballo, Esteiro	3.000	-	427,0	3,1
866	2	Jealsa Rianxeira	Boiro, A Pobra	2.521	17,7	369,9	5,3
714	3	Frinsa del Noroeste	Ribeira	1.158	26,8	305,0	12,1
562	4	Conservas Garavilla (Conservas Isabel)	O Grove	2.250	-	240,0	0,0
187	5	Hijos de Carlos Albo	Vigo, Celeiro e Tapia (Asturias)	258	33,7	80,0	-3,8
103	6	Alfonso García López	Poio	103	10,5	44,0	5,9
94	7	Conservas Friscos	Catoira	350	0,8	40,0	8,0
87	8	Angel López Soto	Vigo, Ribeira	189	8,8	37,0	2,0
87	9	Pita Hermanos	Vilagarcía, Boiro	204	13,0	37,0	-0,7
82	10	Thenaise Provote	Vigo, Ogrove	202	6,7	35,1	10,4
82	11	Bernardo Alfageme	Vigo	310	-0,1	35,0	-48,5
78	12	Conservas del Noroeste (Connorsa)	Vilaboia	136	8,4	33,1	3,0
70	13	Pescarina Bacalao (Pescanova)	Paterna (Valencia)	97	4,5	30,0	-13,0
67	14	Conservas Cerqueira	Ribeira, Vigo	100	9,2	28,5	31,8
60	15	Conservas Antonio Alonso	Vigo, Celeiro, Bueu	113	7,4	25,6	-13,3
59	16	Facore	Vigo	3	3,4	25,0	-21,0

Índice: tanto por mil da facturación do grupo líder.

1 En Italia comercializa como Nostromo, conta con fábricas no Salvador (La Unión) e Brasil (Gomes da Costa) e frota propia.

2 Conta con plantas produtivas en Guatemala, Chile, Sáhara Occidental e Noruega. En Italia comercializa como Mare Aperto.

3 Conta con catro plantas en Galicia e instalacións de xeración eléctrica.

4 De capital vasco, conta con factorías interiores en Mundaka e Ogrove (Isabel) e exteriores en Marrocos, Ecuador e Colombia.

5 Ten factorías en Guatemala, Chile, Marrocos, Grecia e Noruega. Mantén actividade no sector enerxético.

6 Ten fábricas en Vigo, Celeiro e Tapia (Asturias), esta última dedicada á elaboración de precociñados.

7 Conta con planta na Ilha Terceira (Azores).

8 Mantén unha liña de bacallau e participa en Procsa (precociñados) e Iberconsa (conxelados).

9 En 2209 abriu unha liña de conservas con certificación ecolóxica.

10 Desenvolve novas instalacións no Perú en joint venture coa galega Consernova.

11 Atravesada unha situación delicada, acosada por problemas financeiros e de sucesión.

12 Propiedade de Vilaboia de Inversiones (89,84%).

13 Pertence no 100% ao Grupo Pescanova.

14 Mantén participacións minoritarias en Aucosa, Mar e Aquarium.

15 Desenvolve un proxecto de elaboración de pratos para preparar en forno de microondas.

16 Esta empresa de subministracións a sociedades asociadas pechou a súa actividade en 2010.

Fonte: Alimarket. Informe anual 2010 e elaboración propia.

gurar un grupo conserveiro de gran dimensión a partir de tres compañías recoñecidas como Alfageme, Marsac e Conservas Peña. A crise inmobiliaria e a magnitude dos retos levou ao fracaso este proxecto. Promalar entraba finalmente en concurso de acredores en maio de 2011, arrastrando un forte endebedamento apenas soportado por activos de problemática realización (*El País*, 19 de maio de 2011).

A situación de Alfageme podería encamiñarse finalmente mediante a entrada dun grupo cántabro do propio sector. O Igape asinaba un preacordo co grupo cántabro Consorcio Conservero para recuperar a plena actividade do grupo a través da explotación das factorías de Ribadumia e Vilaxoán e das marcas Alfageme e Miau. O ente público convertérase en propietario involuntario dos activos e marcas da firma conserveira por execución dos avais prestados aos anteriores propietarios nun esforzo de consolidación que ao final fracasou. O prezo de transacción foi naturalmente simbólico, sendo o único obxectivo da operación a reactivación da actividade e a recuperación gradual de 150 empregos con perspectivas de futura ampliación. O grupo santanderino Consorcio Conservero ten unha dimensión media no *ranking* sectorial: 32,5 millóns de vendas e 210 empregados en 2009, segundo a revista *Alimarket*.

Apuntabamos no cadro 24 a noticia da disolución da empresa de subministracións en asociación, Facore. É oportuno sinalar que o ex-xerente de Facore tomaba a participación maioritaria de Conservas y Elaborados Guau, nunha operación de adquisición a prazo do 100% da compañía coa intención de proceder á súa consolidación financeira e posterior expansión (*Expansión*, 12 de xaneiro de 2011).

Industrias lácteas

A produción láctea é un sector que parece condenado a unha permanente crise por efecto conxunto dunha serie de factores adversos que teñen no produtor primario o principal prexudicado. A mediados do ano 2009 o Goberno promovía un gran Pacto do leite, subscrito entre a Administración central, as patronais da gran distribución, a Federación de Industrias Lácteas, as organizacións agrarias e as cooperativas agroalimentarias; un expediente máis sen maiores consecuencias. As grandes cadeas de distribución mantiveron o leite como produto de reclamo a prezos de promoción impositivo, ademais, unha política de marca branca. A industria de recollida e transformación non se viu obrigada a revisar os seus prezos e menos aínda a asinar contratos de subministración cos gandeiros que asistiron e asisten á imposición duns prezos disuasorios para calquera proxecto de consolidación con perspectivas de futuro. Un obxectivo tan modesto como o de mantemento dun solo de referencia de 0,28 euros/litro, en liña co estándar en Francia, incrementado en dous céntimos para gastos loxísticos, dista de terse convertido en norma. A propia Comisión Nacional da Competencia sementaba dúbidas sobre a legalidade dos contratos homologados entre as partes. Finalmente, a ministra de Medio Ambiente e Medio Rural e Mariño (MARM), en recente visita a Galicia, manifestaba o seu empeño persoal na entrada en vigor dun decreto regulador con obrigatorio de contratos homologados entre produtores e industrias, aínda que a concreción deste Real Decreto, como indicamos no capítulo de Agricultura, quedou lonxe das expectativas creadas.

O impacto da crise de prezos sobre a economía leiteira española e galega sáldase cunha brusca freada na produción de leite. En Galicia, 2009 pechábase cunha produción de 2.303,9 millóns de litros, cunha contracción próxima aos 5 millóns de litros respecto ao ano anterior. En España, con 6.069,4 millóns, a caída alcanzaba case os 88

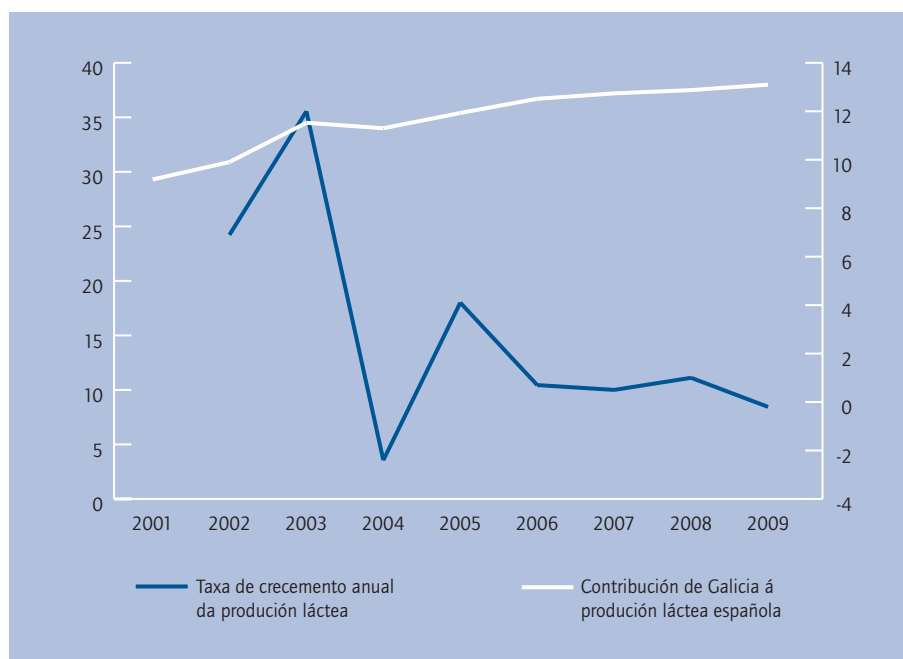
millóns de litros. Interesa destacar un feito altamente significativo relativo á dinámica da distribución territorial da produción láctea: Galicia segue escalando posicións como potencia na produción láctea primaria en España, malia que o seu ritmo de crecemento mostre un perfil plano xa no último quinquenio.

No escenario descrito continúan os movementos de reestruturación do sector protagonizados polos líderes europeos e españois, con efectos colaterais en Galicia. Encabeza a actualidade a noticia de finais de abril de 2011 emitida polo líder galo Lactalis (o grupo Lactalis Iberia absorbeu a totalidade da división láctea do grupo alimentario Ebro en 2010) da súa intención de absorber o líder italiano Parmalat (empresa matriz de Clesa, Cacaolat e outras, que foron vendidas a Nueva Rumasa en 2007 por 188 millóns de euros). O procedemento posto en marcha foi a compra paciente e masiva en Bolsa de accións do grupo italiano ata alcanzar o 29% da firma, seguido do anuncio da intención de adquirir a totalidade da compañía nunha operación estimada en 3.400 millóns de euros. O anuncio facíase coincidir coa entrevista en Roma dos mandatarios francés e italiano. Sorprendeu amplamente a cortés acollida manifestada polo presidente italiano ao oblicuo movemento da multinacional francesa.

Nesta ocasión, os efectos da operación en curso entre Lactalis e Parmalat limitaranse á eventualidade dunha futura decisión de Lactalis respecto da súa planta luguesa en Nadela. Clesa, agora Nueva Rumasa, abre en cambio un escenario de incerto desenlace coa situación concursal na que caeu o grupo propietario da planta de Caldas.

Gráfico 14.

Evolución da produción láctea en Galicia (en %)

A factoría galega de Nueva Rumasa (150 traballadores de cadro de persoal) escribe un novo episodio da súa accidentada vida corporativa. Unha empresa rendible, con persoal cualificado e cunha rede estable de subministración, vese sometida a unha situación de incerteza a causa da situación creada pola xestión financeira do peculiar *holding* alimentario.

En España a pugna pola hexemonía dirímese entre Asturiana, Puleva (Lactalis) e Pascual, este último grupo sen presenza en Galicia despois do aluguer con opción de compra da súa factoría en Outeiro de Rei ao grupo cooperativo Alimentos Lácteos. Este grupo cooperativo está conseguindo unha notable penetración no mercado (Deleite, Muuu) mediante unha política de prezos e mercadotecnia recoñecidamente efectiva.

A batalla no mercado español parece dirimirse de momento en termos de guerra de prezos. Supermercados Carrefour chegou a regalar seis litros de leite por compras superiores a 40 euros das marcas Central Lechera Asturiana, Puleva e Pascual (*El Mundo*, 17 de outubro de 2010): o leite como arma ofensiva de defensa da cota de mercado de distribución. O medo á concorrencia no mercado lácteo ten de momento por protagonista o grupo francés Lactalis (Puleva, Lauki, Lactel) no seu empeño de alcanzar o liderado europeo absoluto.

Pese ás esperanzas concitadas pola fortaleza da asturiana Corporación Alimentaria Peñasanta, Capsa-Clas e do grupo burgalés Leche Pascual, o mercado lácteo español

Cadro núm. 25

Evolución das principais empresas do sector lácteo galego

(datos monetarios en millóns de euros)

Índice 2009	Empresa	Situación das plantas galegas	Emprego	Recursos propios	Facturación 2009	% variación 2009/2008
1.000	1 Corp. Alim. Peñasanta - Capsa (Larsa)	Vilagarcía, Outeiro de Rei	1.182	198,6	723,6	-15,0
614	2 Puleva Food - Ebro Puleva	Nadela	1.000	306,8	444,0	-12,3
510	3 Grupo Clesa	Caldas de Reis	1.200	-	368,9	18,9
497	4 Leche Pascual España	Outeiro de Rei	350	8,7	360,0	-16,3
369	5 Leche Celta (Lactogal: Portugal)	Pontedeume, Meira	276	54,6	267,0	-16,3
276	6 Leite Río (Lácteos Lence, Leyma)	Lugo, Láncara, A Coruña	105	28,0	200,0	-19,9
132	7 Feiraco	Negreira	210	9,6	95,8	-12,9

Índice: tanto por mil da facturación do grupo líder.

1 CLAS: 56,4%, CLE (Francia): 27,0%, Cajastur: 11%.

2 En 2010, Ebro Food procedía a vender o seu negocio lácteo á francesa Lactalis.

3 O grupo lácteo de Nueva Rumasa (100%) ten un futuro incerto provocado pola crise da súa matriz a principios de 2011.

4 En 2010 cedía en aluguer a súa planta en Outeiro de Rei á sociedade cooperativa Alimentos Lácteos

5 Pertence a Latogal (Porto) por adquisición a Dean Foods en 2006 por importe de 120 millóns de euros.

6 Mantén tres plantas na provincia de Lugo e posúe o 75% de Leyma C.L. Participa na envasadora Fonxesta (30,48%).

7 Sociedade cooperativa con 3.800 socios.

Fonte: Alimarket. Informe anual 2010 e elaboración propia.

volve quedar polarizado por dous líderes franceses, Danone e Lactalis. O segundo deles en asociación á multinacional suíza Nestlé na *joint venture* Lactalis Nestlé. A externalización do sector español do leite xunto co endurecemento do mercado alimentan de novo as expectativas de configuración dun grupo unitario de capital español para o que sería preciso a concordancia de Clas e Pascual.

Industria cárnica, produción avícola e pensos

Coren, o grupo galego de referencia en produción cárnica e de alimentación animal, mantíña sen modificacións o nivel de facturación de 1.000 millóns de euros en 2009, só superado polo outro xigante galego da alimentación, Pescanova, que sitúa a súa nas inmediacións dos 1.500.

O grupo ourensán mantén o empeño de entrar finalmente no mercado norteamericano. As perspectivas actuais son as de conseguir este obxectivo antes de rematar 2011 (*La Voz de Galicia*, 4 de marzo de 2011). Coren, que comercializa no exterior o 20% da súa facturación, proxecta elevar a contribución das exportacións á facturación ata o 30%. Os mercados emerxentes, xunto coa consolidación da presenza da firma nos mercados europeos, complementan a área de expansión prevista. O 80% da facturación do grupo procede das explotacións avícolas, 45%, e de porcino, 35%.

Cadro núm. 26

Evolución das principais empresas do sector cárnico galego (datos monetarios en millóns de euros)

Índice 2009		Empresa	Situación das plantas galegas	Emprego	Recursos propios	Facturación 2009	% variación 2009/ 2008
Produción							
1.000	1	Grupo Coren	Ourense	3.884	18,97	1.000	0,0
30	2	Avícola de Galicia	Pontevedra	97	3,25	30	-6,2
30	3	Cooperativa Conejos Gallegos (Cogal)	Rodeiro	140	1	30	20,0
Elaborados cárnicos							
150	4	Frigolouro (Coren)	O Porriño	600	9,14	150	-3,8
35	5	Novafrigsa (Coren)	Lugo	138	2,46	35	-4,0
20	6	Matadero Frigorífico Montellos	Betanzos	60	0,54	20	-9,1
18	7	Industrias Frigoríficas del Deza	Lalín	65	1,42	18	-3,6
17	8	Matadero Frigorífico de Lemos	Monforte	20	0,29	17	-5,6

Índice: tanto por mil da facturación do grupo líder.

1 Controla Frigolouro e Novafrigsa ao 100%. Recursos propios: só capital social.

2 Adquirida en 2008 polo grupo catalán Vall Company ao francés Doux.

3 En 2008 comercializou 6.000 toneladas de coello. Recursos propios: só capital social.

4 Frigolouro adquiriu un secadoiro de xamóns en Cáceres en 2007. Recursos propios: só capital social que elevou a 10,35 millóns de euros en 2010

5 Elabora xamón curado para Frigolouro, comercializa a Ternera Gallega.

6 En 2010 tomou o control da compañía madrileña Suministros Medina, ao tempo que se ampliaba o capital en 1,8 millóns de euros.

7 Comparte accionistas con Nutrimentos do Campo e Aguas Fontedeza.

8 Dedicase ao sacrificio de vacún e á maquia.

Fonte: *Alimarket. Informe anual 2010* e elaboración propia.

Na estratexia do grupo non podía faltar a faceta enerxética. Primeiro, como estratexia de autoabastecemento, Coren desenvolve un vasto programa con centros experimentais de hortos solares (Os Blancos, A Limia), centrais xeotérmicas (Amoeiro, Ourense) e, sobre todo, captadores solares cos que está equipando as súas granxas de porcino (137, 25 delas de propiedade e xestión directa). O grao de autoabastecemento enerxético do grupo tería alcanzado actualmente unha cota do 40% segundo algunha información recente (*Expansión*, 26 de xullo de 2010). En segundo lugar, Coren participa na iniciativa eólica Vector Verde (Coren, Ceferino Nogueira, Cupa e Adelanta) ao que se adxudicou 117 Mw –sétima por orde de potencia concedida– no concurso eólico agora en vigor. A concesión comporta un investimento de 120 millóns de euros no desenvolvemento do proxecto eólico e 78 adicionais no proxecto industrial complementario. A contribución de Coren ao plan industrial ascende a 38 millóns, que se distribúen en diversas actuacións, entre as que destaca o desenvolvemento de seis montes comunais con introdución da raza autóctona vacúa cachena, xunto con outros relacionados coa produción cárnica e cun centro tecnolóxico de inseminación de porcino.

No plan tecnolóxico destaca o Centro Tecnolóxico Medioambiental de Sarreaus, inaugurado en 2007, que trata anualmente 110.000 toneladas de xurros para obter enerxía e abonos para recuperación e potenciación de praderías.

Entre as empresas que compiten no mercado de abastecemento de alimentación animal en Galicia sobresa, á parte da propia Coren, Núter Feed, un grupo de gran dimensión na nutrición animal na Península Ibérica. Emprega máis de 500 operarios e produce un millón de toneladas anuais de penso nas 11 plantas que posúe na Península, tres delas en Galicia. A compañía naceu en 2007 por integración de Saprogal e Piensos Pascual.

Cadro núm. 27

Evolución das principais empresas do sector de fabricación de pensos galego (datos monetarios en millóns de euros)

Índice 2009		Empresa	Situación das plantas galegas	Emprego	Recursos propios	Facturación 2009	% variación 2009/2008
1.000	1	Grupo Coren	Ourense	3.884	18,97	1.000,00	0,0
265	2	Núter Feed	Lugo, San Pedro de Nos, O Porriño	500	50,32	265,00	11,9
96	3	Feiraco	Negreira	210	9,61	95,80	-12,9
60	4	Nutrimientos Deza (Nudesa)	Silleda	82	0,21	60,00	-2,3
22	5	Nutrimientos del Campo	Dozón	53	3,80	22,05	-16,2

Índice: tanto por mil da facturación do grupo líder.

1 Controla Frigolouro e Novafrixa ao 100%. Recursos propios: só capital social.

2 Accionistas: Mercapital, Grupo Pascual; integra Saprogal e Pascual de Aranda. Produce 1 millón de toneladas de pensos. Marca BIONA e outras.

3 Sociedade cooperativa con 3.800 socios.

4 Dispón de catro explotacións propias de porcino.

5 Dispón de explotacións propias de porcino.

Fonte: Alimarket. Informe anual 2010 e elaboración propia.

Bebidas e industria vinícola

O cultivo das cepas de albariño, base dunha produción en auge e de crecente prestixio nos mercados internacionais, conseguiu agrupar xa máis de 6.500 viticultores, segundo cifras de 2010.

Cadro núm. 28

Rías Baixas: Estrutura produtiva. Ano 2010

	Núm. de viticultores	Superficie (ha.)	Superficie/Viticultor	Parcelas	Parcelas/Viticultor
Val do Salnés	4.700	2.140	0,46	14.207	3,02
O Rosal	551	594	1,08	1.746	3,17
Condado do Tea	1.182	917	0,78	5.193	4,39
Soutomaior	48	19	0,40	123	2,56
Ribeira do Ulla	103	144	1,40	211	2,05
Total	6.584	3.814	0,58	21.480	3,26

Fonte: Consello Regulador D.O. Rías Baixas.

Cadro núm. 29

Rías Baixas: Evolución da produción

Ano	Campaña		Vendas ano natural (HI.)	Exportacións ano natural (HI.)
	Uva (Tm.)	Viño (HI.)		
1990	4.850	31.525		674
1991	5.400	35.100	32.525	707
1992	4.322	28.094	27.100	758
1993	3.935	25.580	31.154	502
1994	5.417	35.211	28.413	1.654
1995	9.893	65.000	36.168	1.886
1996	9.776	64.411	58.935	3.663
1997	8.193	54.599	57.375	5.843
1998	3.469	23.433	70.115	6.137
1999	12.474	84.078	40.606	4.101
2000	8.500	58.073	69.775	6.995
2001	16.814	112.113	68.121	7.337
2002	13.253	88.690	85.702	8.270
2003	16.463	107.889	84.064	9.372
2004	22.769	148.175	109.625	11.948
2005	21.903	145.906	130.725	15.438
2006	30.610	204.294	154.338	20.494
2007	18.737	127.194	174.100	32.789
2008	19.897	133.161	155.099	30.314
2009	23.624	161.476	149.333	30.576
2010	31.687	216.389	158.591	35.481

Fonte: Consello Regulador D.O. Rías Baixas e elaboración propia.

O ritmo de expansión deste sector de viños de calidade alcanzou un volume notable con colleitas superiores ás 30.000 toneladas de uva, 200.000 hectolitros de viño producido con 35.000 exportados.

Nunha conxuntura de mercado marcada pola crise económica mundial, o CRDO Rías Baixas pechaba a campaña 2009-2010 con máis de 4 millóns de botellas exportadas a un total de 53 países por importe próximo aos 17 millóns de euros, 9% superior en valor ao da campaña anterior que vai de setembro a setembro. O Consello Regulador destaca o bo equilibrio alcanzado na distribución con cotas próximas ao 33% nos mercados galego, español e internacional. Estados Unidos é o principal importador de Rías Baixas, con 1,9 millóns de litros, Reino Unido con 423.000, seguidos os dous por países sudamericanos como Porto Rico e México.

Cadro núm. 30

Evolución das principais empresas do sector galego de bebidas (datos monetarios en millóns de euros)

Índice 2009		Empresa	Situación das plantas galegas	Emprego	Recursos propios	Facturación 2009	% variación 2009/2008
Aguas de mesa e refrescos							
1.000	1	Bebidas Gaseosas del Noroeste (Begano)	A Coruña	390	138,95	180,00	-3,0
735	2	Grupo Vichy Catalán	Mondariz	750		132,25	-3,3
71	3	Fontecelta S.A.	Céltigos	50	2,40	12,71	5,9
64	4	Aguas de Cabreiroá	Verín	44	6,34	11,60	-22,7
35	5	Euroinversiones Aguas de Sousas	Verín	50	3,16	6,35	6,0
33	6	Aguas de Cospeito, Aquabona	Cospeito	10	5,61	6,00	6,1
Bebidas alcohólicas							
889	7	Hijos de Rivera	A Coruña	400	92,84	160,00	9,2
267	8	Grupo Arnoya	Ourense	100		48,00	14,8
89	9	Coop. Vitivinícola Ribeiro S.C.L.	Ribadavia	40	1,70	16,00	
83	10	Bodegas Martín Códax	Cambados	40	6,67	15,00	4,4
50	11	Bodegas Terras Gauda	O Rosal	24	9,40	9,03	-2,0
39	12	Adegas Condes de Albarei	Cambados	11	5,13	6,96	-17,8

Índice: tanto por mil da facturación do grupo líder.

1 Begano está integrada no Grupo Coca-Cola, os seus accionistas controlan Gadisven, propietaria de Aguas de Cospeito.

2 Grupo catalán que integra a Aguas de Mondariz, Fuente del Val.

3 Fontecelta (Disgobe, Horacio Gómez Araújo: 100%).

4 Aguas de Cabreiroá comercializa a súa produción a través de Hijos de Rivera.

5 Euroinversiones Aguas de Sousas (Manuel Vázquez e Auria de Valores: Grupo Arnoya).

6 Aguas de Cospeito (Gadisven, accionistas de Begano: 100%).

7 Hijos de Rivera (Familia Rivera: 100%), produciu 102,4 millóns de litros en ano 2009.

8 Grupo Arnoya (Auria de Valores, 100%) comercializa Rectoral de Amandi, Milenium, Rectoral de Umia e viños a granel.

9 Coop. Vitivinícola Ribeiro S.C.L. (Viña Costeira, augardentes).

10 Bodegas Martín Códax (Coop. Viticultores: 100%) mantén con éxito un programa de exportacións a Norteamérica.

11 Bodegas Terras Gauda (accionista maioritario, Fonseca Moretón) controla o 65% da berciana Bodegas Pittacum.

12 Adquiriu a finca Pazo de Baión a mediados do 2008; a empresa está empeñada nun plan de expansión en colaboración coa Xunta.

Fonte: Alimarket. Informe anual 2010 e elaboración propia.

Con 200 adegas produtoras o albariño é un bo exemplo da fragmentación da oferta que caracteriza o sector transformador. Un exame do cadro 30 pon de manifesto a escasa relevancia das adegas elaboradoras no negocio do viño, mesmo no contexto galego onde o grupo Arnoya e a Cooperativa Vitivinícola do Ribeiro destacan por dimensión.

Os viños galegos (albariño, godello, mencia, treixadura) están de moda e unha serie de firmas recoñecidas no sector español da bebida están tomando posicións en Galicia; entre elas, algunhas tan coñecidas como Domecq, Freixenet e Juvé y Camps, La Rioja Alta, ou Marqués de Murrieta.

Hijos de Rivera segue mantendo a súa posición de independencia no sector da cervexa, onde case unicamente xogan os grandes: Mahou-San Miguel (12,7 millóns de Hl), Heineken-Cruzcampo (10,37), Damm (8,37), Hijos de Rivera (1,02), seguidos da Cía. Cervecera de Canarias (0,83) e La Zaragozana (0,54 millóns de Hl); segundo datos de 2009. A cervexeira galega proxecta potenciar os seus mercados asiáticos.

Innovación e outras actividades

R protagoniza a actualidade debido a dúas circunstancias. A primeira delas foi a venda da compañía de servizos de transmisión e conexión á rede por parte do seu accionista de referencia, Caixanova, ao fondo británico de capital risco CVC Capital Partners. A transacción, polo 35% do capital, ascendeu a 157 millóns de euros. A operación cerrábase a mediados de novembro de 2010. A sociedade británica adquirira xa un volume semellante, 35% das accións, a un grupo de accionistas minoritarios entre os que se encontraba o Banco Pastor (9,91% das accións) e outros como o grupo Moll propietario dos xornais *Faro de Vigo* e *La Opinión*. Esta operación previa desenvolveuse tamén en 2010. O grupo adquirente mantén outros investimentos en España, entre os que destaca Abertis, corporación privada líder en España na xestión de infraestruturas de transporte e comunicacións. Desde a sociedade emitíase unha mensaxe de tranquilidade: o grupo británico mantén a perspectiva de investir 330 millóns na extensión da rede galega e tamén na entrada no mercado portugués, entre outros, para os que se prevén 1.500 millóns de orzamento.

A segunda circunstancia que pon R no mapa da actualidade é a noticia avanzada polo seu conselleiro delegado, Arturo Dopico, de que os beneficios alcanzados en 2010, que ascenderon a 31 millóns de euros, permiten culminar a etapa de compensación de perdas acumuladas no período 1999-2004 (84,9 millóns) cos beneficios crecentes rexistrados no período 2005-2010. O saldo global do período de arranque 1999-2010 cerrouse ao final deste último ano cunha cifra positiva por vez primeira de 3,4 millóns de euros. En suma, R entraba en rendibilidade en 2005 e en 2010 conseguía superar a cifra de recuperación de perdas acumuladas. O operador galego de fibra óptica conseguía alcanzar esta posición despois de doce anos de paciente esforzo que requiriron investimentos por importe de 850 millóns de euros. A pesar da perda de control da firma polo seu capital fundacional, a rede e o servizo van seguir ofrecendo soporte

material e servizos de telecomunicacións a Galicia, mostrando desta forma as virtudes da actividade investidora acometida con visión de futuro e compromiso de país.

Outra empresa galega de referencia no sector TIC é Televés. Nacida en 1958, nos albores da TV en España, Televés é hoxe unha referencia sólida nun sector tan dinámico como o da subministración de servizos ao sector TIC. Televés Corporation cerraba o exercicio 2009 cunha facturación de 203 millóns e cun *cash flow* de 25 que melloran os resultados anteriores. As exportacións explican o 35% da facturación do grupo con perspectivas de alcanzar o 50% no ano 2015. A compañía abriu oficinas en Polonia, país que cualifica de grande interese pola súa semellanza con España en necesidades e grao de desenvolvemento da rede de TDT e polo seu atraso relativo agora en vías de superación.

No pasado *Informe* chamabamos a atención sobre Egatel, a compañía tecnolóxica do Polígono Tecnolóxico de San Cibrao de Ourense integrada no grupo non cotizado de construción e enxeñería Comsa Ente, que mantén un nivel de facturación superior aos 2.000 millóns de euros e ocupa 9.500 empregados. En 2008 Egatel constituía en asociación con Aníbal Blanco —unha empresa de transportes de Ourense integrada no Ceaga e propietaria dunha importante rede loxística con centros en Ourense, Madrid e Francia— unha nova sociedade tecnolóxica: Ammi Technologies. A nova sociedade, situada tamén no Polígono de San Cibrao, dedícase á montaxe de placas electrónicas e ensamblaxe de equipos de reemisores e equipos de TV de alta definición e 3D. Egatel concentrarase nas actividades de investigación e desenvolvemento. O grupo loxístico ourensán ostenta o 75% da nova sociedade e préstalle servizos loxísticos ao grupo Comsa Ente que integra Egatel. Egatel experimentou un forte crecemento en 2009 que agora pretende consolidar. A súa facturación en 2010 alcanzará, segundo as previsións, os 20 millóns de euros (*Expansión*, 24 de xuño de 2010, 29 de xullo de 2010).

Outra experiencia de interese, en estado incipiente, é Advancell, unha pequena compañía dedicada ao desenvolvemento de especialidades farmacéuticas no ámbito da nanotecnoloxía. A sociedade nacía como proxecto *spin-off* na Universidade de Barcelona e no Hospital La Fe de Valencia, ao que se sumou, no ano 2004, un equipo da USC. O equipo compostelán alcanzaba recentemente un tratamento para a psoriasis que licenciou Isdin, un laboratorio farmacolóxico español. A pequena sociedade tecnolóxica que mantén a súa unidade de nanotecnoloxías no Campus Vida compostelán ten outros tratamentos en fase de ensaio clínico e aprobación.

O investimento estranxeiro declarado no «Registro de Inversiones» en Galicia

A situación de crise económica e os desequilibrios existentes non propiciaron a entrada de investimento estranxeiro, polo que as estratexias de saída da crise dificilmente poderán apoiarse nun capital foráneo que xa se resistiu a entrar en Galicia nos momentos de auxe económico.

De feito, a contía das cifras alcanzadas nos últimos anos, no contexto do conxunto da economía galega, aínda que teñen interese, pouco aportaron ao desenvolvemento desta comunidade. Os datos provisionais do *Registro de Inversiones Exteriores* recollen en 2010 un investimento bruto en Galicia de tan só 47,3 millóns de euros, o que supón o 0,2% do realizado en España. Cómpre indicar que a metade desta última cantidade correspondeu aos investimentos de entidades de tenencia de valores estranxeiros (ETVE), sociedades instrumentais co obxectivo de lograr unha optimización fiscal dentro dun mesmo grupo empresarial. Na maioría das ocasións, o seu investimento carece de efectos económicos directos. A nivel formal, a transferencia a unha sociedade con domicilio en España da titularidade doutra situada no estranxeiro xera dúas anotacións contables idénticas no *Registro*, unha de entrada e outra de saída de investimento estranxeiro, e estas operacións non teñen efecto ningún na economía española. En

Cadro núm. 31

Distribución territorial do investimento estranxeiro bruto en España

	2008		2009		2010		% variación 2010/2009
	Millóns de euros	%	Millóns de euros	%	Millóns de euros	%	
Andalucía	574,2	1,5	322,5	1,9	1.146,9	4,9	255,7
Aragón	99,6	0,3	544,8	3,3	47,5	0,2	-91,3
Asturias	7,0	0,0	6,3	0,0	10,5	0,0	66,2
Cantabria	72,9	0,2	12,1	0,1	2,9	0,0	-75,8
Castela e León	76,2	0,2	71,8	0,4	12,9	0,1	-82,0
Castela- A Mancha	110,4	0,3	178,3	1,1	55,4	0,2	-68,9
Cataluña	3.811,3	9,8	1.874,1	11,3	4.519,7	19,3	141,2
Madrid	29.465,9	76,1	10.243,7	61,9	8.961,4	38,3	-12,5
C. Valenciana	1.839,8	4,8	553,1	3,3	153,8	0,7	-72,2
Extremadura	4,9	0,0	28,6	0,2	30,4	0,1	6,2
Galicia	26,5	0,1	159,3	1,0	47,3	0,2	-70,3
Baleares	541,4	1,4	413,6	2,5	150,6	0,6	-63,6
Canarias	55,2	0,1	78,9	0,5	859,1	3,7	988,4
A Rioxa	0,4	0,0	3,6	0,0	36,4	0,2	912,8
Navarra	123,9	0,3	27,8	0,2	109,4	0,5	293,3
País Vasco	429,4	1,1	760,3	4,6	252,2	1,1	-66,8
Murcia	189,8	0,5	11,7	0,1	20,5	0,1	75,5
Ceuta e Melilla	0,6	0,0	0,7	0,0	0,0	0,0	-99,9
Non clasificable	1.302,9	3,4	1.252,5	7,6	6.998,3	29,9	458,8
Total	38.732,4	100,0	16.543,8	100,0	23.415,4	100,0	41,5

Datos provisionais.

Fonte: *Registro de Inversiones Exteriores*.

Galicia, non se adoitan rexistrar investimentos de ETVE e en España o total de 2010 foi de 11.778,17 millóns de euros, polo que o investimento directo real quedaría, con cifras provisionais, en 11.637,20 millóns de euros. No cadro 31 preséntase o investimento bruto, contabilizado no momento de formalizar a operación, coas ETVE. En 2010 as transaccións das ETVE están concentradas en Madrid e no apartado «non clasificable».

O investimento en Galicia en 2010 de 47,3 millóns de euros supuxo unha caída do 70,3% con respecto a 2009, ano no que se recibiu un capital por valor de 159,3 millóns de euros. Tendo en conta a contía das cifras alcanzadas, a esta porcentaxe de caída hai que darlle unha importancia relativa, xa que un investimento puntual dunha certa dimensión efectuado nun ano altera radicalmente as porcentaxes. En canto ao seu impacto na economía, o capital recibido en 2010 (47,3 millóns) é sensiblemente inferior ao aportado polas sociedades mercantís creadas ou que ampliaron capital en Galicia (cadro 6), 839,4 millóns de euros, nun contexto económico de brusco freo destas achegas.

Se excluimos as ETVE, en 2010 as tres cuartas partes do valor total do investimento estranxeiro español dirixiuse a Madrid e Cataluña. Excepto Andalucía, o peso relativo das restantes comunidades autónomas españolas foi moi baixo e, en seis delas, inferior ao de Galicia. Esta concentración explícase polo maior dinamismo económico, pero, tamén, pola localización dos domicilios fiscais de empresas que logo teñen a súa actividade produtiva noutro territorio. Neste período retirouse en España un capital estranxeiro por valor de 2.876 millóns de euros, polo que a cifra de investimento neto sen ETVE sería de 8.761,3 millóns. O *Registro* non publica que parte dese desinvestimento correspondeu a Galicia.

Máis da metade dos 47,3 millóns de euros do capital estranxeiro investido en Galicia en 2010 destinouse ao sector de actividades financeiras e de seguros e, en concreto, o *Registro* asignao a *Otra intermediación monetaria*. Trátase, case exclusivamente, dunha operación procedente do país veciño, Portugal. A actividade industrial manufactureira tan só absorbeu o 18,5% do investimento total, porcentaxe que contrasta cos datos de España, que mostran que neste período a entrada de capital estranxeiro foi maioritariamente cara á industria. A inxección de 8,8 millóns de euros á industria galega dirixiuse, sobre todo (8,56 millóns), ao sector de metalurxia e fabricación de produtos de ferro e aceiro. Neste sector contabilizáronse dúas operacións, unha de certa dimensión dirixida á *producción doutros metais non férreos* e correspondente a un investimento realizado desde o Reino Unido, e outra, de menor contía, procedente de China (0,56 millóns), cara á actividade de *trefilado en frío*. No cadro 32 obsérvase que as operacións nos outros sectores económicos son de pequena dimensión e tan só unha aproximase aos 3 millóns de euros: procede de Suíza e diríxese a actividades de programación informática. No fluxo sectorial de investimento non deixa de ser curioso, dada a fonda crise que está experimentando este sector, a entrada de capital (2 millóns de euros) na construción de edificios, procedente de varios países entre os que destacan Venezuela, México, Panamá e Portugal. Finalmente, outra das actividades que mostrou un certo dinamismo foi o comercio, cuxos investimentos proceden, entre outros países, de Portugal, Arxentina e Rusia.

Cadro núm. 32

Distribución sectorial do investimento estranxeiro bruto. Ano 2010

Sector	Galicia		España		% Galicia / España
	Miles de euros	%	Miles de euros	%	
Agricultura, gandería, silvicultura e pesca	96	0,20	291.993	1,25	0,03
Industrias extractivas	8	0,02	72.530	0,31	0,01
Industria manufacturera	8.767	18,52	11.557.722	49,36	0,08
Subministración de enerxía eléctrica, gas, vapor e aire acondicionado	5	0,01	1.390.872	5,94	0,00
Subministración de auga, actividades de saneamento, xestión de residuos e descontaminación	0	0,00	1.444	0,01	0,01
Construción	2.633	5,56	650.028	2,78	0,41
Comercio polo xunto e polo miúdo; reparación de vehículos de motor e motocicletas	2.200	4,65	1.772.879	7,57	0,12
Transporte e almacenamento	217	0,46	2.028.966	8,67	0,01
Hostalería	864	1,82	87.389	0,37	0,99
Información e comunicacións	3.768	7,96	330.814	1,41	1,14
Actividades financeiras e de seguros	25.999	54,92	1.684.196	7,19	1,54
Actividades inmobiliarias	2.130	4,50	2.031.379	8,68	0,10
Actividades profesionais, científicas e técnicas	608	1,28	1.032.588	4,41	0,06
Actividades administrativas e servizos auxiliares	47	0,10	352.640	1,51	0,01
Administración pública e defensa; Seguridade Social obrigatoria	0	0,00	12	0,00	0,00
Educación	0	0,00	16.740	0,07	0,00
Actividades sanitarias e de servizos sociais	0	0,00	29.463	0,13	0,00
Actividades artísticas, recreativas e de entretemento	0	0,00	23.994	0,10	0,00
Outros servizos	0	0,00	59.718	0,26	0,00
Actividades dos fogares como empregadores de persoal doméstico; actividades dos fogares como produtores de bens e servizos para uso propio	0	0,00	0	0,00	0,00
Actividades de organizacións e organismos extraterritoriais	0	0,00	6	0,00	0,00
Total	47.342	100,00	23.415.371	100,00	0,20

Datos provisionais.

Fonte: *Registro de Inversiones Exteriores*.

As expectativas actuais en Galicia con respecto ao investimento estranxeiro non son moi optimistas. Atrás quedan as novas contraditorias sobre a instalación do consorcio de Mitsubishi-GS Yuasa no «porto seco» de Salvaterra de Miño (Pontevedra) para a construción de baterías de litio. Este proxecto, actualmente parado, parecía canalizado tras superar os atrancos dos 200.000 m² de solo necesarios para a súa instalación. Esta nova instalación xeraría un fluxo de investimento estranxeiro elevado (ao redor de 500 millóns de euros) e crearíanse cerca de 1.500 postos de traballo. A situación de Xapón e as novas dos últimos meses non permiten confiar plenamente no éxito da

operación. Por outra banda, recentemente anunciáronse novos investimentos que haberá que agardar para ver se definitivamente se consolidan.

Nos parágrafos anteriores xa desvelamos a procedencia das operacións de capital estranxeiro que se efectúan en Galicia, aínda que esta información se concreta nos cadros 33 e 34. Os investimentos puntuais habitualmente condicionan as estatísticas por países, xa que, certamente, non existe un fluxo continuo de investimento que de forma sistemática proceda dun territorio determinado. Só Portugal e algún país latinoamericano (México, Arxentina, Brasil ou Venezuela) manteñen un fluxo minimamente regular. No cadro 33 apréciase que o investimento en 2010 está máis disperso que en 2009, debido a que o capital procedente da Unión Europea non foi tan elevado, o que incrementou o peso relativo doutros lugares. Os investimentos de Suíza (en programación informática), Bielorrusia e Rusia (unha operación da mesma contía dos dous

Cadro núm. 33

Procedencia do investimento estranxeiro bruto en Galicia e España

Área de procedencia	Galicia		España		% Galicia/ España
	Miles de euros	%	Miles de euros	%	
2009					
UE-15	150.138	94,3	9.019.779	54,5	1,66
Ampliación da Unión Europea	0	0,0	111.339	0,7	0,00
Outros países europeos	2.682	1,7	597.528	3,6	0,45
Países da OCDE non europeos	2.532	1,6	1.540.792	9,3	0,16
Países africanos	7	0,0	20.179	0,1	0,03
Países latinoamericanos (non OCDE)	3.652	2,3	1.230.332	7,4	0,30
Países asiáticos (non OCDE)	255	0,2	3.366.306	20,3	0,01
Resto dos países	0	0,0	657.505	4,0	0,00
Total	159.265	100,0	16.543.760	100,0	0,96
2010					
UE-15	35.584	75,2	11.499.963	49,1	0,31
Ampliación da Unión Europea	349	0,7	48.427	0,2	0,72
Outros países europeos	3.405	7,2	344.555	1,5	0,99
Países da OCDE non europeos	3.296	7,0	9.157.371	39,1	0,04
Países africanos	0	0,0	18.202	0,1	0,00
Países latinoamericanos (non OCDE)	4.154	8,8	1.911.242	8,2	0,22
Países asiáticos (non OCDE)	555	1,2	61.750	0,3	0,90
Resto dos países	0	0,0	373.831	1,6	0,00
Total	47.342	100,0	23.415.341	100,0	0,20

Datos provisionais.

Fonte: *Registro de Inversiones Exteriores*.

países no comercio), Noruega (na pesca) e Andorra (no transporte) elevaron ao 7,2% o peso dos países europeos que non pertencen á Unión Europea. En canto aos países da OCDE que non son europeos, destaca a entrada de capital de México (efectuáronse varios investimentos de entre os que sobresaen as actividades inmobiliarias). Nos países

Cadro núm. 34

Orixe última do investimento estranxeiro bruto

Galicia			España		
País ou territorio	Miles de euros	%	País ou territorio	Miles de euros	%
2009					
Italia	140.467,8	88,20	Emiratos Árabes Unidos	3.319.047,8	20,06
Portugal	4.544,5	2,85	Francia	2.458.487,6	14,86
México	2.487,2	1,56	Estados Unidos	2.126.627,3	12,85
Países Baixos	2.400,0	1,51	Países Baixos	1.510.285,3	9,13
Alemaña	2.003,1	1,26	Reino Unido	1.019.753,7	6,16
Suíza	1.418,3	0,89	México	942.216,2	5,70
Chile	1.349,1	0,85	Suíza	536.137,0	3,24
Panamá	954,0	0,60	Alemaña	471.141,2	2,85
Andorra	818,0	0,51	Luxemburgo	453.958,3	2,74
Venezuela	590,1	0,37	Colombia	449.556,7	2,72
Noruega	444,7	0,28	Italia	400.978,4	2,42
Francia	440,9	0,28	Portugal	362.358,0	2,19
Brasil	394,3	0,25	España	339.176,3	2,05
Arxentina	308,2	0,19	Arxentina	273.110,8	1,65
Emiratos Árabes Unidos	255,0	0,16	Suecia	257.668,4	1,56
Bélxica	160,4	0,10	Xapón	202.904,1	1,23
Reino Unido	91,3	0,06	Uruguai	178.695,7	1,08
Honduras	50,4	0,03	Canadá	125.434,3	0,76
Estados Unidos de América	43,2	0,03	Illas Caimán	106.456,8	0,64
España	30,3	0,02	Australia	75.660,3	0,46
Uruguai	5,9	0,00	Noruega	66.130,3	0,40
Sudán	5,0	0,00	Brasil	61.673,2	0,37
Australia	1,6	0,00	Venezuela	53.134,8	0,32
Mozambique	1,5	0,00	Guernsei	52.023,8	0,31
Ucrania	0,6	0,00	Resto do mundo	701.143,8	4,24
Total	159.265,2	100,00	Total	16.543.760,1	100,00

[Continúa] ▶

Cadro núm. 34 (continuación)

Orixe última do investimento estranxeiro bruto

Galicia			España		
País ou territorio	Miles de euros	%	País ou territorio	Miles de euros	%
2010					
Portugal	26.761,5	56,53	México	6.535.392,9	27,91
Reino Unido	8.002,0	16,90	Países Baixos	2.509.035,9	10,72
México	3.247,1	6,86	Francia	2.290.725,1	9,78
Suíza	2.738,5	5,78	Reino Unido	2.164.240,3	9,24
Venezuela	1.912,0	4,04	Estados Unidos	2.147.472,7	9,17
Arxentina	889,7	1,88	Alemaña	1.748.970,0	7,47
Panamá	886,8	1,87	Italia	968.872,5	4,14
Italia	814,9	1,72	Brasil	911.349,2	3,89
China	554,5	1,17	Luxemburgo	872.560,8	3,73
Bielorrusia	346,5	0,73	Venezuela	496.842,4	2,12
Rusia	346,5	0,73	España	412.484,9	1,76
Uruguai	240,9	0,51	Uruguai	311.192,5	1,33
Brasil	224,7	0,47	Portugal	299.223,7	1,28
Andorra	217,0	0,46	Suíza	192.929,2	0,82
Noruega	96,0	0,20	Australia	182.463,0	0,78
Estados Unidos	45,4	0,10	Antillas Neerlandesas	138.675,0	0,59
Mónaco	7,5	0,02	Illas Caimán	112.176,1	0,48
Canadá	7,0	0,01	Xapón	103.349,1	0,44
Polonia	2,0	0,00	Austria	102.998,7	0,44
Bélxica	1,9	0,00	Resto do mundo	914.387,6	3,91
Total	47.342,3	100,00	Total	23.415.341,4	100,00

Datos provisionais.

Fonte: *Registro de Inversiones Exteriores*.

latinoamericanos os tres principais investidores foron: Venezuela (sobre todo, construción de edificios), Arxentina (comercio) e Panamá (construción de edificios, servizos de aloxamento e fabricación de material e equipo eléctrico). Agora ben, o fluxo procedente da Unión Europea seguiu sendo determinante, xa que representou o 75,2% do total. A maior parte do investimento procede de Portugal e do Reino Unido grazas, ante todo, ás dúas operacións xa citadas anteriormente. Hai que salientar tamén Italia, cun investimento de 0,8 millóns de euros destinados a actividades editoriais. O resto das operacións da Unión Europea, de escasa contía, proceden de Polonia e Bélxica.

O investimento galego no exterior declarado no «Registro de Inversiones»

É habitual que os investimentos que desde Galicia efectúan as empresas ou persoas físicas superen a contía anual do capital que esta comunidade recibe desde o exterior. O ano 2010 non foi unha excepción, e así, aos 47,3 millóns de euros recibidos contrapóñense os 555,9 millóns enviados. Estes datos son provisionais e están suxeitos a significativas modificacións. Con esta estatística conséntase que, se ben a crise freou o investimento interno, determinadas empresas galegas seguen apostando como estratexia de internacionalización, na súa presenza, con achegas de capital, nos mercados estranxeiros. O fluxo de 2010 foi, non obstante, un 5,6% inferior ao de 2009 e case un terzo menor ao aportado en 2008.

No cadro 35 preséntase o investimento bruto que cada comunidade autónoma española realizou no estranxeiro. As cifras inclúen as operacións das ETVE que, malia que non afectaron a Galicia, se deixaron notar noutras comunidades autónomas, en

Cadro núm. 35

Distribución territorial do investimento español bruto no exterior

	2008		2009		2010		% variación 2009/2008
	Millóns de euros	%	Millóns de euros	%	Millóns de euros	%	
Andalucía	1.292,1	2,8	447,3	2,0	652,8	1,8	45,9
Aragón	189,5	0,4	465,8	2,1	663,0	1,9	42,3
Asturias	865,5	1,9	541,0	2,4	137,7	0,4	-74,5
Cantabria	5.210,3	11,3	4.572,9	20,5	1.460,9	4,1	-68,1
Castela e León	155,9	0,3	282,2	1,3	78,5	0,2	-72,2
Castela-A Mancha	97,7	0,2	58,4	0,3	1,4	0,0	-97,6
Cataluña	7.749,4	16,8	2.476,4	11,1	2.024,6	5,7	-18,2
Madrid	19.767,8	42,9	8.298,4	37,2	26.263,5	74,0	216,5
C. Valenciana	3.403,7	7,4	1.718,5	7,7	1.075,8	3,0	-37,4
Extremadura	4,9	0,0	0,9	0,0	2,9	0,0	227,5
Galicia	1.385,1	3,0	588,8	2,6	555,9	1,6	-5,6
Baleares	85,9	0,2	36,1	0,2	13,6	0,0	-62,3
Canarias	288,9	0,6	304,1	1,4	453,3	1,3	49,0
A Rioxa	1,1	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	-96,9
Navarra	72,0	0,2	34,2	0,2	5,3	0,0	-84,4
País Vasco	5.341,6	11,6	2.507,4	11,2	2.111,9	5,9	-15,8
Murcia	133,4	0,3	1,5	0,0	2,7	0,0	75,6
Total	46.044,7	100,0	22.334,1	100,0	35.503,9	100,0	59,0

Datos provisionais.

Fonte: *Registro de Inversiones Exteriores*.

especial en Madrid. Dos 35.503,9 millóns de investimento de España sen as ETVE, a contía sería de 25.794,8. As dúas cifras superan amplamente o fluxo de capital que entrou en España e tamén melloraron as estatísticas de 2009. Estes datos indican que as grandes compañías multinacionais con sede en Madrid –esta comunidade absorbe máis do 70% do capital exportado– manteñen un certo fluxo investidor. De feito, a banca e as telecomunicacións acaparan a maior parte do investimento total español. Os desinvestimentos neste período foron importantes e a maioría non foron realizados polas ETVE. Unha vez descontado o capital retirado, o investimento

Cadro núm. 36

Distribución sectorial do investimento estranxeiro bruto galego no exterior. Ano 2010

Sectores	Sector de orixe		Sector de destino	
	Miles de euros	%	Miles de euros	%
Agricultura, gandería, selvicultura e pesca	34.841	6,27	42.299	7,61
Industrias extractivas	0	0,00	0	0,00
Industria manufactureira	278.870	50,16	539	0,10
Subministración de enerxía eléctrica, gas, vapor e aire acondicionado	4.093	0,74	25.655	4,61
Subministración de auga, actividades de saneamento, xestión de residuos e descontaminación	0	0,00	0	0,00
Construción	18.471	3,32	18.718	3,37
Comercio polo xunto e polo miúdo; reparación de vehículos de motor e motocicletas	126.278	22,71	397.159	71,44
Transporte e almacenamento	0	0,00	0	0,00
Hostalería	0	0,00	0	0,00
Información e comunicacións	213	0,04	213	0,04
Actividades financeiras e de seguros	34.206	6,15	63.723	11,46
Actividades inmobiliarias	240	0,04	178	0,03
Actividades profesionais, científicas e técnicas	29.556	5,32	7.393	1,33
Actividades administrativas e servizos auxiliares	0	0,00	70	0,01
Administración pública e defensa; Seguridade Social obrigatoria	0	0,00	0	0,00
Educación	0	0,00	0	0,00
Actividades sanitarias e de servizos sociais	0	0,00	0	0,00
Actividades artísticas, recreativas e de entretemento	0	0,00	0	0,00
Outros servizos	0	0,00	0	0,00
Actividades dos fogares como empregadores de persoal doméstico; actividades dos fogares como produtores de bens e servizos para uso propio	0	0,00	0	0,00
Actividades de organizacións e organismos extraterritoriais	0	0,00	0	0,00
Persoas físicas (sen sector de actividade)	29.180	5,25	0	0,00
Total	555.948	100,00	555.948	100,00

Datos provisionais.

Fonte: *Registro de Inversiones Exteriores*.

neto total español reduciríase a 24.100,1 millóns de euros que, sen ETVE, quedaría en 15.032,6 millóns.

O cadro 36, cos sectores de orixe e destino do investimento, permite coñecer certas características deste fluxo de comercio. Así, o investimento exterior galego en 2010 realizouse, sobre todo, desde a industria manufactureira e, en concreto, desde o sector de confección de prendas de vestir cara ao comercio, o que confirma que o protagonismo deste investimento son as sociedades galegas do sector téxtil-confección (espe-

Cadro núm. 37

Distribución do investimento estranxeiro bruto no exterior por sector de destino.

Ano 2010

Sectores	Galicia		España		% Galicia/ España
	Miles de euros	%	Miles de euros	%	
Agricultura, gandería, selvicultura e pesca	42.299	7,61	279.412	0,79	15,14
Industrias extractivas	0	0,00	235.992	0,66	0,00
Industria manufactureira	539	0,10	4.444.528	12,52	0,01
Subministración de enerxía eléctrica, gas, vapor e aire acondicionado	25.655	4,61	1.450.868	4,09	1,77
Subministración de auga, actividades de saneamento, xestión de residuos e descontaminación	0	0,00	31.061	0,09	0,00
Construción	18.718	3,37	353.722	1,00	5,29
Comercio polo xunto e polo miúdo; reparación de vehículos de motor e motocicletas	397.159	71,44	1.737.746	4,89	22,85
Transporte e almacenamento	0	0,00	83.709	0,24	0,00
Hostalería	0	0,00	63.590	0,18	0,00
Información e comunicacións	213	0,04	8.110.072	22,84	0,00
Actividades financeiras e de seguros	63.723	11,46	14.721.287	41,46	0,43
Actividades inmobiliarias	178	0,03	188.369	0,53	0,09
Actividades profesionais, científicas e técnicas	7.393	1,33	3.654.686	10,29	0,20
Actividades administrativas e servizos auxiliares	70	0,01	67.600	0,19	0,10
Administración pública e defensa; Seguridade Social obrigatoria	0	0,00	0	0,00	
Educación	0	0,00	4.814	0,01	0,00
Actividades sanitarias e de servizos sociais	0	0,00	0	0,00	
Actividades artísticas, recreativas e de entretemento	0	0,00	70.423	0,20	0,00
Outros servizos	0	0,00	6.000	0,02	0,00
Actividades dos fogares como empregadores de persoal doméstico; actividades dos fogares como produtores de bens e servizos para uso propio	0	0,00	0	0,00	
Actividades de organizacións e organismos extraterritoriais	0	0,00	0	0,00	
Total	555.948	100,00	35.503.880	100,00	1,57

Datos provisionais.

Fonte: *Registro de Inversiones Exteriores*.

cialmente Inditex) que intentan dotarse, no estranxeiro, dunha rede comercial cada vez máis ampla. Estas actuacións representaron en torno ao 50% do investimento total. Ademais da industria manufactureira, o capital investido no sector do comercio no estranxeiro tamén o aportou o propio sector comercial galego. A industria da confección e o comercio sumaron máis do 70% do valor do capital total investido no exterior, que se dirixiu á creación ou consolidación de redes de distribución.

Dos restantes sectores de destino do investimento galego no estranxeiro sobresaen catro. Desde o sector de orixe galego pesca invístese na mesma actividade en destino –operación moi habitual considerando a estrutura pesqueira de Galicia–, a creación de empresas mixtas e os accesos aos caladoiros internacionais. Igualmente, desde a actividade empresarial galega de promoción inmobiliaria investiuse no exterior na construción de edificios. Pola contra, desde o sector galego de actividades profesionais,

Cadro núm. 38

Destino do investimento bruto galego e español no exterior

Área de destino	Galicia		España	
	Miles de euros	%	Miles de euros	%
2009				
UE-15	270.809	45,99	7.934.206	35,53
Ampliación da Unión Europea	9.098	1,55	787.223	3,52
Outros países europeos	86.249	14,65	1.333.839	5,97
Países da OCDE non europeos	142.579	24,22	7.232.512	32,38
Países africanos	6.435	1,09	192.534	0,86
Países latinoamericanos (non OCDE)	52.655	8,94	4.436.046	19,86
Países asiáticos (non OCDE)	20.919	3,55	364.558	1,63
Resto dos países	44	0,01	53.150	0,24
Total	588.787	100,00	22.334.068	100,00
2010				
UE-15	305.908	55,02	19.623.677	55,27
Ampliación da Unión Europea	66.865	12,03	848.946	2,39
Outros países europeos	1.700	0,31	3.961.521	11,16
Países da OCDE non europeos	104.551	18,81	6.135.434	17,28
Países africanos	30.613	5,51	65.834	0,19
Países latinoamericanos (non OCDE)	38.121	6,86	3.122.502	8,79
Países asiáticos (non OCDE)	8.190	1,47	1.725.437	4,86
Resto dos países	0	0,00	20.529	0,06
Total	555.948	100,00	35.503.880	100,00

Datos provisionais.

Fonte: *Registro de Inversiones Exteriores*.

científicas e técnicas investiuse no estranxeiro en xeración de enerxía eléctrica, sobre todo hidroeléctrica e, en menor medida, eólica. Finalmente, persoas físicas e o sector financeiro e de seguros investiron no estranxeiro en 2010 nesta última actividade.

Cadro núm. 39

Destino do investimento bruto galego e español no exterior

Galicia			España		
País ou territorio	Miles de euros	%	País ou territorio	Miles de euros	%
2009					
Francia	114.839,8	19,50	Estados Unidos	7.600.209,0	17,44
Estados Unidos	88.568,8	15,04	Reino Unido	5.189.683,8	11,91
Grecia	63.994,6	10,87	Brasil	5.069.016,1	11,64
Rusia	59.205,7	10,06	Arxentina	3.726.858,7	8,55
México	33.034,5	5,61	México	3.081.422,1	7,07
Portugal	29.972,2	5,09	Portugal	3.058.500,2	7,02
Corea do Sur	20.975,7	3,56	Francia	1.261.209,0	2,89
Italia	19.920,0	3,38	Luxemburgo	1.250.465,5	2,87
Países Baixos	19.352,5	3,29	Ecuador	1.121.161,1	2,57
Arxentina	18.231,0	3,10	Austria	1.116.374,2	2,56
China	12.923,8	2,19	Suíza	1.023.073,6	2,35
Chile	11.703,4	1,99	Países Baixos	1.013.986,9	2,33
Ucráína	10.970,0	1,86	Irlanda	997.034,3	2,29
Turquía	10.040,0	1,71	Venezuela	804.962,3	1,85
Guatemala	10.035,4	1,70	Italia	804.184,2	1,85
Bélxica	7.983,8	1,36	Colombia	738.186,7	1,69
Suecia	6.088,5	1,03	Turquía	695.936,3	1,60
Reino Unido	5.157,3	0,88	Polonia	613.051,0	1,41
India	4.733,6	0,80	Canadá	608.616,8	1,40
Noruega	4.677,7	0,79	Chile	564.020,8	1,29
Namibia	4.355,0	0,74	Rusia	304.635,0	0,70
Costa Rica	4.287,3	0,73	Corea do Sur	230.699,2	0,53
Colombia	3.470,8	0,59	Perú	228.305,3	0,52
Polonia	3.047,6	0,52	Malta	215.298,7	0,49
Romanía	3.046,8	0,52	Romanía	203.612,0	0,47
Hungría	3.003,8	0,51	Hungría	185.921,2	0,43
Macao	2.900,0	0,49	China	148.021,4	0,34
Irlanda	2.000,0	0,34	Grecia	140.664,5	0,32

[Continúa] ▶

Cadro núm. 39 (continuación)

Destino do investimento bruto galego e español no exterior

Galicia			España		
País ou territorio	Miles de euros	%	País ou territorio	Miles de euros	%
2009					
Brasil	1.649,0	0,28	Noruega	111.163,9	0,26
Alemaña	1.500,0	0,25	Bélxica	109.277,0	0,25
Perú	1.391,1	0,24	Tailandia	104.486,1	0,24
Venezuela	1.191,8	0,20	Panamá	95.316,3	0,22
Croacia	1.015,3	0,17	Alemaña	78.701,6	0,18
Sudáfrica	919,4	0,16	Suecia	76.363,2	0,18
Marrocos	825,0	0,14	Marrocos	70.210,8	0,16
Panamá	695,4	0,12	República Eslovaca	69.709,2	0,16
Filipinas	361,6	0,06	Hong Kong	67.187,7	0,15
Suíza	340,0	0,06	Illas Virxes Británicas	63.887,8	0,15
República de Cabo Verde	335,6	0,06	Sudáfrica	56.732,5	0,13
Trindade e Tobago	43,8	0,01	Resto Países	49.635,6	0,11
Total	588.787,3	100,00	Total	43.566.856,6	100,00
2010					
Francia	106.970,8	19,24	Países Baixos	8.265.532,9	23,28
Italia	100.810,0	18,13	Reino Unido	6.559.701,6	18,48
Estados Unidos	83.050,9	14,94	Suíza	3.534.046,0	9,95
Alemaña	38.796,9	6,98	México	2.976.296,9	8,38
Namibia	30.604,1	5,50	Irlanda	2.939.384,2	8,28
Malta	29.000,0	5,22	Estados Unidos	2.591.646,5	7,30
Romania	22.190,3	3,99	China	1.246.520,8	3,51
Países Baixos	19.881,9	3,58	Venezuela	1.069.410,8	3,01
Panamá	19.490,9	3,51	Brasil	748.079,6	2,11
Portugal	16.041,3	2,89	Portugal	698.076,6	1,97
Brasil	14.620,5	2,63	Italia	557.402,7	1,57
Corea do Sur	10.810,0	1,94	Canadá	533.639,9	1,50
Xapón	10.690,2	1,92	Arxentina	503.512,2	1,42
Bulgaria	10.211,4	1,84	Hungría	429.112,4	1,21
Irlanda	9.000,0	1,62	Hong Kong	402.800,8	1,13
Grecia	8.301,1	1,49	Francia	270.812,0	0,76
China	8.178,6	1,47	Polonia	233.891,4	0,66
Polonia	3.456,0	0,62	Uruguai	226.153,9	0,64

[Continúa] ▶

Cadro núm. 39 (continuación)

Destino do investimento bruto galego e español no exterior

Galicia			España		
País ou territorio	Miles de euros	%	País ou territorio	Miles de euros	%
2010					
Chile	2.059,6	0,37	Noruega	207.001,1	0,58
Suecia	2.058,6	0,37	Colombia	198.280,4	0,56
Reino Unido	2.047,1	0,37	Perú	168.425,8	0,47
Hungría	2.007,4	0,36	Turquía	139.585,1	0,39
Austria	2.000,0	0,36	Luxemburgo	138.213,0	0,39
Croacia	1.700,0	0,31	Chile	128.518,1	0,36
Arxentina	1.103,7	0,20	Malta	77.749,7	0,22
Perú	536,6	0,10	Rusia	75.834,1	0,21
Colombia	310,1	0,06	Alemaña	73.112,6	0,21
India	10,9	0,00	Grecia	64.395,9	0,18
Marrocos	9,1	0,00	República Checa	60.668,4	0,17
Macao	0,3	0,00	Arabia Saudita	59.600,2	0,17
Hong Kong	0,1	0,00	Resto Países	326.474,9	0,92
Total	555.948,4	100,00	Total	35.503.880,4	100,00

Datos provisionais.

Fonte: *Registro de Inversiones Exteriores*.

As actuacións anteriores practicamente describen na súa totalidade a orixe e destino sectorial do fluxo de capital galego no exterior. Nótese que practicamente non houbo operacións que tivesen como destino a industria manufactureira. En 2010 tan só se constatou un investimento de 0,5 millóns de euros desde unha industria de conservas de peixe galega cara á mesma actividade en Perú.

No cadro 37 recóllese a comparación entre a estrutura sectorial do investimento no exterior tanto de Galicia como de España coas ETVE. As disimilitudes existentes son altas, posto que mentres o principal destino dos fondos galegos foi a creación de redes comerciais, no caso español, nos sectores de destino, ademais de estar máis diversificados, tiveron moito peso os investimentos en telecomunicacións e en servizos financeiros. Fronte ao 0,1% que representaban en Galicia os investimentos na industria manufactureira estranxeira, no caso español esta porcentaxe foi do 12,5%. Os fondos investidos nesta actividade proceden de sociedades *holding*.

Nos cadros 38 e 39 sintetízase a distribución territorial do investimento feito desde Galicia e España. O fluxo galego aparece máis diversificado que nos cadros 33 e 34, xa que os investimentos do empresariado no exterior abranguen máis territorios. Non obstante, as transaccións coa Unión Europea seguen sendo as máis importantes e, en 2010, este territorio absorbeu o 55,3% do investimento total. O fluxo investidor

dirixiuse a un total de 31 países ou territorios. Hai que ter en conta que determinados lugares poden actuar como intermediarios e, por tanto, o destino último do investimento non coincide, ás veces, co inmediato. No cadro 39 apréciase como máis da metade do investimento galego en 2010 foi a Francia, Italia e Estados Unidos. O peso relativo dos 28 países ou territorios restantes é sensiblemente máis baixo, porque oscila entre o 7% de Alemaña e o 0% de Hong Kong (un investimento de 1.000 euros). A entrada de capital galego en economías emerxentes foi moi escaso. Por exemplo, o capital investido en China foi de 8,2 millóns de euros, exclusivamente dirixido ao comercio polo miúdo de prendas de vestir, e o fluxo que contén o *Registro* con India foi de tan só 10.900 euros dirixido ao sector ferroviario.

En canto aos tres principais países de destino do investimento, Francia, Italia e Estados Unidos, estes coincidiron no sector do comercio e, en concreto, o de prendas de vestir.

En suma, as estratexias comercializadoras do sector de confección de Galicia, especialmente as do grupo Inditex, e, en menor medida, os investimentos no exterior da actividade pesqueira e do sector financeiro, son os principais elementos dinamizadores do fluxo de capital galego no estranxeiro nos últimos anos.

V. 2. A política industrial

A incidencia da política rexional comunitaria en 2010

O marco económico no que se desenvolven hoxe en día en Galicia os programas de política rexional cofinanciados pola Unión Europea é radicalmente distinto do existente no momento do seu deseño, o que dá pé a reflexionar sobre o desenvolvemento destas políticas no actual período de planificación (2007-2013) e sobre as perspectivas que se agardan a partir de 2014. Recordemos que na actual etapa, Galicia, do mesmo xeito que Andalucía, Castela-A Mancha e Estremadura, está incluída no obxectivo denominado de converxencia, xunto coas rexións da Unión Europea con menor renda por habitante, o que lle permite recibir axuda da totalidade dos fondos estruturais e sectoriais europeos que na programación inicial supoñía, para todo o período, ao redor de 5.673 millóns de euros.

En 2010, o INE estimou un PIB por habitante en Galicia de 20.343 euros, cifra superior á de 2009, pero aínda inferior á estimación que realizou en 2008 (20.546 euros). A renda alcanzada en 2010 foi o 88,2% da española e, dada a evolución das dúas economías, Galicia recortou en oito décimas o diferencial que mantén con España. A pesar da crise, esta evolución afásta notablemente das tres comunidades autónomas que comparten o obxectivo de converxencia, e ata supera o PIB per cápita de Canarias e Murcia. En 2010, mantéñense en España as disparidades rexionais en termos parecidos a 2009 e, así, mentres o País Vasco, Navarra e Madrid superan ou case alcanzan o 130% do PIB per cápita medio español, a renda extremeña practicamente é a metade da lograda polo País Vasco.

As publicacións do INE recollen un PIB per cápita medio da Unión Europea de 24.486 euros, cifra que representa o 94,2% do español e o 83,1% do galego. Estas dúas últimas porcentaxes evidencian un serio retroceso en tan só un ano, máis forte na economía española (2,8 puntos) que na galega (1,6 puntos). Neste período, a evolución do PIB en Estremadura, Andalucía e Castela-A Mancha situounas por debaixo do 75% do PIB per cápita da Unión Europea. Afortunadamente, a porcentaxe galega supera de forma ampla este límite e abre o interrogante sobre o tipo de apoio que se recibirá da Unión Europea no próximo período de programación.

Os datos sobre as estatísticas rexionais europeas publicados por Eurostat alcanzan, no momento de redactar este *Informe*, ata 2008. Nese ano, mentres o PIB per cápita español, medido en paridade de poder de compra, representou o 103% do da Unión Europea, a porcentaxe en Galicia foi do 89% (o mesmo que en 2007). Naquel ano todas as comunidades autónomas españolas, salvo Estremadura, superaban ese 75%.

A Unión Europea foi xerando unha serie de estratexias que, ante un contorno tan cambiante, non se acabaron cumprindo, pero marcan obxectivos que han de orientar as actuacións de política económica. Tras a Estratexia de Lisboa, na cal se fixaban os obxectivos para a primeira década do presente século, deseñouse a denominada Estratexia Europa 2020, proposta pola Comisión en marzo de 2010 e na que, obviamente, se establecen os obxectivos para esta segunda década. Un primeiro obxectivo é que o 75% da poboación entre 20 e 64 anos debe estar empregada. A situación do mercado de traballo español e galego esixiría un espectacular cambio para poder alcanzalo. Un segundo obxectivo consiste en que, en 2020, o 3% do PIB se destine a I+D. As primeiras estimacións referidas a 2009 do INE situaban este indicador en Galicia no 0,96% e en España no 1,38%. Fará falta un enorme esforzo para alcanzar este obxectivo. Unha terceira cuestión incide en tratar de corrixir o elevado abandono escolar, que deberá situarse por debaixo do 10% e tamén que, polo menos, un 40% das persoas de 30 a 34 anos de idade completen estudos de nivel terciario. Esta circunstancia melloraría a dotación de capital humano da sociedade e daría máis vantaxes aos traballadores no mercado laboral. Neste terreo o esforzo tamén debe ser moi grande, xa que, actualmente, a taxa española triplica a do 10% do abandono escolar proposto. Un cuarto aspecto, que no Consello de Primavera de 2010 provocou reticencias pola súa medición, é que en 2020 existan en Europa 20 millóns de persoas menos en situación ou risco de pobreza e exclusión social. Este obxectivo esixe a reformulación e a posta en práctica de políticas sociais. Finalmente, un último obxectivo incide no cambio climático e na enerxía. Propón un 20% menos de emisións de gases de efecto invernadoiro (ou un 30% se se dan as condicións) que os niveis de 1990. Ademais propónse que, polo menos, un 20% das enerxías utilizadas sexan renovables e o aumento do 20% da eficiencia enerxética. En España o obxectivo sería reducir a cuantiosa factura da importación de enerxías non renovables. Cada Estado membro deberá adaptar estes obxectivos que se plasmarán nos seus programas nacionais de reformas.

Entre os instrumentos dispostos para alcanzar estes obxectivos destacan os orzamentos da Unión Europea, xa que máis da súa terceira parte son absorbidos polos fondos de desenvolvemento rexional, social e de cohesión. Por esta razón, a nova Estratexia será o elemento clave no deseño da política comunitaria para o período 2014-2020, no que, necesariamente, ademais de resolver os desequilibrios existentes nas tradicionais dotacións de infraestruturas, se poñerá unha especial énfase nas políticas de I+D, nas enerxéticas e nas sociais.

Esta nova política, no ámbito que nos ocupa, seguramente esixirá o deseño de novos obxectivos. Desde o Ministerio de Economía e Facenda de España sostense que existe un consenso xeneralizado sobre a continuidade do Obxectivo Converxencia, do cal, excepto unha non desexable nin probable espectacular desaceleración da súa economía, quedaría excluída Galicia. Parece obrigado e, así foi ata agora, a definición dun amplo período que garanta unha transición que non sexa traumática, que atenda os lexítimos intereses desta comunidade autónoma e que permita alcanzar obxectivos a longo prazo e non só nun breve período tras a saída. Outra das metas importantes para Galicia e que, como máis adiante comentaremos, incide nunha das estratexias

determinantes para o seu desenvolvemento, é o de Cooperación territorial que se concreta, sobre todo, na cooperación con Portugal. Todo está a favor para a continuidade deste obxectivo e, incluso, para dotalo con maiores fondos. Desde a Administración salientase a necesidade de mellorar a xestión dos programas que o desenvolven, hoxe moi complexa, pola cantidade de axentes que interveñen. Ante a saída do Obxectivo

Converxencia, o de Cooperación territorial terá no próximo período de programación unha maior importancia relativa.

Non se coñecen as características da política rexional e de cohesión que se aplicará no período 2014-2020, se ben, seguramente, non diferirán en exceso do modelo actual. Aínda quedan varios exercicios para desenvolver as actuacións previstas no período 2007-2013, anos nos que, como xa indicamos, interveñen en Galicia, ao estar incluída no grupo de rexións europeas menos desenvolvidas, os fondos estruturais, sectoriais e de cohesión. Ademais da posta en práctica dos programas previstos par tual período de planificación, houbo a posibilidade de poder pagar e certificar, ata o 30 de xuño de 2009, actuacións correspondentes ao período 2000-2006, debido á regra n+2, xa comentada nos *Informes* precedentes, e á prórroga de seis meses concedida pola situación de crise. A perentoriedade por cumprir os compromisos programados para a etapa 2000-2006 atrasou os adquiridos para o período 2007-2013.

O Ministerio de Economía e Facenda publicou o grao de cumprimento, a finais de 2009, do programado entre 2000 e 2006. No cadro 40 recóllese unha síntese por comunidades autónomas españolas dos programas cofinanciados co Fondo Europeo de Desenvolvemento Rexional (Feder). Daquelas actuacións deseñadas exclusivamente para Galicia, o grao de execución alcanzou o 107,1%, polo que, como ocorreu coa totalidade das comunidades, o valor do executado superou o do programado. O eixo «redes de transporte e enerxía» absorbeu a maior contía de fondos, malia que as medidas de apoio á actividade industrial se concentraban no eixo 1, denominado «mellora da competitividade do tecido produtivo», cunha execución do 110,5%, e no eixo 2, «sociedade do coñecemento (innovación, I+D e sociedade de información)», cun cumprimento do 104,8%. Certamente, cumpriuse co previsto na case totalidade das medidas e, en especial, naquelas que afectan máis direc-

Cadro núm. 40

Grao de execución do Feder no Marco de Apoio Comunitario (MAC) (2000-2006), o 31 de decembro de 2009 nas comunidades Obxectivo 1

	% sobre o programado no período 2000-2006
Andalucía	111,1
Asturias	128,5
Canarias	104,8
Cantabria	120,0
Castela e León	128,5
Castela-A Mancha	115,5
C. Valenciana	108,8
Estremadura	113,8
Galicia	107,1
Murcia	108,0
Ceuta	123,2
Melilla	120,0
Total programas rexionais	113,4
Total programas plurirrexionais	102,0
Total Feder	111,1
Total Fondos	105,5

Fonte: Dirección General de Fondos Comunitarios. Ministerio de Economía y Hacienda.

tamente á actividade industrial. Só quedou lonxe dos obxectivos previstos o conxunto de actuacións dirixidas cara ao desenvolvemento dos sistemas de transporte multimodal e aos centros de transporte. Tampouco se executou a totalidade do presupostado nas actuacións de medio ambiente e de desenvolvemento local e urbano.

Tamén superou a contía do programado a execución dos fondos Feder dos denominados programas plurirrexionais, ou sexa, aqueles que se deseñaron para incidir en todos os territorios que comparten o mesmo obxectivo. Non obstante, o grao de execución foi algo menor que o observado nos programas rexionais, un 102%. Os resultados finais do período 2000-2006 son satisfactorios, tendo en conta que do conxunto de fondos estruturais vixentes neste período se executou en España o 105,5% do total programado.

Resultados diferentes, por agora, son os que se están alcanzando na execución do programado para o período 2007-2013. Resulta evidente, como xa se indicou, que o atraso na posta en práctica dos instrumentos deste novo período de programación, a finalización das medidas previstas na etapa anterior e a propia situación da economía condicionan uns resultados que forzosamente deben ir mellorando co tempo.

Recordemos que entre 2007 e 2013 Galicia mantense no Obxectivo Convergencia (Obxectivo 1 no período 2000-2006), polo que recibe financiamento dos dous fondos estruturais, Feder e Fondo Social Europeo (FSE). Tamén se beneficia dos dous fondos sectoriais Fondo Europeo Agrícola de Desenvolvemento Rural (Feader) e Fondo Europeo de Pesca (FEP) e, ademais, obtén o apoio do Fondo de Cohesión que, para conseguir unha maior operatividade, se programou xunto con fondos Feder.

Ademais de apoiar o Fondo de Cohesión, os fondos Feder inciden en Galicia mediante as actuacións específicas, responsabilidade das diferentes administracións públicas e, no que se refire ás axudas polo Obxectivo Convergencia, recollidas no *PO Feder Galicia 2007-2013*. As características deste programa e o seu plan financeiro xa foron comentadas amplamente, como as dos restantes fondos, nos *Informes* anteriores. Cabe tratar aquí sobre o grao de execución alcanzado en 2010. No cadro 41 preséntase, nos sete eixos de actuación e nos catro primeiros anos de vixencia do programa, a diferenza entre os gastos programados e os declarados daquelas actuacións responsabilidade da Administración autonómica. O atraso é importante, pero cabe agardar que, co tempo, se vaia corrixindo. O eixo «transporte e enerxía», o que ten a taxa de cofinanciamento máis baixa, alcanzou o maior grao de execución. En canto aos dous eixos que neste período afectan dun modo máis directo á actividade empresarial, o eixo 1 (Desenvolvemento da economía do coñecemento) e o eixo 2 (Desenvolvemento e innovación empresarial), os resultados son moi dispares, se ben o grao de execución deste último foi o máis baixo dos sete eixos da programación se se exclúe o de asistencia técnica.

En canto a resultados concretos, o Ministerio de Economía e Facenda publica a información da situación do PO por beneficiario. O montante concedido ata 2010 (a actualización é do 30 de maio de 2011) foi dun total de 1.682,6 millóns de euros, dos que se pagaron, unha vez finalizada a operación, 694,4 millóns, o que supón un 41,3%.

Xunto co *PO Feder Galicia 2007-2013*, esta comunidade tamén se beneficia de tres programas plurirrexionais cofinanciados por este mesmo fondo. O primeiro é o *PO de*

Cadro núm. 41

Grao de execución do PO Feder Galicia, 2007-2013, e do PO FSE Galicia, 2007-2013, o 31 de decembro de 2010 (en euros)

	Programación 2007-2008	Gastos declarados	%
FEDER 2007-2013 - Administración autonómica			
Eixe 1. Desenvolvemento da economía do coñecemento (I+D+i, Sociedade da Información e TIC)	163.537.343	69.500.077	42,50
Eixe 2. Desenvolvemento e innovación empresarial	153.166.939	24.930.956	16,28
Eixe 3. Medio natural, contorno natural, recursos hídricos e prevención de riscos	166.184.747	61.283.852	36,88
Eixe 4. Transporte e enerxía	284.233.125	165.146.051	58,10
Eixe 5. Desenvolvemento sostible local e urbano	76.425.164	12.790.050	16,74
Eixe 6. Infraestruturas sociais	29.385.798	13.531.909	46,05
Eixe 7. Asistencia técnica e reforzo da capacidade institucional	3.610.315	-	-
Total	876.543.431	347.182.896	39,61
FSE 2007-2013 - Administración autonómica			
Eixe 1. Fomento do espírito empresarial e mellora da adaptabilidade de traballadores e empresarios	74.533.275	-	-
Eixe 2. Fomentar a empregabilidade, a inclusión social e a igualdade entre homes e mulleres	74.533.273	7.394.778	9,92
Eixe 3. Aumento e mellora do capital humano	86.955.484	44.374.710	51,03
Eixe 4. Promover a cooperación transnacional e interrexional	7.453.329	129.437	1,74
Eixe 5. Asistencia técnica	4.968.885	-	-
Total	248.444.245	51.898.925	20,89

Fonte: Dirección Xeral de Planificación e Fondos. Consellería de Facenda. Xunta de Galicia.

Investigación, Desenvolvemento e Innovación por e para o beneficio das empresas. Fondo Tecnolóxico, que permite xestionar o fondo tecnolóxico creado especialmente para España cando se aprobaron as perspectivas financeiras para o actual período. Neste programa están participando varios organismos do goberno central (entre outros, o Instituto de Crédito Oficial, o Centro para o Desenvolvemento Tecnolóxico Industrial, a Fundación EOI, ENISA, o Instituto Nacional de Investigación e Tecnoloxía Agraria) e, tamén, as cámaras de comercio. Entre as diversas actuacións destacaremos o Fondo Jeremie (Joint European Resources for Micro to Medium Enterprises), que consiste nunha iniciativa da Comisión Europea para facilitar o uso dos fondos estruturais no financiamento das actividades de I+D+i das empresas. Este fondo dotouse inicialmente con 70 millóns de euros, dos que o Feder achega 47,1 e o resto corresponde ao ICO, entidade encargada de xestionalo. Tamén se apoian con avais os proxectos do Jeremie no que colabora o Centro para o Desenvolvemento Tecnolóxico Industrial (CDTI), organismo do que se fará referencia nas próximas páxinas. Como o resto do fondo, o 70% do Jeremie destínase ás catro comunidades do obxectivo Converxencia. En 2009, o importe concedido do fondo Jeremie a Galicia foi de 20,8 millóns de euros, dos que xa se pagaron 12,1 millóns.

Un segundo programa plurirrexional é o *PO Feder de Economía baseada no coñecemento*, que dá continuidade a dous programas da etapa 2000-2006. Son sete os beneficiarios (organismos) que atenden as rexións do obxectivo *Converxencia*. En 2010 cabe destacar as operacións efectuadas en Galicia pola entidade pública empresarial Rede.es do Ministerio de Industria, Turismo e Comercio en canto á creación de infraestruturas de rede avanzada e á promoción do novo contexto dixital. A maior contía de fondos destinouse a servizos e aplicacións para o cidadán (un montante concedido en 2010 de 18,2 millóns de euros, dos que se pagaron 12,4 millóns) e servizos e aplicacións para as peme (dun importe de 881.769 euros pagáronse 718.613,87 euros). Tamén con cargo a esta actuación, as tres universidades galegas recibiron fondos para o financiamento de proxectos.

O terceiro programa plurirrexional é o de *Asistencia técnica*. O seu peso, obviamente, é menor que o dos dous anteriores. No período 2007-2010 concedéronse un total de 31,3 millóns de euros dos que se pagaron, finalizada a actuación, 20 millóns.

O outro fondo estrutural, o Fondo Social Europeo (FSE), aínda que a súa incidencia queda practicamente fóra do que polo común se entende por política industrial, na actualidade resulta determinante na economía galega ante os graves problemas que presenta o seu mercado de traballo. Como sucedía co Feder, este fondo concibido para combater o desemprego, desenvolver os recursos humanos e fomentar a integración laboral no mercado de traballo, tamén presenta atrasos na súa execución. As actuacións específicas correspondentes a Galicia recóllense no *PO FSE Galicia 2007-2013*. No cadro 41 obsérvase o aínda baixo grao de execución das medidas competencia da Administración autonómica, xa que dos cinco eixos nos que se desenvolve o programa tan só se avanzou (executouse algo máis do 50%) no que corresponde co aumento e coa mellora do capital humano. O resultado dun 20,9% dos gastos declarados fronte ao programado evidencia que hai que avanzar moito no último tramo deste período de planificación.

O FSE, como o Feder, tamén conta con tres programas operativos plurirrexionais e, ademais da asistencia técnica, un trata sobre a *adaptabilidade e o emprego*, para o que se previu un gasto en Galicia en todo o período de 542,6 millóns de euros, e, co outro, pretendeuse incidir na *loita contra a discriminación*, para o que se programou un total de 30,9 millóns de euros.

Doutra banda, nos *Informes* anteriores xa comentamos a vixencia do *PO Fondo de Cohesión-Feder*, o cal incidía en proxectos de infraestrutura de transportes. En Galicia os grandes proxectos aprobados son: a plataforma da liña de alta velocidade, tramo Ourense-Santiago de Compostela, cun custo elixible de 351 millóns de euros e a ampliación das terminais de mercancía xeral no Porto de Vigo (Guixar e Bouzas), cun custo de 98 millóns. Ademais, con cargo a este fondo, en 2009 e primeiros meses de 2011 recibiron axudas, sen considerarse grandes proxectos, os portos galegos de interese xeral cun resultado de execución moi desigual, xa que, mentres no porto de Ferrol dos 34,2 millóns de euros concedidos en 2010 se gastaron un total de 20,7 millóns, no da Coruña, incluíndo as actuacións da segunda parte de Punta Langosteira, de 23 millóns concedidos en 2009 e 2010, executáronse 3,5 millóns. Este programa tamén

incide en accións de mellora do medio ambiente. O gran proxecto é o saneamento da ría de Vigo, cunha previsión inicial de gasto de 235 millóns de euros. En canto á execución, a Augas do Norte destináronse 217,6 millóns de euros en 2010 para este fin, sen efectuarse ata o 30 de maio de 2011 pago ningún.

Ademais do Obxectivo Convergencia, Galicia tamén participa no Obxectivo Cooperación Territorial Europea do que recibe fondos Feder. A cooperación territorial preséntase en tres ámbitos: transfronteiriza, transnacional e interrexional e redes. A máis relevante, pola contía de fondos dispoñible e pola estreita relación de veciñanza, é a cooperación transfronteiriza no ámbito de España e Portugal, da que para este *Informe* o máis significativo son os resultados da cooperación entre Galicia e a Rexión Norte de Portugal. Ata o momento, con cargo a este programa realizáronse dúas convocatorias de proxectos. O prazo de solicitude da primeira foi desde o 8 de febreiro de 2008 ao 15 de abril de 2008 e a segunda estendeuse desde o 1 de marzo de 2010 ao 31 de maio de 2010. Na primeira fase aprobáronse 81 proxectos, dos que 27 corresponden á área de Galicia e a Rexión Norte. A relación completa destes proxectos xa se recollía no cadro 51 do *Informe 2009*. No cadro 42 preséntanse os proxectos da primeira convocatoria nos que participa algún organismo da Administración autonómica e o seu grao de execución en maio de 2011, que aínda é baixo. Na primeira convocatoria tamén se aprobaron 10 proxectos de carácter plurirrexional. Na segunda convocatoria aprobáronse un total de 114 proxectos, cun investimento de 145,5 millóns de euros.

Cadro núm. 42

Programa operativo de Cooperación Transfronteiriza España-Portugal 2007-2013.

Área de Cooperación: Galicia-Norte (euros). Grao de execución dos proxectos aprobados na

1ª Convocatoria na que un dos socios participantes é un organismo da Administración autonómica

Proxecto	Socio Xunta	Programación 2007-2013	Total certificación a 6/5/2011	% execución
Cooperación para a eliminación de barreiras á mobilidade transfronteiriza	D.X. Formación e Colocación	638.000	319.562	50,09
Recursos para o desenvolvemento transfronteirizo de empresas biotecnolóxicas	BIC Galicia	999.000	293.282	29,36
Rede viaria transfronteiriza Val do Miño-Provincia de Pontevedra	D.X. Infraestruturas	931.326	217.188	23,32
Xestión Enerxética sostible en entidades locais transfronteirizas	Inega	450.000	176.047	39,12
Estruturas conxuntas de apoio á innovación transfronteiriza	Fundación Fomento da Calidade Industrial e Desenvolvemento Tecnolóxico de Galicia	1.088.358	190.333	17,49
	Turgalicia	113.000	13.799	12,21
	D.X. I+D+i	105.000	10.494	9,99

[Continúa] ►

Cadro núm. 42 (continuación)

Programa operativo de Cooperación Transfronteiriza España-Portugal 2007-2013.

Área de Cooperación: Galicia-Norte (euros). Grao de execución dos proxectos aprobados na

1ª Convocatoria na que un dos socios participantes é un organismo da Administración autonómica

Proxecto	Socio Xunta	Programación 2007-2013	Total certificación a 6/5/2011	% execución
Apoio á competitividade e á calidade do emprego transfronteirizo	D. X. Relacións Laborais	505.900	295.720	58,45
Fortalecemento do sector de valorización e reciclado eurorrexional: rede de traballo para a innovación na redución e valorización de residuos empresariais	Sogama	113.619	58.664	51,63
Eurocidade Chaves-Verín	D.X. Xuventude e Voluntariado	200.000	25.897	12,95
Rutas do viño da eurorrexión Galicia-Norte de Portugal	Agader	585.333	85.626	14,63
	Turgalicia	466.000	86.002	18,46
Comunidade de traballo Galicia-Norte de Portugal	D.X. Relacións Exteriores e coa U.E.	466.667	90.201	19,33
	D.X. Admón. Local	100.000	53.360	53,36
Un espazo novo na axenda de Lisboa	D.X. Xuventude e Voluntariado	702.894	352.771	50,19
Rede de innovación e desenvolvemento tecnolóxico agro-alimentario Norte de Portugal-Galicia	Centro Tecnolóxico da Carne	539.418	329.896	61,16
	D.X. I+D+i	168.093	52.632	31,31
Incremento da competitividade das pemes do sector das enerxías renovables	Parque Tecnolóxico de Galicia	396.454	225.770	56,95
	Fundación Fomento da Calidade Industrial e Desenvolvemento Tecnolóxico de Galicia	210.654	100.091	47,51
Rede de cooperación para a ordenación dos territorios forestais da eurorrexión	D.X. Montes e Industrias Forestais	1.701.764	151.787	8,92
Valorización dos recursos naturais da conca hidrográfica do Miño-Minho	D.X. Conservación da Natureza	1.000.000	39.922	3,99
A industria cultural galego-portuguesa	Agadic	1.313.080	393.226	29,95
Xestión conxunta do Parque Natural Baixa Limia Serra do Xurés- Parque Nacional da Peneda-Gerês	D.X. Conservación da Natureza	1.500.000	353.843	23,59
	Centro Tecnolóxico do Mar	544.850	254.800	46,77
Observatorio oceánico da marxe ibérica	S.X. Calidade e Avaliación Ambiental	647.414	193.130	29,83
	Intecmar	394.000	155.856	39,56
Recualificación ambiental, recuperación de auga depurada e boas prácticas na xestión dos recursos híbridos	EPOSH	1.350.000	197.734	14,65
Centro multipolar de valorización de recursos e residuos mariños	Centro Tecnolóxico do Mar	232.900	42.581	18,28
	D.X. Competitividade e Innovación Tecnolóxica	144.165	0	0,00
Asistencia técnica (FEDER 75,82%)	D.X. Planificación e Fondos	727.563	111.975	15,39
Total		18.335.453	4.872.187	26,57

Cadro núm. 43

Programa Operativo Interreg IV B 2007-2013

Proxectos aprobados na segunda convocatoria que contan con beneficiarios galegos

Título	Socio galego	Custo total (euros)	Feder aprobado (euros)
Prioridade 1: Innovación			
Rede de cooperación e transferencia para a aplicación de materiais de alto valor engadido baseados en partículas carbonosas no sector de automoción e construción	Fundación para a promoción da innovación, a investigación e o desenvolvemento tecnolóxico na industria de automoción de Galicia (CTAG) (Beneficiario principal)	965.563,84	724.172,88
Bases para a construción dun sistema de innovación transrexional en SUDOE, fundamentado na creatividade para a innovación das empresas, con apoio das universidades, administracións públicas e contorno social das rexións participantes	Fundación Universidade da Coruña-FUAC (beneficiario principal) e Fundación Paideia	1.155.000,00	866.250,00
Total		2.120.563,84	1.590.422,88
Prioridade 2: Medio ambiente			
Ferramentas de avaliación de eficiencia enerxética de edificios. Rehabilitación no espazo SUDOE	Fundación Instituto Tecnolóxico de Galicia	1.032.916,43	774.687,32
Observatorio das poboacións de peixes migradores no espazo SUDOE	Universidade de Vigo-Facultade de Ciencias- Departamento de Física Aplicada (Beneficiario principal) e Instituto Enerxético de Galicia-Inega	666.731,99	500.048,99
Observatorio das poboacións de peixes migradores no espazo SUDOE	Universidade de Santiago de Compostela-Vicerreitoría de Investigación e Innovación- Estación de hidrobioloxía «Encoro do Con» (EHEC) (Beneficiario principal) e Consellería de Medio Rural (Xunta de Galicia)	824.827,25	618.620,44
Desenvolvemento de solucións tecnolóxicas avanzadas para a mellora da prevención, da eficacia e da seguridade en materia de extinción de incendios forestais	Consellería de Medio Rural- Centro de Investigación Forestal de Lourizán	821.579,29	616.184,47
Total		3.346.054,96	2.509.541,22
Total proxectos		5.466.618,80	4.099.964,10

Fonte: SUDOE Interreg IV B, 2007-2013.

Nos outros dous ámbitos da cooperación territorial, na *cooperación interrexional e redes*, articulouse un único programa para toda a Unión Europea en cooperación e tres en redes, mentres que na *cooperación transnacional* Galicia participa en varios programas. O *PO Espazo Sudoeste Europeo, 2007-2013*, xa foi comentado no *Informe 2009*. Participan catro países e o programa incide en catro prioridades: competitividade e innovación, medio natural, sustentabilidade e ordenación do territorio. Tamén no *Informe 2009* se presentaron os proxectos aprobados cun beneficiario galego na primeira convocatoria. A novidade con respecto a entón é que en novembro de 2010

se aprobaron 28 candidaturas da segunda convocatoria, a cal só se abriu para dúas prioridades: a innovación e o medio natural. Elixíronse 14 candidaturas en cada unha. No cadro 43 preséntanse os proxectos aprobados nesta segunda convocatoria con socios galegos. Na primeira prioridade aprobáronse dous proxectos, un no que participa o Centro Tecnolóxico de Automoción de Galicia (CTAG) e noutro a Fundación Universidade de Coruña coa Fundación Paideia-Galiza. Na segunda prioridade, catro dos proxectos aprobados contan con seis socios galegos: as universidades de Vigo e Santiago de Compostela, o Instituto Enerxético de Galicia (Inega), a Fundación Instituto Tecnolóxico de Galicia (ITG), a Consellería do Medio Rural e a Fundación Centro de Estudos Eurorrexionais Galicia-Norte de Portugal.

Un segundo programa no mesmo ámbito de cooperación que o anterior e que incide en Galicia é o *PO Espazo Atlántico, 2007-2013*. Con respecto a hai un ano, a principal novidade foi a chamada desde o 14 de febreiro ao 30 de abril 2011 a unha terceira convocatoria de proxectos, cuxos resultados no referente a Galicia se comentarán no *Informe 2011*. En canto á segunda convocatoria, aprobáronse na prioridade 1, Innovación e economía do coñecemento, tres proxectos con socios galegos, e na prioridade 2, aprobáronse 6 proxectos con oito socios galegos.

A política da Administración central aplicada en Galicia

No ámbito das súas competencias, varios ministerios e organismos da Administración central desempeñan un papel moi importante no deseño e execución da política económica posta en práctica nesta comunidade autónoma. O Ministerio de Industria, Turismo e Comercio conta cun conxunto de programas, algúns xestionados por organismos da comunidade autónoma, que inciden en todo o territorio español e, xa que logo en Galicia, e ademais conta con actuacións territoriais que se deseñaron exclusivamente para determinadas comarcas galegas. Doutra banda, a política tecnolóxica artícuase o Ministerio de Ciencia e Innovación, pero cómpre non esquecer a incidencia do Ministerio de Economía e Facenda a través do programa de incentivos rexionais ou as actuacións de desenvolvemento rural e pesqueiro do Ministerio de Medio Ambiente e Medio Rural e Mariño, en canto apoia a industria transformadora de produtos procedentes do sector primario.

Hai que ter en conta que as actuacións cofinanciadas polos fondos da Unión Europea nos programas operativos plurirrexionais e, nunha boa parte, nos rexionais, son competencia da Administración central que, ademais, conta con programas propios.

De entre os múltiples mecanismos de actuación dos que dispón o Ministerio de Industria, Turismo e Comercio comentaremos brevemente aqueles que inciden de forma máis directa no sector industrial galego. Sen dúbida, en maior ou menor grao, tiveron incidencia na economía de Galicia os programas de apoio para a realización de actuacións no marco da política pública para o fomento da competitividade de ámbitos estratéxicos industriais nos sectores: bens de equipo, químico e farmacéutico, meta-

lúrxico e siderúrxico, fabricación de produtos metálicos, outros produtos minerais non metálicos e material ferroviario; ou os programas, xa específicos, para a automoción ou o aeroespacial. En 2010 o apoio a proxectos en España supuxo unha subvención de 548,4 millóns de euros, dos cales 250 se dirixiron á automoción, 48,4 ao sector aeroespacial e 250 ao resto de sectores. É unha cifra baixa debido a que en 2009 xa se comprometeu unha parte do orzamento de 2010.

O Programa de apoio á innovación das pequenas e medianas empresas (InnoEmpresa) ten como obxectivo o apoio da innovación e da competitividade das peme mediante a realización de proxectos nos ámbitos tecnolóxico, organizativo e de xestión empresarial. O seu período de vixencia é 2007-2103 e, mentres a Administración autonómica a través do Igape xestiona os proxectos exclusivamente galegos (en 2010 o Igape apoiou un total de 486 solicitudes cunha subvención de 4,8 millóns de euros), o Ministerio xestiona os proxectos suprarrexionais. En 2010 aprobáronse 54 proxectos, por un importe de 7,9 millóns de euros, sendo, como en 2009, moi baixo o grao de participación das empresas galegas. O único proxecto cuxa razón social da sociedade responsable se localiza en Galicia corresponde ao sector da automoción, en concreto á *Fundación para a Promoción da Innovación, Investigación e Desenvolvemento Tecnolóxico na Industria da Automoción de Galicia*. O Ministerio de Industria, Turismo e Comercio anunciou que en 2011 non haberá convocatoria para os proxectos suprarrexionais ao non preverse unha dotación orzamentaria.

Un programa deste Ministerio que incide directamente na industria galega é o de reindustrialización. Como InnoEmpresa, a parte que corresponde a Galicia cofinánciase con fondos Feder e este programa diríxese a aquelas zonas afectadas por procesos de perda de tecido industrial, diminución de nivel de renda, perda de emprego, baixa densidade de poboación ou deslocalización. Articulouse unha convocatoria xeral na que tamén se incluíron incentivos a zonas afectadas por procesos de deslocalización (en 2010 aprobáronse 242 proxectos) e outras que inciden especificamente en comarcas ou territorios determinados do territorio español. No caso galego, o apoio diríxese ás comarcas de Ferrol, Eume e Ortegal que, como indica o propio programa, estiveron sometidas nos últimos anos a un proceso de reestruturación, sobre todo no sector público naval e mineiro. As axudas ás empresas privadas e públicas desta zona ou ás asociacións de empresas consisten en préstamos sen interese con 5 anos de carencia e 10 de amortización. Para os concellos, empresas públicas e entidades sen ánimo de lucro, ademais dos préstamos sen interese, pódese conceder unha subvención a fondo perdido de ata o 50% do valor do investimento. Finalmente, en 2010 aprobáronse axudas para 50 proxectos cunha subvención a fondo perdido de case 2 millóns de euros e uns préstamos de 56,7 millóns de euros. Do conxunto de empresas privadas subvencionadas sobresa, polo seu volume, a sociedade Soluciones Poligráficas, S.L., cun importe de 11,3 millóns de euros. Esta é unha iniciativa do grupo italiano Ponti, que tamén se acolleu ás axudas do plan de reestruturación da minería e planea a creación dunha planta de embalaxe. A empresa investirá máis de 37 millóns de euros, comprometéndose á creación de 57 empregos. Cifra igualmente elevada é o investimento de Galicia Mar Renovables, S.L. con 6,6 millóns de euros, que pretende xerar, coa

instalación de boias mariñas, electricidade a través das ondas. Recentemente, Portos de Galicia outorgoulle unha nave industrial no porto de Cariño. Outro dous proxectos de investimento con préstamos que case rozan os 5 millóns de euros son Verdiberia Aqualab, S.L., factoría de capital portugués dedicada ao procesamento de lodos e obtención de fertilizante que producirá no polígono industrial dos Airíos das Pontes, e Nutra Omega Biotecnológica Oleica, S.L., vello proxecto nas Somozas para a produción de ácidos Omega 3 a partir de aceites de peixe. Por último, é relevante o préstamo de 3,9 millóns de euros concedido a Reciclanoil, S.L., sociedade que, tamén nas Somozas, se propón instalar unha planta de recollida, almacenaxe, tratamento e valoración de residuos. O proxecto contempla investir máis de 7,1 millóns de euros.

Toda esta información revela un certo dinamismo no norte da provincia da Coruña nun período económico pouco propicio para novos investimentos empresariais. Nun resumo que efectúa o Ministerio sobre a distribución territorial das axudas dos programas de reindustrialización por provincias, grazas á influencia deste programa específico, A Coruña, tras Cádiz, sitúase en 2010 no segundo lugar de España con 91 solicitudes aprobadas o que suporía un investimento de 149,5 millóns de euros. Os resultados das outras provincias son obviamente moi inferiores. Subvencionáronse 13 proxectos da provincia de Pontevedra cun investimento de 8,8 millóns de euros, os 8 proxectos de Lugo contan investir 11,1 millóns e Ourense foi unha das provincias de España con peores resultados xa que só se aprobaron 4 proxectos cun investimento de 2,6 millóns de euros.

O Instituto para a Reestruturación da Minería do Carbón e Desenvolvemento Alternativo das Comarcas Mineiras é un organismo autónomo, adscrito ao Ministerio de Industria, Turismo e Comercio. Entre os seus labores xestiona a concesión de axudas dirixidas a proxectos empresariais xeradores de emprego, que promovan o desenvolvemento alternativo das zonas mineiras. Este programa, coñecido como Plan Miner II, incide en Galicia nos concellos das Pontes, Cerceda e municipios limítrofes. En 2010 caeu o número de proxectos aos que se lle concedeu unha axuda con respecto a anos anteriores. Nun momento de crise da actividade térmica nas Pontes, neste e no limítrofe municipio das Somozas deuse apoio a 10 iniciativas cun investimento superior a 66,5 millóns de euros e coa previsible creación de 195 postos de traballo. Doutra banda, é moi probable que, de novo, municipios galegos se incorporen á edición do Plan Miner para o período 2013-2018.

O Ministerio de Ciencia e Innovación apoia e financia os proxectos de I+D+i das empresas españolas a través do Centro para o Desenvolvemento Tecnolóxico e Industrial (CDTI), entidade pública empresarial encargada de promover, mediante programas estatais, o desenvolvemento tecnolóxico e a innovación das empresas tecnolóxicas de España, así como de facilitar a participación en programas internacionais de cooperación tecnolóxica. De entre as funcións que ten encomendadas o CDTI destacaremos «que concede ás empresas axudas financeiras propias e facilita o acceso á terceiros (financiamento bancario da Liña para o Financiamento da Innovación Tecnolóxica e Subvencións do Programa Marco de I+D da Unión Europea) para a realización de proxectos de investigación e desenvolvemento tanto nacionais como internacionais».

O CDTI dispón de varios instrumentos para o financiamento de proxectos e para crear e desenvolver empresas de base tecnolóxica. As axudas son préstamos parcialmente reembolsables (a un tipo de interese cero a tramo reembolsable) e pódese conceder ata un máximo do 75% do orzamento total aprobado. O tramo non reembolsable será do 15% da axuda con carácter xeral e do 25% cando o proxecto presente unha calidade científico-técnica elevada e conte cunha subcontratación de centros de investigación (Universidades, OPIs ou centros tecnolóxicos do Rexistro CIT) superior ao 10% dos custos elixibles totais en actividades que non sexan unha mera prestación de servizos. En proxectos en cooperación, o tramo non reembolsable pode alcanzar o 33% da axuda concedida. No *Informe 2009* expuxéronse con certo detalle estes instrumentos que tamén estiveron en funcionamento en 2010. Recordemos que as axudas a proxectos empresariais de carácter aplicado subdivídense en tres tipos de actuacións: *proxectos I+D individuais* (cunha duración de 12 a 36 meses e cun orzamento mínimo financiable arredor dos 240.000 euros), *proxectos de I+D de cooperación nacional*, coa mesma duración que o anterior, constituídos como mínimo por dúas empresas autónomas, e se unha fose peme tería dereito a un tramo non reembolsable. Poden participar ata 19 empresas se o orzamento supera os 5 millóns de euros e a participación ten que ser equilibrada. O presuposto máximo financiable, se se fan exclusivamente actividades de investigación, é de 15 millóns de euros. Coa terceira modalidade, os *proxectos de cooperación tecnolóxica internacional*, apóiase a participación das empresas españolas nos consorcios internacionais.

Na actuación do CDTI, Galicia conta coa vantaxe adicional do Fondo Tecnolóxico, partida xa comentada anteriormente e programada nuns dos programas plurirrexionais do Feder e do que o 90% do seu orzamento debe ir destinado ás catro comunidades do Obxectivo *Converxencia*. Este Fondo Tecnolóxico permite conceder á empresa un incremento de 10 puntos porcentuais sobre o tramo non reembolsable da súa proposta.

Ademais dos proxectos antes citados, o CDTI tamén dispón da Iniciativa Neotec, da que demos referencia en *Informes* precedentes, que consiste na creación e consolidación de novas empresas de base tecnolóxica en España. Apóiase a empresas con menos de 6 anos de existencia e innovadoras e distínguese entre as creadas hai menos de dous anos e as de máis tempo. Contéplase, ademais, a posibilidade de que estas empresas se financien mediante capital risco (Neotec, Capital Risco).

Outro instrumento dispoñible é o apoio a tipo de interese bonificado á incorporación na empresa de capital produtivo baixo a condición de que mellore a competitividade e a tecnoloxía sexa emerxente no seu sector. Nesta actuación de apoio colaboran catro entidades financeiras: Banco de Santander, BBVA, La Caixa e Banco Sabadell.

Finalmente, como xa indicamos, o CDTI, xunto cunha rede de oficinas e representantes no exterior, dispón dun amplo abanico de programas de financiamento de proxectos e iniciativas de cooperación con outros países, e participa con axencias espaciais, aeronáuticas e con instalacións científicas internacionais.

Unha boa noticia en 2010 foi o peso de Galicia no número de proxectos aprobados polo CDTI. Os resultados do cadro 45 son os máis elevados dos últimos anos e permitiron, con respecto a 2009, aumentar o peso no conxunto de España da empresa galega

Cadro núm. 44

Distribución dos proxectos aprobados polo CDTI. Ano 2010

	Proxectos		Contribución CDTI		Orzamento total	
	Núm.	%	Miles de euros	%	Miles de euros	%
Andalucía	123	6,9	75.844	7,5	107.097	7,4
Aragón	70	3,9	36.872	3,6	51.921	3,6
Asturias	42	2,4	19.530	1,9	27.992	1,9
Baleares	7	0,4	2.473	0,2	3.335	0,2
Canarias	12	0,7	4.169	0,4	5.631	0,4
Cantabria	25	1,4	12.968	1,3	19.116	1,3
Castela-A Mancha	54	3,0	37.161	3,7	50.281	3,5
Castela e León	74	4,2	46.118	4,6	67.851	4,7
Cataluña	404	22,7	235.722	23,3	329.506	22,8
C. Valenciana	168	9,4	71.021	7,0	103.709	7,2
Extremadura	41	2,3	17.060	1,7	23.316	1,6
Galicia	77	4,3	44.737	4,4	61.128	4,2
A Ríoxa	42	2,4	14.263	1,4	24.248	1,7
Madrid	280	15,7	204.299	20,2	288.689	19,9
Murcia	55	3,1	22.187	2,2	30.544	2,1
Navarra	93	5,2	50.022	4,9	81.271	5,6
País Vasco	213	12,0	116.346	11,5	172.363	11,9
Melilla	1	0,1	198	0,0	264	
Total	1.781	100,0	1.010.988	100,0	1.448.262	100,0

Fonte: CDTI.

en canto á achega de fondos por parte dos instrumentos antes comentados. Con participación galega aprobáronse un total de 61 proxectos, nos que participan 77 empresas de Galicia. No mapa de innovación e I+D empresarial que se debuxa cos resultados do CDTI, tres comunidades autónomas manteñen un peso predominante. Son Cataluña, que volveu ocupar o primeiro lugar, a gran distancia de Madrid e do País Vasco. A continuación, como nos exercicios precedentes, teñen un certo peso as comunidades de Navarra, Andalucía e Valencia, e xa en sétimo lugar situouse Galicia, comunidade á cal se lle aprobaron proxectos cun investimento por valor de 61,1 millóns de euros, dos que o CDTI achegará 44,7 millóns. É evidente que esta distribución territorial está moi condicionada polas vantaxes de localización que existen en comunidades con tradición industrial e onde se concentran as actividades de I+D de establecementos que dispoñen de centros de produción noutros lugares da xeografía española. Ademais, e a diferenza da etapa de programación da política rexional da Unión Europea anterior, no cadro 44 observamos un maior peso das catro comunidades do obxectivo *Converxencia*, seguramente debido ao papel que desempeña o Fondo Tecnolóxico.

Cadro núm. 45

Relación de empresas con proxectos aprobados polo CDTI en Galicia. Ano 2010

Empresa	Actividade	Concello (provincia)	Proxecto
Kiwi Atlántico, S.A.	Produción e comercialización de kiwi	Ribadumia (Pontevedra)	Adaptación de cultivares de actinidia (kiwi amarelo de summerkiwi) ás condicións ambientais galegas
Egatel, S.L.	Equipos electrónicos e de telecomunicacións	San Cibrao das Viñas (Ourense)	Amplificador de alto rendemento para difusión sinal TDT. Redes de comunicacións respetuosas co medio ambiente
Hypor España G.P. S.A.	Explotación de gando	Muras (Lugo)	Análise xenómico aplicado á selección xenética porcina
Ecocelna Galicia SLNE	Abonos e fertilizantes	Ponteareas (Pontevedra)	Bioxestión de residuos orgánicos por metanización e vermicompostaxe
Salvamento e Contraincendios S.L.	Formación	Teo (A Coruña)	Contorno virtual de simulación de incendio e ambientes explosivos para formación profesional especializada
Centro Tecnológico del Grupo Copo S.L.	Investigación e desenvolvemento de fibras para vehículos	Mos (Pontevedra)	
Cabrerías Auto, S.L.	Cableados para automoción	Porriño (Pontevedra)	Desenvolvemento módulo asento de altas prestacións, integrando biocomponentes, funcións electrónicas e sistema produtivo para cero retraballos
Simaupro Galicia, S.L.	Visión artificial, robótica	Vigo (Pontevedra)	
Copo Ibérica, S.A.	Espuma automoción	Mos (Pontevedra)	
Marsan Transformaciones Superficiales, S.L.	Transformacións metálicas, revestimentos e loxística	Vigo (Pontevedra)	
Entrema, S.L.	Servizos da talas e podas	A Coruña (A Coruña)	Desenvolvemento de solucións tecnolóxicas para a integración eficiente e segura das actividades de tala e poda coa xestión da rede eléctrica (DALIA) (en cooperación)
Molduras del Noroeste, S.L.	Tarimas, revestimentos en madeira	Cambre (A Coruña)	Deseño dun tratamento de ignifugación para madeira de uso exterior
Galicia de Pinturas, S.L.	Pinturas	Mos (Pontevedra)	
Tekplus Aerospace, S.L.	Servizos técnicos aviación	Vigo (Pontevedra)	Deseño, cálculo e fabricación dun demostrador tecnolóxico de aeronave non tripulada de ala rotatoria
Televés, S.A.	Telecomunicacións	Santiago de Compostela (A Coruña)	Distribución de sinais radiodifundidas, servizos de televisión á carta e internet en redes HFC
Neoker, S.L.	Produción de fibras monocristalinas de alúmina	Ames (A Coruña)	Produción de bandexas cerámicas para a sinterización de lingotes de UO2 durante a fabricación de fuel para a industria de enerxía nuclear
Arteixo Telecom, S.A.	Electrónica e compoñentes	Arteixo (A Coruña)	Equipamento para tecnoloxías inalámbricas móbiles
Optare Solutions, S.L.	Equipos informáticos e telecomunicacións	Vigo (Pontevedra)	
Level Telecom, S.L.	Tecnoloxía de comunicación	Ames (A Coruña)	
R Cable y Telecomunicaciones Galicia, S.A.	Operador de comunicación por fibra óptica	A Coruña (A Coruña)	
Sistemas Integrados de Servicios de Telecontrol, S.L.	Equipos de telecomunicacións	Santiago de Compostela (A Coruña)	

Cadro núm. 45 (continuación)

Relación de empresas con proxectos aprobados polo CDTI en Galicia. Ano 2010

Empresa	Actividade	Concello (provincia)	Proxecto
Quantum Ingeniería Europea, S.L.	Deseño, fabricación e comercialización de produtos no campo de tratamento da auga	Vigo (Pontevedra)	Equipo para a produción de auga electrolizada
Nuter Feed, S.A.	Nutrición animal	A Coruña (A Coruña)	Estudo sobre materias primas alternativas en nutrición animal (EMANA)
Coren Agroindustrial, S.A.	Alimentación animal	Ourense (Ourense)	
Cooperativas Orensanas, S.C.L.	Alimentación animal	Ourense (Ourense)	
Internacional de Comercio y Servicios, S.L.	Comercio polo xunto	Marín (Pontevedra)	
Hermanos Rodríguez Gómez, S.L.	Maquinaria para conservas	Vigo (Pontevedra)	Evisceradora automática de cefalópodos
Ferroatlántica, S.L.	Ferroaleacións e enerxía eléctrica	Cee (A Coruña)	Fabricación, utilización e caracterización do material silicio fotovoltaico por vía metalúrxica
Cerámicas Técnicas Galegas, S.L.	Produtos cerámicos	Tomiño (Pontevedra)	
Nodosafér, S.L.	Fabricación de maquinaria para a industria da pedra natural	Pontevedra (Pontevedra)	
Congalsa, S.L.	Produtos precocinados	A Pobra (A Coruña)	Formulacións para a elaboración de masas moi finas con graxas non hidroxenadas
Centro Investigación Ganadero y Agrícola, S.L.	Investigacións gandeiras e agrícolas	Vigo (Pontevedra)	Carne de vacún e produtos cárnicos funcionais de alta calidade organoléptica
Deinaal Soluciones Agroalimentarias, S.L.	Control de calidade de produtos agroalimentarios	Lugo (Lugo)	
Izmar, S.L.	Construción	Vigo (Pontevedra)	Innovadora gama de produtos sanitarios con melloras electrónicas e mecánicas para a súa óptima xestión
OCV, S.L.	Enerxía solar	Cambados (Pontevedra)	Innovadora plataforma modular de desenvolvemento de novos captadores solares térmicos
Kinarca, S.A.U.	Instalacións frigoríficas navais e industriais	Vigo (Pontevedra)	Instalación experimental para o estudo, avaliación e mellora da eficiencia enerxética e das vantaxes que supón o uso de esclusas neumáticas nas cámaras frigoríficas
Gas Natural S.D.G., S.A.	Enerxía	Barcelona (Barcelona)	Investigación avanzada sobre os fenómenos expansivos do formigón en presas de centrais hidráulicas
Baliño, S.A.	Equipos navais	Vigo (Pontevedra)	
Lubatron, S.L.	Electrónica naval e industrial	Vigo (Pontevedra)	Investigación e desenvolvemento dun sistema de tracción directa electromagnética para hélices propulsoras e de manobra de buques
Astilleros Atollvic Morrazo, S.A.	Construción naval	Moaña (Pontevedra)	
Electromecánica Naval e Industrial, S.A.	Instalacións e reparacións navais	Vigo (Pontevedra)	

Cadro núm. 45 (continuación)

Relación de empresas con proxectos aprobados polo CDTI en Galicia. Ano 2010

Empresa	Actividade	Concello (provincia)	Proxecto
CIE Galfor, S.A.	Pezas para a automoción	San Cibrao das Viñas (Ourense)	Investigación en procesos de eficiencia de forxa de cigüeñas revirados mediante laminación automatizada previa á estampación
Vigotec, S.L.	Enxeñería aplicada a múltiples sectores	Vigo (Pontevedra)	
Financiera Maderera, S.A.	Fabricación de taboleiros e chapas	Santiago de Compostela (A Coruña)	Mellora das prestacións de taboleiros de fibra e utilización de novas resinas
Pazo de Señoráns, S.L.	Adega	Meis (Pontevedra)	Mellora do cultivo de albariño mediante modelos de xestión baseados en teledetección e sensorización (en cooperación)
CIE Galfor, S.A.	Pezas para a automoción	San Cibrao das Viñas (Ourense)	Mellora integral do proceso de fabricación de eixes forxados para a industria do automóbil
Kauman, S.A.U.	Caucho	Ponteareas (Pontevedra)	Mesturas de caucho para bandas transportadoras con características ignífugas segundo a nova normativa UNE-EN 14973 e con reciclaxe de subprodutos petrolíferos (en cooperación)
Cosman Fábrica de Muebles, S.L.	Mobles	Coles (Ourense)	Mobiliario intelixente con integración de novas tecnoloxías para acceso a diferentes aplicacións dixitais
Aluminio Mecanizado de Galicia, S.L.	Carpintería de aluminio	Lalín (Pontevedra)	
Centro Tecnolóxico del Grupo Copo S.L.	Investigación e desenvolvemento de fibras para vehículos	Mos (Pontevedra)	Nova xeración de desmoldeantes para a fabricación de espumas de poliuretano para automoción (en cooperación)
Hispanoldes, S.A.	Fabricación de moldes	San Cibrao das Viñas (Ourense)	Pezas estruturais en materiais compostos termoplásticos
Netex Knowledge Factory S.L.	Ensinanza	Oleiros (A Coruña)	Plataforma para a xestión semántica de plans persoais de formación
Apliresdica, S.L.	Elaboración de produtos alimentarios	Vigo (Pontevedra)	Pratos preparados refrixerados baseados en cociña tradicional
Sistemas de Ingeniería Global, S.A.	Enxeñería	Vigo (Pontevedra)	Prototipo de embarcación pesqueira con aproveitamento de enerxías renovables
Enmacosa, S.A.	Consultoría técnica	Sanxenxo (Pontevedra)	Proxecto «SITEGI». Aplicación de tecnoloxías para a xestión e inspección de infraestruturas
Extraco Construcións e Proxectos, S.A.	Obras de enxeñería civil e construción	Ourense (Ourense)	
Lógica Equipamentos Integrales, S.L.	Mobles de oficina	A Coruña (A Coruña)	
Misturas Obras e Proxectos, S.A.	Obras, construción	Ourense (Ourense)	
Ingeniería Insitu S.L.	Servizos de enxeñería	A Coruña (A Coruña)	
Rodicut Industry, S.A.	Construción de maquinaria industrial	Mos (Pontevedra)	Rapid Cover V7. Novo sistema integrado de contra-troquel aplicado en cortadoras rotativas de materiais plásticos
Innaves, S.A.	Enxeñería alimentaria	Porriño (Pontevedra)	Reactores baseados en biomoléculas inmobilizadas

Cadro núm. 45 (continuación)

Relación de empresas con proxectos aprobados polo CDTI en Galicia. Ano 2010

Empresa	Actividade	Concello (provincia)	Proxecto
Bluemobility Systemsn, S.L.	Sistemas relativos ao transporte e mobilidade de persoas e mercadorías	Vigo (Pontevedra)	Rede intelixente de recarga de vehículos eléctricos
Gas Natural S.D.G., S.A.	Energía	Barcelona (Barcelona)	
Aeromarine, S.L.	Seguridade persoal en embarcacións	Gondomar (Pontevedra)	Sistema de seguridade persoal para supervivencia no mar integrado nas pezas de uso a bordo (proxecto Albatros)
Tableros de Fibras, S.A.	Chapas e taboleiros	Pontevedra (Pontevedra)	Sistemas de illamento acústico en pavimentos flotantes
Altia Consultores, S.A.	Solucións Informáticas	A Coruña (A Coruña)	Solución G2C de contratación electrónica
Indra Sistemas, S.A.	Servizos tecnolóxicos	A Coruña (A Coruña)	Tecnoloxías avanzadas en xeración eólica de enerxía (Newind) (en cooperación)
Maier Ferroplast, S.L.	Plásticos. Componentes automoción	Porriño (Pontevedra)	Tecnoloxías de flocado selectivo sobre pezas plásticas
Indra Software Labs, S.L.	Servizos tecnolóxicos	A Coruña (A Coruña)	
Saec Data, S.A.	Creación de sistemas de información en entornos empresariais, profesionais e Administración Pública	Vigo (Pontevedra)	Tecnoloxías integradas de computación na nube ao servizo da empresa
Ednon, S.L.	Tecnoloxía da información	Santiago de Compostela (A Coruña)	
Imaxdi Real Innovation, S.L.	Enxeñería informática e de telecomunicacións	Vigo (Pontevedra)	
Lasurgal, S.L.	Produtos lácteos	Melide (A Coruña)	
Ingapan, S.L.	Alimentación. Masas conxeladas	Lugo (Lugo)	Valorización de proteínas de soro con aplicación en industrias alimentarias
Innolact, S.L.	Produtos lácteos	Castro de Rei (Lugo)	
Bit Oceans Research, S.L.	Informática e electrónica	Vigo (Pontevedra)	Bit Oceans 2.0 (Neotec)
Nanoimmunotech, S.R.L.	Funcionalización, caracterización físico-química, biolóxica in-vitro e in-vivo de nanopartículas e sistemas nanométricos	Vigo (Pontevedra)	Desenvolvemento de produtos baseados na tecnoloxía Nit-zipper® (Neotec)

Fonte: CDTI e elaboración propia.

No cadro 45 preséntase a relación de todos os proxectos aprobados e das 77 empresas con domicilio social en Galicia participantes. Este cadro reflicte, sen dúbida, a fotografía da innovación e o I+D que, desde a vertente empresarial, se está a realizar en Galicia. A metade das empresas e proxectos localízanse na provincia de Pontevedra. A unha certa distancia sitúase a da Coruña, aínda que esta provincia lidera tanto o investimento realizado como a achega do CDTI, polo que as iniciativas que se levan a cabo son de maior envergadura. A gran distancia queda Ourense e máis aínda Lugo, provincia á que se aprobou un investimento de tan só 2,7 millóns de euros, cunha elevada achega do CDTI, 2,1 millóns. No cadro 45 apréciase que, aínda que predominan

os proxectos individuais, 12 se executan en colaboración, o que reflicte o incremento dunha práctica relevante para a creación e desenvolvemento de tecido empresarial galego. Doutra banda, no cadro 45 móstrase unha distribución sectorial moi diversa xa que se mesturan empresas ou sectores habituais nesta estatística, con outros máis emerxentes na estrutura económica galega.

Das 77 empresas que figuran no cadro 45, só as dúas últimas pertencen á Iniciativa Neotec, unha é do sector da informática e a electrónica e a outra traballa no campo das nanopartículas. As dúas localízanse na cidade de Vigo.

Finalmente, no que se refire ao apoio do CDTI, en 2006 lanzouse o programa Cenit, o cal, como xa indicamos no *Informe 2009*, é unha parte do *Programa Ingenio* cuxo último ano de vixencia foi 2010. O obxectivo consistiu en tratar de estimular a cooperación público-privada en investigación industrial de proxectos de gran dimensión e de grande alcance científico, en áreas consideradas de futuro. Nos seus cinco anos de vixencia financiáronse en España 91 proxectos, nos que participaron algo máis de 1.250 empresas e 1.580 grupos de investigación, cun investimento de 2.298 millóns

Cadro núm. 46

Distribución dos proxectos CENIT aprobados. Ano 2010

	Núm. de proxectos	Núm. de empresas participantes	Total achega CDTI (euros)	Total orzamento (euros)
Andalucía	0	11	5.911.947	13.525.749
Aragón	0	1	258.760	592.009
Asturias	0	4	1.563.459	3.576.990
Baleares	0	0	0	0
Canarias	0	1	339.124	775.873
Cantabria	0	0	0	0
Castela e León	0	6	2.509.426	5.741.235
Castela-A Mancha	0	1	261.491	598.256
Cataluña	1	33	24.039.109	54.998.216
Ceuta	0	0	0	0
Estremadura	0	0	0	0
Galicia	0	1	193.230	442.087
A Rioxa	0	1	175.522	401.574
Madrid	8	59	56.253.282	128.699.795
Melilla	0	0	0	0
Murcia	0	2	965.584	2.209.123
Navarra	1	5	8.055.435	18.429.714
País Vasco	1	20	12.156.762	27.813.043
C. Valenciana	1	11	7.316.018	16.738.060
Total	12	156	119.999.149	274.541.724

Fonte: CDTI.

de euros, dos que se achegou unha subvención de 1.071 millóns. No cadro 46 recóllense os resultados de 2010 distribuídos por comunidades autónomas e obsérvase que esta actuación tivo un impacto moi baixo en Galicia. De novo, non se liderou ningún proxecto en 2010 e só se contabilizou unha empresa participante nun proxecto liderado desde outra comunidade autónoma, o proxecto *Azimut. Enerxía Eólica Offshore 2020*, co obxectivo de obter o coñecemento para desenvolver un aerogerador mariño de gran tamaño, con tecnoloxía 100% española. Nel colaboran 11 empresas españolas e 22 centros de investigación, o proxecto está liderado por Gamesa e a empresa do Porriño participante é Imatia Innovation S.L.

Pola súa banda, o Ministerio de Economía e Facenda, a través da Subdirección Xeral de incentivos rexionais, é responsable dun programa xa clásico no organigrama da política rexional posta en práctica en España. Esta actuación incide en varios sectores da economía, en especial, no industrial e estivo de forma ininterrompida vixente desde a década dos oitenta, a pesar de que durante este tempo foi experimentando unha serie de cambios normativos que xa se foron explicando nos sucesivos *Informes*. Naturalmente, este instrumento desempeña un papel central na política de incentivos a fondo perdido ao investimento produtivo das empresas galegas e é un bo indicador da dinámica seguida por estas nas dúas últimas décadas.

A base xurídica deste instrumento é a Lei 50/1985, de 27 de decembro, de incentivos rexionais para a corrección de desequilibrios económicos interterritoriais e os posteriores regulamentos que a desenvolven. En virtude dela, todo o territorio galego está delimitado como zona de promoción económica (ZPE) con determinados municipios considerados zonas prioritarias. Xa que logo, os investimentos que se realicen para creación, modernización, ampliación ou traslado das empresas poden ter unha subvención pública cuxo límite, conxuntamente con outras posibles subvencións, non poderá exceder o que determina a Unión Europea no mapa de axudas de finalidade rexional para España que, como era preceptivo, se modificou en 2011, aínda que en Galicia se mantiveron os mesmos límites. Os proxectos financiados han de superar os 600.000 euros e en Galicia é o Instituto Galego de Promoción Económica (Igabe) o organismo encargado da xestión deste instrumento.

En 2010 as novidades normativas e de xestión foron moi escasas. Recordemos que este instrumento está en vigor ata que finalice o actual período de programación da Unión Europea, o 31 de decembro de 2013 e, en 2010, o Consello Reitor acordou modificar os criterios de selección dos proxectos das industrias agroalimentarias, posto que o programa de incentivos rexionais pode recibir cofinanciamento comunitario a través do Feder (en Galicia é unha actuación incluída no *PO Feder Galicia, 2007-2013* para determinados proxectos; non se empezou a certificar o gasto ata 2010, un total de 3,7 millóns de euros, o que supón o 21,4% do programado en 2008). Ante a difícil conxuntura económica, a Administración pretende concentrar os esforzos nos proxectos que poidan ser cofinanciados por este fondo, feito que non é posible coas industrias agroalimentarias apoiadas desde a Unión Europea polo fondo sectorial Feader. Unha segunda modificación é o establecemento de criterios máis rixidos para a selección, cualificación e valoración de proxectos ante as concorrencias de axudas.

En terceiro lugar, modificáronse os decretos de ZPE de Asturias, Murcia, Ceuta e Melilla, territorios que polo denominado efecto estatístico non puideron ser do obxectivo *Converxencia* e se encadraron no grupo *phasing out*, con medidas transitorias como a fixación dun novo máximo de axuda máis baixo a partir do 1 de xaneiro de 2011.

No cadro 47 móstranse de modo resumido os resultados das zonas de promoción económica españolas por comunidades autónomas. A información para Galicia non coincide coa dos dous cadros seguintes debido a que, mentres o cadro 47 se refire aos proxectos aprobados nas reunións do Consello Reitor ou, por delegación, dos grupos de traballo, para a elaboración do cadro 48 e do 49 se tivo como referencia a data de resolución da concesión. Por outro lado, todos os cadros reflicten proxectos aprobados, o que non significa que se vaian executar necesariamente; xa que logo, son previsións. Pois ben, en Galicia aprobáronse 25 proxectos, cifra que supón un investimento susceptible de ser subvencionado de 87,3 millóns de euros e unha subvención de 10,1 millóns. En termos das restantes comunidades do mesmo obxectivo, o número de proxectos é inferior a Andalucía, similar a Estremadura e superior a Castela-A Mancha. Non obstante, a teor da contía do investimento e da subvención, Galicia ocuparía o cuarto lugar o que revela que se trata de iniciativas de menor envergadura. O investimento medio galego por proxecto é de 3,5 millóns de euros. O maior valor alcánzao Castela-A Mancha con 22,2 millóns de euros. Os elevados valores no cadro 47 de Castela-León

Cadro núm. 47

Proxectos aprobados en España acollidos aos beneficios da ZPE. Ano 2010

Actividades	Núm. de Proxectos		Investimento subvencionable		Subvención		Postos de traballo		Subvención / Investimento	Subvención / Postos de traballo
	Núm.	%	Miles de euros	%	Miles de euros	%	Núm.	%	(%)	Euros
Andalucía	60	28,4	430.809.368	25,0	63.821.031,2	31,7	1.035	30,5	14,8	61.662,8
Aragón	8	3,8	41.686.714	2,4	2.945.924,0	1,5	234	6,9	7,1	12.589,4
Asturias	3	1,4	4.367.670	0,3	513.205,7	0,3	17	0,5	11,8	30.188,6
Canarias	8	3,8	45.385.372	2,6	6.265.202,4	3,1	100	2,9	13,8	62.652,0
Cantabria	2	0,9	32.756.530	1,9	1.943.741,8	1,0	10	0,3	5,9	194.374,2
Castela-A Mancha	10	4,7	222.191.249	12,9	16.281.922,1	8,1	586	17,3	7,3	27.784,8
Castela-León	52	24,6	462.314.616	26,8	45.943.907,1	22,8	626	18,4	9,9	73.392,8
Estremadura	26	12,3	108.693.800	6,3	16.882.904,2	8,4	272	8,0	15,5	62.069,5
Galicia	25	11,8	87.376.192	5,1	10.102.264,6	5,0	203	6,0	11,6	49.764,9
Murcia	4	1,9	18.280.940	1,1	2.791.710,8	1,4	148	4,4	15,3	18.862,9
Valencia	13	6,2	269.857.071	15,7	33.732.714,8	16,8	162	4,8	12,5	208.226,6
Total	211	100,0	1.723.719.522	100,0	201.224.528,7	100,0	3.393	100,0	11,7	59.305,8

e de Andalucía débense á aprobación dun conxunto de proxectos singulares, dos que destacan os investimentos en Valladolid de Renault España e a ampliación dunha fábrica de micronizado de cuarzo na provincia de Almería.

Dúas relacións de interese que se recollen no cadro 47 son a porcentaxe de subvención media en cada territorio e o que achega o sector público a través de incentivos rexionais para conseguir a creación dun posto de traballo. Respecto á primeira cuestión, conséntase que a porcentaxe de subvención galega é o 11,6%, taxa afastada da máxima e moi similar á da media española. A contía desta taxa tamén revela a importancia que a Administración outorga a cada proxecto de investimento en canto ás súas características para conseguir os obxectivos buscados con este programa de axudas. Doutra banda, ante a tipoloxía dos proxectos presentados en Galicia, a Administración pública financiaría con 49.764,9 euros a creación dun posto de traballo fronte a un gasto no conxunto da ZPE de España de 59.305,8 euros.

O número de proxectos aprobados e publicados segundo data de resolución da concesión na ZPE de Galicia en 2010 foi de 38 (cadro 48). Estes expedientes repártense dun modo similar entre A Coruña e Pontevedra, mentres que o peso de Ourense, 10 proxectos, é superior ao que adoita ter noutras variables económicas. Para executar en Lugo só se publicaron 3 proxectos, aínda que dun tamaño medio superior ao das outras tres provincias.

Nos 13 proxectos aprobados da provincia da Coruña, estatística que suxire cara a onde se dirixen os investimentos previstos neste momento de crise, destaca o peso da comarca de Ferrolterra e, nela, Narón, o puxante municipio limítrofe a Ferrol, que

Cadro núm. 48

Proxectos aprobados con data de resolución en 2010 acollidos aos beneficios da ZPE de Galicia. Distribución territorial

	A Coruña	Lugo	Ourense	Pontevedra	Galicia
Proxectos					
Número	13	3	10	12	38
%	34,2	7,9	26,3	31,6	100,0
Investimento subvencionable					
Miles de euros	51.487	25.252	34.698	45.642	157.079
%	32,8	16,1	22,1	29,1	100,0
Subvención					
Miles de euros	5.898	3.989	4.129	5.257	19.273
%	30,6	20,7	21,4	27,3	100,0
Postos de traballo					
Número	122	68	88	82	360
%	33,9	18,9	24,4	22,8	100,0

absorbeu nada menos que seis proxectos: tres de produtos metálicos, un do sector do papel e os dous restantes non pertencen á actividade industrial. Os proxectos totais aprobados nesta provincia xerarían a metade do investimento de hai un ano, xa que entón, dos expedientes subvencionados, tres tiñan unha contía de investimento que excede os 10 millóns de euros. En 2010 só cumpriu nesta provincia este requisito a obra iniciada en 2009 pola distribuidora de base alimentaria Vegalsa-Eroski, allea ao sector industrial, e o seu investimento consistiu nunha gran plataforma de distribución de mercancías en Sigüeiro-Oroso. Este sería un primeiro paso para unha posterior plataforma integral de distribución. Así, o investimento industrial subvencionado en 2010 de maior envergadura na provincia da Coruña, realízase no concello de Bergondo pola empresa Nosinyec. Desta sociedade aprobáronse dous expedientes e está constituída por sete concesionarios de Coca-Cola que teñen a finalidade de fabricar botellas con destino a toda España. O proxecto consiste na reutilización das botellas usadas para facer outra vez preforma.

En Lugo só se aprobaron tres expedientes, malia que dous son de certa envergadura. O maior é o investimento de Vestas Nacelles Spain, S.A. en Viveiro. Trátase da construción dunha planta de aeroxeradores que serán os máis competitivos do mercado español. Esta nova planta será construída polo Grupo San José. O segundo investimento, de 8,4 millóns de euros, consiste na construción dun hotel en Lugo.

Fronte aos 4 proxectos que se aprobaron na provincia de Ourense en 2009, en 2010 subvenciónanse 10. Un avance moi importante neste ano é que o investimento previsto triplica ao do anterior. Dous proxectos roldan un investimento de 10 millóns de euros, mentres que a contía dos outros non supera os tres millóns. Estes dous investimentos cuantitativamente máis relevantes efectuáronse no municipio de San Cibrao das Viñas, onde se concentra a industria da provincia. Cie Galfor, S.A. realiza un investimento de 10,8 millóns de euros, e é unha empresa de compoñentes de automoción, cuxos avatares fomos reflectindo nos *Informes* precedentes, agora tamén enfocada cara ao sector eólico. A outra empresa localízase en Taboadela, e cun investimento de 10 millóns de euros, produce pellets con material proveniente da limpeza dos bosques galegos. É unha aposta polo desenvolvemento das enerxías renovables.

A pesar de que o número de expedientes aprobados na provincia de Pontevedra, 12, é inferior ao de 200 (17), a contía do investimento é maior grazas á dimensión de dous proxectos. O primeiro, alleo ao sector industrial e o maior dos 38 aprobados en Galicia, consiste na construción dun hotel no Mosteiro de Oia. O segundo é a instalación en Ponte Caldelas dunha empresa de papel Extracel Industria de Papel, S.A. do grupo Suavecel, que tamén conta coa participación de XesGalicia e co apoio do Igape. Esta empresa nunha primeira fase transformará o papel, en rolos de uso industrial mentres que na segunda fase asumirá a produción de papel tisú. Por outra banda, nos resultados desta provincia sobresa o feito de que non se aprobou ningún proxecto da actividade de automoción, que noutros anos era un dos sectores con maior número de novos proxectos de investimento.

Na distribución sectorial que se recolle no cadro 49, ademais do xa comentado, sobresa o conxunto de actividades que non pertence ao sector industrial e neste, a

Cadro núm. 49

Proxectos aprobados con data de resolución en 2010 acollidos aos beneficios da ZPE de Galicia
 Distribución sectorial

Actividades	Proxectos		Investimento subvenc.		Subvención		Postos de traballo	
	Núm.	%	Miles de euros	%	Miles de euros	%	Núm.	%
Produtos non-metálicos	3	7,9	8.805	5,6	1.350	7,0	49	13,6
Produtos químicos								
Produtos metálicos e maquinaria	11	28,9	32.308	20,6	5.543	28,8	93	25,8
Material de transporte	1	2,6	10.813	6,9	865	4,5	13	3,6
Alimentación, bebidas e tabaco	1	2,6	5.153	3,3	515	2,7	35	9,7
Téxtil, coiro e calzado								
Papel e artes gráficas	3	7,9	19.572	12,5	2.506	13,0	11	3,1
Madeira e cortiza	3	7,9	11.971	7,6	1.562	8,1	42	11,7
Caucho, plásticos e outras manufacturas	2	5,3	6.607	4,2	409	2,1	17	4,7
Energía e auga								
Outras	14	36,8	61.849	39,4	6.523	33,8	100	27,8
Total	38	100,0	157.079	100,0	19.273	100,0	360	100,0

Fonte: Igape e elaboración propia.

fabricación dos produtos metálicos e maquinaria, que acaparou unha boa parte das subvencións concedidas por este instrumento en 2010.

Por último, en canto á política da Administración central, o Consello de Ministros do 10 de decembro de 2010 aprobou o Plan Integral de Política Industrial 2020 (PIN 2020). As actuacións concretas definíronse no Plan de Acción 2011-2015, só medio período para que as previsións orzamentarias e os supostos sobre o contorno económico poidan ser o máis realistas posible. O PIN 2020 contén 124 actuacións concretas en 26 ámbitos agrupados en cinco eixos: 1.- Mellorar a competitividade da industria. 2.- Fomentar a innovación e a I+D. 3.- Fomentar o crecemento e o dinamismo das peme. 4.- Favorecer a orientación das empresas aos mercados internacionais. 5.- Reforzar os sectores estratéxicos. As actuacións nestes eixos realizáranas 10 ministerios diferentes e o Goberno estima nuns 83.000 millóns de euros o impacto económico do Plan nos próximos 5 anos. Do PIN 2020 agárdanse os primeiros resultados en 2011. No próximo *Informe* comentaremos, así como a vitalidade dunha actuación a tan longo prazo, nun contorno, como o español, de incerteza sobre que decisións políticas se adoptarán de modo máis inmediato.

A política industrial da Administración autonómica

Na primeira parte deste capítulo observamos como a crise afectou, sobre todo, ao sector industrial, actividade na que a produción, con respecto ao ano anterior, caeu en 2008, descendeu abruptamente en 2009 e non se recuperou en 2010, sendo o factor máis importante desta desaceleración a falta de pulso da demanda. Ante esta situación, parecería necesaria unha política industrial moi agresiva que permitise corrixir os estrangulamentos e que contribuíse a cambiar a espiral negativa na que caemos e, dese xeito, conseguir recuperar canto antes o dinamismo perdido.

Non obstante, as dificultades para lograr unha reactivación económica son tantas que ata parece que a propia política industrial tamén estea en crise. Así, as posibles accións correctoras dos problemas que están xurdindo precisarían dun uso crecente de fondos que non flúen ante as restricións do gasto que se impuxeron as diferentes administracións públicas. Urxe atallar problemas nas empresas, xa que de non contribuír á súa solución se xerarían males maiores e se reducirían os apoios aos programas que aviven a hoxe decaída formación bruta de capital ou que permitan desenvolver actividades dun maior valor engadido.

Neste escenario de crise, e cunha programación da política rexional da Unión Europea vixente ata finais de 2013, a Administración autonómica mantivo en 2010 un conxunto amplo de programas xa vixentes nos anos precedentes. O seu funcionamento estivo moi condicionado pola demanda existente. Neste ano esta demanda foi tan escasa que instrumentos habituais de política industrial en Galicia apenas se utilizaron, mentres que outros, como os utilizados para resolver os problemas financeiros das empresas, absorberon unha boa parte dos fondos públicos.

Por outra banda segue observándose que a multiplicidade e a dispersión das actuacións creceron co paso do tempo, o que xerou disfuncionalidades e ineficiencias que non permiten lograr os obxectivos para os que no seu día foron creadas. Neste sentido, a novidade máis transcendente en canto á política industrial da Administración autonómica non se refire a 2010 senón a 2011, ano en que previsiblemente o Parlamento de Galicia aprobará unha Lei reguladora da política industrial de Galicia, normativa que no momento de redactar este *Informe* se atopa en fase de anteproxecto.

Á marxe das modificacións que se efectúen ao longo de toda a súa tramitación, o obxecto desta lei, recollido no artigo 1, é o de reorganizar o sector público autonómico competente na planificación e promoción da actividade industrial, disciplinar o réxime xurídico de determinados axentes privados e deseñar instrumentos eficaces e eficientes para a realización das actividades de planificación e promoción da actividade industrial competencia da Administración autonómica.

A normativa define seis axentes como os implicados no deseño e na execución da política industrial. O órgano superior é o Consello da Xunta de Galicia. A consellería competente en materia de industria é a que diseña e planifica a política industrial, que executa conxuntamente co Instituto Galego de Promoción Económica (Igabe), o que lle outorga un papel que comentaremos máis polo miúdo máis adiante. As entidades locais no exercicio da súa autonomía desenvolverán as actuacións que consi-

deren necesarias para alcanzar os fins previstos na norma. Ademais destes organismos administrativos, ao amparo desta lei crearíase, como novidade, o Consello Galego da Industria, órgano de participación dos axentes públicos e privados e de asesoramento á administración competente. O seu obxectivo básico consistiría en formular propostas, informes e estudos conducentes a lograr unha mellor planificación e execución da política industrial galega. Finalmente, outórgase un especial protagonismo aos *clusters* empresariais galegos como copartícipes da política industrial.

O deseño desa política industrial requirirá dunha avaliación previa sobre o seu impacto e a súa planificación rexerese por dous instrumentos: 1. O Plan Director da Industria de Galicia (determina as liñas xerais e as directrices básicas da política industrial) e 2. Os Programas de Impulso da Actividade Industrial (instrumentos de carácter estratéxicos nos que se concreta o previsto no Plan Director). O Plan Director da Industria de Galicia prevé a aprobación, entre outros, de tres programas: Programa de Innovación, Programa de Internacionalización e Programa de Mellora da Competitividade Industrial. Doutra banda, tamén se definen os Proxectos Industriais Estratéxicos, que son aquelas propostas de investimento de implantación ou ampliación dunha ou varias instalacións industriais que teñan como resultado probable a expansión ou consolidación significativa do tecido industrial galego.

No próximo *Informe* teremos oportunidade de comentar, de existir, as modificacións que na súa tramitación se introducirán nesta lei e, de tamén ser o caso, da súa posta en práctica.

A continuación expoñeremos os resultados da política industrial levada a efecto pola Administración autonómica en 2010 e na que desde distintos organismos se atenden os aspectos que, seguramente dun modo máis integrado, se cubrirán co desenvolvemento e coa posta en práctica dos Programas de Impulso da Actividade Industrial.

A incidencia de XesGalicia na economía galega en 2010

Previamente á descrición do comportamento dos diferentes programas de política industrial competencia da Administración autonómica, os cales son executados ou polo Igape ou polas consellerías sectoriais, comentaremos os resultados de XesGalicia en 2010. Trátase dunha sociedade que xestiona os fondos de capital risco para financiar a actividade empresarial galega a través dunha participación minoritaria e temporal no capital social das empresas ou mediante a concesión de préstamos participativos ou ordinarios a longo prazo, en principio, ás empresas participadas. O 70% do capital social de XesGalicia está subscrito polo Igape, de modo que esta sociedade de capital risco é un dos organismos clave na actual política industrial galega e atende as directrices que lle formula a Administración autonómica. O 30% do capital restante pertence a Aforro Corporación (grupo de servizos financeiros cuxos accionistas son a CECA e as caixas de aforros).

En 2010 incidiron na economía de Galicia cinco fondos da carteira de XesGalicia. O máis coñecido, e do que fixemos un seguimento en todos os *Informes* precedentes, é

o denominado Sodiga Galicia, SCR, S.A. As accións que se realizan desde esta sociedade son as máis veteranas na política industrial galega xa que se iniciaron en 1973. Desde a súa creación, Sodiga pasou por avatares moi diversos e en 1999 reestruturouse e incorporouse á carteira de XesGalicia para ter no grupo o papel de apoiar, con participación minoritaria no capital social e mediante préstamos, a empresas xestionadas por empresarios de recoñecida solvencia profesional e que teñan relación co desenvolvemento e a consolidación da economía e da industria de Galicia. O nivel de risco sería, por tanto, medio ou medio-baixo. Sodiga está participada polo Igape, a Xunta de Galicia, Novacaixagalicia, Banco Pastor e BBVA. O seu capital social ascendía a 74,5 millóns de euros.

A 31 de decembro de 2010, a carteira de Sodiga estaba composta por un total de 32 empresas galegas, das que 24 pertencían ao sector industrial. As previsións orzamentarias para ese ano fixaban o obxectivo de participar no capital social en 5 proxectos e conceder préstamos participativos a 3 proxectos. Estas previsións significarían un investimento de 14,4 millóns de euros. Pois ben, ante a situación de crise parece que son moi poucos os proxectos que se poden executar en Galicia e que se axusten aos requisitos para ser participados por Sodiga. En 2010, Sodiga careceu practicamente de actividade, xa que nin se concederon préstamos nin se entrou nin se ampliou a participación social en empresas. O único salientable foi o desinvestimento total efectuado en Balneario de Mondariz, S.L., que así abandonou a súa carteira.

Ante a persistencia da crise, as previsións para 2011 céntranse máis na prórroga sobre a permanencia no capital social das empresas e no refinanciamento dos préstamos que en novos investimentos. Agárdase, non obstante, que Sodiga entre no capital social dun proxecto por un importe de 3,9 millóns de euros e 2 proxectos obterían un préstamo participativo que, xunto cos refinanciamentos, suporían un desembolso de 6,5 millóns de euros.

Doutra banda, no cadro 50, no que se recollen os fondos de capital risco de XesGalicia con actividade en 2010, figuran dous que non estaban no cadro homónimo do *Informe 2009*. En realidade, estes dous fondos xa existían nese exercicio pero tiñan outra denominación. O fondo *Ferrol, Iniciativas Empresariais, F.C.R.*, dotado inicialmente con 12 millóns de euros e tamén participado por Sepide, Enisa e Novacaixagalicia denomínase agora *Xes-Impulsa Ferrol, FCR*. O seu obxectivo é desenvolver «e consolidar o tecido empresarial e de creación de emprego na comarca de Ferrol». O investimento efectuado en 2010 reduciuse a unha única empresa á que se lle concedeu un préstamo por valor de medio millón de euros. Trátase de Sincro Mecánica, S.L., empresa de Narón que forma un grupo empresarial con outras catro e que nace coa idea de cubrir un oco existente no sector eólico (fabricación e ensamblaxe do tren de potencia dos aerogeradores).

O Fondo *Xes-Innova, F.C.R.* é o novo nome do *Fondo Semente*, creado en 2007. Diríxese cara a proxectos emprendedores con permanencia ata a súa transformación nun proxecto empresarial con garantías de rendibilidade para todo tipo de actividades, pero, especialmente, aquelas relacionadas coas novas tecnoloxías. En 2010 este fondo apoiou un só proxecto, cun préstamo de 200.000 euros. Trátase da empresa viguesa

Cadro núm. 50

Fondos Emprende, Adiante, Xes-Impulsa Ferrol e Xes Innova (en euros).

Actuacións no ano 2010

	Participación no capital social	Préstamo	Total
Fondo Emprende			
Empresas xa particidadas con anterioridade			
Eurolatón España, S.A.		400.000	400.000
Asma Yect, S.L.		500.000	500.000
Suan Biotech FCR	50.000		50.000
Construcciones Técnicas de Radioterapia, S.L.		1.200.000	1.200.000
ABCR Laboratorios, S.L.	300.000		300.000
Empresas nas que comezou a participación en 2010			
GT Motive Einsa, S.A.U.		4.000.000	4.000.000
Xes-Posibilita 10 FCR	575.000		575.000
Tekplus Aerospace, S.L.		650.000	650.000
Total	925.000	6.750.000	7.675.000
Fondo Adiante			
Empresas xa participadas con anterioridade			
Caramelo Gestión, S.L.		5.000.000	5.000.000
Grupo Támega		1.200.000	1.200.000
Empresas nas que comezou a participación en 2009			
Géneros de Punto Montoto, S.A.		3.500.000	3.500.000
Alimentos Lácteos, S.A.		1.000.000	1.000.000
Xes-Posibilita 10 FCR	575.000		575.000
Etiem Textil, S.L.		500.000	500.000
Factoría Naval de Marín, S.A.		5.100.000	5.100.000
T-Solar Global, S.A.		4.000.000	4.000.000
Total	575.000	20.300.000	20.875.000
Fondo Xes-Impulsa Ferrol 10			
Empresas nas que comezou a participación en 2010			
Sincro Mecánica, S.L.		500.000	500.000
Fondo Xes-Innova			
Empresas nas que comezou a participación en 2010			
Quantum Ingeniería Europea, S.L.		200.000	200.000

Nota: Sodiga Galicia, S.C.R. non realizou ningún investimento en 2010.

Fonte: XesGalicia SGEER, S.A.

Quantum Enxeñería Europea, S.L., dedicada á fabricación de motores e turbinas excluídos os do sector de transporte.

Finalmente, no *Informe 2009* dabamos referencias dun novo fondo que xa se recollía na Memoria dos Orzamentos da Xunta de Galicia en 2009, mais do que non se facía mención ningunha na Memoria de 2010. Tratábase do fondo *Capacita, F.C.R.*, impulsado pola Asociación de Empresarios Discapacitados de Galicia, que xa está operativo en 2011 co nome *Xes-Posibilita, 10, F.C.R.* e co que se pretende apoiar proxectos empresariais levados a cabo por persoas con discapacidade.

De feito, en 2010, a actividade de XesGalicia centrouse en dous fondos: *Adiante* e *Emprende*, cuxos resultados en 2010 figuran no cadro 50.

Fondo Adiante

Este fondo constituíuse en 1999 e oriéntase cara ao apoio de sociedades xa existentes que, sendo viables economicamente, se atopan transitoriamente en dificultades por necesitar apoio financeiro ou de xestión. A participación deste fondo esixe que as empresas sexan viables a nivel técnico, comercial e financeiro. A participación no capital social da empresa non poderá exceder o 45% e o investimento en cada unha delas non poderá superar o 15% do total do fondo.

Co obxectivo antes indicado, o lector poderá intuír, ante a situación económica que atravesou Galicia, que o *Fondo Adiante* foi o máis activo en 2010 e está no certo. De 28 empresas participadas en 2009 pasouse a 35 en 2010 cun investimento efectuado en 2010 de case 20,9 millóns de euros (12,5 millóns en 2009).

A intervención de *Adiante* concreouse na concesión dun préstamo a dúas empresas xa participadas con anterioridade (Caramelo Xestión e grupo Támea) e entrou por primeira vez en sete sociedades, das cales dúas son outros fondos de capital risco de XesGalicia (participa no capital social de *Xes-Posibilita* con 575.000 euros e tamén, aínda que non se produciu o desembolso en 2010, en *Sodiga Galicia, S.C.R.*). Nas cinco sociedades restantes a súa intervención foi a través dun préstamo e, en ningunha, entrou no seu capital social. A operación de maior envergadura, cun préstamo de 5,1 millóns de euros, foi o apoio á Factoría Naval de Marín, S.A., sociedade moi necesitada de refinar a súa débeda para garantir a súa viabilidade. Doutra banda, son varias as empresas do sector téxtil-confección apoiadas desde *Adiante*. En 2010 incorporou á súa carteira a sociedade de Lalín, Xéneros de Punto Montoto, S.A., empresa que se atopaba nunha situación moi difícil dada a débeda que viña arrastrando dos exercicios anteriores e que se complicou ante a crise en que se viu metida o sector. O apoio de *Adiante* consistiu nun préstamo de 3,5 millóns de euros e, a pesar dos esforzos que se realizaron desde a Xunta de Galicia, non parece que se lograra unha solución favorable, polo que todo apunta a un peche definitivo co problema social de máis de 230 traballadores despedidos. A segunda empresa, tamén do sector téxtil, á que este fondo lle concedeu un préstamo foi Etiam Téxtil, proxecto que iniciou a súa andaina na fábrica de Arteixo en 2005 guiado polo antigo socio fundador de Caramelo, Javier Cañas. As outras dúas empresas con novas participacións son T-Solar Global, S.A.,

sociedade da que nos *Informes* precedentes comentamos os apoios recibidos polas diferentes administracións públicas para a súa localización no Parque Tecnolóxico de Galicia en San Cibrao das Viñas en Ourense. Segundo se anunciou no seu día, este apoio, que finalmente se concretou en 4 millóns de euros, concedeuse para combater a incerteza que xerou o marco que regula as primas no sector da enerxía e ante as actuais restricións financeiras. Optouse, así, por unha empresa de enerxías limpas con actividade produtiva en Galicia. Por último, desde o *Fondo Adiante* aprobouse a estratexia da unión de varias cooperativas lácteas na compra da planta de Pascual en Outeiro de Rei (Lugo), mediante un préstamo dun millón de euros.

Fondo Emprende

Mentres o obxectivo do fondo anterior era atender empresas viables, pero con problemas económico-financeiros transitorios, o *Fondo Emprende* diríxese cara ás sociedades de nova creación ou aquelas que acometan actividades novas ou que apliquen novas tecnoloxías. Como *Adiante*, este fondo foi constituído en 1999, e ademais do Igape, que é o socio maioritario, tamén participa no seu capital Novacaixagalicia. En outubro de 2010 anunciouse un incremento dos seus recursos en algo máis de 4 millóns de euros.

O investimento efectuado por este fondo en 2010 foi de case 7,7 millóns de euros (8,7 millóns en 2009), cifra importante ante unha conxuntura económica que pouco anima este tipo de investimentos. A 31 de decembro de 2010 a carteira de *Emprende* constituíana 46 sociedades, dúas máis que en 2009. Con respecto a ese ano, produciuse a entrada no capital social de dúas empresas e concedéuselles un préstamo a outras dúas. Tamén se produciu un desinvestimento total en dúas sociedades.

Os resultados de 2010 recóllense no cadro 50. O *Fondo Emprende* investiu en oito sociedades, das que cinco xa estaban participadas con anterioridade. Destas últimas, o préstamo de maior contía, 1,2 millóns de euros, concedeuse a Construcións Técnicas de Radioterapia, S.L., empresa dun grupo industrial lalinense dedicada á investigación, desenvolvemento e fabricación de produtos e sistemas de radioprotección. Esta sociedade desenvolve formigóns especiais para lograr a paulatina eliminación do chumbo e nos últimos anos iniciou proxectos que van máis aló do mundo da radioprotección. En canto ás catro sociedades de nova implantación, o *Fondo Emprende*, do mesmo xeito que pasou con *Adiante*, incorporou á súa carteira *Xes-Posibilita*, cunha participación no capital social de 575.000 euros e tamén, aínda que como no caso anterior non se produciu un desembolso en 2010, de *Sodiga Galicia S.C.R.* Ademais, concedeu un préstamo de 4 millóns de euros a GT Motive Einsa, S.A.U., empresa de Pontedeume, da que xa demos referencias nos *Informes* precedentes e que se dedica á impresión gráfica de guías telefónicas. O grupo empresarial conta con catro sociedades, dúas en Pontedeume e outras tantas nas Pontes. Finalmente, a aposta polo sector aeronáutico plasmouse na concesión dun crédito de 650.000 euros á sociedade localizada en Vigo Tekplus Aerospace, S.L., compañía de enxeñería creada en 2005 que traballa en varias ramas da actividade aeronáutica.

Os obxectivos sobre o comportamento do conxunto de fondos xestionados por XesGalicia en 2011 son apoiar 20 proxectos e ter en carteira ao redor de 110 empresas.

A actuación do Instituto Galego de Promoción Económica (Igape) en 2010

Desde 1992 o Instituto Galego de Promoción Económica é o instrumento de que dispón a Administración autonómica para impulsar o desenvolvemento competitivo do sistema produtivo galego. Indicabamos no epígrafe anterior que o anteproxecto de Lei de regulación da política industrial galega (publicado na web da Consellería de Economía e Industria o 27 de abril de 2011) suxería unha especialización deste Instituto no ámbito da internacionalización, cando hoxe en día é un dos seus seis eixos de actuación e os fondos asignados no seu orzamento para esta actividade representaban tan só o 6,5% dos dispoñibles por este organismo para incidir na economía de Galicia. Haberá que agardar á tramitación parlamentaria para coñecer como se estrutura definitivamente o novo organigrama de política industrial da Administración autonómica.

Desde a súa creación, o Igape tivo un protagonismo determinante na posta en práctica da política industrial galega. Co paso do tempo, o número de programas foi aumentando e na actualidade cobren un amplo abanico para intentar solucionar, ou polo menos paliar, posibles carencias observadas no desenvolvemento do sector industrial galego. Baste observar a páxina web do Instituto para comprobar o elevado volume de programas xestionados polo mesmo (a finais de maio de 2011 estaban en vigor 15 liñas de actuación, pero un total de 143 estaban fóra de prazo ou derogadas). Estas actuacións caracterízanse, na súa maioría, por ser de tipo horizontal, ou sexa, que afectan en maior ou menor grao a un amplo espectro de sectores. Por outra banda, aqueles programas que inciden dun modo específico nun sector ou actividade adoitan ser xestionados polas consellerías sectoriais.

O orzamento dispoñible polo Igape en 2010 para executar os seus programas, 345,9 millóns de euros, foi o máis elevado dos últimos anos. Superou, en termos monetarios, ao de 2009 nun 12,9% e en 2011, ante a restrición orzamentaria que seguiron as administracións públicas, descendeu un 12,1% (cadro 51), malia que a economía galega non iniciou unha senda de recuperación. Esta contía importante de fondos destinábase, sobre todo, para axudar a cubrir, e dese modo intentar superar, os problemas financeiros das empresas e, tamén, mediante axudas a fondo perdido, para fomentar o investimento das empresas instaladas ou que se queiran instalar en Galicia. Así, en 2010 ampliáronse notablemente as dotacións para o refinanciamento dos pasivos financeiros ou do circulante e para aumentar os avais, e contouse coa cooperación do Banco Europeo de Investimentos (BEI) e doutras entidades financeiras. Para a concesión de préstamos para o financiamento de empresas localizadas en Galicia dispúxose dunha dotación do BEI de 75 millóns de euros. A través desta entidade tamén se conseguiron 100 millóns de euros para crear liñas de crédito favorables co fin de atender ao novo investimento produtivo. Con menores fondos, as liñas programáticas de 2011 coinciden, en termos xerais, coas de 2010.

Cadro núm. 51

Resumo dos orzamentos iniciais do Igape dedicados aos seus eixes de actuación (en millóns de euros)

Eixe	Orzamento inicial			% variación	
	2009	2010	2011	2010/2009	2011/2010
1. Emprendedores	24,7	20,1	17,1	-18,6	-14,9
2. Investimento empresarial	233,6	163,7	155,4	-29,9	-5,1
3. Internacionalización	11,5	18,0	19,9	56,5	10,6
4. Mellora da produtividade	11,7	23,8	9,8	103,4	-58,8
5. Cooperación	12,0	107,4	90,3	795,0	-15,9
6. Proxectos Igape proactivo	1,5	1,2	0,4	-20,0	-66,7
7. Actividades soporte	11,4	11,7	11,2	2,6	-4,3
Total	306,4	345,9	304,1	12,9	-12,1

Fonte: Orzamentos Xerais da Comunidade Autónoma de Galicia, 2009, 2010 e 2011.

Desde hai un tempo, o Instituto estruturou as súas actuacións seguindo 6 eixos estratéxicos. A presentación neste *Informe* do impacto das políticas xestionadas polo Igape en 2010 non seguirá estritamente nin a orde nin o contido deses seis eixos: 1. Emprendedores; 2. Investimento empresarial; 3. Internacionalización; 4. Mellora da competitividade; 5. Cooperación; 6. Igape proactivo.

O apoio ao investimento empresarial foi, desde a creación do Instituto, o eixo de maior peso. En 2008, absorbía o 76,2% do seu orzamento que, con todo, caeu ata o 47,3% en 2009 debido a que unha parte das axudas financeiras se incorporaron ao eixo de cooperación que nese ano incrementou a cantidade presupostada nun 795%. No *Informe 2009* xa nos facíamos eco desta situación ante a reorientación dos préstamos e dos convenios con entidades financeiras e coas Sociedades de Garantía Recíprocas, agora centrados no apoio ao circulante, ao refinanciamento e aos pasivos, dos avais e reavais. A definición de dous novos programas Re-Solve e Re-Brote, que inciden en intentar resolver estes problemas financeiros, sobre os que nos referiremos máis adiante e que se iniciaron en setembro de 2009, modificou a estrutura de presentación dos programas do Igape con relación aos *Informes* precedentes. En 2010 a aposta do Igape foi evitar o peche de moitas empresas galegas con problemas de financiamento.

No cadro 52 resúmense os resultados alcanzados en 2010 polos diferentes programas de apoio financeiro á peme galega. A finais de 2008, e para paliar as dificultades de financiamento ás que se enfrontaban as empresas galegas, publicáronse as bases reguladoras de tres programas que tiveron tal impacto en 2009 que se converteron nas operacións do Igape máis demandadas polas empresas (3.097 expedientes, 343,7 millóns de euros de préstamos e unha subvención prevista de 17,2 millóns). O epígrafe *Apoio ao acceso e adecuación do financiamento* do cadro 52 recolle os resultados en 2010 destes tres programas: apoio ao circulante das empresas, refinanciamento de

pasivos e ampliación do capital social. O último día para a presentación de solicitudes para beneficiarse desta actuación foi o 31 de decembro de 2009 e, xa que logo, os resultados de 2010 (582 expedientes, 57,4 millóns de euros de investimento e 3,2 millóns de subvención) corresponden aos expedientes presentados en 2009 pero resoltos en 2010. Aínda así, a contía concedida foi a maior das tres grandes liñas de apoio financeiro que figuran no cadro 52.

Nesta conxuntura, a que ata hai poucos anos fora a liña de apoio fundamental do Igape á empresa galega (e tamén o era antes de existir este organismo por parte da consellería responsable), a subvención ao tipo de interese dos préstamos destinados á realización de investimentos produtivos por parte da empresa galega, perdeu moito peso. Ao noso entender a razón fundamental no sería tanto o freo do investimento como a histórica evolución á baixa do tipo de interese dos préstamos. Non obstante, o Igape mantivo en vigor un conxunto de programas, coa colaboración das entidades financeiras, nos que a contía do investimento subvencionable se reduciu á metade con respecto a 2009.

Dos seis programas que se recollen na liña de financiamento subsidiada que figura no cadro 52, o que acapara a maior parte dos fondos é o que vai dirixido ás empresas que sigan algunha das liñas do Instituto de Crédito Oficial (ICO) correspondentes a

Cadro núm. 52

Resumo dos resultados acadados en 2010 polos programas do Igape de apoio financeiro ás pemes

	Solicitudes		Base incentivable		Préstamo subvencionable		Subvención	
	Núm.	%	Euros	%	Euros	%	Euros	%
Apoio ao acceso e adecuación do financiamento	582	100,0	57.351.894	100,0	57.351.894	100,0	3.170.385	100,0
Programa de apoio ao circulante	385	66,2	31.401.972	54,8	31.401.972	54,8	1.190.701	37,6
Programa de refinanciamento de pasivos	114	19,6	17.995.188	31,4	17.995.188	31,4	1.355.951	42,8
Programa de ampliación de capital social	83	14,3	7.954.735	13,9	7.954.735	13,9	623.733	19,7
Liñas de financiamento subsidiado	535	100,0	50.148.525	100,0	30.985.131	100,0	3.043.990	100,0
Convenio IGAPE-ICO	264	49,3	44.997.169	89,7	30.762.801	99,3	2.214.032	72,7
Convenio Igape-EEFF Ferrol	8	1,5	263.775	0,5	222.330	0,7	38.385	1,3
Bonificación xuros préstamos BEI	8	1,5	0	0,0	0	0,0	646.718	21,2
Axudas para titulares de explotacións de gando porcino e cunicultura	10	1,9	4.580	0,0	0	0,0	4.171	0,1
Axudas para titulares de explotacións gandeiras	8	1,5	0	0,0	0	0,0	13.233	0,4
Axuda complementaria Plan Re-Solve sector comercio polo miúdo	237	44,3	4.883.000	9,7	0	0,0	127.450	4,2

[Continúa] ►

Cadro núm. 52 (continuación)

Resumo dos resultados acadados en 2010 polos programas do Igape de apoio financeiro ás pemes

	Solicitudes		Base incentivable		Préstamo subvencionable		Subvención	
	Núm.	%	Euros	%	Euros	%	Euros	%
Microcréditos	540	100,0	18.325.995	100,0	16.536.230	100,0	1.682.879	100,0
Liña 1 - Microempresas	433	80,2	8.746.214	47,7	7.203.367	43,6	816.611	48,5
Liña 2 - Peme Xove	75	13,9	6.632.218	36,2	7.385.165	44,7	611.119	36,3
Liña 3 - Peme Competitiva	32	5,9	2.947.563	16,1	1.947.699	11,8	255.149	15,2
Total	1.657		125.826.414		104.873.255		7.897.254	
Distribución provincial								
A Coruña	657	39,6	48.491.960	38,5	38.849.230	37,0	2.858.219	36,2
Lugo	289	17,4	23.557.801	18,7	23.918.298	22,8	1.669.777	21,1
Ourense	194	11,7	21.298.874	16,9	14.615.732	13,9	1.530.100	19,4
Pontevedra	514	31,0	31.046.183	24,7	26.268.941	25,0	1.791.961	22,7
Non definida	3	0,2	1.431.596	1,1	1.221.054	1,2	47.196	0,6
Total	1.657	100,0	125.826.414	100,0	104.873.255	100,0	7.897.254	100,0
Distribución sectorial								
Agricultura	59	3,6	4.078.328	3,2	3.785.549	3,6	370.166	4,7
Comercio	245	14,8	24.773.898	19,7	24.217.874	23,1	1.425.210	18,0
Construción	108	6,5	12.075.429	9,6	11.846.996	11,3	616.800	7,8
Industria	150	9,1	29.872.454	23,7	22.632.147	21,6	1.372.319	17,4
Medio Ambiente	6	0,4	798.412	0,6	709.950	0,7	24.756	0,3
Outros	1	0,1	73.204	0,1	121.000	0,1	3.281	0,0
Servizos	46	2,8	3.578.902	2,8	3.479.657	3,3	158.309	2,0
Servizos sociais	3	0,2	141.222	0,1	131.034	0,1	9.583	0,1
Transporte	23	1,4	1.360.432	1,1	1.359.602	1,3	62.235	0,8
Turismo	33	2,0	4.086.525	3,2	2.238.660	2,1	117.576	1,5
Sen definir	983	59,3	44.987.608	35,8	34.350.786	32,8	3.737.019	47,3
Total	1.657	100,0	125.826.414	100,0	104.873.255	100,0	7.897.254	100,0

Fonte: Igape.

2010 (ICO-Economía sostible, ICO-Investimento, ICO-Internacional e ICO-Emprendedores). Estas liñas atenden operacións de préstamo e *leasing*. A subvención con carácter xeral é de 0,75 puntos. Se se adquiren empresas do sector conserveiro, téxtil, pedra natural, automoción, naval ou agroalimentario, a subvención é de 1,50 puntos porcentuais e se esta adquisición é en municipios declarados preferentes pode alcanzar os 2,65 puntos. A difícil situación da economía móstrase neste programa, xa que o seu

volumen de axudas descendeu considerablemente con relación a 2009 e máis aínda con 2008. Con respecto a ese ano o número de solicitudes reduciuse á metade.

En canto aos restantes programas deste apartado, a bonificación dos intereses dos préstamos do BEI débese á subvención concedida polo Igape aos proxectos que se executan nas provincias de Lugo e Ourense financiados ao amparo dos préstamos outorgados cos fondos do BEI. Esta bonificación, que en 2010 supuxo un gasto para o Igape de 646.718 euros, estableceuse debido á discriminación positiva que está realizando o Igape nestas dúas provincias (programas Impulsa-Lugo e Impulsa-Ourense) co fin de paliar os desequilibrios territoriais existentes con respecto á Coruña e a Pontevedra. As catro liñas restantes deste apartado no cadro 52 non se refiren á actividade industrial. Persiste a subsidiación ao financiamento das peme dos sectores de hostalería, comercio, turismo e servizos que promovan investimentos nas comarcas de Ferrol, Eume e Ortegal (axudas complementarias ás do Plan do Ministerio de Industria, Turismo e Comercio) e aínda que en 2010 se aprobaron 3 proxectos máis que en 2009, a contía do investimento programado foi inferior. Doutra banda, se en 2009 o apoio aos titulares das explotacións gandeiras, 1.503 expedientes, desvirtuaba os resultados totais (en verdade proviñan de 2008, pero ante o número tan elevado de solicitudes ampliouse o prazo de presentación de expedientes ao Igape por parte das entidades financeiras) en 2010, por esta liña, tan só quedaba conceder a subvención a 8 explotacións.

Ao contrario dos programas anteriores, a liña coñecida como de microcréditos incidiu en maior grao na economía galega que en 2009. Como xa indicamos no *Informe 2009*, nese ano adoptouse denominar este programa Re-Imaxina, mantendo as tres modalidades tradicionais: Microempresa, Peme Xove e Peme Competitiva. En 2010 aprobáronse un total de 540 solicitudes (151 en 2009), das que 433 se acolleron ao programa dirixido ás microempresas, no que o importe máximo das operacións é de 25.000 euros.

O cadro 52 complétase coa distribución territorial e sectorial do conxunto de programas de apoio financeiro do Igape. Como é habitual e esperable, as provincias da Coruña e de Pontevedra absorberon a maior contía de solicitudes e de investimentos. É máis, neste ano os resultados da Coruña destas dúas variables superan aos de Pontevedra e neste dato non influíron os resultados específicos de apoio á comarca de Ferrol, apoio que se reduciu a tan só 8 expedientes e a un investimento de 263.775 euros. Ao referirnos a resultados totais, sen ponderar por ningunha variable, é previsible esta diferenza ante o maior peso económico e demográfico das dúas provincias occidentais. As desigualdades, non obstante, acúrtanse ao observar a contía da subvención do Igape debido á bonificación do BEI ao tipo de interese dos préstamos dos proxectos localizados en Lugo e Ourense. A contía total da subvención por este conxunto de programas reflectidos no cadro 52 nestas dúas provincias case iguala a Pontevedra mentres que a Coruña, a pesar da política de corrección de desequilibrios, aínda mantén unha certa distancia.

En canto á evolución sectorial, o contido do cadro 52 é moi impreciso, xa que en 983 dos 1.657 expedientes non estaba definido o sector ao que pertencen. Dos 674

restantes, 160 encádranse no sector industrial. Este é o grupo máis numeroso tras o comercio e representa o maior volume de investimento, pero non así a contía de préstamo solicitado nin a subvención.

Unha segunda liña importante de actuación do Igape no eixo de investimento empresarial é o apoio aos investimentos de gran envergadura mediante a subvención a fondo perdido dunha parte da operación realizada. Esta actuación é similar á mantida polo Ministerio de Economía e Facenda no programa de incentivos económicos rexionais comentado nun epígrafe anterior. As bases reguladoras deste programa para 2010 manteñen as características vixentes nos últimos meses do ano anterior, as cales foron comentadas no *Informe 2009*. Apóianse os investimentos empresariais que superen os 500.000 euros para proxectos que supoñan unha nova instalación ou a modernización ou ampliación da xa existente. O límite máximo da axuda debe adecuarse á normativa sobre o mapa de axudas rexionais vixente, e estes proxectos son

Cadro núm. 53

Axudas do Igape aos grandes investimentos empresariais e a proxectos ambientais. Resultados xerais e distribución provincial. Ano 2010

	Proxectos		Investimento subvencionable		Subvención		Emprego que se vai crear	
	Núm	%	Euros	%	Euros	%	Núm.	%
Grandes sectores								
Industria	52	75,4	149.615.878	84,0	22.030.671	83,7	345	69,4
Medio Ambiente	4	5,8	9.481.391	5,3	1.185.555	4,5	77	15,5
Servizos	2	2,9	1.451.002	0,8	275.690	1,0	13	2,6
Transporte	7	10,1	4.024.289	2,3	617.341	2,3	16	3,2
Turismo	4	5,8	13.545.124	7,6	2.199.640	8,4	46	9,3
Total	69	100,0	178.117.685	100,0	26.308.897	100,0	497	100,0
Distribución provincial								
A Coruña	32	46,4	71.254.099	40,0	9.860.504	37,5	237	47,7
Lugo	10	14,5	37.982.429	21,3	5.714.226	21,7	76	15,3
Ourense	12	17,4	26.974.057	15,1	4.601.137	17,5	88	17,7
Pontevedra	15	21,7	41.907.100	23,5	6.133.030	23,3	96	19,3
Total	69	100,0	178.117.685	100,0	26.308.897	100,0	497	100,0
Liña de axuda								
Proxectos de investimento empresarial (novos, ampliación e modernización)	68	98,6	178.010.655	99,9	26.291.772	99,9	487	98,0
Proxectos de investimento empresarial (en centros de servizos avanzados e intensivos en creación de emprego)	1	1,4	107.030	0,1	17.125	0,1	10	2,0
Total	69	100,0	178.117.685	100,0	26.308.897	100,0	497	100,0

susceptibles de cofinanciamento ao 70% pola Unión Europea a través do *PO Feder Galicia 2007-2013* do que demos referencia anteriormente. O Igape efectúa unha discriminación positiva na que se incrementa a intensidade da axuda en tres ámbitos: 1.- Localizacións preferentes, nas que se seleccionaron 30 municipios da provincia da Coruña e 32 da de Pontevedra, que son os de menor grao de industrialización; 2.- Sectorial: 15 sectores prioritarios dos que 12 son actividades industriais. 3.- Apoios específicos. Seleccionáronse os municipios das comarcas de Ferrol, Eume e Ortegá, os da Costa da Morte e a totalidade dos das provincias de Lugo e Ourense. Neste grupo, entre outras vantaxes, reduciuse o investimento mínimo esixido a 200.000 euros.

No cadro 53 recóllense os resultados alcanzados por este programa en 2010. Apoiáronse un total de 69 proxectos, aínda que un corresponde a un centro de servizos avanzados na provincia de Pontevedra xa que, as bases reguladoras das axudas aos proxectos de investimento empresarial cofinanciados polo Feder, tamén contemplan a posibilidade de subvencionar «investimentos en servizos avanzados en Galicia por un importe superior a 200.000 euros e cunha creación de emprego ligado ao investimento igual ou superior a 10 novos postos de traballo de carácter indefinido». Nótese no cadro 53 que o emprego que se pretende crear con este centro é o mínimo permitido mentres que o investimento subvencionable é inferior ao previsto na normativa.

Da comparación do cadro 53 cos cadros 48 ou 49, os resultados en 2010 de incentivos rexionais, resulta que co programa do Igape se subvencionan máis proxectos (69 fronte a 38; nótese que os proxectos poden coincidir xa que estes programas non son excluíntes mentres non se supere o tope máximo de financiamento medido en termos de subvención neta equivalente), o investimento total é maior (178,2 millóns de euros fronte a 157,1 millóns) e tamén o é a contía da subvención (26,3 millóns fronte a 19,3 millóns). Doutra banda, e como cabería esperar a teor dos sectores seleccionados, a industria é a principal destinataria deste programa, a pesar de que destaca o peso de medio ambiente, transporte e turismo.

En canto á distribución provincial, e como no bloque de programas anteriores, sobresaí o peso da Coruña, aínda que os resultados de Lugo e Ourense non están moi lonxe dos de Pontevedra, seguramente grazas á discriminación positiva que se efectúa con este programa. Chama a atención, na actual situación económica negativa e cos problemas observados na actividade industrial, a sensible mellora, con respecto a 2009, dos resultados desta axuda. En Lugo pasouse dun investimento subvencionable de 3,9 millóns de euros a case 40 millóns e en Ourense de 7,2 millóns a 27 millóns. Por outra parte, se as dúas provincias absorbían en 2009 o 8,9% do investimento subvencionable total, en 2010 pasaron a representar o 36,4%. Ante esta evolución tan radical cabería agardar a coñecer os resultados de 2011 para observar se se trata dunha circunstancia puntual ou estamos ante un fenómeno con continuidade. En canto ao investimento, os resultados da Coruña son tamén mellores que os de 2009, malia que a envergadura dos proxectos é inferior, mentres que en Pontevedra houbo menos proxectos e tamén menos investimentos.

Ante os problemas financeiros das empresas, un dos eixos fundamentais da política do Igape foi a concesión de avais pata evitar situacións moi traumáticas a un bo nú-

Cadro núm. 54

Avais e préstamos apoiados polo Igape (en euros). Ano 2010

Liña de axuda	Número de solicitudes	Investimento apoiado	Subvención concedida	Préstamo incentivable	Aval concedido
Avais					
Avais, excepto pesca	63			84.453.595	45.770.200
Plan Re-Solve. Avais financiamento circulante para autónomos e microempresas	1.248	27.355.964	1.313.806	27.355.964	
Re-Solve + Apoio ao circulante	68	3.425.120	179.819	3.450.120	
Re-Solve + Refinanciamento de pasivos	1	30.000	338	30.000	
Re-Solve + Ampliación de capital social	26	1.620.000	182.250	1.620.000	
Plan Re-Brote Avais financiamento operativo adicional	121			54.451.000	25.450.500
Total	1.527	32.431.084	1.676.213	171.360.679	71.220.700
Préstamos					
Préstamos BEI	33	46.471.528		44.928.571	
Total xeral	1.560	78.902.612	1.676.213	216.289.250	71.220.700

Fonte: Igape.

mero de empresas industriais e de servizos. No cadro 54 recóllense os resultados desta política en 2010. O número de avais concedidos en 2010 ascendeu a 1.529 e a maior parte dirixiuse a autónomos e microempresas para operacións de circulante, posto que sen eles estarían abocadas ao peche. Estas cifras deixan nunha anécdota os datos dos anos precedentes e o cambio produciuse tras a incorporación ao organigrama de axudas dos programas Re-Brote e Re-Solve dos que xa fixemos algunha referencia no *Informe 2009*. Segundo se anuncia desde o propio Instituto, estase ante unha política excepcional nunha situación económica especial, da que non cabe a súa continuidade unha vez que se recupere o tecido produtivo galego. As dificultades do Igape neste tipo de operacións son serias xa que as entidades financeiras esixen agora cubrir unha porcentaxe maior das operacións e da morosidade, e por esa razón os desembolsos do Igape van en aumento.

No cadro 54 distínguense, en canto a avais, seis programas en vigor en 2010. Na primeira fila recóllense os apoios a proxectos de certa envergadura na liña tradicional dos avais do Igape. Os números máis altos (1.248 solicitudes aprobadas) obtéñense nos resultados do Plan Re-Solve 2009 que alcanza 2010 e son operacións con pólizas de crédito ou préstamo novas cuxo importe oscila entre 3.000 e 40.000 euros destinado a financiar o circulante en microempresas e autónomos. A presentación de solicitudes desta actuación finalizaba o 30 de xuño de 2010 e este programa dividiuse en tres en 2010: Re-Solve +: Apoio ao circulante, dirixido a peme cun importe máximo de préstamo-crédito subsidiable de 150.000 euros e cun importe mínimo atendible de 3.000 euros. Re-Solve +: Refinanciamento de pasivos, cun importe máximo de 300.000 euros e un mínimo de 6.000 euros; e Re-Solve +: Ampliación de capital

social, no que se combina a axuda en forma de garantía coa subsidiación ao tipo de interese dos préstamos. O importe máximo de préstamo subsidiable será de 250.000 euros por socio que subscribe capital e de 500.000 euros por empresa que subscribe ou amplía o capital social. O importe mínimo atendible, por cada un dous socios, será de 3.000 euros. Parece obvio supoñer que en 2011 estes programas serán os máis importantes.

Pola súa banda, o Plan Re-Brote, pensado para obter un financiamento adicional a través de contas ou liñas de créditos, tamén tivo un peso significativo en 2010. Neste caso, o importe individual das operacións de crédito será como mínimo de 300.000 euros, cun máximo de risco por beneficiario entre todas as entidades financeiras colaboradoras de 3.500.000 euros.

Finalmente, no cadro 54 tamén se recollen os préstamos, un total de 33 en 2010, outorgados directamente polo Igape ás empresas galegas con fondos procedentes do BEI.

No cadro 55 preséntase dun modo moi resumido o resto de axudas que dispón o Igape. Un comentario exhaustivo das actuacións que se ocultan na rúbrica de cada programa desbordaría as dimensións deste traballo. Non obstante, colocamos neste caixón de xastre nada menos que 14.257 expedientes cun investimento de 201,5 millóns de euros e unha subvención de 30 millóns de euros. Pero, hai que aclarar que destes expedientes, 8.240 (131 millóns de investimento) pertencen ao Plan Remóvete para potenciar a renovación dos vehículos e motivar a demanda e 4.045 solicitudes son do Plan Remóblate que supuxo axudas á compra de mobles. Sen estes expedientes, o cadro 55 adquiriría outra dimensión.

Á marxe do apartado Outras axudas, se se compara este cadro co seu homónimo do *Informe 2009* (cadro 66) obsérvase unha sensible caída nos fondos dirixidos aos programas de mellora competitiva e produtividade que, aínda así, do grupo, é o que máis volume de investimento xera en 2010. Desta iniciativa sobresaen os incentivos económicos a proxectos con investimento empresarial que efectúen un investimento tecnolóxico de entre 100 e 600 millóns de euros (77 proxectos) e ás peme do sector de servizos que adquiren equipamento entre 30 e 200 millóns de euros (92 expedientes).

Cadro núm. 55

Resumo do resto de axudas con subvención aprobadas polo Igape. Ano 2010

Eixes de actuación	Núm. de expedientes	Importe subvencionable (euros)	Subvención (en euros)
Mellora competitiva/Produtividade	375	29.321.850	7.702.581
Innoempresa	486	12.463.601	4.759.173
Emprendedores	23	3.608.376	915.853
Internacionalización	1.038	14.938.378	8.244.566
Outras axudas*	12.335	141.166.381	8.449.137
Total	14.257	201.498.587	30.071.309

* Inclúe as axudas para a renovación de automóbiles (Plan Remóvete) e para a compra de mobles (Plan Remóblate)

Fonte: Igape.

Nos proxectos de Emprendedores os resultados foron semellantes aos de 2009 mentres que aumentaron en Innoempresa (Apoio á Innovación de Pequenas e Medianas Empresas, InnoEmpresa, 2007-2013), programa, como xa comentamos, da Administración central xestionado en cooperación co Igape no que se apoian proxectos de innovación contemplados no Plan Nacional I+D+i (2008-2011). Dirixido a peme, o Igape tramita os proxectos que só afectan a Galicia e non a outras comunidades autónomas. En 2011 non haberá por parte do Ministerio de Industria, Turismo e Comercio convocatoria para proxectos suprarrexionais.

Deixamos para o final a liña do cadro 55 que máis creceu en 2010, a internacionalización. O número de eventos subvencionados triplicouse e duplicouse a contía do importe subvencionable e da subvención, o que indica unha aposta por un dos factores determinantes da dinámica da industria galega.

En suma, no percorrido polo conxunto de programas que o Igape puxo a disposición da economía galega en 2010 observouse a excepcionalidade das actuacións que veñen levando a cabo ante a perentoria necesidade de paliar os efectos da crise, o que afasta o Instituto do logro doutros obxectivos, nun momento no que, ante os cambios normativos que se aveciñan, está aínda por definir plenamente o papel que desempeñará este Instituto no novo organigrama de política industrial que estaría vixente nos próximos exercicios.

A actuación das consellerías sectoriais

Os cambios na estrutura organizativa da Administración autonómica tras o relevo no goberno en Galicia supuxo a creación dunha macro Consellería de Economía e Industria á que quedou adscrito o Igape, para manter baixo unha mesma responsabilidade política os principais organismos que deseñan e executan os programas de incentivación da actividade industrial na Xunta de Galicia. Con esta estrutura, desde o Igape xestionábanse case todos os instrumentos de política industrial, mentres que nunha das tres direccións xerais da consellería, a Dirección Xeral de Investigación, Desenvolvemento e Innovación, se mantiñan as competencias atribuídas á comunidade autónoma en materia de fomento da investigación e de elaboración, xestión, coordinación e control do Plan de I+D, ademais de, entre outras competencias, as outorgadas á consellería en materias de innovación tecnolóxica e innovación na xestión dos procesos produtivos.

Xa que logo, tras estudar as actuacións do Igape estamos ante o outro ángulo das accións de política económica básicas na dinámica e no desenvolvemento industrial galego: a política científica e de innovación tecnolóxica. Unha responsabilidade que, como xa vimos, no goberno central ten o Ministerio de Ciencia e Tecnoloxía e é xestionada polo CDTI. Ademais, en Galicia dúas consellerías sectoriais, Medio Rural e Mar, dispoñen de competencias para o desenvolvemento de varios sectores industriais, en espacial do agroalimentario e do complexo mar-industria. Recordemos que no actual período de programación, os fondos da Unión Europea destinados ao sector agrario,

pesqueiro e ás súas industrias transformadoras, o Feader e o Fep, son considerados como sectoriais e benefician un amplo espectro do sector industrial galego.

O 31 de decembro de 2010 publicouse no DOG a Lei 16/2010, de 17 de decembro, de organización e funcionamento da Administración xeral e do sector público autonómico de Galicia. Na disposición adicional segunda autorízase a creación da Axencia Galega de Innovación como axencia pública autonómica, adscrita á Consellería de Economía e Industria e coa finalidade de «apoiar e impulsar o crecemento e a competitividade das empresas galegas a través de estratexias e programas de innovación eficientes, así como de fomentar e vertebrar as políticas de innovación nas administracións públicas galegas». No momento de redactar este *Informe* aínda non empezou a funcionar este novo organismo da Administración autonómica que, tal e como quedou estruturado, asumirá as competencias da actual Dirección Xeral Investigación, Desenvolvemento e Innovación.

Hai que recordar tamén que 2010 foi o último ano de vixencia do *Plan de Investigación, Desenvolvemento e Innovación Tecnolóxica (Incite), 2006-2010*, que en verdade iniciou a súa andaina en 2007, polo que estivo catro anos en vigor. A continuación comentaremos os resultados alcanzados por ese Plan no seu último exercicio. As características do mesmo foron comentadas con certo detalle nos *Informes* anteriores. Tras o seu remate, a finais de 2010 comezou o *Plan Galego de Investigación, Innovación e Crecemento 2011-2015* e a súa posta en práctica definirá a política de I+D+i da Xunta de Galicia neste difícil quinquenio. Neste documento, aínda que se valora positivamente o esforzo de oferta tecnolóxica xerada na última década, constátase a debilidade da economía galega para desenvolver e manter un modelo de I+D. Esta circunstancia abriu unha reflexión sobre a efectividade dun modelo que xerou unha ampla oferta ante unha demanda case inexistente. O talón de Aquiles no caso galego segue a ser o comportamento neste eido das empresas privadas, as cales, á súa tradicional atonía en investir en investigación, desenvolvemento tecnolóxico e innovación, unen agora a situación de crise económica e o recorte xeral de gastos, non só do sector privado senón tamén do público. Non deixa de ser dramático para unha economía considerar este fluxo de fondos como un gasto superfluo. Non obstante, malia que as carencias do sistema son evidentes, o cadro 45 deste epígrafe coas axudas do CDTI, amosa un tecido empresarial con capacidade de investigación e innovación que non se debe desdeñar.

O novo Plan propón un modelo «unha vez conseguido un sistema de axentes nutrido» centrado máis nos resultados. Parece que se asume o momento económico e a vixencia da programación da Unión Europea ata finais de 2013, pero nin en 2014 nin en 2015, como xa indicamos, se coñece en que colectivo quedará Galicia como comunidade que abandona o Obxectivo Converxencia nin de que fondos pode dispoñer nese período. Ante os retos de captar, formar e reter talento, lograr unha investigación de referencia e competitiva, innovar e valorizar, lograr o crecemento empresarial e buscar un cambio de modelo para poder ser competitivos máis aló de 2013, o Plan determina 9 eixos estratéxicos sobre os que se desenvolven nada menos que 79 liñas de actuación, que abarcan todos os ámbitos que se poden suxerir para o fomento da I+D+i. Os nove eixos son: 1. Xestión do talento. 2. Consolidación dos grupos de referencia. 3. Sistema

Cadro núm. 56

Distribución por programas das axudas para as empresas e centros tecnolóxicos nos programas sectoriais do Incite. Ano 2010

	Investimento total		Investimento subvencionable		Subvención concedida	
	Miles de euros	%	Miles de euros	%	Miles de euros	%
Empresas*						
Biomedicina e ciencias da saúde**	389,4	3,2	116,7	3,8	72,5	4,8
Deseño e produción industrial**	5.946,3	48,3	1.281,1	42,0	558,9	36,7
Medio natural e desenvolvemento sostible**	656,2	5,3	127,0	4,2	73,2	4,8
Medio mariño	354,3	2,9	107,7	3,5	58,6	3,8
Medio rural	345,4	2,8	145,8	4,8	91,2	6,0
Recursos enerxéticos e mineiros	605,2	4,9	183,0	6,0	82,4	5,4
Sociedade e cultura	196,0	1,6	57,1	1,9	37,0	2,4
Sociedade da información**	257,0	2,1	82,6	2,7	48,5	3,2
Tecnoloxía da alimentación	539,1	4,4	188,0	6,2	115,4	7,6
Tecnoloxía da información e das comunicacións	1.525,7	12,4	387,2	12,7	160,1	10,5
Tecnoloxía de materiais e da construción**	1.356,0	11,0	310,9	10,2	191,8	12,6
Turismo**	148,8	1,2	66,3	2,2	31,5	2,1
Total	12.319,4	100,0	3.053,5	100,0	1.521,1	100,0
Centros tecnolóxicos*						
Biomedicina e ciencias da saúde	61,1	5,1	53,8	6,1	53,8	6,1
Deseño e produción industrial	343,6	28,9	160,5	18,1	160,5	18,1
Medio natural e desenvolvemento sostible	131,9	11,1	85,2	9,6	85,2	9,6
Medio mariño	86,4	7,3	57,8	6,5	57,8	6,5
Medio rural	48,4	4,1	56,1	6,3	56,1	6,3
Recursos enerxéticos e mineiros	35,6	3,0	43,8	5,0	43,8	5,0
Sociedade e cultura	48,0	4,0	24,0	2,7	24,0	2,7
Sociedade da información	94,7	8,0	46,8	5,3	46,8	5,3
Tecnoloxía da alimentación	75,6	6,4	70,4	8,0	70,4	8,0
Tecnoloxía da información e das comunicacións	120,7	10,1	104,9	11,9	104,9	11,9
Tecnoloxía de materiais e da construción	144,0	12,1	181,2	20,5	181,2	20,5
Turismo	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Total	1.190,0	100,0	884,4	100,0	884,4	100,0

* En programas liderados por empresas ou centros tecnolóxicos.

** Inclúe empresas de fóra da comunidade autónoma.

Fonte: Dirección Xeral de Investigación, Desenvolvemento e Innovación. Consellería de Economía e Industria.

integral de apoio á investigación. 4. Valorización do coñecemento. 5. A innovación como motor do crecemento. 6. Internacionalización dos procesos de coñecemento e innovación. 7. Modelos de Innovación nas administracións. 8. Programas sectoriais. 9. Proxectos singulares. 10. Difusión e Divulgación.

No *Informe 2011* teremos oportunidade de coñecer unha síntese sobre os resultados do primeiro ano de implantación e, seguramente, xa se coñeza mellor, ou xa estea funcionando, o novo organigrama sobre o que se articulen as diferentes políticas de apoio aos sectores económicos e, en especial, ao sector industrial.

A partir de agora analizaremos os resultados alcanzados polo Plan galego de I+D+i no seu último ano de existencia. A Consellería de Economía e Industria cifrou en 60,7 millóns de euros o importe de axudas ao financiamento de proxectos do Plan en 2010.

O cadro 56 elaborouse seguindo os mesmos criterios que o cadro 67 no *Informe 2009* e o cadro 71 do *Informe 2008*. Este seguimento ano a ano permite unha avaliación do Plan no seu conxunto. Nótese que só se recollen os resultados obtidos polos programas sectoriais de investigación aplicada, *Peme I+D* e *I+D Suma*, actividades tamén cofinanciadas polo PO Feder Galicia, 2007-2013, cuxa Orde data do 6 de xullo de 2010 e resolveuse o 24 de decembro. Como xa indicabamos no *Informe 2009*, a contía máxima da axuda concedida por proxecto (ou subproxecto, de ser o caso) será de 120.000 euros para un período máximo de tres anos.

Co fin de manter a homoxeneidade temporal da información, as contías que figuran no cadro 56 refírense ao gasto de 2010, aínda que, ao seren proxectos plurianuais, a subvención concedida nese ano se distribúe ao longo da duración do proxecto. No cadro 56 o epígrafe empresas inclúe os resultados totais das mesmas lideren ou non os proxectos. O mesmo ocorre cos centros tecnolóxicos. Doutra banda, a información refírese ás empresas que comezaron a subvencionarse ese ano e ten o nesgo de que a maior contía de investimento e, xa que logo, tamén de subvención se realiza na segunda e terceira anualidade

O freo na actividade e a situación de crise económica afectou a unha actividade como a do I+D+i básica para o desenvolvemento de calquera economía. Nos anos de vixencia do Plan, os investimentos efectuados tanto polas empresas como polos centros tecnolóxicos fóronse desacelerando. Dun investimento total de 56,6 millóns de euros efectuado polas empresas e de 10,1 millóns polos centros tecnolóxicos en 2008 (18 e 7,8 millóns de subvención respectivamente), pasouse a un investimento de 37,4 e 6,8 millóns en 2009 (7,1 e 2,4 millóns de subvención) para, finalmente, en 2010 caer a 12,3 e 1,2 millóns (1,5 e 0,9 millóns de subvención). Agora ben, os resultados tan baixos deste último ano contrástanse coa contía de subvención prevista para estes proxectos nas dúas seguintes anualidades. Para as empresas prevese un investimento total de 54,2 millóns, cunha subvención de 16 millóns de euros, e para os centros tecnolóxicos un investimento de 9,2 millóns, cunha subvención de 4,9 millóns. Cando a distribución de fondos por anualidade é tan irregular, os resultados dun único exercicio resultan un tanto enganosos.

Como foi habitual nos anos anteriores, a tecnoloxía que acaprou a maior contía do investimento tanto en empresas como en centros tecnolóxicos foi a de deseño e

producción industrial, aproximadamente a metade do investimento total e o 36,7% da subvención. Como xa indicabamos no *Informe 2009*, este dato non debe estrañar xa que neste programa se inclúe a industria do transporte que, como comprobamos, ten un peso moi forte no armazón industrial galego. A localización deste investimento é a provincia de Pontevedra. Os dous programas seguintes, por contía de investimento, son o de TIC e as tecnoloxías de materiais de construción. Fronte a estes tres, o peso dos outros foi moi inferior.

Entre os programas sectoriais do Plan galego de investigación, desenvolvemento e innovación tecnolóxica inclúese o de innovación empresarial. Unha parte das axudas de 2010 foron reguladas pola Orde de 6 de xullo de 2010. Entre as actuacións previstas nesta normativa contéplase a concesión de subvencións ás empresas mediante o estímulo da innovación nas organizacións en calquera «punto da cadea de valor e en todos os procesos da empresa». Tamén se conceden subvencións a centros tecnolóxicos e *clusters* empresariais para o funcionamento das plataformas tecnolóxicas existentes en Galicia. Estas axudas están recollidas no eixo 1 do *PO Feder Galicia, 2007-2013* e perseguen cinco finalidades: Plataformas tecnolóxicas; Realización de estudos de viabilidade; Realización de proxectos de innovación; Autofinanciamento de proxectos subvencionados con anterioridade noutras convocatorias de axudas estatais e internacionais; e, Preparación de novos proxectos para a participación noutras convocatorias. A normativa é bastante estrita no que se entende por un proceso de innovación e, así, en canto ao que se subvenciona por proxectos de innovación, na organización só sería subvencionable o instrumental e material de TIC e, en todo caso, quedan excluídos adquisicións de terreo, urbanización e obra civil, adquisición ou aluguer de edificios, mobiliario en xeral, etc.

Doutra banda, na Orde de 1 de xullo de 2010 establécense as bases reguladoras para a subvención de investimentos innovadores. Indicabamos no *Informe 2009* que este programa é, en parte, o herdeiro do apoio a fondo perdido ao investimento produtivo das empresas. Serán gastos subvencionares a maquinaria, as instalacións e equipamentos imprescindibles para que funcionen os equipos, a adquisición de patentes, licenzas, etc. O custo subvencionable mínimo é de 300.000 euros e non poderá exceder de 1,5 millóns de euros. O programa distingue entre peme e grandes empresas. Mentres no caso anterior a subvención se podía outorgar ata por tres anualidades, neste só se contempla unha anualidade.

Nos cadros 57 e 58 preséntanse os resultados das dúas ordes anteriores. Inclúense, ademais de 2010, as subvencións previstas nas anualidades de 2011 e 2012 da Orde de 6 de xullo de 2010. No quadro 57 obsérvase o elevado peso da provincia de Pontevedra neste programa, posto que máis da metade do investimento e da subvención concedida corresponde a esta provincia. Ante a natureza desta axuda, estes resultados suxiren unha polarización da actividade industrial nesta provincia, máis en concreto, tendo en conta a localización da industria, no sur da mesma e é alí, xa que logo, onde se realizan máis accións de innovación. Neste contexto chama a atención que o peso da provincia da Coruña non sexa moi diferente do de Ourense, mentres a provincia de Lugo permanece como en 2009 moi atrasada, xa que a subvención concedida só

representa o 3,2% do total. Esta porcentaxe contrasta con determinados programas do Igape de apoio ao investimento produtivo, nos que, ao discriminar positivamente esta provincia e a de Ourense, lograban alcanzar un maior peso.

Na información distínguense os apoios ás empresas das plataformas tecnolóxicas. Estas, como indicamos, reciben axudas para «presentar proxectos nas convocatorias nacionais e internacionais que xeren un retorno para Galicia. Estes instrumentos específicos pretenden acadar saltos significativos nas áreas científico-tecnolóxicas de importancia estratéxica para Galicia mediante a planificación da estratexia referente á investigación, desenvolvemento e innovación a través das actuacións científico-tecnolóxicas relacionadas cun sector empresarial determinado». Apoiáronse 14 plataformas cunha subvención total de 675.506 euros.

Se no cadro 57 se presenta a distribución territorial do apoio ao fomento da innovación empresarial, no cadro 58 estes mesmos datos desagregáanse segundo as tecnoloxías sectoriais. O total destes resultados é algo inferior ao de 2009 (cadro 69 do *Informe 2009*) debido, sobre todo, ao brusco freo do sector da enerxía. Aínda que en termos cuantitativos o impacto deste programa non sexa moi elevado, no cadro 58 obsérvase que as TIC, que en 2009 lideraban a clasificación, perden peso, e o primeiro

Cadro núm. 57

Distribución das axudas concedidas ás empresas e ás plataformas tecnolóxicas pola Consellería de Economía e Industria en 2010 para o fomento da innovación empresarial (en miles de euros). Ano 2010

Empresas						
	A Coruña	Lugo	Ourense	Pontevedra	Fóra de Galicia	Total
Axudas en 2010, 2011 e 2012						
Investimento total	5.128,3	1.147,4	3.503,3	13.846,0	2.265,8	25.891,0
%	19,8	4,4	13,5	53,5	8,8	100,0
Investimento subvencionable	3.489,5	642,8	2.947,7	11.423,2	1.415,7	19.919,0
%	17,5	3,2	14,8	57,3	7,1	100,0
Subvención concedida	1.372,6	223,1	1.006,0	3.967,5	501,9	7.071,0
%	19,4	3,2	14,2	56,1	7,1	100,0
Plataformas tecnolóxicas						
	A Coruña	Lugo	Ourense	Pontevedra	Total	
Axudas en 2009						
Investimento total	388,9	75,0	74,5	317,0	855,5	
%	45,5	8,8	8,7	37,1	100,0	
Investimento subvencionable	454,7	106,3	74,5	403,2	1.038,8	
%	43,8	10,2	7,2	38,8	100,0	
Subvención concedida	274,1	74,4	44,7	282,3	675,5	
%	40,6	11,0	6,6	41,8	100,0	

Cadro núm. 58

Distribución por tecnoloxías sectoriais das axudas de apoio ao fomento á innovación empresarial concedidas ás empresas pola Consellería de Economía e Industria para desenvolver no período 2010-2012. Ano 2010

Tecnoloxías sectoriais	Investimento total		Investimento subvencionable		Subvención	
	Miles de euros	%	Miles de euros	%	Miles de euros	%
Agrario	60	0,2	60	0,3	30	0,4
Forestal	0	0,0	290	1,5	108	1,5
Alimentario	1.123	4,3	972	4,9	300	4,2
Madeira e moble	2.335	9,0	1.250	6,3	574	8,1
Materiais	1.191	4,6	1.012	5,1	295	4,2
Enerxético	116	0,4	116	0,6	41	0,6
Automoción	736	2,8	536	2,7	134	1,9
Químico-Farmacéutico	1.797	6,9	1.303	6,5	471	6,7
Construción naval	1.008	3,9	830	4,2	267	3,8
Bens de equipo e maquinaria	3.901	15,1	2.605	13,1	921	13,0
Téxtil e confección	1.815	7,0	1.618	8,1	518	7,3
TIC	2.413	9,3	1.994	10,0	681	9,6
Industria cultural e audiovisual	331	1,3	257	1,3	90	1,3
Saúde	2.175	8,4	1.064	5,3	377	5,3
Construción	228	0,9	167	0,8	65	0,9
Outros	6.662	25,7	5.823	29,2	2.193	31,0
Sen determinar	0	0,0	20	0,1	6	0,1
Total	25.891	100,0	19.919	100,0	7.071	100,0

Fonte: Dirección Xeral de Investigación, Desenvolvemento e Innovación. Consellería de Economía e Industria.

lugar ocúpalo agora as tecnoloxías de bens de equipo e maquinaria, actividade que neste programa mantivo unha traxectoria similar á dos anos precedentes. É unha boa noticia que na economía de Galicia se desenvolva esta actividade industrial, creadora de valor engadido, incentivo para o coñecemento e cun sensible efecto multiplicador. Tamén debe subliñarse o peso de madeira e moble, actividade moi castigada pola actual crise.

No novo organigrama da política industrial, que expón o anteproxecto da Lei reguladora da política industrial de Galicia, dedícase aos *clusters* un papel determinante en canto a súa contribución ao desenvolvemento do sector industrial de Galicia. Este apoio plasmouse nunha liña de axuda iniciada en 2010 e mantida en 2011, centrada en catro aspectos: 1. Reforzo para a mellora competitiva dos *clusters*. 2. Formación. 3. Bolseiros para a capacitación de novo capital humano para os *clusters*. 4. Apoio ao financiamento do custo do persoal do clister. O resultado foi que se subvencionaron 18

Cadro núm. 59

Axudas a investimentos en transformación e comercialización de produtos agrarios e forestais. Ano 2010 (Orde do 24 de marzo de 2010) (en miles de euros)

	A Coruña	Lugo	Ourense	Pontevedra	Total
Cárnicas					
Núm. de empresas	10	13	3	12	38
%	26,3	34,2	7,9	31,6	100,0
Investimento subvencionable	3.855,7	5.786,1	1.320,8	11.783,4	22.745,9
%	17,0	25,4	5,8	51,8	100,0
Subvención	1.083,8	1.779,1	396,6	3.202,7	6.462,2
%	16,8	27,5	6,1	49,6	100,0
Lácteas					
Núm. de empresas	10	18	0	1	29
%	34,5	62,1	0,0	3,4	100,0
Investimento subvencionable	1.591,8	15.924,4	0,0	50,2	17.566,5
%	9,1	90,7	0,0	0,3	100,0
Subvención	449,1	5.543,9	0,0	17,6	6.010,6
%	7,5	92,2	0,0	0,3	100,0
Vitivícolas					
Núm. de empresas	1	22	32	39	94
%	1,1	23,4	34,0	41,5	100,0
Investimento subvencionable	353,8	5.238,6	7.856,1	4.416,1	17.864,6
%	2,0	29,3	44,0	24,7	100,0
Subvención	70,8	1.217,0	2.493,1	1.454,5	5.235,4
%	1,4	23,2	47,6	27,8	100,0
Hortofrutícolas					
Núm. de empresas	15	12	10	9	46
%	32,6	26,1	21,7	19,6	100,0
Investimento subvencionable	1.451,4	1.217,4	3.525,2	1.401,0	7.594,9
%	19,1	16,0	46,4	18,4	100,0
Subvención	382,3	340,1	1.208,9	384,3	2.315,6
%	16,5	14,7	52,2	16,6	100,0
Panadería					
Núm. de empresas	8	12	11	11	42
%	19,0	28,6	26,2	26,2	100,0
Investimento subvencionable	7.323,5	14.126,2	1.594,1	3.237,4	26.281,2
%	27,9	53,8	6,1	12,3	100,0
Subvención	1.464,7	2.875,8	368,3	672,3	5.381,0
%	27,2	53,4	6,8	12,5	100,0

[Continúa] ▶

Cadro núm. 59 (continuación)

Axudas a investimentos en transformación e comercialización de produtos agrarios e forestais. Ano 2010 (Orde do 24 de marzo de 2010) (en miles de euros)

	A Coruña	Lugo	Ourense	Pontevedra	Total
Forestal					
Núm. de empresas	6	12	3	3	24
%	25,0	50,0	12,5	12,5	100,0
Investimento subvencionable	1.721,5	2.374,0	739,0	551,7	5.386,1
%	32,0	44,1	13,7	10,2	100,0
Subvención	738,9	1.010,4	307,8	193,1	2.250,2
%	32,8	44,9	13,7	8,6	100,0
Outras					
Núm. de empresas	9	3	1	3	16
%	56,3	18,8	6,3	18,8	100,0
Investimento subvencionable	2.261,6	3.040,7	327,7	303,3	5.933,4
%	38,1	51,2	5,5	5,1	100,0
Subvención	691,6	1.038,1	98,3	90,2	1.918,3
%	36,1	54,1	5,1	4,7	100,0
Total					
Núm. de empresas	59	92	60	78	289
%	20,4	31,8	20,8	27,0	100,0
Investimento subvencionable	18.559,4	47.707,3	15.362,9	21.743,1	103.372,7
%	18,0	46,2	14,9	21,0	100,0
Subvención	4.881,1	13.804,5	4.873,1	6.014,7	29.573,3
%	16,5	46,7	16,5	20,3	100,0

Fonte: Dirección Xeral de Produción, Industrias e Calidade Agroalimentaria. Consellería do Medio Rural.

clusters cunha axuda total de 250.000 euros sobre un importe solicitado de 717.166 euros. A estes *clusters* están adheridos preto de 2.500 empresas, e non fai falta recordar o papel que desempeñan nos sectores básicos da industria galega o *cluster* da automoción (Ceaga), o do naval (Aclunaga), o da madeira, así como o do granito ou lousa, entre outros.

Ademais da Consellería de Economía e Industria, a Consellería do Mar e a Consellería do Medio Rural teñen competencias nos sectores industriais transformadores de produtos primarios. Esta última apoiou en 2010, con 29,5 millóns de euros, 289 industrias agrarias, as cales propuxeron un investimento de 103,4 millóns de euros. O seu obxectivo era reforzar as industrias transformadoras para beneficiar o tecido económico das zonas rurais. Para esta política dispúxose do Fondo Europeo Agrícola de Desenvolvemento Rural (Feader) e, de forma complementaria, de fondos propios para aquelas pequenas e medianas empresas forestais e grandes empresas agroalimentarias

que non accedan ao financiamento da Unión Europea. Subvenciónanse os investimentos en activos fixos materiais, nos que se inclúe a adquisición e mellora de bens inmobles (en casos excepcionais tamén a adquisición de terreos), a compra de maquinaria e os gastos vinculados ao anterior (honorarios de proxecto e dirección de obra, estudos de viabilidade, etc.). No cadro 59 represéntanse os resultados desta liña de axudas por sectores. Os maiores investimentos producíronse nas panaderías e nas cárnicas, aínda que o sector lácteo e o vitivinícola tamén tiveron un peso importante. Na distribución territorial obsérvase que en Lugo se realizou case a metade do investimento, subvencionándose 92 empresas desta provincia, na que destaca o dinamismo observado no sector lácteo e nas panaderías. En Ourense, con tres denominacións de orixe, os apoios concentráronse na actividade vitivinícola. En Pontevedra, os investimentos do sector cárnico foron, a bastante distancia dos efectuados polo sector vitivinícola e as panaderías, os máis importantes; mentres na Coruña tamén destacou o dinamismo observado nesta última actividade e, igualmente, o sector cárnico.

Pola súa banda, a Consellería do Mar concedeu, en 2010, axudas por valor de 24,4 millóns de euros, procedentes do Fondo Europeo de Pesca (Fe) ás empresas que se dedican á transformación e comercialización dos produtos da pesca, do marisqueo e da acuicultura. A gran maioría de empresas apoiadas son industrias conserveiras e as axudas diríxense á modernización das instalacións, á mellora de procesos, á adquisición de bens e equipo, ao aforro enerxético e á execución de proxectos innovadores.

VI. Construcción

Introdución

No ano 2010 o sector da construción continuou sumido na crise. A promoción de vivendas mantivo a súa caída en picado e a demanda pública de obras resentíuse da debilidade financeira do Estado. Como elemento positivo hai que sinalar a recuperación da demanda de vivenda, se ben se debe apuntar que esta tendencia pode ser

Cadro núm. 1

Indicadores do sector da construción en España. Taxas de variación interanual (en %)

	2010						
	2008	2009	2010	I trim.	II trim.	III trim.	IV trim.
VEB construción	-1,6	-6,2	-6,3	-6,4	-6,5	-6,6	-5,8
% da construción na FBCF	57,4	59,5	56,7	58,2	56,9	56,6	55,0
% da vivenda na FBCF	27,9	24,2	20,8	21,6	21,0	20,6	20,0
Ocupados	-9,0	-23,0	-12,6	-15,9	-11,6	-9,8	-12,8
Paro estimado	131,4	58,0	-24,3	-19,1	-24,8	-25,9	-28,6
Afiliados á Seguridade Social	-11,1	-18,1	-13,5	-16,3	-13,0	-13,8	-10,8
Paro rexistrado	71,1	77,9	5,6	13,1	6,8	3,9	-1,1
Consumo de cemento	-23,7	-32,6	-31,6	-18,7	-12,0	-13,6	-17,1
Índice de custos do sector	4,9	4,9	5,9	0,6	2,5	2,3	3,3

Fontes: Ministerio de Trabajo e Asuntos Sociais. Inem. EPA. INE. OFICEMEN. Ministerio de Fomento, ECIC.

Cadro núm. 2

Indicadores do sector da construción en Galicia. Taxas de variación interanual (en %)

	2010						
	2008	2009	2010	I trim.	II trim.	III trim.	IV trim.
VEB construción	0,2	-5,6	-5,8	-6,3	-6,3	-5,3	-5,2
Ocupados	-9,0	-13,7	-9,0	-3,6	-9,4	-9,6	-13,2
Paro estimado	109,8	54,6	-0,1	15,0	9,0	-10,2	-16,2
Afiliados á Seguridade Social	-4,9	-9,4	-9,7	-10,6	-9,4	-9,5	-9,3
Paro rexistrado	29,7	61,3	12,2	18,6	13,7	9,6	7,3

Fontes: Ministerio de Trabajo e Asuntos Sociais. Inem. EPA. INE. OFICEMEN. IGE.

Cadro núm. 3

O mercado de traballo na construción (medias anuais). Ano 2010

	A Coruña	Lugo	Ourense	Pontevedra	Galicia	España
Ocupados						
Miles	48,0	14,3	12,5	30,7	105,3	1.650,8
Taxa de variación 2010/2009 (%)	-9,9	8,6	15,5	-20,5	-9,0	-12,6
Paro estimado						
Miles	7,73	1,70	1,68	7,93	19,03	507,33
Taxa de variación 2010/2009 (%)	-13,7	-6,8	21,8	14,9	-0,1	-24,3
Paro rexistrado						
Miles	15,0	3,6	3,8	13,3	35,7	754,9
Taxa de variación 2010/2009 (%)	11,0	12,1	11,6	13,9	12,2	5,6
Afiliados á Seguridade Social						
Miles	48,0	13,5	12,3	35,0	108,9	1,5
Taxa de variación 2010/2009 (%)	-9,1	-7,6	-10,2	-11,1	-9,7	-13,5

Fontes: Ministerio de Trabajo e Asuntos Sociais. Inem. EPA. INE.

efémera, xa que ten a súa orixe en factores conxunturais. En Galicia o comportamento da construción en 2010 foi similar ao español. A promoción galega de vivendas manifestou unha intensidade mesmo menor que a da media estatal, pero a evolución do gasto público non resultou tan negativa como a do resto de España. A situación do mercado de traballo mostra a cara máis negativa desta crise, cunha ocupación que continuou diminuíndo a taxas moi elevadas por terceiro ano consecutivo. As expectativas para 2011 son malas debido ao aumento da incerteza económica e á elevación dos tipos de interese, factores que poden abortar os incipientes signos de recuperación da demanda de vivenda observados en 2010. Por outra parte, a escaseza de recursos compromete a demanda pública de obras e é de prever que este importante compoñente da actividade do sector continúe o seu percorrido negativo nos próximos anos.

A contabilidade trimestral pon de manifesto a negativa evolución do sector en 2010. No cadro 1 e no gráfico 1 pódese observar que o VEB da construción cae a

Gráfico 1.

VEB pb da construción e PIB pm (euros constantes)
Taxas de variación interanuais (en %)

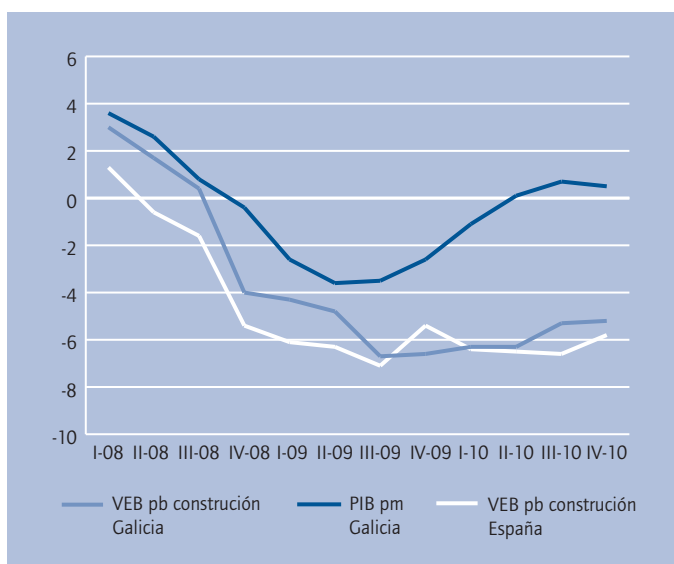
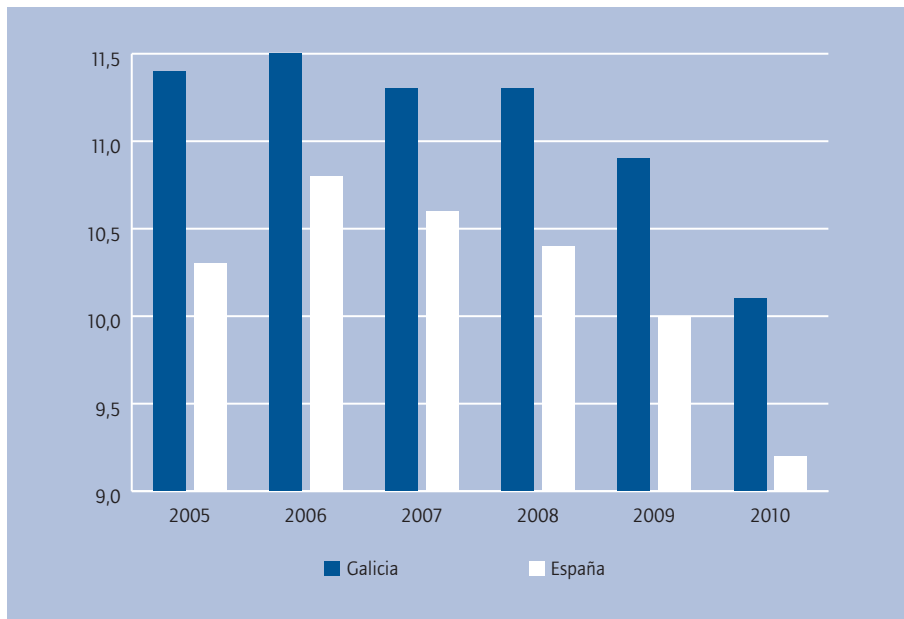

Gráfico 2.

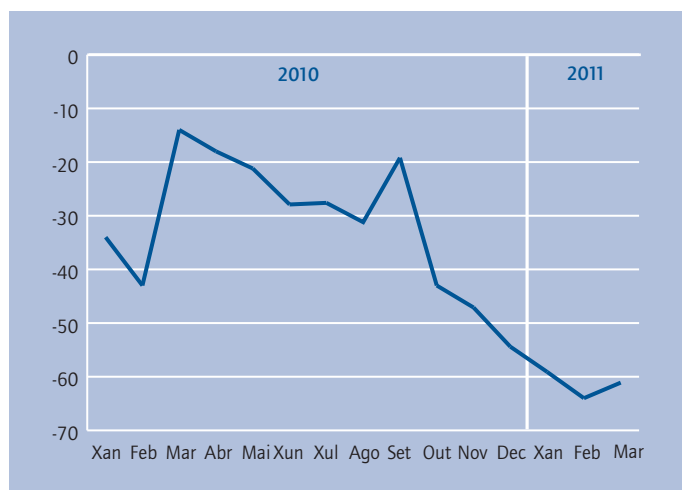
Participación directa da construción no PIB (prezos correntes) (en %)

taxas do 6% ao longo do ano 2010. No último cuarto do ano complétanse doce trimestres consecutivos de caída da produción, o que fai que a participación da construción no PIB español se sitúe no 9,2%, *ratio* semellante á do ano 2003. O peso

Gráfico 3.

Indicador do clima de construción en España

da vivenda na Formación Bruta de Capital Fixo representa o 20,8% e alcanza o seu menor nivel neste século, cunha enorme perda de 3,4 puntos porcentuais nun ano. A forte caída de produción reflíctese no mercado de traballo, no que a ocupación media descende en case 240.000 postos de traballo, fixándose o emprego medio anual en 1.651.000 persoas, por riba dun millón menos que en 2007. Non obstante, a EPA recolle un descenso do 24% no paro estimado, que ascende a un total de medio millón de persoas en 2010. As afiliacións á Seguridade Social mostran cifras e tendencias semellantes. En 2010 os afiliados á Seguridade Social en alta laboral descendieron en case 242.000 persoas, estimándose en 1,54 millóns a media de

todo o ano. Quizais polo efecto de desánimo que se detectaba no descenso do paro estimado, o paro rexistrado parece ter tocado fondo, cun aumento de 40.000 persoas na media do ano; estes datos representan un crecemento do 5,6%, o que supón unha importante moderación respecto ao 78% do ano anterior. Así, o mercado de traballo continúa empeorando, malia que a súa deterioración se freou respecto á dos anos precedentes. A pesar diso, o indicador de clima da construción¹ recollido no gráfico 3 mostra un claro empeoramento do estado de opinión empresarial no último trimestre de 2010, e en febreiro de 2011 este índice alcanza o seu mínimo histórico (-64) desde que comezase a súa publicación en 1993.

Os indicadores do sector en Galicia resultan tamén moi negativos, aínda que non tan malos como no conxunto de España. O valor da produción en Galicia caeu un 5,8% en 2010, lixeiramente menos que no conxunto de España. A ocupación media en todo o ano foi de 105.300 persoas, 10.400 menos que en 2009, o que representa un descenso interanual do 9%. As afiliacións á Seguridade Social supuxeron case 109.000, cun descenso próximo ao 10%. Aínda que importantes, os descensos da ocupación galegos son menos intensos que os computados no conxunto de España. O número de parados estimados pola EPA en 2010 é de pouco máis de 19.000 persoas, o que supón o primeiro ano desde 2006 no que o paro deixa de aumentar, malia que o

Cadro núm. 4

A vivenda en España. Principais indicadores de oferta

	Taxa de variación interanual (%)					
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Visados de dirección de obra (vivenda nova e ampliación e reforma)	299.551	146.640	127.543	-56,5	-51,0	-13,0
Licenzas municipais de obra (número de vivendas de nova planta)*	268.435	130.546	63.690	-57,7	-51,4	-38,2
Certificados de fin de obra (número de vivendas)	615.072	387.075	257.443	-4,1	-37,1	-33,5
Vivendas libres visadas polos colexios de arquitectos	208.125	76.344	55.662	-62,8	-63,3	-27,1
VPO visadas polos colexios de arquitectos	44.721	34.518	28.286	3,5	-22,8	-18,1
VPO obra nova. Vivendas iniciadas	91.481	79.054	60.798	8,0	-13,6	-23,1
VPO obra nova. Vivendas rematadas	69.597	67.904	56.996	2,2	-2,4	-16,1

VPO: Vivenda de protección oficial.

* Para o ano 2010 os 9 primeiros meses.

Fontes: Ministerio de Fomento. Consejo Superior de los Colegios de Arquitectos de España.

¹ O indicador de clima é a media dos saldos de opinións empresariais referidos á tendencia do emprego e á carteira de pedidos do sector, recollidos na *Encuesta de Coyuntura Industrial* elaborada polo Ministerio de Industria. Por exemplo, un valor de -10 do saldo significa que a porcentaxe de opinións negativas supera en 10 puntos a de opinións positivas.

Gráfico 4.

Mercado de trabajo na construción en Galicia
Taxas de variación interanual (en %)

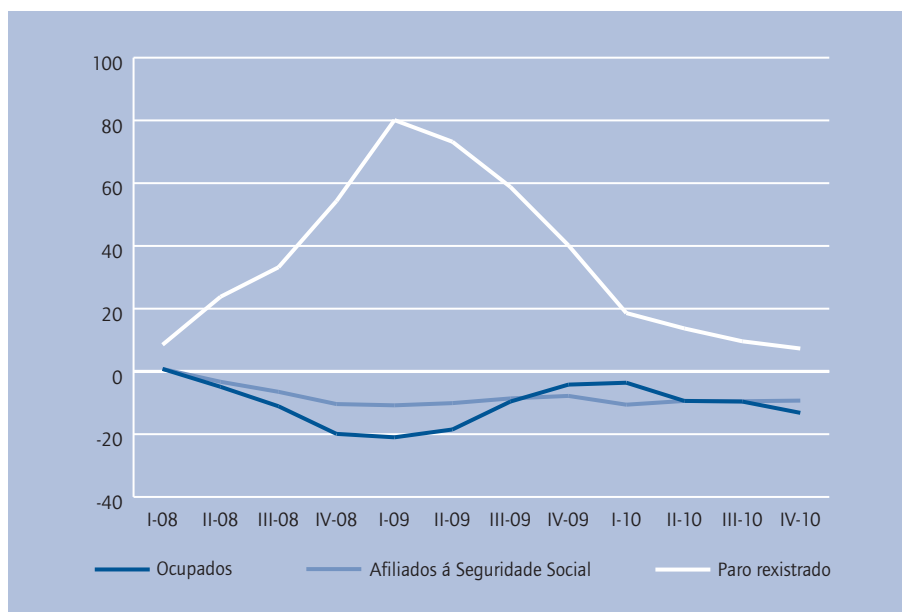
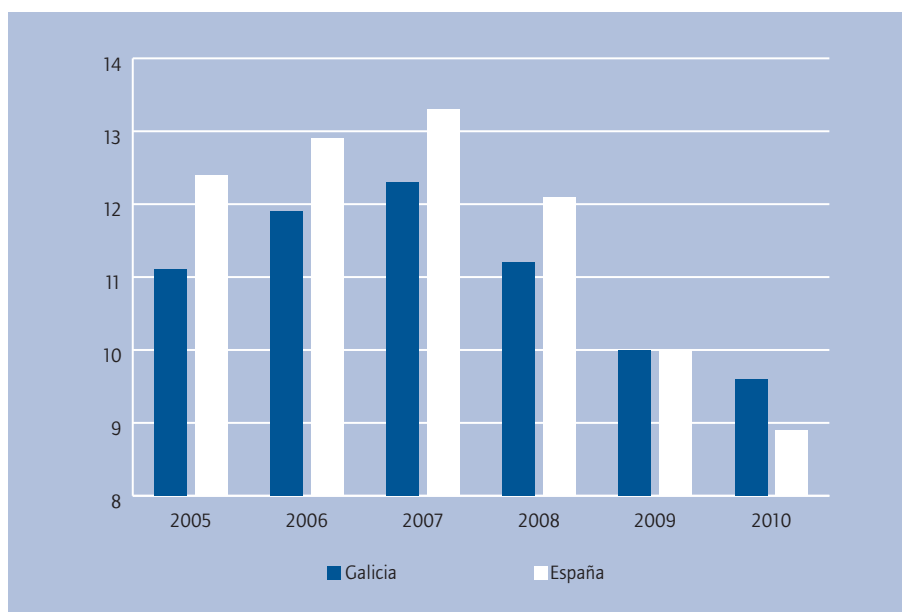

Gráfico 5.

Participación directa da construción no emprego (en %)

descenso (-0,1%) fose de menor contía. Non obstante, o paro rexistrado nas oficinas de emprego, aínda que moderou o seu crecemento, continuou aumentando (12,2%) ata situarse nas 35.700 persoas. A pesar da forte recesión, a produción da construción aínda representa o 10% do PIB galego e o 9,6% do emprego directo, porcentaxes, superiores ás medias estatais, que reflicten a relevancia deste sector na economía de Galicia.

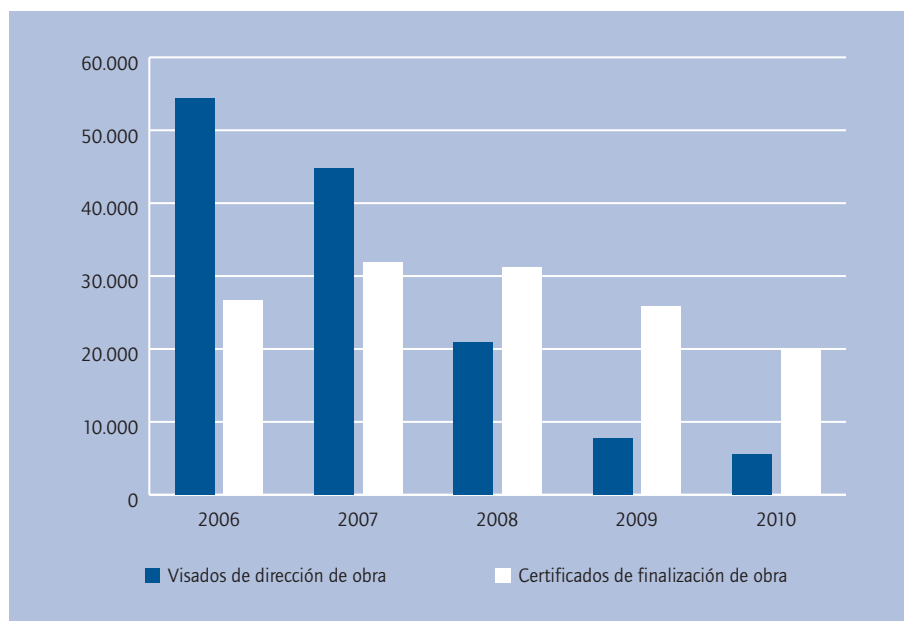
Vivenda

En 2010 os guindastres desapareceron case por completo dos ceos urbanos españois e a promoción de vivendas seguiu a súa caída en mínimos históricos. A demanda de vivenda recuperouse, despois de tres anos consecutivos de fortes descensos, pero as causas desta recuperación son en parte circunstanciais. Quizais debido a este rebrote das vendas, os prezos frearon o seu axuste á baixa, aínda que as expectativas do mercado residencial seguen sendo pesimistas dado o mal clima económico, a falta de liquidez e o previsible aumento dos tipos de interese. O importante volume de obra finalizada e non vendida, unida ao contexto económico recesivo, previsiblemente seguirá premendo á baixa os prezos da vivenda en 2011.

En 2010 iniciáronse en España menos de 92.000 vivendas novas, o que constitúe a menor cifra rexistrada desde os anos 1970. En Galicia os comezos de obra nova foron

Gráfico 6.

Número de vivendas iniciadas e rematadas en Galicia

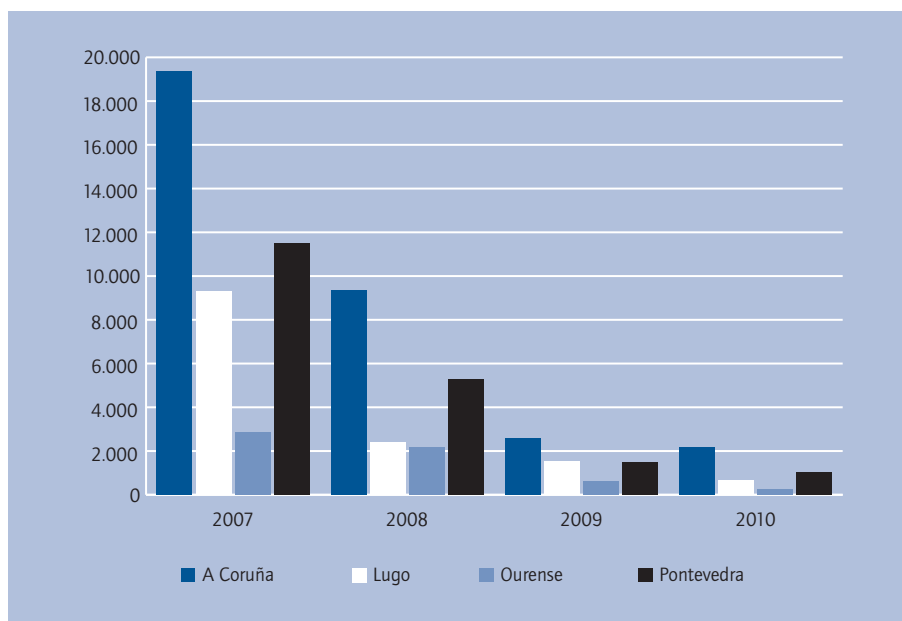
4.118, número que tamén rompe todos os mínimos anteriores. Así, pois, a promoción residencial encóntrase absolutamente paralizada en España, en Galicia e en cada unha das catro provincias, como mostran o cadro 6 e os gráficos 6 e 7.

Como se reflicte nos cadros 4, 5, 6 e 7, o número de vivendas rematadas redúcese de xeito apreciable no ano 2010, tanto en Galicia coma en España. A crise na promoción que comeza en 2008 repercute finalmente de xeito significativo no volume de obra rematada. En 2010 obtiveron o certificado de final de obra 257.443 vivendas españolas, das cales 20.130 eran galegas. Estas cifras supoñen importantes descensos do 33% e 22% respectivamente. As finalizacións de obra redúcese, pero o número de vivendas novas compradas no ano 2010 aínda non é suficiente para absorbelas na súa totalidade nin en España nin en Galicia, polo que o *stock* de vivenda nova creceu, se ben de maneira moderada, neste ano.

A teor da tendencia mostrada polos proxectos visados polos colexios de arquitectos, a promoción de vivendas aínda non tocou fondo e continuará descendendo fortemente en 2011. En 2010 só se visaron 83.988 vivendas en toda España, o que supón unha caída do 24% con respecto ao ano precedente. Tanto a vivenda libre (-27%) coma a protexida (-18%) móstranse fortemente recesivas. En Galicia visáronse 4.561 vivendas, o que representa un descenso do 22,3% en relación co ano anterior. A vivenda libre diminuíu un 29%, mentres que, a pesar do escaso número de visados (701), a vivenda protexida mostrou un crecemento do 60%. A redución de visados libres é xeral nas catro provincias, oscilando entre o -16,5% da Coruña e o -55,9% de Lugo. O descenso

Gráfico 7.

Vivendas iniciadas, obra nova

Cadro núm. 5**A vivenda en Galicia. Principais indicadores de oferta**

				Taxa de variación interanual (%)		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Visados de dirección de obra (vivenda nova e ampliación e reforma)	20.895	7.771	5.513	-53,3	-62,8	-29,1
Licenzas municipais de obra (número de vivendas de nova planta)*	23.163	7.372	3.673	-49,2	-68,2	-41,8
Certificados de fin de obra (número de vivendas)	31.263	25.865	20.130	-2,1	-17,3	-22,2
Vivendas libres visadas polos Colexios de Arquitectos	17.043	5.431	3.860	-49,2	-68,1	-28,9
VPO visadas polos Colexios de Arquitectos	1.932	437	701	25,2	-77,4	60,4
VPO obra nova. Vivendas iniciadas	2.169	1.146	3.017	-27,7	-47,2	163,3
VPO obra nova. Vivendas rematadas	2.743	1.778	1.847	-26,9	-35,2	3,9

VPO: Vivenda de protección oficial.

* Para o ano 2010 os 9 primeiros meses.

Fontes: Ministerio de Fomento. Consejo Superior de los Colegios de Arquitectos de España.

Cadro núm. 6**Indicadores de oferta. Vivendas iniciadas e rematadas**

	2006	2007	2008	2009	2010
Vivendas iniciadas (obra nova)					
A Coruña	24.186	19.366	9.339	2.591	2.188
Lugo	9.904	9.284	2.420	1.544	677
Ourense	4.138	2.874	2.180	637	242
Pontevedra	14.133	11.516	5.293	1.496	1.011
Galicia	52.361	43.040	19.232	6.268	4.118
España	865.561	651.427	264.795	110.849	91.662
Vivendas rematadas					
A Coruña	12.177	14.283	14.602	11.680	8.517
Lugo	3.082	3.391	5.079	4.087	3.865
Ourense	2.431	3.072	2.278	2.055	1.975
Pontevedra	8.973	11.191	9.304	8.043	5.773
Galicia	26.663	31.937	31.263	25.865	20.130
España	585.583	641.419	615.072	387.075	257.443

Fonte: Ministerio de Fomento.

Cadro núm. 7**Vivendas de Protección Oficial iniciadas e rematadas**

	2008	2009	2010
VPO iniciadas			
A Coruña	1.039	531	1.764
Lugo	420	144	293
Ourense	153	50	183
Pontevedra	557	421	777
Galicia	2.169	1.146	3.017
España	91.481	79.054	60.798
VPO rematadas			
A Coruña	1.140	871	793
Lugo	624	501	84
Ourense	223	76	261
Pontevedra	756	330	709
Galicia	2.743	1.778	1.847
España	69.597	67.904	56.996

Fonte: Ministerio de Vivenda.

de Pontevedra vese amortecido polo relativamente elevado número de certificacións de vivenda protexida (VP) nesta provincia, que absorbe o 60% de visados protexidos galegos en 2010. A VP galega mostra unha escasa participación relativa na futura promoción de vivendas. En Galicia os visados protexidos representan só o 15% do total, mentres que esta proporción é do 33,7% no conxunto de España.

No cadro 7 expóñense as estimacións do Ministerio de Fomento sobre as vivendas de protección iniciadas e rematadas en 2010. En España apréciase unha importante caída, mentres que en Galicia o número de VP iniciadas case se triplica respecto a 2009, significando o 5% das españolas. Non obstante, as VP finalizadas en 2010 apenas aumentaron respecto ao ano anterior e supoñen só o 3% do total español, que, á súa vez, tamén descende. A figura da rehabilitación protexida presenta

unha maior incidencia en Galicia. As 7.277 rehabilitacións aprobadas de modo provisional en 2010 significan un importante aumento respecto ao ano anterior e o 9% do total español (78.582). Ademais, aínda que o número de rehabilitacións protexidas aprobadas de xeito definitivo descendeu a 6.011 en 2010, esta cifra representa unha proporción de máis do 10% respecto ao conxunto do Estado.

Despois de tres anos de caída, a demanda de vivenda recuperouse no ano 2010. A vivenda usada foi a animadora do mercado, mentres que as vendas de vivenda nova continuaron caendo. Porén, hai que ter en conta que 2010 resulta un ano atípico para

Cadro núm. 8**Vivendas visadas polos arquitectos**

	Número de vivendas				Taxa de variación interanual (%)			
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010
A Coruña	15.273	7.706	2.828	2.283	-18,3	-49,5	-63,3	-19,3
Lugo	7.731	2.470	868	465	-25,1	-68,1	-64,9	-46,4
Ourense	2.325	2.091	532	268	-47,4	-10,1	-74,6	-49,6
Pontevedra	9.736	6.708	1.640	1.545	-34,0	-31,1	-75,6	-5,8
Galicia	35.065	18.975	5.868	4.561	-27,2	-45,9	-69,1	-22,3

Fonte: Consejo Superior de los Colegios de Arquitectos de España.

avaliar a demanda, dado que existiu un forte incentivo a anticipar as compras polo incremento do IVE a mediados de ano e pola parcial desaparición da desgravación fiscal pola compra de vivenda a partir de 2011. A ausencia destes estímulos, unida ao contexto recesivo da economía, á escaseza de crédito e ao incremento dos tipos de interese pode facer que a moderada recuperación das transaccións non teña continuidade en 2011.

No cadro 10 móstranse dous indicadores da demanda efectiva de vivenda que teñen carácter totalizador: as transaccións legalizadas nas notaría e as anotacións nos rexistros da propiedade.² Estas dúas series, malia que con certo desfase temporal entre elas, deberían reflectir a práctica totalidade das operacións de compravenda levadas a cabo en España. No ano 2010 as notaría españolas computaron un total de 491.000 transaccións de vivenda, que representan un aumento global do 5,9%. Delas, case 200.000 foron compras de vivenda nova e 291.000 de usada, como mostra o cadro 11. O comportamento dos dous segmentos do mercado foi moi diferente: a vivenda nova proseguíu a súa crise cun descenso do 17,1%, pero a vivenda usada, cun crecemento do 30,8%, compensouna sobradamente. As estimacións dos rexistradores difiren lixeiramente en canto á cantidade (446.000 compravendas), pero a taxa de variación é só unhas décimas inferior á estimada polos notarios (5,4%). Non obstante, as series rexistradas difiren das notariais, en canto a que as primeiras estiman unha repartición equilibrada entre as compras de vivenda nova e usada, así como un menor crecemento do mercado de segunda man e unha menor caída da vivenda nova.

Segundo as estimacións notariais, en Galicia a evolución do mercado foi mellor que a do resto de España. En 2010 as notaría galegas rexistraron 26.000 vendas, que supoñen un crecemento do 9,1% respecto a 2009. En comparación con España, en Galicia domina a demanda de vivenda nova con 14.400 operacións, mentres que as de vivenda usada se aproximaron ás 11.700. O mercado galego de nova residencia non se mostrou tan recesivo como o español, contraéndose «só» un 6%, mentres que a vivenda usada rompía a barreira do 36% na súa expansión. Os Rexistros da Propiedade,

Cadro núm. 9

Vivendas visadas polos colexios de arquitectos. Ano 2010

	A Coruña	Lugo	Ourense	Pontevedra	Galicia
Vivenda libre	2.087	374	267	1.132	3.860
VPO	196	91	1	413	701
Total	2.283	465	268	1.545	4.561

Fonte: Consejo Superior de los Colegios de Arquitectos de España.

² O Consello Xeral do Notariado estima o número de transaccións levadas a cabo nas notaría e estes cálculos son publicados polo Ministerio de Fomento. O Colexio de Rexistradores de España compila as transaccións inscritas nos Rexistros da Propiedade na *Estadística Registral Inmobiliaria* e estas cifras tamén se recollen nas series de compravenda de vivendas publicadas polo INE desde o ano 2007.

Gráfico 8.

Vivendas visadas polos colexios de arquitectos

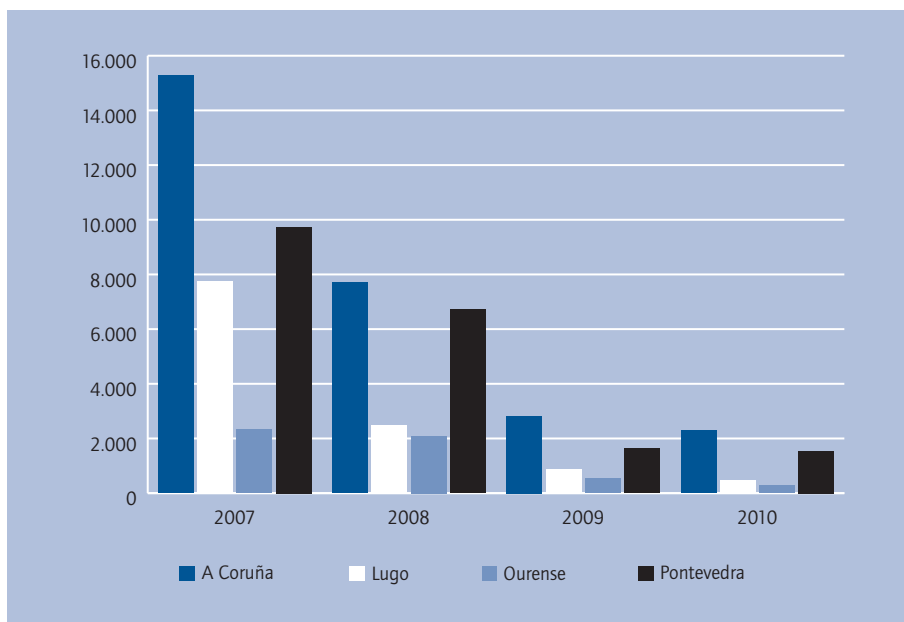
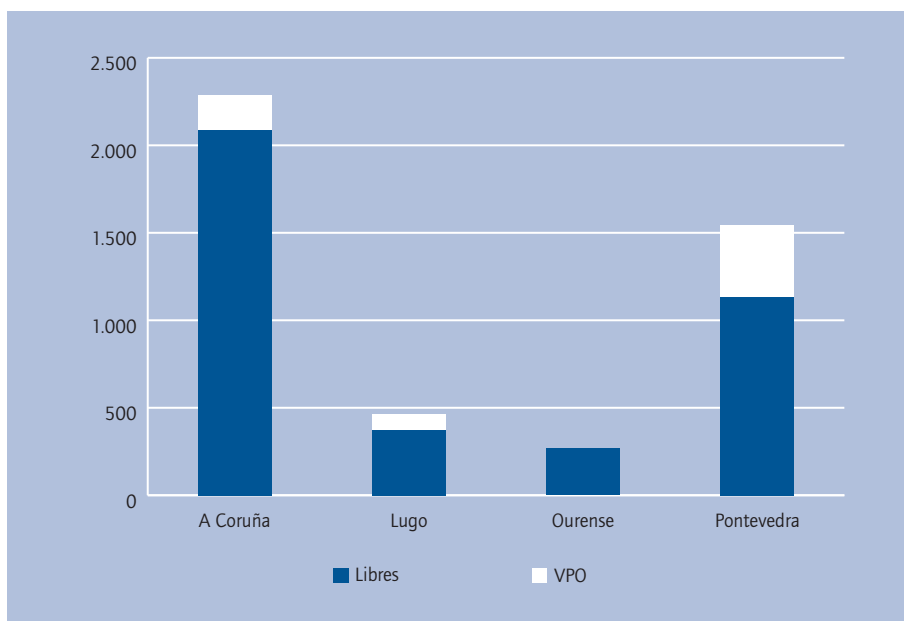

Gráfico 9.

Vivendas visadas polos colexios de arquitectos nas catro provincias. Ano 2009

non obstante, estiman un menor volume de operacións, con 22.657 compravendas que supoñen un crecemento do 5,2% respecto a 2009. Ao igual que sucedía en España, as estimacións rexistradas melloran o comportamento do segmento da vivenda nova, e no caso galego estiman que este se mantén cun crecemento interanual do 0,8%, mentres que rebaixan a expansión das vendas de vivenda usada ata o 15%.

Segundo as series notariais, a evolución da demanda nas catro provincias foi positiva, en especial en Lugo e Ourense, cun crecemento do 12% e do 19%, respectivamente, mentres que na Coruña medraba ao mesmo ritmo que a media galega (9,1%) e en Pontevedra o aumento era menor (4,3%). Na Coruña, Lugo e Pontevedra repítese o cadro dunha demanda de vivenda nova decrecente e dunha forte expansión das vendas de segunda man, mentres que en Ourense ambos os dous segmentos do mercado crecen a taxas próximas ao 20% en 2010 (cadro 11). As tendencias que apuntan as cifras dos rexistradores da propiedade nas catro provincias coinciden coas notariais, agás no caso de Pontevedra, na que o número total de vivendas rexistradas en 2010 caeu un 3,6% respecto ao ano anterior, caída derivada dunha regresión do 11% no mercado da vivenda nova.

En 2010 constituíronse 605.172 hipotecas en predios urbanos en toda España. Esta cifra supón un retroceso do 7,3% en termos interanuais. Na comunidade galega as 32.400 hipotecas constituídas no ano 2010 significan un descenso de só o 2,8%. Axustándose a grandes trazos coas tendencias marcadas polos rexistros notariais, a provincia de Pontevedra mostra a maior caída cun -8,8%, seguida da Coruña cun descenso do 3,6%, mentres que as hipotecas lucenses aumentan un 2% e en Ourense crecen un 27%. O importe medio hipotecado foi de 117.716 euros en España,

Cadro núm. 10
Indicadores de demanda de vivenda

	Número de transaccións			Taxa de variación anual (%)	
	2008	2009	2010	2009	2010
Galicia					
Notarios					
A Coruña	12.719	10.852	11.838	-14,7	9,1
Lugo	4.310	3.425	3.845	-20,5	12,3
Ourense	3.142	2.423	2.879	-22,9	18,8
Pontevedra	9.404	7.183	7.494	-23,6	4,3
Total	29.575	23.883	26.056	-19,2	9,1
Rexistradores					
A Coruña	12.111	9.466	10.356	-21,8	9,4
Lugo	3.987	3.013	3.140	-24,4	4,2
Ourense	3.080	2.397	2.747	-22,2	14,6
Pontevedra	8.206	6.655	6.414	-18,9	-3,6
Total	27.384	21.531	22.657	-21,4	5,2
España					
Notarios	564.464	463.719	491.061	-17,8	5,9
Rexistradores	561.420	423.114	445.885	-24,6	5,4

Fontes: Ministerio de Fomento. *Estadística Registral Inmobiliaria*.

Cadro núm. 11
Transaccións de vivenda en notaría. Ano 2010

	Número de transaccións		Taxa de variación anual (%)	
	Nova	Usada	Nova	Usada
A Coruña	6.521	5.317	-8,4	42,4
Lugo	2.407	1.438	-0,5	42,8
Ourense	1.629	1.250	18,0	19,8
Pontevedra	3.821	3.673	-13	32
Galicia	14.378	11.678	-6,1	36,3
España	199.803	291.258	-17,1	30,8

Fonte: Ministerio de Fomento.

Cadro núm. 12**Valor medio das transmisións inmobiliarias de vivenda libre**

	Euros			Taxa de variación anual (%)	
	2008	2009	2010	2009	2010
A Coruña	142.609	143.273	141.466	0,5	-1,3
Lugo	111.422	115.780	119.603	3,9	3,3
Ourense	113.454	114.330	125.534	0,8	9,8
Pontevedra	153.226	155.189	155.902	1,3	0,5
Galicia	138.689	140.179	140.460	1,1	0,2
España	186.223	181.044	180.113	-2,8	-0,5

Fonte: Ministerio de Fomento

Cadro núm. 13**Hipotecas en terreos edificables urbanos.
Vivendas construídas**

	Número de hipotecas			Taxa de variación anual (%)	
	2008	2009	2010	2009	2010
A Coruña	16.319	14.280	13.765	-12,5	-3,6
Lugo	3.673	4.193	4.277	14,2	2,0
Ourense	3.093	2.229	2.831	-27,9	27,0
Pontevedra	13.978	12.631	11.523	-9,6	-8,8
Galicia	37.063	33.333	32.396	-10,1	-2,8
España	835.056	653.173	605.172	-21,8	-7,3

Fonte: INE.

practicamente a mesma contía de 2009. En Galicia a hipoteca media foi de 105.189 euros, o que representa un descenso do 2,1% respecto ao ano anterior. A redución do importe medio é bastante homoxénea nas catro provincias, pero non a contía absoluta, sendo Pontevedra a provincia coa hipoteca máis cara (112.000 euros) e a de Lugo a máis barata con 89.300 euros (cadro 14).

O euríbor alcanzou o valor de 1,215% en marzo de 2010, o mínimo histórico deste indicador. A partir deste mes, o índice de referencia comezou unha imparable ascensión ante as crecentes restricións de financiamento nos mercados e o anuncio por parte do Banco Central Europeo (BCE) de aumentos no tipo de interese. En marzo de 2011 o BCE subiu ata o 1,25% o tipo de redesconto, que mantivera no 1% desde mediados de 2009. Como consecuencia deste proceso, o euríbor situouse no 1,924% en marzo de 2011, un aumento de 70 puntos básicos nun ano. Esta evolución implica un encarecemento duns 500 euros anuais nas cotas dunha hipoteca media. Este encarecemento aínda pode ser absorbido pola maioría das familias hipotecadas sen grandes problemas, pero no futuro a tendencia alcista dos tipos definida polo BCE, unida ás restricións cualitativas de crédito, freará o desenvolvemento da demanda de vivenda nos próximos exercicios.

A pesar de que o número de vivendas adquiridas en 2010 aumentou respecto a 2009, os indicadores financeiros da demanda mostran tendencias decrecentes, apuntando tanto a unha caída de prezos, como a un menor recurso ao financiamento externo na adquisición. O crédito hipotecario total caeu 3 puntos como porcentaxe do PIB, representando o 101,7% deste no cuarto trimestre de 2010, mentres que o crédito aos fogares para a adquisición se mantén no 64% do PIB. O crédito hipotecario aos fogares medrou a unha taxa media do 0,6% en 2010, taxa que fora de 1,34% en 2009 e de 8,25% en 2008. Pero en febreiro de 2011 esta variable descendeu un 0,3%. É a primeira vez, desde que en 1996 o Banco de España publica esta variable, que o crédito ás familias para a compra de vivenda se reduce. Por outra parte, o número de créditos concedidos para a adquisición reduciuse un 7,5% ata a cifra de 442.600 e, malia que

a porcentaxe de créditos dubidosos mellorou lixeiramente en 2010 (2,6% fronte ao 2,9% en 2009), a caída do crédito sinala as malas perspectivas a curto prazo para o mercado da vivenda, que, unha vez esgotado o estímulo fiscal, se atopa inmovilizado polo encarecemento do crédito, pola caída do emprego e polas expectativas deflacionistas reinantes no sector.

No cadro 15 expóñense as estimacións de prezos realizadas pola empresa ATASA para o Ministerio de Fomento. Apréciase que en 2010 parece terse freado o impulso deflacionista que se impuxera en 2009. A vivenda media española presentou un prezo de 1.918 €/m², o que supón un descenso do 3,9% respecto a 2009. En Galicia, o prezo medio foi de 1.456 €/m², que significa unha variación mínima dun 0,4% respecto á do ano anterior. No caso galego, a diferenza da media española na que os dous prezos son equivalentes, a vivenda nova é moito máis cara (1.575 €/m²) que

Cadro núm. 14
Importe medio das hipotecas

	Euros			Taxa de variación anual (%)	
	2008	2009	2010	2009	2010
A Coruña	108.988	106.723	105.916	-2,1	-0,8
Lugo	95.396	92.541	89.345	-3,0	-3,5
Ourense	99.267	98.870	95.667	-0,4	-3,2
Pontevedra	121.721	114.594	112.149	-5,9	-2,1
Galicia	111.632	107.397	105.189	-3,8	-2,1
España	139.780	117.688	117.716	-15,8	0,0

Fonte: INE.

Gráfico 10.

Prezo medio da vivenda en comunidades de máis de 2 millóns de habitantes. Ano 2010

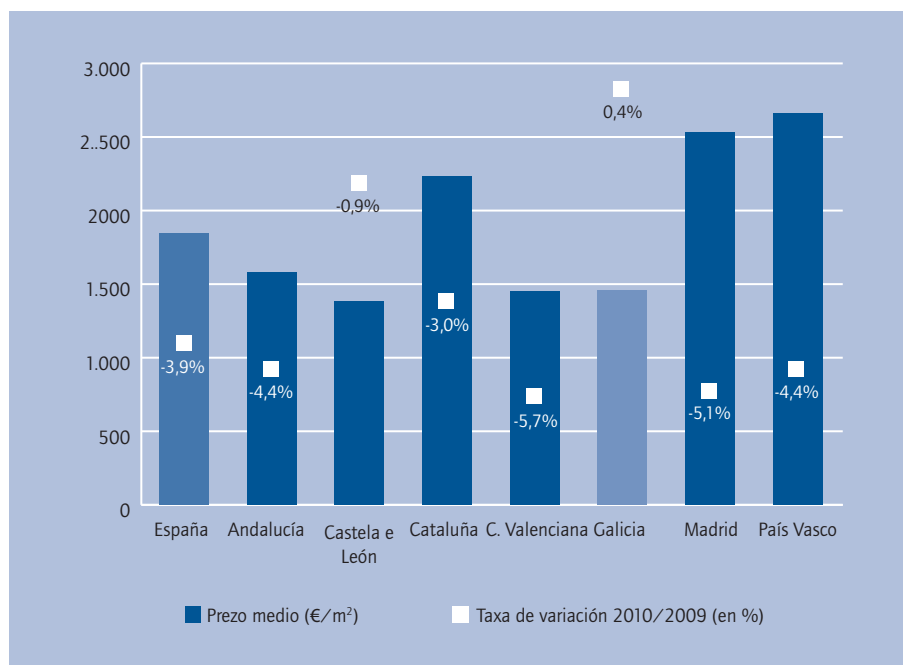

Gráfico 11.

Prezo medio da vivenda libre. Ano 2010

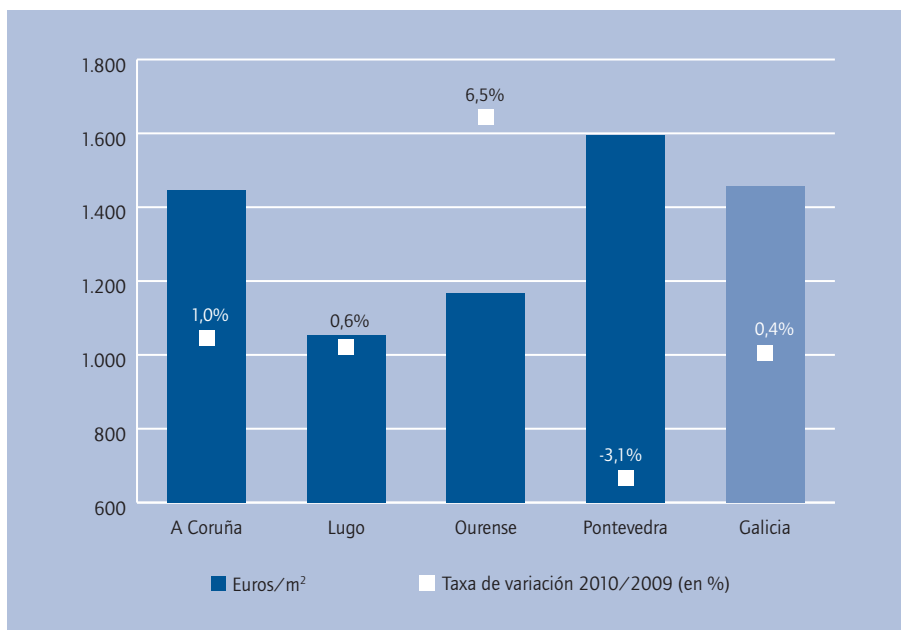
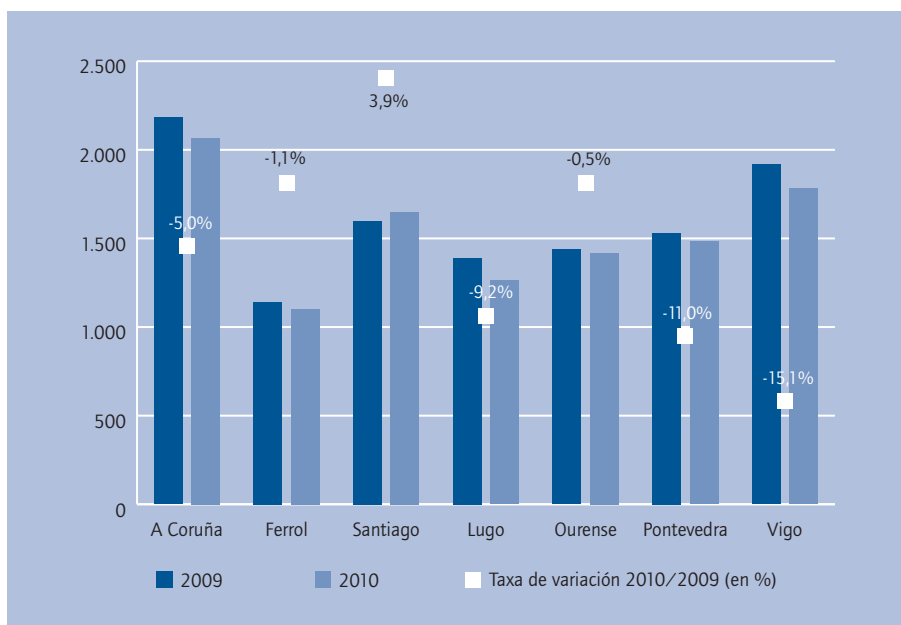

Gráfico 12.

Prezo medio da vivenda nas sete cidades (€/m²)

Cadro núm. 15

Prezo medio da vivenda libre

	Euros/m ²		Taxa de variación anual (%)	
	Galicia	España	Galicia	España
2009	1.450,5	1.918,5	-6,6	-7,4
2010	1.456,6	1.843,0	0,4	-3,9
I trimestre	1.460,0	1.865,7	-0,8	-4,7
II trimestre	1.456,0	1.848,9	1,4	-3,7
III trimestre	1.440,3	1.832,0	1,0	-3,7
IV trimestre	1.470,0	1.825,5	0,1	-3,5

Fonte: Ministerio de Fomento.

Cadro núm. 16

Prezo medio da vivenda libre. Detalle por provincias

	Euros/m ²			Taxa de variación anual (%)	
	2008	2009	2010	2009	2010
A Coruña	1.557,1	1.433,1	1.446,8	-8,0	1,0
Lugo	1.127,2	1.047,5	1.053,9	-7,1	0,6
Ourense	1.150,1	1.095,9	1.167,2	-4,7	6,5
Pontevedra	1.705,4	1.646,1	1.595,7	-3,5	-3,1

Fonte: Ministerio de Fomento.

a de segunda man (1.286 €/m²), pero a súa evolución en 2010 foi moi semellante, mantendo ambos os dous segmentos do mercado os prezos do ano anterior. A evolución foi lixeiramente alcista nos tres últimos trimestres do ano. A tendencia do prezo medio nas catro provincias encaixa co cadro de demanda comentado anteriormente: en Ourense, onde a demanda creceu en maior medida, o custo medio aumentou un 6,5%, mentres que en Pontevedra, de demanda máis débil, os prezos descendieron un 3,1%; pola súa banda, na Coruña e en Lugo a vivenda encareceuse a un ritmo do 1%.

Outras estimacións do custo da vivenda presentan un perfil semellante ao anterior, con movementos moi moderados dos prezos. O valor medio das transmisións inmobiliarias de vivenda libre –valor declarado nas operacións de compravenda nas notaría– foi de 140.500 euros en Galicia, cifra practicamente idéntica á do ano anterior (cadro 12). O índice de prezos da vivenda publicado polo INE, e estimado a partir dos valores anteriores, propón que o prezo da vivenda media diminuíu un 2% en 2010 tanto en Galicia coma en España, sendo lixeiramente máis deflacionista a vivenda nova que a usada. Pola súa parte, a *Encuesta Registral Inmobiliaria* estima que o importe do crédito inmobiliario por m² comprado se reduciu un 10,3% en España e un 3,9%

Cadro núm. 17

Accesibilidade á vivenda (referida á compra dunha vivenda de 100 m²)

Ano	Anos de salario necesarios para a compra dunha vivenda		Proporción da renda familiar que hai que pagar por un crédito de 25 anos (%)			
	Galicia	España	Un salario		Salario ponderado	
	Galicia	España	Galicia	España	Galicia	España
2006	8,43	10,04	43,97	52,35	27,48	34,90
2007	8,76	10,22	50,95	59,43	31,85	39,62
2008	8,64	9,77	53,31	60,35	33,32	40,23
2009	7,48	8,60	36,04	41,49	22,53	27,66
2010	7,30	8,19	32,78	36,79	21,85	26,28

Fontes: Ministerio de Fomento, *Índice de Costes Laborales* (INE) e elaboración propia.

en Galicia. Naturalmente, estes descenso non son atribuíbles só aos prezos, senón tamén, posiblemente, a unha redución na porcentaxe financiada do custo total das vivendas.

Así pois, en 2010 os prezos descenderon moi moderadamente en España, e en Galicia posiblemente aumentasen. Este freo á deflación observada en 2009 é probable que teña a súa explicación no reponte da demanda que se produciu en 2010. Non obstante, os prezos tanto españois coma galegos aínda parecen ter un percorrido á baixa relativamente amplo. A razón é que unha vez finalizados os estímulo á anticipación das compras, só parecen restar elementos contractivos no futuro inmediato. Mentres o volume de obra rematada e non vendida aínda continúa aumentando, o crédito, ademais de racionado, estase a encarecer e as expectativas macroeconómicas españolas son pesimistas e pospoñen a recuperación a varios anos vista. Este contexto configura unha expectativa de empeoramento da accesibilidade da vivenda e o único medio para impedilo é que se produza un axuste á baixa dos prezos nos próximos anos.

No cadro 17 ofrécense distintas medidas da accesibilidade á vivenda en Galicia e España.³ En 2010 unha familia media española necesitaba 8,2 anos de salario para pagar unha vivenda media de 100 m² e unha familia galega un ano menos. A moderación dos prezos mellorou lixeiramente esta *ratio* entre renda e prezo. Non obstante, a comezos deste século, cando se iniciaba o grande auxe inmobiliario, o custo dunha vivenda representaba menos de cinco veces a renda media familiar, tanto en España coma en Galicia. Dado que, en xeral, a vivenda perdeu o seu valor como activo de investimento e xa só permanece o seu valor como un ben de uso, é de esperar que o cociente Prezo/Renda tenda cara aos valores anteriores ao *boom*. Se isto é así, cun

³ No cadro 17 calcúlase a proporción de renda que unha familia debe dedicar á compra dunha vivenda de 100 m² construídos. Valórase o importe das cotas dun crédito de 25 anos financiando o 80% do importe da vivenda ao prezo medio de cada ano. O custo da vivenda estimouse a partir das series de prezos do Ministerio de Fomento, e os ingresos familiares obtivéronse da *Encuesta Trimestral de Coste Laboral* elaborada polo INE.

crecemento de rendas paralizado pola crise, a única vía para retornar aos valores «normais» a longo prazo con relación aos ingresos é o axuste vía prezos nos próximos anos.

Considerando as condicións de financiamento da compra de vivenda, estimamos a proporción de renda absorbida pola compra dunha vivenda de 100 m², financiando o 80% do seu custo mediante un crédito hipotecario ao tipo medio de cada ano (cadro 17). A un tipo hipotecario do 2,8% unha familia española cun só soldo debeu dedicar case o 37% deste a pagar as cotas hipotecarias, mentres que a proporción para unha familia galega é de case o 33%. Se tomamos o salario ponderado polo número de salarios que percibe unha familia por termo medio, as proporcións baixan ata o 26,3% para España e o 22% para Galicia. Estes niveis de accesibilidade son propios de 10 anos atrás, en plena expansión. Aínda que a accesibilidade é equivalente á de entón, a situación do mercado é moi diferente polas malas expectativas económicas e polo racionamento do crédito. Por outra parte, a mellora da accesibilidade mediante a redución de tipos esgotouse, e en 2011 asistiremos a un aumento do custo financeiro, cun euríbor que pode rematar o ano por riba do 2% e cun tipo hipotecario que roldará o 4%. Deste xeito, a única vía para manter a accesibilidade nos actuais niveis resulta ser, de novo, a redución de prezos, xa que o resto das variables que determinan a capacidade adquisitiva de vivenda xogan en contra.

Demanda pública de obras

No ano 2010 o importe das obras licitadas polas administracións públicas en toda España ascendeu a 26.300 millóns de euros. Esta cantidade supón un descenso do 34,6% en termos reais. A redución é especialmente forte no apartado de obra civil

Cadro núm. 18

Licitación oficial en Galicia

	Miles de euros			Taxa de variación anual Galicia (%)*		Taxa de variación anual España (%)*	
	2008	2009	2010	2009	2010	2009	2010
Edificación	408.996	470.992	500.987	14,42	4,19	15,45	-23,27
Obra civil	2.449.267	2.228.713	1.363.413	-10,49	-39,88	-11,59	-41,31
Administración central	1.361.755	1.508.824	695.244	9,88	-54,83	-28,93	-56,73
Administración autonómica	1.200.454	536.955	574.114	-55,64	4,82	-7,80	-26,11
Administración local	296.054	653.926	595.042	119,04	-10,79	47,35	-24,27
Total	2.858.263	2.699.705	1.864.400	-6,69	-31,65	-3,16	-34,61
Galicia/España (%)	7,04	6,81	7,10				

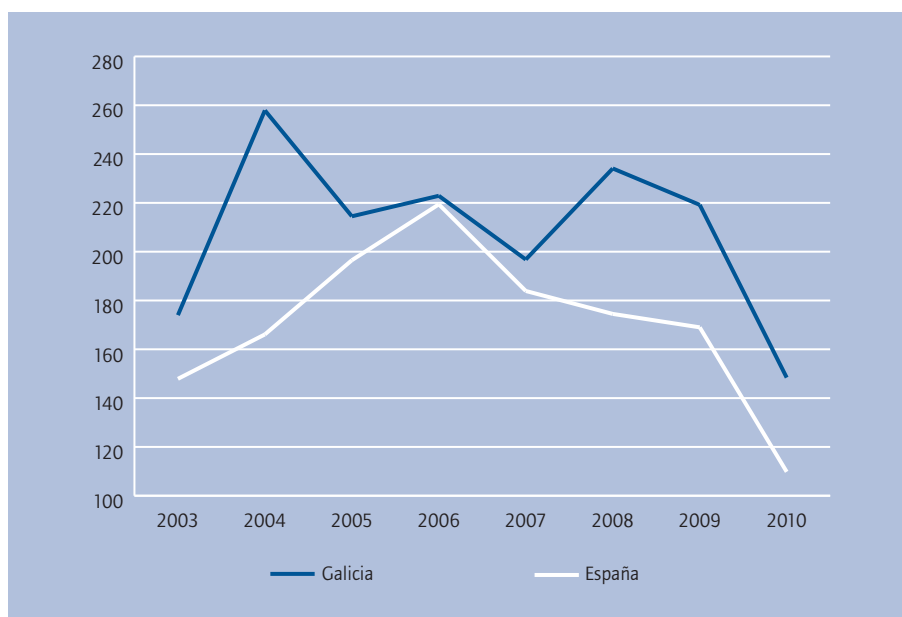
* Euros constantes.

Fonte: SEOPAN.

Cadro núm. 19**Licitación** (en miles de euros). Ano 2010

	A Coruña	Lugo	Ourense	Pontevedra
Edificación	197.217	64.287	59.501	179.981
Obra civil	446.053	151.981	91.961	633.844
Administración central	134.616	29.006	25.295	472.464
Administración autonómica	258.768	90.765	79.649	139.221
Administración local	249.886	96.497	46.519	202.141
Total	643.270	216.268	151.463	813.826
% sobre o total de Galicia	34,50	11,60	8,12	43,65
Taxa de variación 2010/2009 (euros constantes) (%)	-18,14	-46,69	-47,49	51,05

Nota: En 2010 a licitación asignada a varias provincias ascende a 39,6 millóns de euros.
Fonte: SEOPAN.

Gráfico 13.**Licitación oficial.** Valores deflactados (Base: 2000 = 100)

(-41%) e por parte da Administración central do Estado (-56,7%). A licitación por habitante en 2010 foi de 581 euros, case 300 euros menos que no ano anterior (cadros 18 e 20 e gráfico 14.)

En Galicia, a licitación chegou a 1.860 millóns de euros en 2010, o que representa un descenso real do 31,6% e equivale ao 7,1% do total español. A forte caída prodúce-

Gráfico 14.

Licitación nas comunidades autónomas (euros por habitante). Ano 2010

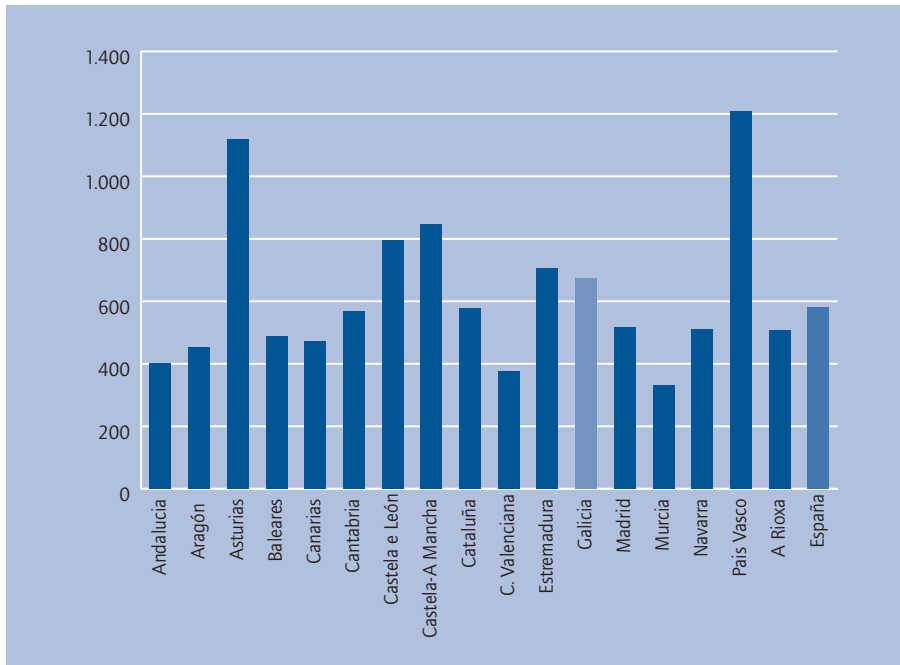
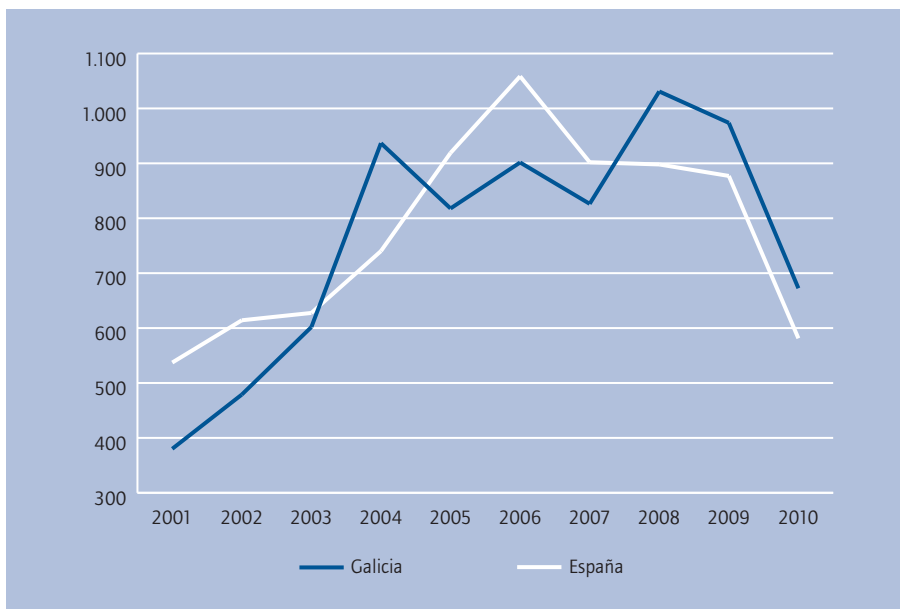

Gráfico 15.

Evolución da licitación (euros correntes por habitante)

Cadro núm. 20

Licitación por habitante e km². Ano 2010

	Euros/habitante	Euros/km ²
Andalucía	401,0	37.037,2
Aragón	451,5	12.280,4
Asturias	1.118,1	113.753,2
Baleares	487,2	100.146,4
Canarias	472,2	131.547,9
Cantabria	567,5	61.457,6
Castela e León	794,1	21.325,8
Castela-A Mancha	846,7	21.131,2
Cataluña	576,3	130.134,4
C. Valenciana	375,6	78.722,2
Extremadura	706,4	18.508,0
Galicia	672,5	63.341,7
Madrid	515,6	392.186,7
Murcia	331,6	40.796,6
Navarra	509,5	29.622,0
Pais Vasco	1.207,8	356.274,6
A Ríoxa	506,8	31.105,5
Ceuta e Melilla	791,0	3.609.781,3
España	581,3	52.051,2

Fonte: SEOPAN e INE.

se no apartado de obra civil, que descende de 2.220 a 1.360 millóns de euros, o que implica un descenso real próximo ao 40%. Pola contra, a edificación, con 500 millóns de euros, aumenta lixeiramente (4,2%). Descompoñendo a demanda segundo o executor do gasto, obsérvase que a Administración autonómica, con 574 millóns de euros, é a única que aumentou a súa licitación en 2010; a Administración local, con 595 millóns de euros, reduce un 10,8% real o seu gasto e a Administración central, con 695 millóns, ve caer un 54,8% a súa contribución á demanda pública de obras en Galicia.

Como se pode apreciar no cadro 20 e no gráfico 14, en 2010 a licitación por habitante en Galicia foi de 672 euros, superando en 90 euros a media española, pero esta *ratio* supón unha diminución de máis de 300 euros respecto á media de 2009. No gráfico 15 apréciase que, aínda que Galicia supera a media española nos tres últimos anos, a tendencia é fortemente decrecente en 2010. Malia que nos últimos anos o gasto proxectado en Galicia superou relativamente ao do conxunto español,

hai que ter en conta que a comunidade galega aínda ten pendentes infraestruturas das que outras zonas españolas gozan desde hai anos. A finalización das obras de enlace ferroviario entre Galicia e o centro de España no horizonte de 2015 supoñen un investimento duns 6.000 millóns de euros, o que esixiría un maior esforzo investidor que o que resulta da execución do gasto ata 2010.

Non obstante, as perspectivas da obra pública para o ano 2011 son negativas, dados os recortes orzamentarios previstos para este ano polas distintas administracións. Así, os presupostos da Xunta de Galicia para 2011 redúcense en 1.177 millóns de euros respecto aos de 2010, o que representa un descenso do 10,8% en termos nominais, cunha caída do 14% no apartado de investimentos. O Ministerio de Fomento, que é o ente estatal que realiza a maior parte da demanda de obra civil, diminúe o seu presuposto para Galicia en 2011 a 560 millóns de euros. Esta cifra supón unha redución interanual do 22%, que, aínda que é inferior á da media do Estado (42%), non permite ser excesivamente optimista sobre a actividade do subsector da obra pública en Galicia no presente ano.

VII. Servicios

Introdución

Ao elaborar o cadro macroeconómico que serviu de marco para o presuposto de 2010, o Executivo galego estimou un crecemento diferencial respecto ao conxunto de España, que xustificou como froito dos efectos que o aumento da demanda de servizos turísticos tería sobre o PIB e o emprego rexional. O resultado final mostra o acerto desta aposta, pero só en parte. O balance do ano confirma que é certo que o crecemento do PIB en Galicia (0,1%) logrou en 2010 superar en 2 décimas o PIB español (-0,1%). Neste logro hai que atribuír unha parte ás ramas do turismo e aos servizos en xeral, cuxo VEB creceu o 0,7%, aportando ao final do exercicio o 60,3% do PIB galego, segundo o avance dos resultados da contabilidade rexional publicados polo INE.

Pero tamén é certo que a cifra total de ocupados en Galicia non evolucionou como se esperaba. Por unha banda, a poboación ocupada descendeu un 4,4%, 2,1

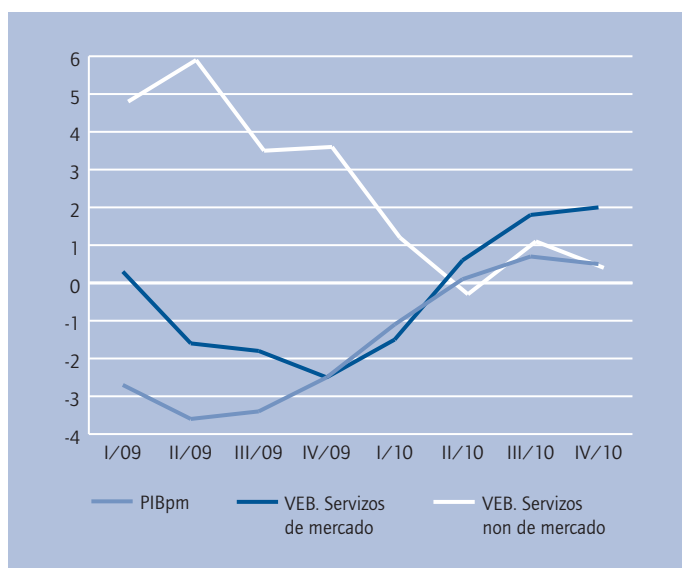
puntos porcentuais máis que no conxunto de España (2,3%). Por outra, o impacto do Xacobeo sobre o mercado de traballo nos servizos non tivo os efectos de arrastre previstos e o emprego experimentou un retroceso de 13.400 ocupados. Non obstante, dentro do clima xeral de recesión que afectaba á economía galega ao finalizar o ano 2010, o sector dos servizos, xunto á enerxía e ao sector primario, poden presumir de resultados mellores que os acadados pola construción e pola industria.

O perfil trimestral da actividade en 2010 amosa dous períodos ben diferenciados. Un primeiro semestre de recuperación do pulso da actividade terciaria que logra deixar atrás os números vermellos, coincidindo co final deste período; seguido de dous trimestres nos que o ritmo de crecemento do sector servizos de mercado se acelera, ata pechar o cuarto trimestre do ano cunha taxa de variación do 2% so-

Gráfico 1.

PIB e VEB nos servizos en Galicia.

Taxas de variación interanuais (en %)

bre o mesmo período de 2009, a máis elevada dos últimos dous anos. A explicación deste comportamento pódese atopar na evolución seguida polos gastos de consumo dos fogares e as IPSFL no mesmo período. Despois de rexistrar durante o ano 2009 un descenso anual do 2,3%, esta magnitude agregada empeza a mostrar signos de recuperación desde o primeiro trimestre de 2010 e logra rematar a primeira metade do ano cun valor positivo (0,2%) na súa taxa de variación sobre o mesmo período de 2009, aínda que no segundo semestre retornou a taxas negativas. Este comportamento menos malo da demanda de consumo das familias é un dos factores que, xunto cunha maior afluencia de viaxeiros e visitantes do exterior, explican a notable recuperación dos servizos de mercado a medida que transcorre o ano. Esta recuperación contrasta coa maior atonía que rexistra a actividade dos servizos de non mercado, que sufriron ao cabo do ano os recortes comprometidos para cumprir os obxectivos da política de contención fiscal acordada.

O punto de inflexión no crecemento do VEB, que os datos de conxuntura sitúan ao comezar o segundo trimestre, coincide coa subida que experimentou o IVE o pasado 1 de xullo, cuxos efectos son especialmente evidentes na matriculación de vehículos e no comercio en xeral. Ao longo da primeira metade do ano, a matriculación de turismos aumentou un 26,7% con respecto ao mesmo período de 2009. En cambio, na segunda metade de 2010 a cifra de turismos matriculados caeu un 39,1% sobre o mesmo período de 2009.

Porén, respecto ao emprego, os servizos non cumpriron as expectativas que se depositaran neles. A mellora traducíuse nunha moderación das taxas de caída na ocupación durante os tres primeiros trimestres de 2010. Despois de cinco trimestres continuados de destrución de emprego a unha taxa que chegou ao -3%, a retardación na caída da ocupación que rexistraba a EPA no terceiro trimestre de 2010 (-0,5%) parecía confirmar a recuperación dos servizos e a posibilidade de que de novo volvесе crear emprego e ter unha contribución positiva ao mercado de traballo. Pero a desaceleración que experimentou a economía galega durante o cuarto trimestre de 2010 frustrou estas expectativas. A cifra de ocupados descendía a un ritmo do 4% anual e a esta tendencia non escapaba tampouco o sector servizos, que rexistrou unha caída da ocupación no último trimestre do ano 2010 de 1,8%, pechando o exercicio con 13.400 ocupados menos, unha cifra significativamente inferior á rexistrada en 2009.

Para as distintas ramas que integran o sector terciario galego, 2010 non foi un bo ano en termos de actividade, coa excepción de hostalería e turismo, pero si un período intenso en termos da actividade do regulador. A adaptación das disposicións vixentes á Directiva 2006/123/CE traducíuse na aprobación, a comezos de ano, da Lei 1/2010 de 11 de febreiro que modifica un amplo conxunto de normas que afectan aos colexios profesionais, aos servizos industriais e aos servizos culturais e turísticos, entre outros.

O obxectivo desta disposición horizontal é suprimir barreiras e eliminar os obstáculos administrativos que se opoñen á liberdade de establecemento e á libre circulación dos prestadores no territorio da comunidade autónoma. Un exemplo destas medidas é a nova Lei 13/2010 do comercio interior de Galicia que regula o desenvolvemento da

actividade de distribución. Esta nova disposición incorpora a liberdade de establecemento e crea as mesas locais de comercio como órganos consultivos de coordinación e cooperación entre os empresarios e os concellos, pese a que mantén a autorización comercial autonómica para establecementos cuxa superficie supere os 2.500 m².

Outro feito relevante deste ano é a posta en marcha do transporte metropolitano. Aínda que o seu marco regulador xa estaba previsto na Lei 5/2009 de medidas urxentes para a modernización do transporte público en Galicia, non foi ata finais de 2010 cando se asina o primeiro convenio na Área Metropolitana da Coruña que pon en marcha este servizo, que facilita o uso do transporte público polos cidadáns residentes neste territorio. Santiago de Compostela e Ferrol seguirán esta vía ao longo do ano 2011.

Finalmente, a evolución dos prezos nos servizos durante o ano confirma o reponte das tensións inflacionistas xeradas polo encarecemento da enerxía. Se para o conxunto do IPC xeral a taxa anual de variación se situou nun 1,9%, nos transportes acadou o 6,9%, o 2,4% na ensinanza e o 1,8% nas ramas de hostalería e turismo. O resto dos grupos de servizos rexistrou variacións negativas: ocio e cultura (-1,4%) e comunicacións (-0,8%), ou permaneceron invariables como ocorreu con medicina. Non obstante, o comportamento diferencial con respecto á inflación española amosa o maior crecemento dos prezos no sector de hoteis, cafés e restaurantes, relacionado, sen dúbida, co *efecto Xacobeo*.

Turismo

No ano 2010 o turismo reactivouse en todo o mundo e as chegadas internacionais acadaron os 935 millóns, o que supón un incremento do 6,7% en comparación con 2009. Tal e como sinala a Organización Mundial do Turismo (OMT), no *UNWTO World Tourism Barometer* (vol. 9, núm. 1, xaneiro de 2011; *Barómetro OMT do Turismo Mundial*), as chegadas de turistas internacionais medraron en todas as rexións do mundo, aínda que a ritmos moi diferentes, podendo falarse dunha recuperación a distintas velocidades. A recuperación foi especialmente acusada nas economías emerxentes, con crecementos nas chegadas superiores ao 8%. Nestes países, a demanda turística viuse estimulada non só polo forte dinamismo económico que levou a un incremento da renda dispoñible e da confianza dos consumidores, senón tamén pola rápida asimilación das viaxes e do turismo como un elemento esencial dentro dos orzamentos familiares para unha parte crecente da poboación. Ademais, a celebración dun número importante de grandes eventos, como os Xogos Olímpicos de Inverno en Canadá, a Expo de Shanghai en China, os Xogos da Commonwealth na India ou a Copa Mundial de Fútbol en Suráfrica, contribuíron á atracción de visitantes aos destinos emerxentes e á recuperación do turismo mundial. Esta evolución positiva permitiu compensar o declive causado pola recesión económica e situou de novo, como pode verse no gráfico 2, a cifra de chegadas internacionais en valores superiores aos do ano 2008. En 2010 rexistráronse 58 millóns de chegadas internacionais máis que en 2009 e 22 millóns máis que o nivel

máximo que se tiña acadado en 2008, antes da crise. Os datos parecen indicar que, despois dun ano negativo como foi 2009, o turismo mundial volveu en 2010 á senda do crecemento.

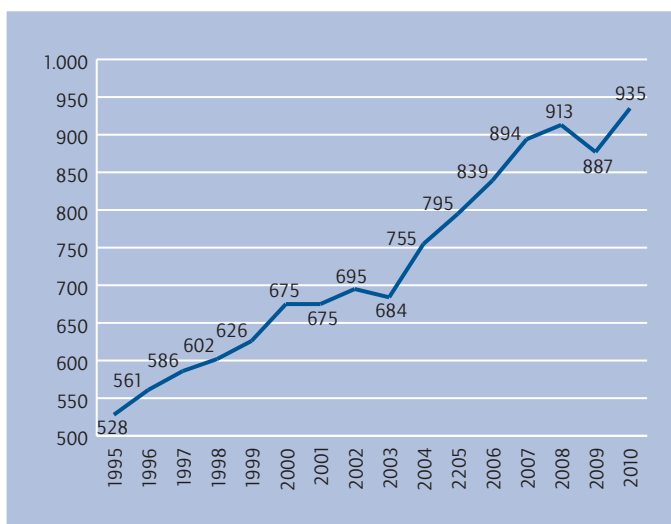
A recuperación do turismo foi máis modesta nas economías avanzadas, cun crecemento do 5,3% nas chegadas de turistas internacionais. No caso de Europa a cifra acadou máis de 471 millóns de chegadas, o que significa un crecemento do 3,2%, insuficiente para acadar a cifra de 481 millóns de chegadas internacionais rexistradas en 2008 e para compensar a caída de 2009. Factores de tipo económico (baixas taxas de crecemento, niveis elevados de desemprego, problemas de financiamento, perda de competitividade pola fortaleza do euro, etc.), que afectaron sobre todo aos fluxos

turísticos intrarrexionais (que representan preto do 85% do total), xunto con outros factores de tipo conxuntural, como o peche do espazo aéreo provocado pola erupción volcánica en Islandia no mes de abril ou as problemáticas condicións meteorolóxicas do mes de decembro, fixeron que a recuperación turística fose máis lenta en Europa que noutras rexións do mundo.

De xeito similar ao acontecido coa evolución rexistrada nas chegadas de turistas, todo apunta a un incremento nos ingresos por turismo internacional en 2010. De todas formas, estes datos aínda son provisionais e incompletos, podendo sinalarse unicamente que as previsións da OMT, feitas a partir da información proporcionada polos países para os tres primeiros trimestres do ano, indican que o crecemento porcentual dos ingresos estará por detrás do rexistrado nas chegadas, como soe ocorrer, por outra parte, en períodos de recuperación. Neste contexto, e dado que a competencia é máis forte, os empresarios do sector esfórzanse por manter os prezos, mentres que os viaxeiros tenden a viaxar a destinos máis próximos, por períodos máis curtos de tempo e buscando unha maior relación calidade-prezo. Esta situación acaba reflectíndose nun menor crecemento, tanto nos ingresos como nos gastos por turismo internacional. No caso do gasto, os datos dispoñibles indican que son as economías emerxentes, como China, Rusia, Arabia Saudí ou Brasil, as que rexistraron un maior crecemento, mentres nos mercados emisores tradicionais, como o estadounidense, o alemán ou o italiano, o crecemento está sendo máis modesto.

Gráfico 2.

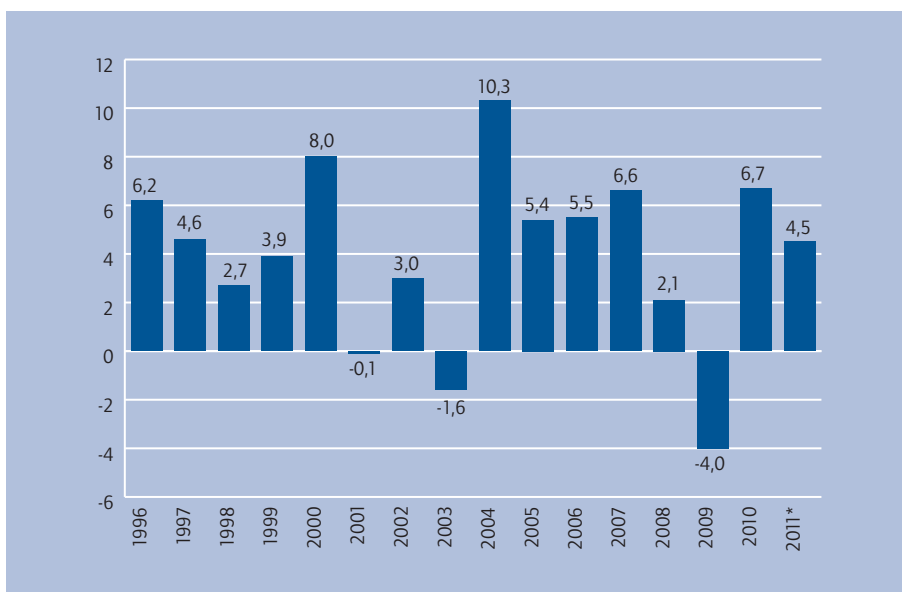
Movements internacionais de turistas (chegadas)¹ (en millóns)

¹ A serie temporal non coincide exactamente coa publicada na anterior edición do *Informe* porque a OMT, no Barómetro de xaneiro de 2011 (vol. 9, núm. 1), modificou as cifras de chegadas de turistas internacionais en relación coas publicadas no Barómetro de xaneiro de 2010 (vol. 8, núm. 1).

Gráfico 3.

Taxas de variación anual dos movementos internacionais de turistas (chegadas)

* Para o ano 2011 trátase dunha estimación da OMT.

Despois dun ano de recuperación, todo parece indicar que o crecemento no sector turístico continuará, aínda que a un ritmo máis moderado, en 2011. As previsións da OMT sitúan o crecemento das chegadas de turistas internacionais a nivel mundial entre un 4% e un 5%, como pode verse no gráfico 3, lixeiramente por riba da media a longo prazo, estimada nun 4%. Este crecemento seguirá liderado polos destinos emerxentes, pero espérase que aqueles países que comezaron a recuperación do sector turístico máis tarde, en especial os destinos maduros, como Francia, Italia, Reino Unido ou España, rexistren un maior crecemento durante este ano. Algo semellante espérase que aconteza coa evolución dos ingresos por turismo internacional.

España forma parte do grupo de países cunha recuperación máis tardía e aínda incompleta. Segundo os datos da enquisa de *Movimientos Turísticos en Frontera* (Frontur), elaborada polo Instituto de Estudios Turísticos (IET), durante o ano 2010 chegaron a España 52,7 millóns de turistas, o que significa un incremento do 1% en relación co ano precedente. Este modesto crecemento non compensa as reducións do 8,7% e do 2,5% que se produciran, respectivamente, en 2009 e 2008 e deixa a cifra aínda bastante lonxe dos 58,7 millóns de turistas internacionais que recibira España en 2007.² A recuperación da demanda turística internacional tivo lugar, sobre todo, na segunda me-

² Instituto de Estudios Turísticos (IET): *Movimientos Turísticos en Frontera* (Frontur), 2011, (<http://www.iet.tourspain.es>).

tade do ano. Se exceptuamos o mes de decembro, cunha redución interanual do 4,6%, e novembro, cun incremento do 2,7%, en todos os demais meses do semestre rexistráronse crecementos superiores ao 4%. Ademais de decembro, outros meses cunha evolución negativa nas chegadas de turistas internacionais foron febreiro e abril, con reducións do 3,9% e do 13,2% respectivamente.

Como queda recollido no gráfico 4, despois da desaceleración rexistrada en 2006 e 2007, nos dous seguintes anos, como consecuencia da crise económica internacional, producíronse reducións no número de turistas internacionais que chegaron a España. Esta diminución foi especialmente intensa en 2009, no que España recibiu 6 millóns de turistas menos que en 2007, no que se acadara a máxima cota histórica. Neste sentido, parece que 2010 marca un cambio de tendencia ao producirse, de novo, un incremento en relación co ano precedente. O aumento foi moderado, pero supón un cambio no comportamento da actividade turística. Haberá que esperar a que esta tendencia se consolide para saber se estamos no inicio dunha nova etapa expansiva na evolución da demanda turística internacional con destino España.

Os resultados de 2010 non permiten recuperar os volumes de demanda perdidos nos últimos anos, pero desde o punto de vista cualitativo os resultados foron significativos porque o escenario era moi complexo. Á debilidade económica e aos problemas de acceso ao crédito houbo que sumar, como xa se indicou con anterioridade, certos imprevistos como a nube de cinza do mes de abril, a folga dos controladores aéreos na ponte de decembro ou o temporal de neve no norte de Europa en pleno nadal. Por primeira vez nos dez últimos anos, o turismo tamén tería medrado por riba do conxunto da economía española, segundo se desprende do informe de *Perspectivas Turísticas* elaborado por Exceltur a partir do Indicador Sintético do Turismo Español (ISTE), que sitúa no 1% o crecemento experimentado polo PIB turístico no ano 2010.³ Esta recuperación resulta importante se temos en conta o retroceso da actividade turística en España durante o ano 2009, cifrada no -8,3%, en termos reais, segundo os datos da *Cuenta Satélite del Turismo* do INE,⁴ superior, polo tanto, á caída do PIB do conxunto da economía (-3,7%).

Este lixeiro crecemento da actividade turística durante o ano 2010 é o froito dunha combinación de factores de distinta natureza, que van desde as propias medidas de axuste que tiveron que adoptar as empresas do sector a elementos que estiveron presentes no contexto macroeconómico. Dentro destes últimos debe sinalarse, en primeiro lugar, o mellor comportamento, en relación co ano precedente e en relación coa demanda turística nacional, da demanda estranxeira. Esta evolución inclúe os países emisores tradicionais europeos e novos países, como Rusia, Estados Unidos, Xapón ou China que, partindo de cifras reducidas, experimentaron importantes crecementos en

³ Exceltur: *Perspectivas Turísticas*. Balance empresarial del año 2010 y perspectivas para 2011. Núm. 35, xaneiro de 2011.

⁴ Instituto Nacional de Estadística (INE): *Cuenta Satélite del Turismo en España*. Serie 2000-2009. 2011.

2010. Por outra parte, tamén se podería apuntar a evolución positiva do turismo de negocios a medida que a economía mundial, e particularmente a europea, comezou a recuperarse. Esta evolución tivo unha especial incidencia nos destinos urbanos que se atopan entre os que experimentaron maiores crecementos na demanda turística ao longo de 2010.

O rebote que se produciu nas entradas de turistas internacionais en España en 2010, con ese incremento sinalado do 1%, obtívose a partir de comportamentos moi dispares nas distintas comunidades autónomas, que indican que en moitas delas a demanda turística internacional aínda non acabou de recuperarse. Como se recolle no cadro 1, unicamente seis rexións rexistraron incrementos, que oscilaron entre o 1,4% de Castela e León e o 12,6% do País Vasco. En tres delas, Andalucía, Extremadura e Comunidade Valenciana, as entradas de turistas internacionais que tiñan como destino principal estas comunidades practicamente non variaron en relación co ano precedente. En Madrid, Aragón, A Ríoxa e Galicia a redución estivo por debaixo do 10%, mentres que nas catro rexións restantes superou claramente esa porcentaxe e chegou, no caso de Murcia e de Castela-A Mancha, practicamente ao 20%. Tres das catro comunidades autónomas que en 2009 rexistraran crecementos nas entradas (Murcia, Navarra e Castela-A Mancha), atópanse dentro das que máis retrocederon no ano analizado. No caso de Madrid, unha desas catro, a redución foi do 3,8%.

En canto á distribución rexional do turismo, ao igual que en anos precedentes, seis comunidades autónomas concentraron máis do 91% das entradas de turistas internacionais. Dentro destas comunidades líderes do turismo español, o comportamento tamén

Gráfico 4.

Taxas de variación interanual das chegadas de turistas internacionais (en %) a España

foi distinto no ano 2010. As tres con maior peso no conxunto das entradas (Cataluña, Baleares e Canarias) experimentaron incrementos, mentres que as outras tres (Andalucía, Valencia e Madrid) sufriron reducións nas chegadas de turistas internacionais.

Polo que respecta a Galicia, en comparación co ano precedente, arredor de 73.700 turistas internacionais menos tiveron como destino principal esta comunidade. Este dato supón, como se pode ver no cadro 1, unha redución do 9,8%, que se acumula á rexistrada en 2009, cunha porcentaxe superior ao 18%. A pesar desta evolución, en termos relativos, o forte descenso das entradas de turistas internacionais na Rexión de Murcia fixo que Galicia gañase, en relación co ano precedente, un posto no *ranking* de comunidades autónomas en canto a número de chegadas internacionais segundo destino principal, pasando do 10º ao 9º lugar.

A mellora do contexto económico nos principais mercados emisores serviu para dinamizar as decisións de viaxe que acabaron beneficiando os destinos españois. En xeral, os europeos viaxaron máis, o que permitiu recuperar unha parte do perdido nos anos anteriores, malia que lonxe de acadar os niveis de 2007. De todos os xeitos, a evolución particular de cada un dos distintos mercados turísticos españois estivo marcada pola específica composición da súa demanda turística, en canto á súa procedencia e ao seu comportamento en 2010.

Hai que ter en conta que cinco mercados, os de Reino Unido, Alemaña, Francia, Italia e Países Baixos, representaron preto do 70% da demanda turística internacional española en 2010. A evolución destes mercados, algúns deles non recuperados aínda plenamente da crise económica ou que o foron facendo a distintos ritmos, condicionou os resultados obtidos polos distintos destinos españois. Os tradicionais e máis importantes mercados emisores, Reino Unido e Alemaña, pecharon o ano con cifras negativas, do -6,5% e -1,4%, respectivamente, polo que o incremento experimentado nas entradas de turistas internacionais en España estivo propiciado polo mellor comportamento dos outros tres mercados sinalados, que rexistraron incrementos que oscilaron entre o 2,3% de Francia e o 9,4% de Italia.

As entradas de turistas británicos en España volveron caer por terceiro ano consecutivo. En 2010 chegaron preto de 870.000 turistas menos. Canarias, que ten neste

Cadro núm. 1

Turistas non residentes segundo comunidade autónoma de destino principal. Ano 2010

	Turistas	TVA (en %) 2010/2009
Cataluña	13.176.628	3,7
Baleares	9.177.781	1,7
Canarias	8.610.573	4,9
Andalucía	7.437.435	-0,4
C. Valenciana	5.023.947	-1,4
Madrid	4.634.289	-3,8
Castela e León	992.439	1,4
País Vasco	905.692	12,6
Galicia	688.601	-9,8
Murcia	676.709	-19,6
Aragón	332.766	-4,6
Cantabria	274.531	-14,4
Extremadura	187.750	-0,8
Asturias	178.866	6,0
Navarra	175.177	-11,8
Castela-A Mancha	151.694	-19,7
A Rioxa	52.308	-5,5
Total	52.677.187	1,0

Fonte: Instituto de Estudios Turísticos, *Movimientos Turísticos en Fronteras (Frontur)*.

mercado o seu principal emisor, foi, non obstante, o único destino español no que medraron as entradas de turistas británicos en relación co ano precedente. Como resultado, a súa demanda turística internacional non se resentiu e creceu preto dun 5% en relación con 2009.

O mercado alemán tivo un comportamento irregular ao longo de 2010, se ben mellorou na última parte do ano. O resultado final arroxou arredor de 120.000 turistas menos. A caída deste mercado deixouse notar nos destinos que non son de sol e praia e en Andalucía, presentando un leve incremento en Canarias e en Baleares. Esta evolución acabou reflectíndose nos resultados destas comunidades autónomas.

A recuperación da economía francesa, a súa proximidade e o aumento de conexións aéreas de baixo custo provocaron un incremento nas entradas de turistas procedentes deste país. Un dos destinos máis beneficiados por esta evolución foi, pola súa proximidade, Cataluña. O aumento das conexións de baixo custo tamén é un dos factores que están detrás do incremento de preto de 300.000 turistas chegados desde Italia. Por último, cómpre comentar a evolución dalgúns novos mercados como o ruso que, grazas ás actividades de promoción realizadas nese país e ao aumento de *touropedores* rusos que ofrecen os destinos españois, incrementou en máis dun 43% o número de turistas emitidos cara a España.

A evolución económica dos mercados emisores, xunto coa distinta elasticidade-renda, incidiron no comportamento dispar de cada unha das diferentes tipoloxías de turismo ao longo de 2010. Así, produciuse unha recuperación das viaxes por traballo e negocios, que foran as que máis se reduciran no ano precedente, pola súa maior elasticidade-renda, e un incremento do 2,4% das viaxes por motivos de ocio e vacacións. Pola contra, as que tiñan como obxectivo a visita a familiares e amigos, cunha menor elasticidade-renda, experimentaron unha importante redución de máis do 14%, que contrasta co incremento que experimentaran en 2009.

Durante 2010 o gasto diario medio dos turistas internacionais incrementouse nun 2,8% en relación con 2009. Porén, a redución da estadía media nun 1,6% fixo que o gasto total xerado polo turismo internacional se incrementase unicamente nun 2%. Como pode comprobarse nas series publicadas pola *Encuesta de Gasto Turístico* (Egatur), os turistas chegados por estrada foron os que máis aumentaron a súa estadía media, mentres que os chegados por vía aérea a reduciron nun 3,5%. Non obstante, estes últimos incrementaron o seu gasto diario medio preto dun 5,2%, en tanto que os chegados por estrada o reduciron nun 3,2%.⁵

O consumo turístico dos españois tamén se incrementou, aínda que lixeiramente e de xeito máis limitado que o dos estranxeiros. A pesar da incerteza económica, do incremento do desemprego e dos seus efectos sobre a confianza, os españois viaxaron e gastaron algo máis en servizos turísticos en 2010. Para analizar a demanda turística interior, que sería a outra metade da demanda turística, só dispoñemos na actualidade da serie mensual da enquisa de *Movimientos Turísticos de los Españoles* (Familitur),

⁵ Instituto de Estudios Turísticos (IET): *Encuesta de Gasto Turístico* (Egatur). 2011.

elaborada polo Instituto de Estudos Turísticos, ata o mes de outubro (IET, 2011), polo que recorreremos aos datos da *Encuesta de Ocupación Hotelera* elaborada polo INE para obter unha imaxe completa do conxunto do ano. Estes datos amosan incrementos, tanto no número de viaxeiros residentes aloxados nos establecementos hoteleiros como no número de estadias.

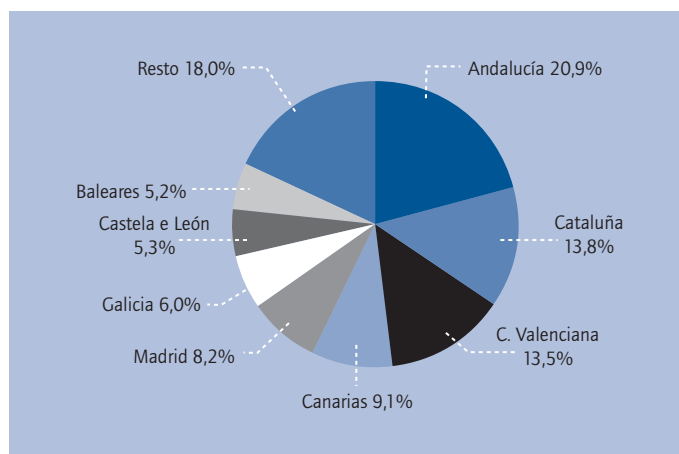
O aumento da demanda doméstica sumado ao incremento da internacional, xa apuntado con anterioridade, levou a unha subida no grao de ocupación das prazas hoteleiras do 3,7% durante 2010. O comportamento da demanda interna foi, non obstante, menos dinámico que o que amosou a demanda turística internacional. Así, o número de viaxeiros residentes aloxados en establecementos hoteleiros españois incrementouse en 2010 un 2,5%, fronte ao 11,2% rexistrado no número de viaxeiros internacionais, e o número de estadias de residentes incrementouse un 2,9%, cando o correspondente a turistas internacionais o fixo nun 8,1%.

En Galicia, a actividade turística estivo marcada pola celebración do Xacobeo, que provocou un incremento das estadias do 10,1% en relación con 2009. Ese incremento foi o terceiro máis elevado de España, só por detrás de Madrid (12,4%) e de Cataluña (11,6%). Galicia aumentou o seu peso como destino para os turistas residentes, acaparando un 6% do total das noites en estadia, porcentaxe superior á do ano 2009 (5,7%). Esta evolución permitiulle manter a súa posición dentro dos destinos nacionais, por diante de Castela e León e Baleares, e seguir estando dentro das seis principais comunidades receptoras do turismo interno. Andalucía ocupa o primeiro lugar e concentra o 20,9% das estadias realizadas polos nacionais. Cataluña, co 13,8%, arrebatoulle en 2010 o segundo posto á Comunidade Valenciana, que acolleu o 13,5% das estadias dos residentes. Por riba de Galicia sitúanse tamén Canarias e Madrid. Estas seis comunidades representan o 71,5% das estadias efectuadas polo turismo doméstico, un punto porcentual máis que o ano precedente, o que indica un incremento na concentración espacial deste tipo de turismo. Se ás anteriores engadimos Castela e León e Baleares, estaríamos representando, como pode verse no gráfico 5, o 82% das estadias realizadas polos turistas nacionais.

No caso de Galicia, e tal e como se recolle no gráfico 6, agás en xaneiro e febreiro, nos que se produciron reducións do 8% e do 2,7% respectivamente, nos demais meses do ano incrementáronse as estadias nos establecementos hoteleiros, en comparación co mesmo período de 2009. Os aumentos foron especialmente significativos nos trimestres centrais do ano, con variacións que acadaron o máximo valor en setembro (17,3%), pero que chegaron ao 15,9% en

Gráfico 5.

Distribución do turismo interno en España. Ano 2010

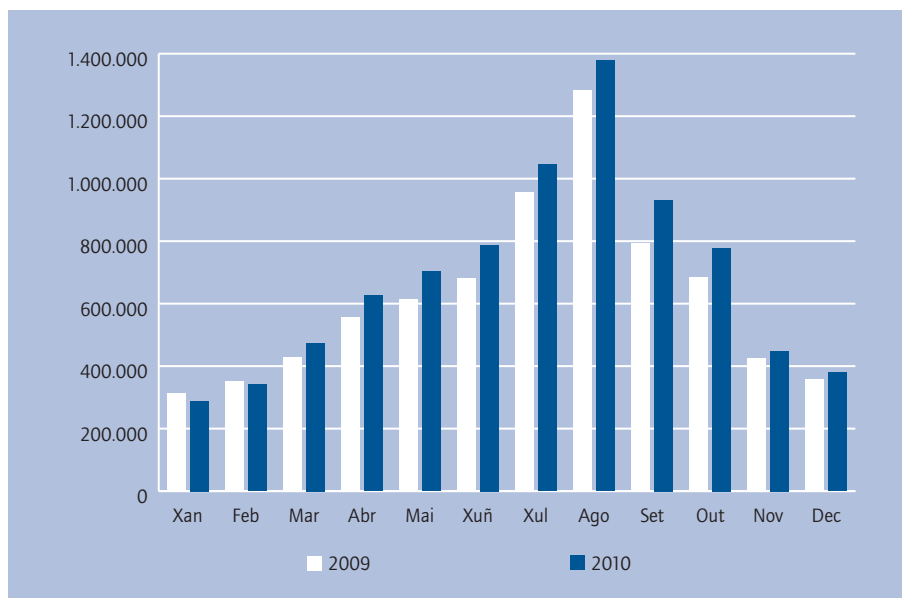
xuño e ao 14,8% en maio. No período estival a intensidade do crecemento foi menor, consecuencia das altas cifras de demanda que se acadan habitualmente nos meses de xullo e agosto, que dificultan acadar crecementos relativos elevados. Na última parte do ano, a medida que o Xacobeo ía chegando á súa fin, produciuse unha desaceleración nas estadias e os incrementos foron máis cativos. En calquera caso, as porcentaxes de variación nunca estiveron por debaixo do 5%.

Como resultado desta evolución, e tal e como reflicten os datos do cadro 2, procedentes da *Encuesta de Ocupación Hotelera* elaborada polo INE, en 2010 aloxáronse nos establecementos hoteleiros galegos 3.798.645 viaxeiros, que xeraron un total de 8.196.397 estadias. Este dato supón incrementos con respecto a 2009 do 11,7% e do 10,1% no número de viaxeiros e de estadias respectivamente. Estas cifras son tamén superiores ás rexistradas en 2004, anterior Ano Santo, tanto en canto ao número de viaxeiros (un 3,3% máis) como ao número de estadias (4,1% máis). Os resultados son tamén mellores que os de 2007, antes da crise. No ano 2010 acádase, de feito, a cota máis alta na evolución da demanda turística en Galicia.

Tamén significativa foi a evolución rexistrada no grao medio anual de ocupación dos establecementos hoteleiros galegos, que creceu catro puntos porcentuais con respecto a 2009, pasando do 31,4% ao 35,4%. Este incremento situou a porcentaxe de ocupación en valores próximos aos rexistrados no ano 2007 e tan só un punto porcentual por debaixo do valor correspondente a 2004. Por outro lado, o incremento foi superior ao rexistrado na ocupación do total de prazas hoteleiras españolas, que pasou do 49,3% ao 51,2%. A pesar de todo, a ocupación das prazas hoteleiras ga-

Gráfico 6.

Noites en estadia nos establecementos hoteleiros galegos

legas segue a estar bastante por debaixo da media para o conxunto do Estado. No caso de Galicia, ademais, a ocupación varía sensiblemente ao longo do ano, pasando dun valor mínimo do 17,9% no mes de xaneiro, a un máximo do 59,9% en agosto. As diferenzas acentuáronse no último ano, posto que neste mes de máxima recepción de turistas o grao de ocupación se incrementou en máis de tres puntos porcentuais en relación co ano 2009, ao tempo que no mes de xaneiro se produciu unha redución de máis dun punto porcentual. A estadía media case non variou nos últimos cinco anos, manténdose arredor de 2,2 días e, polo tanto, un día por debaixo da media rexistrada no conxunto dos hotéis españois, que foi de 3,3 días.

Do total de estadías efectuadas no ano 2010, un 41% concentráronse nos meses de xullo, agosto e setembro, mentres que os tres meses cun menor número (xaneiro, febreiro e decembro) sumaron un 12,4% do total. En consecuencia, obsérvase unha elevada concentración temporal da demanda turística en Galicia. Esta estacionalidade é, tamén, superior á existente no conxunto de España, onde os mesmos tres meses cun maior volume de estadías aportaron o 38,9% do total e os tres meses con menos supuxeron o 13,9%. Deste xeito, os datos indican que a evolución positiva do turismo en Galicia no último ano non serviu para mitigar a estacionalidade turística, senón que incluso a intensificou. A pesar dunha maior alegría nas escapadas en relación ao ano anterior, os turistas tenderon a concentrar as súas viaxes nos momentos habituais, algo que, por outra banda, vén sendo un trazo característico do comportamento turístico dos españois nas últimas dúas tempadas.

Cadro núm. 2

Viaxeiros e noites en estadía en hotéis de Galicia

	2004	2007	2008	2009	2010
Viaxeiros aloxados	3.675.989	3.754.117	3.525.059	3.399.456	3.798.645
Noites en estadía	7.873.960	8.024.978	7.790.366	7.444.456	8.196.397
Grao de ocupación (%)	36,5	35,9	33,9	31,4	35,4
Estadía media (días)	2,1	2,1	2,2	2,2	2,2

Fonte: INE, *Encuesta de Ocupación Hotelera*. Datos provisionais.

Como queda recollido no cadro 3, a demanda turística aloxada nos establecementos turísticos galegos non se reparte uniformemente entre as catro provincias. A Coruña e Pontevedra concentran o 76,7% dos viaxeiros aloxados nos establecementos hoteleiros galegos e o 81,7% das estadías. Facendo unha análise máis polo miúdo, A Coruña é a que rexistra un maior número de viaxeiros e de estadías. Os hotéis desta provincia en 2010 aloxaron 1.745.491 viaxeiros, que xeraron 3.582.585 estadías, o que supón porcentaxes respectivas do 46% e do 43,7% sobre o total. Os hotéis coruñeses son, xunto cos de Pontevedra, os que presentaron nese ano un maior grao de ocupación (38,1%). A porcentaxe de ocupación incrementouse, ademais, no último ano en preto de 3 puntos porcentuais. Pontevedra é a segunda provincia galega en

Cadro núm. 3**Viaxeiros e noites en estadia en hoteis de Galicia por provincias. Ano 2010**

	A Coruña	Lugo	Ourense	Pontevedra
Viaxeiros aloxados	1.745.491	590.852	294.892	1.167.410
Noites en estadia	3.582.585	947.963	552.633	3.113.217
Grao de ocupación (%)	38,1	28,6	24,2	38,1
Estadia media (días)	2,1	1,6	1,9	2,7

Fonte: INE, *Encuesta de Ocupación Hotelera*. Datos provisionais.

captación da demanda turística e a que rexistra a maior estadia media. Esta maior duración da estadia media dos viaxeiros nos establecementos hoteleiros pontevedreses, en comparación co resto de Galicia, fixo que concentrase o 38% das estadias totais galegas con menos do 31% dos viaxeiros. A provincia de Lugo presentou a menor estadia media dos viaxeiros nos seus establecementos hoteleiros, o que fixo que tivese un menor peso no total das estadias que no número de viaxeiros aloxados. Finalmente, a provincia de Ourense concentra a menor porcentaxe da demanda turística aloxada nos establecementos hoteleiros galegos. Os establecementos desta provincia foron tamén os que obtiveron unha menor porcentaxe de ocupación no ano 2010.

Á vista do cadro 4 pode comprobarse que todas as provincias galegas rexistraron crecementos no número de viaxeiros aloxados nos seus establecementos hoteleiros. As provincias de Lugo e A Coruña, con porcentaxes do 15,2% e do 14,8% respectivamente, foron as que presentaron as maiores subidas. Pontevedra, cun crecemento do 8,1% e Ourense, cun modesto 3,1%, medraron por debaixo da media galega. No caso das estadias hoteleiras, salvo Ourense, todas as demais provincias experimentaron unha evolución moi positiva, con crecementos por riba do 10%, que acadaron case o 13% na provincia de Lugo. O resultado foi o crecemento sinalado do 10,1% para o conxunto da comunidade.

Exceptuando Pontevedra, na que se produciu un incremento do 2,5%, as demais provincias presentaron reducións na estadia media. O efecto para o conxunto de Galicia foi unha redución do 1,5%. Ourense foi a provincia que rexistrou unha maior redución (-4,3%), que trouxo como resultado unha caída no número de estadias do

Cadro núm. 4**Viaxeiros e noites en estadia en hoteis. % de variación 2010/2009**

	A Coruña	Lugo	Ourense	Pontevedra	Galicia
Viaxeiros aloxados	14,8	15,2	3,1	8,1	11,7
Noites en estadia	10,7	12,9	-1,3	10,8	10,1
Estadia media (días)	-3,5	-2,0	-4,3	2,5	-1,5

Fonte: INE, *Encuesta de Ocupación Hotelera*. Datos provisionais.

1,3% nos hotéis da provincia, a pesar do incremento no número de viaxeiros aloxados. A redución da estadía dos viaxeiros aloxados nos hotéis da provincia de Lugo (-2%) supuxo un incremento das estadías inferior ao obtido na evolución dos viaxeiros. No caso da provincia da Coruña, a redución da estadía media nun 3,5% fixo que o número de estadías medrase 4 puntos porcentuais menos que o número de viaxeiros aloxados nos establecementos hoteleiros. Non obstante, hai que matizar estes datos, xa que en termos absolutos a variación da estadía media foi moi modesta, pasando, para o conxunto de Galicia, dos 2,19 días aos 2,16.

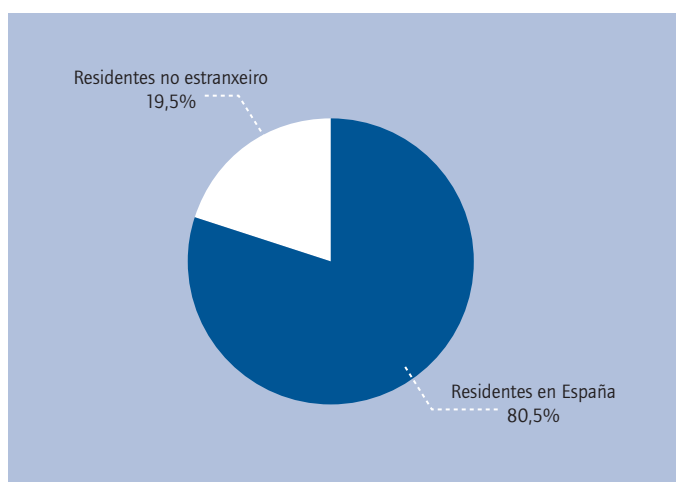
Á vista dos datos resulta evidente que a provincia de Ourense non se beneficiou tanto como as outras do *efecto Xacobeo*, ofrecendo unha evolución menos positiva dos indicadores analizados. Esta situación tamén se reflicte no grao de ocupación das prazas hoteleiras. Se exceptuamos esta provincia, todas as demais obtiveron aumentos, que deron como resultado un incremento da porcentaxe media de ocupación, que pasou do 31,4% en 2009 ao 35,4% no último ano.

O comportamento positivo da demanda turística en Galicia no ano 2010, tendo en conta os parámetros que se veñen de analizar (viaxeiros, estadías e estadía media), reflectiuse na evolución dos ingresos hoteleiros galegos. Deste xeito, se exceptuamos os dous primeiros meses do ano, os ingresos por habitación dispoñible (Rev-Par) rexistraron variacións positivas en todos os demais meses.⁶ Estas variacións foron, ademais, superiores ás rexistradas para o conxunto de España. Por esta razón Galicia obtivo unha cifra de ingreso medio por habitación superior á de catro comunidades autónomas, cando en 2009 era a que presentaba o menor valor. Galicia foi, tamén, a única comunidade onde os prezos hoteleiros se incrementaron no ano 2010.

En canto á procedencia da demanda turística, despois duns anos de redución da importancia relativa dos viaxeiros españois aloxados nos establecementos galegos, en 2007 rompérase esta tendencia volvendo a incrementarse o peso dos viaxeiros nacionais en detrimento dos estranxeiros. En 2009, como consecuencia da crise económica internacional, creceu a preferencia polas viaxes curtas e os viaxeiros españois aumentaron a súa importancia relativa. Non obstante, no último ano, os estranxeiros

Gráfico 7.

Distribución dos viaxeiros aloxados nos establecementos hoteleiros galegos. Ano 2010

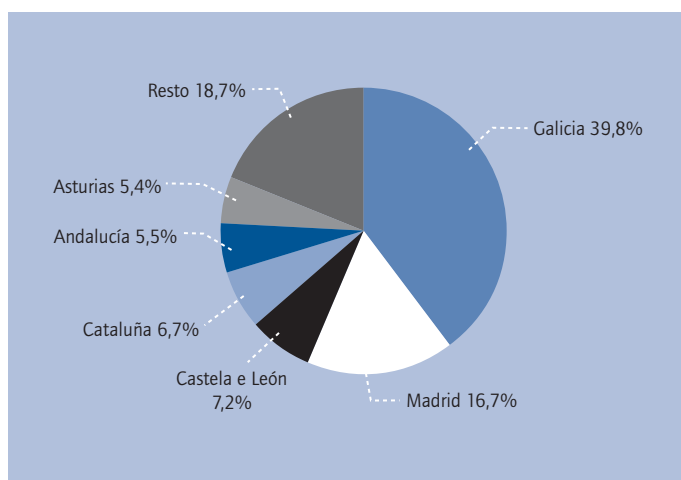

⁶ Instituto Nacional de Estadística (INE): *Indicadores de Rentabilidad del Sector Hotelero*. 2011.

incrementaron o seu peso en medio punto porcentual, pasando a representar o 19,5% do total dos viaxeiros aloxados nos establecementos hoteleiros tal e como se recolle no gráfico 7. A pesar deste lixeiro cambio, o mercado turístico galego segue a estar, como se ve, fortemente condicionado pola evolución da demanda turística interna. A marcha dos factores, sobre todo os económicos, que condicionan esta demanda turística, vai determinar tamén o comportamento do sector en Galicia. Na provincia da Coruña é onde teñen maior peso os viaxeiros estranxeiros, representando un 23,4%, do total. Nas demais provincias o peso dos viaxeiros foráneos está por debaixo da media para o conxunto de Galicia. En Lugo e Pontevedra os estranxeiros acadaron porcentaxes do 19,4% e do 16,4%, mentres que na provincia de Ourense as estadias corresponderon

Gráfico 8.

Procedencia dos viaxeiros aloxados nos establecementos hoteleiros galegos. Ano 2010

principalmente aos residentes en España, non chegando a acadar os estranxeiros a porcentaxe do 9%. Non obstante, en relación co ano precedente foi nesta provincia, cun punto porcentual de incremento, onde máis medrou o peso dos viaxeiros non-residentes.

A conxuntura positiva do sector hoteleiro galego apóiase no bo comportamento da demanda dos residentes non-galegos e dos estranxeiros, en contraposición a un estancamento da demanda galega. Este último segmento supuxo pouco máis dun millón de viaxeiros en 2010, un 1% por debaixo do nivel de 2009. Esta perda de peso dos galegos, dentro do total de viaxeiros españois aloxados en establecementos hoteleiros da propia comunidade, implica un cambio cualitativo importante. Deste xeito, aínda que no ano 2010 representa-

unha parte considerable do total de viaxeiros, cunha porcentaxe de preto do 40%, o peso foise reducindo nos últimos anos desde o 56,2% que acadaron en 2008. Na provincia de Ourense os viaxeiros galegos teñen unha maior importancia relativa, cunha porcentaxe do 57,8%, 5 puntos porcentuais menos, porén, que no ano precedente. Pola contra, Pontevedra é a provincia na que os viaxeiros procedentes doutras comunidades autónomas acadan un maior peso, preto do 70%.

Tal e como recolle a gráfico 8, excluindo Galicia, a Comunidade de Madrid é a que ten un maior peso no conxunto dos viaxeiros aloxados nos establecementos hoteleiros galegos durante o ano 2010, cunha porcentaxe do 16,7% do total.

A achega das catro principais comunidades autónomas emisoras non foi idéntica nas catro provincias galegas. A Comunidade de Madrid, por exemplo, aportou preto do 20% dos viaxeiros aloxados nos establecementos hoteleiros da provincia da Coruña, mentres que esa achega foi do 14,2% na provincia de Ourense. De Castela e León

eran máis do 10% dos viaxeiros da provincia de Pontevedra, cando nas outras tres provincias a porcentaxe foi de pouco máis do 6%. Cataluña aportou preto do 9% dos viaxeiros que se aloxaron nos hotéis da Coruña e os procedentes de Andalucía superaron o 7% dos aloxados nesa mesma provincia. Porén, estas dúas comunidades tan só aportaron o 4,5% e o 2,6% respectivamente dos españois aloxados na provincia de Ourense.

Á hora de analizar o pulso da actividade turística na comunidade autónoma, a evolución do gasto é un dos mellores indicadores para facelo. Neste caso, ao igual que no *Informe* anterior, os datos empregados proceden da operación estatística «Gasto dos non residentes en Galicia», elaborada polo Instituto Galego de Estatística. Esta serie trimestral só está dispoñible desde o terceiro trimestre do 2007, o que limita a análise temporal que se pode realizar. Ademais, só están dispoñibles os datos ata o segundo trimestre de 2010, porque a partir de aquí deixou de elaborarse esta serie. Aínda tendo en conta estas importantes limitacións, empregárase esta fonte posto que é única que permite levar a cabo unha análise desagregada no tempo e por provincias. A partir deses datos tratarase de extraer algunhas conclusións en relación co gasto dos non-residentes na primeira metade do ano e da súa comparativa con 2009.

Os datos do gasto dos non-residentes amosan que o turismo que se aloxou nos establecementos hoteleiros xerou un gasto total de 221,1 millóns de euros en Galicia durante a primeira metade do ano 2010. Esta cifra supón un incremento do 10,4% en comparación co mesmo período de 2009. O incremento apoiouse, como queda recollido no cadro 5, no bo comportamento do gasto no segundo trimestre, cunha subida do 25%, posto que nos tres primeiros meses do ano se reduciu un 15,3%.

Os gastos en aloxamento e en restaurantes foron as partidas máis importantes, aportando conxuntamente máis do 68% do gasto total, como pode verse no gráfico 9. En relación con 2009, incrementaron o seu peso o gasto en restaurantes (máis de 5 puntos porcentuais) e os gastos en desprazamentos e en ocio. Pola contra, os gastos en aloxamento (cunha perda similar á ganancia experimentada polo gasto en restauración) e en paquetes turísticos e en agasallos perderon importancia relativa. Como resultado desta evolución, na primeira metade do ano 2010 os gastos en aloxamento e en restauración tiveron unha importancia relativa similar, cando no ano anterior había máis de 8 puntos porcentuais de diferenza entre eles.

A variable que experimentou un peor comportamento, a teor da información dispoñible, foi o gasto diario medio dos non-residentes, que se reduciu, como se comproba no cadro 5, máis dun 7% na primeira metade do ano en relación co mesmo período de 2009. A evolución foi especialmente negativa no primeiro trimestre, cunha caída

Cadro núm. 5

Gasto turístico dos non-residentes en Galicia. Primeiro semestre de 2010

	I trim.	II trim.	I sem.
Gasto total (en miles de euros)	61.708	159.394	221.101
TVI (en %)	-15,3	25,0	10,4
Gasto diario medio por persoa (en euros)	96,9	104,4	100,7
TVI (en %)	-16,3	3,4	-7,1

Fonte: IGE, *Gasto dos Non Residentes en Galicia*. Datos provisionais.

do 16,3%, pasando o gasto diario medio dos 115,8 euros aos 96,9 euros. O incremento do 3,4% no segundo trimestre, subindo dos 101 aos 104,4 euros, non permitiu elevar o gasto diario medio ata os niveis acadados en 2009. A provincia da Coruña, con 122,5 millóns de euros, acaparou máis da metade do gasto total realizado polos non-residentes na primeira metade do ano, en concreto un 55,4%, porcentaxe superior á que obtivo no conxunto do ano 2009 (46,1% do total). Séguena a provincia de Pontevedra, na que o gasto turístico total acada 68,2 millóns de euros, cifra que representa o 30,8% do gasto turístico dos non-residentes en Galicia. As provincias

de Lugo e Ourense con 21,3 e 9,1 millóns de euros respectivamente, concentran en conxunto o 13,8% do gasto turístico total.

Se analizamos o comportamento por provincias do gasto diario medio dos non-residentes aloxados nos establecementos hoteleiros, pode comprobarse como A Coruña é a provincia cun maior gasto medio por turista e día e, ademais, este gasto incrementouse un 5,8% en comparación co ano 2009, pasando dos 110,2 euros aos 116,5 euros. Na provincia de Lugo rexistrouse unha redución do 7,9%, que situou o gasto diario medio, na primeira metade do ano, en 88,9 euros. En Pontevedra a redución foi do 21,1%, pasando o gasto diario medio dos 110 euros en 2009 aos 86,8 euros rexistrados no primeiro semestre de 2010. A redución foi aínda maior na provincia de Ourense, posto que pasou

dos 108,7 euros na primeira metade de 2009 aos 78,9 euros, o que indica unha caída superior ao 27%.

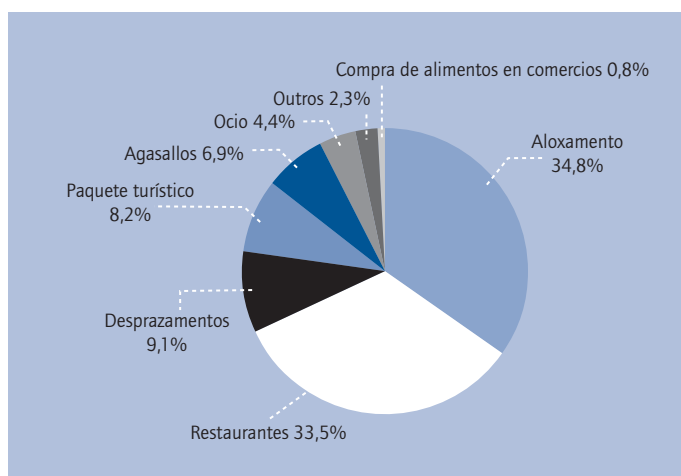
A análise do gasto turístico dos non-residentes, en función da categoría do establecemento hoteleiro, permite concluír que os viaxeiros aloxados en hoteis de 4 estrelas foron os responsables da maior parte do gasto na primeira metade do ano. Os 88,7 millóns de euros xerados polos viaxeiros aloxados nestes establecementos representan o 40,2% do gasto turístico total. A continuación, os viaxeiros aloxados en establecementos hoteleiros de 1 e 2 estrelas xeraron o 27% do gasto turístico total. Os viaxeiros aloxados en establecementos hoteleiros de 3 estrelas no primeiro semestre do ano xeraron o 22,3% do gasto turístico total, mentres os viaxeiros aloxados nos establecementos de maior categoría, 5 estrelas, realizaron o 10,6%.

Os datos dispoñibles, recollidos no cadro 6, poñen en evidencia un mellor comportamento do gasto asociado aos viaxeiros aloxados en establecementos de maior categoría. As porcentaxes de crecemento en relación co 2009 foron maiores canto máis elevada era a categoría do establecemento. No primeiro semestre do ano, o gasto

Gráfico 9.

Distribución do gasto dos viaxeiros non-residentes en Galicia

Primeiro semestre de 2010

Cadro núm. 6**Gasto turístico dos non-residentes por categoría do establecemento**

Gasto total (en miles de euros)

	1 e 2 estrelas	3 estrelas	4 estrelas	5 estrelas	Total
I semestre de 2009	59.165	48.452	76.683	16.049	200.348
I semestre de 2010	59.634	49.254	88.777	23.436	221.101
TVI (en %)	0,8	1,7	15,8	46,0	10,4

Fonte: IGE, *Gasto dos Non Residentes en Galicia*. Datos provisionais.

turístico dos viaxeiros non-residentes aloxados en establecementos hoteleiros de 1 e 2 estrelas e nos de 3 estrelas aumentouse en menos dun 2%. Non obstante, o gasto dos viaxeiros aloxados nos establecementos de 4 estrelas experimentou un incremento do 15,8% e o dos turistas aloxados en establecementos de 5 estrelas do 46%. Estes datos parecen evidenciar que en 2010 se produciu unha recuperación máis intensa do gasto entre as persoas cunha maior capacidade adquisitiva. Este colectivo reduciu no ano anterior os seus gastos de viaxe por precaución ante a incerteza provocada pola crise.

Cadro núm. 7**Gasto diario medio dos non-residentes por categoría do establecemento (en euros)**

	1 e 2 estrelas	3 estrelas	4 estrelas	5 estrelas	Total
I semestre de 2009	85,7	104,3	126,0	176,6	108,4
I semestre de 2010	74,4	92,0	119,1	198,7	100,7
TVI (en %)	-13,2	-11,8	-5,5	12,5	-7,1

Fonte: IGE, *Gasto dos Non Residentes en Galicia*. Datos provisionais.

Na primeira metade do ano, o gasto diario medio dos non-residentes aloxados en establecementos hoteleiros galegos situouse, como pode verse no cadro 7, pouco por riba dos 100 euros. Se se analizan os datos en función da categoría do establecemento, pode comprobarse que o gasto diario medio asociado aos aloxados en establecementos hoteleiros segundo o número de estrelas varía tal como se observa no cadro 7.

O gasto diario medio realizado por esta tipoloxía de turistas experimentou en conxunto unha redución do 7,1% en relación co período equivalente do ano 2009, aínda que as porcentaxes variaron en función da tipoloxía de establecemento no que estiveron aloxados, sendo máis acusadas as baixadas canto menor é o número de estrelas. Incluso, o gasto dos aloxados en hoteis de 5 estrelas non só non se reduciu, senón que rexistrou un crecemento do 12,5%.

Desde outra perspectiva pódese completar esta información cos datos ofrecidos polo IET na enquisa Egatur, que sitúan nos 647 millóns de euros o gasto total dos non-residentes que tiveron Galicia como destino principal da súa viaxe en 2010, o que

significa unha redución do 4,7% en relación co ano anterior. Esa mesma fonte estima en 91 euros o gasto diario medio dos turistas na comunidade, é dicir, unha redución do 6,7% en relación co ano 2009. O incremento de preto do 13% da estadía media dos turistas non-residentes en Galicia permitiu elevar o gasto medio por persoa nun 5,3%, ata situalo nos 939 euros, pero non compensou a redución na chegada de turistas e no gasto diario medio, dando como resultado a redución sinalada no gasto total, que contrasta co incremento do 2% para o conxunto español.

Se tomamos como punto de partida o ano 1999, pódese realizar unha análise comparativa do mercado turístico galego nun período que inclúe tres «Anos Santos». Analizando a oferta turística e, en concreto, a oferta hoteleira, compróbase como o número de establecementos medrou a unha taxa do 1% medio anual, o que dá como resultado un incremento do 11,7% no número de establecementos desde o ano 1999, pasando dos 1.388 aos 1.550 (cadro 8). O número de prazas dispoñibles pasou das 43.921 no primeiro dos anos ás 62.738 en 2010, o que supón un crecemento total do 42,8%, a unha taxa anual acumulativa do 3,3%. O número de empregados no subsector tamén se incrementou a unha taxa media anual do 3,9%, dando como resultado un incremento superior ao 51% entre os dous anos comparados, pasando os ocupados dos 4.881 aos 7.403. Neste caso obsérvase unha redución no número de ocupados en 2008 e 2009. No último ano incrementouse a ocupación en preto dun 3%, pero non se acadou a cifra de 2007.

Cadro núm. 8

Evolución do subsector hoteleiro en Galicia

	Establecementos	Prazas	Ocupación	Empregados	Noites en estadía
1999	1.388	43.921	39,1	4.881	6.682.860
2000	1.449	45.407	33,3	5.122	5.848.583
2001	1.452	47.235	32,5	5.277	5.851.578
2002	1.409	49.212	33,3	5.608	6.263.578
2003	1.503	53.396	31,7	6.163	6.480.303
2004	1.503	56.416	36,5	6.812	7.873.960
2005	1.491	57.156	34,7	7.149	7.594.782
2006	1.450	57.134	35,7	7.408	7.758.043
2007	1.454	58.828	35,9	7.614	8.024.978
2008	1.497	60.646	33,9	7.539	7.790.366
2009	1.533	62.394	31,4	7.201	7.444.456
2010	1.550	62.738	35,4	7.403	8.196.397
% variación 2010/1999	11,7	42,8	-9,3	51,7	22,6
% variación 2010/2004	3,2	11,2	-2,9	8,7	4,1
% variación 2010/2009	1,2	0,6	12,8	2,8	10,1

Fonte: INE. Encuesta de Ocupación Hotelera. Datos provisionais

Os datos reflicten de xeito claro o crecemento rexistrado na oferta hoteleira galega. Este crecemento, con todo, tal e como se pode comprobar á vista do cadro 8, non foi correspondido por un crecemento similar da demanda turística. As noites en estadia incrementáronse a unha taxa media anual acumulativa do 1,9%, pasando dos 6,7 millóns no ano 1999 aos 8,2 en 2010. Estes distintos ritmos de crecemento fixeron que o grao de ocupación das prazas, que na actualidade é un dos máis baixos de España, rexistrase unha redución no período analizado. Este número excesivo fixo que desde as institucións se desanimase a creación de novas prazas hoteleiras, o que provocou un crecemento moderado da oferta no último ano. Finalmente, cómpre sinalar, tal e como xa se indicou, que no último ano a demanda turística acadou os mellores resultados históricos, superando nun 22,6% as estadias do ano 1999 en nun 10,1% as acadadas en 2004. O grao de ocupación das prazas hoteleiras, malia que se incrementou en preto dun 13% en relación co ano 2009, non acadou os rexistros dos anteriores Xacobeos, quedando case 4 puntos porcentuais por debaixo do valor do ano 1999 e 1,1 puntos por debaixo do de 2004.

Cadro núm. 9

Dimensión media do sector hoteleiro en Galicia. Ano 2010

	A Coruña	Lugo	Ourense	Pontevedra	Galicia
Núm. medio de prazas estimadas por establecemento	39,3	30,8	33,0	52,2	40,5
TVI (en %)	-2,0	2,0	-0,8	0,2	-0,6
Empregados por establecemento	4,4	3,3	3,8	6,9	4,7
TVI (en %)	-0,2	1,4	-1,5	4,8	0,0

Fonte: INE. *Encuesta de Ocupación Hotelera*. Datos provisionais.

Despois de varios anos consecutivos de crecemento no tamaño medio da planta hoteleira galega, a partir de 2007 o número medio de prazas por hotel permaneceu estancado arredor das 40. Como queda recollido no cadro 9, en 2010 e para o conxunto de Galicia, o número medio de prazas por establecemento acadou as 40,5, o que significa unha redución de tan só o 0,6% en comparación co ano 2009. O número medio de traballadores por establecemento medrara tamén ata 2007. Nos dous seguintes anos produciuse unha redución, estancándose no último ano nos 4,7 traballadores de media por hotel.

A tipoloxía de turismo vixente en Galicia condiciona o tamaño medio da planta hoteleira que, a pesar do crecemento rexistrado nos anos anteriores á crise, segue a estar por debaixo do tamaño medio dos hoteis no conxunto de España. O número medio de prazas por establecemento para o conxunto dos hoteis españois é de preto de 94, polo tanto, máis do dobre que o rexistrado en Galicia. En España, no último ano, produciuse un incremento no número de empregados por establecemento que contrasta co estancamento rexistrado en Galicia. O conxunto dos hoteis españois empregan de media cada un 13 traballadores, polo tanto, tamén, unha cifra moi superior á obtida nos hoteis galegos.

O tamaño medio da planta hoteleira galega incrementouse no último ano un 2% na provincia de Lugo, pero esta provincia, con menos de 31 prazas por establecemento, é a que rexistra un menor tamaño medio da planta hoteleira. En Pontevedra practicamente non variou a capacidade dos hoteis, pero con 52,2 prazas de media por establecemento é a provincia na que a planta hoteleira presenta un maior tamaño. Nas provincias da Coruña e de Ourense produciuse unha redución do número medio de prazas, que chegou ao 2% nos establecementos hoteleiros coruñeses.

En consonancia co maior tamaño medio dos seus hoteis, Pontevedra é a provincia cun maior número de empregados por establecemento (6,9). Ademais, cunha porcentaxe do 4,8%, foi a provincia na que máis medrou o número medio de empregados. Os establecementos da provincia da Coruña son os segundos de Galicia en canto ao número medio de empregados, con 4,4 traballadores de media. No ano 2010, o número medio de empregados por establecemento reduciuse moi lixeiramente nesta provincia e sitúase por debaixo da media galega. Ourense foi a provincia na que máis diminuíu o número medio de empregados por hotel (1,5%), ata situar a cifra nos 3,8 traballadores. Por último, Lugo, a provincia galega cun menor tamaño medio de planta hoteleira, é a que presenta un menor número de traballadores por hotel (3,3).

O número de establecementos abertos e o número de prazas hoteleiras incrementáronse no ano 2010, un 1,2% e un 0,6% respectivamente. O número de traballadores tamén creceu no último ano un 2,8%. Á vista do cadro 10 pode comprobarse como en 2010 houbo abertos de media en Galicia 1.550 establecementos que ofertaron 62.738 prazas e deron emprego a 7.403 traballadores. As provincias da Coruña e de Pontevedra representan conxuntamente preto do 70% da oferta hoteleira galega. Ademais, estas dúas provincias, debido ao maior tamaño medio dos seus establecementos, ofertan o 75,8% das prazas totais e dan traballo a máis do 77% dos traballadores empregados no sector hoteleiro galego.

Cadro núm. 10

Oferta hoteleira en Galicia. Ano 2010

	A Coruña	Lugo	Ourense	Pontevedra	Galicia
Establecementos abertos estimados	648	291	188	423	1.550
Número de prazas estimadas	25.467	8.990	6.210	22.072	62.738
Persoal empregado	2.825	962	707	2.908	7.403

Fonte: INE. *Encuesta de Ocupación Hotelera*. Datos provisionais.

Turismo rural

O ano 2010 foi, como se ten comentado, un ano de recuperación para o turismo español, despois dos malos resultados de 2009. Dentro desta mellor evolución xeral, algúns destinos beneficiáronse menos que outros. No último ano experimentouse un maior dinamismo das viaxes de negocios a medida que a economía mundial, e particularmente a europea, comezou a dar síntomas de maior crecemento. Este contexto be-

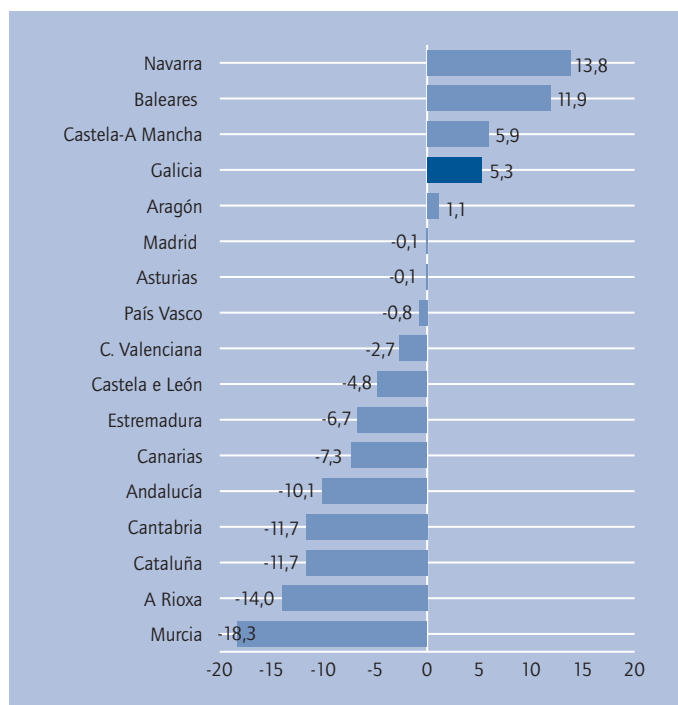
neficiou sobre todo os destinos urbanos, que se aproveitaron tamén da recuperación da demanda interna. Concretamente, as noites en estadia dos españois en establecementos hoteleiros urbanos medraron por riba do 6% segundo a *Encuesta de Ocupación Hotelera* do INE, acadando en Vitoria a porcentaxe do 17,2%, en Barcelona un crecemento superior ao 8%, e chegando a rexistrar no caso de Santiago de Compostela unha subida próxima ao 24%. Pola contra, os destinos de interior e do que se denomina España Verde, se exceptuamos Galicia e o País Vasco, rexistraron maioritariamente un empeoramento da súa actividade turística respecto dos niveis acadados no ano 2009. A oferta de sucesivas campañas de descontos en prezos ao longo de 2010 motivou unha maior preferencia da demanda nacional polos destinos de costa, o que repercutiu de maneira negativa na actividade dos destinos de interior, máis asociados a outras tipoloxías de turismo como pode ser o turismo rural.

Dentro desta dinámica, as estadias nos establecementos de turismo rural reducíronse en España un 3,4% no ano 2010.⁷ Dado o reducido peso dos viaxeiros estranxeiros neste tipo de establecementos, o incremento do 1% nas estadias efectuadas por estes non compensou o descenso do 4,2% nas realizadas polos residentes en España. A evolución non foi, con todo, homoxénea nas distintas comunidades. Cinco delas rexistraron incrementos, que oscilaron entre o 1,1% de Aragón e o 13,8% de Navarra. As outras tres con resultados positivos foron Galicia, Cataluña e Baleares. Nas restantes rexistráronse reducións das noites en estadia nos establecementos de turismo rural. As caídas foron nalgúns casos, como en Asturias ou Madrid, moi pequenas, pero noutros, como Andalucía, Cantabria, Cataluña, A Rioxa ou Murcia, superaron o 10%. En Galicia, despois da redución do 3,5% do ano 2008, as estadias medraron un 5,3%, que se suma ao incremento do 1,5% rexistrado no ano 2009.

Máis do 83% das noites en estadia nos establecementos de turismo rural españois foron realizadas por residentes. Este dato pon de evidencia que a demanda de turismo rural en España está fortemente condicionada polo consumo interno.

Gráfico 10.

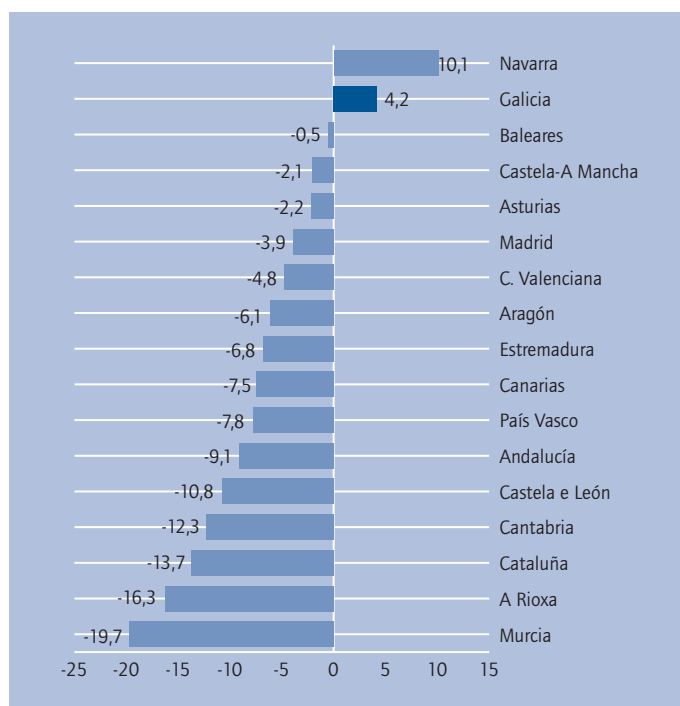
Noites en estadia nos establecementos de turismo rural
% variación 2010/2009

⁷ Instituto Nacional de Estadística (INE): *Encuesta de Ocupación en Alojamientos de Turismo Rural* (2011).

Gráfico 11.

Ocupación dos establecementos de turismo rural
% variación 2010/2009

En 2008 produciuse por primeira vez na historia unha redución no número de estadias en establecementos de turismo rural, que levou aparelado un descenso do 7,3% no grao de ocupación. No ano 2009 tivo lugar unha recuperación e as estadias rexistraron un pequeno crecemento do 0,5% para caer de novo en 2010, o que levou a unha redución do grao de ocupación das prazas de case un 7%. Xunto co comportamento da demanda, detrás desta redución da ocupación está o crecemento da oferta. A posta en marcha de novos establecementos de turismo rural e, polo tanto, a creación de novas prazas a ritmos que non puideron ser asimilados pola demanda é un dos principais problemas do turismo rural nos últimos anos. Xunto a este crecemento, a incapacidade para reter os clientes nos establecementos por pouco máis de dous días traducíuse nunhas baixas porcentaxes de ocupación e nunha redución da rendibilidade dos mesmos. Este problema de descompensación entre o crecemento da oferta e da demanda

estivo presente na maioría das comunidades autónomas, pero acadou en Galicia dimensións moi importantes.

Para o conxunto de España, o número de prazas de aloxamento de turismo rural incrementouse un 3,8% no ano 2010. Este dato reflectíuse no grao de ocupación, que experimentou unha redución do 6,9% en relación con 2009. Agás Navarra e Galicia, que rexistraron crecementos do 10,1% e do 4,2% respectivamente, as restantes comunidades experimentaron reducións nos graos de ocupación das súas prazas de turismo rural. Murcia e A Rioxá, como pode comprobarse no gráfico 11, foron nas que máis se resentiu a demanda turística, con reducións do 19,7% e do 16,3% respectivamente na ocupación das prazas. Cataluña, Cantabria e Castela e León tamén experimentaron reducións en porcentaxes que superaron o 10%, mentres que en Baleares, Asturias e Castela-A Mancha a baixada non chegou ao 3%. A porcentaxe media de ocupación nos establecementos de turismo rural en España situouse no 15,8%, igual porcentaxe que a rexistrada en Galicia e nos dous casos moi lonxe das porcentaxes de Baleares (41%) ou Navarra (23,9%).

Dentro dese mellor comportamento global, en comparación co conxunto do Estado, o turismo rural galego ofreceu unha irregular evolución ao longo de 2010. Nos meses de xuño, xullo e setembro producíronse crecementos superiores ao 10% no

número de estadias, que chegaron ao 22,2% no mes de outubro. Pola contra, en catro meses do ano houbo reducións no seu número. Estas baixadas foron pequenas en decembro e agosto, pero chegaron ao 16,2% no mes de febreiro. En 2010 aloxáronse nos establecementos de turismo rural da comunidade autónoma un total de 193.122 viaxeiros, o que indica un crecemento do 9,1% con respecto ao ano anterior. As noites en estadia sumaron, como pode verse no cadro 11, un total de 388.873, o que significa, como se apuntou, un 5,3% máis que no ano 2009.

A estadia media nos establecementos de turismo rural galegos, que se reduciu ademais en 2010, é baixa en comparación coa media española. Galicia, con 2 días de media é, xunto con Madrid, a comunidade autónoma con menor duración da estadia. Este valor está lonxe da media española, que se sitúa nos 2,9 días e moi afastada dos 4,7 e 5,9 días que dura en Baleares e Canarias respectivamente. Será preciso, polo tanto, seguir insistindo naquelas iniciativas tendentes a complementar o aloxamento con outro tipo de actividades, co obxectivo de acadar unha maior duración da estadia e, deste xeito, potenciar os impactos positivos desta tipoloxía de turismo en Galicia.

As provincias da Coruña e de Pontevedra, co 56% dos viaxeiros totais, rexistraron conxuntamente preto do 62% das estadias realizadas nos establecementos de turismo rural galegos no ano 2010. A provincia de Ourense é a que concentra unha parte máis pequena da demanda de turismo rural co 14,4% das estadias.

Por outra parte, Pontevedra e A Coruña, con 2,2 e 2 días de media respectivamente, son as provincias galegas que rexistraron unha maior estadia dos viaxeiros nos seus establecementos. En Lugo e en Ourense a estadia media situouse preto, aínda que por debaixo dos 2 días.

O 88% das estadias que tiveron lugar nos establecementos de turismo rural galegos corresponderon a residentes españois, malia que esta porcentaxe se reduciu en 3 puntos porcentuais en relación co ano precedente. Nas provincias da Coruña e de Lugo, con porcentaxes próximas ao 14%, teñen máis peso as estadias realizadas polos

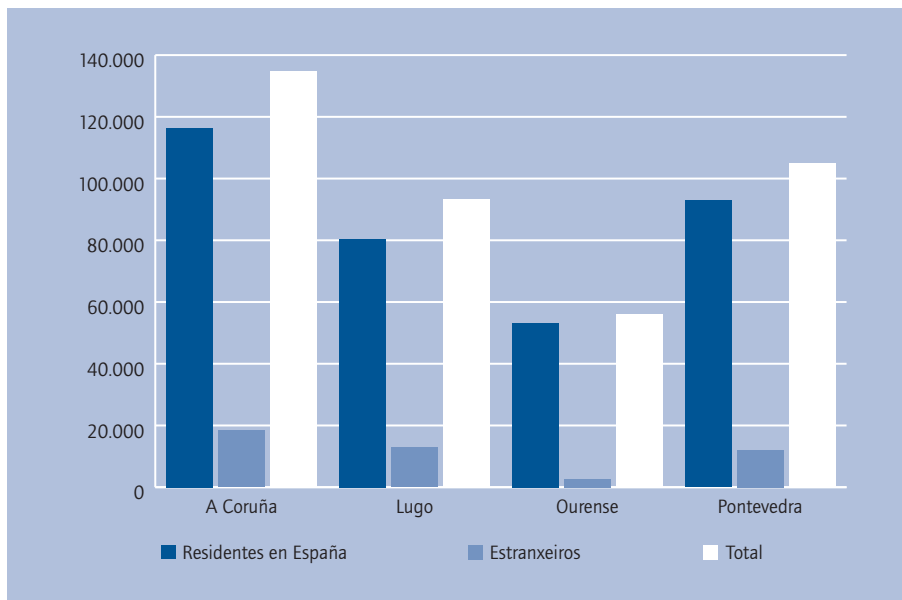
Cadro núm. 11

Viaxeiros, prazas e noites en estadia en establecementos de turismo rural en Galicia

	Prazas estimadas		Viaxeiros		Noites en estadia	
	Número	% variación	Número	% variación	Número	% variación
2002	3.910	25,8	121.212	30,5	286.172	26,4
2003	4.631	18,4	127.451	5,1	281.202	-1,7
2004	4.972	7,4	163.128	28,0	344.524	22,5
2005	5.332	7,2	149.212	-8,5	338.187	-1,8
2006	5.673	6,4	155.910	4,5	352.254	4,2
2007	5.744	1,3	170.003	9,0	376.166	6,8
2008	5.960	3,8	162.881	-4,2	362.850	-3,5
2009	6.514	9,3	176.941	8,6	369.211	1,8
2010	6.632	1,8	193.122	9,1	388.873	5,3

Gráfico 12.

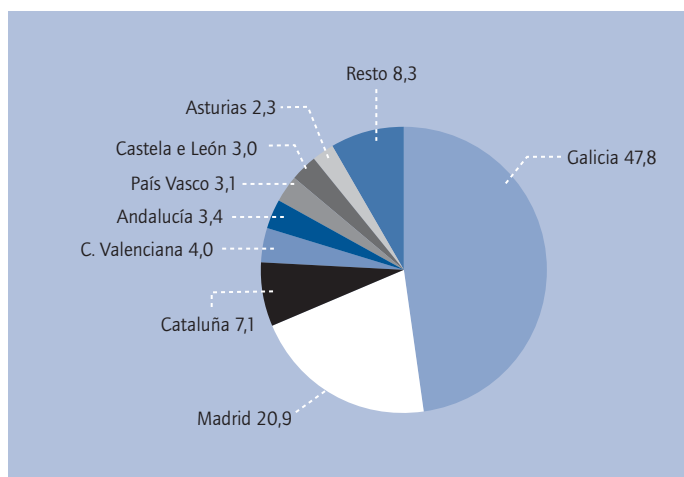
Noites en estadia nos establecementos de turismo rural galegos. Ano 2010

estranxeiros. No lado oposto, en Ourense, cunha porcentaxe inferior ao 5%, resultan menos importantes as estadias realizadas por viaxeiros foráneos.

Gráfico 13.

Procedencia dos viaxeiros con residencia española aloxados nos establecementos de turismo rural galegos. Ano 2010

Dentro dos españois, e como queda recollido no gráfico 13, a maioría dos viaxeiros aloxados nos establecementos de turismo rural galegos, no ano 2010, procedían da propia rexión (47,8%). Esta porcentaxe está, non obstante, 7 puntos porcentuais por debaixo da do ano precedente. Dos chegados de fóra de Galicia, a porcentaxe máis alta foi a correspondente a Madrid cun 20,9%. O peso desta comunidade incrementouse en máis de 5 puntos porcentuais en relación co ano 2009. Cataluña, Valencia, Andalucía e o País Vasco son, despois de Madrid, as principais demandantes de prazas de turismo rural en Galicia. As restantes comunidades xa aportan porcentaxes máis pequenas dos viaxeiros que utilizan esta modalidade de aloxamento.

Unha análise moi sinxela dalgúns indicadores da oferta de turismo rural en Galicia

e a súa comparación co total español o que amosa que o 5,1% das prazas de turismo rural existentes en España están en Galicia, que posúe o 3,8% dos establecementos. Estas dúas porcentaxes, que se mantiveron inalteradas nos dous últimos anos, reflicten un maior tamaño medio dos establecementos de turismo rural en Galicia. Como pode comprobarse no cadro 12, o número medio de prazas por establecemento en Galicia supera as 12, mentres que no conxunto de España está algo por riba das 9. Non existen diferenzas significativas entre as catro provincias, posto que o tamaño medio dos establecementos se sitúa en todas elas entre as 12 e as 13 prazas.

Os 539 establecementos de turismo rural galegos empregan en total 964 traballadores, o que dá unha media de 1,8 traballadores por establecemento. Esta cifra incrementouse lixeiramente en comparación co ano 2009, situándose de novo en valores do ano 2008, e está por riba da rexistrada para o conxunto de España (1,5). Dentro de Galicia, practicamente non existen diferenzas entre provincias.

Cadro núm. 12

Algúns indicadores da oferta de turismo rural. Ano 2010

	A Coruña	Lugo	Ourense	Pontevedra	Galicia	España
Núm. de establecementos	155	137	78	169	539	14.367
Prazas	1.873	1.758	959	2.043	6.632	131.173
Empregados	283	247	136	298	964	21.863
Prazas/Establecemento	12,1	12,8	12,4	12,1	12,3	9,1
Empregados/Establecemento	1,8	1,8	1,7	1,8	1,8	1,5

Fonte: INE. *Encuesta de Ocupación en Alojamientos de Turismo Rural*.

Consideracións finais

A crise económica mundial afectou de xeito máis intenso á economía española, que está tardando máis en recuperarse que outros países desenvolvidos. As condicións económicas teñen unha especial incidencia sobre a demanda turística. Polo tanto, nos últimos anos a actividade turística viuse afectada pola actual conxuntura de crise. Aínda non se dispón de datos da *Cuenta Satélite del Turismo* (CST) para o ano 2010, no que se produciu unha recuperación do turismo en España, pero os datos para o ano 2009 xa indican a importancia desta actividade dentro da economía española, contribuíndo dun xeito moi importante ao equilibrio das contas co exterior. En 2009, un ano de forte contracción desta actividade, a demanda final turística acadou o 10% do PIB e achegou 27.071 millóns de euros en ingresos turísticos netos, cifra similar á do 2005, pero por debaixo das acadadas nos tres anos anteriores.

No lado negativo, a estacionalidade turística, un dos problemas endémicos do sector, acentuouse aínda máis no último ano. Os turistas seguiron concentrando as súas viaxes nos momentos habituais (verán, Semana Santa, Nadal e nas pontes máis importantes). Esta situación, en parte, vén motivada polo modelo turístico predominante en España, pero tamén polo actual contexto económico que está a impoñer un importante núme-

ro de cambios, non só cuantitativos senón tamén cualitativos na demanda turística. Dentro destes poderíamos sinalar o aumento das viaxes de última hora, que fan que as reservas se realicen cada vez con menos antelación, intensificándose a compra de último minuto en todo tipo de servizos turísticos para aproveitar as baixadas de prezos. A xeneralización destes comportamentos intensifica as incertezas sobre os resultados finais das empresas, pero parece un proceso no que non hai volta atrás. Nun contexto de recesión tamén cobran moita importancia os prezos á hora de elixir un destino, sobre todo naqueles mercados menos orientados a segmentos de alto poder adquisitivo.

O actual contexto económico está condicionando fortemente o comportamento da demanda turística. A pesar de que nos últimos anos o turismo se converteu nun ben de primeira necesidade para sectores cada vez máis amplos da sociedade, hai que ter en conta que a demanda está moi influenciada pola evolución da renda dispoñible. Nesta situación é previsible que o groso do mercado se siga inclinando polas viaxes de proximidade cun menor custo de transporte. O aloxamento en vivenda propia ou na casa de familiares e amigos, os visitantes que repiten e a concentración das vacacións nos momentos tradicionais serán tendencias que seguirán acentuándose. Outra consecuencia derivada da conxuntura económica é a redución da estadía media e dos gastos realizados polos visitantes, máis que a redución do número total de viaxes.

Para anticipar a evolución do sector no futuro próximo haberá que ter en conta o comportamento global da economía. Nesta dirección, as previsións para o ano 2011 do Fondo Monetario Internacional indican un crecemento da economía mundial do 4,4%.⁸ Malia que con porcentaxes menores, os datos tamén apuntan crecementos do PIB na Eurozona e nos principais mercados emisores españois. Para o conxunto da Eurozona o crecemento estimado é do 1,5%, pero supera o 2% en países como Alemaña ou Reino Unido. As previsións indican crecementos inferiores en países como Francia (1,6%) e Italia (1%). No caso de España o crecemento previsto para o ano 2011 é do 0,8% e, polo tanto, segue a ser modesto e bastante por debaixo da media europea.

Neste contexto, as previsións da OMT estiman para o 2011, como xa se ten apuntado, un crecemento nas chegadas de turistas internacionais a nivel mundial máis moderado que o rexistrado no ano 2010. Seguirán sendo os destinos emerxentes, principalmente de Asia e Pacífico, os que liderarán o crecemento, mentres que nos mercados tradicionais a evolución estará marcada por un panorama económico con alto desemprego e reducida confianza por parte dos consumidores. A OMT sitúa entre o 2% e o 4% o crecemento nas chegadas internacionais en Europa, por debaixo da media para o total mundial, estimada nun intervalo de entre o 4% e o 5%. A persistente e elevada taxa de paro, que limita os ingresos dispoñibles e provoca incertezas no consumo, o previsible incremento da inflación polas alzas nos prezos dos carburantes, a subida dos tipos de interese ou as medidas de austeridade para reducir os déficits públicos son algúns dos riscos presentes nas economías avanzadas e que, presumiblemente, poderían limitar o crecemento do turismo interno e intrarrexional nestas áreas.

⁸ Fondo Monetario Internacional: *Perspectivas de la economía mundial. Actualización de las proyecciones centrales*. Xaneiro de 2011.

A pesar de que o actual é un contexto de grande incerteza e volatilidade a nivel macroeconómico, que fai difícil anticipar a evolución de determinadas variables claves para o sector, como os prezos do petróleo, os tipos de cambio, os tipos de interese ou o acceso ao crédito, as previsións apuntan, cunha probabilidade alta, cara a un bo comportamento da demanda turística no ano 2011, e así o confirman os resultados do primeiro cuadrimestre. As previsións de Exceltur apuntan cara a un crecemento do PIB turístico, case tres veces por riba do conxunto da economía, durante o ano 2011. Este bo comportamento apoiarase, en todo caso, máis nos mercados exteriores que no español, afectado pola deterioración da renda dispoñible e dos niveis de confianza. Os distintos ritmos de recuperación dos principais mercados emisores levarán a resultados diferentes nos destinos españois en función da procedencia dos seus turistas.

Existen, polo tanto, unha serie de factores, moitos deles de signo contrario, que condicionarán os resultados do turismo español a curto prazo. No lado negativo debemos sinalar, en primeiro lugar, os riscos da volatilidade e o crecemento nos prezos do petróleo, que ao encarecer os prezos dos carburantes dificultarán os desprazamentos en coche e en avión. Estas subidas tamén poden levar aparelladas decisións, como a redución dos límites de velocidade aprobada en España, que dificultan as viaxes. O tipo de cambio do euro podería axudar a mitigar, en parte, o impacto da subida dos prezos dos carburantes. Existen tamén factores internos que poden afectar negativamente ao sector turístico. Dentro destes poderíamos sinalar, por exemplo, as dificultades de acceso ao crédito ou as medidas de axuste fiscal, que limitarán a capacidade de consumo freando a recuperación do sector turístico. No lado positivo, os destinos españois veranse beneficiados polos conflitos xurdidos en países como Tunes ou Exipto, que farán que moitos fluxos turísticos se acaben dirixindo a España, buscando alternativas máis seguras e que transmitan confianza aos viaxeiros. Nesta liña, os grandes *touropedores* europeos amósanse convencidos de que 2011 será, salvo imprevistos como as ameazas de folga nos aeroportos, o ano de España no sector turístico europeo, en particular na tempada de verán. De feito, as reservas turísticas cara a España xa se están incrementando dun xeito moi importante e espérase que se intensifiquen para a campaña estival.

No caso concreto de Galicia as previsións non poden ser tan optimistas se temos en conta que o ano 2011 é un ano pos-Xacobeo, co consecuente baixón na ocupación hoteleira e nas estadias. Ademais, hai que ter en conta a excesiva dependencia da demanda turística interna, tanto da galega como da española. A máis lenta recuperación da economía española, en relación con outros países do contorno, traducirase nun menor consumo turístico, polo que é de esperar que no ano 2011 sufran máis aqueles destinos máis dependentes do mercado español. De momento, os datos para os dous primeiros meses do ano xa amosan reducións nas cifras de viaxeiros e de noites en estadia nos establecementos hoteleiros galegos. O resultado final dependerá de como evolucionen as variables que condicionan o consumo turístico interior e do éxito das iniciativas que se están poñendo en marcha para manter no tempo as cifras de viaxeiros e estadias acadadas en 2010.

«O efecto Xacobeo»

Ao definir os escenarios macroeconómicos para 2010, a Xunta de Galicia referíase de forma explícita, na memoria dos Presupostos Xerais de Galicia, ao papel que atribuíu ao Xacobeo na recuperación da economía rexional: «A economía galega debería de mostrar en 2010 un diferencial positivo con respecto á nacional debido a dous motivos: por un lado o efecto Xacobeo sobre o gasto en consumo dos non residentes e doutro a intensidade da crise está a ser polo de agora menor en Galicia que en España».⁹

Para formular esta aposta, o Executivo galego apoiouse nas ensinanzas da economía aplicada que nos proporciona valiosos instrumentos de axuda para medir os efectos encadeados que un *shock* esóxeno da demanda produce sobre o tecido produtivo e o emprego nun territorio determinado. E aproveitou tamén a evidencia empírica do acontecido nos Xacobeos anteriores e singularmente no ano 2004.

Non estivo soa a Xunta de Galicia nesta aposta. O Servizo de Estudos do BBVA prognosticou que o *efecto Xacobeo* tería un impacto notable sobre a economía galega en 2010 e estimou entre 5 e 6 décimas a contribución adicional do Xacobeo ao PIB galego, o que, segundo as súas estimacións, significaría unha achega de 250 millóns de euros de valor engadido ao PIB galego para 2010. Esta estimación inicial apoiábase nun aumento das pernoctacións en 1,5 ou 2 millóns e mesmo chegaba a suxerir a existencia dun efecto permanente, que o informe cuantificaba nun aumento anual a partir do Xacobeo de 500.000 pernoctacións adicionais.

Aínda que son provisionais, xa foron publicados polo INE e polo IGE os primeiros datos ao peche do exercicio económico 2010 e, en consecuencia, pódese proceder a realizar unha primeira avaliación para responder esta pregunta. En termos anuais o PIB creceu un 0,1%, mostrando unha taxa de signo positivo despois da forte contracción de 2009 (-3,1%). En relación con España, que rexistrou unha caída do PIB do 0,1%, Galicia creceu 2 décimas máis. Recordemos que en 2009 este diferencial se situaba en 6 décimas.

Neste sentido pódese dicir que a aposta acertou, pois, polo menos, unha parte deste diferencial positivo a favor de Galicia pode atribuírse ao aumento da demanda de consumo dos turistas e visitantes que acudiron ao Xacobeo. Non obstante, o diferencial de crecemento está lonxe das 5 ou 6 décimas que prognosticaba o BBVA a mediados de ano. De feito, á vista da evolución do turismo interior no primeiro trimestre, en abril de 2011 o mesmo Servizo de Estudos revisou a súa primeira avaliación do efecto e situouno en 3 décimas.

⁹ Xunta de Galicia. Presupostos Xerais, Galicia 2010. Informe Económico Financeiro, páx. 28.

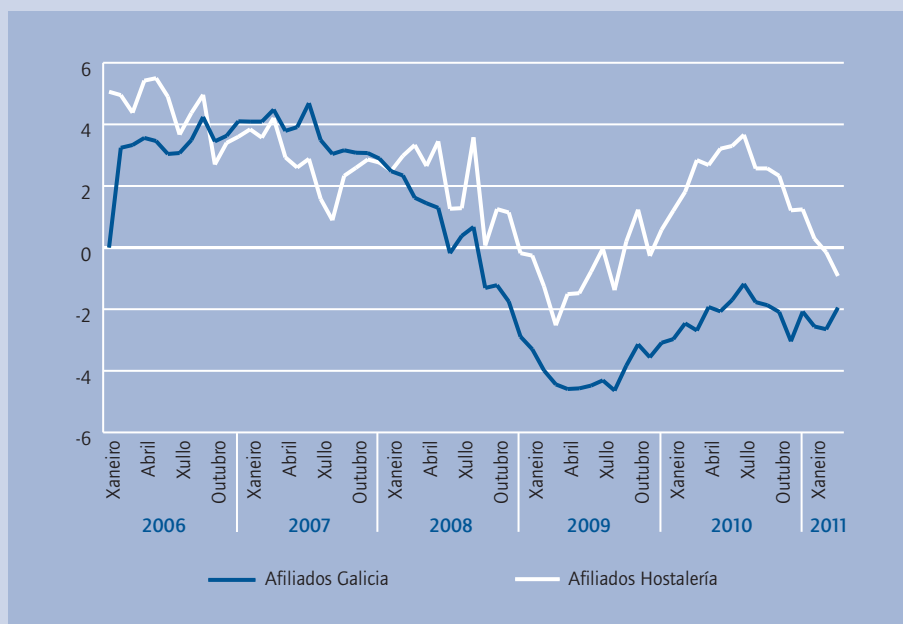
No ámbito no que se aprecia mellor o impacto do Xacobeo é no mercado de traballo. Os datos de ocupación que ofrece a EPA son concluíntes neste sentido. A caída na poboación ocupada en Galicia situouse en termos anuais en 50.725 ocupados, o que representa unha taxa negativa do 4,4%. Tamén caeu a ocupación en España, pero cunha taxa do 2,3%. Así pois, por vez primeira desde que estalou a crise, a destrución de emprego en Galicia supera en termos relativos o conxunto español. Por esta razón pódese dicir que 2010 non foi un bo ano para o emprego en Galicia. Non obstante, aínda así, o *efecto Xacobeo* foi capaz de aumentar a ocupación nas empresas directamente relacionadas co turismo cuxa afiliación, como se pode observar no gráfico A1, creceu en taxa anual un 1,24%, mentres que o conxunto dos sectores perderon uns 21.000 afiliados (-2,08%).¹⁰

Que aconteceu, pois, para que a pesar das razoables expectativas, estas non se cumprisen? Ou, se o fixeron, só foi de forma parcial? Acaso non creceu o número de visitantes?

Unha primeira resposta xorde da comparación co ano 2009, un exercicio especialmente malo para o turismo, tanto en España como en Galicia. Nesta comparación

Gráfico A1.

Afiliados á Seguridade Social. Taxa de variación interanual (en %)

¹⁰ En sentido estrito, só o incremento diferencial das pernoctacións realizadas por non-residentes (é dicir, por riba do incremento observado no conxunto de España) debería considerarse como *efecto Xacobeo* en termos de crecemento. O gasto dos residentes en turismo interior só ten efectos sobre o crecemento se os galegos substituíron viaxes fóra de Galicia por viaxes no interior de Galicia.

interanual apréciase un crecemento de 394.800 no número de viaxeiros que pasaron a noite en establecementos hoteleiros situados en Galicia, cunha taxa de variación anual do 11,6%, que case duplica a rexistrada no conxunto de España (6,4%). Pola súa banda, as pernoctacións en Galicia aumentaron en 738.000 en cifras redondas (9,9%), un rexistro que se sitúa na metade do incremento de 1.500.000 previsto no informe do BBVA. Polo tanto, o resultado desta primeira comparativa co ano 2009 mostra un maior crecemento relativo dos viaxeiros e pernoctacións en Galicia que en España. Inmersas estas dúas economías nunha crise profunda, este diferencial positivo a favor de Galicia pode atribuírse ao reclamo do ano Xacobeo, malia que os obxectivos alcanzados disten das previsións máis optimistas.

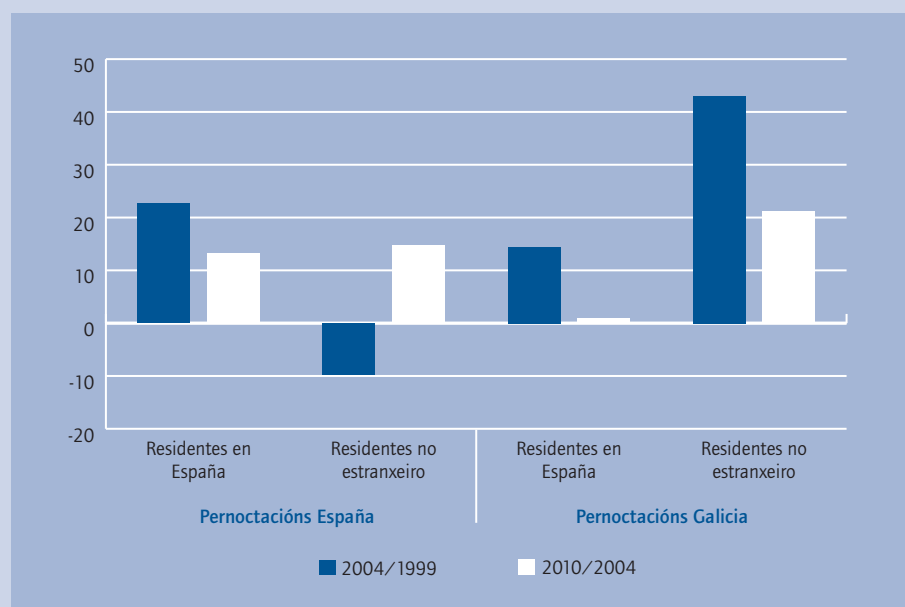
Agora ben, se a comparación se fai co anterior Xacobeo do ano 2004, os resultados xa non resultan tan prometedores. O número de viaxeiros de 2010 aumenta con relación a 2004 só en 118.269, un 3,2% máis; un crecemento moi afastado do que se produciu en 2004 respecto a 1999. Daquela, os viaxeiros creceron en máis de 778.000, a unha taxa relativa do 27%; mentres as pernoctacións o facían en 1.191.000, unha magnitude que case multiplica por catro o aumento de 308.482 rexistrado en 2010 sobre 2004. Polo tanto, o ano 2004 foi, en canto a resultados, o mellor deste século. As cifras do pasado ano 2010 están moi afastadas das alcanzadas en 2004 e tamén das prognosticadas polo BBVA.

Non todos os segmentos do mercado reaccionan igual ao reclamo do Xacobeo e para comprobalo vexamos como se comportaron os dous grandes mercados emisores

Gráfico A2.

Variación das pernoctacións nos últimos anos Xacobeos.

Taxa de variación (en %)

en cada ano Xacobeo. No gráfico A2 apréciase a importancia que os mercados emisores do estranxeiro tiveron no resultado dos dous últimos anos xubilares. Son precisamente os viaxeiros residentes no exterior (26%) e as pernoctacións ocasionadas por eles na rede de establecementos hoteleiros galegos (21,1%) os que experimentan as maiores taxas de crecemento ao comparar os dous últimos anos Xacobeos. Esta mesma situación repítese se a comparación se fai entre 1999 e 2004.

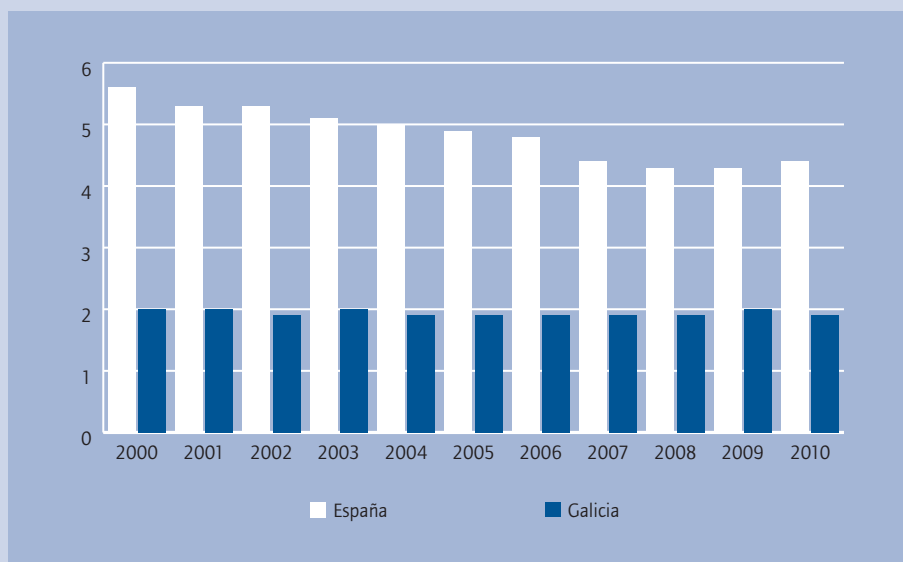
Ante estes resultados pódese concluír que os prognósticos non se cumpriron, precisamente, no turismo interior, cuxo crecemento en canto a número de viaxeiros en 2010 con respecto a 2004 resultou incluso negativo (-1,1%) e case inapreciable o aumento das noites contratadas (1%). Estas cifras quedan moi lonxe do 1.500.000 pernoctacións adicionais que estimaba o Servizo de Estudos do BBVA para o ano 2010 e, sen dúbida, esta parece ser a principal causa do menor impacto que tivo o *efecto Xacobeo* en 2010 en comparación cos anos anteriores, en particular 2004.

Semellante comportamento suxire que en 2010 a crise puido amortecer o efecto reclamo do Xacobeo, o que se traduciu nunha menor propensión relativa a viaxar e a pasar a noite por parte das familias españolas. Tamén confirma o atractivo crecente que o destino de Galicia ten nos mercados exteriores, aínda que cunha estadía media menor que noutros destinos turísticos españois (gráfico A3).

Pola súa banda, Exceltur, no barómetro que elabora da rendibilidade dos hoteis urbanos, sitúa Santiago de Compostela como a cidade que en 2010 liderou, entre os destinos urbanos españois, o aumento do emprego turístico en aloxamentos hoteleiros. O emprego turístico incrementouse en Santiago un 11,1% e os ingresos por cuarto dispoñible un 33,9% respecto a 2009. Outros destinos tamén urbanos e vinculados á

Gráfico A3.

Estadía media dos viaxeiros residentes no estranxeiro

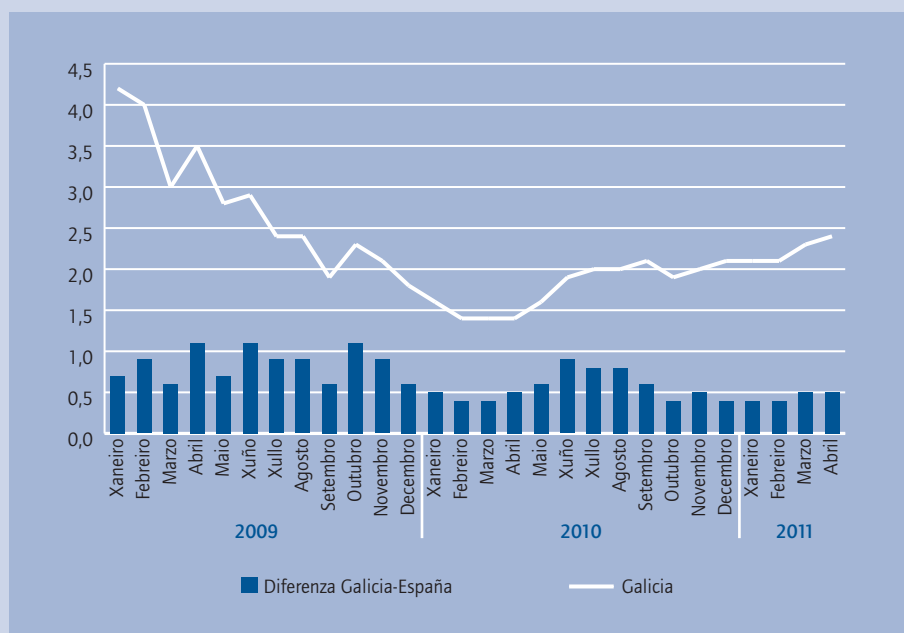
celebración do Xacobeo como Pontevedra (12,8%) ou León (9,6%), así como destinos de interior con atractivos culturais para escapadas de fin de semana como Segovia (10,7%) ou Toledo, son os que mellor resultado comparativo obtiveron, con ingresos por cuarto dispoñible superiores aos obtidos nun ano 2009 especialmente negativo.

Este comportamento dos ingresos e da demanda suxire a presenza de tensións inflacionistas nas ramas do turismo en Galicia. Este efecto, como se observa no gráfico A4, apenas se deixou notar na restauración e no aloxamento en 2010. A traxectoria seguida pola taxa de variación interanual pon de manifesto un primeiro semestre no que os prezos destas ramas do sector continúan a súa senda levemente descendente, tendencia que se interrompe no mes de maio, no que se aprecia un maior reponte dos prezos en Galicia que no conxunto de España. O diferencial de crecemento do IPC deste grupo confirma o aumento do reponte estacional, ao pasar de valores situados no ámbito de 0,5-0,6 décimas, a 0,8-0,9 décimas durante os meses de xuño, xullo e agosto. Unha vez finalizada a tempada estival, aínda que a senda de prezos inicia unha suave ascensión que chega ata abril de 2011, non acontece o mesmo co diferencial de prezos con España, que se mantén nos mesmos valores que antes.

Para o informe do BBVA «o impacto máis relevante non é soamente o que se produce nese mesmo ano, senón que ademais ten efectos moi duradeiros para a economía galega», pois a maior afluencia de turistas atraídos polo ano Xacobeo se traduce nun «incremento permanente no fluxo de visitantes para os anos futuros». O comportamen-

Gráfico A4.

IPC do grupo Hoteles, cafés e restaurantes. Taxa de variación interanual (en %)
(Índice base 2006 = 100)

to da ocupación hoteleira durante o primeiro cuadrimestre do ano 2011 non parece que vaia confirmar este prognóstico. Aínda non estamos na tempada estival, a de maior afluencia de turistas e visitantes a Galicia, pero os resultados acumulados de viaxeiros ata o mes de abril rexistran un descenso do 12,4% e outro tanto acontece coas pernoctacións contratadas (-12,1%). En contraste con estes valores negativos, viaxeiros e pernoctacións aumentaron no conxunto español nun 5,4% e nun 10,1% respectivamente. Estes resultados cuadrimestrais en Galicia (-210.238 pernoctacións) son, ademais, os segundos peores desde a primavera do ano 2000, tan só superados polos de 2009 (-260.943 pernoctacións), que foi un mal ano para o turismo tanto en España como en Galicia. Polo tanto, haberá que esperar a que pasen os meses estivais para comprobar que ese «efecto permanente» non se diluíu tamén coa atonía do consumo final dos fogares.

Os transportes

Matriculación de automóbiles

A crise na demanda no sector da automoción en Galicia comezou no exercicio 2008, no que se rexistrou un descenso na matriculación do 28,4% en automóbiles e do 37,1% en vehículos de carga. Desde 2007, ano no que se rexistra unha cifra histórica, acadando a matriculación de turismos 82.066 unidades, ata o ano 2010 no que ese rexistro é de 52.386 turismos, perdéronse en valores absolutos case 30.000 unidades.

Como se pode observar no cadro 13, os dous tipos de matriculacións analizadas mostraron taxas de variación negativas en 2010, sendo máis acusada a dos turismos que a dos vehículos de carga. A evolución trimestral da matriculación de automóbiles reflicte que nos dous primeiros trimestres de 2010 houbo signos de recuperación, con taxas positivas do 27,5% e 26,1% respectivamente, mentres que na última parte do ano estas caídas foron do 40% e 38,3%. O bo comportamento da matriculación na primeira metade de 2010 veu da man das axudas por parte da Administración autonómica para a compra co Plan Remóvete e da inminente subida do IVE ao 18% en xullo dese ano. Respecto aos datos dos vehículos industriais, estes amosan o mesmo comportamento como se aprecia no gráfico 14. A finais de ano repuntan as matriculacións de coches destinados ás empresas de aluguer e á industria. Nos últimos meses de 2010 habilitáronse máis fondos para o Plan Remóvete co fin de intentar salvar o exercicio.

As cifras de matriculación en España foron máis alentadoras, comportándose positivamente no conxunto do ano a matriculación de turismos (3%) e de vehículos destinados á carga (6,5%), onde, ademais de vehículos industriais tamén se inclúen os de transporte de viaxeiros. Respecto a 2009, e en valores absolutos, as matriculacións creceron en case 29.000 unidades en automóbiles e en case 9.500 en vehículos industriais.

Cadro núm. 13

Matriculación de vehículos en Galicia

	Turismos	TVI (%)	Vehículos de carga	TVI (%)
2003	72.941	8,2	12.154	3,0
2004	79.509	9,0	12.958	6,6
2005	80.031	0,7	13.898	7,3
2006	79.437	-0,7	13.666	-1,7
2007	82.066	3,3	14.239	4,2
2008	58.729	-28,4	8.956	-37,1
2009	59.457	1,2	6.322	-29,4
2010	52.386	-11,9	6.044	-4,4

Fonte: Dirección Xeral de Tráfico.

En España a recadación polo Imposto de Matriculación transferido ás comunidades autónomas descendeu en 2010 un 9,4% con respecto ao ano anterior, con 641,5 millóns de euros, fronte aos 708,3 millóns ingresados en 2009. Como xa reflectían os datos de 2009, esta baixada apunta a que a demanda de automóviles se desprazou cara a vehículos de menor tamaño e menores emisións de CO₂, xa que aqueles que emiten menos de 120 gramos por quilómetro están exentos do pago deste imposto ou pagan unha taxa máis reducida. En 2010 a recadación media por vehículo foi de 733 euros, fronte aos 790 euros de 2009, -7,2% con respecto a 2009 segundo fontes da Axencia Tributaria. Se en 2008 a base imponible rexistrada foi de 17.342 millóns de euros, dous anos despois baixou a 13.854 millóns de euros, o que orixinou unha redución do 9,2% na recadación das arcas do Estado.

O comportamento dos prezos de combustibles e carburantes comeza unha senda alcista a mediados de 2009 como se observa no gráfico 15. En abril de 2010 a taxa anual era do 22,9% en Galicia e 21,3% en España, alcanzando niveis case similares aos da primeira metade de 2008 momento no que se inicia unha fase descendente que se rompe en maio de 2009 e a partir de aí os prezos comezan a subir durante, polo menos, 18 meses consecutivos ata o momento de redactar estas liñas. As tensións xeopolíticas no norte de África (especialmente en Libia, importante produtor de cru) e en Oriente Próximo fixeron que o prezo do barril de Brent se disparase nos primeiros meses de 2011, colocándose por riba dos 100 dólares. A pesar do incremento dos prezos en España, os carburantes continúan de media máis baratos que na UE-27 e na zona euro (UE-17).

En relación coa análise anterior, o encarecemento do prezo do gasóleo é negativo para o parque móbil español (e, en consecuencia, para o custo de transporte de mercadorías), xa que 7 de cada 10 coches funcionan con diésel. Hai vinte anos tan só o

Gráfico 14.

Matriculación de turismos e vehículos de carga

Taxas de variación interanuais (en %)

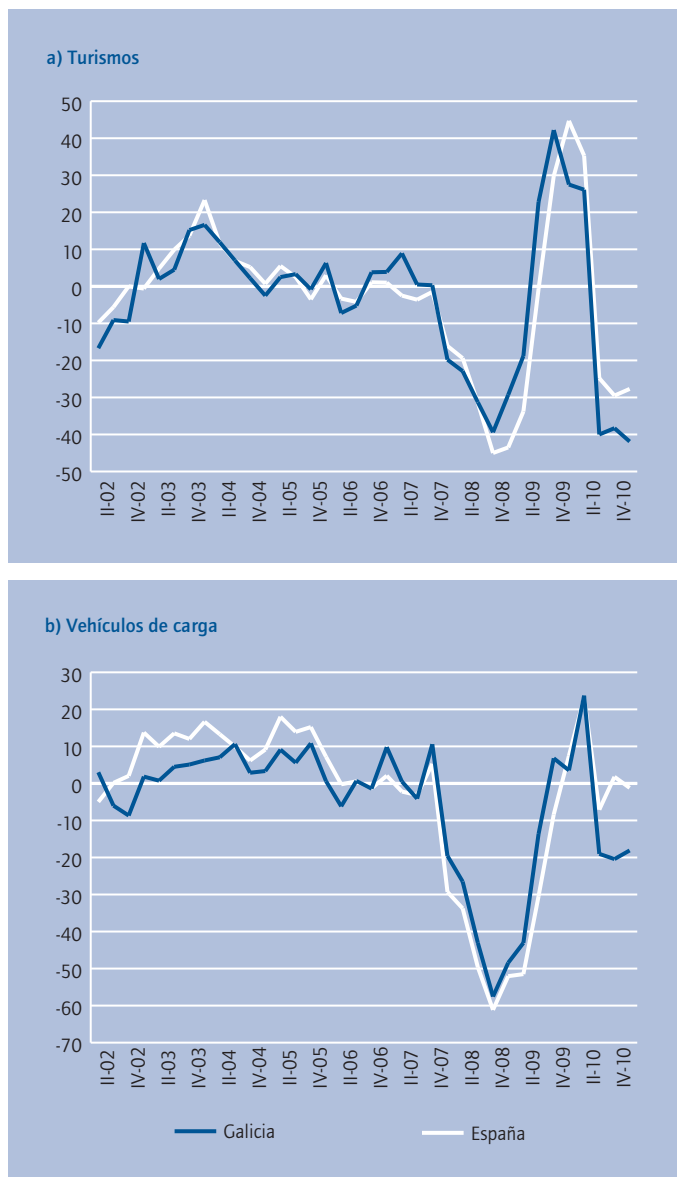
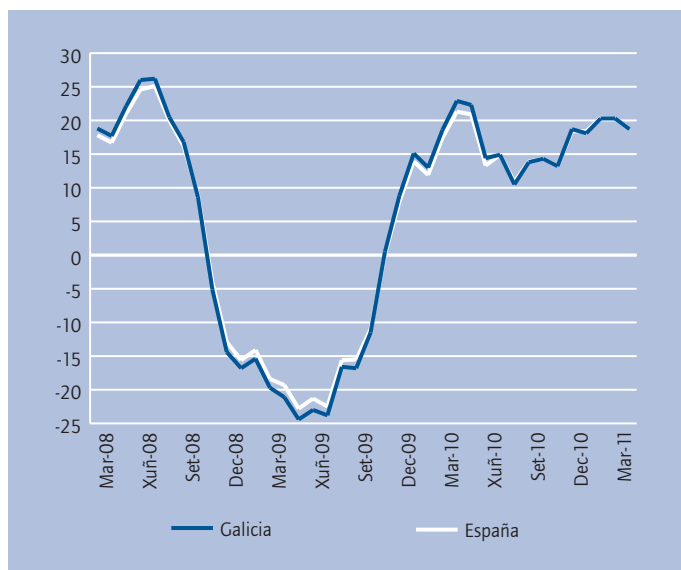

Gráfico 15.

IPC carburantes e combustibles.

Taxas de variación interanuais (en %)

10% dos automóviles tiñan esta motorización, pero en 2009 (50,4%) superaron os de gasolina (49,6%), segundo datos da patronal de fabricantes de automóviles Anfac. Francia, Bélxica e España son os países europeos con máis coches diésel.

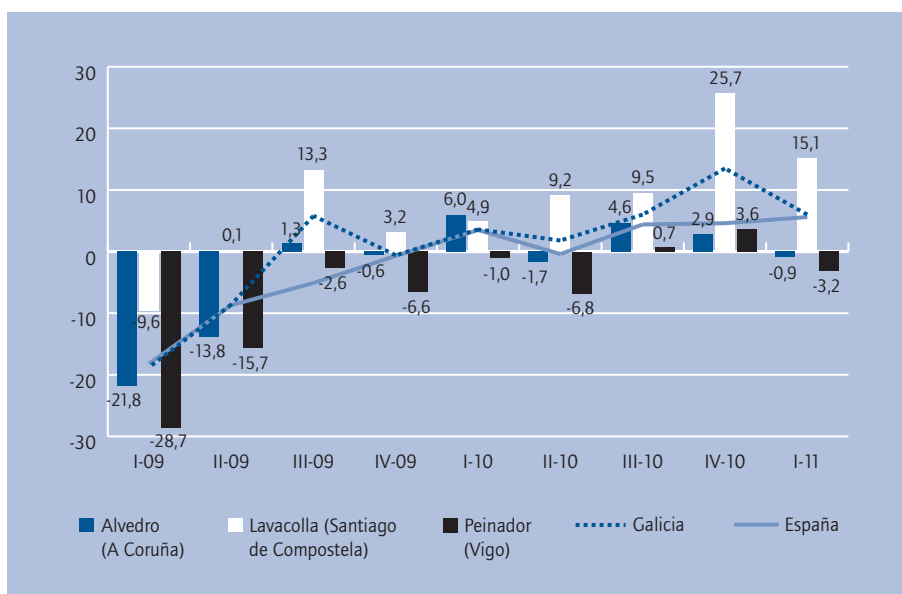
Tráfico aéreo

No ano 2010 deuse un bo comportamento do tráfico aéreo no conxunto dos 47 aeroportos españois xestionados por *Aeropuertos Españoles y Navegación Aérea* (AENA). O total de pasaxeiros en tránsito foi de case 192 millóns, cun incremento do 3% respecto a 2009. En canto ás cifras rexistradas no primeiro trimestre de 2011, os pasaxeiros foron 39,6 millóns, cun incremento anual do 5,6%, o reponte vén da man dos voos internacionais. Debido

Gráfico 16.

Tráfico aéreo de pasaxeiros nos aeroportos de Galicia

Taxas de variación interanual (en %)

ás crises xeopolíticas en países típicos de destino turístico tan importantes e destacados como Tunes e Exipto, os *touropedores* estiman que España sexa un país máis demandado en 2011, polo que as previsións apuntan a un bo ano no sector turístico en xeral e nos voos internacionais en particular.

O tráfico de mercadorías para o conxunto nacional, con 635,7 millóns de toneladas transportadas, tamén mostrou un balance positivo, cun 15,8% de crecemento respecto ao ano anterior. Os aeroportos de Madrid, Barcelona, Zaragoza, Gran Canaria e Palma de Mallorca son os que encabezan o *ranking* das terminais nacionais por entrada e saída de mercadorías. Só en Baraxas móvese o 59% das mercadorías de todos os aeroportos españois.

O balance do tráfico de pasaxeiros no conxunto de aeroportos galegos tamén foi positivo en 2010, xa que se incrementou o número de viaxeiros en case 251.000 respecto a 2009, o que representa unha taxa de crecemento do 6,2%. En valores absolutos entre as tres instalacións movéronse 4,3 millóns de pasaxeiros, segundo os datos ofrecidos pola Dirección Xeral de Aviación Civil do Ministerio de Fomento. O primeiro trimestre de 2011 tamén amosa datos positivos en pasaxeiros cun crecemento do 6%

Cadro núm. 14

Movemento de pasaxeiros en voos domésticos e internacionais nos aeroportos galegos

	Doméstico			Internacional			Total
	Regular	Non regular	Total	Regular	Non regular	Total	
Alvedro (A Coruña)							
2009	955.079	6.433	961.512	93.483	1.234	94.717	1.056.229
2010	965.210	6.317	971.527	113.205	861	114.066	1.085.593
TVA (en %)	1,1	-1,8	1,0	21,1	-30,2	20,4	2,8
Lavacolla (Santiago)							
2009	1.613.979	79.908	1.693.887	219.038	12.927	231.965	1.925.852
2010	1.800.258	106.765	1.907.023	231.522	19.494	251.016	2.158.039
TVA (en %)	11,5	33,6	12,6	5,7	50,8	8,2	12,1
Peinador (Vigo)							
2009	995.856	6.786	1.002.642	97.906	2.529	100.435	1.103.077
2010	987.077	9.918	996.995	94.522	1.357	95.879	1.092.874
TVA (en %)	-0,9	46,2	-0,6	-3,5	-46,3	-4,5	-0,9
Galicia							
2009	3.564.914	93.127	3.658.041	410.427	16.690	427.117	4.085.158
2010	3.752.545	123.000	3.875.545	439.249	21.712	460.961	4.336.506
TVA (en %)	5,3	32,1	5,9	7,0	30,1	7,9	6,2

con respecto ao mesmo período de 2010. O comportamento nas tres terminais foi distinto, xa que o aeroporto de Lavacolla en Santiago de Compostela acadou unha cifra histórica de 2,1 millóns de pasaxeiros e un crecemento anual do 12,1%. O aeroporto de Alvedro na Coruña tamén amosa un bo comportamento, gañando case 30.000 viaxeiros, cun crecemento do 2,8%, e acercándose en valores absolutos aos datos do aeroporto vigués. O obxectivo fixado polo aeródromo coruñés de superar o millón de pasaxeiros vese cumprido desde o ano 2006. Non obstante, o aeroporto de Peinador en Vigo mostrou un comportamento negativo, reducindo o tráfico de viaxeiros nun 0,9% por terceiro ano consecutivo.

No cadro 14 pódese observar como nos dous aeroportos da provincia da Coruña (Lavacolla e Alvedro), debido á implantación de novas rutas regulares internacionais para atraer visitantes do estranxeiro no ano 2010, motivadas en parte por ser ano Xacobeo e fomentadas pola Administración autonómica e polos concellos, os usuarios internacionais incrementaron considerablemente a súa presenza (un 20,4% en Alvedro e un 8,2% en Lavacolla). Pola súa parte, a caída dos voos internacionais no aeroporto de Vigo (-4,5%) está relacionada coa crise industrial, coa competencia do aeroporto de Porto e coa supresión dalgunha liña como a de Londres.

Como en *Informes* anteriores, faise mención ao aeroporto Sá Carneiro (Porto), competidor das terminais galegas. No ano 2010 moveu máis de 5,2 millóns de usuarios, dos cales 600.000 foron galegos, segundo datos do Consejo Internacional de Aeroportos. Destacan os viaxeiros da área de Vigo como usuarios principais, acaparando o 52,7%, en detrimento de Peinador que perdeu pasaxeiros. En 2008 os viaxeiros galegos cifrábanse en 300.000 e dous anos despois esta cifra duplicouse.

O número total de operacións efectuadas no conxunto dos tres aeroportos galegos no exercicio 2010 (43.423) indica un incremento do 3,3% respecto a 2009. A terminal santiaguesa creceu un 6%, mentres a coruñesa e a viguesa o fixeron nun 2% e nun 1% respectivamente.

O aeroporto santiagués incrementou a súa participación no tráfico de pasaxeiros, representando un 50% do tráfico total no conxunto das terminais galegas, mentres que os outros dous se reparten a partes iguais o outro 50%.

En canto ao tráfico de mercadorías no conxunto das tres terminais galegas, vólvese á senda de crecemento, cun 3% respecto a 2009. Peinador é a terminal de carga con

Cadro núm. 15

Tránsito aéreo de mercadorías. Taxas de variación interanuais (en %)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Lavacolla (Santiago de Compostela)	-23,0	-32,5	5,4	-12,0	-16,9	-1,0
Peinador (Vigo)	32,4	-8,2	56,0	-24,3	-46,1	13,1
Alvedro (A Coruña)	-21,9	31,5	-47,4	-2,7	-15,5	2,1
Galicia	-14,1	-21,8	13,2	-16,3	-27,2	3,0

Cadro núm. 16

Tránsito aéreo de mercadorías

	Interior			Internacional			Total
	Regular	Non regular	Total	Regular	Non regular	Total	
Alvedro (A Coruña)							
2009	236.432	0	236.432	3.260	0	3.260	239.692
2010	243.310	0	243.310	1.509	0	1.509	244.819
TVA (en %)	2,9	-	2,9	-53,7	-	-53,7	2,1
Lavacolla (Santiago)							
2009	579.199	1.359.543	1.938.742	22.054	15.585	37.639	1.976.381
2010	518.607	1.338.897	1.857.504	21.469	78.501	99.970	1.957.474
TVA (en %)	-10,5	-1,5	-4,2	-2,7	403,7	165,6	-1,0
Peinador (Vigo)							
2009	696.094	25.809	721.903	1.131	73.686	74.817	796.720
2010	755.860	14.023	769.883	0	131.309	131.309	901.192
TVA (en %)	8,6	-45,7	6,6	-	78,2	75,5	13,1
Galicia							
2009	1.511.725	1.385.352	2.897.077	26.445	89.271	115.716	3.012.793
2010	1.517.777	1.352.920	2.870.697	22.978	209.810	232.788	3.103.485
TVA (en %)	0,4	-2,3	-0,9	-13,1	135,0	101,2	3,0

Fonte: Ministerio de Fomento, Dirección General de Aviación Civil.

maior crecemento, un 13,1%, Alvedro amosa unha tímida recuperación do 2,1% e Lavacolla presenta unha pequena diminución do 1%. Como se pode apreciar no cadro 15, as caídas dun ano antes eran desalentadoras, pero parece que despois de dous anos seguidos de perdas de movementos esa tendencia se inverteu no exercicio 2010.

Como noticias destacadas no ano 2010 que afectaron ao tráfico aéreo internacional e nacional cómpre sinalar o peche aéreo pola nube de cinza volcánica e a folga dos controladores aéreos nacionais. No mes de abril de 2010 unha nube procedente do volcán islandés Eyjafjalla afectou a parte do espazo aéreo do norte, centro e área occidental de Europa. O espazo aéreo galego viuse afectado coa cancelación de 97 voos, sendo Lavacolla a terminal galega máis prexudicada con 48 voos, seguida de Vigo con 26 e Alvedro con 23. Ademais, cabe mencionar que a finais de 2010 se desatou unha folga de controladores aéreos que afectou a máis de 600.000 viaxeiros. As perdas do sector turístico e das propias liñas aéreas, aínda que difíciles de cuantificar, valóranse en 300 millóns de euros en todo o territorio nacional, concentradas, sobre todo, nas zonas turísticas.

Tránsito portuario

Os datos agregados dos 28 portos de interese xeral españois, coordinados polo ente público *Puertos del Estado* pertencente ao Ministerio de Fomento, mostran signos de recuperación en 2010. Cun crecemento anual nos seus tráxicos do 4,4% e con 431 millóns de toneladas de mercadorías movidas, presentan unha diferenza de máis de 18.000 toneladas con respecto ás cifras de 2009.

O porto da Baía de Alxeciras ocupa o primeiro posto do *ranking*, con algo máis de 70,2 millóns de toneladas transitadas (un tímido 0,7% no seu crecemento), seguido moi de cerca polo porto de Valencia con case 64 millóns (10,6%). A continuación ségueno Barcelona con case 44 millóns (1,7%), Bilbao con 34,6 millóns (7,7%) e Tarragona con 32,7 millóns (3,9%). O crecemento máis relevante en 2010 protagonizárono os portos de Huelva (26,9%), Marín-Pontevedra (17,5%) e Avilés (14,7%).

A mercadoría xeral (en tránsito ou como importación/exportación) representa o 45,5% do total do tráfico nos portos de interese xeral españois. Cinco portos (Valencia, Alxeciras, Barcelona, As Palmas e Bilbao) concentran o 80% deste tránsito, o activo máis importante xa que aporta un maior valor ás instalacións portuarias. O contedor como principal medio de transporte de mercadoría xeral representa o 72,5% do total. Os portos españois configúranse como lanzadeiras loxísticas, posto que a mercadoría en tránsito adoita ter como destino terceiros países ou zonas afastadas do *hinterland* ou zona de influencia.

En 2010 o comportamento conxunto dos cinco portos galegos de interese xeral (Ferrol-San Cibrao, A Coruña, Vilagarcía, Marín-Pontevedra e Vigo) foi negativo (-2,8%). As cifras aportadas polas autoridades portuarias da Coruña, de Marín-Pontevedra e Vigo foron positivas, con crecementos do 2,2%, 17,2% e 9,8% respectivamente. Os descenso producíronse nos portos de Ferrol-San Cibrao, cunha caída do 13%, e Vilagarcía, cunha contracción máis acusada do 23,8%.

O total de mercadorías movidas nas radas galegas en 2010 roldou os 30 millóns de toneladas. Desde o ano 2007, no que se rexistrou unha marca histórica con máis de 34 millóns de toneladas transitadas, ata o exercicio 2010 perdéronse 4,2 millóns. A mercadoría xeral, que un ano antes presentaba un descenso acusado (-20,1%), recuperouse lixeiramente (1,6%), debido en gran parte ao tráfico de contedores (crecemento do 8,4% en toneladas e dun 7,7% en TEUs¹¹). Amósanse crecementos moi importantes en Ferrol-San Cibrao (36,8%), Marín-Pontevedra (45,3%) e Vigo (11,9%). Como apuntabamos en *Informes* anteriores, a mercadoría xeral é a que representa maior valor engadido ao porto e menos contaminación e residuos.

Os desembarcos de graneis sólidos seguen perdendo importancia nas dársenas galegas, xa que se un ano antes o descenso era do 4,5%, quedándose en 14,2 millóns de toneladas, en 2010 este descenso é aínda máis acusado (-12,7%) e os desembarcos ascenderon a 12,4 millóns de toneladas. Estes malos datos explícanse pola caída de

¹¹ TEU é un acrónimo da expresión inglesa *Twenty-foot Equivalent Unit*. TEU é a unidade de contedores equivalentes a 20 pés.

Cadro núm. 17

Evolución do tráfico portuario nos portos galegos de interese xeral. Ano 2010

	Ferrol-San Cibrao		A Coruña		Marín-Pontevedra		Vigo		Vilagarcía		Total Galicia	
	Toneladas	TVA (%)	Toneladas	TVA (%)	Toneladas	TVA (%)	Toneladas	TVA (%)	Toneladas	TVA (%)	Toneladas	TVA (%)
Graneis líquidos	2.616.813	8,8	7.592.115	11,3	-	-	93.392	31,2	188.656	-15,9	10.490.976	10,1
Graneis sólidos	7.397.792	-20,2	3.186.305	-0,9	955.851	8,5	461.040	28,6	409.144	-16,2	12.410.132	-12,7
Total graneis	10.014.605	-14,3	10.778.420	7,4	955.851	8,5	554.432	29,0	597.800	-16,1	22.901.108	-3,5
Contedores	5.351	36,8	92.756	-25,6	405.451	45,3	2.202.709	11,9	3.710	-97,0	2.709.977	8,4
Convencional	624.082	11,8	1.005.624	-25,1	571.366	17,5	1.195.053	6,2	127.242	3,8	3.523.367	-3,1
Total mercadoría xeral	629.433	11,9	1.098.380	-25,2	976.817	27,7	3.397.762	9,8	130.952	-46,7	6.233.344	1,6
Tráfico local e avituallamento	27.759	52,7	335.282	-22,8	21.939	4,0	272.977	-13,9	8.887	-5,9	666.844	-16,7
Pesca	306	47,1	43.141	0,1	2.363	-13,1	88.322	-0,7	-	-	134.132	-0,7
Total outro tráfico	28.065	52,7	378.423	-20,8	24.302	2,0	361.299	-11,0	8.887	-5,9	800.976	-14,4
Total tráfico portuario	10.672.103	-13,0	12.255.223	2,2	1.956.970	17,2	4.313.493	9,8	737.639	-23,8	29.935.428	-2,8
Contedores (TEUS)	440	8,4	5.623	-27,7	48.640	58,9	212.402	9,6	589	-96,3	267.694	7,7
Buques (número)	1.161	5,1	1.386	1,2	823	-22,4	2.044	-3,7	230	-24,1	5.644	-5,3
TRB	13.811.028	-4,9	13.772.276	6,2	3.855.821	-3,2	33.189.580	1,7	1.215.334	-29,5	65.844.039	0,0

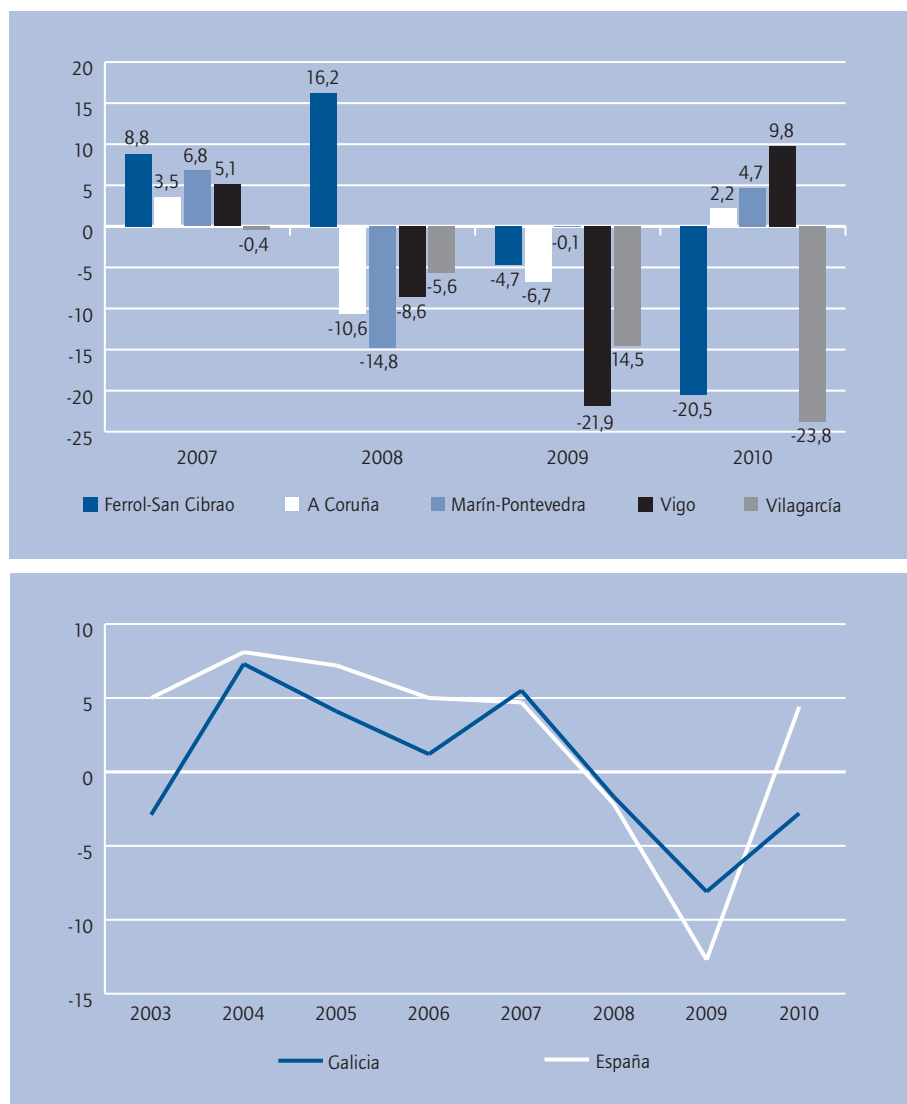
Fonte: Ministerio de Fomento e elaboración propia.

sectores como a construción (cemento) e dos produtos derivados do carbón, e pola diminución da importación de cereais debido ao bo ano hidrolóxico no noso país.

En contraposición, os graneis líquidos, con 10,5 millóns de toneladas movidas e un crecemento do 10,1%, apuntan unha recuperación neste tipo de tránsitos. As taxas de crecementos interanuais foron positivas en Ferrol, A Coruña e Vigo (8,8%, 11,3% e 31,2% respectivamente). Cómpre aquí destacar os case 7,6 millóns de toneladas movidas no porto da Coruña, debidas á refinería.

Gráfico 17.

Evolución do tránsito portuario nos portos de Galicia de interese xeral
Taxas de variación interanual (en %)

A pesca fresca desembarcada nos portos galegos de interese xeral en 2010 mostrou unha lixeira caída do 0,7%. Aínda así, a pesca nos portos galegos representa o 63,6% dos desembarcos totais en España. O porto de Vigo ostenta a supremacía co 42% do total nacional, seguido polo porto da Coruña co 20,4%. Ferrol mostra un crecemento do 47,1% con respecto a 2009, pero as 306 toneladas movidas no porto son mínimas se as comparamos coas 88.000 toneladas desembarcadas en Vigo (65,8% do total galego) ou coas 43.000 na Coruña (32,1% do total galego).

Na análise desagregada por entidades portuarias Ferrol-San Cibrao cede a súa hexemonía en toneladas movidas ao porto da Coruña: dunha cota do 39,8% do total dos portos galegos en 2009 pasou a representar o 35,7% en 2010.

O descenso do tráfico na dársena ferrolá cífrase nun 13%, pasando de 12,3 millóns de toneladas en 2009 ás 10,7 millóns en 2010, como se reflicte no cadro 17. Os graneis líquidos (o gas con destino á planta de Reganosa) crecen nun 8,8%, pero estes bos resultados vense compensados polas baixadas nos graneis sólidos, que son o baluarte do porto. Como se aprecia nas cifras do cadro 17, só o porto de Ferrol-San Cibrao move o 60% dos graneis sólidos de Galicia. Este descenso vén propiciado pola crise do carbón e polo descenso da bauxita, ademais de pola paralización das descargas de clínquer (materia prima para a elaboración do cemento) e de áridos asfálticos reciclados. Con todo, este porto move o 10% dos graneis sólidos das 28 instalacións de interese xeral de España. A mercadoría xeral, na que se inclúen contedores e mercadoría convencional (papel, pezas para aeroxeradores, etc.) crece un 11,9%. Despois da forte caída en 2008 no movemento de contedores, unha aposta do porto, en 2010 vólvese a unha senda expansiva neste segmento, crecendo nun 36,8% con respecto a 2009; mais, polo de agora, alcanza unha cifra residual comparada á que se move neste epígrafe en portos como os de Vigo, Marín-Pontevedra e A Coruña. En marzo de 2011 o presidente da Autoridad Portuaria de Ferrol-San Cibrao anunciou o concurso para a construción da terminal de contedores en augas profundas no porto exterior de Caneliñas. A previsión é que esta terminal xerará 1.600 postos de traballo directos e 3.500 indirectos, suporá unha inversión de 100 millóns de euros e ocupará unha extensión de 650.000 m² na rada de Cabo Prioriño. A posición privilexiada do porto de Ferrol no arco atlántico-cantábrico ten todo ao seu favor para que Caneliñas se converta nun porto aglutinador e nun porto *hub*,¹² pero para iso antes é necesaria a conexión ferroviaria, que continúa sendo un dos obstáculos principais para o desenvolvemento e consolidación do porto exterior.

O porto da Coruña recupera as tendencias expansivas nos seus tráfico con crecemento global do 2,2%, sendo o seu motor de empuxe os graneis líquidos con case 7,6 millóns de toneladas movidas en 2010, o que supuxo un crecemento anual do 11,3%. O porto da Coruña move o 72,4% do combustible que chega ás costas galegas e que

¹² Un porto *hub* é un porto central ou de redistribución de carga; é dicir, un porto ao que chegan as liñas navieiras de longo percorrido que descargan as mercadorías, para que despois se redistribúan en liñas de percorrido máis curto.

ten como destino a refinería de Repsol. Os graneis sólidos (carbón, abonos, produtos agro-gandeiros, etc.) diminuíron un 0,9%, acadando case 3,2 millóns de toneladas. Polo tanto, a rada coruñesa creceu un 7,4% en movemento de graneis. En pesca fresca desembarcada tamén amosa un tímido crecemento do 0,1% e 43.141 toneladas. Se as mercadorías xerais diminuíron en 2009 nun 13%, en 2010 este descenso é do 25,2%. Desde o ano 2006, data na que entrou en funcionamento a primeira liña regular de contedores entre os portos da Coruña, Felixstowe (Reino Unido), Rotterdam, Lisboa e Porto, este tráfico foi crecendo en importancia, pero os rexistros de 2010 apuntan unha perda de case 32.000 toneladas cun notable descenso do 25,6%.

Os bos datos mostrados polo porto de Marín-Pontevedra no conxunto de portos do Estado fan que sexa o segundo en crecemento despois do de Huelva. Os case 2 millóns de toneladas movidas contrastan co 1,7 millóns de toneladas do ano 2009, o que representa un crecemento do 17,2%. Salienta nel o tráfico de contedores que, con 405.451 toneladas, crece un 45,3% respecto a 2009. En canto ao volume, o número de contedores movidos incrementouse un 58,9%, pasando das 30.618 unidades en 2009 ás 48.640 en 2010, o que coloca á rada marinense como o segundo porto galego en movemento de mercadoría en contedor por detrás de Vigo. En 2010 gañou peso o tráfico de produtos siderúrxicos procedentes do norte de Europa, sobre todo desde Holanda con destino a Setúbal, na área metropolitana de Lisboa. Dúas eran as compañías de contedores que operaban neste porto. A madrileña Boluda Lines enlazaba semanalmente os portos das illas Canarias, Alxeciras, Marín e Bilbao, exportando unha gran variedade de produtos (agroalimentarios, materiais de construción, maquinaria pesada, camións e pezas de todo tipo). A outra compañía é a chilena CNI que opera cos portos da fachada sudamericana do Pacífico. Esta liña exporta basicamente peixe conxelado, vidro, materiais de construción, produtos elaborados e tecnoloxía. A navieira Boluda a principios de 2011 trasladou a súa base operativa á dársena do Ferrazo no porto de Vilagarcía, o que suporá unha perda de entre o 30% e 40% de tráfico de contedores para o porto de Marín-Pontevedra, se non se conseguen outras navieiras que a substitúan.

En mercadoría convencional, con 571.366 toneladas nas que destacan os cereais, as fariñas, os abonos e os pensos, o incremento foi do 17,5%. Se este tráfico se suma o de contedores, a mercadoría xeral crecera un 27,7% en 2010. Como noticia negativa hai que sinalar que este porto enfróntase á execución de dous conflitos xudiciais de crucial importancia: a supresión dos pasos a nivel nos Praceres e o problema dos recheos fronte a Estribela.

Se en 2009 o porto de Vigo era o que sufría maiores descensos nos seus tráficoos en Galicia, en 2010 presenta un incremento anual do 9,8%. A súa especialización en contedores fai que estes representen o 51,5% do tráfico total do porto. En 2010 o número de contedores medidos en TEUs ascendeu a 212.402 unidades, cun aumento do 9,6% anual. Como xa comentabamos anteriormente, os portos do Mediterráneo son os líderes indiscutibles en tráfico de contedores, pero no arco atlántico-cantábrico Vigo só é superado polos portos das Palmas, Bilbao e Santa Cruz de Tenerife. No ano 2010 case todos os epígrafes analizados, a excepción de tráfico local e avituallamen-

to e minimamente en pesca, presentan signos de reactivación, mostrando variacións positivas. O capítulo de graneis líquidos (produtos petrolíferos, aceites e produtos químicos) por instalación especial ascendeu a 93.392 toneladas (31,2% con respecto a 2009). Os graneis sólidos (cemento, cereais, etc.) tamén se recuperaron acadando as 461.040 toneladas, un 28,6% máis que en 2009. Vigo é o porto líder en España no tráfico de automóviles con destino á exportación, con 345.364 unidades, o que representa o 26% dos movementos nacionais. En canto aos fluxos totais (importacións e exportacións), o porto de Barcelona ocupa o primeiro lugar, con 413.238 unidades movidas, e a continuación vén o porto de Vigo con 392.403 unidades, seguido moi de cerca polo de Valencia, 370.947. Estas tres terminais teñen plantas construtoras de coches (PSA-Peugeot, Seat e Ford) próximas ás instalacións portuarias. Polo que respecta á mercadería convencional movida na rada viguesa (maquinaria e pezas especiais, granito, lousa, automóviles e pezas de automoción, madeira, froita, etc.), o incremento en 2010 foi dun 6,2%. Desde 1993 non se acadaban rexistros tan baixos neste epígrafe como os dos dous últimos anos.

Os malos resultados da rada arousá veñen da man do descenso do tráfico de contedores na terminal do Ferrazo (un 97% respecto a un ano antes). A principios de 2011 esta tendencia revértese xa que, como xa se sinalou, a nova concesionaria, a navieira Boluda, que une Vilagarcía coas illas Canarias semanalmente, comezou a operar. A previsión realizada pola compañía para 2011 en canto ao movemento de contedores é de 25.000 TEUs. Desde 1998 non se alcanzaba unha cifra tan pobre no movemento total de mercadorías, que en 2010 caeu a 737.639 toneladas. O descenso en termos relativos é do 23,8% con respecto a 2009. Os graneis sólidos de tipo agroalimentario (cereais, maioritariamente, para a elaboración de biocombustible) descargados no peirao do Ramal son o tráfico máis importante do porto, representando en 2010 o 55% do total de mercadorías movidas (409.144 das 737.639 toneladas totais). Ademais, son importantes as descargas de madeira, asfalto, aluminio, froita e pesca conxelada.

No porto de Vilagarcía acometéronse obras no peirao comercial por valor de 13,3 millóns de euros financiados nun 80% polos Fondos de Cohesión provenientes da Unión Europea (25.000 m² de superficie con dúas liñas de atraque, cunha parte interna de 300 metros de lonxitude, e un calado de 13 metros). Tamén entrou en funcionamento o novo punto de inspección fronteiriza, dotado de seis peiraos de carga, dúas cámaras de conxelación e tres cámaras de refrixeración. A principios de 2011 como medida de atracción, mellora da competitividade e oportunidades de negocio, o porto decidiu bonificar con ata un 40% as taxas portuarias. As mercadorías beneficiadas serán a pesca conxelada, a madeira, o taboleiro, a pasta de papel, o aluminio, os aeroxeradores e os seus compoñentes, ademais do tráfico de contedores en liña regular. Con esta medida preténdese realizar un esforzo para a captación, fidelización e crecemento dos tráxicos e servizos que contribúan ao desenvolvemento económico e social da súa zona de influencia.

A autopista do mar

A autopista do mar con cabeceira no porto de Vigo, que unirá os portos de Alxeciras-Vigo-Nantes-Le Havre, segue sen poñerse en marcha. A navieira Transmediterránea, propiedade da construtora Acciona, adxudicataria da súa explotación, decidiu vender en xaneiro de 2011 as súas accións na sociedade mercantil orixinaria constituída ao efecto da explotación da autopista do mar, á Compañía Marítima Hispano-Francesa (CMHF), actualmente empresa contratista para o transporte dos automóviles desde a factoría PSA-Peugeot-Citroën ata o país veciño (CMHF transporta anualmente para Citroën entre Vigo e Francia uns 250.000 vehículos). A operación da venda de accións ten que autorizala unha comisión intergubernamental dos ministerios de Fomento español e francés. Tamén está pendente que a Comisión Europea autorice os Estados a conceder unha subvención global de 30 millóns de euros (15 millóns cada Goberno), para impulsar o proxecto, tal e como está estipulado no protocolo de colaboración. Por estas razóns, aínda non se pode dar unha data certa para que a autopista entre en funcionamento.

Pola contra, a autopista do mar que une os portos de Xixón-Nantes, con tres escalas semanais, leva funcionando desde o 9 de setembro de 2010 cun balance excelente.

Tráfico de cruceiros

Os datos publicados polo ente público Puertos del Estado en canto ao número de cruceiros atracados nos portos españois en 2010 son moi positivos. Ese ano atracaron 3.616 cruceiros, con máis de 7 millóns de pasaxeiros a bordo, o que representa un crecemento en termos anuais do 17,7% e do 7,4% respectivamente. Barcelona continúa como líder indiscutible co 32,9% do tráfico total. Ségueno os portos insulares de Palma de Maiorca (21,6%) e Santa Cruz de Tenerife (10,4%), e a continuación Málaga (9,2%), que lle arrebatou o cuarto posto ás Palmas (8,7%). Estes cinco portos moven o 82,8% dos pasaxeiros deste tipo no Estado.

Cadro núm. 18

Movemento de cruceiros en Galicia

	Número de cruceiros				Número de pasaxeiros en cruceiros			
	2009	2010	TVA (%)	% sobre o total	2009	2010	TVA (%)	% sobre o total
A Coruña	58	62	6,9	32,1	53.574	70.695	32,0	22,9
Ferrol-San Cibrao	3	3	0,0	1,6	2.445	640	-73,8	0,2
Vigo	102	114	11,8	59,1	222.948	233.644	4,8	75,5
Vilagarcía	14	14	0,0	7,3	3.549	4.373	23,2	1,4
Galicia	177	193	9,0	100,0	282.516	309.352	9,5	100,0

Respecto aos portos galegos, como en anos anteriores, dáse a supremacía do porto de Vigo neste tipo de tráfico, que representa o 75,5% do total de pasaxeiros (233.644) e o 59,1% do número de buques atracados (114). Vigo baixa un posto no *ranking* do número de pasaxeiros en cruceiros, colocándose por diante o porto de Valencia. Pero os datos máis destacados en 2010 en termos de pasaxeiros corresponden ao porto da Coruña que, con 62 naveas atracadas e case 71.000 pasaxeiros, creceu un 6,9% e un 32% respectivamente.

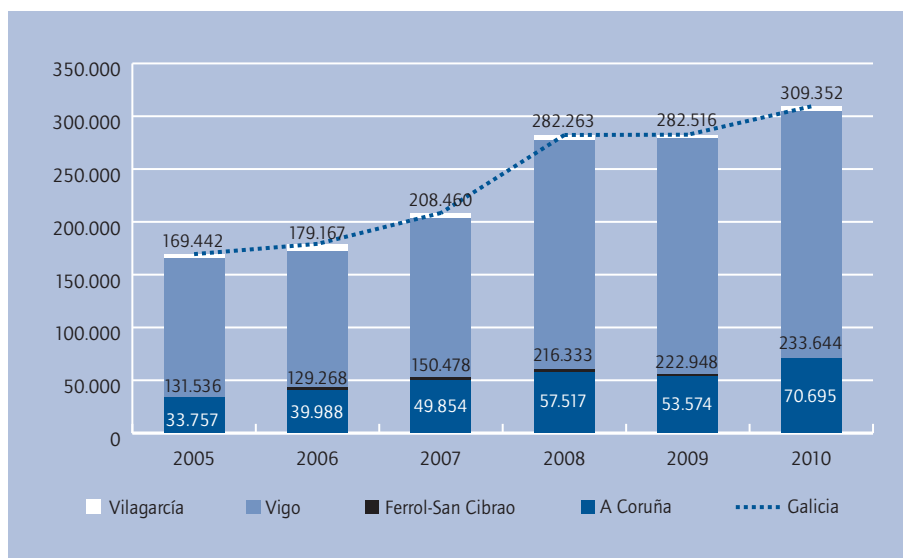
Segundo un recente estudo, cifrase en 15,2 millóns de euros a cantidade que en 2010 supuxeron para a cidade de Vigo os 233.644 pasaxeiros en cruceiro, o gasto das tripulacións e o avituallamento dos 114 buques. Estímase que os pasaxeiros desembarcados no porto gastaron entre 62 €/día, se é unha escala, e 95 €/día, se a cidade foi destino ou orixe do cruceiro.

As autoridades portuarias da Coruña e de Vigo optan de maneira decidida polo tráfico de cruceiros, promovendo a chegada de novas compañías ás súas dársenas, máis e mellor acondicionadas, o atraque de buques de maior eslora e cun maior número de pasaxeiros, e ofrecendo novos destinos. Desde o porto de Vigo comezase a operar con países da fachada atlántica como Gran Bretaña, Bélxica e Holanda, coa posibilidade de ampliar a oferta a Alemaña e Dinamarca. O porto herculino busca ser punto de embarque da compañía MSC, que realizará escalas en Cherbourg (Francia), Southampton (Reino Unido), Amsterdam (Holanda), La Rochelle (Francia) e Bilbao.

Aínda que cunha cifra residual se o comparamos cos outros dous portos de referencia en Galicia, o de Vilagarcía tamén mostrou cifras positivas en canto ao número de pasaxeiros e tripulacións desembarcados. O número de pasaxeiros aumentou nun

Gráfico 18.

Evolución do número de pasaxeiros en cruceiros nos portos galegos

23,2%, alcanzando a cifra de 4.373 pasaxeiros. As autoridades deste porto desenvolveron importantes accións comerciais para darse a coñecer na feira Seatrade Miami, a máis importante do sector.

O comercio

As actividades comerciais teñen un peso determinante na economía de Galicia. As últimas estimacións do INE (*Contabilidad Regional de España*), que se refiren ao ano 2008, mostraban que, xunto coa reparación de coches e motos, case absorbían o 10% do VEB galego e o 9,1% do PIB. Estas cifras supoñen que este sector xerou o dobre de valor engadido que a totalidade do primario galego ou que a actividade de enerxía. Nese ano, o VEB do comercio e reparación creceu, con respecto ao ano anterior, un 3,7% en volume e un 7,9% en termos monetarios. Aínda sen dispoñer da información de 2009 e 2010 os indicadores suxiren un forte retroceso en 2009 e unha caída máis suave en 2010, polo que non se observan neste ano, cun acontecemento singular como foi a celebración do Xacobeo, síntomas de recuperación.

Un indicador clave para a caracterización do sector é a evolución do emprego. Segundo a EPA, a ocupación no grupo no se que inclúe o comercio¹³ era de 317.800 persoas en 2008, cifra que caeu a 306.200 en 2009 e en 2010 se situou en 298.600. A sistemática perda de ocupación, concentrada no colectivo masculino en 2009 e no feminino en 2010, e unha produtividade posiblemente estancada, suxire unha sensible desaceleración na xeración de VEB. De forma complementaria, as estatísticas de afiliacións á Seguridade Social permiten observar dun xeito máis preciso a evolución da oferta de traballo no sector de comercio. O número de afiliados en venda e reparación de vehículos de motor, comercio polo miúdo e por xunto foi de 180.560, dos que 127.527 pertencían ao réxime xeral e 53.033 ao de autónomos. Nos dous casos, as afiliacións descenderon un 1,1% con respecto a 2009. Non obstante, esta caída debeuse a factores diferentes en cada sector. No comercio retalista permaneceron estancadas as afiliacións ao réxime xeral, mentres caeron nun 1,5% as dos autónomos. Este dato probablemente indique que os principais abandonos se están producindo no pequeno comercio sen asalariados e non nos establecementos dunha certa dimensión. Pola contra, nos establecementos de vehículos de motor e no comercio por xunto mantivéronse estabilizadas as afiliacións ao réxime de autónomos, mentres descenderon nun 2,1% e 2,6% respectivamente, as do réxime xeral. Iso fai pensar que o peche de establecementos foi, neste caso, menor e o que se produciu foi un reaxuste, á baixa, do persoal contratado por conta allea. A evolución das afiliacións por provincias foi relativamente homoxénea. Os maiores descensos nos traballadores afiliados ao réxime

¹³ Inclúe: comercio por xunto e polo miúdo, reparación de vehículos de motor e motocicletas; transporte e almacenamento; hostelería.

xeral producíronse na provincia de Ourense cun 2,2%, e nos autónomos a maior caída observouse en Lugo cun 1,6%.

Un segundo indicador utilizado foi a evolución do gasto de consumo dos fogares galegos. O valor desta variable en 2008, segundo o IGE (*Contabilidade Trimestral. Base 2005*), mantívose estancado (aumentou un 0,1%), caeu un 2,3% en 2009 e volveu diminuír en 2010, pero a unha taxa menor, 0,4%. Este menor gasto, sen dúbida repercutiu negativamente na xeración de VEB do comercio galego nos dous últimos anos, en especial no comercio polo miúdo e na venda e reparación de vehículos.

O INE acaba de publicar (xuño, 2011) a *Encuesta Anual de Comercio* referida a 2009. No cadro 19 recóllense os resultados das cinco variables económicas que difunde por comunidades autónomas. Obsérvase no comercio polo xunto unha desaceleración superior á do comercio polo miúdo. Nos dous casos, e en consonancia cos indicadores antes comentados, os resultados reflecten a situación de crise. No comercio polo miúdo contabilizáronse 1.470 locais menos abertos ao público que en 2008. O volume de negocio, é dicir, os importes facturados polas empresas, excluído o IVE repercutido aos clientes, caeu un 5,3% en termos monetarios e tamén descendeu, aínda que en menor taxa, o persoal ocupado. Curiosamente, dúas variables experimentaron un incremento: a masa salarial, o que dada a caída da facturación seguramente supoña unha diminución do beneficio empresarial, e o investimento en activos materiais. Este último aumento, aínda que modesto, un 1,6%, contrasta coa evolución das outras variables e denota unhas expectativas máis optimistas dos comerciantes sobre as perspectivas do sector das que, a priori, cabería agardar en 2009, a teor dos resultados doutros indicadores. Así, o Índice de Confianza Empresarial do comercio polo miúdo elaborado polo IGE tornouse pesimista a partir do terceiro trimestre de 2007. Os momentos máis negativos alcanzáronse no cuarto trimestre de 2008 e no primeiro de 2009, e aínda que posteriormente as expectativas foron mellorando (os resultados do índice a principios de 2010 invitaban a pensar nunha recuperación do sector), de novo, no cuarto trimestre de 2010 volveron empeorar, o que non mellorou nos tres primeiros meses de

Cadro núm. 19

Variables do comercio por xunto e retallista en Galicia

	Comercio por xunto			Comercio retallista		
	2008	2009	Taxa de variación (en %)	2008	2009	Taxa de variación (en %)
Número de locais	15.713	15.373	-2,2	40.679	39.209	-3,6
Volume de negocio (miles de euros)	22.952.293	20.485.310	-10,7	13.383.584	12.680.857	-5,3
Soldos e salarios (miles de euros)	1.060.924	999.249	-5,8	1.135.689	1.146.321	0,9
Investimento en activos materiais (miles de euros)	358.517	317.249	-11,5	279.034	283.400	1,6
Persoal ocupado	60.315	55.517	-8,0	110.581	108.456	-1,9

Non se inclúe o comercio de vehículos de motor e motocicletas.

Fonte: *Encuesta Anual de Comercio*, INE.

2011, último trimestre con datos dispoñibles. Xunto coa evolución deste índice, nos últimos tres anos, segundo esta operación estatística do INE, moi poucos empresarios prevían que o investimento ía aumentar, ao contrario, a maioría agardaba unha estabilización e unha porcentaxe non desdeñable estimaba que diminuiría.

O cadro 19 tamén reflicte unha evolución peor en 2009 do comercio polo xunto que do comercio por miúdo, o que seguramente indique unha maior desaceleración nas compras dos negocios que nas dos fogares. Aínda que o número de locais no comercio por xunto descendeu a unha taxa menor que no retalista, o volume de negocios caeu, en termos monetarios, en nada menos que un 10,7%, o emprego fíxoo un 8%, a masa salarial un 5,8% e o investimento un 11,5%. Esta última porcentaxe pon de manifesto o elevado pesimismo existente no sector sobre a recuperación económica xeral.

Se nos centramos no comercio polo miúdo, o INE tamén elabora un conxunto de índices que permiten medir, no curto prazo, a evolución da actividade no sector. No cadro 20 preséntanse os resultados en 2009 e 2010 dos índices que toman como variables o volume de vendas mensual e o número de asalariados (calculadas as dúas como a media dos índices dos doce meses). No caso das vendas obtéñense dous índices segundo estas se midan a prezos correntes ou constantes.

Os resultados confirman os xa obtidos por outras variables: sensible desaceleración en 2009 e estancamento en 2010. Así, aínda que en 2010 aumentaron as vendas en termos de prezos correntes, estas caeron lixeiramente, un 0,4%, se se miden en termos constantes. É máis, medido deste último xeito, o valor do índice nos dous anos foi inferior a 100, o que indica unha menor actividade que a existente en 2005. Neste período tamén se observa que a evolución da ocupación non difire en exceso do das vendas. En 2010 apréciase unha caída no emprego (o índice descendeu un 0,7%), aínda que, neste caso, a ocupación é maior á existente en 2005.

Os escasos meses transcorridos entre a finalización de 2010 e a redacción deste *Informe* non permiten dispoñer dunha información máis detallada da xa facilitada anteriormente sobre a evolución do comercio polo miúdo nese exercicio. O *Anuario*

Cadro núm. 20

Índices de comercio retalista en Galicia

(media dos doce meses)

	Prezos correntes	Prezos constantes	Ocupación
2009			
Índice (2005=100)	105,8	97,6	103,2
Taxa de variación anual (en %)	-4,1	-2,1	-1,9
2010			
Índice (2005=100)	107,9	97,2	102,5
Taxa de variación anual (en %)	2,0	-0,4	-0,7

Fonte: INE.

Económico de España de La Caixa, que no seu día substituíu o realizado por Banesto, recolle, con carácter anual, a evolución da oferta comercial de todos os municipios españois cunha poboación superior aos 1.000 habitantes, co cal facilita información de 297 municipios galegos dun total de 315 existentes. O último ano dispoñible é 2009 e un resumo sobre a súa evolución con respecto a 2008 e 2003 recóllese no cadro 21. Alí advertimos as diferenzas existentes entre a *Encuesta Anual de Comercio* do INE, antes comentada, que se refire ao número de locais (lugar no que se realizan actividades económicas, 39.209 en 2009), e o de actividades comerciais (61.014), que se contabilizan na publicación de La Caixa. Polo tanto, resulta obvio que nun mesmo local se realizan actividades comerciais diversas. Os resultados publicados por La Caixa reiteran a profunda desaceleración existente no período, neste caso cuantificada nunha caída do 5,9% das actividades comerciais retalistas e do 1,2% das almacenistas, porcentaxes algo mellores ás rexistrados en España. Ademais, obsérvase que en Galicia houbo en 2009 menos establecementos comerciais polo miúdo que en 2003, cando en 2008 había un 10,3% máis. Certamente, en termos absolutos, temos un total de 3.860 actividades comerciais menos en Galicia, o que significa que en media diaria a diferenza entre os peches e aperturas foi de 11 establecementos. Situación diferente foi a das actividades por xunto que, malia que descenderon, representaban un 8,4% máis que en 2003.

No cadro 21 tamén se aprecia que a crise no comercio afectou a todas as provincias galegas. As maiores taxas de caída en 2009 con respecto a 2008 rexistráronse nas dúas provincias atlánticas, aínda que os cambios na oferta comercial no período 2003-2009 afectaron moi negativamente a Lugo e Ourense, xa que perderon o 5,8% e o 5,5% respectivamente das súas actividades comerciais. Pola contra, a pesar de descender nun 6,2% a oferta comercial na provincia da Coruña en 2009, o elevado número de comercios inaugurados nos últimos exercicios permitiu que ao final dese ano houbera aínda un 5% máis que os existentes en 2003. Peor, sen dúbida ningunha, foi a situa-

Cadro núm. 21

O sector comercial en Galicia. Ano 2009

	Actividades comerciais por xunto			Actividades comerciais polo miúdo		
	Núm. de establecementos	% variación 2009-2008	% variación 2009-2003	Núm. de establecementos	% variación 2009-2008	% variación 2009-2003
A Coruña	5.042	-1,0	11,9	26.828	-6,2	5,0
Lugo	1.632	-1,2	2,2	7.906	-4,5	-5,8
Ourense	1.322	-0,9	4,1	6.905	-4,6	-5,5
Pontevedra	4.588	-1,5	8,2	19.375	-6,7	-2,5
Galicia	12.584	-1,2	8,4	61.014	-5,9	-0,2
España	190.340	-1,3	10,8	925.116	-6,3	1,8

Nota: Exclúense os concellos con menos de 1.000 habitantes.

Fonte: La Caixa, *Anuario Económico de España*, 2010.

ción de Pontevedra, provincia na que a perda en 2009 dun 6,7% das súas actividades comerciais motivou que nese ano houbera un 2,5% de establecementos menos que en 2003.

O descenso na oferta comercial tamén se observa se se toma a variable da superficie comercial. En 2008 dispúñase de 6.659.963 m² e en 2009 disminuía para situarse en 6.273.594 m².

A desaceleración da actividade económica dos últimos anos está provocando un cambio na estrutura do comercio galego. Está causando un empeoramento no comercio tradicional de alimentación, que en tan só un ano, entre 2008 e 2009, perdeu o 11,9% (887) dos establecementos da provincia da Coruña e un 11,4% (595) dos da de Pontevedra. A súa crise tamén afectou a Lugo e Ourense. O futuro deste formato comercial non parece excesivamente prometedor ante a puxanza doutras formas de comercio. Múltiples factores suxiren que esta fórmula tradicional de venda se dilúe ante a falta de dimensión e rendibilidade. De feito, o tamaño medio dun establecemento deste tipo na provincia da Coruña é de 23,6 m², dato moi revelador. A maior dimensión media en Galicia obtívose na provincia de Lugo, pero cun valor de tan só 29,4 m².

Non hai dúbida de que o comercio tradicional de alimentación está sendo desprazado en Galicia polos supermercados. Este formato comercial aumentou a súa presenza en 2009 a pesar da situación xeral do comercio. Segundo a información de La Caixa, na provincia da Coruña en 2009 había 30 supermercados máis que en 2008 e na de Lugo, cun tamaño demográfico e económico sensiblemente inferior, sumáronse 16 máis. Nas provincias do sur o crecemento foi menor, pero tamén se observaron 3 novos establecementos en Ourense e 13 en Pontevedra. Estamos ante un formato moi dinámico que crece en Galicia a pesar da crise, o que non sucede no resto de España. A superficie media galega é de 346,5 m² e, na súa configuración en canto ao tama-

Cadro núm. 22

O comercio retalista (número de establecementos). Ano 2009

	A Coruña	Lugo	Ourense	Pontevedra	Galicia	España
Comercio tradicional de alimentación	7.459	1.900	2.070	5.218	16.647	280.624
Supermercados	1.118	340	234	711	2.403	29.922
Vestido e calzado	3.965	1.170	1.040	2.807	8.982	125.919
Fogar	3.843	1.202	887	2.805	8.737	136.984
Resto non alimentación	8.512	2.693	2.057	5.972	19.234	276.912
Grandes almacéns	2	0	0	2	4	146
Hipermercados	20	7	4	18	49	645
Almacéns populares	35	9	19	27	90	2.245
Mercados de postos ambulantes	907	171	263	994	2.335	22.316
Outro comercio mixto	967	414	331	821	2.533	49.403
Total	26.828	7.906	6.905	19.375	61.014	925.116

ño, aprécianse grandes diferenzas, xa que, mentres un supermercado na provincia de Ourense ocupaba de media 487,7 m², na da Coruña apenas supera os 300 metros.

Na publicación especializada nas empresas de base alimentaría, *Alimarket*, reitérase a gravidade da situación pola que atravesan as tendas tradicionais de alimentación que esta fonte amplía aos pequenos autoservizos. Relaciona o seu declive cos cambios no modo de vida da poboación e nos seus hábitos de compra, pero tamén coa posición no mercado deste tipo de empresas, as cales, en produtos estándares, non son capaces de competir en prezos cos outros formatos comerciais. O consumidor, por comodidade e prezos, aínda máis neste período de crise, prefire un supermercado próximo ou un hipermercado a unha tenda tradicional ou un autoservizo. A persistencia destas dúas últimas pasa por unha aposta por produtos máis especializados e por aproveitar as vantaxes da proximidade ao cliente. A crise destes dous formatos perdurou en 2010, ano en que tanto o número de tendas como a superficie utilizada volveron descender. En canto á superficie, as tendas tradicionais e os autoservizos perderon, en Galicia, un punto e xa representan o 17% do total dunha clasificación na que só os hipermercados teñen unha cota máis baixa (12,2%) e que é liderada polos supermercados de menos de 1.000 m², que absorbían o 38,4% do total. A estes séguenos os supermercados de gran dimensión (32,4%), formato que gañou 1,8 puntos de peso relativo en 2010 e foi o gran protagonista deste ano. Segundo *Alimarket*, en 2010 contabilizáronse un total de 23 aperturas, das que 12 foron supermercados cun tamaño que superou os 1.000 m², 5 pequenos supermercados e 6 autoservizos. Estes 23 establecementos xeraron unha superficie de 24.369 m², non obstante, 3.302 m² menos que en 2009, o que suxire que en 2010 persistiu a crise nesta actividade.

Sen chegar aos extremos do comercio tradicional de alimentación, unha parte do pequeno comercio especializado en vestido e calzado, produtos do fogar e resto de artigos que non son de alimentación non foi capaz de sobrevivir á brusca desaceleración da demanda. En 2009, en vestido e calzado contabilizáronse en Galicia 534 tendas menos, en produtos do fogar 365 e no resto de non alimentación 805. Nestes sectores, no que a vida media dos establecementos é baixa, as habituais rotacións non se produciron. A crise afectou por igual ás catro provincias galegas.

Nos restantes formatos as variacións que presenta o *Anuario Económico de España* de 2010 (información de 2009) con respecto ao ano anterior, talvez, obedezan máis á colocación nas estatísticas dos establecementos que a variacións reais. Así, contabiliza un total de 49 hipermercados en Galicia fronte aos 51 de 2008 (un menos nas provincias de Ourense e Pontevedra), o que indica que non houbo novas inauguracións deste tipo de establecementos. Tamén, fronte aos 5 grandes almacéns que observaba en 2008, en 2009 só contabiliza 4 (A Coruña, Ferrol, Lalín e Vigo). Téñase en conta que neste formato non se inclúen as tendas de El Corte Inglés do Centro Comercial Compostela en Santiago. Doutra banda, estas estatísticas mostran o declive da figura de almacéns populares, formato que, segundo a definición aplicada por La Caixa, consiste en «establecementos que ofrecen unha variedade relativamente ampla e pouco profunda de bens de consumo, cunha gama de prezos baixa e un servizo reducido. A superficie de venda organízase en diversas seccións e en réxime de autoservizo ou

preselección» e engloba máis establecementos dos que tradicionalmente se consideran como almacén popular. A teor dos resultados de 2009, a crise neste sector está sendo moi dura, xa que dos 104 que figuraban nas estatísticas galegas de 2008 pasouse a 90 en 2009. Segundo esta fonte, pecharon en tan só un ano 6 almacéns nas provincias da Coruña e Pontevedra e 2 na de Lugo. Tampouco parece que na actualidade resulte unha fórmula atractiva para impulsar novas aperturas. Por outro lado, a crise tamén afectou aos mercados de postos ambulantes e aos outros establecementos de comercio mixto.

Unha fórmula que se foi desenvolvendo nas últimas décadas, e á que nos *Informes* precedentes lle demos un tratamento específico, é a de venda polo miúdo nos centros comerciais. Sen dúbida ningunha, a inauguración en abril de 2011 na Coruña do centro comercial Marineda City marcou un fito neste tipo de centros en Galicia. Trátase do maior complexo de España, cunha superficie construída de medio millón de m² e con 95.000 m² de superficie bruta alugable distribuída en 21.500 m² para establecementos de restauración, 29.500 m² para establecementos de mediana superficie e 44.000 m² para o pequeno comercio. Varias son as locomotoras deste macrocomplexo, entre as que destacan o primeiro Ikea instalado en Galicia e un novo El Corte Inglés cun Hiperacor. Calcúlase que se xerarán 4.500 postos de traballo directos e 8.000 indirectos. Este complexo súmase á abundante oferta deste tipo de formato existente na cidade da Coruña.

Esta singular inauguración pon de relevo que esta figura, definida pola *Asociación Española de Centros Comerciales* como «conxunto de establecementos comerciais independentes, planificados e desenvolvidos por unha ou varias entidades, con criterio de unidade, cuxo tamaño, mestura comercial, servizos comúns e actividades complementarias están relacionadas co seu contorno, e que dispón permanentemente dunha imaxe e xestión unitaria», mostra unha gran vitalidade. Nesta conceptualización non parece requirirse un tamaño mínimo, polo que a tipoloxía posible é moi ampla. Segundo estes criterios, o *Anuario Económico de España* indicaba que en Galicia estaban abertos, a principios de 2009, un total de 39 centros, 4 máis que os contabilizados

Cadro núm. 23

Centros comerciais

	Número	% variación	Superficie en m ²	
	2009	2009-1999	1999	2009
A Coruña	15	126,1	122.105	276.024
Lugo	4	291,4	15.025	58.809
Ourense	2	160,7	12.094	31.525
Pontevedra	18	250,0	73.441	257.041
Galicia	39	180,0	222.665	623.399
España	626	153,4	5.476.100	13.873.959

Fonte: La Caixa, *Anuario Económico de España*, 2010.

ao comezo de 2008. Os centros existentes concéntranse, sobre todo, nas provincias atlánticas (cadro 23), xa que só se localizan 4 en Lugo (3 na capital provincial e 1 en Burela) e 2 en Ourense (1 na capital e outro no municipio limítrofe de Barbadás). As novas aperturas producíronse na cidade da Coruña (2), unha en Tui e outra en Vigo.

Fronte a esta información, a proveniente da Asociación Española de Centros Comerciales reflicte a existencia de 35 centros en Galicia a finais de 2009, 2 máis que en 2008. As dúas aperturas foron a de Espazo Coruña na Coruña e a de Meixoeiro en Vigo e, sobre as dúas, xa se deron referencias no *Informe 2009*. Estes 35 centros son os que tamén se contabilizan en 2010, co cal neste ano non se produciu ningunha inauguración en Galicia, polo que se mantén a superficie bruta alugable de 2009, 643.439 m² (230 m² por habitante), cifra algo superior á do informe de La Caixa que figura no cadro 23.

A crise freou as previsións sobre novas aperturas que se tiñan hai uns anos. Con todo, aínda que algunhas se abandonaron ou seguen paralizadas, nos últimos meses, tras a apertura de Marineda City, tamén parece que se retoma a posibilidade de abordar proxectos que, en calquera caso, levan un considerable atraso. Unha próxima realidade será o modelo de Adif para a nova estación de ferrocarril no centro de Vigo. No proxecto de Vialia resérvanse 42.000 m² para uso comercial nun edificio singular do arquitecto Thom Mayne. Os outros proxectos referidos a esta cidade e comentados nos *Informes* anteriores mantéñense paralizados. Tamén en 2011 retomáronse as obras do Centro Comercial As Cancelas en Santiago de Compostela. Tras varios anos paradas, e logo dun acordo entre Realia e Carrefour, finalmente prevese que abrirá as súas portas no segundo semestre de 2012, sendo a locomotora un hipermercado desa firma francesa. Doutra banda, no municipio limítrofe de Ames seguen sen avanzar as obras en Novo Milladoiro que conta como locomotora un supermercado da firma Mercadona.

En canto ás dúas capitais das provincias orientais, en Lugo proseguen as obras que anunciabamos no *Informe 2009* do centro comercial Abella nos terreos do antigo matadoiro, que contará como motor co hipermercado da cadea francesa E. Leclerc. Disporá de 28.000 m² e comparte o mesmo mercado que As Termas, inaugurado en 2005 como o maior centro comercial de Galicia. Doutra banda, cun atraso de anos e tras parecer que os problemas urbanísticos dos proxectos previstos en Ourense se superaban, xa co movemento de terras feito, a anulación polo Tribunal Supremo do PXOM da cidade supuxo un paso atrás na construción do centro comercial A Farixa, cuxa construción actualmente suscita moitas dúbidas. Este complexo xira ao redor dun supermercado de Eroski que, aludindo falta de financiamento, pospuxo os seus proxectos de grandes superficies en centros comerciais. Tamén en Ourense se está pendente das decisións que tome El Corte Inglés para instalarse nesta cidade.

En Ferrol mantense o proxecto dun centro comercial, O Boial, construído por Santiago Sur Galicia, no que seguramente a locomotora será un hipermercado da insignia Carrefour. De igual xeito, no veciño concello de Narón, coa construción dunha grande urbanización (Residencial As Torres) estaba previsto a creación dun centro comercial. Este ambicioso proxecto comezouse en plena crise e haberá que agardar a evolución na venda de vivendas para coñecer o desenvolvemento da promoción do seu amplo

espazo comercial. En Pontevedra estase á espera da posta en práctica de varios proxectos, dos que destacaremos a previsión dun parque comercial no Vao, no que se conta que se instalen firmas tan coñecidas como Decathlon, Aki, Lidl, Kiabi, Star Center, Norauto ou McDonald's. Este parque supoñería a transformación urbanística dunha zona outrora sede de varias industrias.

Finalmente, en canto á provincia da Coruña, ademais da inauguración de Marineda City, comentabamos no *Informe 2009* a construción dun *outlet* nos antigos terreos da fábrica La Toja no concello de Culleredo. Pois ben, este *outlet* foi inaugurado en maio de 2011 e conta cunha extensión de 12.600 m² de superficie bruta alugable. Únese así ao outro *outlet* aberto en Tui en 2008, moi próximo á fronteira portuguesa.

Fóra das sete grandes cidades ou dos seus municipios limítrofes indicabamos no *Informe 2009* que a iniciativa promovida por Desenvollos Vilanova (en Vilanova de Arousa) está pasando as diversas fases administrativas para intentar alcanzar a súa apertura. Por outra banda, actuacións do grupo Eroski, que tamén se comentaban no *Informe 2009*, nestes momentos son de dubidosa execución.

Tras analizar a situación dos distintos formatos do comercio polo miúdo e a evolución dos centros comerciais, centrámonos novamente, a continuación, no comportamento en Galicia dos principais grupos de distribución de base alimentaria. Recordemos que a superficie comercial do supermercado de gran tamaño crecera en 2009, nun contexto xeral de descenso da oferta.

No cadro 24 preséntase o *ranking* dos dez primeiros grupos con presenza en Galicia. Nesta clasificación obsérvase que os catro primeiros case absorben o 80% da superficie total deses dez. O grupo Gadis (as súas marcas insignia son Gadis, Claudio, Haley, Leader Price e Cash Ifa) recuperou o liderado e foi a empresa que mostrou un maior

Cadro núm. 24

Dez primeiros grupos/empresas de distribución retalista con base alimentaria en Galicia (datos do 31 de decembro de 2010)

	Grupo/ empresa	Núm. de provincias	Establecementos*	Superficie (m ²)*
1	Gadisa	4	346	178.553
2	Grupo Eroski-Vegalsa	4	314	172.511
3	Carrefour	4	243	149.346
4	Grupo Froiz	4	202	120.548
5	Mercadona, S.A.	4	39	55.912
6	Lidl Supermercados, S.A.	4	28	25.867
7	Grupo El Corte Inglés	2	18	24.442
8	Alcampo, S.A.	2	5	19.420
9	Victoriano Moldes Ruibal, S.A.	3	33	17.841
10	Cenar Alimentación, S.L.	2	45	16.880

* Inclúense as tendas propias e as franquías.

Fonte: Alimarket.

dinamismo en 2010. Este grupo lidera claramente as provincias da Coruña (a súa cota de mercado segundo a superficie de venda é do 23,5%) e Lugo (cunha cota do 21,6%); ocupa, por superficie de venda, o segundo lugar en Ourense, tras Eroski e descende ao cuarto lugar na de Pontevedra, provincia liderada polo grupo Froiz. En 2010 abriu 4 novos supermercados de gran tamaño, co que a súa superficie total en Galicia pasou de 169.610 m² en 2009 a 178.553 m² en 2010. Estas inauguracións foron en Arteixo (2.500 m²), Cee (2.000 m²), Melide (1.500 m²) e na capital da provincia de Lugo cun supermercado de (2.300 m²). Asemade, procedeu á modernización e ampliación de varios puntos de venda. A facturación en 2009 foi de 888,8 millóns euros. Unha noticia lutuosa foi o falecemento do fundador do grupo o pasado 1 de febreiro de 2011.

O lugar número dous do *ranking* galego ocúpao a empresa vasca Eroski, que en Galicia actúa a través de Vegalsa (sociedade na que participa ao 50% coa familia González Prieto), salvo nos 5 hipermercados que os xestiona directamente. Xa observamos anteriormente que en 2010 os problemas financeiros desta sociedade a fixeron desistir de varios dos seus proxectos en Galicia. Non obstante, aínda que os desinvestimentos no resto de España foron importantes, Galicia foi a comunidade menos afectada, xa que se produciron tres peches que se compensaron con dúas aperturas, unha en Ribadavia (1.370 m²) e outra na cidade da Coruña, cun supermercado de maior dimensión, 1.430 m²). Recordemos que esta empresa é líder na provincia de Ourense cunha cota de mercado, considerando a superficie de venda, do 18,2%.

O terceiro grupo de base alimentaria que opera en Galicia é Carrefour que, ademais desa insignia, tamén posúe as marcas Dia e Champion. Este grupo (terceiro na Coruña e Lugo, cuarto en Ourense e segundo en Pontevedra) mantén en Galicia 10 hipermercados e declarou que en 2010 realizou compras a máis de 580 entidades galegas por máis de 320 millóns de euros. Os peches e aperturas, sobre todo os do grupo Dia, compensáronse, de tal xeito que o seu peso en 2010 foi moi parecido ao de 2009.

O grupo Froiz, que ocupa o cuarto lugar no *ranking* galego, é líder na provincia de Pontevedra, na cal absorbeu en 2010 o 22,8% da superficie de vendas, alcanzou o terceiro lugar na de Ourense e o cuarto na Coruña. En Lugo introduciuse en menor grao, aínda que ocupa o sexto lugar cunha cota do 7,2%. Tras un ano con pouco movemento, a noticia xurdiu en decembro de 2010, cando Froiz adquiriu o Centro de Compras Ekoama, que como observamos no cadro 24 ocupaba en 2009 o sexto lugar no grupo de empresas de distribución de base alimentaria con sede social en Galicia. Esta compra reforzou o seu liderado na provincia de Pontevedra xa que, paulatinamente, se irán incorporando á súa insignia os establecementos desta cadea, en principio 13 supermercados, dos que 11 están en Vigo, ademais de 4 *cash-carry*. O grupo Froiz, creado en Pontevedra en 1968, contará tras esta adquisición cunha rede de 197 supermercados, 5 hipermercados, 9 almacéns de *cash-carry* e 50 establecementos Tandy e Merca Mais que funcionan en réxime de franquía. A súa oferta esténdese por Galicia, Castela e León, Castela-A Mancha, Madrid e Norte de Portugal.

A gran distancia dos catro primeiros grupos sitúase Mercadona, que ocupa o quinto lugar na provincia da Coruña, cunha cota do 6,1%, a mesma posición en Lugo e Ourense, cunha cota do 9% e o 8,8%, respectivamente, e o sexto lugar en Pontevedra,

co 5,4% da superficie de venda total. Conta con 39 establecementos en Galicia, un máis que en 2009, posto que abriu un establecemento no centro comercial *Bulevar del Papagayo* na Coruña e, segundo declarou a propia empresa, en 2010 incrementou nun 10% o valor das súas compras a provedores galegos colaborando con máis de 660 peme.

O sexto grupo é a multinacional alemá Lidl Supermercados, S.L., con máis peso nas provincias galegas do sur que nas do norte. En 2010 freou a progresión seguida nos outros anos e o seu balance é o peche dun establecemento na Coruña. Pola súa banda, o sétimo grupo cunha importante presenza en Galicia é El Corte Inglés que, ademais dos supermercados situados nos seus establecementos tradicionais, tamén conta coas insignias de Hipercor, Supercor e Opencor. A única inauguración en 2010 foi a dun Supercor en Sanxenxo, aínda que a novidade máis importante producírase en 2011, cando á súa superficie se lle engada a xa instalada no centro comercial Marineda City. No oitavo lugar volveuse situar, como en 2009, o grupo Alcampo, que mantivo en Galicia a súa estrutura de 5 hipermercados (2 en Vigo e 1 en Ferrol, A Coruña e Santiago de Compostela).

Por último, as dúas últimas empresas que figuran no cadro 24 actúan exclusivamente no mercado galego. Victoriano Moldes Ruibal, S.A., fundada en 1953 en Pontevedra, concentra a súa actividade nesta provincia. Tamén xestiona a marca Spar na zona e cambiarán a ela todas as súas franquías. En 2010 inaugurou 2 novos supermercados, un deles na cidade de Pontevedra e o outro en Ponte Caldelas. O décimo posto no *ranking* galego, segundo a superficie de vendas, ocúpao a empresa Cemar Alimentación, S.L., grazas ao cuarto lugar alcanzado na provincia de Lugo, na que concentra a súa actividade. Tamén ten 3 supermercados no norte da provincia da Coruña

Cadro núm. 25

Principais grupos/empresas do sector de distribución con base alimentaria con sede en Galicia. Ano 2010

	Grupo/ empresa	Vendas netas (millóns de euros)	Emprego	Tendas propias
1	Grupo Gadisa	888,8	6.003	205
2	Vegalsa (Grupo Eroski)	786,6	4.500	164
3	Grupo Froiz	492,0	4.000	182
4	Victoriano Moldes Ruibal, S.A.	67,0	440	27
5	Ignacio de las Cuevas, S.A.	45,7	200	9
6	Central de Compras Ekoama, S.A.	45,0	300	14
7	Cemar Alimentación, S.L.	26,5	240	45
8	Juan Miguel Diéguez Rivas (Grupo)	17,0	95	10
9	Alimentación Celanova, S.A. (Grupo)	13,0	90	16
10	Joalper, S.L.	9,6	53	6

Fonte: Alimarket, 2010. *Informe Anual de Distribución*.

en Cedeira, Ortigueira e As Pontes. En 2010 mantivo a súa superficie comercial, xa que nin houbo peches nin efectuou inauguracións.

No cadro 25 preséntase, por volume de vendas, o *ranking* das dez primeiras empresas ou grupos empresariais de distribución polo miúdo e con produtos de base alimentaria que teñen sede social en Galicia. Se se compara co cadro 24, obsérvase como as principais empresas ou grupos galegos compiten nun plano de igualdade coas empresas con sede noutras comunidades ou coas grandes multinacionais do sector. As catro primeiras do cadro 25 ocupan o primeiro, o segundo, o cuarto e o noveno lugar no cadro 24. Unha cuestión curiosa é a posición de Cemar, distinta se se atende á superficie ou ao volume de vendas. Considerando a clasificación segundo esta última variable, pasa ao sétimo lugar e é superada polo grupo Ekoama, que como xa se comentou foi adquirido a finais de 2010 por Froiz e por Ignacio de las Cuevas, empresario ourensán que en 2008 inaugurou a Cadea Aquí-é, novo concepto de supermercado que, por agora, conta con 2 establecementos, un en Ourense e o outro en Porriño. En 2010 non houbo novas inauguracións nin desta cadea nin dos supermercados máis clásicos, co cal se mantén a xestión dos 9 supermercados cos que contaba en 2009.

Nos tres últimos lugares do cadro 25 sitúase o grupo de Juan Miguel Diéguez Rivas, que concentra a súa actividade na provincia de Ourense. En 2009 pechou un supermercado no Barco de Valdeorras e un *cash* en Verín. En 2010 non abrirá novos establecementos. Pola súa banda, Alimentación Celanova, S.A., que tamén desenvolve o seu negocio na provincia de Ourense, mantivo a súa actividade en 2010 e, finalmente, o grupo Joalper, S.L., cunha dimensión significativamente menor que os 9 anteriores, ten unha certa presenza na Costa da Morte. Asociado con Vegalsa, utiliza a insignia Eroski City e tamén a propia, Aliprox. A diferenza dos grupos anteriores, esta empresa mostrou un certo dinamismo en 2010, ao abrir un novo establecemento e trasladar outro a un local de maiores dimensións.

Ademais das empresas de base alimentaria, na estrutura do comercio polo miúdo, o capital galego ten un peso relevante no sector téxtil-confección, polo que deseguido comentaremos os resultados de 2010 de dúas sociedades que cotizan en Bolsa no parque madrileño: Inditex e Adolfo Domínguez.

A dimensión de Inditex é espectacular e non parece afectada pola profunda crise da economía española. As vendas entre o 1 de febreiro de 2010 e o 31 de xaneiro de 2011 alcanzaron os 12.527 millóns de euros, un 13% máis que no exercicio anterior. O grupo xa conta con 5.044 tendas (1.925 en España) pertencentes ás súas oito cadeas, distribuídas en 77 países. En 2010 efectuaron 437 novas aperturas en 45 países cun investimento de 754 millóns de euros. Todas as cadeas creceron ante unha estratexia de manter unha plataforma de vendas moi diversificada. O resultado neto alcanzou os 1.732 millóns de euros e a perspectiva para 2011 consiste en abrir entre 460-500 tendas netas e entrar por primeira vez en Australia e Suráfrica. Tamén aposta pola venda *on line*, que comezará a finais deste ano en Estados Unidos e Xapón por parte da cadea Zara, mentres as cadeas Massimo Dutti, Bershka, Pull&Bear, Stradivarius, Oysho e Uterque a comezarán nos mercados europeos. Como se pode apreciar, con estas perspectivas este grupo dista moito de alcanzar o seu teito.

Os bos resultados de Inditex non se estenden a outras empresas do comercio da confección galega. Adolfo Domínguez, tras caer a súa facturación (166,93 millóns de euros no exercicio fiscal comprendido entre o 28 de febreiro de 2010 e 1 de marzo de 2011 fronte a 179,15 millóns no período anterior), retornou ás perdas (4,78 millóns de euros). A súa estratexia de desenvolvemento céntrase actualmente en incorporar franquías a un ritmo de 80 a 90 ao ano, sobre todo en Latinoamérica e Oriente Medio. Constituíu unha nova filial en Italia e desprendeuse da súa filial arxentina. Con esta política preténdense cambiar a tendencia que está seguindo a compañía nos últimos anos moi prexudicada pola crise no mercado español.

Mellores resultados son os alcanzados pola Sociedad Textil Lonia, que desde 2008 supera en facturación a Adolfo Domínguez. Os irmáns deste deseñador ourensán utilizan as marcas Purificación García e Carolina Herrera e obtiveron, en 2010, un crecemento na súa facturación do 10% (235 millóns de euros). Proxecta unha expansión internacional, xa que hoxe en día a maior parte do seu mercado (60%) segue sendo o español. En 2010 esta sociedade abriu 65 tendas, co que se elevan a 560 os puntos de venda distribuídos por todo o mundo. Nos próximos exercicios esta empresa intentará crecer a través de franquías, sobre todo, en Centroamérica e África.

Indicabamos no *Informe 2009* o espectacular crecemento protagonizado pola firma Bimba&Lola, creada en 2006 polas fillas dun dos propietarios da Sociedad Textil Lonia. Os bos resultados dos exercicios anteriores confirmáronse en 2010, no que se agardaba unha facturación próxima aos 60 millóns de euros, o que supón 7 millóns máis que en 2009. Ao final do exercicio contaban con 111 tendas e xa están moi presentes en lugares como Francia ou México. Na súa expansión contan con alcanzar os 40 puntos de vendas en El Corte Inglés e a finais de xuño de 2011 porán en marcha unha tenda *on line* para vender os seus produtos a través da internet.

Por último, outros dous deseñadores galegos, Roberto Verino e Florentino, mantiveron relativamente estabilizadas as súas vendas en 2010. O primeiro facturou arredor dos 40 millóns de euros e a súa aposta actual é diversificar a súa actividade noutros sectores (viño, cerámica, roupa para o fogar, etc.). Pola súa banda, a facturación de Florentino roldou os 18 millóns de euros e, aínda que traballa en tendas multimarca,

Cadro núm. 26

Porcentaxe de vivendas* que dispoñen de ordenador e acceso á internet

	Galicia		España	
	2004	2010	2004	2010
Vivendas con algún tipo de ordenador	41,9	61,6	52,3	68,7
Vivendas que dispoñen de acceso á internet	21,1	48,9	33,6	59,1
Vivendas con conexión de banda ancha (ADSL, rede de cable)	9,0	46,5	14,7	57,4

* Con polo menos un membro de 16 a 74 anos.

Fonte: INE, *Encuesta sobre equipamiento y uso de tecnologías de la información y comunicación en los hogares*.

conta con máis de 70 puntos de venda da propia marca. O seu obxectivo tamén consiste en proseguir a súa expansión por Europa, ademais do mercado español, moi castigado pola crise de demanda.

Como acabamos de comprobar, unha estratexia empresarial de expansión comercial das empresas é a creación de tendas ou puntos de venda *on line*. É unha modalidade que creceu notablemente nos últimos anos. Analizaremos a continuación a situación e evolución deste comercio en Galicia.

Unha primeira cuestión é coñecer a evolución dos medios necesarios para poder efectuar con certa asiduidade este tipo de comercio. Segundo a enquisa de *Equipamiento y Uso de Tecnologías de la Información y Comunicación en los Hogares*, realizada polo INE, nas vivendas españolas que polo menos contan cun membro de entre 16 e 74 anos, o crecemento tanto en Galicia como é España do número de fogares con computador, acceso á internet e conexión de banda ancha foi ano a ano notable e as porcentaxes que figuran no cadro 26, sen dúbida, aumentarán de forma significativa nos próximos exercicios. Desde 2004 a 2010 creceu en case 20 puntos a porcentaxe de vivendas que dispoñen de computador. Case a metade das vivendas galegas xa teñen acceso á internet e, en case todas elas, a conexión é por banda ancha. Neste sentido, hoxe en día estase executando en Galicia o Plan de Banda Longa de Galicia (PBL), 2010-2013, coa finalidade de que tanto os cidadáns como as empresas poidan acceder a finais de 2013 aos servizos de banda ancha de calidade a un custo razoable. Na situación inicial de partida, o 28% da poboación (en torno a 780.000 habitantes) non pode dispoñer de banda ancha. O obxectivo será reducir a anterior porcentaxe ao 6%, de xeito que o 94% da poboación teña a posibilidade de acceder á banda ancha de calidade, sen recorrer ao uso de tecnoloxías alternativas como a vía satélite. Ademais, esta infraestrutura alcanzará a totalidade dos parques empresariais, todas as administracións públicas e o 96% das empresas.

Ademais de posuír a infraestrutura, cabe analizar o seu uso na realización do comercio electrónico. No cadro 27 preséntanse os resultados da mesma enquisa da que se obtivo o cadro 26 sobre o uso da internet e do comercio electrónico en 2010. Ob-

Cadro núm. 27

Uso do ordenador, da internet e do comercio electrónico. Ano 2010

	Galicia	España
Total persoas entre 16 e 74 anos	2.071.017	34.611.522
Total persoas que utilizaron algunha vez o ordenador	1.347.069	25.297.456
% sobre total	65,0	73,1
Total persoas que utilizaron algunha vez a internet	1.201.449	23.693.875
% sobre o total	58,0	68,5
Total persoas que compraron algunha vez pola internet no último ano	429.773	8.454.254
% sobre o total	20,8	24,4

sérvase que as diferenzas con respecto a España son substantivas e, nos dous casos, houbo un significativo incremento con relación ás porcentaxes de 2009. Así, en Galicia un 20,8% das persoas en idade comprendida entre 16 e 74 anos compraron algunha vez pola internet en 2010, o que supón que neste último ano se incorporaron ao comercio electrónico arredor de 27.000 novos clientes en Galicia (case medio millón máis en España).

Cadro núm. 28

Porcentaxe das persoas que compraron pola internet en 2010 un determinado tipo de produto

	Galicia	España
Produtos de alimentación	2,8	10,7
Bens para o fogar (mobles, xoguetes, etc.)	26,4	19,0
Medicamentos	1,9	1,0
Películas, música	12,1	9,3
Libros, revistas, xornais (inclúe libros electrónicos)	22,4	18,8
Material formativo on line	10,0	7,7
Material deportivo, roupa	23,9	28,3
Software de xogos de ordenador e de videoconsolas e as súas actualizacións	12,7	9,3
Outro software de ordenador e as súas actualizacións	15,2	11,9
Equipo informático (ordenadores e accesorios)	26,7	15,2
Equipamento electrónico (por exemplo, cámaras)	28,8	18,9
Servizos de telecomunicacións (subscricións de banda ancha, contratos de liña telefónica fixa ou teléfono móbil, recarga de tarxetas telefónicas prepago, etc.)	16,0	10,7
Compra de accións, pólizas de seguros e outros servizos financeiros	6,1	5,7
Aloxamento de vacacións (hotel, apartamento, etc.)	55,2	50,5
Outros servizos para viaxes (billetes de transporte público, aluguer de coches, etc.)	50,7	50,6
Entradas para espectáculos (cine, teatros, concertos, etc.)	41,8	39,9
Outros produtos ou servizos	11,7	16,6

Fonte: INE, *Encuesta sobre Equipamiento y Uso de Tecnologías de la Información y Comunicación en los Hogares*.

En 2010 observáronse cambios salientables en canto á porcentaxe de persoas que compraron determinados bens ou servizos por correo electrónico sobre o total de bens que se adquiren por este medio. O aumento en Galicia das compras de paquetes turísticos e de aluguer de aloxamentos de vacacións vía *on line* foi de tal grao que o número de persoas superou o dos que compraron billetes de transporte público e alugaron coches, produtos que ata 2009 foron, en Galicia, a principal adquisición por vía electrónica. O incremento dun 38,1% ao 55,2% suxire que a poboación galega observou vantaxes en comprar vía a internet os seus programas de vacacións fronte ao que tradicionalmente viña facendo, recorrer ás axencias de viaxes. O terceiro posto, en canto aos produtos que máis persoas compran pola internet, séguese ocupando a

adquisición de entradas para espectáculos, método de venda cada vez máis estendido, de xeito que, de ser utilizado por un 34,6% en 2009, pasou ao 41,8% en 2010. No cadro 28 obsérvase que os anteriores produtos son tamén os máis demandados en España. En sentido contrario, por agora non callou en Galicia a compra *on line* de bens de alimentación nin tampouco a adquisición de medicamentos ou produtos financeiros. Tamén, con respecto a 2009, descendeu a porcentaxe de persoas que compraron pola internet material deportivo e roupa pero, con todo, observouse un significativo aumento nas compras de equipo electrónico e informático, os cales, en canto a bens, son os artigos que adquire unha maior porcentaxe da poboación. En resumo, os resultados da enquisa móstrannos as preferencias da poboación pola compra de intanxibles (entradas, billetes de transporte, paquetes turísticos) e non acaba de popularizarse a adquisición de bens que, por agora, se prefiren mercar nos puntos de venda tradicionais.

En canto ao uso das TIC ou do comercio electrónico polas empresas galegas, dispónse da enquisa realizada polo INE en xaneiro de 2010. Aínda cando as porcentaxes son algo máis baixas en Galicia que no resto de España, a maioría das empresas dispón de computadores (98%), conexión á internet (94,9%) e correo electrónico (94,5%). En canto ao uso destas novas tecnoloxías, da enquisa despréndese que un 58,9% ten unha páxina *web*, porcentaxe que hai un ano era do 55,1%. Como en 2009 o seu uso segue sendo o de presentación, o acceso aos catálogos e lista de prezos, e mantéñense moi baixas as porcentaxes de uso para pagos ou o seguimento *on line* dos pedidos. O anuncio de ofertas de traballo ou recepción de solicitudes de traballo *on line* só figuraba na páxina *web* do 16,9% das empresas, a maioría do sector de servizos.

En canto ás actividades de comercio electrónico por parte das empresas, indicabamos nos *Informes* precedentes que o INE non ofrece esta información por comunidades autónomas senón para o conxunto de España. Os últimos resultados refírense a 2009. Neste exercicio só o 13,1% das empresas industriais e de servizos (11,1% en 2008) realizaron vendas por comercio electrónico e tan só no 4,7% estas transaccións superaron o 25% das vendas totais (o 50% só foi superado polo 2,8%). Comprobamos, por tanto, que estamos aínda ante un proceso incipiente. Con respecto a 2008 diminuíu a porcentaxe das vendas destinadas ás outras empresas, un 88,9% fronte a un 90,7%. Un 9,2% dirixiuse aos consumidores finais e un 2% ás administracións públicas. En consonancia coas compras pola internet por parte dos consumidores, os servizos de aloxamento foi a actividade na que unha maior porcentaxe de empresas realizaron vendas por comercio electrónico, un 66,9%. A unha gran distancia séguea o sector TIC, un 20,8%, e os bens industriais de consumo, un 19,8%. Doutra banda, un 24,1% das empresas españolas fixeron compras pola internet (3,8 puntos máis que un ano antes), pero tan só no 6,9% (o 5,8% en 2008) este comercio electrónico superou o 25% das compras totais.

Non debemos finalizar o apartado de comercio sen repasar a evolución da normativa sobre comercio vixente en Galicia. A comunidade autónoma ten competencia exclusiva en materia de comercio interior e no seu uso, o Parlamento actualizou unha lei xa vixente desde 1988 sobre a ordenación do comercio interior de Galicia. Como

xa anunciabamos no *Informe 2009*, e se comentou ao inicio deste capítulo, a finais de 2010 publicouse a Lei 13/2010, de 17 de decembro, do Comercio Interior de Galicia. Resulta un tanto prolixo para os obxectivos deste *Informe* comentar unha norma que se estrutura en oito títulos cun total de 117 artigos, dúas disposicións transitorias, unha disposición derogatoria e seis disposicións finais. Sinalaremos tan só os seus trazos máis significativos. A norma regula as condicións xerais para o exercicio da actividade comercial e os aspectos que son obxecto de ordenación administrativa. En canto a isto último, o réxime de horarios comerciais é remitido a unha lei específica nesta materia mentres que se sinala especificamente que «están suxeitos a autorización comercial autonómica a instalación e traslado dos establecementos comerciais cuxa superficie útil de exposición e venda ao público sexa igual ou superior a 2.500 m² polo impacto territorial, urbanístico, viario e ambiental xerado. Tamén será preceptiva a citada autorización no caso de ampliacións de establecementos comerciais cando a superficie resultante tras a ampliación sexa igual ou superior a 2.500 m²». Os criterios para a súa concesión seguen os principios que xa se enunciaron no *Informe 2009*, e réxense por criterios técnicos e obxectivos de interese xeral. Doutra banda, na nova normativa créase unha multiplicidade de organismos: o Rexistro Galego de Comercio (co fin de contar cun censo actualizado dos establecementos e asociacións comerciais de Galicia), o Observatorio do Comercio de Galicia (órgano consultivo, asesor, de participación, de estudo e formación en materia de comercio), o Consello Galego de Comercio (órgano de carácter consultivo, que para a emisión de informes sobre a autorización previa constituirase en Comisión Consultiva) e a Mesa Local de Comercio (unha en cada municipio).

Noutros apartados resulta de interese a clarificación de figuras e conceptos que se foron xerando nas últimas décadas, tales como centro comercial aberto ou os centros de fabricantes ou *outlets*. Regúlanse tamén as actividades de promoción de vendas e as modalidades especiais. En suma, actualizouse unha normativa na que se regula un sector cuxa estrutura se modificou de maneira substancial nos últimos vinte anos.

VIII. Sector financeiro

O contexto exterior do sistema bancario galego en 2010

O ano 2010 foi de novo un ano cheo de tensións nos mercados financeiros. En especial, os mercados da zona euro experimentaron tensións moi agudas na segunda metade do ano como consecuencia da crise da débeda soberana. A comezos do mes de maio os diferenciais da débeda dalgúns países da zona euro (Irlanda, Portugal e España, pero sobre todo Grecia) con respecto do bono alemán acadaron niveis nunca vistos ata ese momento desde a introdución da moeda única. As autoridades europeas tiveron que asistir a nivel financeiro, en conxunción co Fondo Monetario Internacional (FMI), o Goberno de Grecia e, posteriormente, tamén o Goberno de Irlanda no mes de novembro. Nos dous casos, a asistencia financeira prestouse coas condicións de cumprir esixentes programas de axuste macroeconómico e reformas estruturais, e de acometer profundas reestruturacións dos sistemas bancarios. A crise estendeuse no inicio do ano 2011, obrigando a Portugal a solicitar tamén asistencia financeira no mes de abril.

Posto que os mercados de débeda pública desenvolven un papel central no mecanismo de transmisión da política monetaria, o Banco Central Europeo (BCE) decidiu reintroducir algunhas das medidas non convencionais que xa tiña eliminado nos meses anteriores. En concreto, o eurosistema reintroduciu no último trimestre do ano o procedemento de poxa a tipo de xuro fixo con adxudicación plena, para evitar a propagación de externalidades negativas dos mercados de débeda soberana nacionais a outros mercados financeiros.

Despois da grave recesión económica rexistrada en 2009, a evolución do crecemento económico na zona euro foi relativamente favorable e, en xeral, mellor da prevista. Esta situación, combinada cunhas perspectivas de inflación moderadas, permitiu manter durante todo o ano os tipos de interese oficiais do BCE nos mínimos históricos alcanzados en maio de 2009. De feito, non se modificaron ata abril de 2011, cando se incrementou o tipo das operacións principais de financiamento en 25 puntos básicos, ata o 1,25%.

En España, o impacto da crise foi maior e a recuperación da actividade económica máis feble que no conxunto da zona euro. O PIB español descendeu un 0,1% no conxunto do ano 2010 (fronte a un descenso do 3,7% en 2009). A combinación das tensións financeiras na Eurozona coas desfavorables perspectivas para a evolu-

ción da economía española supuxo a elevación da prima de risco asociada ao negocio financeiro español e o conseqüente impacto negativo sobre as entidades de depósito (bancos, caixas de aforro e cooperativas de crédito). Este impacto fíxose notar nunha forte caída do financiamento interbancario na primavera de 2010, nunha frouxa actividade nos mercados primarios de débeda das entidades ao longo de todo o ano e, sobre todo, nun endurecemento das condicións de financiamento das entidades nos mercados por xunto.

En consecuencia, e por segundo ano consecutivo, o sector de entidades de depósito español viu diminuído o seu tamaño en termos agregados. Como amosa o gráfico 1, tomando como indicador o cociente entre o volume total de activos das entidades de depósito e o PIB, obsérvase que a recuperación da actividade económica en España en 2010, aínda que feble, non foi acompañada dunha recuperación do crecemento dos activos das entidades de depósito, de xeito que por primeira vez en moitos anos a *ratio* Activos/PIB diminuíu en vez de aumentar.

Unha das consecuencias da situación na que se atopou o sector bancario español ao longo de 2010 foi o comportamento do crédito, que permaneceu na situación restritiva iniciada no ano anterior, froito dun proceso de redimensionamento, de busca do fortalecemento da solvencia e de adecuación do sector a un novo contorno económico moito menos dinámico. O «peche» dos mercados de financiamento por xunto para as entidades de depósito españolas tamén contribuíu a que estas reducisen os seus balances, o que pode facerse de xeito significativo nas súas operacións de préstamo. No gráfico 2, que amosa a distribución do crédito a outros sectores residentes (distintos das administracións públicas) concedido polas entidades de depósito, pode observarse a redución do cré-

Gráfico 1.

Activos totais das entidades de depósito en España como ratio do PIB a prezos correntes

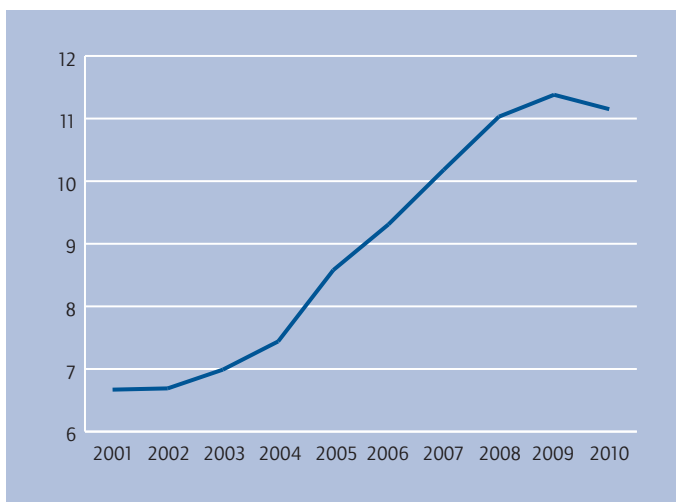

Gráfico 2.

Distribución do crédito en España por finalidades (en miles de millóns de euros)

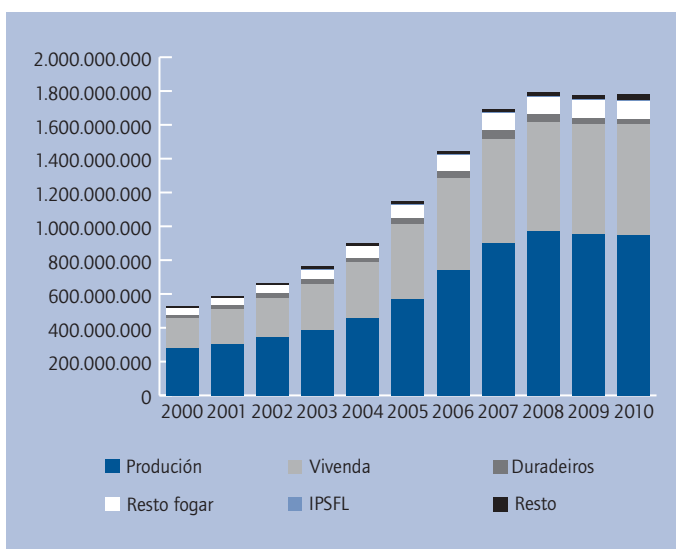
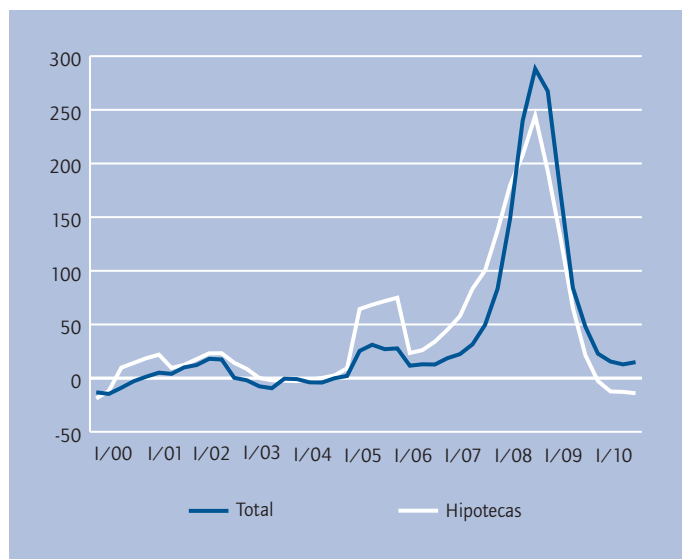

Gráfico 3.

Evolución dos créditos considerados dudosos en España

Taxa de variación anual (en %)

dito destinado a actividades produtivas no ano 2010, aínda que permanece por riba dos niveis acadados incluso en plena fase expansiva.

Outra das consecuencias da crise económica sobre o balance das entidades é o aumento da morosidade bancaria. O gráfico 3 amosa a variación interanual no volume de créditos considerados como dudosos polas entidades de crédito españolas. Pode observarse como, aínda que a calidade do crédito se deteriorou inicialmente no sector hipotecario, a magnitude deste empeoramento acadou os seus niveis máximos no ano 2009, de xeito que en 2010 o volume de créditos hipotecarios dudosos se reduciu con respecto ao ano anterior. A persistencia dunhas taxas de crecemento significativas (ben por riba do 10%) da morosidade total do crédito reflicte, polo tanto, o impacto da caída do nivel de actividade económica.

A redución do crédito é tamén o resultado da resposta da economía española á percepción da existencia dun nivel excesivo de acomodación, propio dun ciclo económico expansivo de catorce anos. Dadas as limitadas perspectivas de crecemento da economía española, o único xeito de incrementar a *ratio* Capital/Débeda a curto prazo é a redución dos balances, o que no caso das entidades de depósito implica diminuír o crédito.

Neste contexto, o Goberno e o Banco de España acadaron durante 2010 e inicios de 2011 unha serie de medidas tendentes á consolidación do sector financeiro por diversas vías. A primeira delas foi o dimensionamento do sector das caixas de aforros, un proceso que xa viviran os bancos na década dos noventa, e que os converteu en axentes económicos globais. A segunda consistiu no fortalecemento da solvencia, para acadar niveis de solvencia moi por riba dos esixidos na actualidade e nos próximos anos no ámbito de Basilea.

O proceso de reestruturación bancaria iniciouse coa creación do Fondo de Reestruturación Ordenada Bancaria (FROB) en 2009. No mes de xullo aprobouse a reforma da *Ley de Cajas de Ahorro* que o Goberno levaba anunciando dende finais de 2009. Esta reforma, ademais de importantes modificacións no goberno das caixas de aforro, establece a folla de ruta para estas entidades, establecendo tres opcións: (i) integración nun Sistema de Protección Institucional (SIP) con natureza legal de sociedade anónima (unha opción á que varias caixas xa se acolleran para integrarse co fin de acceder aos fondos do FROB), (ii) traspaso da actividade financeira a unha entidade con carácter de banco e (iii) transformación nunha fundación.

Tamén no mes de xullo, o Banco de España modificou a normativa sobre provisións a través dunha circular que entrou en vigor a finais de setembro, na que se adopta un enfoque moito máis prudente na valoración das carteiras e que supuxo a elevación das provisións para os créditos garantidos con activos inmobiliarios. Adicionalmente, o Banco de España foi un paso máis adiante que o conxunto da Unión Europea e acadou un grao de transparencia moi superior nas probas de resistencia organizadas no verán de 2010, de tal xeito que todas as entidades españolas se someteron a dito proceso (só o 50% no resto de países).

A recrudescencia da crise de débeda soberana localizada en Irlanda a finais de 2010 e, posteriormente, a inestabilidade en Portugal trouxo unha nova reacción nos mercados que fixo que nos inicios de 2011 o Banco de España considerase necesario establecer novos requisitos de capitalización máis estritos, plasmados no real decreto Lei 2/2011 para o fortalecemento do sistema financeiro. Esta norma contemplaba un prazo breve (ata o 28 de marzo) para que as entidades presentasen as súas estratexias e o seu calendario de cumprimento dos novos requisitos de capitalización. Cumprido ese prazo, as necesidades de capital do sistema cifráronse en algo máis de 14.000 millóns de euros. Aquelas entidades que non consigan capitalizarse no mercado poderán acudir aos fondos do FROB que, segundo o establecido pola nova norma, pasaría a ter unha presenza nos órganos de goberno das entidades proporcional ao capital aportado.

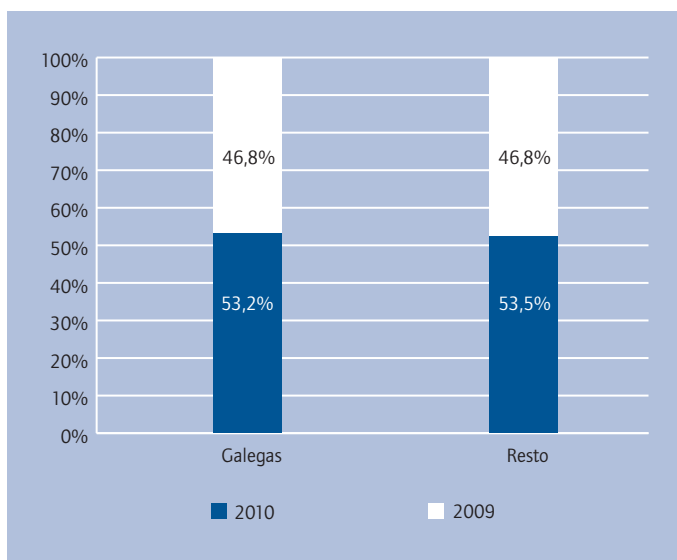
A evolución do sector bancario galego en 2010

A evolución do sector de entidades de depósito en Galicia no ano 2010 caracterizouse por seguir un camiño paralelo ao do conxunto do Estado en termos das magnitudes agregadas de negocio e tamén na reestruturación da súa rede de oficinas. Neste sentido, a porcentaxe de redución é similar en Galicia e no conxunto do Estado. Se nos centramos exclusivamente nas entidades de orixe galega, tal como recolle o gráfico 4, o seu peso apenas variou en 2010, polo que o seu proceso de reestruturación seguiu unha senda similar á da resto das entidades.

O cadro 1 amosa con máis detalle a evolución do sector bancario en España e máis en Galicia. No conxunto do Estado o impacto é moi pronunciado en relación

Gráfico 4

Cotas do mercado galego de oficinas bancarias por orixe territorial das entidades

Cadro núm. 1

Datos básicos sobre o tamaño do sector bancario e a súa distribución por tipos de entidades

(datos do 31 de decembro de cada ano)

	Núm. de entidades			Núm. de oficinas			Cota de mercado (% de depósitos)		
	2004	2008	2010	2004	2008	2010	2004	2008	2010
Galicia									
Bancos	30	32	26	1.234	1.237	1.146	40,37	41,94	44,58
Caixas de aforro	12	13	10	1.109	1.229	1.164	58,90	57,35	54,61
Cooperativas de crédito	2	2	2	44	46	47	0,73	0,72	0,81
Total	44	47	38	2.387	2.512	2.357	100,00	100,00	100,0
España									
Bancos	136	159	160	14.168	15.580	15.227	39,22	43,61	46,13
Caixas de aforro	47	46	36	21.503	24.985	22.649	54,07	50,16	47,23
Cooperativas de crédito	83	81	80	4.559	5.097	5.018	6,71	6,23	6,64
Total	266	286	276	40.230	45.662	42.894	100,00	100,00	100,00

Fonte: Banco de España, *Boletín Estadístico* e elaboración propia.

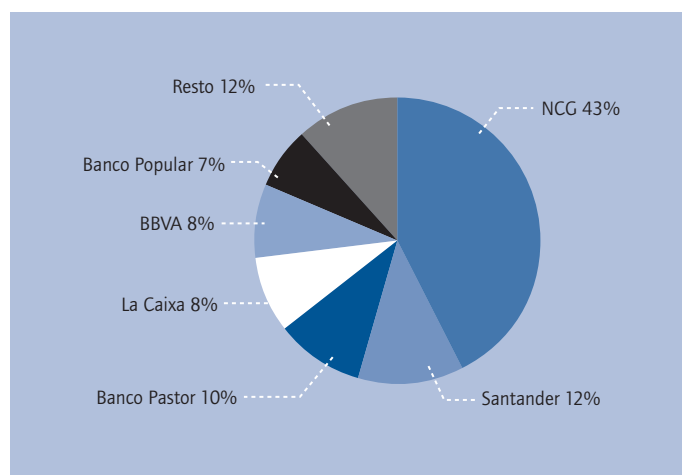
co número de caixas de aforro, froito do inicio do proceso de concentración que viviu o sector e que se plasmou, fundamentalmente, ao final do ano. De aí que, malia que a redución da rede xa empezou a ser significativa, esta non se corresponde aínda coa magnitude que se terá que derivar dos procesos en marcha e que, de feito, xa se

está reflectindo no ano 2011; un proceso que derivou nun contexto xeral de recuperación das cotas de mercado perdidas en anos anteriores por parte dos bancos.

No mercado bancario galego, a caída no número de oficinas é similar tanto en bancos como en caixas de aforro, sempre tendo en conta que, dado que o proceso de fusión das dúas caixas galegas se produciu a finais do ano 2010, o de axuste da súa rede aínda estaba pendente de acometer.

O gráfico 5 ilustra nitidamente o carácter da recomposición interna do mercado bancario galego tras a fusión das dúas caixas de aforro. A entidade resultante, Novacaixagalicia (NCG), parte dunha posición de dominio, acumulando o 43% do total das oficinas de entidades de depósito

Gráfico 5.
Distribución porcentual da rede de oficinas de Galicia entre grupos bancarios

en Galicia, baixo catro marcas diferentes (Caixa Galicia, Caixanova, Banco Etcheverría e Banco Gallego). O grao de concentración do sector en Galicia increméntase de maneira significativa logo desta operación, pasando os tres maiores grupos bancarios a dispoñer do 65% do total da rede de oficinas, mentres que entre os cinco grupos maiores abarcan ata o 81% da mesma.

No que se refire ás magnitudes agregadas, a situación do crédito en Galicia pode observarse con claridade no gráfico 6, onde a *ratio* entre o volume do crédito e o PIB experimentou un descenso en 2010, a pesar de que segue en máximos de anos anteriores e por riba dos de máximo crecemento económico, onde o financiamento non se atopaba coas limitacións deste último ano.

O gráfico 7 resume a evolución do sistema bancario galego en 2010. Nel pódese observar como as peculiaridades deste mercado operaron como illantes temporais dos efectos da crise financeira e económica global iniciada en 2007, de xeito que a tendencia de longo prazo á perda de importancia relativa do sistema bancario en Galicia no conxunto nacional se viu, de xeito temporal, revertida.

Pode observarse tamén como o crédito perde unha parte do seu peso, mentres os depósitos tiveron un ritmo de crecemento en relación ao conxunto do Estado que non variou en 2010. Finalmente, a estrutura interna do mercado, representada polo tamaño da rede de oficinas, retorna a niveis de hai dous anos, recuperando unha parte da perda continuada de peso por mor da expansión do sistema financeiro nas áreas máis dinámicas do Estado na época de máximo crecemento económico. Previsiblemente, a partir de 2011, coa posta en marcha das medidas contempladas

Gráfico 6.

Créditos e depósitos das entidades de depósito en Galicia en relación co PIB. *Ratio* respecto ao PIB corrente

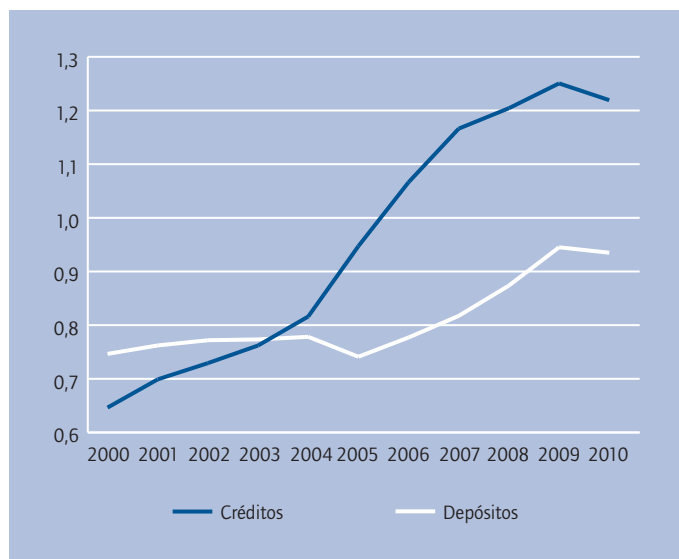

Gráfico 7.

Créditos, depósitos e oficinas en Galicia das entidades de depósito en relación co total español (en %)

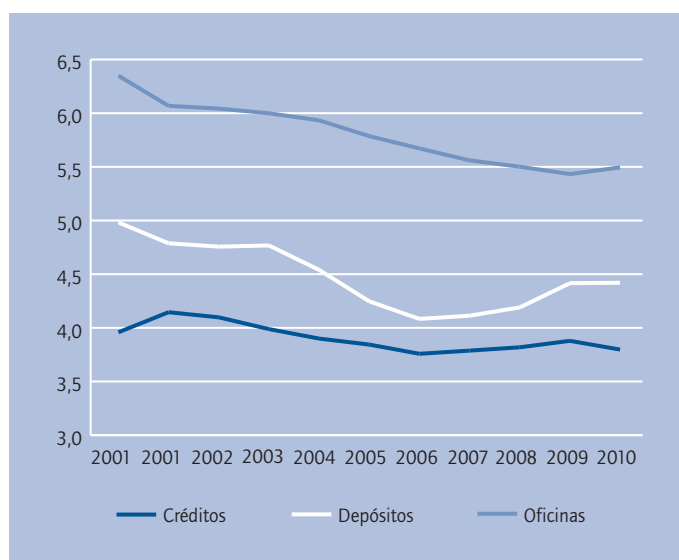

Gráfico 8

Distribución das cotas de mercado de créditos e depósitos doutros sectores residentes en Galicia por tipos de entidades o 31 de decembro de 2010

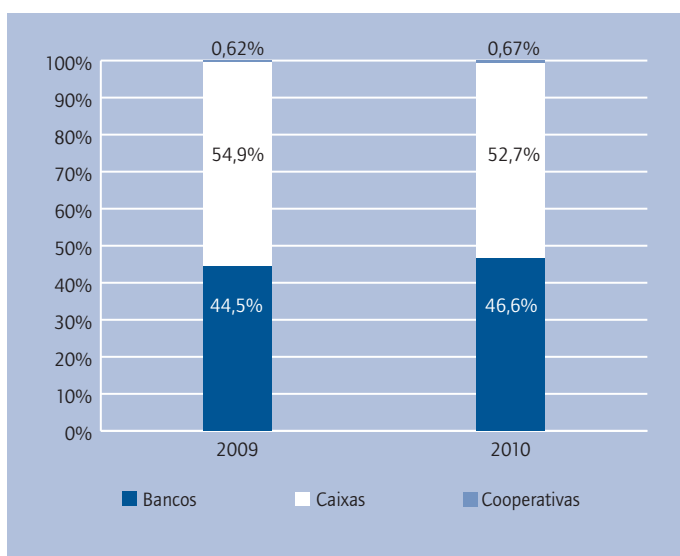
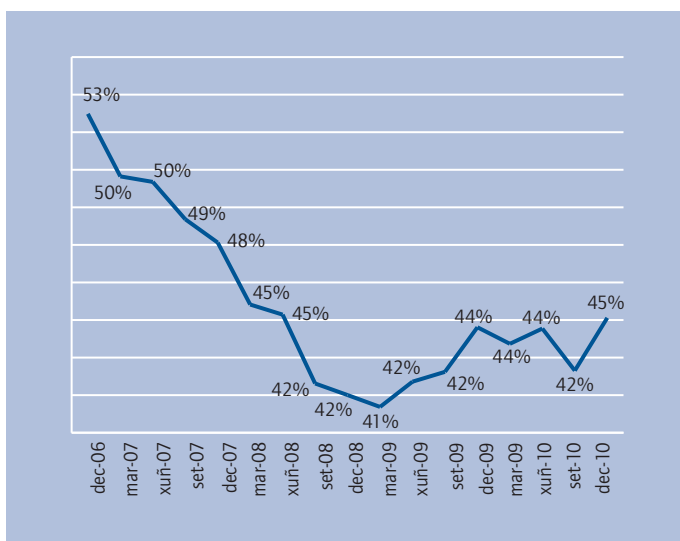

Gráfico 9.

Distribución dos depósitos OSR por tipos o 31 de decembro de 2010. Depósitos Vista OSR/ Total depósitos OSR

no acordo que deu orixe a NCG, a reestruturación prevista da súa rede fará que o peso en número de oficinas de Galicia con respecto ao Estado evolucione en paralelo coa reestruturación en marcha do resto de caixas de aforro.

O gráfico 8 amosa como neste contexto as caixas mantiveron ao longo de 2010 a súa posición predominante tanto no mercado galego de crédito como no de depósitos, pero cun diferencial moito máis estreito que nos anos anteriores. E, de feito, habería que retroceder catro anos para visualizar un diferencial menor.

A preferencia pola liquidez dos clientes bancarios galegos nos últimos anos está mantendo un patrón de comportamento acorde cos tipos de xuro. Así, tras a subida de tipos continuada ata 2008, a preferencia polos depósitos a prazo foi moi clara. Unha vez que a finais de 2008 se empeza a romper a tendencia e se produciu a baixada de tipos, deixa de medrar o peso dos depósitos a prazo, e empezan a ter máis peso os depósitos a vista, aínda que esta preferencia pola liquidez aínda se mantén en niveis historicamente moi baixos.

A información recollida no cadro 2 permite observar a evolución do negocio por tipos de entidades. Tanto o volume de créditos como o volume de depósitos por oficina das caixas de aforro en Galicia experimentaron diminucións durante o ano 2010. Estas reducións non se produciron no caso dos bancos nin das cooperativas de crédito. No caso das caixas de aforro a nivel estatal conséntase unha diminución no volume de depósitos por oficina, pero de magnitude moito menor á experimentada en Galicia. A pesar desta diminución, o volume de depósitos e créditos por oficina das caixas de aforros en Galicia continúa sendo maior que o que teñen os bancos.

Cadro núm. 2**Evolución dos créditos e depósitos por oficina bancaria**

(datos en miles de euros do 31 de decembro de cada ano)

	Créditos			Depósitos		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Galicia						
Bancos	26.560	28.225	29.717	17.309	19.094	21.032
Caixas de aforro	30.248	32.140	30.984	23.823	26.391	25.368
Cooperativas de crédito	7.399	7.807	8.265	7.984	8.736	9.311
España						
Bancos	53.854	56.300	58.072	34.109	34.731	37.060
Caixas de aforro	36.219	37.271	38.596	24.462	25.774	25.511
Cooperativas de crédito	18.904	19.365	19.601	14.888	16.000	16.177

Fonte: Banco de España, *Boletín Estadístico* e elaboración propia.**O comportamento dos grupos bancarios galegos en 2010**

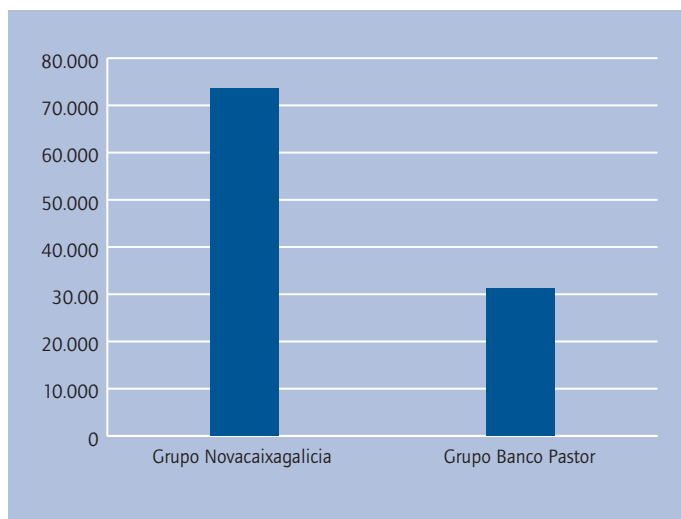
No inicio do ano 2010 os grupos bancarios con capital maioritariamente galego constaban dun banco, o Banco Pastor, e de dúas caixas de aforro, Caixa Galicia e Caixanova (tamén existe, con tamaño moito máis reducido, unha cooperativa de crédito con capital maioritariamente galego, a Caixa Rural Galega). O comportamento destes grupos veu marcado polas diferentes etapas do proceso de reestruturación do subsector das caixas de aforro español.

Despois dun longo proceso, as caixas de aforro galegas optaron pola fusión entre as diversas alternativas dispoñibles para poder acceder ao financiamento ofrecido polo FROB. A racionalidade de optar por esta alternativa, e pola conseguinte creación da nova entidade denominada NCG, soportouse na conveniencia de contar cunha maior dimensión e cunha estrutura máis eficiente para facer fronte a un contexto complexo que está a introducir fortes presións nas contas de resultados, na solvencia e nos modelos de goberno corporativo das entidades de crédito.

Deste xeito, aproveitaranse as sinerxías derivadas da integración de oficinas (a rede de oficinas das entidades fusionadas presentaba importantes solapamentos territoriais, en especial dentro da comunidade autónoma) e a prexubilación dun número importante de traballadores (máis de 1.200). O incremento do tamaño medio da entidade permitirá achegarse a dimensións semellantes ás dos bancos cos que compite. De feito, a nova entidade sitúase nun segmento superior en termos de tamaño, na fronteira das entidades de tamaño medio no conxunto do sector bancario español. O grupo Novacaixagalicia ocupaba a 31 de decembro de 2010 o posto número 8 no *ranking* nacional por tamaño dos seus activos no balance consolidado (o número 4

Gráfico 10.

Tamaño dos grupos bancarios galegos o 31 de decembro de 2010 (valor do activo total en millóns de euros)

no *ranking* de caixas de aforro). Pola súa parte, o grupo do Banco Pastor mantívose no posto número 7 do *ranking* nacional de bancos, o que no novo contexto de caixas de aforro con maiores dimensións significou ocupar o posto número 16 no *ranking* nacional das entidades de depósito. O gráfico 10 amosa o tamaño relativo do activo total consolidado dos dous grupos.

A posta en marcha de NCG produciuse no marco da aprobación da nova *Ley de Cajas de Ahorro*, orientando unha parte significativa das operacións iniciais da nova entidade á cobertura das necesidades de provisións máis alá das establecidas pola nova norma.

A situación virou de xeito radical nos primeiros meses de 2011 coa introdución por parte do Banco de España, a través do real decreto Lei 2/2011, de novos requi-

sitos de capitalización para as entidades de depósito españolas. Estes requisitos fixéronse na necesidade de manter entre un 8% en un 10% dos activos totais de cada entidade en títulos considerados como parte do capital principal da mesma. É dicir, coa finalidade de reforzar a solvencia das entidades españolas, establecéronse para 2011 uns niveis máis elevados que o 7% do *common equity Tier 1* que Basilea III aplicará ás entidades financeiras a partir de 2019.

O Banco de España estableceu un prazo relativamente breve para que as entidades presentasen os seus plans de cumprimento dos novos requisitos. As alternativas abertas para as entidades con necesidades de capital están establecidas pola Lei de Cajas de Ahorro aprobada en 2010: integración nunha SIP, creación dun banco ao que se lle traspasaría a actividade financeira ou transformación nunha fundación. O Banco de España engadiu, ademais, a participación de representantes do FROB nos consellos de administración das entidades que cubrisen os seus requisitos de capital con fondos procedentes deste organismo.

As liñas de actuación presentadas ao Banco de España (a finais de abril de 2011) por NCG para facer fronte ás súas necesidades de capital contemplan, á parte da creación dun banco que facilite a captación de inversores privados e do eventual recurso aos fondos do FROB, un plan de capitalización interna baseado no desinvestimento das súas posicións en entidades participadas. A execución deste plan iniciouse coa venda, entre outras, da maior parte da participación de NCG en Pescanova.

Por último, cómpre sinalar que os grupos bancarios galegos, ao igual que os do resto do Estado, tiveron que desenvolver a súa actividade ao longo de 2010 nun contexto desfavorable para o negocio bancario tradicional. O mantemento dos tipos de xuro

Gráfico 11.

Participación dos ingresos por xuros e comisións no total de ingresos
(datos a 31 de decembro de 2010)

nos seus mínimos históricos mantiveron os ingresos por xuros das entidades bancarias galegas en niveis máis baixos que en 2009, situación que tamén se dá nas comisións e operacións financeiras. O gráfico 11 ilustra o peso de cada unha destas partidas no total dos ingresos das dúas principais entidades.

No momento de pechar este *Informe*, o Consello de Administración de Novacaixagalicia acordou a creación de NCG Banco e o traspaso de todos os activos e pasivos vinculados ao exercicio da actividade financeira. O banco nacerá en agosto cun activo de 1.084 millóns de euros que, xunto á achega das empresas participadas, eleva o capital do grupo consolidado aos 1.770 millóns de euros. A caixa manterá no seu balance todos os activos e pasivos afectos á obra social.

Os intermediarios financeiros non-bancarios

Os investidores institucionais

As entidades financeiras tiveron que facer fronte en 2010 a un contorno económico e financeiro complexo. Ante tal conxuntura, a maior parte dos intermediarios financeiros non-bancarios sufriron unha redución no seu volume de negocio rompendo, deste

xeito, as previsións realizadas ao principio do exercicio. Neste sentido, o sector asegurador padeceu a caída da contratación de seguros de vida, principalmente daqueles destinados ao aforro, de xeito que pechou a década en números vermellos, situación que non se producía desde 2003. Tamén tiveron dificultades os fondos de pensións e, a pesar de recibir achegas netas, a rendibilidade media negativa impediu o crecemento do patrimonio xestionado. Pero, sen dúbida ningunha, os peor parados foron os fondos de investimento que, apurados pola gran competencia doutros produtos bancarios e polos malos resultados das modalidades máis conservadoras, reduciron un 15% os recursos xestionados. Así, desde o inicio da crise en 2007 os fondos de investimento perderon máis de 100.000 millóns de euros de patrimonio e aínda non lograron captar a confianza dos aforradores. Non se pode dicir o mesmo do sector de capital risco, xa que en 2009 a entrada de novos fondos se duplicou, situación que se explica principalmente polo retorno dos fondos internacionais en operacións de certa envergadura.

En canto ás entidades orientadas ao financiamento de operacións, a evolución do seu negocio foi dispar. As maiores dificultades para acceder ao financiamento bancario por parte das empresas españolas reduciu a formalización de avais realizados polas sociedades de garantía recíproca nun 30%. Tamén se reduciu a facturación das empresas de *renting*, a pesar de que o número de vehículos novos adquiridos mediante esta modalidade aumentou de maneira considerable. No lado oposto situáronse o *leasing* e o *factoring*. Estas dúas actividades gañaron parte do terreo perdido en 2009, favorecendo o investimento produtivo e o financiamento das empresas a curto prazo.

As expectativas de crecemento para 2011, unidas á subida de tipos de interese e ao comportamento esperado dos aforradores, fan pensar nun ano de crecemento xeneralizado no sector asegurador e nos fondos de pensións e de investimento. Tamén se ten unha visión positiva da evolución dos intermediarios non-bancarios orientados á actividade crediticia, os cales esperan mellorar o volume de operacións en consonancia coas mellores perspectivas económicas.

O sector asegurador e os plans de pensións

O sector asegurador

Os ingresos por primas do seguro español estimados por Icea (Investigación Cooperativa entre Entidades Aseguradoras y Fondos de Pensiones) para o ano 2010 alcanzaron os 57.466 millóns de euros, un 3,9% menos con respecto a 2009. O motivo fundamental da caída rexistrada debeuse ao comportamento do ramo de vida, que recadou un 8,49% menos de primas. No lado positivo, é preciso destacar que dita caída non supuxo unha redución dos recursos xestionados, xa que o aforro mantido se incrementou ata un total de 146.500 millóns de euros. A confianza no sector asegurador como depositario do aforro puido estar influenciada pola percepción que teñen os cidadáns destas entidades desde o punto de vista da seguridade do aforro. Fronte ás dúbidas xurdidas respecto de boa parte das entidades de crédito españolas, é preciso destacar que os datos achegados polo sector asegurador mostran que, a 31

de decembro de 2010, a marxe de solvencia das aseguradoras españolas se situou no 256% da contía mínima legal. Ademais, nun 70% dos casos, as compañías dispuñan dunha marxe por riba do 200%, e nun 35% das entidades superábase o 400%. A estes datos de solvencia únese o resultado obtido en 2010 polas entidades, que representou o 7,76% das primas imputadas, fronte ao 6,63% de 2009, elevándose a máis de 4.000 millóns de euros.

En canto ás perspectivas para 2011, Inese (Instituto de Estudios Superiores Financieros y de Seguros) estima un crecemento, a partir da opinión de expertos, arredor do 2%. Este comportamento baséase na evolución favorable prevista para os seguros de vida risco, plans de previsión de asegurados de saúde e fogar.

Cadro núm. 3

Evolución do sector asegurador español

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010*
Total primas (en millóns de euros)	41.752	45.217	48.782	52.607	54.920	59.203	59.783	57.466
% variación	-13,9	8,3	7,9	7,8	4,4	7,8	1,0	-3,9

* Datos estimados.

Fonte: Icea.

Os seguros xerais pecharon o ano 2010 cun lixeiro incremento no volume de primas, repetindo practicamente o nivel acadado en 2009. En particular, un ramo de grande importancia como é o de automóbil reduciu a taxa de caída do ano anterior desde o 5,4% ata o 1%, afectado de novo pola evolución do parque de vehículos asegurados e pola competencia entre entidades por captar pólizas. Así mesmo, en 2010 constátase a retardación do ritmo de redución da sinistralidade, co cal parece difícil que a diminución de prezo no futuro se fundamente en aspectos técnicos. Os únicos seguros que achegaron crecemento real ao sector foron os de saúde e multirrisco, cun 4,3% e 3,1% respectivamente. No caso particular dos seguros de saúde, o empeoramento da renda familiar parece non ser un obstáculo para seguir crecendo a taxas moderadas. Tamén atopou a senda de crecemento o ramo de multirrisco, impulsado sobre todo polos seguros de fogar e comunidades. O resto de ramos de non-vida experimentaron un descenso do 3,4%, castigados principalmente polos seguros vinculados á construción (-20%) e ao transporte (-11%).

No que respecta aos seguros de vida, os seguros de risco experimentaron un le-

Cadro núm. 4

Evolución dos ramos do seguro en España (en millóns de euros)

	2009	2010*	% variación
Vida	28.119	25.732	-8,49
Non vida	31.665	31.734	-2,51
Automóviles	11.641	11.526	-0,99
Multirriscos	6.055	6.242	3,08
Saúde	6.135	6.399	4,30
Resto de non vida	7.833	7.567	-3,40
Total ramos	59.784	57.466	-3,88

* Datos estimados.

Fonte: Icea.

Cadro núm. 5

Volume de negocio dos ramos do seguro por comunidades autónomas. Ano 2009

	Volume das primas (en millóns de euros)	% sobre o total nacional	% variación
Cataluña	9.785,7	21,64	9,59
Madrid	9.771,9	21,61	-1,80
Andalucía	5.900,4	13,05	-0,93
C. Valenciana	3.836,8	8,48	-2,50
Castela e León	2.274,1	5,03	10,89
Galicia	2.150,1	4,75	-5,70
País Vasco	2.139,8	4,73	2,42
Aragón	1.605,5	3,55	6,73
Castela-A Mancha	1.451,0	3,21	-1,18
Canarias	1.174,3	2,60	-3,03
Murcia	975,8	2,16	4,05
Baleares	885,6	1,96	8,43
Navarra	782,7	1,73	1,93
Asturias	765,4	1,69	3,55
Extremadura	739,2	1,63	13,22
A Rioxa	468,2	1,04	24,00
Cantabria	451,5	1,00	-0,71
Ceuta e Melilla	67,2	0,15	-11,02

Fonte: Icea.

ve crecemento do 2,8%, e de novo as maiores taxas de crecemento foron protagonizadas polos produtos de aforro a longo prazo, en particular os plans de previsión asegurados, que captaron un 32% adicional. Fronte a estes, os seguros de capital diferido e rendas vitalicias sufriron fortes retrocesos nun contexto de caída da taxa de aforro e de competencia doutros produtos financeiros. En 2011 publicouse o estudo realizado por Icea sobre o comportamento do comprador de seguros de vida español. Do mesmo despréndese que un 60% da nova produción lévana os seguros de vida risco, en moitos casos asociados a operacións de formalización de préstamos hipotecarios. Fronte a estes, os produtos de aforro finalista experimentaron un descenso do seu peso sobre as pólizas de aforro en 2010. Os plans de previsión asegurado (PPA) e os plans individuais de aforro sistemático (PIAS) supoñen o 35% das pólizas totais dos seguros de aforro, estando o resto distribuído entre seguros de capital diferido, rendas e vinculados a activos. Respecto das idades de contratación destes produtos, obsérvase que son as persoas con idades comprendidas entre 35 e 54 anos as que máis contratan os seguros orientados ao aforro para a xubilación.

En canto á distribución territorial do gasto, Galicia viu reducido o volume de negocio no 5,7%, situándose como o sexto mercado máis importante a partir dos datos dispoñibles no último estudo por comunidades autónomas proporcionado por Icea.

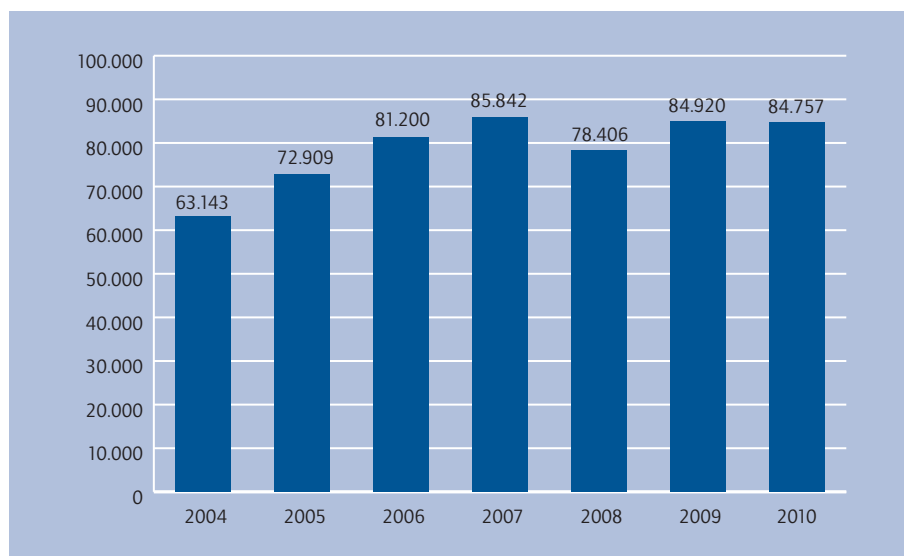
Os plans de pensións

Durante 2010, o valor do patrimonio dos fondos de pensións alcanzou os 84.757 millóns de euros, cifra lixeiramente inferior á rexistrada en 2009. Este resultado obtívose a pesar de rexistrar achegas netas positivas, o que significa que a redución no valor do patrimonio foi debida á obtención dun nivel de rendibilidade media negativo do 0,13%. Non obstante, non todas as modalidades experimentaron o mesmo comportamento xa que, no caso particular do sistema de emprego, o valor dos activos incrementouse nun 1,72%, tras obter un resultado positivo na carteira de investimento e rexistrar achegas netas positivas. A previsión para 2011 realizada por Inverco (Asociación de Instituciones de Inversión Colectiva y Fondos de Pensiones) atribúe un crecemento no volume patrimonial dos fondos próximo ao 7%.

O envellecemento da poboación suscitou o debate do futuro das pensións en Europa, observándose que, en xeral, todos os países europeos sufrirán presións no gasto público, tal e como se pon de manifesto nas proxeccións realizadas polo Comité de Política Económica, incluídas no último informe da Comisión Europea sobre envellecemento da poboación. Neste informe as proxeccións para España mostran como a porcentaxe de gasto público debido a pensións se incrementará desde o 8,9% en 2010 ata o 15,5% en 2050. Precisamente, con ánimo de evitar a insuficiencia futura do sistema, en xaneiro de 2011 aprobouse a reforma do modelo actual de pensións. As principais modificacións afectan á idade de xubilación, que se estende ata os 67 anos, ao mínimo de anos cotizados, que se incrementa de 35 a 38,5 e ao cómputo da pensión que se realizará tomando un total de 25 anos fronte aos 15 do sistema actual. Tamén se

Gráfico 12.

Evolución do patrimonio dos fondos de pensións en España (en millóns de euros)
(datos do 31 de decembro de cada ano)

Cadro núm. 6**Evolución do patrimonio dos fondos de pensións por tipo de plan en España (en millóns de euros)**

	Individual	Emprego	Asociado
2009	53.218	30.710	993
2010	52.548	31.238	971
% variación	-1,26	1,72	-2,22

Fonte: Inverco.

incrementa a idade da xubilación anticipada desde os 61 aos 63 anos de idade. Non obstante, estas medidas non entrarán en vigor de inmediato e iranse implantando, de forma progresiva, comezando en 2013 e estando plenamente vixentes en 2027. Esta reforma pode levar a unha redución da pensión e, en consecuencia, da taxa de substitución, na actualidade do 81,2% e unha das máis elevadas da OCDE. Ante esta situación é previsible que o aforro canalizado a través de instrumentos de aforro privado, en concreto de plans de pensións, se incremente notablemente no futuro. Desde Inverco reclamouse a potenciación dos plans do emprego en liña co acontecido noutros países como Australia, Dinamarca, Islandia, Noruega, Países Baixos, Suecia ou Suíza, cuxo resultado foi que máis do 90% da poboación estea cuberta por estes sistemas.

As achegas brutas ao sistema individual e ao de emprego en 2010 foron algo superiores ás de 2009, alcanzando a cifra total dos tres sistemas, os 5.755 millóns de euros, un 2,7% máis. Non obstante, as prestacións aumentaron ata 4.232 millóns, co cal se rexistraron achegas netas en 1.523 millóns de euros. Segundo se desprende do informe sobre o aforro financeiro das familias, as achegas foron realizadas por persoas cunha renda media inferior a 60.000 euros nun 90% dos casos, que conseguiron unha redución media na base imponible do IRPF de 1.535 euros. En canto ás prestacións realizadas baixo os supostos especiais de liquidez, as grandes dificultades económicas polas que pasaron moitas familias tiveron como consecuencia un aumento considerable do número de partícipes en situación de desemprego prolongado que decidiron utilizar as cantidades aforradas cos seus plans de pensións, pasando de 67 a 219 millóns.

As achegas brutas ao sistema individual e ao de emprego en 2010 foron algo superiores ás de 2009, alcanzando a cifra total dos tres sistemas, os 5.755 millóns de euros, un 2,7% máis. Non obstante, as prestacións aumentaron ata 4.232 millóns, co cal se rexistraron achegas netas en 1.523 millóns de euros. Segundo se desprende do informe sobre o aforro financeiro das familias, as achegas foron realizadas por persoas cunha renda media inferior a 60.000 euros nun 90% dos casos, que conseguiron unha redución media na base imponible do IRPF de 1.535 euros. En canto ás prestacións realizadas baixo os supostos especiais de liquidez, as grandes dificultades económicas polas que pasaron moitas familias tiveron como consecuencia un aumento considerable do número de partícipes en situación de desemprego prolongado que decidiron utilizar as cantidades aforradas cos seus plans de pensións, pasando de 67 a 219 millóns.

A estrutura da carteira experimentou lixeiros cambios en 2010. En concreto, hai que salientar o maior peso da renda fixa, que sobe dous puntos para situarse no 61%. En particular destaca o aumento do peso da renda fixa doméstica, probablemente atraída polos interesantes tipos de interese que tivo que ofertar España como consecuencia da crise da débeda. Pola súa banda, a renda variable perdeu un 1% de peso porcentual como consecuencia dos malos resultados rexistrados nos investimentos domésticos. A rendibilidade media anual experimentou un cambio de signo e situouse no -0,13%. Todas as modalidades do sistema individual, excepto os fondos que apostaron por renda variable, tiveron un rendemento anual negativo. Non obstante, se se analiza a rendibilidade media ponderada dos últimos vinte anos, que é máis representativa do verdadeiro período medio de achega, obtense un valor do 5,28%, sen que haxa grandes diferenzas entre as distintas categorías, fóra das de renda variable, que aínda non se recuperaron dos efectos da crise financeira e só alcanzan o 2,69%.

En canto ao *ranking* de entidades, a entrada de Aviva e Mapfre na clasificación fai que sexan xa tres as aseguradoras incluídas dentro das dez principais xestoras. Non

Cadro núm. 7

Clasificación española dos plans de pensións (datos do 31 de decembro de 2010)

	Nome	Cota de mercado (en %)	Núm. de plans	Patrimonio (millóns de euros)
1	BBVA	18,27	341	15.487
2	SegurCaixa Holding	16,20	300	13.371
3	Santander	10,58	338	8.967
4	Aviva	6,05	234	5.131
5	Ibercaja	5,33	44	4.516
6	Caser	5,02	350	4.250
7	Caja Madrid	4,81	107	4.080
8	Banco Popular	4,68	103	3.964
9	Fonditel	4,49	55	3.802
10	Mapfre	4,17	89	3.532
20	Banco Pastor	0,66	18	559

Fonte: Inverco.

obstante, en moitos casos, a distribución destes produtos é bancaria e no caso de Caser e Aviva o seu posicionamento débese á alianza con diversas caixas de aforros, entre as que se atopa Caixa Galicia. De feito, este ano a fusión das caixas galegas provocou que non se dispoña do posto que ocupa no *ranking* a nova entidade. Precisamente, o feito máis destacable en 2010 foi que Aviva desprazou a Caser do cuarto posto, sendo superada tamén por Ibercaja, e que a entrada de Mapfre no décimo lugar deixou fóra o Banco de Sabadell. A única entidade galega que figura no *ranking* é o Banco Pastor, que gañou cota en 2010 e se sitúa como a vixésima entidade xestora máis importante do país.

Os fondos de investimento e as sociedades de capital risco

Os fondos de investimento

Do mesmo xeito que ocorreu desde o inicio da crise, en 2010 o patrimonio xestionado polos fondos de investimento experimentou unha redución superior ao 15% e rompeu as previsións que lle outorgaban un 9% de crecemento. A caída no valor patrimonial nesta ocasión debeuse fundamentalmente ao desinvestimento, xa que a rendibilidade media foi case nula. Non obstante, os dous factores están interrelacionados, xa que o mal comportamento experimentado pola maior parte dos produtos de renda fixa provocou a retirada de fondos coa finalidade de colocar estes recursos en produtos competitivos máis atractivos, como os depósitos bancarios ou certos activos de renda fixa, tanto pública como corporativa. De feito, os investidores levaron a cabo reembolsos netos por valor de practicamente 24.000 millóns de euros nos fondos monetarios e de renda fixa a curto prazo, mentres que tan só experimentaron

Gráfico 13.

Evolución do patrimonio dos fondos de investimento en España (en millóns de euros)
(datos do 31 de decembro de cada ano)

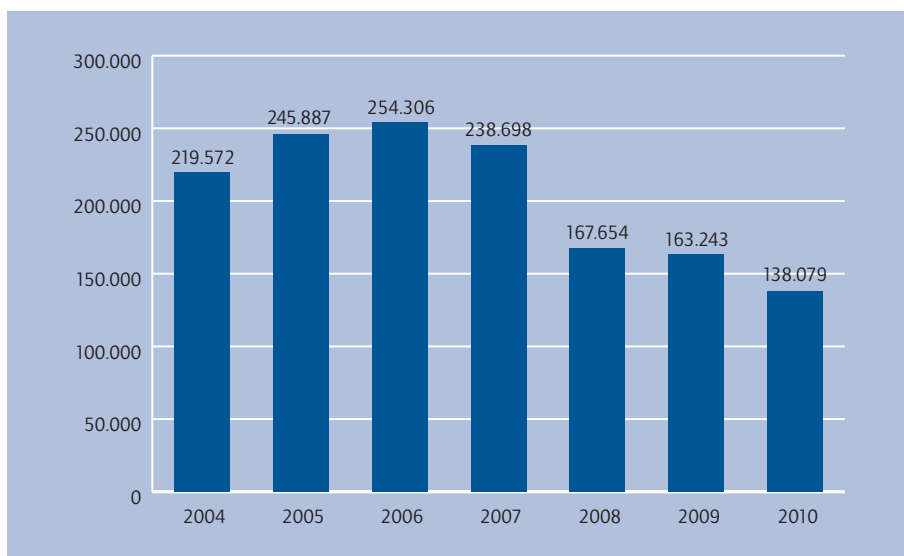
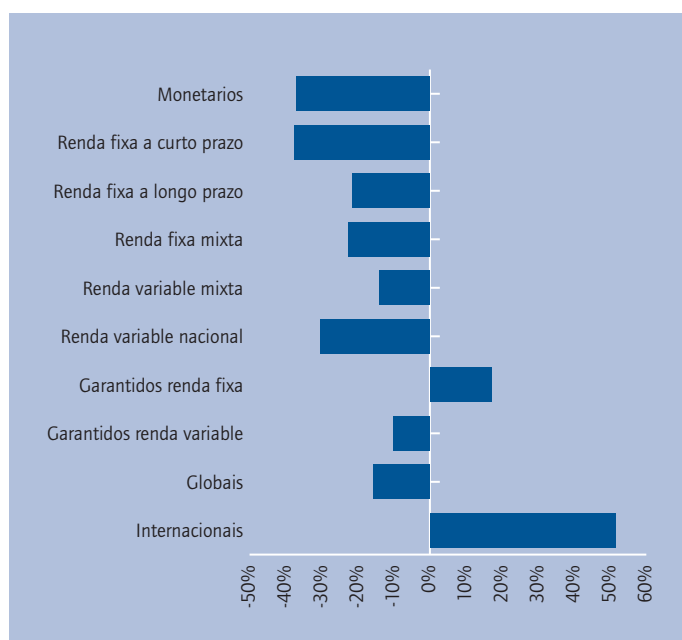

Gráfico 14.

Evolución dos fondos de investimento en España por modalidades. Taxa de variación anual (en %). Ano 2010

novas entradas os fondos internacionais e os garantidos de renda fixa. Ademais, a menor taxa de aforro da economía en 2010 pode ser indicativa de que unha parte deste desinvestimento sexa destinado ao consumo. As previsións realizadas por Inverco para 2011 son positivas e espérase un crecemento do 7,4% sustentado nas novas achegas, así como no mellor comportamento medio da rendibilidade das diferentes modalidades.

En 2010 publicáronse os resultados do estudo realizado polo IESE (Escuela de Dirección de Empresas de la Universidad de Navarra) acerca da rendibilidade obtida polos fondos en función do tipo de xestora. A priori, é lóxico pensar que as que xestionan uns maiores recursos fano mellor. Con todo, deste traballo despréndese que son precisamente as grandes xestoras as que obteñen unhas rendibilidades moi inferiores ás obtidas polas mellores den-

tro de cada categoría. En particular, tanto as xestoras do BBVA como do Santander sitúanse no furgón de cola, ocupando respectivamente os postos 51 e 71 dun total de 79. Tampouco alcanzan rendementos envexables as xestoras das caixas de aforros, xa que Invercaixa, xestora de La Caixa e terceira en patrimonio xestionado, é a mellor clasificada e ocupa a 29ª posición, posto que baixa ao 44º no caso de Gesmadrid, xestora de Caja Madrid. Por outra banda, en 2010 a análise dos 19 fondos de investimento libre permite comprobar que 10 obtiveron un resultado positivo, sendo o fondo Bestinver Hedge Value Fund o que rexistrou a maior rendibilidade (18,16%). Por volume de patrimonio, o fondo de Bestinver é o de maior tamaño e xestiona un total de 168 millóns de euros. En xeral, estes fondos aínda dispoñen de niveis de patrimonio reducidos e tan só catro superan os 40 millóns en euros en activos. A innovación nos fondos de investimento parece non ter límites e en 2010 lanzouse o primeiro fondo de investimento social independente, destinado ao investimento de proxectos orientados a fins sociais e ambientais. Este fondo pretende captar 1,5 millóns de euros para empezar a operar en 2011.

En 2010, as diferentes categorías de fondos de investimento presentaron comportamentos heteroxéneos que deron lugar a un rendemento medio practicamente nulo. O escenario de tipos de interese baixo mínimos en case todos os países dificultou a obtención de rendementos positivos nos fondos que apostan por renda fixa, que en xeral obtiveron perdas, pero inferiores a un punto porcentual. A crise da débeda europea tampouco favoreceu os fondos de renda fixa a longo prazo, posto que ao aumentar os diferenciais de crédito

Cadro núm. 8

Rendibilidade dos fondos de investimento (en %)
(datos do 31 de decembro de 2010)

Tipo de fondo	1 ano
Monetarios	0,28
FIM renda fixa curto prazo	-0,06
FIM renda fixa longo prazo	-0,32
FIM renda fixa mixta	-0,97
FIM renda variable mixta	-3,58
FIM renda variable nacional	-12,30
FIM renda fixa internacional	1,49
FIM renda fixa mixta internacional	-0,19
FIM renda variable mixta internacional	5,03
FIM renda variable euro	4,23
FIM renda variable internacional Europa	3,29
FIM renda variable internacional Estados Unidos	16,48
FIM renda variable internacional Xapón	11,72
FIM renda variable internacional emerxentes	19,52
FIM renda variable internacional resto	16,04
FIM globais	2,84
Garantidos renda fixa	-0,68
Garantidos renda variable	-1,73
Total fondos	0,12

Fonte: Inverco.

Cadro núm. 9

Clasificación de entidades xestoras de fondos de investimento
(datos do 31 de decembro de 2010)

	Entidade xestora	Núm. fondos	Patrimonio (millóns de euros)
1	Santander Asset Management	235	24.092
2	BBVA Asset Management	207	22.202
3	Invercaixa Gestión	122	14.633
4	Banco Popular	84	6.294
5	Ahorro Corp. Gestión	181	5.940
6	Cajamadrid	104	5.794
7	Ibercaja	71	4.551
8	Bansabadell	68	4.312
9	Bankinter Gº Activos	95	3.958
10	Barclays Wealth Management	41	3.277
25	Gespastor	21	942

Fonte: Inverco.

prexudicaron o valor dos activos no mercado secundario. Pero, sen dúbida ningunha, os investidores máis penalizados foron os que apostaron por renda variable nacional, que se viron lastrados pola evolución do Ibex e perderon un 12,3%. Do mesmo xeito, non se viron moi favorecidos os que diversificaron na zona euro, xa que a pesar de conseguir un rendemento do 4,23%, quedaron moi lonxe dos que optaron polas Bolsas estadounidenses (16,48%) ou de países emerxentes (19,52%). En particular, os 10 fondos españois máis rendibles proporcionaron rendibilidades comprendidas entre o 24% e o 28%, tendo en común a aposta por valores bolsistas de mercados emerxentes e de sectores tecnolóxicos.

En relación coas xestoras de fondos de investimento mobiliarios, temos que sinalar que as caixas de aforro galegas inclúen a súa facturación dentro de Ahorro Corporación, que ocupa o quinto posto nacional pero reduciu o volume de recursos xestionados en 1.000 millóns de euros. Tamén volveu incorporarse dentro do grupo das 25 entidades xestoras máis importantes a entidade pertencente ao Banco Pastor, cunha cota de mercado do 0,68%.

As sociedades de capital risco

A información proporcionada por Webcapitalriesgo e pola Asociación Española de Entidades de Capital Riesgo (Ascri) recolle que o investimento das compañías de capital risco en España durante o ano 2010 foi de 3.456,1 millóns de euros, incrementándose nun 117% respecto a 2009. O avance foi considerable pero aínda se atopa lonxe de alcanzar as cifras de investimento de 2007 (4.329 millóns de euros). O incremento na actividade investidora tivo como protagonistas os fondos internacionais que achegaron case o 70% dos recursos, atraídos pola oportunidade de realizar operacións a prezos interesantes. A pesar do aumento do volume de recursos, é preciso destacar que o número de operacións realizadas se reduciu, 904 fronte ás 939 de 2009. Polo tanto, a contía investida está influenciada, porque en 2010 se levaron a cabo seis grandes operacións con importes superiores aos 100 millóns de euros, entre as que destacan a entrada do fondo CVC no capital de Abertis e da empresa galega Grupo R. Durante 2010 tamén tiveron lugar desinvestimentos por valor de 1.531 millóns de euros. Unha porcentaxe moi elevada destas operacións correspondeu a situacións de reestruturación financeira e á liquidación ou recoñecemento de perdas, o cal pon de manifesto o impacto da crise sobre as empresas participadas. As perspectivas investidoras para 2011 seguen sendo boas, xa que ao bo ritmo de operacións do primeiro trimestre se unirá a presenza de dous novos fondos americanos, Blackstone e KKR, feito indicativo do interese que suscita o mercado español a nivel internacional.

Por tipo de operacións, en 2010 reapareceron as grandes operacións financiadas con débeda, as cales rexistraron un 62% do volume investido en 18 operacións. Non obstante, por número de operacións destacan as realizadas en capital expansión, onde un total de 1.034 millóns de euros se distribuíu entre 568 operacións (30% do volume investido). Finalmente, un total de 304 operacións beneficiaron proxectos en etapas iniciais (semente e arranque), por un importe total duns 130 millóns de euros.

Cadro núm. 10

As cifras de capital risco en España

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010*
Investimento (en millóns de euros)	1.337	1.967	4.200	2.715	4.329	3.026	1.593	3.456
Núm. de operacións	488	474	482	612	840	912	939	904
Contía media (en millóns de euros)**	3,26	4,70	8,30	4,40	5,15	3,32	1,70	3,82

* Datos estimados

** Un investimento pode realizarse a través dunha ou de máis operacións, xa que a operación é o número de intervencións que un xestor fai nunha empresa. De aí que a contía media dos investimentos difira da resultante da división dos datos do cadro.

Fonte: Ascri e a web capitalriesgo.

Os sectores que máis volume de investimento recibiron foron outros servizos (34%, por operacións como Abertis ou Vaughan Systems), comunicacións (20%, por operacións como Grupo R ou Santillana) e informática (10,1%, por operacións como eDreams e Privalia). En canto aos sectores que máis operacións concentraron, o de informática foi o sector de referencia, acumulando o 27% das operacións, seguido de produtos e servizos industriais (10,7%) e outros servizos e biotecnoloxía, os dous co 9,3%.

En 2011 presentouse o sexto informe de impacto económico elaborado por Ascri, en colaboración con www.webcapitalriesgo.com, que incidiu especialmente na análise do comportamento das empresas financiadas con capital risco no primeiro ano de crise económica. A mostra das empresas analizadas tivo en conta só as participacións tomadas no ano 2005, ás cales se lles fixo un seguimento ata 2008. Os resultados obtidos mostran que as empresas financiadas con capital risco tiveron unha mellor evolución que aquelas non participadas. Así, a análise de certas variables mostra que as empresas participadas incrementaron o emprego no período 2005-2008 en taxas do 10,2% anual, fronte a unha caída do 4,4% das non participadas. Ese mesmo resultado mantense ao avaliar outras magnitudes como o volume de vendas, os beneficios ou o investimento. Non obstante, en 2010 a prolongación da crise impactou en empresas importantes participadas por capital risco, algunhas das cales entraron en situación concursal ou ata se procedeu á súa liquidación. Neste sentido, destacaron pola súa notoriedade a declaración de insolvencia en empresas como Coronel Tapioca, Musgo ou Filmax, entre outras. Algunhas destas operacións arroxaron perdas cuantiosas, arredor de 20 millóns de euros, e as sociedades de capital risco entregáronas aos seus acredores ou aos directivos sen recibir contraprestación ningunha.

As sociedades de capital risco galegas continuaron realizando novas operacións en 2010. No caso particular de Vigo Activo destaca o financiamento outorgado a unha das súas participadas, Kiwi Atlántico, por valor de 1,5 millóns de euros, a través da combinación de compra de accións e da concesión dun préstamo participativo. Pola súa banda, Gescaixa aumentou a participación na empresa do sector audiovisual Veralia e realizou unha toma de participación en Gainmédica, para o que mobilizou os recursos do Fondo Social. En 2010 tamén se anunciou desde a Consellería de Economía e Industria a creación dun novo fondo denominado Xes-Innova Xove, destinado ao impul-

Cadro núm. 11**Investimento realizado polas sociedades de capital risco galegas. Ano 2010**

	Contía (en euros)	Núm. de operacións
Xesgalicia	29.250.000	18
Emprende	7.675.000	8
Adiante	20.875.000	8
Xes-impulsa Ferrol	500.000	1
Xes-innova	200.000	1
Unirisco	206.304	
Unifondo	1.529.343	
Vigo Activo	2.100.000	3
Total	33.085.647	18

Fonte: Entidades galegas de capital risco.

so de iniciativas empresariais innovadoras, que formalizou unha única operación na empresa de enxeñería Quantum. O mesmo instrumentarase a través dun convenio entre a sociedade Xesgalicia e a Federación Galega de Xóvenes Empresarios, sendo esta última a encargada de identificar os proxectos financiábeis. Tamén hai que destacar o investimento realizado por Unirisco e Unifondo, que conxuntamente mobilizaron fondos por valor de máis de 1,7 millóns de euros e pecharon o exercicio cunha carteira de 15 sociedades participadas no ámbito tecnolóxico. Por último, a entidade pública Xesgalicia tivo o maior protagonismo, implicándose fundamentalmente no apoio de empresas con proble-

mas financeiros, como foi o caso da Factoría Naval de Marín ou Montoto, entre outras. En total mobilizáronse máis de 29 millóns de euros en 18 operacións.

Non obstante, tamén sobresaíron operacións nas que estiveron implicadas sociedades galegas. Así, produciuse a entrada do fondo británico CVC Capital Partners na operadora R Cable, facéndose coa propiedade do 70% do seu capital. Os vendedores foron un conxunto de investidores galegos, entre os que se atopan o Banco Pastor, o Grupo Moll ou Caixanova. Esta última entidade foi decisiva xa que controlaba máis do 65% do capital. Ademais produciuse a venda da participación da sociedade Uninvest, con sede en Santiago, en Indizen Optical Technologies (IOT) a Younger Optics, un dos grupos líderes a nivel mundial. A empresa está especializada no desenvolvemento de *software* para o control e deseño de lentes oftalmolóxicas e a operación saldouse de forma moi positiva para Uninvest, que obtivo un rendemento que supera nun 40% o habitual neste tipo de operacións.

As sociedades de garantía recíproca e os establecementos financeiros de crédito

As sociedades de garantía recíproca

O acceso ao crédito continuou sendo un problema para as empresas españolas durante 2010. De feito, a enquisa levada a cabo polo Banco Central Europeo (BCE) a 7.532 empresas pequenas e medianas na zona euro, en febreiro de 2011, revelou que foron precisamente as peme (pequenas e medianas empresas) do país as que se atoparon con máis problemas nas súas relacións cos bancos. De feito, só o 50% logrou captar os recursos que solicitaba no segundo semestre de 2010, fronte ao 66% de media na zona euro. Ademais, atendendo ás condicións do financiamento ao que

accederon, obsérvase que as peme españolas tamén soportaron tipos de interese e comisións máis elevados. As dificultades para formalizar operacións trasladouse ao volume de recursos mobilizado a través de avais, xa que 2010 pechou cunha cifra de formalización de 1.765 millóns de euros, cantidade un 30% inferior á do ano anterior. A pesar deste dato, as cifras do impacto proporcionadas por Cesgar (Confederación Española de Sociedades de Garantía Recíproca) indican que as 23 sociedades españolas beneficiaron un total de 106.000 empresas que daban emprego a 896.000 traballadores, mediante o acceso de financiamento a medio e longo prazo nun 90% das operacións. A principios de 2011 adoptáronse medidas de apoio financeiro que poden favorecer a concesión de avais para o ano en curso. A sociedade CERSA (Compañía Española de Reafianzamiento), pertencente ao Ministerio de Industria, Turismo e Comercio, subscribiu contratos de reafianzamento coas 23 sociedades dentro do Programa de avais para as peme, coa finalidade de conceder un segundo aval sobre as operacións que estas leven a cabo. Deste xeito, CERSA asume parte do risco do aval concedido polas sociedades de garantía recíproca (SGR), o que favorece e dinamiza o traballo destas sociedades e, polo tanto, mellora o acceso ao financiamento das peme. O obxecto dos contratos asinados é a cobertura parcial das provisións e fallidos que se deriven do risco asumido en 2011 polas SGR con emprendedores e peme. As accións levadas a cabo por este programa poderán beneficiar a máis de 8.000 emprendedores e peme, mobilizando, ademais, un investimento total superior aos 2.500 millóns de euros. Ademais, púxose en marcha unha nova iniciativa de axuda que trata de dar apoio financeiro ao Plan de Actuación de Apoio ao Emprendemento do Ministerio de Industria, Turismo e Comercio, presentado ao Consello de Ministros do 14 de xaneiro de 2011. O programa, que conta cun orzamento de 15 millóns de euros adicionais, permitirá que as SGR poñan a disposición dos emprendedores avais de ata 60.000 euros por un importe total de 200 millóns de euros. Así mesmo, en Galicia, en xaneiro de 2011 aprobouse o programa de apoio ao acceso ao financiamento para circulante, refinanciamento de pasivos e ampliación de capital das pequenas e medianas empresas, que se instrumentará mediante a participación das sociedades Afigal e Sogarpo, do Igape e dun grupo de entidades de crédito adheridas.

A actividade desenvolvida polas sociedades de garantía recíproca galegas en 2010 reduciuse considerablemente ao formalizar un 28% menos de avais que en 2009, cifra algo inferior á media española. A distribución sectorial mostra como unha parte

Cadro núm. 12

As sociedades de garantía recíproca en España (en millóns de euros)

Avais	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Formalizados	1.494	1.808	2.258	2.441	2.238	2.515	1.765
Formalizados acumulado	10.488	12.297	14.556	16.993	19.230	21.753	23.518
Risco vivo	3.307	3.945	4.826	5.638	5.938	6.524	6.533
% variación	16,90	19,29	22,33	16,82	5,30	9,86	0,15

moi importante dos avais (30%) foi destinada a financiar o sector servizos, seguido de comercio, cun 26%, e construción e industria, con arredor dun 19% cada un. A maior parte das operacións de crédito ás que se vinculan os avais foron concedidas por caixas de aforros (60%) e máis do 78% dos fondos superaron o prazo de tres anos. Este financiamento destinouse principalmente a operacións de investimento e á concesión doutros avais técnicos.

Cadro núm. 13

Actividade das sociedades de garantía recíproca galegas (en euros)

	Avais formalizados	Risco vivo
2009		
Afigal	103.205.893	263.941.551
Sogarpo	60.610.353	150.160.955
Total Galicia	163.816.246	414.102.506
% variación	14,42	11,28
2010		
Afigal	77.900.232	280.003.869
Sogarpo	41.386.272	15.189.651
Total Galicia	119.286.504	295.193.520
% variación	-27,18	-28,71

Fonte: Cesgar.

As entidades de *leasing*, *renting* e *factoring*

As entidades de *leasing*

O investimento empresarial financiado baixo a modalidade de *leasing* recuperouse lixeiramente en 2010, alcanzando os 7.545 millóns de euros, cifra que supón un incremento do 7% con respecto a 2009. A formalización de contratos, sobre todo por pequenas e medianas empresas, destinouse ao financiamento de bens de equipo e á compra de inmobles (nos dous casos representou o 22% do investimento novo), así como ao transporte marítimo e aéreo, que recibiron en conxunto un 18% dos fondos. O vencemento de contratos por valor superior ao investimento novo

provocou que o investimento vivo apenas superase os 31.000 millóns de euros, situándose en niveis de principios da década anterior. Aínda así, España continúa sendo o quinto mercado europeo máis importante, por detrás de Alemaña, Reino Unido, Francia e Italia.

No ámbito de Galicia, o Inega (Instituto Enerxético de Galicia), dentro do Plan de Vehículos Eficientes 2010 que subvenciona a compra de vehículos híbridos e eléctricos,

Cadro núm. 14

As cifras do «leasing» en España

	2006	2007	2008	2009	2010
Investimento novo (en millóns de euros)	18.672	21.544	14.208	7.054	7.545
% variación	14,60	15,38	-34,05	-50,35	6,96
Novos contratos	289.000	286.263	177.163	110.406	112.877
Investimento vivo (en millóns de euros)	39.015	43.548	42.269	36.945	31.349

Fonte: Asociación Española de *Leasing*.

contempla a posibilidade de recorrer a esta fórmula para financiar as operacións de adquisición. Ademais, a Resolución de 20 de xaneiro de 2011, que recolle as bases reguladoras das axudas ao Igape para o apoio de investimentos de peme financiadas con fondos do ICO (Instituto de Crédito Oficial), inclúe entre as súas alternativas a utilización do *leasing*, a pesar de que nun primeiro momento se expuxo a posibilidade de eliminar esta opción.

A lixeira recuperación do investimento novo debeuse ao bo comportamento dalgúns sectores financiados a través de *leasing* mobiliario. En particular, só o transporte marítimo e terrestre experimentou un importante crecemento e acaprou un 18% do investimento, xerando practicamente a totalidade do crecemento do *leasing*

mobiliario. Deste xeito, aproximouse ao volume de recursos destinados ao financiamento de bens de equipo (22%), que seguiu perdendo cota de mercado e puxo de manifesto as dificultades da economía española para recuperar o seu ritmo investidor. Tamén presentou unha evolución favorable o *leasing* inmobiliario, que cun 22% do volume investido xa representa unha cifra de negocio equivalente á destinada a investimento produtivo.

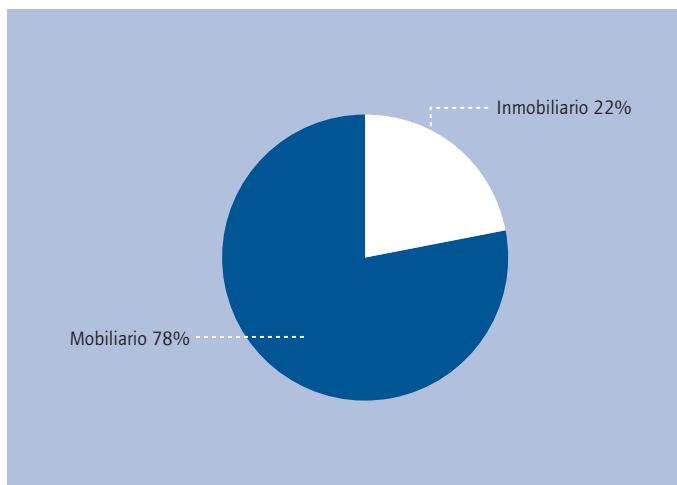
O comportamento do investimento a través de *leasing* foi irregular no territorio español. Así, en comunidades como Madrid, Canarias, Baleares ou A Ríoxa, o *leasing* creceu con forza e foron as rexións que permitiron pechar o exercicio con cifras positivas. Pola contra, a diferenza do que ocorreu en 2009, Galicia experimentou un retroceso de máis do 15% no investimento, sendo a evolución rexistrada na provincia da Coruña a responsable deste rexistro, posto que o resto acadaron unha evolución moi favorable.

As entidades de *renting*

A actividade de *renting* continuou reducindo a súa cifra de negocio ata os 4.286 millóns de euros, un 4,2% menos que en 2009. Non obstante, a boa noticia do sector proveu da recuperación das novas matriculacións, que creceron con forza a unha taxa superior ao 24%, contribuíndo deste xeito a mellorar o nivel de vendas dun maltreito sector do automóbil que tan só creceu un 3,1% respecto a 2009. Deste xeito, os vehículos novos matriculados a través de *renting* xa supoñen máis do 10% do total español. O comportamento dos particulares está resultando un factor clave, xa que foi este segmento o que reduciu a compra de vehículos, mentres as compras das empresas permitiron incrementar o número de matriculacións. En consecuencia, a evolución

Gráfico 15.

Destino das operacións de «leasing»
(datos do 31 de decembro de 2010)

Cadro núm. 15

As cifras do «leasing» por comunidades autónomas. Ano 2010

	Investim. novo (en miles de euros)	% sobre o total español	Investimento 2009	% variación
Andalucía	612.294	8,11	599.358,6	2,16
Aragón	123.156	1,63	163.763,4	-24,80
Asturias	95.526	1,27	87.686,1	8,94
Baleares	298.255	3,95	134.215,5	122,22
Canarias	227.157	3,01	113.892,2	99,45
Cantabria	37.667	0,50	47.870,4	-21,31
Castela-A Mancha	157.134	2,08	194.510,6	-19,22
Castela e León	253.198	3,36	259.363,5	-2,38
Cataluña	1.399.156	18,54	1.492.549,6	-6,26
Extremadura	90.974	1,21	91.917,5	-1,03
Galicia	230.216	3,05	276.195,0	-16,65
A Coruña	102.014	1,35	187.644,5	-45,63
Lugo	46.904	0,62	29.368,9	59,71
Ourense	24.909	0,33	15.282,7	62,99
Pontevedra	56.389	0,75	43.899,0	28,45
Madrid	2.993.124	39,67	2.392.693,6	25,09
Murcia	138.641	1,84	155.422,8	-10,80
Navarra	59.030	0,78	89.777,6	-34,25
A Rioxa	53.569	0,71	28.767,6	86,21
C. Valenciana	508.716	6,74	624.417,9	-18,53
País Vasco	264.666	3,51	238.426,9	11,00
Ceuta	2.460	0,03	3.946,6	-37,68
Melilla	802	0,01	10.765,6	-92,55
Total	7.545.740	100,00	7.005.541,0	7,71

Fonte: Asociación Española de Leasing.

da cifra de negocio na actividade de *renting* estivo marcada polo comportamento da frota de vehículos en aluguer, que se reduciu en máis dun 5,7%. Este dato significa que o incremento de novas matriculacións non foi suficiente para compensar as baixas experimentadas na frota alugada mediante *renting*. Neste sentido, esta redución explícase porque as empresas devolveron moitos vehículos e renovaron menos contratos de *renting*. As previsións para 2011 seguen sendo boas, xa que, segundo a Asociación Española de *Renting* (AER), as novas matriculacións a través deste instrumento volverán crecer nun 20%.

O actual contorno de incerteza está potenciando o *renting* aberto, modalidade que permite a cancelación sen penalización do contrato. Moitas empresas con contratos de

Cadro núm. 16

Evolución do sector de «renting» en España

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Frota	353.493	398.064	445.686	503.006	556.569	571.565	521.124	491.056
% variación	14,0	12,6	12,0	12,9	10,7	2,7	-8,8	-5,7
Facturación (en millóns de euros)	2.439	2.856	3.294	3.941	4.579	4.771	4.475	4.286
% variación	15,8	17,1	15,3	19,6	16,2	4,2	-6,2	-4,2
Compras de vehículos	125.693	144.777	165.574	185.173	202.910	181.833	96.306	119.660
% variación	13,2	15,2	14,4	11,8	9,6	-10,4	-47,0	24,3

Fonte: Asociación Española de *Renting*.

renting financeiro atopáronse co problema de que a entrega anticipada do vehículo é penalizada, co consecuente impacto sobre a súa tesourería. Por este motivo, o *renting* aberto está cubrindo a demanda de empresas que precisan un vehículo pero non saben o prazo exacto. A súa duración media é de 26 meses fronte aos 42 dun *renting* tradicional, co cal esta modalidade cobre unha necesidade real das empresas.

En canto ao comportamento do mercado de *renting* en 2010, os modelos máis adquiridos pertencían ao segmento medio e á categoría de comerciais. As tres marcas máis solicitadas foron Renault, Peugeot e Citroën. Ademais, o 91,9% da frota correspondeu a motores diésel, pertencendo o 8,1% restante a vehículos con motor de gasolina. Pola súa banda, o prazo medio de duración do contrato de *renting* en España prolongouse e está situado en 45,10 meses, fronte a 43,93 meses en 2009 e 42,73 meses en 2008. Ao mesmo tempo, a AER quere potenciar a compra de vehículos impulsados por enerxías alternativas, para o que se comprometeu co Instituto para la Diversificación y Ahorro de la Enerxía (IDAE) a investir máis de 58 millóns de euros, que serán subvencionados con 6 millóns.

A repartición da frota de vehículos por comunidades autónomas tampouco experimentou grandes cambios, xa que Madrid e Cataluña seguiron cunha cota de mercado practicamente idéntica á de 2009. Esta situación é extrapolable a Galicia, xa que case repetiu os datos do ano anterior cun 3,25% do mercado. Ademais, a Administración autonómica recorreu a este instrumento para financiar a renovación da súa frota, que consistiu no aluguer de 67 unidades que reportarán un aforro de 200.000 euros.

As entidades de *factoring*

A actividade de *factoring* volveu á senda de crecemento e bateu o prognóstico, ao rexistrar un avance do 8,3% con respecto a 2009. Deste xeito, o volume de negocio aproximouse aos 113.000 millóns de euros e xa representa un 10,6% do PIB español. As dificultades para financiar o circulante e o contorno de elevada morosidade beneficiou este sector especializado na cesión de facturas e na xestión do cobros.

Cadro núm. 17**Distribución territorial da frota de «renting» en España. Ano 2010**

	%
Madrid	36,88
Cataluña	26,50
Comunidade Valenciana	7,89
Andalucía	7,88
País Vasco	5,57
Galicia	3,25
Aragón	2,16
Castela e León	1,96
Castela-A Mancha	1,63
Murcia	1,40
Canarias	1,16
Asturias	0,85
Navarra	0,83
Baleares	0,74
Cantabria	0,51
Estremadura	0,50
A Ríoxa	0,20
Ceuta	0,01
Melilla	0,01

Fonte: Asociación Española de *Renting*.

A expansión da actividade foi compatible coa contención da morosidade da carteira cedida, que se situou nun 2%, o cal é un reflexo da capacidade das entidades para seleccionar riscos. A Asociación Española de *Factoring* (AEF) percibiu un mellor comportamento dos atrasos nos pagos do sector privado, aínda que o sector público é agora, en moitos casos, o problema. En particular destacou o comportamento das corporacións locais e dos servizos de saúde das comunidades autónomas.

O crecemento produciuse en todas as actividades, aínda que foi o *factoring* internacional, cun 15,9% e 11.112 millóns de euros de facturación, o que conseguiu elevar máis a súa cifra de negocio. A esta situación contribuíu o bo comportamento do sector exterior, posto que as exportacións españolas se incrementaron nun 17,4% en 2010. Do mesmo xeito, evolucionou favorablemente a demanda de *factoring* a provedores cun 9,8%. Esta actividade ten por obxecto a xestión de pagos de grandes clientes e, de seguir a traxectoria actual, a xestión de pagos superará a xestión de cobros en volume de negocio.

Por sectores, a industria manufacturera liderou o *ranking* de *factoring* de 2010 cun volume de xestión de 26.201 millóns de euros, un 8,02% máis que en 2009; seguida do comercio e reparacións, que rexistrou 19.425 millóns de euros, un 19,82% máis, e da construción, que con 14.999 millóns de euros caeu un 11,67%. Nos últimos postos

Cadro núm. 18**Evolución do volume de negocio de «factoring» en España (en millóns de euros)**

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Internacional	1.043	1.513	2.164	3.801	4.208	8.147	9.588	11.112
Nacional	21.920	26.606	32.677	35.611	45.391	49.244	46.031	48.420
<i>Factoring</i> a provedores	14.523	17.384	23.182	28.065	33.303	48.179	48.603	53.375
Volume de cesións	37.486	45.503	58.023	67.477	82.902	105.570	104.223	112.907
% variación	18,2	21,4	27,5	16,3	22,9	27,3	-1,3	8,3

Fonte: Asociación Española de *Factoring*.

situáronse o sector da pesca, cun volume de *factoring* de 813,5 millóns de euros, un 3,22% máis; a agricultura, gandería, caza e silvicultura, con 1.767 millóns de euros, un 13,04% menos; e a hostalería, con 1.809 millóns de euros, un 91,63% máis que o pasado exercicio.

Por comunidades, Madrid (40,37%) e Cataluña (21,83%) continúan concentrando a actividade do sector, en particular polo importante peso do pago a provedores que afecta a empresas de gran tamaño. Galicia seguiu gañando terreo nesta actividade, e o *factoring* xa supón 4.493 millóns de euros, o que representa un 4,42% da cota de mercado nacional, e sitúase como o sexto mercado máis importante. Destaca, en especial, o papel de Novacaixagalicia, sobre todo pola achega realizada por Caixa Galicia, unha das dez entidades con máis volume de negocio neste sector.

IX. Sector público

Introdución

A análise do sector público galego nesta edición do *Informe* céntrase principalmente na realidade actual do sector público autonómico, en especial no tocante ao seu financiamento, en correspondencia coa información dispoñible e co debate que de forma permanente se produce respecto do mesmo. Asemade, recóllese tamén a información máis relevante do sector público local e das actuacións da Administración central en Galicia.

O sector público autonómico galego

Na clasificación do sector público autonómico galego, considerando todas as entidades que abrangue o perímetro de consolidación definido polo Sistema Europeo de Contas (SEC-95), hai que diferenciar o subsector das *Administracións públicas*, o subsector das *Empresas públicas* e o subsector das *Fundacións e Consorcios*. No cadro 1 recóllense os axentes que configuran cada un destes subsectores, segundo o reflectido nos orzamentos da comunidade autónoma de Galicia para o exercicio 2010, representando ditos suxeitos o conxunto da actividade estatutaria, administrativa e empresarial levada a cabo polo sector público autonómico galego e, deste xeito, a súa actividade económico-financeira. Tan só quedan excluídas nesta clasificación as tres universidades públicas, así como as entidades con participación minoritaria da Xunta de Galicia.

No ámbito das administracións públicas intégranse, baixo o epígrafe de Administración xeral, os orzamentos das diferentes consellerías –dez desde marzo de 2009–, ás que se deben engadir Presidencia da Xunta, órganos institucionais (Parlamento, Consello de Contas, Consello da Cultura Galega e Consello Consultivo) e determinadas seccións singularizadas como as «Transferencias a corporacións locais» e a «Débeda pública». Intégranse tamén dentro do subsector de administracións públicas dez organismos autónomos de tipo administrativo, cun carácter instrumental, entre os que destaca, pola importancia das actividades desenvolvidas e pola contía dos recursos que administra, o Servizo Galego de Saúde (Sergas).

Cadro núm. 1

Sector público autonómico de Galicia. Ano 2010

Administracións públicas	Empresas públicas
Administración xeral	Organismos autónomos comerciais/industriais
<p>Órganos institucionais</p> <p>Parlamento</p> <p>Consello de Contas</p> <p>Consello da Cultura Galega</p> <p>Consello Consultivo</p> <p><i>a) Seccións orgánicas</i></p> <p>Presidencia da Xunta</p> <p>Cons. Presidencia, Administracións Públicas e Xustiza</p> <p>Cons. Facenda</p> <p>Cons. Medio Ambiente, Territorio e Infraestruturas</p> <p>Cons. Economía e Industria</p> <p>Cons. Educación e Ordenación Universitaria</p> <p>Cons. Sanidade</p> <p>Cons. Cultura e Turismo</p> <p>Cons. Traballo e Benestar</p> <p>Cons. Medio Rural</p> <p>Cons. Mar</p> <p>Transferencias a corporacións locais</p> <p>Débeda Pública</p> <p>Gastos diversas consellerías</p>	<p>Instituto Galego da Vivenda e Solo (IGVS)</p> <p>Fondo Galego de Garantía Agraria (Fogga)</p> <p>Axencia Galega das Industrias Culturais (AGAIC)</p> <p>Sociedades públicas</p> <p><i>Entes públicos</i></p> <p>Consello Económico e Social (CES-Galicia)</p> <p>Instituto Galego de Promoción Económica (Igabe)</p> <p>Centro Informático Xestión Tribut., Econ. Finan. Contable (CIXTEC)</p> <p>Portos de Galicia</p> <p>Empresa Pública de Obras e Servizos Hidráulicos</p> <p>Instituto Enerxético de Galicia (Inega)</p> <p>Axencia Galega de Desenvolvemento Rural (Agader)</p> <p>Compañía de Radio e Televisión de Galicia e Sociedades (CRTVG)</p> <p>Instituto Tecnolóxico para o Control do Medio Mariño</p> <p>Instituto Galego de Calidade Alimentaria (Ingacal)</p> <p>Axencia Galega de Emerxencias</p> <p>Consello Galego de Relacións Laborais</p> <p><i>Sociedades mercantís</i></p> <p>S.A. para o Desenvolvemento Comarcal de Galicia</p> <p>S.A. de Xestión do Centro de Supercomputación de Galicia</p> <p>Centro Europeo de Empresas e Innovación de Galicia, S.A.</p> <p>Sodiga, S.C.R.</p> <p>Sociedade Pública de Investimentos de Galicia, S.A. (SPI)</p> <p>XesGalicia, S.A.</p> <p>Xestur-A Coruña</p> <p>Xestur-Lugo</p> <p>Xestur-Ourense</p> <p>Xestur-Pontevedra</p> <p>Galicia Calidade, S.A.</p> <p>Xenética Fontao, S.A.</p> <p>S.A. Xestión do Plan Xacobeo</p> <p>S. de Imaxe e Promoción Turística de Galicia, S.A. (Turgalicia)</p> <p>Redes de Telecomunicacións Galegas, S.A. (Retegal)</p> <p>Galaria Empresa Pública de Servizos Sanitarios S.A.</p> <p>Sociedade Galega do Medio Ambiente, S.A. (Sogama)</p> <p>Autoestrada Alto San Domingos-Ourense S.A.</p> <p>Empresa Pública de Servizos Agrarios Galegos S.A.</p> <p>Sociedade Anónima Xestora do Banco de Terras de Galicia</p>
Organismos autónomos administrativos	
<p>Servizo Galego de Saúde (Sergas)</p> <p>Escola Galega de Administración Pública (EGAP)</p> <p>Instituto Galego de Estatística (IGE)</p> <p>Instituto Galego de Consumo (IGC)</p> <p>Augas de Galicia (Augas)</p> <p>Servizo Galego de Promoción da Igualdade do Home e da Muller (SGI)</p> <p>Academia Galega de Seguridade Pública (AGSP)</p> <p>Tribunal Galego de Defensa da Competencia (TGDC)</p> <p>Axencia de Protección da Legalidade Urbanística (APLU)</p> <p>Instituto Galego de Seguridade e Saúde Laboral (IGSSL)</p>	

Cadro núm. 1 (continuación)

Sector público autonómico de Galicia. Ano 2010

Fundacións e consorcios	
Fundacións públicas	Consortorios
Fundación Galicia Emigración	Consortorio Audiovisual de Galicia
Fundación Deporte Galego	Consortorio Extensión Universitaria e Divulgación Ambiental de Gal.
Fundación Axencia Humanitaria de Galicia	Consortorio Instituto de Estudos Turísticos de Galicia
Fundación Semana Verde de Galicia	Consortorio Galego de Servizos de Igualdade e Benestar
Fundación Galicia Europa	Consortorio Rede Abastecemento Auga Cervo Burela
Fundación Feiras e Exposicións de Lugo	
Fundación Centro de Supercomputación de Galicia	
Fundación para o Fomento da Calidade Industrial e Desenv. Tecn.	
Fundación Feiras e Exposición para o Desenvolvemento de Galicia	
Fundación Instituto Feiral de A Coruña	
Fundación de Exposicións e Congresos de A Estrada	
Fundación Centro Galego de Artesanía e Deseño	
Fundación Instituto Galego de Oftalmoloxía	
Fundación Pública Escola Galega de Administración Sanitaria	
Fundación Pública Urgencias Sanitarias Galicia 061	
Fundación Pública Centro de Transfusión de Galicia	
Fundación Pública Galega de Medicina Xenómica	
Fundación Cidade da Cultura de Galicia	
Fundación Illa de San Simón	
Fundación Galega para o Impulso da autonomía persoal e a atención ás persoas en situación de dependencia	
Fundacións para o Desenvolvemento Comarcal	
Fundación Centro Tecnolóxico da Carne	
Fundación ROF-Codina	

Fonte: Xunta de Galicia e Orzamentos xerais da comunidade autónoma 2009 e 2010.

Polo que respecta ao subsector das empresas públicas, nel intégranse os organismos autónomos de carácter comercial, industrial, financeiro e análogo, as axencias públicas autonómicas e as sociedades públicas. Á súa vez, dentro destas últimas deben diferenciarse os entes públicos e as sociedades de carácter mercantil. Complétase o ámbito do sector público galego integrado nos orzamentos do ano 2010 con vinte e tres fundacións e cinco consorcios.

A partir da clasificación antes referida realízase a análise do sector público galego, centrada inicialmente no ámbito das administracións públicas, no que, por coherencia coa información dispoñible, se integra tamén a actividade dos organismos autónomos comerciais –incluíndo a Axencia Pública Autonómica de Industrias Culturais–, estudando posteriormente o sector público empresarial, así como as fundacións e

consorcios, segundo os datos dos que se dispón. A información utilizada para esta análise procede das liquidacións orzamentarias da Administración xeral da comunidade autónoma de Galicia e dos seus organismos autónomos, correspondentes ao exercicio 2009 e anteriores, así como dos orzamentos do ano 2010 aprobados polo Parlamento de Galicia. Para a información de ámbito estatal empréganse os datos subministrados, principalmente, polo Ministerio de Política Territorial e Administración Pública e polo Ministerio de Economía e Facenda.

Administracións públicas

Nos cadros 2 e 3 recóllese, de forma diferenciada para os distintos capítulos da clasificación económica, a liquidación do orzamento de ingresos e gastos da Administración autonómica galega e dos organismos autónomos dependentes dela, correspondentes ao exercicio 2009. Como se pode observar, a meirande parte da actividade do sector público autonómico galego canalízase a través da Administración xeral que xestiona o groso dos recursos autonómicos, ao tempo que actúa como fonte de financiamento principal dos organismos autónomos e das sociedades públicas.

Cadro núm. 2

Ingresos: dereitos recoñecidos da Administración autonómica galega (en miles de euros). Ano 2009

Capítulos	Admón. xeral	Sergas	Resto org. autón. admin.	Org. autón. comerciais	Total	Transferen. internas	Total consolidado	%
Impostos directos	1.738.125				1.738.125	-	1.738.125	14,5
Impostos indirectos	2.119.306				2.119.306	-	2.119.306	17,6
Taxas e outros ingresos	168.921	47.709	38.768	6.068	261.467	-	261.467	2,2
Transferencias correntes	5.821.082	3.793.786	36.341	21.680	9.672.890	3.693.050	5.979.840	49,7
Ingresos patrimoniais	21.062	187	323	5.840	27.411		27.411	0,2
Total ingresos correntes	9.868.496	3.841.682	75.432	33.589	13.819.198	3.693.050	10.126.149	84,2
Alleamento investimentos reais	37.123			35.164	72.286	-	72.286	0,6
Transferencias de capital	899.793	38.563	113.023	243.310	1.294.689	422.309	872.380	7,3
Total ingresos de capital	936.916	38.563	113.023	278.474	1.366.975	422.309	944.667	7,9
Total ingresos non financeiros	10.805.412	3.880.245	188.455	312.062	15.186.174	4.115.358	11.070.815	92,1
Variación de activos financeiros	15.046	1.335		14	16.395	-	16.395	0,1
Variación de pasivos financeiros	936.274				936.274	-	936.274	7,8
Total ingresos financeiros	951.320	1.335	-	14	952.669	-	952.669	7,9
Total ingresos	11.756.732	3.881.580	188.455	312.077	16.138.843	4.115.358	12.023.484	100,0

Cadro núm. 3

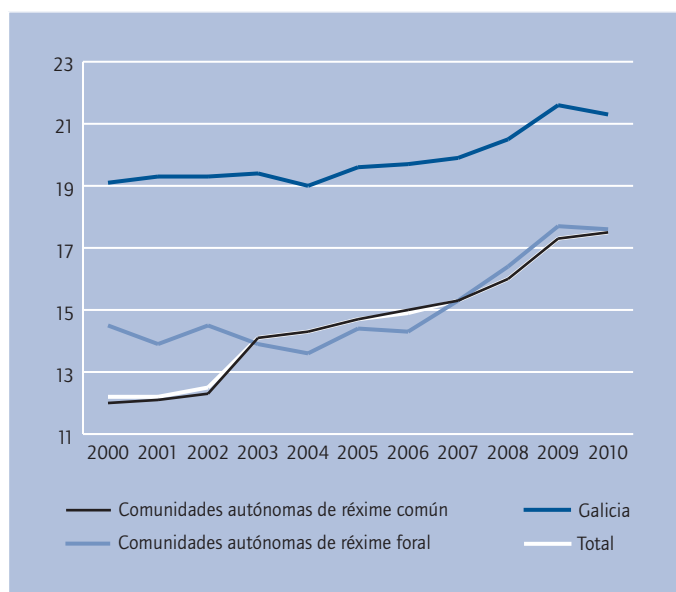
Gastos: obrigas recoñecidas da Administración autonómica galega (en miles de euros). Ano 2009

Capítulos	Admón. xeral	Sergas	Resto org. autón. admin.	Org. autón. comerciais	Total	Transferen. internas	Total consolidado	%
Gastos de persoal	2.128.547	1.731.309	24.589	14.611	3.899.056	-	3.899.056	33,0
Compras de bens e servizos	498.166	902.804	8.494	4.956	1.414.420	-	1.414.420	12,0
Xuros	110.081	13	6	640	110.739	-	110.739	0,9
Transferencias correntes	6.141.706	1.108.082	7.346	11.537	7.268.670	3.693.050	3.575.621	30,2
Fondo de continencia						-	-	
Total gastos correntes	8.878.499	3.742.209	40.434	31.743	12.692.885	3.693.050	8.999.836	76,1
Investimentos reais	1.017.653	144.029	24.572	71.897	1.258.151	-	1.258.151	10,6
Transferencias de capital	1.252.954	623	121.859	231.642	1.607.078	422.309	1.184.769	10,0
Total gastos de capital	2.270.607	144.652	146.431	303.539	2.865.229	422.309	2.442.920	20,7
Total gastos non financeiros	11.149.107	3.886.861	186.865	335.282	15.558.114	4.115.358	11.442.756	96,8
Variación de activos financeiros	121.252	1.286		11.193	133.731	-	133.731	1,1
Variación de pasivos financeiros	245.931				245.931	-	245.931	2,1
Total gastos financeiros	367.183	1.286	-	11.193	379.662	-	379.662	3,2
Total gastos	11.516.289	3.888.147	186.865	346.475	15.937.776	4.115.358	11.822.418	100,0

Fonte: Xunta de Galicia e elaboración propia.

Gráfico 1.

Gasto autonómico en España (en % do PIB)

A liquidación do orzamento da Administración autonómica acadou no ano 2009 un volume de obrigas recoñecidas de 11.822,4 millóns de euros, cantidade similar á do exercicio anterior (tan só un incremento do 1%), fronte a uns dereitos recoñecidos de 12.023,4 millóns de euros, o que supuxo xerar un superávit orzamentario de 201 millóns de euros. Do conxunto desta actividade orzamentaria, a Administración xeral xestionou directamente un 72,2%, o Sergas un 24,3% e o resto de organismos autónomos un 3,3% aproximadamente. Este volume de obrigas representa un gasto por habitante da Administración galega no ano 2009 de 4.228 euros.

Coa finalidade de poder establecer unha comparativa co resto do Estado, no cadro 4 recóllese a evolución desde o ano 1998 do gasto autonómico por habitante,

Cadro núm. 4

Evolución do gasto autonómico (en euros por habitante)

	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2009	2010
Andalucía	2.060	2.260	2.565	2.919	3.488	3.943	4.067	4.030
Aragón	1.199	1.762	2.080	3.169	3.725	4.261	4.339	4.247
Asturias	930	1.157	1.879	2.978	3.461	3.683	4.141	4.242
Baleares	920	1.061	1.203	1.976	2.724	3.144	3.255	3.071
Canarias	1.976	2.222	2.353	2.634	3.117	3.740	3.644	3.833
Cantabria	911	1.645	1.897	3.214	3.720	4.200	4.234	4.153
Castela e León	1.097	1.809	2.080	3.220	3.616	4.143	4.129	4.132
Castela-A Mancha	1.414	1.511	2.228	3.409	3.913	4.446	4.516	4.583
Cataluña	1.847	2.078	2.351	2.446	3.481	3.955	4.048	4.402
Extremadura	1.439	1.641	2.350	3.561	4.232	5.121	5.233	5.076
Galicia	2.058	2.323	2.668	3.014	3.644	4.220	4.218	4.177
Madrid	763	1.239	1.400	2.403	2.768	3.040	3.129	2.975
Murcia	768	1.352	1.406	2.322	2.705	3.308	3.551	3.466
A Rioxa	909	1.563	1.917	3.120	3.670	4.149	4.133	4.196
C. Valenciana	1.590	1.812	2.022	2.204	2.525	2.875	2.895	2.910
CC. AA. réxime común	1.530	1.845	2.133	2.709	3.279	3.729	3.810	3.839
Navarra	3.537	3.915	4.232	4.836	5.711	7.024	6.822	6.923
País Vasco	2.139	2.502	2.870	2.952	3.610	4.657	4.839	4.750
CC. AA. réxime foral	2.428	2.798	3.159	3.358	4.069	5.183	5.285	5.241
Ceuta	1.089	1.672	2.393	2.770	2.869	3.511	3.333	3.259
Melilla	1.668	1.874	2.333	2.679	2.703	3.131	3.225	3.180
Cidades con estatuto de autonomía	1.364	1.769	2.364	2.726	2.788	3.325	3.281	3.221
Total	1.588	1.906	2.199	2.750	3.326	3.816	3.896	3.921

Orzamentos da Administración xeral das comunidades autónomas consolidados cos seus organismos autónomos.

Fonte: Ministerio de Política Territorial e Administración Pública (MPTAP). Dirección Xeral de Cooperación Autonómica.

segundo o presupostado polas diferentes comunidades e cidades autónomas do Estado español. Galicia presenta unhas magnitudes de gasto autonómico por habitante que están por riba da media, se ben pasou de ser a que maiores magnitudes en gasto por habitante presentaba no ano 2002 entre as comunidades autónomas de réxime común, a ser superada no exercicio 2010 por seis comunidades autónomas deste grupo, corríndose en gran medida as diferenzas positivas que se presentaban a prol dela. A culminación dos procesos de traspaso de competencias ao resto de comunidades autónomas –en especial en materia de sanidade–, xunto co resultado do modelo de financiamento introducido no ano 2002, cuxos resultados se analizan posteriormente, están detrás das causas explicativas desta evolución.

Relacionando os recursos administrados polo sector público autonómico galego co PIB podemos valorar con máis detalle o seu peso relativo dentro da economía galega. No gráfico 1 móstrase a evolución, en porcentaxe do PIB, dos orzamentos das comunidades autónomas en España. O gasto autonómico galego representa máis do 21% do PIB, porcentaxe significativamente superior á media do conxunto do Estado, situada ao redor do 17%.

Estrutura e dinámica dos ingresos

Os ingresos consolidados da Administración galega –excluídas as empresas públicas–, ascenderon no exercicio 2009 a un total de 12.023,5 millóns de euros, dos que un 57% se acadaron mediante transferencias, tanto correntes como de capital, procedentes principalmente da Administración central, un 34,3% por tributos propios ou cedidos e o resto por ingresos patrimoniais e por endebedamento. Da análise dos ingresos conséntase claramente a repercusión que sobre as contas públicas tivo o cambio de ciclo económico iniciado no exercicio anterior. Se ben o total de ingresos autonómicos medrou un 2,7%, os recursos por tributos propios e cedidos diminuíron un 7,5%, sendo compensados estes menores ingresos co recurso ao endebedamento e co incremento das transferencias. Tamén os ingresos patrimoniais, o alleamento de investimentos e a variación de activos diminuíron un 29% respecto do exercicio anterior.

Cadro núm. 5

Evolución dos ingresos autonómicos en Galicia (en miles de euros)

Conceptos	2008	2009	Variación		% variación 2009-2008
			Absoluta	Repartición (%)	
Tributos cedidos e propios	4.453.835	4.118.897	-334.938	-104,4	-7,5
Transferencias	6.497.293	6.852.220	354.927	110,6	5,5
Endebedamento	587.938	936.274	348.336	108,5	59,2
Outros ingresos	163.474	116.093	-47.381	-14,8	-29,0
Total	11.702.540	12.023.484	320.945	100,0	2,7

Fonte: Xunta de Galicia e elaboración propia.

Ao desagregar a composición dos ingresos debemos ter en conta que Galicia pertence ás comunidades de réxime común e, polo tanto, o seu financiamento provén de dous grandes bloques:

- **Financiamento incondicionado:** constituído principalmente polas transferencias da Administración xeral do Estado, polos ingresos por tributos e por todos aqueles outros recursos non vinculados directamente a unha finalidade determinada. O financiamento incondicionado debe garantir ás comunidades de réxime común os ingresos necesarios para a prestación dos servizos asumidos, cubrindo de maneira adecuada o custo dos mesmos. As comunidades autónomas dispoñen deles con total autonomía.

- **Financiamento condicionado:** composto polas achegas procedentes principalmente da Administración central, da Administración europea, da Seguridade Social e doutras administracións ou do sector privado da economía para finalidades específicas e predeterminadas.

Esta análise diferenciada dos ingresos autonómicos realizarase no marco do anterior Sistema de Financiamento das comunidades autónomas vixente ata o ano 2008, ao terse aprobado en 2009 un novo modelo, que xa se está a aplicar desde ese mesmo exercicio e que modifica o introducido en 2002. Ademais, na medida en que coa liquidación do exercicio 2008 para o anterior Sistema de Financiamento autonómico se pecha a súa vixencia, dispónse da información completa para valorar o seu resultado desde a perspectiva de Galicia.

Resultados do anterior modelo de financiamento

Mediante a Lei 21/2001, do 27 de decembro, pola que se regulan as medidas fiscais e administrativas, e a modificación da Lei Orgánica de Financiamento das Comunidades Autónomas (LOFCA), tamén de 27 de decembro, introduciuse un modelo de financiamento que se veu aplicando desde o exercicio 2002 ata 2008, e que destacaba polo seu carácter integrador, ao incorporar tanto o financiamento dos servizos comúns como o da xestión dos servizos da sanidade e dos servizos sociais da Seguridade Social.

Dado que en *Informes* anteriores xa se analizou polo miúdo a súa configuración específica, non se fará de novo, valorándose o resultado do mesmo desde a perspectiva de Galicia a partir dos datos completos do seu período de vixencia 2002-2008 e, en especial, do resultado da liquidación deste último exercicio.

Neste sentido, no cadro 6 recóllense os valores definitivos do Fondo de Suficiencia correspondentes ao exercicio 2008, que se obteñen aplicando ao valor do Fondo no ano base de 1999 o índice de evolución que ten experimentado o ITEn (Ingresos Tributarios do Conxunto do Estado) –representativo basicamente da recadación estatal por tributos– entre estes anos, así como as entregas a conta do ano 2008. Aínda que Madrid e Baleares teñen fondos negativos e á súa evolución se lles aplica os correspondentes ITEs rexionais específicos, a evolución destes últimos fai que para o ano 2008 se lles teña aplicado tamén o ITE nacional, situado no 1,5072, fronte ao 1,8187 aplicado na liquidación do exercicio 2007.

O resultado da liquidación do Fondo de Suficiencia para o exercicio 2008 deu lugar a que as contías correspondentes ao mesmo diminuísen de forma moi importante respecto do exercicio anterior e, o que aínda é peor, supuxo que as entregas a conta fosen superiores ás asignacións definitivas, polo que as comunidades autónomas pasan a ter unha débeda coa Administración central. No caso de Galicia a débeda por este concepto ascende a 472,2 millóns de euros.

Engadindo o resto dos recursos que se encadran no modelo de financiamento, no cadro 7.a reflíctese o rendemento definitivo do Sistema de Financiamento no ano 2008 para cada unha das comunidades autónomas. Os ingresos totais de Galicia para

este exercicio ascenderon a 7.170,7 millóns de euros fronte aos 8.129 millóns de euros de 2007, o que supón unha diminución do 11,7%.

No cadro 7.b recóllese a variación respecto do exercicio 2007 dos diferentes recursos do Sistema de Financiamento, destacando os importantes descenso da recadación polo IVE e polos tributos cedidos, compensada parcialmente polo incremento dos recursos derivados da cesión do IRPF que, aínda que seguen a aumentar, o fan a menor ritmo que en exercicios anteriores debido á realidade do ciclo económico.

Galicia presenta un comportamento similar ao do resto das comunidades autónomas, polo que, malia o descenso nos recursos derivados do Sistema de Financiamento,

Cadro núm. 6

Liquidación do Fondo de Suficiencia (en millóns de euros). Ano 2008

	Fondo de Suficiencia 1999 aplicable a 1-1-08 ¹	ITEn ou ITeR*	Fondo de Suficiencia 2008	Entregas a conta	Liquidación 2008 ²
CC. AA. de réxime común					
Andalucía	5.351,4	1,5072	8.065,6	9.251,6	-1.186,01
Aragón	649,9	1,5072	979,5	1.122,8	-143,30
Asturias	652,3	1,5072	983,1	1.129,2	-146,13
Baleares	-136,5	1,5072	-205,7	-235,7	29,97
Canarias	1.880,1	1,5072	2.833,7	3.247,8	-414,11
Cantabria	422,2	1,5072	636,3	732,1	-95,80
Castela e León	1.800,4	1,5072	2.713,6	3.110,3	-396,63
Castela-A Mancha	1.390,1	1,5072	2.095,1	2.401,4	-306,24
Cataluña	1.634,6	1,5072	2.463,6	2.830,9	-367,30
Extremadura	1.133,4	1,5072	1.708,3	1.958,7	-250,35
Galicia	2.139,8	1,5072	3.225,1	3.697,3	-472,26
Madrid	-107,7	1,5072	-162,3	-180,7	18,49
Murcia	650,9	1,5072	981,0	1.124,3	-143,37
A Rioxa	221,7	1,5072	334,2	383,0	-48,84
Valencia	1.539,1	1,5072	2.319,7	2.658,4	-338,72
Total	19.221,7		28.970,9	33.231,5	-4.260,60
Cidades con estatuto de autonomía					
Ceuta	7,8	1,5072	11,8	13,6	-1,81
Melilla	8,8	1,5072	13,3	15,3	-1,97
Total	16,6		25,1	28,8	-3,78
TOTAL	19.238,3		28.996,0	33.260,4	-4.264,38

* ITEn 1999-2008=1,5072; ITeR Madrid e Illes Balears 1999-2008=1,5072

¹ Exclúe o Fondo de Incapacidade Temporal.

² Diferenza entre a liquidación definitiva e as entregas a conta.

Fonte: Secretaría de Estado de Cooperación Territorial e elaboración propia.

Cadro núm. 7

Rendemento definitivo dos recursos do Sistema de Financiamento. Ano 2008

a) Millóns de euros						
	Rendemento cesión IRPF 1	Rendemento cesión IVE 2	Rendemento cesión II.EE. xestionados pola AEAT 3	Fondo de Suficiencia 4	Garantía asistencia sanitaria 5	Total recursos suxeitos a liquidación 6 = (1-2-3-4-5)
CC. AA. de réxime común						
Andalucía	3.231,94	2.912,28	1.533,55	8.065,62	110,86	15.854,26
Aragón	887,39	549,77	328,25	979,52	18,35	2.763,29
Asturias	658,43	440,73	227,99	983,07	24,06	2.334,28
Baleares	610,64	745,88	283,88	-205,69	19,42	1.454,12
Canarias	814,40	0,00	70,53	2.833,69	28,77	3.747,38
Cantabria	350,96	252,16	129,35	636,30	9,46	1.378,23
Castela e León	1.326,27	984,35	637,00	2.713,63	48,54	5.709,80
Castela-A Mancha	853,84	686,86	476,90	2.095,12	20,89	4.133,61
Cataluña	5.620,70	3.236,49	1.598,31	2.463,64	78,22	12.997,36
Extremadura	368,51	343,79	223,52	1.708,33	22,07	2.666,22
Galicia	1.296,14	1.035,03	564,99	3.225,08	55,45	6.176,69
Madrid	6.126,40	3.072,54	1.037,95	-162,26	0,00	10.074,63
Murcia	591,02	493,84	323,64	980,97	9,97	2.399,43
A Rioxa	198,36	129,54	64,17	334,18	4,23	730,47
Valencia	2.439,94	1.924,00	1.038,82	2.319,72	49,70	7.772,18
Total	25.374,92	16.807,27	8.538,85	28.970,94	500,00	80.191,98
Cidades con estatuto de autonomía						
Ceuta	0,00	0,00		11,75		11,75
Melilla	0,00	0,00		13,31		13,31
Total	0,00	0,00	0,00	25,06	0,00	25,06
TOTAL	25.374,92	16.807,27	8.538,85	28.996,00	500,00	80.217,04

	Rendemento definitivo Imposto medios transporte 7	Rendemento definitivo Imposto vendas retalista 8	Rendemento definitivo. Imposto sobre patrimonio 9	Total recursos xestionados pola Admón. xeral do Estado 10 = 6+7+8+9	Recadación real tributos cedidos 11	Recadación taxas criterio normativo 12	TOTAL RECURSOS SISTEMA = 10+11+12
CC. AA. de réxime común							
Andalucía	166,95	148,76	162,42	16.332,39	2.293,68	227,12	18.853,19
Aragón	26,46	37,51	74,18	2.901,44	485,99	28,37	3.415,79
Asturias	22,64	37,75	43,01	2.437,69	300,49	34,12	2.772,30
Baleares	33,77	20,63	58,58	1.567,10	503,53	17,10	2.087,73

[Continúa] ▶

Cadro núm. 7 (continuación)

Rendemento definitivo dos recursos do Sistema de Financiamento. Ano 2008

	Rendemento definitivo Imposto medios transporte 7	Rendemento definitivo Imposto vendas retalista 8	Rendemento definitivo. Imposto sobre patrimonio 9	Total recursos xestionados pola Admón. xeral do Estado 10 = 6+7+8+9	Recadación real tributos cedidos 11	Recadación taxas criterio normativo 12	TOTAL RECURSOS SISTEMA = 10+11+12
CC. AA. de réxime común							
Canarias	0,00	0,00	46,52	3.793,90	490,98	33,46	4.318,34
Cantabria	13,62	13,74	42,72	1.448,31	192,68	12,16	1.653,15
Castela e León	49,46	84,70	82,99	5.926,95	658,80	78,10	6.663,86
Castela-A Mancha	38,55	114,73	42,48	4.329,38	600,30	41,16	4.970,84
Cataluña	212,29	295,54	537,03	14.042,22	2.982,97	114,63	17.139,83
Estremadura	17,56	25,90	11,11	2.720,79	208,50	25,07	2.954,36
Galicia	56,59	92,16	81,51	6.406,96	700,84	62,98	7.170,77
Madrid	355,46	157,42	632,40	11.219,91	2.496,86	145,79	13.862,56
Murcia	30,36	33,93	41,35	2.505,08	468,67	15,17	2.988,92
A Rioxá	7,05	7,76	25,04	770,32	104,67	4,40	879,39
Valencia	120,63	154,88	215,93	8.263,62	1.571,73	59,91	9.895,26
Total	1.151,40	1.225,41	2.097,28	84.666,06	14.060,67	899,54	99.626,28
Cidades con estatuto de autonomía							
Ceuta	0,00	0,00	0,00	11,75	0,00	0,00	11,76
Melilla	0,00	0,00	0,00	13,31	0,00	0,00	13,31
Total	0,00	0,00	0,00	25,06	0,00	0,00	25,07
TOTAL	1.151,40	1.225,41	2.097,28	84.691,13	14.060,67	899,54	99.651,35

b) % variación 2008/2007

	Rendemento cesión IRPF 1	Rendemento cesión IVE 2	Rendemento cesión II.EE. xestionados pola AEAT 3	Fondo de Suficiencia 4	Garantía asistencia sanitaria 5	Total recursos suxeitos a liquidación 6=(1-2-3-4-5)
CC. AA. de réxime común						
Andalucía	3,68	-13,67	-0,56	-17,06		-10,71
Aragón	5,52	-14,57	-0,06	-17,13		-7,73
Asturias	7,63	-15,44	3,91	-17,13	123,25	-8,44
Baleares	4,09	-16,55	-2,43	-10,63	-62,06	-8,68
Canarias	5,30		12,01	-17,13		-11,95
Cantabria	6,62	-15,28	0,29	-13,76		-7,73
Castela e León	7,71	-14,25	-0,38	-17,13		-9,27
Estremadura	10,36	-14,11	2,45	-17,13		-11,53
Galicia	8,38	-15,12	1,44	-17,12		-10,01

[Continúa] ▶

Cadro núm. 7 (continuación)

Rendemento definitivo dos recursos do Sistema de Financiamento. Ano 2008

b) % variación 2008/2007							
	Rendemento cesión IRPF 1	Rendemento cesión IVE 2	Rendemento cesión II.EE. xestionados pola AEAT 3	Fondo de Suficiencia 4	Garantía asistencia sanitaria 5	Total recursos suxeitos a liquidación 6=(1-2-3-4-5)	
CC. AA. de réxime común							
Madrid	6,04	-14,40	1,83	-17,13		-1,14	
Murcia	5,04	-12,28	-1,51	-17,13		-9,04	
A Rioxa	8,10	-13,38	0,97	-17,13		-8,67	
Valencia	-0,51	-12,57	-1,25	-17,13		-8,61	
Total	4,71	-14,02	-0,16	-16,90	706,99	-8,10	
Cidades con estatuto de autonomía							
Ceuta				-15,95		-15,95	
Melilla				-15,87		-15,87	
TOTAL	4,71	-14,02	-0,16	-16,90	706,99	-8,10	
	Rendemento definitivo impuesto medios transporte 7	Rendemento definitivo impuesto ventas retallista 8	Rendemento definitivo impuesto sobre patrimonio 9	Total recursos xestionados pola Admón. xeral do Estado 10= 6+7+8+9	Recadación real tributos cedidos 11	Recadación taxas criterio normativo 12	TOTAL RECURSOS SISTEMA 13 = 10+11+12
CC. AA. de réxime común							
Andalucía	-47,03	-5,97	10,20	-11,13	-34,16	-17,13	-14,83
Aragón	-35,77	-3,64	14,37	-7,59	-26,17	-17,13	-10,87
Asturias	-38,43	-2,15	12,98	-8,45	-26,25	-17,13	-10,90
Baleares	-37,17	-3,80	18,92	-8,72	-33,63	-10,36	-16,31
Canarias			5,13	-11,77	-31,64	-17,13	-14,63
Cantabria	-41,21	-4,12	25,59	-7,46	-36,97	-16,55	-12,32
Castela e León	-38,22	-3,76	13,47	-9,30	-29,82	-17,13	-11,94
Castela-A Mancha	-45,26	-5,82	22,43	-10,16	-28,44	-17,13	-12,91
Cataluña	-42,51	-4,98	18,49	-5,46	-30,68	-17,13	-11,17
Extremadura	-40,29	1,40	3,65	-11,65	-21,97	-17,13	-12,51
Galicia	-40,14	-1,90	9,43	-10,10	-24,36	-17,13	-11,79
Madrid	-36,32	-3,12	20,58	-1,89	-34,54	-17,13	-10,13
Murcia	-51,96	-7,77	17,55	-9,66	-38,90	-17,13	-16,00
A Rioxa	-39,41	2,50	17,59	-8,33	-31,11	-17,13	-11,85
Valencia	-49,06	-5,85	14,69	-9,13	-39,92	-17,13	-16,01
Total	-41,95	-4,50	16,95	-8,29	-32,90	-17,00	-12,88
Cidades con estatuto de autonomía							
Ceuta				-15,95			-15,92
Melilla				-15,87			-15,84
TOTAL	-41,95	-4,50	16,95	-8,29	-32,90	-17,00	-12,88

as achegas que recibe representan o 7,2%, do total de recursos, porcentaxe superior ao peso relativo da poboación galega sobre a do total do Estado, que acada aproximadamente o 5,98%.

Para unha valoración máis detallada do Sistema de Financiamento introducido no exercicio 2002 resulta apropiado analizar o peso relativo dos ingresos por tributos propios ou cedidos e dos ingresos polo Fondo de Suficiencia dentro do total dos ingresos aportados polo sistema, así como a evolución dos dous termos. Deste xeito, no cadro 8 indícase o peso de cada un dos recursos anteriores, dentro dos totais aportados polo modelo de financiamento, xunto coa súa variación para os exercicios de 2002 a 2008 de forma desagregada para as distintas comunidades autónomas.

Cadro núm. 8

Peso dos recursos do modelo de financiamento por comunidade autónoma. Anos 2002 a 2008

	Tributos cedidos suxeitos a liquidación					
	IRPF (con capacidade normativa)		IVE		II.EE. xestionados pola AEAT**	
	% incremento 2008/2002	% medio s/total recursos 2008/2002	% incremento 2008/2002	% medio s/total recursos 2008/2002	% incremento 2008/2002	% medio s/total recursos 2008/2002
CC. AA. de réxime común	75,02	20,86	30,09	17,58	24,22	8,36
Andalucía	84,67	13,80	31,11	15,88	28,81	7,78
Aragón	80,02	21,31	26,94	17,36	27,13	9,45
Asturias	68,71	19,53	12,26	18,03	26,56	7,92
Baleares	69,10	23,55	12,70	39,07	21,91	13,26
Canarias	55,99	15,99	0,00	0,00	58,71	1,35
Cantabria	78,69	17,12	28,45	16,21	22,09	7,85
Castela e León	76,78	15,88	23,73	15,67	26,34	9,24
Castela-A Mancha	114,29	13,31	44,72	14,12	21,45	10,08
Cataluña	68,77	27,53	29,79	19,89	22,12	9,30
Estremadura	90,13	9,58	22,55	12,51	34,65	6,96
Galicia	73,65	14,56	21,94	15,81	25,42	7,58
Madrid	72,27	36,63	37,92	22,72	13,41	7,51
Murcia	97,73	15,79	38,02	16,71	32,90	10,32
A Rioxa	88,85	18,17	38,07	15,30	21,05	7,39
C. Valenciana	73,59	20,20	33,41	19,27	25,43	9,95
Cidades con estatuto de autonomía	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Ceuta	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Melilla	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Total	75,02	20,85	30,09	17,58	24,22	8,36

[Continúa] ►

Cadro núm. 8 (continuación)

Peso dos recursos do modelo de financiamento por comunidade autónoma. Anos 2002 a 2008

	Tributos cedidos non suxeitos a liquidación							
	Imposto sobre determinados medios de transporte		Venda polo miúdo de determinados hidrocarburos		Antigos tributos cedidos (recadación real)		Taxas afectadas pola recadación normativa	
	% incremento 2008/2002	% medios/total recursos 2008/2002	% incremento 2008/2002	% medios/total recursos 2008/2002	% incremento 2008/2002	% medios/total recursos 2008/2002	% incremento 2008/2002	% medios/total recursos 2008/2002
CC. AA. de réxime común	-3,16	1,62	62,74	1,13	39,76	18,94	29,02	0,92
Andalucía	-7,96	1,34	19,11	0,82	60,40	15,21	45,28	1,15
Aragón	-12,25	1,08	21,41	1,13	46,94	18,02	24,27	0,88
Asturias	-3,98	1,08	102,56	1,23	54,60	12,88	24,26	1,30
Baleares	4,16	1,99	12,70	1,01	55,22	28,41	24,26	0,81
Canarias	0,00	0,00	0,00	0,00	39,97	13,87	24,26	0,80
Cantabria	-1,84	1,11	16,35	0,87	48,34	16,46	25,13	0,77
Castela e León	-7,00	1,01	25,66	1,25	31,56	12,65	24,26	1,22
Castela-A Mancha	3,53	1,11	122,42	1,78	107,06	12,72	24,26	0,90
Cataluña	-6,31	1,80	110,98	1,49	36,97	24,03	24,26	0,70
Estremadura	2,96	0,79	38,81	0,82	83,33	7,60	24,26	0,88
Galicia	-4,56	1,09	83,71	1,17	62,48	10,90	24,26	0,92
Madrid	7,50	3,34	59,54	1,17	17,06	28,68	24,44	1,11
Murcia	-14,75	1,68	18,37	1,20	89,88	19,03	24,27	0,53
A Rioxa	0,68	1,08	28,74	0,92	37,24	16,56	24,24	0,53
C. Valenciana	-14,36	1,88	77,64	1,25	24,14	22,83	24,26	0,61
Cidades con estatuto de autonomía	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Ceuta	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Melilla	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01
Total	-3,16	1,62	62,74	1,13	39,76	18,93	29,02	0,92

[Continúa] ►

Cadro núm. 8 (continuación)

Peso dos recursos do modelo de financiamento por comunidade autónoma. Anos 2002 a 2008

	Recursos non tributarios								Total de recursos	
	Fondo de Suficiencia		Garantías de financiamento dos servizos de asistencia sanitaria		Fondo de Cohesión Sanitaria		Fondo de Programa de Aforro en Incapacidade Temporal***			
	% incremento 2008/2002	% medio s/total recursos 2008/2002	% incremento 2008/2002	% medio s/total recursos 2008/2002	% incremento 2008/2002	% medio s/total recursos 2008/2002	% incremento 2008/2002	% medio s/total recursos 2008/2002	% incremento 2008/2002	% medio s/total recursos 2008/2002
CC. AA. de réxime común	28,10	29,98	139,43	0,28	83,55	0,08	38,04	0,13	60,30	100,00
Andalucía	28,24	43,56	459,58	0,16	478,59	0,01	12,92	0,13	64,24	100,00
Aragón	29,50	30,18	70,40	0,35	-	0,44	16,72	0,12	58,44	100,00
Asturias	27,80	36,81	66,68	0,95	-15,70	0,38	16,72	0,13	52,49	100,00
Baleares	19,05	-9,87	-20,06	1,40	137,44	1,51	16,72	0,14	62,53	100,00
Canarias	24,36	67,32	0,00	0,32	297,21	10,92	15,80	0,14	55,29	100,00
Cantabria	30,10	38,91	0,00	0,16	61,12	0,26	16,73	0,11	59,39	100,00
Castela e León	26,09	42,15	21,13	0,68	-	0,27	16,72	0,13	51,54	100,00
Castela-A Mancha	25,93	45,58	180,74	0,16	-	1,00	16,72	0,12	69,21	100,00
Cataluña	28,68	14,73	121,03	0,22	38,10	5,92	4794,97*	0,14	59,70	100,00
Estremadura	24,75	60,06	75,25	0,55	47,94	0,40	16,73	0,12	53,51	100,00
Galicia	25,13	47,04	50,69	0,66	41,10	0,60	13,53	0,14	53,19	100,00
Madrid	-49,92	-1,67	0,00	0,00	62,30	0,25	16,72	0,11	60,62	100,00
Murcia	26,74	34,38	0,00	0,05	122,03	0,03	16,73	0,14	76,01	100,00
A Ríoxa	44,36	39,48	-19,42	0,36	-	0,07	16,71	0,12	66,12	100,00
C. Valenciana	25,56	23,60	2.410,39	0,08	312,00	0,05	14,14	0,13	62,59	100,00
Cidades con estatuto de autonomía	32,33	99,99	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	39,65	100,00
Ceuta	58,63	99,99	0,00	0,00	-	0,00	-	0,00	88,56	100,00
Melilla	11,41	99,99	0,00	0,00	-	0,00	-	0,00	32,57	100,00
Total	28,10	29,99	139,43	0,28	83,55	0,08	38,04	0,13	60,30	100,00

O incremento reflicte a variación na recadación de cada recurso entre 2002 e 2008. A media representa o peso medio de cada recurso a partir dos totais recadados entre 2002 e 2008.

* Convenio asinado no ano 2004, con efectos desde xaneiro de 2002 e liquidacións polos tres exercicios en 2004.

** Impostos especiais xestionados pola AEAT. Inclúe os impostos sobre alcohol e bebidas derivadas, produtos intermedios, cervexa, labores do tabaco, hidrocarburos e electricidade.

*** Os importes do exercicio 2008 corresponden ao crédito asignado.

Nota: o modelo de financiamento prevé dous recursos de natureza condicionada: o Fondo de Cohesión Sanitaria e o Fondo Programa de Aforro en Incapacidade Temporal.

Fonte: Elaboración propia a partir da Liquidación definitiva dos exercicios 2002 a 2008. Ministerio de Economía e Facenda e Instituto Nacional da Seguridade Social.

Os recursos por tributos cedidos medraron durante o período analizado moito máis que o Fondo de Suficiencia, polo que as comunidades autónomas nas que o peso dos tributos cedidos era superior dentro dos recursos que lles aportaba o sistema experimentaron un maior crecemento dos seus recursos totais. En Galicia, o peso do Fondo de Suficiencia, que de media representou o 47,04% dos recursos do sistema –porcentaxe só superada por Estremadura e Canarias, aínda que neste último caso hai que ter en conta o feito de non ter IVE que poida ser cedido–, fixo que o total de recursos medrase moi por debaixo da media das comunidades autónomas de réxime común, un 53,19%, fronte ao 60,30% de crecemento medio daquelas no período analizado. Só presentan porcentaxes medias inferiores de crecemento Asturias e Castela e León.

Cadro núm. 9

Recursos do Sistema de Financiamento autonómico

Participación porcentual e evolución

	% participación recursos sistema 1999	% participación recursos sistema 2008	Evolución recursos sistema 2008 1999 = 100
CC. AA. de réxime común			
Andalucía	19,31	18,92	175,13
Aragón	3,46	3,43	177,23
Asturias	3,00	2,78	165,97
Baleares	2,02	2,10	185,22
Canarias	4,67	4,33	165,73
Cantabria	1,67	1,66	178,08
Castela e León	7,18	6,69	166,35
Castela-A Mancha	4,82	4,99	185,03
Cataluña	16,65	17,20	184,58
Estremadura	3,23	2,96	163,95
Galicia	7,72	7,20	166,53
Madrid	12,62	13,91	197,02
Murcia	2,78	3,00	192,87
A Rioxa	0,88	0,88	178,27
Valencia	9,95	9,93	178,32
Total	99,97	99,97	178,74
Cidades con estatuto de autonomía			
Ceuta	0,02	0,01	132,88
Melilla	0,01	0,01	169,38
Total	0,03	0,03	150,14
TOTAL	100,00	100,00	178,73

Se analizamos de forma desagregada para Galicia os recursos derivados do novo Sistema de Financiamento, obtéñense conclusións similares, tal e como se recolle no cadro 11. Aínda que se ten dado un avance significativo na descentralización dos recursos, os propios, xerados principalmente polos tributos propios ou cedidos, tan só representan o 37,8% do total de ingresos non financeiros, fronte ao Fondo de Suficiencia que, incluíndo as liquidacións de exercicios anteriores, supón o 40% daqueles. O 22% restante dos ingresos non financeiros tamén veñen dados por transferencias correntes, sobre todo, da Administración central e de fondos europeos.

O resultado final é que a participación porcentual de Galicia no conxunto dos recursos achegados ás comunidades autónomas desde o Sistema de Financiamento

Cadro núm. 10

Resumen da liquidación do Sistema de Financiamento por recursos

(en millóns de euros). Ano 2008

	IRPF	IVA	Impostos especiais	Fondo de Suficiencia	Garantía asistencia sanitaria	Total liquidación
CC. AA. de réxime común						
Andalucía	303,82	-712,71	8,07	-1.186,01	110,86	-1.475,98
Aragón	102,68	-152,52	2,95	-143,30	18,35	-171,84
Asturias	82,76	-139,17	7,32	-146,13	24,06	-171,16
Baleares	50,68	-254,08	-8,04	29,97	19,42	-162,05
Canarias	41,88	0,00	3,42	-414,11	28,77	-340,04
Cantabria	37,11	-70,96	-4,84	-95,80	9,46	-125,02
Castela e León	172,06	-266,10	-1,49	-396,63	48,54	-443,61
Castela-A Mancha	156,57	-120,07	-16,30	-306,24	20,89	-265,15
Cataluña	463,42	-839,28	-25,77	-367,30	78,22	-690,71
Extremadura	63,84	-102,33	14,42	-250,35	22,07	-252,35
Galicia	161,87	-335,11	16,29	-472,26	55,45	-573,76
Madrid	618,29	-641,11	19,40	18,49	0,00	15,07
Murcia	67,85	-101,19	6,24	-143,37	9,97	-160,51
A Rioxa	28,11	-28,86	-0,95	-48,84	4,23	-46,31
Valencia	109,54	-447,60	-8,61	-338,72	49,70	-635,70
Total	2.460,46	-4.211,09	12,11	-4.260,60	500,00	-5.499,12
Cidades con estatuto de autonomía						
Ceuta	0,00	0,00		-1,81		-1,81
Melilla	0,00	0,00		-1,97		-1,97
Total	0,00	0,00	0,00	-3,78	0,00	-3,78
TOTAL	2.460,46	-4.211,09	12,11	-4.264,38	500,00	-5.502,90

Cadro núm. 11

Novo Sistema de Financiamento e capacidade de autofinanciamento en Galicia (en miles de euros)

	1999	%	2008	%	2009	%	% variación 2009/2008
Tributos propios	19.863	0,4	7.453	0,1	13.552	0,1	81,8
Tributos cedidos	640.493	11,3	4.264.459	39,6	3.911.181	36,2	-8,3
<i>Patrimonio</i>							
<i>Sucesións e doazóns</i>							
<i>Transmisións patrimoniais</i>	379.789	6,2	796.965	7,4	560.374	5,2	-29,7
<i>Actos xurídicos</i>							
<i>Taxa sobre o xogo</i>							
<i>IRPF (33%)</i>			1.334.654	12,4	1.570.754	14,5	17,7
<i>IRPF (15%)</i>	290.704	5,1					
<i>IVE (35%)</i>			1.453.123	13,5	1.059.331	9,8	-27,1
<i>II.EE. (40%)</i>			430.485	4,0	490.483	4,5	13,9
<i>Electricidade (100%)</i>			94.817	0,9	102.175	0,9	7,8
<i>Medios de transporte (100%)</i>			61.398	0,6	39.160	0,4	-36,2
<i>Venda polo miúdo de hidrocarburos</i>			93.018	0,9	88.903	0,8	-4,4
Resto das taxas	88.974	1,6	95.441	0,9	101.619	0,9	6,5
Ingresos patrimoniais	10.157	0,2	51.668	0,5	21.062	0,2	-59,2
Alleamento de investimentos reais	46.566	0,8	40.739	0,4	37.123	0,3	-8,9
Total de recursos propios	806.053	14,3	4.459.760	41,4	4.084.536	37,8	-8,4
Participación nos ingresos do Estado	1.787.925	31,7		0,0		0,0	
Fondo de Suficiencia			3.697.345	34,3	3.580.216	33,1	-3,2
Liquidación de exercicios anteriores e anticipos do exercicio actual. Achega sanidade			367.206	3,4	759.497	7,0	106,8
Insalud	1.724.822	30,6		0,0	136.599	1,3	
Transferencias correntes finalistas	628.282	11,1	1.388.214	12,9	1.313.319	12,2	-5,4
Transferencias de capital finalistas	40.914	0,7	175.683	1,6	185.933	1,7	5,8
FCI	145.944	2,6	187.091	1,7	213.866	2,0	14,3
Fondos europeos	367.466	6,5	491.157	4,6	520.615	4,8	6,0
Outras transferencias	141.129	2,5	11.095	0,1	10.831	0,1	-2,4
Total de transferencias	4.836.482	85,7	6.317.791	58,6	6.720.876	62,2	6,4
Total de ingresos non financeiros	5.642.535	100,0	10.777.551	100,0	10.805.412	100,0	0,3

Fonte: Xunta de Galicia e elaboración propia.

teña pasado, entre os exercicios 2002 e 2008, do 7,72% ao 7,20%, diminuindo 52 puntos básicos que, aplicados ao conxunto dos recursos do último ano liquidado, supoñen 518 millóns de euros menos para Galicia, un 7,23% dos recursos recibidos por esta comunidade.

Xunto coa evolución dos recursos que o Sistema de Financiamento vixente para o período 2002-2008 chegou a Galicia, cómpre salientar tamén que no remate da súa vixencia a crise económica, que nese exercicio se amosou coa máxima virulencia, supuxo que as achegas a conta fosen moi superiores ás cantidades liquidadas finais, xerando unhas débedas importantes das comunidades autónomas coa Administración central, que terán que ser devoltas ou compensadas cos ingresos de exercicios futuros. No cadro 10 aparece, para as diferentes comunidades autónomas, o saldo da liquidación para os principais conceptos e o resultado final. Galicia é a cuarta comunidade en saldo negativo, superada só por Andalucía, Cataluña e Valencia. Desde xaneiro de 2011 deberá devolver en 60 mensualidades á Administración central un total de 573,7 millóns de euros.

Ingresos incondicionados

Os ingresos incondicionados cos que contan as comunidades autónomas teñen a súa orixe principal nos conceptos achegados polo Sistema de Financiamento en vigor, segundo os exercicios analizados, e concrépanse en tres grandes bloques: os de orixe tributaria –tanto tributos propios como cedidos–, a participación nos ingresos do Estado –Fondo de Suficiencia principalmente– e os ingresos patrimoniais ou os obtidos mediante prezos públicos. Tamén teñen carácter de ingresos incondicionados os ingresos de tipo financeiro, que se analizarán de forma separada pola súas implicacións e importancia.

No cadro 12 recóllese, diferenciando por conceptos, a contía e evolución dos ingresos incondicionados recoñecidos correspondentes á Administración xeral de Galicia para o período 2000-2009, así coma as previsións para o ano 2010. O incremento destes ingresos debe relacionarse co carácter global do novo Sistema de Financiamento introducido en 2002, no que os recursos para financiar a sanidade deixan de ter carácter de condicionado –transferíanse directamente pola Administración central ao Sergas– e pasan a integrarse con carácter de incondicionado nos ingresos da Administración xeral da comunidade autónoma, obténdose mediante tributos ou pola participación no Fondo de Suficiencia.

Os ingresos totais recoñecidos no exercicio 2009 con carácter incondicionado acadaron a cifra de 8.424,2 millóns de euros, o que representa o 71,3% do total de ingresos da Administración xeral. Se ben no seu conxunto diminúen estes ingresos tan só un 1,2%, analizando os diferentes conceptos poden observarse caídas importantes en determinados tributos, entre as que destacan a diminución da recadación por IVE con 393 millóns menos (un 27,1% inferior ao ano anterior) ou as caídas dos impostos de sucesións e doazóns e sobre transmisións patrimoniais, con minoracións nas súas recadacións do 29% e 22% respectivamente. Tan só presentan no exercicio 2009 maiores ingresos que no ano anterior, con cantidades importantes, os derivados da tarifa autonómica do IRPF e os impostos especiais.

Esta diminución tan importante que se reflicte na recadación das principais figuras tributarias no exercicio 2009, sobre todo no que atinxe aos impostos indirectos, dará

Cadro núm. 12

Ingresos autonómicos incondicionados da Administración xeral de Galicia (en miles de euros)

Conceptos	2000	2002	2004	2006	2008	2009*	2009	Diferenza liq. / orz. 2009	% variación 2009/2008	2010*
IRPF (tarifa autonómica)	297.214	631.591	863.255	980.476	1.334.654	1.380.119	1.570.754	190.634,3	17,7	1.203.388
Imposto sobre o patrimonio	39.925	46.923	44.797	65.144	81.580	562	355	-206,4	-99,6	400
Imposto sobre sucesións e doazóns	82.385	90.073	105.043	195.401	235.186	135.262	167.016	31.753,7	-29,0	170.000
Impostos directos	419.524	768.587	1.013.095	1.241.021	1.651.420	1.515.943	1.738.125	222.181,6	5,3	1.373.788
Imposto sobre transmisións patrimoniais	143.971	164.606	219.942	332.911	183.034	225.210	141.496	-83.713,6	-22,7	141.827
Imposto sobre actos xurídicos documentados	80.692	115.794	196.522	284.453	226.562	234.658	184.204	-50.454,1	-18,7	175.173
Imposto autonómico sobre o xogo	13.661	4.751	4.620	4.536	4.008	4.993	3.437	-1.556,3	-14,3	3.490
Imposto sobre a contaminación atmosférica	4.724	15.583	17.226	15.304	3.444	16.000	2.168	-13.832,1	-37,1	2.961
Imposto sobre o valor engadido	-	846.231	973.564	1.191.136	1.453.123	1.177.974	1.059.331	-118.642,2	-27,1	790.207
Impostos especiais	-	501.262	562.936	617.919	586.699	643.025	631.819	-11.206,8	7,7	652.882
Imposto de venda polo miúdo de hidrocarburos	-	37.099	78.281	89.648	93.018	97.637	88.903	-8.733,2	-4,4	91.637
Imposto dano ambiental auga encorada	-	-	-	-	-	0	7.948	7.947,7	-	13.500
Canon eólico	-	-	-	-	-	-	-	-	-	25.109
Impostos indirectos	243.049	1.685.326	2.053.091	2.535.907	2.549.889	2.399.496	2.119.306	-280.190,6	-16,9	1.896.786
Taxas sobre o xogo	56.696	68.457	70.525	71.986	70.602	79.458	67.303	-12.155,5	-4,7	69.985
Resto das taxas	54.767	119.746	84.857	121.036	95.441	114.793	101.619	-13.174,9	6,5	110.422
Total dos tributos propios e cedidos	774.036	2.642.116	3.221.568	3.969.951	4.367.353	4.109.691	4.026.352	-83.339,3	-7,8	3.450.981
Participación nos ingresos xerais do Estado (PIE). Fondo de suficiencia	1.827.106	2.549.898	2.792.465	3.221.856	3.697.345	3.580.216	3.580.216	0,0	-3,2	3.279.937
Liquidación dos exercicios anteriores. Achega sanidade. Comp. I. Patrimonio	142.902	85.735	27.429	258.985	367.206	810.616	759.497	-51.118,3	106,8	638.320
Ingresos patrimoniais	9.369	9.696	8.126	27.708	51.668	48.053	21.062	-26.991,5	-59,2	12.100
Outros ingresos incondicionados	1.569	930	924	20.254	40.739	11.653	37.123	25.469,5	-8,9	4.000
TOTAL	2.754.980	5.288.376	6.050.511	7.498.755	8.524.310	8.560.229	8.424.249	-135.979,7	-1,2	7.385.338

* Orzamentos iniciais.

Fonte: Xunta de Galicia e elaboración propia.

lugar a que, de novo, a liquidación do Sistema de Financiamento do ano 2009 supoña saldos importantes a favor da Administración central polas cantidades anticipadas, saldos que deberán ser devoltos polas comunidades autónomas nos vindeiros anos e que virán a incrementar de maneira considerable as débedas derivadas da liquidación do exercicio 2008 antes referidas.

As achegas do Fondo de Suficiencia, xunto coas liquidacións de exercicios anteriores por este concepto que se corresponden co exercicio 2007, pasan a representar o 51,5% do total de ingresos incondicionados, e acadan a cifra de 4.339 millóns de euros, o que equivale a un incremento importante respecto do ano anterior.

O resto de ingresos incondicionados de carácter non financeiro veñen dados polos ingresos patrimoniais e polo alleamento de investimentos reais que acadan a cifra residual de 58 millóns de euros.

Para pechar coa análise dos ingresos incondicionados, no cadro 13 móstrase a recadación final das diferentes comunidades autónomas polos novos tributos cedidos no actual modelo de financiamento. Deixando á marxe a comunidade autónoma de Canarias, que non conta con ingresos por IVE, Galicia presenta unhas magnitudes de recadación en termos de euros por habitante das máis baixas do Estado, superando tan só a Andalucía, Extremadura, Castela-A Mancha e Murcia. Débese ter en conta que,

Cadro núm. 13

Novos tributos cedidos recadados polas comunidades autónomas

(en millóns de euros). Ano 2008

	IRPF	IVE	Impostos especiais	Total	Euros/habitante 2008
Andalucía	3.231,94	2.912,28	1.533,55	7.677,78	924,71
Aragón	887,39	549,77	328,25	1.765,41	1.312,11
Asturias	658,43	440,73	227,99	1.327,15	1.222,86
Baleares	610,64	745,88	283,88	1.640,39	1.497,49
Canarias	814,40	0,00	70,53	884,93	420,59
Cantabria	350,96	252,16	129,35	732,47	1.243,08
Castela e León	1.326,27	984,35	637,00	2.947,62	1.149,83
Castela-A Mancha	853,84	686,86	476,90	2.017,60	969,39
Cataluña	5.620,70	3.236,49	1.598,31	10.455,50	1.398,65
Extremadura	368,51	343,79	223,52	935,82	848,89
Galicia	1.296,14	1.035,03	564,99	2.896,16	1.035,79
Madrid	6.126,40	3.072,54	1.037,95	10.236,88	1.602,79
Murcia	591,02	493,84	323,64	1.408,50	973,72
A Rioxa	198,36	129,54	64,17	392,06	1.218,72
C. Valenciana	2.439,94	1.924,00	1.038,82	5.402,76	1.060,47
Total	25.374,92	16.807,27	8.538,85	50.721,04	1.158,25

Fonte: Secretaría de Estado de Cooperación Territorial e elaboración propia.

en relación cos tributos cedidos, todas as comunidades autónomas fixeron uso da súa capacidade normativa xerando novas deducións, principalmente na cota do IRPF e na rebaixa da carga impositiva do imposto sobre sucesións e doazóns –en reforma permanente en Galicia–, dando lugar a unha competencia fiscal negativa que contrasta coas demandas de maiores recursos realizadas á Administración central.

Ingresos condicionados

O financiamento condicionado, situado fóra do modelo, e cun carácter finalista, ten un peso importante nalgunhas comunidades autónomas, entre elas Galicia, e está constituído basicamente polos fondos para o desenvolvemento rexional, cos que se pretende facer efectivo o principio de solidariedade e a corrección de desequilibrios económicos interterritoriais –Fondo de Compensación Interterritorial (FCI) e fondos comunitarios–, e aqueles fondos a través dos cales se realizan determinados obxectivos de política económica e social do Estado, mediante unha xestión e execución levada a cabo polas comunidades autónomas por convenios de colaboración, subvencións e contratos-programa.

O total de ingresos condicionados liquidados pola Administración xeral no ano 2009 foron 3.332,5 millóns de euros, o que representa o 30,8% do total de ingresos non financeiros, cun incremento do 16,8% respecto do exercicio anterior, derivado, sobre todo, da inclusión do recurso ao endebedamento entre este tipo de ingresos. En todo caso, tamén contribuíron a este incremento as achegas do FCI e de fondos por parte da Unión Europea.

Cadro núm. 14

Ingresos autonómicos condicionados da Administración xeral de Galicia (en miles de euros)

Conceptos	2000	2002	2004	2006	2007	2008	2009	% variación 2009/ 2008	2010*
Ingresos de solidariedade	505.864	685.256	911.315	662.267	696.778	678.248	734.481	8,3	618.920
■ Fondos da Unión Europea	346.752	536.747	751.365	532.802	523.042	491.157	520.615	6,0	449.313
■ Fondo de Compensación Interterritorial	159.112	148.509	159.950	129.465	173.736	187.091	213.866	14,3	169.607
Corporacións locais	556.791	617.859	718.030	882.139	947.859	990.934	967.104	-2,4	801.000
Outros ingresos condicionados	414.693	630.773	708.437	889.657	1.005.781	1.183.123	1.630.897	37,8	2.565.744
Total de ingresos	1.477.347	1.933.888	2.337.782	2.434.062	2.650.418	2.852.306	3.332.482	16,8	3.985.664

* Orzamentos iniciais.

Fonte: Xunta de Galicia e elaboración propia.

O Fondo de Compensación Interterritorial constitúe o principal instrumento de política rexional articulado desde a Administración central. Tras a reforma realizada en paralelo ao Sistema de Financiamento introducido en 2002, son beneficiarias deste as comunidades autónomas consideradas rexións Obxectivo 1 pola Unión Europea – aquelas que teñen unha renda por habitante inferior ao 75% da media comunitaria, sendo obxectivo de converxencia–, así coma as cidades autónomas. Os criterios de repartición do FCI toman en conta 5 variables coas seguintes ponderacións: poboación relativa (87,5%), superficie (3%), paro (1%), saldo migratorio (1,6%) e dispersión da poboación (6,9%). O resultado da aplicación destas ponderacións corríxese en función da inversa da renda por habitante de cada territorio, de forma que as comunidades cuxa renda per cápita sexa superior á media do grupo perden recursos a prol daquelas de renda por habitante inferior.

No cadro 15 recóllense as previsións orzamentarias por este concepto para os anos 2008 e 2009, cunhas estimacións para Galicia de 203 e 197 millóns de euros respectivamente, se ben na liquidación destes exercicios os recursos acadados foron de 187 e 213 millóns de euros respectivamente. Teñen por tanto estas previsións inicials utilidade para valorar a posición de Galicia en termos relativos, constatándose que segue a manterse como a segunda comunidade autónoma que máis recursos recibe, tanto en termos de porcentaxe sobre o total (14,6%) coma en termos de euros por habitante (73 euros), experimentando unha lixeira diminución na porcentaxe total polo efecto da baixada na poboación e, en menor medida, pola corrección por renda.

Cadro núm. 15

Evolución do Fondo de Compensación Interterritorial. Orzamentos iniciais

	2008			2009			% variación 2009-2008
	Miles de euros	%	Euros/habitante	Miles de euros	%	Euros/habitante	
Andalucía	481.618	36,0	63	478.131	35,3	62	-0,7
Asturias	56.565	4,2	53	56.006	4,1	53	-1,0
Canarias	90.564	6,8	48	101.083	7,5	52	11,6
Cantabria	10.631	0,8	19	10.769	0,8	19	1,3
Castela-A Mancha	114.342	8,5	62	113.958	8,4	61	-0,3
Castela e León	85.058	6,4	34	83.903	6,2	34	-1,4
Estremadura	97.204	7,3	91	95.911	7,1	90	-1,3
Galicia	203.299	15,2	75	197.221	14,6	73	-3,0
Murcia	61.136	4,6	48	61.817	4,6	47	1,1
C. Valenciana	116.884	8,7	26	134.044	9,9	29	14,7
Ceuta	10.341	0,8	-	10.463	0,8	-	1,2
Melilla	10.341	0,8	-	10.463	0,8	-	1,2
Total nacional	1.337.982	100,0	53	1.353.770	100,0	53	1,2

Fonte: Ministerio de Política Territorial e Administración Pública (MPTAP).

Dentro dos ingresos condicionados procedentes do Estado, Galicia, igual que Andalucía, Cataluña e Castela-A Mancha, integra nos seus orzamentos, por mandato do seu Estatuto de Autonomía, os ingresos das entidades locais, consistentes na participación nos ingresos estatais e en subvencións incondicionadas, que logo transfiren a estas segundo os criterios establecidos ao respecto. Na liquidación do exercicio 2009 os dereitos recoñecidos por este concepto ascenderon a 967 millóns de euros, o que representa o 9% do total de ingresos non financeiros cunha caída do 2,4% respecto do exercicio anterior, tendo correspondencia coas obrigas recoñecidas por este concepto en relación cos concellos e deputacións galegos, para os cales as cantidades derivadas inicialmente da aplicación do modelo de financiamento local para o ano 2009 experimentaban os efectos da crise e da caída da recadación por tributos.

Cadro núm. 16

Ingresos de solidariedade. Fondos europeos. Orzamentos iniciais de Galicia (en miles de euros)

Tipo de fondo	2000	2002	2004	2006	2008	2009	2010
FSE	37.984,0	65.276,0	63.233,0	56.244,8	49.187,2	53.656,5	51.174,0
Feder	134.927,2	169.429,0	167.909,0	183.260,6	166.118,6	160.051,2	144.904,0
IFOP/FEP	64.284,3	77.061,0	89.162,0	105.662,3	82.852,3	67.980,9	68.909,0
Fondo de Cohesión	12.002,2	30.815,0	13.504,0	-	-	-	-
Feoga/Feader	131.255,0	168.585,0	198.102,0	230.614,5	173.622,5	179.593,6	181.780,0
Interreg	4.940,3	-	15.241,0	3.130,8	261,2	15.023,1	1.546,0
Outros	-	-	90,0	2.090,4	38,3	-	-
Total	385.393,0	511.166,0	547.241,0	581.003,4	472.080,1	476.305,2	448.313,0

Fonte: Xunta de Galicia e elaboración propia.

Cadro núm. 17

Ingresos liquidados de solidariedade. Fondos europeos en Galicia (en miles de euros)

Tipo de fondo	2002	2004	2006	2008	2009	2010*
FSE	59.659,6	164.200,2	48.175,8	4.735,7	61.835,3	51.174,0
Feder	180.445,0	162.179,1	151.652,0	136.523,5	120.481,2	144.904,0
IFOP/FEP	57.549,0	85.006,5	87.387,2	43.186,4	40.526,7	68.909,0
Fondo de Cohesión	35.902,5	26.060,5	9.328,5	8.083,8	383,6	-
Feoga/Feader	200.710,5	304.094,5	262.603,3	285.731,4	290.522,8	181.780,0
Interreg	-	9.824,5	21.469,2	10.465,7	6.065,8	1.546,0
Iniciativa pesca	868,2	-	32,3	-	-	-
Outros	1.611,8	847,1	1.622,1	2.430,5	799,7	-
Total	536.746,6	752.212,4	582.270,4	491.157,0	520.615,1	448.313,0

* Orzamentos iniciais.

Fonte: Xunta de Galicia e elaboración propia.

Para ampliar a análise dos ingresos condicionados recóllense de forma desagregada nos cadros 16 e 17 a contía e a evolución dos ingresos procedentes da Unión Europea, que ascenderon no ano 2009 a 520,6 millóns de euros, case un 6% máis que no exercicio anterior, debido principalmente ao incremento das achegas do Fondo Social Europeo por mor de imputacións temporais ao non terse recoñecido case obrigas por este concepto no exercicio anterior. Para Galicia teñen especial relevancia dentro dos fondos comunitarios os chamados recursos estruturais: fondos estruturais europeos

Cadro núm. 18

Financiamento condicionado da Administración xeral do Estado

(en millóns de euros). Ano 2009

Comunidades autónomas	Subvencións e C-Programa	Convenios	Total	% sobre o total	Euros/habitante
Réxime común					
Andalucía	1.104,98	625,00	1.729,98	16,18	208,36
Aragón	226,34	202,47	428,81	4,01	318,71
Asturias	309,13	198,87	508,01	4,75	468,08
Baleares	95,82	340,96	436,79	4,09	398,74
Canarias	318,12	488,66	806,78	7,55	383,45
Cantabria	83,51	32,86	116,37	1,09	197,50
Castela e León	449,36	145,60	594,96	5,57	232,09
Castela-A Mancha	284,25	217,15	501,40	4,69	240,91
Cataluña	1.195,64	950,07	2.145,71	20,07	287,04
Extremadura	203,92	135,52	339,43	3,18	307,90
Galicia	407,77	200,57	608,33	5,69	217,57
Madrid	990,32	220,89	1.211,20	11,33	189,64
Murcia	149,85	73,99	223,85	2,09	154,75
A Rioxa	52,87	17,89	70,76	0,66	219,96
C. Valenciana	594,81	205,27	800,08	7,49	157,04
Total	6.466,70	4.055,77	10.522,47	98,44	240,29
Réxime foral					
Navarra	38,20	15,57	53,76	0,50	85,26
Pais Vasco	67,31	12,96	80,27	0,75	36,95
Total	105,50	28,53	134,03	1,25	47,82
Comunidades con estatuto autonomía					
Ceuta	7,50	10,98	18,48	0,17	235
Melilla	3,84	10,14	13,98	0,13	190
Total	11,34	21,13	32,47	0,30	213
TOTAL	6.583,54	4.105,43	10.688,97	100,00	228,66

(Feder, FSE, Feoga e IFOP, substituídos estes dous últimos desde 2007 polo Feader e o Fep que xa non son estruturais) e o Fondo de Cohesión. Tanto os fondos estruturais coma o Fondo de Cohesión procuran favorecer un maior grao de cohesión económica e social no espazo comunitario. No caso dos fondos estruturais esta finalidade perséguese a través de políticas encamiñadas a conseguir un maior equilibrio entre os niveis de desenvolvemento das distintas rexións e dos distintos territorios que constitúen a UE, polo que a súa aplicación se inscribe no ámbito da política rexional.

Pola súa banda, o Fondo de Cohesión procura favorecer o crecemento económico e a converxencia real dos Estados da Unión cun menor nivel de desenvolvemento, intentando garantir que o crecemento sexa compatible co mantemento dos seus equilibrios macroeconómicos e orzamentarios.

A evolución destes fondos nos últimos anos, así coma as previsións para o exercicio 2010, anticipan unha realidade para a que terá que buscar alternativas a comunidade autónoma: a progresiva diminución dos fondos europeos, co que supón para a política de investimentos e de viabilidade dos sectores beneficiados polos mesmos.

Por último, dentro dos ingresos condicionados inclúense os asociados a convenios, subvencións e contratos-programa da Administración xeral do Estado, sinalados no cadro 18 para as diferentes comunidades autónomas no exercicio 2009. Trátase dun financiamento tamén condicionado, no que destacan as actuacións nos ámbitos de familia, servizos sociais, pesca e política agroalimentaria. A contía destes recursos é importante, polo que, ao tratarse de políticas deseñadas principalmente pola Administración central e executadas polas comunidades autónomas, limitan a autonomía financeira e política destas últimas. Galicia ingresou por esta vía de financiamento 608,3 millóns de euros no ano 2009, un pouco por debaixo da media nacional en termos de euros por habitante.

Ingresos financeiros

Os ingresos financeiros do orzamento consolidado ascenderon no exercicio 2009 á cantidade de 936 millóns de euros, o que representa o 7,8% do total, correspondéndose case na súa totalidade co recurso tradicional á débeda que realiza a Administración xeral. En relación coa débeda viva acumulada, no ano 2009 amortizáronse 245,9 millóns fronte aos 930 millóns de nova débeda subscrita, o que supón un incremento por importe de 684 millóns de euros, acadando o endebedamento acumulado a día 31 de decembro de 2009 a contía de 3.914,8 millóns de euros. A esta cantidade debe engadirse a débeda correspondente ás sociedades públicas que configuran o sector público autonómico, o que suporía, segundo estimacións do Banco de España, un endebedamento total acumulado de 4.843 millóns de euros. Nos cadros 19 e 20 recóllese a evolución do endebedamento autonómico, tanto en termos absolutos como en porcentaxe do PIB e euros por habitante. Galicia sitúase entre as comunidades autónomas máis endebedadas, superada tan só, en % do PIB, pola Comunidade Valenciana, Castela-A Mancha, Cataluña e Baleares, amosando, ademais, un salto significativo no seu nivel de endebedamento ao longo do ano 2010.

Cadro núm. 19

Endebedamento, amortizacións e débeda da Administración xeral de Galicia (en miles de euros)

Ano de orixe da débeda	Endebedamento vixente o 01/01/2009	Endebedamento 2009	Axustes ligados á inflación	Total	Amortizacións 2009	Débeda vixente o 31/12/2009
1994	7.480			7.480	7.480	0
1995	5.737			5.737	3.825	1.912
1996						
1997	158.493			158.493	4.043	154.450
1998	203.224			203.224	4.426	198.798
1999	220.557			220.557	220.557	0
2000	250.000			250.000		250.000
2001						
2002						
2003	274.000			274.000	2.800	271.200
2004	236.800			236.800	2.800	234.000
2005	500.000			500.000		500.000
2006	388.165			388.165		388.165
2007	490.862			490.862		490.862
2008	496.431			496.431		496.431
2009		930.000	-983	929.017		929.017
Total	3.231.749	930.000	0	4.160.766	245.931	3.914.836
% incremento respecto do 31 de decembro de 2008						21,14

Fonte: Xunta de Galicia e elaboración propia.

Cadro núm. 20

Endebedamento das comunidades autónomas

	Pasivos financeiros 2006*	Pasivos financeiros 2009*	Pasivos financeiros 2010*	Índice 2010 (2000 = 100)	Euros/habitante 2010	% PIB 2010
Réxime común						
Andalucía	7.314	9.828	12.176	174,5	1.455	8,5
Aragón	1.163	1.890	2.901	308,6	2.154	8,9
Asturias	729	1.080	1.634	270,1	1.507	7,1
Baleares	1.635	3.273	4.064	798,4	3.674	15,3
Canarias	1.563	2.352	3.298	364,4	1.557	7,9
Cantabria	398	662	911	367,3	1.538	6,7
Castela e León	1.798	3.227	4.294	395,4	1.678	7,6
Castela-A Mancha	1.543	4.288	5.819	965,0	2.773	16,5

[Continúa] ►

Cadro núm. 20 (continuación)

Endebadamento das comunidades autónomas

	Pasivos financeiros 2006*	Pasivos financeiros 2009*	Pasivos financeiros 2010*	Índice 2010 (2000 = 100)	Euros/ habitante 2010	% PIB 2010
Réxime común						
Cataluña	14.043	23.326	31.886	313,3	4.244	16,2
Extremadura	784	1.086	1.747	285,0	1.578	9,8
GALICIA	3.535	4.843	6.162	200,6	2.203	11,2
Madrid	10.073	11.991	13.492	319,9	2.089	7,1
Murcia	686	1.340	2.107	346,0	1.441	7,7
A Rioxa	184	507	726	514,9	2.252	9,2
C. Valenciana	10.936	14.345	17.600	293,1	3.443	17,2
Total	56.384	84.038	108.817	296,5	2.470	10,9
Réxime foral						
Navarra	647	1.108	1.725	266,2	2.708	9,4
País Vasco	929	2.519	4.916	232,0	2.257	7,4
Total	1.576	3.627	6.641	240,0	2.359	8,2
TOTAL	57.960	87.665	115.458	292,5	2.455,45	10,9

Nota: Incluídos organismos autónomos administrativos e similares, entes, empresas públicas e sanidade segundo sectorización da Base 2000 da CNE.

* Millóns de euros o 31 de decembro.

Fonte: Banco de España.

Estrutura e dinámica dos gastos

Os gastos consolidados da Administración autonómica galega xunto cos dos organismos autónomos dependentes dela acadaron a cifra de 11.822,4 millóns de euros no ano 2009 (cadro 22), tan só uns 40 millóns de euros máis que no exercicio anterior. Do conxunto de obrigas, un 76,1% teñen carácter de gasto corrente, un 20,7% son gastos de capital e o 3,2% restante son gastos financeiros.

No cadro 21 móstrase a distribución do gasto da Administración xeral segundo a súa clasificación orgánica. Hai que ter en conta que no ano 2009 se produciu o cambio de goberno en Galicia, que deu lugar a unha reestruturación do número e denominación das consellerías –segundo se recolle en *Informes* anteriores–, polo que na clasificación orgánica aparecen duplicadas determinadas seccións nas que se inclúen gastos similares desde unha perspectiva orgánica. Seguen a destacar dentro do gasto autonómico as consellerías de Sanidade e a de Educación e Ordenación Universitaria, que xestionan o 32,8% e o 20,9% respectivamente do total de gasto, seguidas en importancia, aínda que con moito menor volume de gasto, polas transferencias ás corporación locais (9,5%), Benestar (8,3%), Política Territorial e Infraestruturas (6,8%) e Medio Rural (6,4%).

Cadro núm. 21**Estrutura do gasto. Distribución orgánica da Administración xeral de Galicia**
(en miles de euros). Ano 2009

Seccións	Total	%
01 Parlamento	19.606,6	0,2
02 Consello de Contas	6.145,7	0,1
03 Consello da Cultura Galega	3.000,4	0,0
04 Presidencia da Xunta	83.511,2	0,7
05 Vicepresidencia da Igualdade e Benestar	221.710,7	1,9
06 Consellería de Presidencia, Administracións Públicas e Xustiza	99.988,4	0,9
07 Consellería de Economía e Facenda	59.350,4	0,5
08 Consellería de Política Territorial, Obras Públicas e Transportes	128.712,7	1,1
09 Consellería de Educación e Ordenación Universitaria	1.169.579,6	10,2
10 Consellería de Innovación e Industria	56.301,0	0,5
11 Consellería do Medio Rural	156.037,5	1,4
12 Consellería de Cultura e Deporte	42.839,8	0,4
13 Consellería de Sanidade	1.733.647,1	15,1
14 Consellería de Pesca e Asuntos Marítimos	52.139,5	0,5
15 Consellería de Medio Ambiente e Desenvolvemento Sostible	25.619,3	0,2
16 Consellería de Traballo	114.496,6	1,0
17 Consellería de Vivenda e Solo	18.068,8	0,2
18 Consello Consultivo de Galicia	2.018,8	0,0
19 Transferencias a corporacións locais	1.094.835,2	9,5
20 Débeda pública	355.632,9	3,1
21 Gastos de diversas consellerías	27.031,3	0,2
40 Presidencia da Xunta	154.696,1	1,3
41 Consellería Presidencia Administración Públicas e Xustiza	134.735,8	1,2
42 Consellería de Facenda	41.829,9	0,4
43 Consellería de Medio Ambiente Territorio e Infraestruturas	660.609,6	5,7
44 Consellería de Economía e Industria	217.458,3	1,9
45 Consellería de Educación e Ordenación Universitaria	1.234.433,2	10,7
46 Consellería de Sanidade	2.040.759,2	17,7
47 Consellería de Cultura e Turismo	118.096,8	1,0
48 Consellería de Traballo e Benestar	731.816,2	6,4
49 Consellería do Medio Rural	579.818,9	5,0
50 Consellería do Mar	131.762,0	1,1
Total	11.516.289	100,0

Fonte: Xunta de Galicia e elaboración propia.

Agregando por grandes conceptos o gasto autonómico para os exercicios 2008 e 2009 (como se recolle no cadro 22), o consumo público representa o 44,9% do total do gasto consolidado de 2009, as transferencias correntes o 30,2% e os gastos de capital o 20,7%. Polo que respecta á súa evolución durante os anos referidos, destaca o incremento do consumo público e das transferencias correntes, fronte á diminución, importante en termos absolutos, dos gastos de capital (311 millóns menos), e da carga financeira, neste caso a causa, esencialmente, da diminución nas amortizacións de débeda de exercicios anteriores.

Cadro núm. 22

Estrutura e crecemento do gasto en Galicia (en miles de euros)

Conceptos	2008	2009	Variación 2009/2008		
			Absoluta	%	Repartición (%)
Consumo público	4.985.272	5.313.476	328.205	6,6	809,0
Transferencias correntes	3.423.211	3.575.621	152.409	4,5	375,7
Gastos de capital	2.754.398	2.442.920	-311.478	-11,3	-767,7
Carga financeira	482.642	356.670	-125.972	-26,1	-310,5
Variación de activos financeiros	136.324	133.731	-2.593	-1,9	-6,4
Total	11.781.847	11.822.418	40.571	0,3	100,0

Fonte: Xunta de Galicia e elaboración propia.

Consumo público

No cadro 23 calcúlase o agregado de consumo público, identificado coa suma dos gastos de persoal e da compra de bens e servizos, capítulos de gastos facilmente cuantificables, aínda que supoña deixar sen imputar a este o consumo de capital fixo ou os posibles ingresos asociados á adquisición de bens e servizos correntes, de máis difícil identificación. O consumo público representou, como se acaba de dicir, o 44,9% do total do gasto consolidado, experimentando un incremento do 6,6% respecto do ano anterior, porcentaxe superior ao aumento do gasto total que apenas medrou. Nas funcións de sanidade e educación concéntrase a meirande parte dos gastos en consumo público, ao representar o 82,7% do total do gasto de persoal e o 79,1% dos gastos en compra de bens e servizos do orzamento consolidado da comunidade autónoma, o que supón o 37,9% do gasto non financeiro desta e o 44,9% do gasto total.

Cadro núm. 23

Consumo público autonómico en Galicia (en miles de euros). Ano 2009

	Educación	Sanidade	Outros	Total
Gastos de persoal	1.444.403	1.782.086	672.568	3.899.056
Compra de bens e servizos	215.116	904.752	294.552	1.414.420
Total	1.659.518	2.686.838	967.120	5.313.476
% sobre o total do gasto autonómico				44,94

Fonte: Xunta de Galicia. Elaboración propia.

Cadro núm. 24

Gastos en transferencias correntes e de capital.
Administración xeral de Galicia (en miles de euros)

Entidades receptoras	2009		
	Correntes	De capital	Total
Administración do Estado	7.806	347	8.153
Organismos autónomos	3.690.445	422.309	4.112.754
Sociedades públicas e outros entes	487.863	296.465	784.328
Corporacións locais	1.140.557	193.744	1.334.301
Empresas privadas*	108.397	273.987	382.384
Familias e institucións non lucrativas	701.473	62.256	763.729
Exterior	5.166	3.847	9.013
Total	6.141.706	1.252.954	7.394.660
% sobre o total do gasto Administración xeral			62,5

* Inclúe os centros educativos concertados
 Fonte: Xunta de Galicia. Elaboración propia.

Transferencias correntes e de capital

Ao analizar as obrigas recoñecidas en concepto de transferencias da comunidade autónoma, cómpre ter en conta que reflicten aqueles recursos que non son directamente administrados por ela ao corresponder estes a outras administracións ou ao sector privado da economía. Unha vez consolidados os importes transferidos entre a Administración xeral e os organismos autónomos dependentes dela, de importancia significativa ao actuar aquela como entidade que financia estes, as transferencias correntes e de capital ascenderon no ano 2009 a 4.760,3 millóns de euros, o que representa o 41,6% do gasto non financeiro.

No cadro 24 recóllense as transferencias recoñecidas pola Administración xeral da comunidade autónoma, que supoñen o 62,5% do total do seu gasto, segundo as entidades receptoras. Deixando á marxe as transferencias destinadas aos organismos autónomos dependentes –a maior parte son recursos transferidos pola Administración xeral ao Sergas–, e as correspondentes ás corporacións locais –que teñen a súa orixe principalmente na participación destas entidades nos ingresos do Estado–, os maiores beneficiarios das transferencias da Administración xeral son as sociedades e entes públicos dependentes da comunidade autónoma, que recibiron 784,3 millóns de euros, malia que diminúen un 7,7% respecto do ano anterior, seguido das transferencias ás familias e institucións non lucrativas, con 763,7 millóns de euros, e ás empresas privadas, con 382,3 millóns de euros.

Un ano máis hai que destacar o importante papel que está a desenvolver a comunidade autónoma no financiamento das corporacións locais. Así, os 967,1 millóns de euros que aquela recibe do Estado para a súa transferencia a estas incrementáronse ata os 1.334,3 millóns de euros con achegas propias, aínda que esta cifra supoña unha diminución global do 3,3% respecto do ano anterior.

Investimentos

O esforzo investidor directo realizado polo sector público autonómico vén dado polas obrigas recoñecidas no capítulo VI do orzamento de gasto consolidado ao que debe engadirse o volume de transferencias de capital. Os investimentos reais ascenderon no exercicio 2009 a 1.258,1 millóns de euros, o que supón un 10,9% do total de gastos non financeiros, cunha diminución do 7,6% respecto do exercicio anterior. Esta cifra de investimentos representa o 2,2% do PIB galego, porcentaxe que se incrementa

ao 4,2% se se engaden os 1.184,7 millóns de euros de transferencias de capital e ao 5,7% se consideramos tamén os gastos de capital das sociedades públicas.

Carga financeira

Os gastos por xuros e amortizacións derivados do endebedamento dunha Administración constitúe a súa carga financeira, se ben para unha valoración axeitada debe terse en conta que parte da amortización da débeda está relacionada cos procesos de refinanciamento, para o que hai que poñela en correspondencia cos ingresos recoñecidos por endebedamento durante o exercicio. No cadro 25 indícase a evolución da carga financeira da Administración autonómica galega para o período 1995-2010. No que atinxe ao exercicio 2009, a caída experimentada, de algo máis de 100 millóns de euros, débese, ante todo, á diminución en case un 30% no volume de amortizacións, pese a que a boa evolución dos tipos de xuro tamén contribuíu á minoración dos gastos por este concepto.

Clasificación funcional

Rematamos coa análise da estrutura e evolución do gasto público autonómico galego, sinalando no cadro 26 a súa clasificación funcional por grandes grupos de funcións para a Administración xeral. En liña coas conclusións extraídas anteriormente da clasificación orgánica, destaca o peso dos gastos en produción de bens públicos de carácter social, no que se integran as funcións de educación e sanidade, que representan o 53,7% do total do gasto, seguido da acción social e promoción social (6,3%), infraestruturas (4,8%) e da dinamización económica do medio rural (4,2%).

Conta financeira

Para un mellor coñecemento da operativa económico-financiera do sector público autonómico galego resulta de interese poñer en relación as principais magnitudes de ingresos e gastos, cuantificando os diferentes conceptos que integran a conta financeira e o cálculo dos saldos orzamentarios. Nos cadros 27 a 30 móstranse as cifras

Cadro núm. 25

Carga financeira da Administración autonómica galega (en miles de euros)

	Xuros	Amortizacións	Carga financeira
1995	203.202	119.073	322.275
1996	229.956	117.708	347.664
1997	197.731	122.637	320.368
1998	185.987	130.708	316.696
1999	178.230	137.433	315.662
2000	175.227	199.446	374.673
2001	177.506	215.524	393.029
2002	155.407	210.948	366.355
2003	144.762	413.648	558.410
2004	124.747	222.985	347.732
2005	119.417	390.021	509.439
2006	149.957	457.103	607.060
2007	142.251	457.103	599.354
2008	134.510	347.730	482.240
2009	110.081	245.931	356.012
2010*	157.199	270.050	427.249

* Orzamentos iniciais.

Fonte: Xunta de Galicia e elaboración propia.

Cadro núm. 26

Gasto público autonómico da Administración xeral de Galicia.
Grupos de funcións. Ano 2009

Descrición	Miles de euros	%
1. Servizos de carácter xeral	260.888	2,3
Alta dirección da comunidade autónoma	38.178	0,3
Administración xeral	65.820	0,6
Xustiza	119.406	1,0
Administración local	9.114	0,1
Normalización lingüística	17.542	0,2
Administración electoral e partidos	10.829	0,1
2. Protección civil e seguridade cidadá	25.923	0,2
3. Protección e promoción social	1.104.004	9,6
Acción social e promoción social	723.540	6,3
Promoción do emprego e institucións	369.793	3,2
Cooperación exterior e ao desenvolvemento	10.672	0,1
4. Produción de bens públicos de carácter social	6.586.762	57,2
Sanidade	3.774.347	32,8
Educación	2.407.120	20,9
Cultura	112.687	1,0
Deportes	34.239	0,3
Vivenda	114.213	1,0
Outros servizos comunitarios e sociais	144.157	1,3
5. Produción de bens públicos de carácter económico	1.119.818	9,7
Infraestruturas	554.707	4,8
Ordenación do territorio	28.277	0,2
Promoción de solo para actividades industriais	12.048	0,1
Actuacións ambientais	207.362	1,8
Actuacións e valoración do medio rural	179.601	1,6
Investigación, desenvolvemento e innovación	106.375	0,9
Sociedade da información e do coñecemento	26.345	0,2
Información estatística básica	5.103	0,0
6. Regulación económica de carácter xeral	95.379	0,8
Actuacións económicas xerais	38.020	0,3
Actividades financeiras	57.359	0,5
7. Regulación económica de sectores produtivos	866.747	7,5
Dinamización económica do medio rural	486.502	4,2
Pesca	110.925	1,0
Industria, enerxía e minería	43.788	0,4

[Continúa] ►

Cadro núm. 26 (continuación)**Gasto público autonómico da Administración xeral de Galicia.
Grupos de funcións. Ano 2009**

Descrición	Miles de euros	%
Desenvolvemento empresarial	134.601	1,2
Comercio	25.761	0,2
Turismo	65.170	0,6
8. Transferencias a entidades locais	1.101.135	9,6
Transferencias a entidades locais	1.101.135	9,6
9. Débeda pública	355.633	3,1
Débeda pública	355.633	3,1
Totais	11.516.289	100,0

Fonte: Xunta de Galicia e elaboración propia.

relativas á conta financeira dos exercicios 2008 e 2009, a evolución do aforro e déficit orzamentario para o período 2000-2009 e os estados de liquidación do orzamento da Administración xeral e do orzamento consolidado do exercicio 2009.

Na conta financeira derivada do orzamento consolidado (cadro 27) destaca a forte caída do aforro bruto ou aforro por operacións correntes –diferenza positiva entre os ingresos e os gastos correntes–, que diminuíu por segundo ano consecutivo, neste caso

Cadro núm. 27**Conta financeira. Orzamento consolidado de Galicia**

	Miles de euros		Variación 2009 / 2008	
	2008	2009	Absoluta	%
Aforro bruto¹	1.607.868	1.126.313	-481.555	-29,95
Recursos dispoñibles non financeiros ²	2.552.258	2.070.980	-481.278	-18,86
Gastos de capital ³	2.754.398	2.442.920	-311.478	-11,31
Capacidade (-)/necesidade (+) de financiamento⁴	202.140	371.940	169.800	84,00
Variación de activos financeiros ⁵	117.375	117.336	-39	-0,03
Amortizacións ⁶	347.730	245.931	-101.799	-29,28
Endebemento bruto ⁷	587.938	936.274	348.336	59,25
Endebemento neto⁸	240.208	690.343	450.135	187,39

Obtención da capacidade (-) / necesidade (+) de financiamento:

¹ Ingresos correntes menos gastos correntes. Capítulos 1 a 5 do orzamento de ingresos e gastos.

² Ingresos de capital máis aforro bruto. Capítulos 6 e 7 de ingresos máis (1).

³ Comprende os capítulos 6 e 7 do orzamento de gastos, é dicir, investimentos reais e transferencias de capital.

⁴ Gastos de capital menos recursos dispoñibles. Capítulos 6 e 7 de gastos menos (2). É o déficit non financeiro.

⁵ Diferenza neta entre os gastos e ingresos de activos financeiros. Capítulo 8 de gastos e ingresos.

⁶ Comprende o capítulo 9 de gastos. Pago anual de anualidades por capital debido.

⁷ Ingresos obtidos por endebemento.

⁸ Correspóndese co endebemento bruto menos as amortizacións.

Fonte: Xunta de Galicia e elaboración propia.

Cadro núm. 28**Aforro e déficit presupostario. Orzamento consolidado de Galicia (en miles de euros)**

Conceptos	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Aforro bruto	658.326	801.059	784.374	802.177	1.300.633	1.297.836	1.543.125	1.847.152	1.607.868	1.126.313
Aforro neto	458.880	585.535	573.426	388.529	1.077.648	907.815	1.165.567	1.390.049	1.260.138	880.382
Necesidade de financiamento	2.427	57.417	-87.797	-30.724	-185.031	-14.200	-86.799	-245.997	202.140	371.940
Déficit primario	-172.799	-120.089	-243.204	-175.486	-311.086	-134.197	-223.891	-395.955	67.228	261.201
Necesidade de endebedamento	19.439	155.550	47.097	57.805	-87.288	87.345	79.548	-93.267	319.515	489.276
Débeda neta	60.101	0	65.000	25.318	69.133	114.510	10.442	84.897	240.208	690.343

Fonte: Xunta de Galicia e elaboración propia.

Cadro núm. 29**Estado de liquidación do orzamento. Administración xeral de Galicia (en miles de euros). Ano 2009**

Concepto	Dereitos recoñecidos netos	Obrigas recoñecidas netas	Importes
(+) Operacións correntes	9.868.496	8.878.499	989.997
(+) Operacións de capital	936.916	2.270.607	-1.333.691
1. (+) Operacións non financeiras	10.805.412	11.149.107	-343.695
2. (+) Operacións con activos financeiros	15.046	121.252	-106.206
I. Resultado presupostario do exercicio (1+2)	10.820.458	11.270.358	-449.900
II. Variación neta de pasivos financeiros	936.274	245.931	690.343
III. Saldo presupostario do exercicio (I+II)			240.442

Fonte: Xunta de Galicia e elaboración propia.

Cadro núm. 30**Estado de liquidación do orzamento. Orzamento consolidado (en miles de euros) en Galicia. Ano 2009**

Concepto	Dereitos recoñecidos netos	Obrigas recoñecidas netas	Importes
(+) Operacións correntes	10.126.149	8.999.836	1.126.313
(+) Operacións de capital	944.667	2.442.920	-1.498.254
1. (+) Operacións non financeiras	11.070.815	11.442.756	-371.940
2. (+) Operacións con activos financeiros	16.395	133.731	-117.336
I. Resultado presupostario do exercicio (1+2)	11.087.211	11.576.487	-489.276
II. Variación neta de pasivos financeiros	936.274	245.931	690.343
III. Saldo presupostario do exercicio (I+II)			201.066

Fonte: Xunta de Galicia e elaboración propia.

Cadro núm. 31
Ingresos/Gastos dos organismos autónomos administrativos (en miles de euros). Ano 2009

	Sergas	ECAP	IGE	Augas	ACSP	SIG	IGC	TGDC	IGSSL	APLU	Total
Ingresos											
Taxas e outros ingresos	47.709	89	4	37.769	53	3	301	388	8	153	86.477
Transferencias correntes	3.793.786	3.784	2.999	4.304	2.062	5.646	5.767	692	6.631	4.456	3.830.127
Ingresos patrimoniais	187	12	7	224	25	15	15	6	8	11	509
Total ingresos correntes	3.841.682	3.885	3.010	42.296	2.141	5.664	6.082	1.086	6.646	4.620	3.917.114
Alieamento investimentos reais											0
Transferencias de capital	38.563	705	1.500	105.857	282	18	2.021	28	2.133	480	151.586
Total ingresos de capital	38.563	705	1.500	105.857	282	18	2.021	28	2.133	480	151.586
Total ingresos non financeiros	3.880.245	4.590	4.510	148.154	2.423	5.682	8.103	1.114	8.779	5.100	4.068.700
Variación de activos financeiros	1.335										1.335
Variación de pasivos financeiros											0
Total ingresos financeiros	1.335										1.335
Total de ingresos	3.881.580	4.590	4.510	148.154	2.423	5.682	8.103	1.114	8.779	5.100	4.070.035
Gastos											
Gastos de persoal	1.731.309	1.160	2.556	5.072	670	1.104	4.674	369	5.306	3.678	1.755.899
Compras de bens e servizos	902.804	2.477	362	1.118	1.303	937	911	186	876	324	911.298
Xuros	13						5				19
Transferencias correntes	1.108.082	258	1.258	1	211	4.588	500	530			1.115.428
Fondo de continxencia											
Total gastos correntes	3.742.209	3.894	4.176	6.191	2.185	6.629	6.091	1.085	6.182	4.002	3.782.643
Investimentos reais	144.029	718	1.450	17947	282		1.727	2	2.139	307	168.601
Transferencias de capital	623			121.377		18	464				122.482
Total gastos de capital	144.652	718	1.450	139.324	282	18	2.191	2	2.139	307	291.083
Total gastos non financeiros	3.886.861	4.612	5.626	145.515	2.467	6.646	8.282	1.087	8.321	4.309	4.073.726
Variación de activos financeiros	1.286										1.286
Variación de pasivos financeiros											
Total gastos financeiros	1.286										1.286
Total de gastos	3.888.147	4.612	5.626	145.515	2.467	6.646	8.282	1.087	8.321	4.309	4.075.012

Fonte: Xunta de Galicia e elaboración propia.

nun 29,9% que se engade á caída do 12,95% do exercicio anterior, situándose na cifra de 1.126,3 millóns de euros. Esta importante redución no aforo bruto obrigou, cuns ingresos de capital practicamente iguais aos do exercicio anterior, a diminuír tamén os gastos de capital nun 11,3% –principalmente polas transferencias de capital–, situán-

Cadro núm. 32

Ingresos/gastos dos organismos autónomos comerciais (en miles de euros).

Ano 2009

	IGVS	Fogga	AGADIC*	Total
Ingresos				
Taxas e outros ingresos	6.029	18	21	6.068
Transferencias correntes	11.987	5.389	4.304	21.680
Ingresos patrimoniais	5.533	31	277	5.840
Total ingresos correntes	23.549	5.437	4.602	33.589
Alleamento investimentos reais	35.150	14		35.164
Transferencias de capital	54.792	175.702	12.816	243.310
Total ingresos de capital	89.941	175.716	12.816	278.474
Total ingresos non financeiros	113.491	181.153	17.419	312.062
Variación de activos financeiros	14			14
Variación de pasivos financeiros				
Total ingresos financeiros	14			14
Total de ingresos	113.505	181.153	17.419	312.077
Gastos				
Gastos de persoal	7.939	4.523	2.149	14.611
Compras de bens e servizos	2.663	700	1.593	4.956
Xuros	640	0		640
Transferencias correntes	9.979	259	1.299	11.537
Fondo de continxencia				
Total gastos correntes	21.220	5.481	5.042	31.743
Investimentos reais	64.025	2.760	5.111	71.897
Transferencias de capital	52.817	172.976	5.849	231.642
Total gastos de capital	116.842	175.736	10.961	303.539
Total gastos non financeiros	138.062	181.217	16.003	335.282
Variación de activos financeiros	11.193			11.193
Variación de pasivos financeiros				
Total gastos financeiros	11.193			11.193
Total de gastos	149.255	181.217	16.003	346.475

* AGADIC é unha Axencia pública autonómica.

Fonte: Xunta de Galicia e elaboración propia.

dose na cifra de 2.442,9 millóns de euros, o que supón 311 millóns menos que o ano anterior, e xerando, así, unha necesidade de financiamento de 371,9 millóns de euros. Tan só o 46,1% dos gastos de capital se financiou con aforo bruto, o que representa 12 puntos menos que no exercicio anterior.

A esta necesidade financeira engádense maiores gastos que os ingresos por variacións de activos financeiros, por importe de 117,3 millóns de euros, provocando un resultado orzamentario do exercicio negativo de 489,2 millóns de euros. Este dato, ao ascender o endebedamento neto a 690 millóns de euros, transfórmase nun saldo final do orzamento liquidado do exercicio 2009 positivo en 201 millóns de euros.

Os organismos autónomos

Aínda que as cifras agregadas dos orzamentos liquidados dos organismos autónomos dependentes da Administración autonómica foron parcialmente analizadas nos apartados anteriores, ao incluílas dentro do orzamento consolidado daquela, nos cadros 31 a 33 indícanse os seus orzamentos liquidados de ingresos e gastos, diferenciando segundo o seu carácter administrativo ou comercial.

No que atinxe aos organismos autónomos administrativos destaca, pola contía dos recursos administrados, o Servizo Galego de Saúde, instrumento co que a comunidade autónoma exerce a función sanitaria. O total de obrigas liquidadas polo Sergas no ano 2009 ascendeu a 3.888,1 millóns de euros, un 5% máis que no exercicio anterior, que se financiaron na súa meirande parte polas transferencias correntes da Administración xeral da comunidade autónoma. En relación ao resto de organismos autónomos administrativos cabe salienta unicamente Augas de Galicia, que xestionou un total de 145

Cadro núm. 33

Ingresos do Sergas. Dereitos recoñecidos (en miles de euros)

Conceptos	2000	2002	2004	2006	2008	2009	2010*
Taxas e outros ingresos	29.621	37.377	37.877	39.722	46.946	47.896	44.844
Transferencias correntes	1.937.877	2.222.853	2.521.418	3.195.746	3.643.090	3.793.786	3.483.046
■ <i>Insalud/Instituto Social de la Marina</i>	1.849.882	94.053	57.191	50.618	55.617	88.601	94.820
■ <i>Comunidade autónoma</i>	33.866	2.078.418	2.368.370	3.019.140	3.471.139	3.626.966	3.318.226
■ <i>Outras</i>	54.129	50.382	95.857	125.989	116.334	78.219	70.000
Transferencias de capital	4.915	13.855	13.125	5.066	6.407	38.563	104.372
■ <i>Insalud/Instituto Social de la Marina</i>	356	535	-	3.579	4.538	5.381	3.579
■ <i>Comunidade autónoma</i>	4.308	13.310	12.852	1.389	1.198	33.182	100.734
■ <i>Outras</i>	251	10	273	97	671	0	3.638
Activos financeiros	2.229	1.899	1.881	1.413	1.486	1.335	650
Total ingresos	1.974.641	2.275.984	2.574.302	3.241.947	3.697.930	3.881.580	3.632.912

* Orzamentos iniciais.

Fonte: Xunta de Galicia e elaboración propia.

millóns de euros, dos que 139,3 se corresponden con gastos de capital, se ben hai que ter en conta que a meirande parte destes son transferencias de capital que executa a Empresa Pública de Obras e Servizos Hidráulicos (EPOSH).

Polo que respecta aos organismos autónomos de carácter comercial, destacan, polo importe dos recursos administrados, o Fondo Galego de Garantía Agraria (FGGA), que recoñeceu obrigas por importe de 181,2 millóns de euros, dos que 172,9 os transferiu ao sector agroalimentario como gastos de capital, e o Instituto Galego da Vivenda e Solo (IGVS), órgano a través do cal a comunidade exerce a súa política de vivenda e de solo industrial, que liquidou gasto por importe de 149,3 millóns de euros, dos cales 64 foron investimentos directos e 52 transferencias de capital.

As empresas públicas

Como xa se recolle en *Informes* anteriores, dentro do sector público autonómico galego cobra cada vez máis importancia o subsector das empresas públicas dependentes del. Este estaba constituído no ano 2009 por 12 entes públicos, 6 fundacións e 20 sociedades mercantís, se ben xa nos orzamentos do ano 2010 se integran todas

Cadro núm. 34

Orzamentos iniciais de entes, fundacións e sociedades mercantís de Galicia (en miles de euros)

	Entes e fundacións públicas	Sociedades mercantís	Total
1995	142.632	151.377	294.009
1996	170.110	135.450	305.561
1997	182.894	128.989	311.883
1998	225.993	364.370	590.362
1999	248.717	505.902	754.619
2000	267.691	429.261	696.952
2001	312.220	380.549	692.769
2002	436.833	381.809	818.642
2003	463.902	419.863	883.765
2004	533.970	419.874	953.844
2005	581.102	554.371	1.135.473
2006	634.489	759.306	1.393.795
2007	691.217	773.361	1.464.578
2008	766.902	925.675	1.692.577
2009	1.187.880	683.213	1.871.093
% variación 1995-2009	732,8	351,3	536,4

Fonte: Xunta de Galicia e elaboración propia.

as entidades deste tipo encadradas no perímetro institucional delimitado no SEC-95, o que eleva o número das fundacións incluídas nos mesmos ata 23, integrando tamén 5 consorcios.

No cadro 34 sinálase a evolución dos orzamentos iniciais destas entidades para o período 1995-2009, salientando o feito de que a súa actividade, medida en termos de recursos administrados, se incrementou nun 536% durante ese período, equivalendo neste momento a 3,5 veces o conxunto dos organismos autónomos, tanto administrativos como comerciais, excluído o Sergas.

Cadro núm. 35

Entes e fundacións públicas. Orzamentos iniciais (en miles de euros)

	2000	2002	2004	2006	2008	2009		
						Explotación	Capital	Total
CRTVG	105.303	113.014	126.515	139.263	149.621	134.067	8.512	142.579
Igape	72.079	87.427	97.419	120.233	135.598	124.336	306.405	430.741
Fundación Hospital de Verín	9.111	9.174	9.513	11.515	14.988			0
Portos de Galicia	28.728	35.974	42.932	51.501	58.715	26.205	47.026	73.231
Obras e servizos hidráulicos	1.244	63.974	71.370	99.720	121.068	4.425	186.590	191.015
Fundación Instituto Galego de Oftalmoloxía	2.849	2.357	2.775	2.249	2.424	2.250	93	2.343
Consello Económico e Social	896	994	1.025	1.136	1.349	1.312	1.314	2.626
Fundación Hospital do Barbanza	11.023	12.463	13.524	16.060	21.259			0
Fundación Hospital Virxe da Xunqueira	9.839	10.404	11.649	13.427	18.431			0
CIXTEC	10.025	15.061	16.504	19.890	23.701	23.734	23.879	47.613
Fundación Escola Galega de Admón. Sanitaria	1.803	2.590	3.782	3.730	3.548	2.812	166	2.978
Fundación Urxencias Sanitarias de Galicia 061	14.172	21.706	27.212	34.361	42.454	46.626	1.056	47.682
Fundación Cidade da Cultura de Galicia	-	18.877	55.917	49.240	61.035	6.524	55.293	61.817
Instituto Enerxético de Galicia	-	2.687	3.762	4.030	14.994	19.290	19.592	38.882
Axencia Galega de Desenvolvemento Rural	-	15.067	14.104	20.064	40.922	39.294	39.294	78.588
Fundación Hospital Comarcal do Salnés	-	24.407	13.744	16.563	21.232			0
Fundación Foro Galego e Iberoamericano de Saúde	619	657	702	339	0			0
Fundación Pública Centro de Transfusión de Galicia	-	-	21.521	23.811	24.644	24.913	544	25.457
Fundación Pública de Medicina Xenómica	-	-	-	889	2.409	2.932	1.032	3.964
Instituto para o Control do Medio Mariño de Galicia	-	-	-	6.468	4.154	4.001	5.151	9.152
Instituto Galego de Calidade Alimentaria	-	-	-	-	4.356	5.646	5.646	4.356
Axencia Galega de Emerxencias	-	-	-	-	-	7.309	7.309	14.618
Consello Galego de Relacións Laborais	-	-	-	-	-	1.651	1.651	3.302
Total	267.691	436.833	533.970	634.489	766.902	477.327	710.553	1.187.880

Cadro núm. 36

Sociedades mercantís. Orzamentos iniciais (en miles de euros)

						2009			
	2000	2002	2004	2006	2008	Explotación	Capital	Total	Endebemento
Sogama	199.512	187.106	85.853	106.081	110.738	107.409	5.111	112.520	-
Sociedade de Imaxe e Promoción Turística	10.518	12.700	15.603	22.591	56.572	43.322	17.147	60.469	-
Xestur A Coruña	10.331	14.478	29.075	40.976	145.399	69.049	38	69.087	-
Xestur Lugo	3.684	6.568	35.214	85.688	84.902	41.396	0	41.396	-
Xestur Ourense	25.453	25.370	43.782	66.908	85.480	45.682	216	45.898	-
Xestur Pontevedra	10.602	22.788	36.158	103.231	80.421	97.538		97.538	25.000
Sociedade de Xestión do Plan Xacobeo	24.966	24.697	34.290	28.372	28.506	24.112	4.292	28.404	-
Sociedade de Xestión Centro Supercomputación	2.314	6.130	4.100	2.226	1.831	749	0	749	-
Sociedade de Desenvolvemento Comarcal	4.363	6.447	8.057	7.990	7.627	7.219	197	7.416	-
Galaria Empresa Pública de Servizos Sanitarios*	17.171	21.634	28.586	32.214	35.566	39.758	5.283	45.041	-
Galicia Calidade	1.190	1.606	1.660	1.590	1.998	4.130	1.462	5.592	-
Sodiga	3.125	9.378	3.110	3.440	28.090	5.138	0	5.138	-
Xestión Enerxética de Galicia	1.527	-	-	-	0			0	-
Centro Europeo de Empresas e Innovación	1.298	2.048	2.318	2.600	2.661	3.226	30	3.256	-
Sociedade Pública de Investimentos de Galicia	106.908	33.402	66.633	78.346	102.884	6.398	47.148	53.546	64.319
Xenética Fontao, S.A.	721	1.099	1.639	2.680	3.448	4.023	309	4.332	-
Redes de Telecomunicación Galegas S.A.	4.255	4.532	5.122	5.753	7.654	11.311	619	11.930	-
XesGalicia S.A.	1.322	1.826	1.604	1.486	4.309	4.496	1.702	6.198	-
Autoestrada Alto de San Domingos - Ourense	-	-	17.070	167.134	81.478	9.899	25.288	35.187	27.000
Empresa Pública de Servizos Agrarios Galegos S.A.					54.518	47.439	462	47.901	-
S.A. de Xestión do Banco de Terras de Galicia					1.593	882	733	1.615	-
Total	429.261	381.809	419.874	759.306	925.675	573.176	110.037	683.213	116.319

* Antes Instituto Galego de Medicina Técnica, S.A.

Fonte: Xunta de Galicia e elaboración propia.

Cadro núm. 37**Endebedamento das sociedades mercantís de Galicia**

Variación de pasivos. Orzamentos iniciais

	Miles de euros
1997	35.183
1998	196.038
1999	256.272
2000	244.125
2001	178.362
2002	167.015
2003	162.864
2004	95.953
2005	165.940
2006	281.175
2007	249.373
2008	213.984
2009	116.319

Fonte: Xunta de Galicia e elaboración propia.

Nos cadros 35 e 36 móstranse os orzamentos de cada un dos entes, fundacións e sociedades mercantís para o período 2000-2009, diferenciando neste último ano entre o orzamento de explotación e o de capital. Sobresaen, no ano 2009, o Igape, con 430,7 millóns de euros; a Compañía da Radio e Televisión de Galicia, con 142 millóns de euros; a EPOSH, con 191 millóns; a Axencia Galega de Desenvolvemento Rural, con 78 millóns; Portos de Galicia, con 73 millóns, e a Fundación Cidade da Cultura de Galicia, con 61 millóns. Á súa vez, polo que respecta ás sociedades públicas, destacan os recursos administrados por Xestures, Sogama, con 112 millóns de euros; a Sociedade de Imaxe e Promoción Turística, con 60 millóns; a Sociedade Pública de Investimentos (SPI), con 53 millóns de euros, e Galaria con 45 millóns.

O financiamento destas entidades públicas provén principalmente da Administración xeral da comunidade autónoma que lles transferiu durante o exercicio 2009, en concepto de transferencias correntes e de capital, un total de 784,3 millóns de euros, o que supón o 41,9% do seu orzamento de gastos. O recurso ao endebedamento concéntrase nas sociedades públicas mercantís, ascendendo no orzamento do ano 2009 a 116 millóns de euros, o que representa o 17% do gasto previsto para este exercicio por estas entidades, concentrándose unicamente na SPI, en Xestur Pontevedra e na Autoestrada Alto de Santo Domingos-Ourense. Da análise individualizada das actividades realizadas por cada unha destas entidades, xunto coas conclusións globais sobre o seu financiamento, ponse de manifesto o seu carácter fundamentalmente instrumental para a prestación de servizos públicos competencia da Administración autonómica ou para o financiamento de investimentos mediante o endebedamento.

O sector público local galego

O sector público local galego está constituído polo conxunto dos 315 concellos nos que se subdivide o territorio de Galicia, 4 deputacións en correspondencia coa división provincial, 41 mancomunidades resultado da asociación de municipios (14 na Coruña, 3 en Lugo, 12 en Ourense e 12 en Pontevedra), e 9 entidades menores (1 en Ourense e 8 en Pontevedra).

As características máis salientables do sector público local galego véñense mantendo de forma inalterada nos últimos anos, o que se conxuga cunha falta de información oficial e actualizada sobre a realidade económico-financeira dos mesmos, polo que nesta edición do *Informe*, unha vez máis, tan só podemos recoller os trazos máis característicos deste sector en Galicia sen facer unha análise máis polo miúdo.

Cadro núm. 38

Orzamentos de gasto das corporacións locais (en miles de euros). Ano 2008

	Concellos			Corporacións provinciais	Transferenc. internas	Total CC.LL.	Concellos (€/hab.)	CC.LL. (€/hab.)
	> 20.000 hab.	< 20.000 hab.	Total					
Andalucía	6.464.527	3.212.947	9.677.474	1.871.285	336.399	11.212.360	1.179,9	1.353,2
Aragón	969.861	937.887	1.907.749	336.231	72.169	2.171.810	1.437,7	1.617,2
Asturias	501.855	392.807	894.662	0	0	894.662	828,3	824,5
Baleares	894.025	434.530	1.328.555	439.602	39.473	1.728.683	1.238,4	1.578,7
Canarias	1.626.099	549.826	2.175.926	1.843.626	363.750	3.655.802	1.048,2	1.742,0
Cantabria	370.833	307.121	677.954	0	0	677.954	1.164,6	1.150,9
Castela e León	1.611.607	1.506.246	3.117.853	925.158	98.150	3.944.861	1.219,2	1.540,9
Castela-A Mancha	831.519	1.624.736	2.456.256	510.230	69.763	2.896.723	1.202,2	1.393,1
Cataluña	6.323.070	3.475.648	9.798.718	1.084.466	180.081	10.703.102	1.330,6	1.433,3
C. Valenciana	3.430.647	1.710.327	5.140.974	920.613	94.281	5.967.307	1.022,1	1.173,6
Estremadura	290.776	678.376	969.152	249.729	8.833	1.210.048	882,9	1.100,0
Galicia	1.196.361	1.103.632	2.299.993	557.812	79.118	2.778.686	826,1	994,2
Madrid	8.432.064	1.785.936	10.218.000	0	0	10.218.000	1.629,2	1.606,5
Murcia	1.319.794	377.588	1.697.382	0	0	1.697.382	1.190,2	1.174,3
Navarra	330.030	651.755	981.784	0	0	981.784	1.582,6	1.559,5
País Vasco	2.189.890	1.313.527	3.503.417	15.199.473	1.692.820	17.010.070	1.624,1	7.834,3
A Rioxa	218.047	251.592	469.639	0	0	469.639	1.479,2	1.462,9
Ceuta	248.249	-	248.249	0	0	248.249	3.207,8	3.158,7
Melilla	217.121	-	217.121	0	0	217.121	3.038,9	2.958,8
Total	37.466.374	20.314.481	57.780.855	23.938.225	3.034.838	78.684.242	1.251,8	1.686,3

Cadro núm. 39

Ingresos/Gastos dos concellos por tramos de poboación (en euros por habitante)

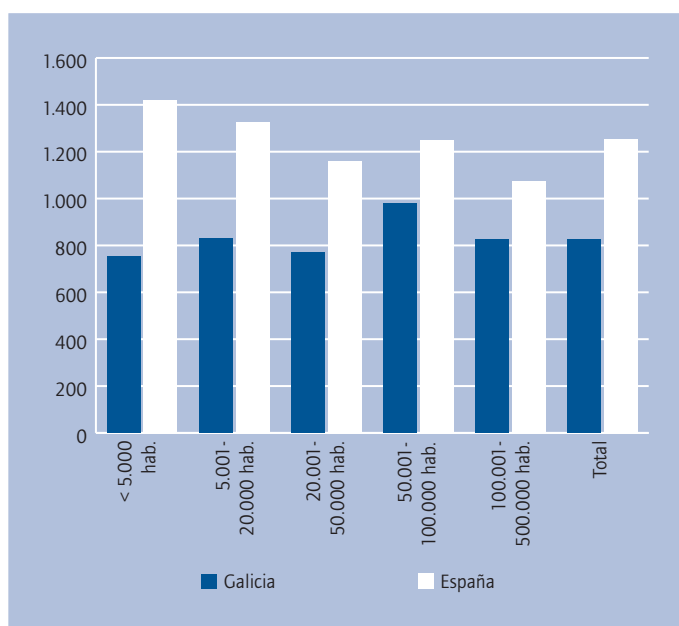
	1990		1994		1998		2002		2004		2006		2008	
	Galicia	España	Galicia	España	Galicia	España	Galicia	España	Galicia	España	Galicia	España	Galicia	España
Ingresos														
Menos de 5.000 hab.	112,42	301,96	240,90	470,84	342,73	647,21	458,15	998,15	631,85	1.024,47	676,79	1.324,64	766,81	1.430,18
5.001-20.000 hab.	170,18	343,84	295,50	464,47	364,45	611,41	489,11	845,00	570,03	987,25	768,97	1.167,57	838,26	1.340,24
20.001-50.000 hab.	184,41	359,43	314,92	487,08	370,60	615,80	504,63	866,03	597,10	897,64	692,38	1.104,82	773,74	1.172,79
50.001-100.000 hab.	288,37	364,46	442,61	476,27	526,82	624,98	576,01	883,26	775,56	974,91	898,53	1.175,14	979,55	1.261,03
100.001-500.000 hab.	259,67	334,46	392,40	455,00	470,63	599,85	621,99	759,03	605,59	827,78	682,89	985,13	827,60	1.079,18
Total	194,61	351,08	328,07	478,66	406,14	632,93	527,08	857,03	618,81	943,82	738,05	1.137,44	831,39	1.261,09
Gastos														
Menos de 5.000 hab.	112,41	301,26	240,86	469,44	342,46	645,47	456,97	995,03	614,43	1.018,46	667,20	1.309,76	755,24	1.419,86
5.001-20.000 hab.	170,06	343,01	294,85	460,85	363,55	607,33	483,44	840,87	567,69	978,52	757,69	1.158,29	829,03	1.323,15
20.001-50.000 hab.	184,41	369,72	314,92	482,80	370,60	611,00	504,63	860,08	592,94	893,06	690,95	1.093,22	772,28	1.159,70
50.001-100.000 hab.	288,37	364,29	442,61	474,62	526,82	610,59	576,01	881,05	759,90	963,08	885,06	1.149,20	978,59	1.248,09
100.001-500.000 hab.	259,67	333,88	392,40	451,15	470,63	595,02	621,99	750,41	600,91	823,36	682,89	977,12	827,60	1.074,83
Total	194,56	351,91	327,81	475,72	405,77	628,26	524,86	852,65	611,33	938,20	730,86	1.124,47	826,10	1.251,81

Fonte: Dirección Xeral de Cooperación Local e elaboración propia.

Os concellos galegos, ao igual que os do conxunto do Estado, veñen asumindo un protagonismo en relación coas demandas que se fan ao sector público que non se corresponden coa súa organización competencial nin financeira. A súa proximidade aos cidadáns e o principio de subsidiariedade dan lugar a que estas entidades veñan desenvolvendo un número cada vez máis elevado de competencias doutras administracións, o que lles supón un esforzo financeiro e de medios que non poden afrontar cos recursos dispoñibles. Os concellos seguen a ser a Administración máis dependente a nivel financeiro, ao elevar o proceso constitucional de forma considerable as súas funcións e importancia na vida pública sen unha correspondencia co desenvolvemento dunha Facenda local acorde coas novas funcións. Ademais, a crise económica actual e, en especial, a paralización do sector inmobiliario, están a afectar de forma moi significativa á recadación dos concellos polas figuras tributarias que lles son propias.

Gráfico 2.

Gasto dos concellos por tramos de poboación
(en euros por habitante). Ano 2008

Esta realidade tradúcese nunha presenza dentro dos seus orzamentos dunha porcentaxe moi importante de gastos improprios derivados do exercicio de competencias doutras administracións que son asumidas pola Administración local. Os concellos galegos non son alleos a esta realidade. Pola contra, as súas características diferenciais fan que esta problemática teña efectos aínda máis acusados, o que os está a colocar nunha situación económico-financieira crítica en termos xerais.

Para a análise dos orzamentos destas entidades, no cadro 38 recóllense as previsións de gastos dos concellos para as distintas comunidades autónomas do Estado español no ano 2008. O total de gasto presupostado polos concellos galegos para ese ano ascendeu a 2.299,9 millóns de euros (un 8,2% máis que no exercicio anterior), o que equivale ao 4,09% do PIB, fronte a un gasto municipal no conxunto

do Estado de 57.780 millóns de euros, o que se traduce nunha porcentaxe en termos do PIB do 5,31%, significativamente superior á do ámbito galego. Con todo, tanto en Galicia como no resto do Estado os recursos administrados polos concellos incrementan o seu peso en termos do PIB, ao conterse nese exercicio o crecemento deste último, sen que a nivel municipal tivesen aínda aflorado de forma significativa os efectos da crise económica sobre os seus orzamentos.

As magnitudes reflectidas nos seus orzamentos, xunto cos datos recollidos no cadro 39, así como a súa representación para unha mellor valoración no gráfico 2, son indi-

As magnitudes reflectidas nos seus orzamentos, xunto cos datos recollidos no cadro 39, así como a súa representación para unha mellor valoración no gráfico 2, son indi-

cativos da xa tradicional característica diferencial dos municipios galegos con relación aos do resto do Estado: un menor volume de recursos administrados, que se traduce na expresión asociada ao municipalismo en Galicia de «raqitismo orzamentario». Este menor volume de gasto en termos comparativos é aínda máis acusado canto menor é o tamaño dos municipios. Así, para os municipios de entre 20.000 e 50.000 habitantes o nivel de prestacións municipais, valorado en magnitudes de euros por habitante, tan só acadou o 66% da media nacional para o mesmo tamaño, porcentaxe que se reduce ao 62,6% para os de poboación entre 5.000 e 20.000 e ao 53,1% nos municipios de menos de 5.000 habitantes.

Como xa se comentou nesta sección, se poñemos en relación estas diferenzas en termos de gasto por habitante coa realidade territorial, social e económica da maioría dos concellos galegos, a súa situación de desequilibrio en termos reais é aínda maior, por contar Galicia con máis da metade dos núcleos de poboación do Estado, o que se traduce na práctica nun condicionamento directo da xestión e da prestación dos servizos municipais.

Este desequilibrio ten a súa orixe tanto en factores esóxenos, ao ser discriminados de forma negativa os municipios galegos na repartición da participación nos ingresos do Estado, como endóxenos, ao non exercer de forma equivalente a súa capacidade tributaria.

En relación aos ingresos dos concellos galegos derivados da súa participación nos recursos do Estado, no sistema vixente, modificado a partir do ano 2004 e analizado en *Informes* anteriores, segue a primarse os municipios de maior tamaño en detrimento dos máis pequenos, e non se ten en conta adecuadamente a dispersión da poboación, o cal resulta prexudicial para os concellos galegos que ingresan menos que no conxunto do Estado, explicando en parte as diferenzas anteriores.

Non obstante, a menor capacidade de gasto dos municipios galegos explícase tamén polo escaso exercicio da súa capacidade tributaria. Os ingresos por tributos propios dos municipios galegos, en termos de recadación en euros por habitante, presentan magnitudes significativamente inferiores ás dos concellos do conxunto do Estado, sobre todo nos de menor tamaño. Este menor ingreso por tributos propios dos municipios máis pequenos en Galicia non se xustifica totalmente polas diferenzas de capacidade económica dos seus residentes, pola actividade económica desenvolvida no seu territorio nin polos propios servizos municipais prestados. Aínda que nestes factores poida radicar unha parte das diferenzas existentes, en Galicia prodúcese o que podemos denominar «inhibición fiscal» respecto do exercicio da autonomía e capacidade que a normativa vixente lles outorga aos concellos en materia tributaria.

Esta menor capacidade económico-financieira dos concellos galegos con respecto aos do resto do Estado ten o seu reflexo tamén no recurso ao endebedamento. Como se recolle no cadro 40, os concellos galegos son os menos endebedados do conxunto do Estado, en termos per cápita, ao representar o 38,9% da media nacional. Ademais, o incremento da débeda viva a finais do ano 2009 respecto do exercicio anterior foi a metade da dos seus homólogos a nivel nacional, que incrementaron os seus pasivos nun 10%.

Esta realidade, xunto cos efectos da crise económica sobre os ingresos municipais –incipientes no ano 2008 pero manifestados con toda a súa crueza en 2009– e as restricións normativas que desde o Goberno central se están a impoñer ao conxunto das administracións públicas para reducir o déficit público, provocan que nestes momentos moitos concellos galegos se atopen con serias dificultades económicas para afrontar, non xa actuacións en investimentos senón gastos básicos, incluídos os de persoal. Situacións como esta alimentan o debate que reclama unha racionalización do sector en Galicia e o termo «fusión» emprégase xa de forma xeneralizada nas análises realizadas. Aínda que non é só un problema de nivel municipal, a adaptación das administracións públicas á situación económica presente non pode consistir unicamente nun recorte xeral no gasto, senón que se debe reformular a estrutura administrativa desenvolvida nos últimos anos, así como as funcións asumidas polo sector público, centrando as posibilidades financeiras naqueles niveis e actuacións prioritarios.

Cadro núm. 40

Débeda viva dos concellos por comunidades autónomas (en miles de euros)

	31/12/2009		31/12/2008	
	Total	Euros/ habitante	Total	% variación 2009/2008
Andalucía	4.569.155	550	3.864.380	18,2
Aragón	1.068.439	794	988.345	8,1
Asturias	451.071	416	447.047	0,9
Baleares	602.906	550	503.448	19,8
Canarias	838.034	398	719.456	16,5
Cantabria	230.681	391	214.308	7,6
Castela e León	1.013.349	395	912.017	11,1
Castela-A Mancha	729.613	351	634.872	14,9
Cataluña	4.488.842	600	4.049.828	10,8
C. Valenciana	2.943.045	578	2.532.294	16,2
Estremadura	308.323	280	259.054	19,0
Galicia	670.257	240	637.019	5,2
Madrid	8.128.345	1.273	7.822.196	3,9
Murcia	792.216	548	630.591	25,6
Navarra	287.309	456	235.765	21,9
País Vasco	589.167	271	494.975	19,0
A Ríoxa	123.010	382	122.015	0,8
Ceuta	195.366	2.483	85.802	127,7
Melilla	91.285	1.243	46.338	97,0
Sen desagregar/diferenzas	649.587		928.250	-30,0
Total	28.770.000	615	26.128.000	10,1

Fonte: Ministerio de Economía e Facenda e elaboración propia.

O sector público estatal en Galicia

Polo que atinxe aos ingresos líquidos da Administración Tributaria en Galicia, recollidos no cadro 41, estes tan só representan o 3,1% do total de ingresos recadados no conxunto do Estado –o peso da poboación é do 5,9% aproximadamente–, producíndose unha perda de peso relativo durante os exercicios analizados. Da información recollida no cadro, de novo destaca a forte caída dos ingresos tributarios, que no ano 2009 diminúen un 17,5% respecto do exercicio anterior para o conxunto do Estado, redución que debe engadirse á do ano anterior do 13,8%. En Galicia, se ben a diminución na recadación do exercicio 2008 respecto do ano anterior tiña sido menor que no resto do Estado (un 12,6%), no ano 2009 a caída foi superior á da media nacional ao situarse no 23,9%.

Finalmente, analizamos os investimentos públicos dos últimos anos de forma desagregada por niveis da Administración pública (cadros 42 e 43). Cómpre salientar a capacidade de investimento da comunidade autónoma e o esforzo inversor do Estado, que compensan os menores investimentos dos concellos e conseguen que o investimento por habitante en Galicia sexa superior á media do conxunto do Estado. A pesar de que seis comunidades autónomas de réxime xeral presentan maiores investimentos per cápita que Galicia, o investimento total do conxunto das administracións públicas na comunidade, en porcentaxe sobre o total do Estado, supera o peso relativo da súa poboación, e presenta un crecemento durante o período 2005-2008 superior ao da media nacional, derivado, sobre todo, do dos investimentos do Estado.

Cadro núm. 41

Recadación por comunidades autónomas dos principais impostos estatais (en miles de euros)

	2008		2009										% variación 2009/2008
	Total	IRPF	Sociedades	Renda non residentes	IVE	Impostos especiais	Tráfico exterior	Outros	Total	% sobre o total			
Andalucía	11.677.537	5.139.486	1.292.001	85.761	1.831.246	601.942	66.233	176.770	9.193.439	6,54	-21,3		
Aragón	3.802.523	1.611.846	468.642	24.246	509.381	-6.667	42.884	45.781	2.696.113	1,92	-29,1		
Asturias	2.651.069	968.559	298.464	7.066	593.854	128.472	3.686	18.682	2.018.783	1,44	-23,9		
Baleares	2.608.436	1.235.240	276.014	39.942	343.518	9.651	1.363	164.183	2.069.911	1,47	-20,6		
Canarias	2.024.333	1.371.316	209.210	28.761	-3.562	41.926	17.287	31.897	1.696.835	1,21	-16,2		
Cantabria	2.061.140	1.356.452	94.628	370.369	325.010	22.568	5.900	18.120	2.193.047	1,56	6,4		
Castela e León	4.030.150	1.970.383	586.147	9.904	421.786	24.839	11.470	44.157	3.068.686	2,18	-23,9		
Castela-A Mancha	2.979.974	1.288.368	414.713	6.308	282.013	111.357	7.610	41.398	2.151.767	1,53	-27,8		
Cataluña	36.519.276	13.358.333	4.017.011	314.331	8.440.071	1.087.998	525.428	513.885	28.257.057	20,10	-22,6		
Extremadura	1.085.688	577.769	157.914	1.805	149.002	-1.236	787	12.747	898.788	0,64	-17,2		
Galicia	5.721.873	2.318.211	783.595	43.033	1.034.573	44.259	82.974	47.036	4.353.681	3,10	-23,9		
Madrid	76.249.127	22.953.333	8.911.290	1.231.433	16.772.968	16.464.715	164.185	1.215.075	67.712.999	48,16	-11,2		
Murcia	2.223.626	973.049	403.409	8.555	20.780	110.119	15.074	25.698	1.556.684	1,11	-30,0		
A Rioxa	705.375	317.628	141.049	1.322	152.938	5.828	841	5.529	625.135	0,44	-11,4		
C. Valenciana	12.452.022	4.389.500	1.567.046	72.325	2.232.084	232.496	310.509	140.109	8.944.069	6,36	-28,2		
CC. AA. de réxime común	166.792.149	59.829.473	19.621.133	2.245.161	33.105.662	18.878.267	1.256.231	2.501.067	137.436.994	97,76	-17,6		
Navarra	77.197	103.990	22.111	3.580	-183.752	34.758	3.178	4.592	-11.543	-0,01	-		
País Vasco	3.533.090	1.373.172	458.623	84.286	632.685	433.774	59.126	54.009	3.095.675	2,20	-12,4		
CC. AA. de réxime foral	3.610.287	1.477.162	480.734	87.866	448.933	468.532	62.304	58.601	3.084.132	2,19	-14,6		
Ceuta	55.935	18.433	9.902	2.130	-1.337	1.293	0	8.625	39.046	0,03	-30,2		
Melilla	42.421	13.921	7.584	2.022	1.985	929	0	6.459	32.900	0,02	-22,4		
Cidades con estatuto de autonomía	98.356	32.354	17.486	4.152	648	2.222	0	15.084	71.946	0,05	-26,9		
Total (sen servicios centrais)	170.500.792	61.338.989	20.119.353	2.337.179	33.555.243	19.349.021	1.318.535	2.574.752	140.593.072	100,00	-17,5		

Fonte: Ministerio de Economía e Facenda. Axencia Estatal de Administración Tributaria.

Cadro núm. 42
Investimento público real territorializado por axentes das administracións públicas* (euros por habitante)

	2005					2006				
	CC.LL.		CC.LL.			CC.LL.		CC.LL.		
	Concellos	Deputacións	CC. AA.	Estado ¹	Total	Concellos	Deputacións	CC. AA.	Estado ¹	Total
Comunidades autónomas de réxime común	259,8	35,9	291,1	148,6	735,4	296,1	40,8	314,4	181,6	832,9
Andalucía	270,4	36,7	279,2	129,7	716,0	192,9	37,8	309,6	153,2	693,5
Aragón	394,1	44,6	291,0	416,4	1.146,1	395,1	43,2	361,5	435,5	1.235,3
Asturias	170,3	-	478,7	313,1	962,1	201,4	-	524,6	362,5	1.088,5
Illes Baleares	194,4	71,0	432,7	76,8	774,9	185,5	78,1	342,9	58,5	665,0
Canarias	156,5	152,9	277,9	65,3	652,6	178,1	185,5	325,0	103,3	791,9
Cantabria	227,6	-	603,6	503,2	1.334,4	278,1	-	612,3	562,4	1.452,8
Castela e León	340,3	112,2	512,2	251,7	1.216,4	408,9	112,9	533,0	319,1	1.373,9
Castela - A Mancha	267,9	37,4	369,1	206,5	880,9	380,7	50,6	412,5	290,6	1.134,4
Cataluña	277,5	9,5	220,6	48,6	556,2	339,2	11,5	225,8	72,4	648,9
Extremadura	123,7	60,2	537,6	363,7	1.085,2	254,1	66,9	614,9	420,8	1.356,7
Galicia	126,3	45,6	402,6	223,6	798,1	185,7	61,3	435,9	262,5	945,4
Madrid	351,0	-	185,3	127,5	663,8	443,9	-	209,6	154,2	807,7
Murcia	210,5	-	222,8	118,5	551,8	277,6	-	245,0	175,9	698,5
A Ríoxa	494,2	-	484,6	244,0	1.222,8	586,5	-	659,9	313,5	1.559,9
C. Valenciana	207,8	33,1	181,1	83,7	505,7	254,3	40,5	185,7	107,2	587,7
Comunidades autónomas de réxime foral	245,9	201,0	205,5	26,1	678,5	445,4	224,6	216,6	46,7	933,3
Navarra	126,4	-	384,2	25,3	535,9	632,5	-	413,3	46,7	1.092,5
País Vasco	278,4	257,1	155,6	26,4	717,5	392,6	287,9	161,1	46,7	888,3
Cidades con estatuto de autonomía	444,0	-	-	179,7	623,7	380,6	-	-	203,3	583,9
Ceuta	459,6	-	-	153,2	612,8	398,4	-	-	114,9	513,3
Melilla	426,0	-	-	210,1	636,1	360,4	-	-	303,6	664,0
Media rexionalizada	259,6	46,0	284,9	206,7	797,2	305,5	51,9	307,4	220,5	885,3

[Continúa] ▶

Cadro núm. 42 (continuación)
Investimento público real territorializado por axentes das administracións públicas* (euros por habitante)

	2007					2008				
	CC.LL.		CC.LL.			CC.LL.		CC.LL.		
	Concellos	Deputacións	CC. AA.	Estado ¹	Total	Concellos	Deputacións	CC. AA.	Estado ¹	Total
Comunidades autónomas de réxime común	283,3	37,6	337,4	189,2	847,5	292,9	38,0	346,9	218,5	896,3
Andalucía	263,7	36,4	325,5	167,7	793,3	295,0	36,9	368,2	174,2	874,3
Aragón	482,0	48,9	424,4	417,6	1.372,9	449,5	63,4	449,7	522,6	1.485,2
Asturias	229,7	-	550,3	356,5	1.136,5	216,7	-	433,9	298,8	949,4
Illes Baleares	239,8	45,2	297,7	67,2	649,9	240,3	45,1	302,8	88,4	676,6
Canarias	158,5	168,8	413,7	93,7	834,7	148,7	167,0	434,6	95,5	845,8
Cantabria	188,4	-	577,4	442,3	1.208,1	294,2	-	593,1	356,6	1.243,9
Castela e León	409,4	113,2	567,0	316,4	1.406,0	397,7	102,5	630,2	368,2	1.498,6
Castela - A Mancha	382,3	34,2	422,3	313,9	1.152,7	368,0	39,6	441,8	356,4	1.205,8
Cataluña	328,1	12,8	227,2	93,6	661,7	345,6	14,6	207,1	246,1	813,4
Estremadura	211,9	51,0	715,4	425,5	1.403,8	225,8	51,6	861,2	384,0	1.522,6
Galicia	199,2	51,3	480,7	306,4	1.037,6	183,9	53,7	496,5	321,4	1.055,5
Madrid	289,9	-	233,7	159,8	683,4	315,6	-	211,7	150,2	677,5
Murcia	254,4	-	298,5	159,2	712,1	291,9	-	352,0	142,0	785,9
A Rioxa	625,2	-	710,0	374,9	1.710,1	602,7	-	498,7	395,6	1.497,0
C. Valenciana	217,0	41,2	196,3	102,0	556,5	201,9	41,5	195,9	85,9	525,2
Comunidades autónomas de réxime foral	520,1	238,4	355,4	51,3	1.165,2	477,5	250,3	459,6	39,9	1.227,3
Navarra	922,9	-	453,7	68,8	1.445,4	652,0	-	458,7	41,6	1.152,3
País Vasco	406,2	305,9	327,6	46,3	1.086,0	427,3	322,3	459,8	39,4	1.248,8
Cidades con estatuto de autonomía	312,4	-	-	316,5	628,9	447,1	-	-	297,2	744,3
Ceuta	263,6	-	-	297,3	560,9	395,7	-	-	248,9	644,6
Meiella	366,2	-	-	337,7	703,9	502,7	-	-	349,5	852,2
Media rexionalizada	297,7	49,7	337,4	181,3	915,8	304,5	50,7	352,6	257,7	4.138,9

¹ Non inclúe gastos de defensa.

* Cada axente comprende só administración centralizada e organismos autónomos, agás os concellos, cuxas cifras territorializadas se refíren a Administración centralizada exclusivamente.

Fonte: Secretaría de Estado de Cooperación Territorial (MPTAP) e elaboración propia.

Cadro núm. 43
Investimento público real territorializado por axentes das administracións públicas*

	2005-2008 (millóns de euros)			2005-2008 (% sobre o total)			Índice 2008 (2005=100)		
	CC.LL	CC.AA.	Estado ¹	CC.LL	CC.AA.	Estado ¹	CC.LL	CC.AA.	Estado ¹
	Concellos	Deputacións	Total	Concellos	Deputacións	Total	Concellos	Deputacións	Total
Comunidades autónomas de réxime común	47.752,1	6.421,8	139.791,1	90,7	71,9	87,0	118,2	110,9	124,9
Andalucía	8.205,6	1.182,0	24.712,0	15,6	13,2	15,4	114,0	103,6	137,8
Aragón	2.226,3	259,4	6.783,5	4,2	2,9	4,2	119,2	148,7	161,6
Asturias	881,2	-	4.455,1	1,7	-	2,8	127,7	-	90,9
Baleares	881,8	242,8	2.823,0	1,7	2,7	1,8	134,9	69,3	76,4
Canarias	1.293,1	1.359,8	6.311,6	2,5	15,2	3,9	100,2	115,2	164,9
Cantabria	565,1	-	2.991,9	1,1	-	1,9	133,8	-	101,7
Castela e León	3.938,4	1.114,8	13.908,0	7,5	12,5	8,7	119,0	93,0	125,3
Castela - A Mancha	2.751,0	317,3	8.604,0	5,2	3,6	5,4	148,1	114,3	129,1
Cataluña	9.271,6	348,3	19.281,4	17,6	3,9	12,0	131,1	162,7	98,8
Extremadura	888,9	250,1	5.851,5	1,7	2,8	3,6	184,9	86,8	162,2
Galicia	1.927,1	587,4	10.636,2	3,7	6,6	6,6	146,7	118,7	124,3
Madrid	8.503,4	-	17.218,1	16,2	-	10,7	94,6	-	120,2
Murcia	1.432,0	-	3.806,4	2,7	-	2,4	148,1	-	168,6
A Rioxa	713,0	-	1.849,8	1,4	-	1,2	128,6	-	108,5
C. Valenciana	4.273,3	759,9	10.558,5	8,1	8,5	6,6	104,1	134,1	116,0
Comunidades autónomas de réxime Foral	4.642,1	2.511,0	11.007,7	8,8	28,1	6,8	198,4	127,3	228,5
Navarra	1.421,2	-	2.567,9	2,7	-	1,6	526,9	-	124,8
País Vasco	3.221,0	2.511,0	8.439,8	6,1	28,1	5,3	155,8	127,3	300,1
Cidades con estatuto de autonomía	229,0	-	373,8	0,4	-	0,2	106,5	-	174,9
Ceuta	115,6	-	177,9	0,2	-	0,1	88,5	-	167,0
Melilla	113,4	-	195,8	0,2	-	0,1	128,7	-	181,5
Non-rexionalizable	-	-	9.139,7	-	-	5,7	-	-	77,7
Estranxeiro	-	-	396,6	-	-	0,2	-	-	132,0
Total	52.623,2	8.932,8	160.708,8	100,0	100,0	100,0	122,8	115,3	129,5

¹ Non inclúe gastos de defensa.

* Cada axente comprende só administración centralizada e organismos autónomos, agás os concellos, cuxas cifras territorializadas se refíren a Administración centralizada exclusivamente.

Fonte: Secretaría de Estado de Cooperación Territorial (MPTAP) e elaboración propia.

**Últimos títulos
publicados**

Últimos títulos publicados

Colección Monografías

TOHARIA, Luís (coord.): *El mercado de trabajo europeo en el proceso de convergencia económica y social: Un análisis basado en el Panel de Hogares de la Unión Europea (PHOGUE)*, 2007.

VARIOS AUTORES: *Consumo de los hogares y distribución de la renta en España (1973-2003). Una perspectiva regional*, 2007.

VARIOS AUTORES: *La financiación regional en España y en cuatro países federales*, 2008.

LOUREIRO, María L. (coord.): *Valoración medioambiental, cultural y paisajística de los espacios rurales gallegos. Una perspectiva económica*, 2009.

CARMONA BADÍA, Xoán (coord.): *Empresarios de Galicia*, 2009.

DE LA FUENTE, Ángel: *A Mixed Splicing Procedure for Economic Time Series*, (Serie Documentos de Economía, 30), 2009.

DE LA FUENTE, Ángel: *Contrastando, no modelizando, el impacto de los Fondos de Cohesión: Un marco teórico y algunos resultados preliminares para las regiones españolas*, (Serie Documentos de Economía, 31), 2009.

FREIXANES, Víctor e Alberto MEIXIDE (coord.): *O capital da cultura. Unha achega ás industrias culturais de Galicia*. 2010

Colección Publicaciones Periódicas

OBSERVATORIO Inmobiliario. Número 13, 2011.

INFORME de Conxuntura da Economía Galega, Primeiro trimestre, 2011 (Serie Conxuntura Económica).

LA INTERNACIONALIZACIÓN de la empresa gallega. 2010

A ECONOMÍA GALEGA. Informe 2010 (Serie Informes Anuais), 2011.

fundación
novacaixagalicia
claudio san martín

CIEF centro de investigación económica y financiera